

Lagafrumvarp fellt.

Dragnótaveiði í landhelgi.

Á 11. fundi í Nd., 1. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. nr. 45 13. júní 1937, um bann gegn dragnótaveiði í landhelgi (þmfrv., A. 40).

Á 13. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Eins og hv. þm. er kunnugt, var á síðasta þingi samþ. breyt. á l. um bann gegn dragnótaveiði í landhelgi, sem var þess efnis, að stórlega var rýmkuð heimildin til þessara veiða. Bæði ég og aðrir, sem að þessu frv. standa, vorum þeirrar skoðunar þá, að þessi breyt. ætti ekki rétt á sér, og ég hygg, að það muni sýna sig strax eftir þetta fyrsta sumar, sem breyt. er búin að vera í gildi, að spár manna um slæm áhrif af þessari löggjöf muni koma fram.

Í þessu frv., sem hér liggur fyrir, er ekki lagt til, að l. verði breytt í það horf, sem áður var. Við gerðum ekki ráð fyrir, að það mundi ná fram að ganga, meðan reynslan hefir ekki sannað okkar mál frekar en nú er orðið. Hinsvegar höfum við viljað gera till. um það, að l. yrði breytt að því leyti, að skipum, sem eru yfir 35 smálestir að stærð, verði bönnuð dragnótaveiði á svæðinu frá Straumnesi að Eystra-Horni, þ. e. a. s. fyrir Norður- og Austurlandi. Lengra höfum við ekki talið rétt að fara að þessu sinni, og þarf þetta í rauninni ekki nánari skýringar. Frv. byggist á því, að skárna sé að vera laus við þessi stærri skip en að hafa þau einnig í landhelginni, og því sé nokkur bót á ráðin, ef frv. verður að l.

*Pétur Ottesen: Ég get tekið undir þau orð hv. l. flm., að þetta frv. stefnir í rétta átt að því leyti, sem það miðar að því að auka friðun í landhelginni frá því, sem nú er, enda var ekki annars að vænta frá þessum hv. þm., sem hafa lagt því lið að undanfögnu að verja landhelgina fyrir þeirri miklu ásælni, sem hefir verið í frammi höfð hér á þingi, bæði vegna þeirra hagsmuna, sem landsmenn hafa átt að hafa af þessu, þótt þar hafi aðeins verið um stundarhagsmuni að ræða, og þá ekki síður til hagsmuna fyrir okkar sambandsmenn, Dani og Færeyinga, þó að hinsvegar hafi verið sýnd viðleitni til að stia þeim burt með takmörkun á þeirri skipastærð, sem nota má til þessara veiða, þó að það náttúrulega sé haldlítill bót, ef á annað borð þessir menn færu að hugsa sér að hagnýta sér þau auðæfi, sem hér eru við strendur landsins

) Stjarna () framan við nafn ræðumanns táknar, að ræðan sé prentuð eitt handriti innanþingsskrifara, öfyrirlesin af ræðumanni.

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

inni í vogum og vikum, sem þó vitanlega yrði ekki til að skerða þeirra hagsmuni í framtíðinni, þar sem vitað er, að tengslin milli Danmerkur og Íslands verða slitin eftir nokkur ár.

En ég vil út af þessu frv., sem hér er fram komið, mælast til þess við hv. flm. og aðra, að við reynum að taka höndum saman og gera betri bragarbót á þessum l. heldur en í þessu frv. felst, og þá fyrst, að sömu ákvæði verði látn gilda kringum allt land að því er hámarksstærð skipanna snertir, og svo ætti líka að banna veiðarnar við suðurströndina allt árið. Ættum við nú að freista, hvað við gætum komið langt á leið með þessa nauðsynlegu friðun, sem um er að ræða, í áframhaldi af þeirri stefnu, sem við höfum haft í þessu máli, og ég veit, að undir meðferð málsins munum við kynna okkur, hvað okkur getur orðið ágengt í þessu efni, og það er þó undir öllum kringumstæðum sjálfsagt, að það sama bann gildi um þessa báta árið um kring og hvar sem er við strendur landsins, því að ekki er til fyrirmyndar ástandið, sem skapað var og komið á um nokkurt árabil, að láta önnur l. gilda á Suður- og Austurlandi en á Norður- og Vesturlandi, þar sem hættan var vitanlega jafnmikil, og þó kannske öllu meiri hér við suðurströndina en nokkursstaðar annarsstaðar, af því að þar var verið að grafa ræturnar undan okkar eigin afkomu að því er fiskveiðar snertir. Alþingi má ekki fara að taka aftur upp það öfremdarástand, að láta ekki sömu l. og reglur gilda í þessum efnun.

Ég vænti svo góðrar samvinnu við mína gömlu samherja í þessu máli um það að freista, hvað við getum gert fyrir fósturjörðina í framtíðinni í því að verjast þessari ásælni, sem um hefir verið að ræða að undanfögnu, sem löggjöf þessi ber vott um.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Ég vil taka undir það, sem hv. þm. Borgf. sagði, að okkar lið hér á þingi, sem höfum á réttu að standa í dragnótamálunum, á eftir að aukast frá því í fyrra, og sá rétti málstaður mun áður en langt um liður sigra í þessu máli, þegar menn eru búnir að sjá, hvaða áhrif það hefir að opna landhelgina eins og gert var með breyt. í fyrra.

Hinsvegar verð ég að segja, eins og ég tók fram í fyrri ræðu minni, að þótt ég búist við, að þessi breyt. hljóti að verða, þá er ég dauftur á, að reynslan frá síðasta ári hafi nægilega sannfært þá, sem afvegaleiddir voru í málinu, um það, sem á að gera, en hinsvegar mun ekki verða langt þangað til.

Hv. þm. Borgf. minntist á, að rétt væri, að það sama gildi fyrir allt landið um stærð á skipunum. Ég skal taka fram, að ef brtt. kemur í þessa átt, þá geri ég ráð fyrir, að ég fylgi henni.

En ég vænti, að þeir, sem slíka till. kynnu að bera fram, athugi þá um leið að stofna ekki málinu í heild í hættu.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútvn. með 20 shlj. atkv.

Á 30. fundi í Nd., 21. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 40, n. 107).

Frsm. (Gísli Guðmundsson): Þetta frv. á þskj. 40 hefir verið til meðferðar í sjútvn. Eins og nál. á þskj. 107 ber með sér, hafa allir nm. skrifað undir það, en þó hafa tveir þeirra, hv. þm. N.-Ísf. og hv. þm. Ak., áskilið sér að hafa óbundnar hendur í málinu. Hinir þrír mæla með, að frv. verði samþ. óbreytt.

***Pétur Ottesen:** Ég hefði búizt við því, að hv. n., eða a. m. k. nokkur hluti hennar, myndi, fyrst farið var að hreyfa breyt. á þessu máli, ganga nokkru lengra í þá átt en gert er í þessu frv. að verða við þeim tilmælum, er ég hreyfði hér við 1. umr., að láta ákvæðin um stærð þeirra skipa, sem veiða megi með dragnót í landhelgi, ná jafnt til allrar landhelginnar umhverfis strendur landsins. En það hefir orðið ofan á hjá hv. n. að láta frv. ganga fram óbreytt. Ég ætla því að bera hér fram skrifl. brtt., sem felur í sér, að sömu ákvæðin um leyfða skipastærð verði látin gilda fyrir alla landhelgina, og geri ég þetta með því að leggja til, að 2. málsl. 1. gr. 1. orðist svo:

„Þó skulu dragnótaveiðar á skipum, sem eru að stærð 35 smálestir bruttó eða meira, bannaðar allt árið“.

Þar með er þetta spor, sem með frv. er aðeins stigið til hálf, látið gilda um alla landhelgina. Ég er þess fullviss, að hv. dm., sem geta á annað borð fallist á að gera breyt. í þessa átt, telji ekki einasta rétt, heldur og sjálfsagt að hafa þetta svona. Ég er þess fullviss, að hv. flm. muni geta fallist á þetta og hljóti að viðurkenna sömu þörf fyrir friðun við Suður- og Vesturland sem við Norður- og Austurland.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. þm. Borgf. (sjá þskj. 119) leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég held, að varhugavert sé að samþ. frv. á þskj. 40, og enn varhugaverðara þó að samþ. brtt. hv. þm. Borgf. Á þeim erfiðleikaárum, sem næstliðin eru, hefir ýmsum bátum orðið mikill styrkur að dragnótaveiðunum. Í sambandi við þær hafa verið reist hraðfrystihús á ýmsum stöðum, t. d. á Siglufirði, Eyjafirði, Seyðisfirði og Norðfirði, og í ráði er að styrkja frystihúsbyggingar víðar. Afkoma þessarar veiði byggist á því, að frystihús séu til, og afkoma frystihúsanna byggist hinsvegar á því, að nógrir bátar séu fyrir hendi til veiðanna. Með því að útiloka frá þessum veiðum alla báta stærri en 35 smálestir, væri mjög þröngvað kosti þessara frystihúsa. Breyting sú á 1. um dragnótaveiðar, sem gerð hefir verið,

var ætluð til þess að styrkja báta, sem minni eru en 35 smálestir og standa lakast að vigi við sildveiðar. Tel ég það hafa verið rétt að binda stærðartakmörkunina við sildveiðitímann, en hinn tíma ársins tel ég sjálfsagt, að ákvæði eldri 1. gildi. Ég er því mótfallinn frv. í heild, og þó sérstaklega brtt. hv. þm. Borgf.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Ég get lýst yfir því, að ég tel breyt. þá, sem gerð var á 1. 1937, ekki stefna í rétta átt. Þó höfum við, sem að frv. stöndum, ekki lagt til, að löggjöfinni verði breytt svo sem við hefðum kosið. En þegar málið var hér síðast til meðferðar, var af ýmsum stungið upp á millileið, þannig að leyfði til að stunda þessar veiðar væri bundið við ákveðna skipastærð, því að þá væri minni hættu af veiðunum. Í þessu frv. felst það eitt, að fylgt er fram þeirri stefnu, sem tekin var upp í fyrri, að greina milli stærri og smærri skipa. Ég legg áherzlu á það, að með þessu frv. eru möguleikarnir ekki teknir af hinum smærri bátum til að stunda þessar veiðar. Samkv. upphaflega frv. er ekki heldur um það að ræða að takmarka leyfið fyrir stærri báta við Norður- og Austurland. Hitt, að láta sömu reglur gilda um allt land, eins og hv. þm. Borgf. vill, hefir sjálfsagt mikið til sins máls. Þó hafa á undanförunum árum verið látnar gilda um þessi mál mjög mismunandi reglur, og er frv. að því leyti ekki í neinu ósamræmi við það, sem tíðkapt hefir í þessari löggjöf. Ég mun því, sem sagt, halda fast við frv. eins og það er, og það mun meiri hl. sjútvn. gera.

ATKVGR.

Brtt. 119 felld með 17:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BÅ, BJB, GG, JakM, ÓTh, PO, StSt, JörB.
nei: ÁÁ, BJ, EmJ, EystJ, FJ, GP, HG, HelgJ, HV, JGM, PHann, SkG,¹⁾ StgrSt,²⁾ SvBH, TT, VJ, ÞorbP.

EE, GSv, ÍsIH greiddu ekki atkv.

5 þm. (ÞBr, EOL, JPálm, SEH, SK) fjarstaddir.

Frvgr. felld með 16:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: GG, HelgJ, PHann, SK, SkG, StSt, StgrSt, JörB.

nei: EmJ, FJ,³⁾ GP, HG, HV, JakM, JGM, ÓTh, PO,⁴⁾ SvBH, TT, ÞorbP, ÁÁ, BJ, BÅ, BJB.

EE, SEH, VJ greiddu ekki atkv.

6 þm. (EystJ, GSv, ÍsIH, JPálm, ÞBr, EOL)

fjarstaddir.

Frv. þar með fallið.

1) SkG: Par sem ég óttast, að ef þessi brtt. verður samþ., muni hún spilla fyrir framgangi málsins, segi ég nei.

2) StgrSt: Með skirskotun til þess, sem hv. þm. V.-Húnv. sagði, segi ég nei.

3) FJ: Ég álit, að sama regla eigi að gilda um stærð skipa yfir allt landið, og segi því nei.

4) PO: Það er sýnilegt, að samþykkt þessa frv. eins og það er nú stefnir ekki til neinnar friðunar á landhelginni, heldur til þess, að þeir menn, sem aðallega hafa stundað dragnótaveiðar norðan við land, flytja sig á miðin hér í Faxaflóa, og sú veiði er stórum hættulegri fyrir viðhald og aukningu fiskstofnsins, þar sem hún er svo nærri aðalhyrningarstöðunum. Því er þetta frv. breyting til þess lakara frá illu, og segi ég því nei.

Lagafrumvarp afgreitt með rökstuddri dagskrá.

Raufarhafnarlæknishérað.

Á 3. fundi í Nd., 18. febr., var útbýtt:
Frv. til 1. um Raufarhafnarlæknishérað (þm-frv., A. 11).

Á 6. fundi í Nd., 22. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Þetta frv. um Raufarhafnarlæknishérað lá fyrir síðasta Alp., og raunar næsta þingi þar á undan. Nú liggur það hér fyrir á þskj. 11.

Ég get látið nægja að vísa til þeirra skýringa, sem ég lét fylgja þessu máli í framsöguræðu á síðasta Alp., og sömuleiðis þeirrar grg., sem nú fylgir frv., þar sem m. a. er prentað fylgiskjal, sem hefir inni að halda erindi frá mönnum norður þar um, að hæstv. Alp. verði við þessari málaleitun.

Hæstv. Alþingi hefir þegar að nokkru leyti viðurkennt þá nauðsyn, sem hér er fyrir hendi, með því að veita í fjárl. þessa árs 1000 kr. í því skyni, að læknir geti haft aðsetur á Raufarhöfn yfir sildartímann. Þó að með þessu sé nokkur bót á ráðin, þá tel ég þetta ekki fullnægjandi, og þess vegna hefi ég leyft mér að flytja þetta frv., sem hér liggur fyrir.

Ég vil svo mælast til þess, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 22 shlj. atkv.

Á 17. fundi í Nd., 8. marz, var frv. tekið til 2. umr. (A. 11, n. 58).

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Hv. þm. N.-þ. hefir nú á seinustu þingum borið fram frv. um, að Raufarhöfn og nágrenni verði gerð að sérstöku læknishéraði, og er þetta borið fram samkv. eindreginni ósk Raufarhafnarbúa.

Þetta mál hefir verið sent til mín sem landlæknis, og ég hefi talið mér skylt að vara við því að verða við þessum tilmælum, en engan veginn vegna þess, að ég sjái ekki, hversu erfitt það er fyrir Raufarhafnarbúa að leita læknis til Kópaskers. Mér eru þeir erfiðleikar fyllilega ljósir, en reyndar er svo ástætt um fleiri staði hér á landi, svo sem t. d. Grimsey, Skála á Langanesi, Hóls-

og Möðrudalsfjöll, Skagann utanverðan á milli Húnaflóa og Skagafjarðar, Bæjarhrepp í Strandasýslu, Suðureyri í Súgandafirði, ýmsar byggðir í Snæfellsnessýslu, Kjós, Kjalarnes, Þingvallasveit og Örafi í Austur-Skaftafellssýslu. Beinar óskir um að fá sérstakan lækni hafa komið fram frá a. m. k. 2 þessara staða, Suðureyri og Bæjarhreppi í Strandasýslu, og hvað eftir annað.

Þó að því væri ekki til að dreifa, að horft væri í kostnaðinn við að stofna læknishérað á Raufarhöfn, þá álit ég ástæðu til að vara við því að hverfa að þessu ráði fyrir það, hversu illa horfir með að fá lækna í hin fámennari og afskekktari héruð. Þannig eru engin líkindi til, þó að læknishérað yrði stofnað á Raufarhöfn, að þangað fengist læknir nema með höppum og glöppum, og tæplega nema yfir sumartímann. Þetta leiddi því varla til annars en þess, að eftir sem áður yrði að fela héraðslækninum á Kópaskeri að þjóna Raufarhöfn. En hann myndi þá eðlilega telja sig hafa minni skyldu en áður til að sinna héraði, sem ekki væri hans eigið hérað, að ég ekki tali um, að þetta gæti leitt til þess, sem kannske væri það hættulegasta, að næst þegar Óxarfjarðarhérað losnaði, yrði það enn minna eftirsóknarvert en áður, og þá gæti ráðstöfunin orðið til þess, að bæði læknishéruðin yrðu læknislaus.

Mér hefir skilizt, að hv. flm. hafi í rauninni fallizt á þessa röksemdafærslu, því að hann hefir breytt frv. frá síðasta þingi í það horf, sem það er nú í. Hann fer ekki fram á, að þetta læknishérað verði stofnað fyrr en landlæknir mælir með því, en það er sama sem að falla frá þeirri kröfu, þar sem afstaða landlæknis er kunn. Frv. hefir svo ekki annað að innihalda en það, að þangað til héraðið verði stofnað sé fenginn læknir um sumartímann til Raufarhafnar og honum greidd einhver þóknun fyrir, en það er sannarlega of mikill iburður að búa til sérstök l. um það, og nóg að hafa styrk í því skyni í fjárl.

Í samræmi við þessa niðurstöðu var það, að allshn. á seinasta þingi vísaði ekki málinu til d. aftur, en ritaði fjvn. og fór fram á, að hún legði til, að lítilsháttar styrkur yrði veittur í fjárl. til þess að kosta lækni á Raufarhöfn yfir sildveiðitímann. N. varð góðfúslega við þessum tilmælum, styrkurinn fekkst samþ., og hæstv. ríkisstj. hefir síðan aftur tekið upp þennan styrk í fjárlfrv. það, sem nú liggur fyrir þinginu.

N. finnst eðlilegt, að séð verði, hvornig þessi ráðstöfun gefst, og vill því ekki mæla með því,

að frv. verði samþ. að sinni, og í samræmi við það leggur hún til, að það verði afgr. með þeirri rökst. dagskrá, sem liggur fyrir á þskj. 58. — Meira hefi ég ekki um málið að segja, en vænti, að þetta þyki eðlileg úrslit þess.

*Gísli Guðmundsson: Frsm. allshn. hefir í ræðu sinni gert nokkra grein fyrir því, hvernig þetta mál er til komið.

Eins og hann sagði, hefi ég flutt þetta frv. — að visu ekki alltaf eins og það er nú — á undanförunum þingum, og er það samkv. áskorunum manna, sem myndu eiga að njóta þess læknis, sem settur yrði í það læknishérað, sem stofnað yrði samkv. frv.

Þegar ég bar þetta frv. hér fyrst fram, þá var það sent til umsagnar landlæknis, og hann taldi það til fyrirstöðu, að erfitt myndi verða að fá nokkurn lækni til að sækja um þetta hérað. Það væri svo fámennnt og tekjuvonir litlar.

Þó að í þessu héraði myndu ekki teljast nema 400 manns, þá er það svo, að það eru í rauninni miklu fleiri, sem koma þarna til greina, vegna þess að á sumrin er þarna sildarverksmiðja starfandi, og sömuleiðis kemur þangað fjöldi skipa, sem oft þurfa að leita læknis, eins og gefur að skilja.

Vegna þessara aths., sem fram komu frá landlækni, gerði ég þó þá breyt. á frv., að stofnun héraðsins yrði lögð á vald landlæknis, og var það ákvæði við það miðað, að landlæknir grennslaðist eftir, hvort hægt væri að fá mann til þessa starfs og héraðið yrði ekki stofnað fyrr en gengið hefði verið úr skugga um það. Jafnframt er í frv. ákvæði um það, að á meðan héraðið verði ekki stofnað, þá sé settur læknir á Raufarhöfn yfir mánuðina júní—september, eða yfir sildveiðitímann.

Nú varð sú afgreiðsla þessa máls á seinasta þingi, að það var ekki afgr. af hv. allshn., heldur varð það úr, að fyrir atbeina n. komst inn í fjárl. nokkur fjárveiting til þess að greiða lækni, sem væri á Raufarhöfn yfir sildveiðitímann. Þessi fjárveiting er, ef ég man rétt, 1000 kr.

Yfírléitt sætti ég mig við þessa lausn, en eigi að síður virðist mér þetta ekki fullnægjandi, m. a. vegna þess, að mér finnst dálítið vafasamt, að maður fái til að gegna þessu starfi fyrir þessa upphæð. Þess vegna bar ég fram frv. í þeirri von, að n. og Alþingi mundu nú sinna þessu máli eitthvað frekar. Það hefir samt ekki orðið svo, að meiri hl. allshn. fengist til að mæla með málinu, heldur hefir hann lagt til, að það yrði afgr. með þeirri rökst. dagskrá, sem hér liggur fyrir og ég get ekki sætt mig við.

Ég vil benda á, að þessi staður, sem hér er um að ræða, er ekki allskostar sambærilegur við suma þá staði, sem hv. frsm. nefndi áðan. Ég hjó eftir því, að hann nefndi t. d. Skála á Langanesi og Hólsfjöll, sem eru báðir í sömu sýslu. En sá munur er þar, að þótt á þessum stöðum sé þörf fyrir lækni, þá eru samt ekki búsettir nema 50—70 menn á hvorum þessara staða, en á þessu svæði eru, eins og grg. segir, um 400 manns. Þá nefndi hv. þm. Bæjarhrepp í Strandasýslu, en ég sé ekki, að hann sé heldur sambærilegur, því að hann er fámennur, og þar að auki mun vera bilfært um þann hrepp frá þeim stað, þar sem læknirinn á heima, og því meiri fjarstaða er að nefna Kjalarnes og Kjós, með þeim samgöngum, sem þeir staðir hafa. Á Raufarhöfn hinsvegar er svo ástatt, að ef þarf að leita læknis til Kópaskers, þá þarf að fara yfir heiði, sem er ekki bilfær, eða þá á sjó langa leið, og sama er að segja, ef farið er til Þórs-hafnar.

Af þessum ástæðum hefi ég ekki getað sætt mig við þá afgreiðslu, sem n. vill hafa á málinu. Ég verð því að telja, að það væri réttlátt og sanngjarnt, að þingið sinnti þeim málaleitunum, sem borizt hafa úr þessum stað, á þann hátt, sem frv. gerir ráð fyrir, og samanburð þann, sem hv. frsm. var með, tel ég ekki sanna það, sem hann vildi vera láta.

ATKVGR.

Rökst. dagskráin á þskj. 58, frá allshn., samþ. með 17:3 atkv.

Lagafrumvörp ekki útrædd.

1. Tekjuskattur og eignarskattur.

Á 2. fundi í Nd., 17. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breytingar á l. nr. 6 9. jan. 1935, um tekjuskatt og eignarskatt (þmfrv., A. 6).

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Frv. þetta er shlj. frv., er ég flutti á síðara þinginu 1937. Efni þess er að undanskilja skattskyldum tekjum skipverja fæði og húsnæði, er þeir njóta ókeypis í skiprúmi. Svo er fyrir mælt í l. um tekjuskatt, að frá tekjum manna skuli draga kostnað, er þeir hafa af því afla sér teknanna. Nú er það svo, að þótt fæði og húsnæði séu mikil hlunnindi fyrir þá, sem vinna á landi, þá háttar þessu öðruvísi um menn, sem vinna á sjó. Vegna fjarveru sinnar missa þeir af mörgu tækifæri til að sjá heimili sínu fyrir ýmsum óbeinum hagsmunum og standa því verr að vígi að þessu leyti en hinir. Ég held, að þessi óþægindi vegi fyllilega upp á móti þeim hag, sem skipverjum er veittur með ókeypis fæði. Fyrir ríkið nemur þetta ekki hárrí upphæð. En það er skiljanlegt, að eftir því, sem tekjur manna rýrna, er dvelja að staðaldri á skipum, því erfiðara verður þeim að greiða skattinn.

Ég gerði grein fyrir þessu máli við framsögu á síðasta þingi og ætla því ekki að hafa lengri framsöguræðu að þessu sinni, en leyfi mér að óska, að málinu verði vísað til fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Á 34. fundi í Nd., 25. marz, utan dagskrár, mælti

*Sigurður Kristjánsson: Ég bar fram í þingbyrjun lítið frv. til breytinga á l. um tekju- og eignarskatt. Því var vísað til fjhn., en síðan hefir ekkert til þess spurzt. Nú vil ég biðja hæstv. forseta að ganga eftir því, að n. geri einhver skil á þessu máli. Þetta er annað þingið, sem frv. fer til fjhn., og mér þykir hún vera ákaflega treg til þess að gera eitthvað í málinu. Ef þarf að hjálpa skilningi hennar, þá get ég gert það, en ef þarf að hjálpa dugnaði hennar, þá vil ég biðja hæstv. forseta að gera það.

Forseti (JörB): Ég vil beina því til fjhn., að hún flýti fyrir afgreiðslu málsins, enda geri ég ráð fyrir, að athugun hennar á málinu muni sennilega vera lokið, svo það geti komið fyrir hv. d.

*Sveinbjörn Högnason: Ég get gefið þær upplýsingar frá fjhn. um þetta frv., sem er flutt af hv. 6. þm. Reykv., að þar sem farið er fram á aukin útgjöld fyrir ríkið, eða sama sem, tekjumið fyrir það, þá hefir n. ekki séð sér fært að ganga inn á það. Það hefir verið til umr. í n., en fulltrúi útvegsmanna í n. hefir ekki viljað ganga inn á, að útvegsmenn tækju þetta á sig, og á því hefir það enn strandað, að þetta frv. væri afgr. í n., þó það hafi verið þar til athugunar um nokkurt skeið.

Forseti (JörB): Ég vil óska þess, að menn fari ekki að ræða málið fyrr en fjhn. hefir skil- að því.

*Sigurður Kristjánsson: Það var ekki mein- ing mín að fara að ræða málið að þessu sinni, þó hv. 1. þm. Rang. hafi skilið það svo. Ég vil ekki láta það ómótmælt, að ég hafi ekki viljað ganga inn á, að útvegsmenn tækju þetta á sig. Það hefir alls ekki legið fyrir, og því ekki dregið úr lausn málsins. Ég vil því senda þetta aftur til hv. þm.

*Sveinbjörn Högnason: Mér þykir leitt, að hv. flm. skuli ekki skilja mælt mál, því ég hélt ég hefði sagt það greinilega, að sá, sem ég teldi fulltrúa útvegsmanna í n., hefði ekki viljað ganga inn á þetta. Ég sagði aldrei, að flm. hefði ekki viljað ganga inn á þetta, því það var aldrei undir hann borið. Hann er ekki í n. og n. hefir ekki kallað hann sér til aðstoðar. Ég vil vænta þess, að þegar hann svarar næst, þá reyni hann að halda sér að því, sem um er rætt, en telji sig ekki endilega hinn eina forsvarsmann útvegsmanna í hv. d., því það er alls ekki lítið svo á.

*Sigurður Kristjánsson: Ég svara aðeins fyrir það, sem snýr að mér, en mér kemur ekkert við nagg milli þessa hv. þm. og annara, sem ekki snertir þetta mál. Ég talaði um, að það hefði aldrei legið fyrir mér að ganga inn á það, að útvegsmenn tækju á sig að borga þetta. En það er bersýnilegt, að það hefir þvælt fyrir n. að

gera skil í þessu máli, annaðhvort af viljaleysi eða skilningsleysi.

Forseti (JörB): Ég vil vænta þess, að hv. fjhn. afgreiði þetta mál, svo það geti fengið þinglega meðferð.

Á 47. fundi í Nd., 12. apríl, utan dagskrár, mælti

***Sigurður Kristjánsson:** Hinn 17. febr. var útbýtt hér í deildinni litlu frv. frá mér, um breyt. á tekjuskattslögunum. Hæstv. forseti hefir tvisvar sinnum áminnt hv. fjhn. um að gera skil þessu máli, en hún hefir ekki sýnt neinn lit á því enn. Nú hefi ég ástæðu til þess að ætla, að frv. þetta hafi það fylgi hér í þinginu, að það nái fram að ganga, ef það á annað borð kæmi undir atkv. Það er vitanlega alveg óhæfilegt, að ein n. í þinginu taki sér það einræðisvald að stöðva framgang mála. Ég vil því spyrja hæstv. forseta, hvort hann treysti sér ekki til þess að taka málið á dagskrá, enda þótt ekkert nál. sé komið frá fjhn.

Atvmrh. (Skúli Guðmundsson): Út af ræðu hv. 6. þm. Reykv. vil ég endurtaka það, sem ég sagði þegar hann spurðist fyrir um mál þetta síðast, enda þótt ég eigi ekki lengur sæti í fjhn. Eins og ég tók fram, þegar þessi hv. þm. spurðist fyrir um frv. þetta síðast, þá strandaði eða tafðist málið af því, að annar fulltrúi Sjálfstf. í fjhn., núv. form. flokksins, það þess, að málið yrði ekki tekið fyrir nema hann væri viðstaddur, en hann hefir bara ekki mætt í n., svo hægt væri að taka málið fyrir. Það er því nær fyrir þennan hv. þm. að snúa sér til form. flokks síns um þetta mál en að vera að hafa allt á hornum sér við fjhn. út af því.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég er vel minnugur þess, að hæstv. núv. atvmrh. var með skæting, þegar ég spurðist fyrir um mál þetta síðast. Það var því óþarfi fyrir hann að vera að endurtaka hann nú. Annars vil ég minna þennan hæstv. ráðh. á það, að sæti það, sem hann situr í, þólr vart slíka framkomu sem þessa. Hæstv. ráðh. væri því sæmra að sitja rólegur í sæti sínu en vera að sletta sér fram í mál, sem honum koma ekkert við, eins og þetta. Ég mun eiga við hæstv. forseta og fjhn. um málið, en ekki við einstaklinga eða slettirekur.

Forseti (JörB): Ég hefi áður beint þeim óskum mínum til hv. fjhn., að hún afgr. þetta mál sem fyrst, og ég vil enn á ný endurtaka þær. Vænti ég því fastlega, að n. láti ekki lengi dragast að afgr. málið.

Á 57. og 58. fundi í Nd., 29. og 30. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 59. fundi í Nd., 2. maí, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 6, n. 364 og 365).

***Frsm. meiri hl. (Stefán Stefánsson):** Fjhn. er ekki sammála um afgreiðslu málsins. Eins

og nál. ber með sér, vill meiri hl. fella frv. Hv. þm. G.-K. hefir skilað sérstöku nál., hv. þm. Ísaf. gerir ráð fyrir að bera fram brtt. við frv., en þær eru ekki fram komnar.

Frsv. fer fram á að breyta l. um tekju- og eignarskatt. Í l. er svo ákveðið, að þeir, sem taka fæði og húsnæði hjá öðrum, skuli reikna fæðið til tekna og síðan greiða skatt af þessum tekjum eins og öðru kaupgjaldi, er þeir fá. Í þessu frv. er farið fram á, að eigi sé skylt að reikna til tekna fæði skipverja á skipum, og er það alveg án tillits til þess, hvort þessir menn fá hærri eða lægri laun, hvort þeir eru einhleypir eða fjölskyldumenn, og það á eins að gilda, hvort þeir fá 2 eða 9 þús. kr. tekjur, eins og stýrimenn á strandferðaskipunum hafa nú, þótt þeir hafi gert verkfall og heimtað kauphækkun. Meiri hl. fellir sig ekki við að taka þetta upp í l. og vill sízt af öllu, að farið sé að gera þannig upp á milli stétta að því leyti að setja sjómenn og þá, er taka fæði sitt þar, hærri en landverkamenn og þá, er taka fæði sitt þar. Það er vitaður hlutur, að sjómenn eru sú stétt, sem jafnan ber meira úr býtum en landverkamenn, og er því ekki ástæða til að gefa þeim að þessu leyti undanþágu, sízt þeim mönnum, sem segja má, að hafi há laun, a. m. k. miðað við þær launagreiðslur, er menn eiga yfirleitt við að búa, þar sem sumir þessara manna hafa 5-9 þús. kr. tekjur. Ég gæti ef til vill gengið inn á svona undanþágu, ef hún ætti að gilda almennt fyrir alla, er fá fæði hjá öðrum, hvort sem er á sjó eða landi, og það næði aðeins til þeirra, er lágar tekjur hafa, en á engan hátt til þeirra, er hafa hærri laun. Meiri hl. n. vill því ekki ganga inn á frv. í því formi, sem það hefir nú, og leggur því til, að það verði fellt.

Ennfremur má minna á það, að ef frv. verður samþ., þá hefir það í för með sér allverulega tekjurýrnun fyrir ríkissjóð, og má sízt gera ráðstafanir, sem að því miða, á þeim tímum, er nú standa yfir.

Ég vil svo að endingu endurtaka það f. h. meiri hl. n., að hann leggur til, að frv. verði fellt.

***Frsm. minni hl. (Ólafur Thors):** Ég sé ekki ástæðu til að orðlengja um þetta frv. — Ég er sammála hv. flm. um það, að færa megri rök fyrir, að rétt sé að veita sjómönnum þessi sérstöku friðindi, sem farið er fram á að veita þeim með þessu frv. Mér er vel ljóst, að vel má benda á aðra menn, sem gæti komið til greina, að gerðu svipaðar kröfur, eins og frsm. meiri hl. gat um, en ég get vel sætt mig við þá hugsun, sem vakir fyrir hv. flm., að taka sjómenn eina út úr og gefa þeim þessi sérréttindi, því að þar er sú stétt, sem Íslendingar eiga meira undir en flestum öðrum stéttum, og kannske þegar öll kurl koma til grafar leggja einna mest á sig, og a. m. k. dvelur fjarvistum frá sínum heimilum, þegar hún er að inna af hendi sitt þjóðþrifastarf.

Ég viðurkenni sem sagt, að það er hægt að tefla fram nokkurri gagnrýni gegn þessu frv., ef menn vilja það. En ég hefi látið það ráða, sem vakað hefir fyrir hv. flm., að sýna sjómönnum

unum í verki þessa lítilfjörlegu ívilnun fyrir þeirra mikla og gagnlega starf, sem þjóðinni er svo nauðsynlegt.

Að öðru leyti mun ég ekki hirða um að fara að karpa um þetta. Hver og einn verður að gera í þessu máli eftir því, sem hann hefir löngun og innræti til, og verður hver og einn sjálfur að ákveða, hvort hann greiðir þessu máli atkv. eða ekki.

*Sigurður Kristjánsson: Þetta mál er orðið nokkuð gamalt hér í þinginu, því það var flutt hér á næsta þingi á undan og svo aftur nú, og mun það vera fyrsta þmfrv., sem fram kom á þessu þingi.

Eins og kunnugt er, þá hefir það gengið illa að fá fjhn. til að skila málinu, og það hefir orðið að viðhafa óvenjulega hörku til þess. Það bendir líka margt til þess, að n. hafi ætlað sér, eða a. m. k. meiri hl. hennar, að um málið færi eins og á síðasta þingi, að það væri n., sem réði niðurlögum þess, en ekki þingið sjálft. Nú er þó málið komið fram, og vil ég leyfa mér að segja um það nokkur orð, og hygg ég, að það sé engu síður þörf á því vegna meiri hl. n. en vegna annara hv. þm., því í þá n. hefir valizt þannig, að það er nokkuð einhliða þekking þeirra manna á viðfangsefnunum í þjóðfélaginu, en það er mjög óheppilegt, að þm. hafi ekki svolítið inn-sæi í þjóðlífið á öllum sviðum, og sérstaklega þeir, sem eru svo gerðir, að þeir eru nokkuð þverúðarfullir, sem hv. þm. eru náttúrlega eins og aðrir menn upp og ofan haldnir af.

Eins og hv. frsm. meiri hl. tók fram, þá er meira af starfsmönnum í þessu landi en sjómenn, sem taka laun sín að einhverju leyti sem hlunnindi, og þá sem fæði. En þó er það kunnugt, að það er hvergi eins algengt eins og um sjómenn, því að sjómenn, á öllum skipum öðrum en þeim, sem koma daglega að landi, eru yfirleitt allir þannig settir, að þeir taka kaup sitt að nokkru leyti sem hlunnindi, og algengustu hlunnindin eru þá fæði. (Forseti: Það er allt of mikill ys í deildinni). Ég þakka hæstv. forseta fyrir að þagga niður í þessum mönnum hér.

Eins og ég sagði í upphafi, þá er í rauninni þörf á því, að hv. þm. öðlist einhverja þekkingu á þessu máli, áður en þeir greiða atkv. um það.

Nú er það svo, að þessir menn, sem hér er farið fram á, að ekki þurfi að reikna þessi hlunnindi sem beinar tekjur til skattgreiðslu, eru allt öðruvísi settir heldur en allir aðrir menn, sem taka laun sín að nokkru leyti sem hlunnindi. Þeir eru að því leyti öðruvísi settir, að þeir eru í raun og veru útlagar úr þjóðfélaginu. Ég veit, að þessir menn, sem varla hafa nokkurn tíma komið í annað hús en sitt eigið heimili, geta ekki sett sig inn í þetta, nema þeir hafi skynsemi og viðsýni til að setja sig inn í annað en það andlega holulíf, sem þeir kunna að hafa lifað. Það má segja, að þessir menn, sem fara á sjóinn, taki á sig þetta útlegðarlíf sjálfviljuglega. En þó er það því aðeins, að þjóðfélagið skapi mönnum svo ríkuleg skilyrði til þess að bjarga lífi sínu, að þeir eigi þar um að velja. En svo er ekki í okkar þjóðfélagi; menn

verða að leita sér þar atvinnu, sem þeir geta, hvort sem á sjó eða landi. Það eru því hin þröngu skilyrði þjóðfélagsins, sem dæma þessa menn í þessa útlegð. En það er engum blöðum um það að fletta, að þetta sé útlegð. Það vita allir þeir menn, sem nokkuð hafa reynt að kynna sér þetta. Ég veit um marga farmenn, sem hafa sýnt mér myndir af ættingjum sínum og heimilisfólki, sem þeir hafa aldrei séð, börnum, sem þeir hafa aldrei séð, konum sínum, sem þeir hafa ekki séð frá því að þeir giftust þeim fyrir nokkrum árum. Ég vildi sjá framan í þá þm., sem ekki fengju að sjá framan í konur sínar 3—4 ár, og sjá, hversu glatt væri yfir þeim. Það eru margir, sem geta ekki áttað sig á þessu, af því að þeir hafa engin kynni haft af því.

Ég ætla ekki að fara út í þær óskir, að þessir menn, sem afla tekna sinna á sjónum, bæði við fiskveiðar og aðra farmennsku, hætta oft lífi sínu eftir þessu kaupi sínu. Ég geri ekki ráð fyrir, að það verði mjög mikils metið. Mér er kunnugt um, að þeir menn, sem alizt hafa upp við slíkt harðræði og hættur, eru yfirleitt kaldir fyrir slíku, en þeim eru viðkomandi menn, sem hafa allmiklar þjáningar af þessu. Ég veit, að konur yðar, hv. þm., sem sitja heima, vita, að þið verðið ekki teknir af lífi, þó þið komið hingað og hættið ykkur inn í þennan ófriðarsal. Hitt vita aftur á móti ekki konur eða skyldmennni sjómanna, hvort þeir fá lífs grið og lima. Þó sjómennirnir séu kannske sjálfir kaldir fyrir því og hvergi hræddir, þá er það annað fólk, fólk, sem þessi tekjurýrnun snertir, sem hefir af þessu áhættu og þjáningar. Það er mjög auðvelt að sitja hér í hægindum sínum og vera smá-menni í fjármálum og tala um, að ekki eigi að vera að gefa mönnum peninga. Það er gott að geta blásið sig út og sagt vera óhlutdrægur, — en er ekki réttara að segjast vera ófróður, þekkingarlitill? Hér er í rauninni ekki um annað að ræða. Það er bara um fávísku að ræða, þegar talað er um, að þessir menn búi við jafnrétti við aðra menn, sem afla tekna með handavinnu sinni.

Hv. frsm. meiri hl. sagði, að því er mig minnr, að þessir menn væru yfirleitt við heldur betri teknakjör en aðrir menn í þjóðfélaginu. Það má vel vera, að svo hafi það verið, og það er náttúrlega alveg rétt, að á tímabili var það svo, og þess er varla að vænta, að hann sé búinn að átta sig á þeirri stórkostlegu breytingu, sem orðið hefir á tekjum almennra sjómanna. En sú breyting hefir orðið geysmikil vegna lakari skilyrða útgerðarinnar til fiskveiða, svo dregizt hefir alltaf saman tíminn, sem skipin ganga til veiða, og þar með hefir náttúrlega rýrnað kaup þessara manna. Farmenn þeir, sem eru fastráðnir á kaupskip, eru auðvitað dálítið öðrum skilyrðum háðir. Það skal ég jata. En það er svo, að langtum meiri fjöldi sjómanna vinnur á fiskiskipum hér við land heldur en á kaupförum, og þess vegna ber að taka miklu meira tillit til þeirra. En ég fullyrði, að tekjur sjómanna á fiskiskipum séu orðnar það rýrar nú, að það munu aðeins fáir af þeim mönnum, sem ekki eru skipstjórar, vita, hvornig þeir eiga að draga fram líf sitt og sinna, ef þeir eru fjölskyldumenn.

Menn halda ef til vill, að ríkissjóð muni mikið um þessar tekjur. Ég fullyrði, að svo sé ekki. Þá kynnu andstæðingar mínir í þessu máli að halda því fram, að það geti ekki skeð, að mennina dragi þetta mikið, ef ríkissjóð dregur það ekki mikið samanlagt. En þessu er ekki svo varið. Þeir, sem lifa við mikinn skort og eiga erfitt með að deila aurum sínum niður á lífsnauðsynjarnar, láta sig draga það, sem litið er. Þeir láta sig muna um 10 kr. Ég er sannfærður um, að mörg sjómannsmóðir eða sjómanskona veltir með mikilli virðingu 10 kr. í hendi sér. En ég hygg, að þeir, sem eiga að hirða millj. í ríkissjóðinn, liti á þetta smáum augum. Það er sem sé stórt í eins manns hendi, sem er smátt í annars manns hendi. Það er stórt í þess manns hendi, sem á að njóta hlunnindanna, sem er ákaflega smávægilegt í augum þeirra manna, sem vilja dæma þetta fólk frá þessum hlunnindum.

Ég vil nú minna á, að þegar þetta er borið saman við starfsstéttir, sem taka hlunnindi t. d. sem vinnumenn eða kaupmenn í landinu, þá er það svo, að þeirra útleðgarlíf er venjulega skammt, og vinnufólk er t. d. ekki frá heimilum sínum til þess að afla þessara tekna. En þar kemur líka annað til greina, því það eru margháttuð önnur hlunnindi, sem fólk í sveit hefir, sem það þarf alls ekki að reikna til þeirra tekna, sem það hefir. Ég þekki þetta frá því, að ég var vinnumaður í sveit, að svo að segja allt, sem ég eignaðist á mörgum árum, voru hlunnindi, sem ég mundi samkv. nügildandi skattalögum svo sem að engu leyti þurfa að taka tillit til við skattaframtal. Það voru ýms hlunnindi, sem fólst í því að eiga skepnur og koma þeim fram á ódýran hátt, því það þurfti ekki að reikna annað til tekna en afurðirnar af þessum skepunum. En maður gat reiknað til frádráttar marga hluti. Hér er því ekki líku saman að jafna.

Það eina, sem mér finnst vera á rökum byggt hjá meiri hl. fjhn., er, að þessara hlunninda myndu njóta nokkrir menn, sem vegna tekna sinna þyrftu þeirra ekki með. Ég vil nú, þó ég sé flm. málsins og hafi að minnu álitni verið beittur mikilli hörku vegna þrjózku fjhn. um að koma með málið inn í d. aftur, á engan hátt sýna kappgirni í málinu, heldur met ég það meira virði, að málið fái skynsamlega og réttláta endalykt heldur en að geta deilt kappi við einstaka menn. Ég vil þess vegna bjóða þær stéttir í þessu máli þeim mönnum, sem ekki geta annars gengið inn á að láta málið fara til 3. umr., að ég skal ganga inn á þá breyt. á frv., að undanskilja þá menn frá því að njóta þessara hlunninda, sem hafa tekjur yfir vist mark, sem okkur gæti komið saman um. Ég viðurkenni það, að yfirmenn ýmissa skipa eru ekki lakar settir með kaup heldur en margir aðrir, svo það er ekkert á móti því að undanskilja þá, þó þeir hinsvegar búi við þau óþægindi að vera hálfgerðir útlagar frá heimilum sínum. Ef meiri hl. fjhn. og þeir, sem kynnu að vilja fylgja honum, vildu ganga inn á það, að láta þetta litla mál ganga til 3. umr., og sjá þá, hvort ekki tækjust sættir í málinu, þá væri ég þeim þakklátur. En vilji þeir það ekki, þá skilst mér, að

þeim sé þetta meira kappsmál en svo, að þeir vilji líta á það með sanngirni.

***Frsm. meiri hl. (Stefán Stefánsson):** Frsm. minni hl., hv. þm. G.-K., sagðist vel geta fallizt á, að það lagju einhver rök til þess að samþ. þetta frv., en honum láðist að geta um nokkur rök fyrir því að samþ. það. Hann talaði um, að það væri ekki fjarri lagi að verðlauna þessa útlaga, sem þyrftu að vera svo lengi frá sínum heimilum, og það er sama hugsunin, sem kemur fram hjá hv. flm. Þetta eiga því að vera einskonar verðlaun til þessarar stéttar, sem leggur það á sig að vera útlagar frá sínu föðurlandi og sínum heimilum um lengri eða skemmri tíma. Mér skildist á hv. 6. þm. Reykv., að þetta ætti að gera fyrst og fremst af því, að þeir væru svo lengi frá heimilum sínum og konum, svo ástæða væri til að veita þeim þessa uppbót. Það er svo með sjómannastéttina, að þó hún eigi ef til vill við erfið kjör að búa og beri lítið úr bætum, þá vilja allir almennir verkamenn þessa lands, eða a. m. k. allar fjöldi þeirra, komast að á skipin. Allir verkamenn, sem það gætu, myndu flykkjast úr sveitinni, ef þetta frv. næði fram að ganga, sem ég geri þó ekki ráð fyrir, að verði. Það yrði því enn eitt til þess að auka aðstreymi fullvaxinna manna úr sveitinni til sjávarins. Ég vil sízt af öllu styðja að því, að slíkt frv. nái fram að ganga hér á Alþ.

Hv. flm. var að tala um, að þeir menn, sem andmæltu þessu frv., lifðu einhverju andlegu holulífi. Ég skal ekki fara að deila um það, hverjir lifi mest andlegu holulífi, hvort það er hv. flm. eða aðrir hv. þm. En mér finnst það ekki bera vott um mjög mikla andlega viðsýni, að taka út úr eina einstaka stétt þjóðfélagsins og veita henni sérstök friðindi. Ef hefði átt að láta þetta ná almennt til verkamannastéttanna, þá hefði ekki verið um holulíf að ræða, en ef á að taka eina stétt út úr, þá er það andlegt holulíf, að vilja ganga inn á þá breyt.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölýrða meira um þetta. Mér virtist bæði á hv. flm. og hv. frsm. minni hl., að þetta frv. sé byggt á tilfinningu, en litlum eða engum rökum. Ég held líka, að þetta frv. eigi ekkert erindi í gegnum þingið.

***Sigurður Kristjánsson:** Hv. frsm. meiri hl. byggði mál sitt á því, að þetta byggðist af hálfu okkar, sem erum með þessu frv., á tilfinningu, en ekki á rökum. Ég hélt, að í grg. frv. væru færð rök fyrir þessu máli, sem ég hefi ekki heyrt hv. þm. hrekja á nokkurn hátt. Þar er það fram tekið, að fjöldi þeirra manna, sem á sjónum eru, verður ekkert verulegt gagn að þessum hlunnindum, og engum mun verða fullt gagn að þeim. Þau rök eru færð fyrir þessu í grg. frv., að þeir menn, sem eru fjarri heimilum sínum, þurfi samt að halda heimili — og það er svo ástatt með allan þorra þeirra manna, sem á sjónum eru, að þeir eru giftir og eiga konur og börn eða aðra aðstandendur, svo sem mæður eða fósturforeldra. Þessir menn þurfa því eins til heimilis að leggja, hvort sem þeir borða heima eða ekki, og húsnæðis er það sama. En

þar að auki eru fjarvistir þeirra frá heimilum sínum þess valdandi, að aðdrættir að þessum heimilum eru miklu örðugri og verða dýrari heldur en ef þeir væru sjálfir heima og gætu útvegað nauðsynjar þær, sem til heimilanna þarf. Þessi rök standa algerlega ómótmælt, enda hefir ekki verið reynt að hnekkja þeim. Það er einmitt þetta, sem ég vildi leggja áherzlu á í sambandi við þau orð hv. frsm., að þetta ættu einungis að vera verðlaun til sjómanna fyrir þeirra áhættusama og erfiða starf. Ég vil segja, að þessi litlu hlunnindi væru sízt of ríkuleg verðlaun fyrir slíkt. En það er samt sem áður rangt, að það sé hið eina, sem telja megi gild rök fyrir þessu frv., því eins og ég sagði áðan, þá er verið að reikna mönnum til tekna hluti, sem eru þeim ýmist litlar eða alls engar tekjur. Það út af fyrir sig er alveg rangt, að skattanefnd hefir leyft sér að meta dagfæði þessara manna á tækr krónur. Þetta er alveg rangt mat, og fá þessir menn ekki að bera hönd fyrir höfuð sér hvað þetta snertir. Þetta er einskonar dómur, og er hér í raun og veru um skattrán að ræða. Ég held þess vegna, að það sé ríkari ástæða til að létta þessu af, þar sem þetta mat til skatts er í flestum tilfellum alveg rangt.

Mér skildist á hv. frsm., að hann væri svo forhertur í þessu máli, að hann vildi ekki ganga inn á neitt samkomulag eða ganga inn á það, að athugað væri um sættir í því til 3. umr. Hann sagði að visu ekki neitt um það, en mér fannst það á andanum í hans ræðu. En það þykir mér kappgirni í að fyrirfara góðu máli, ef ekki er hægt að ganga inn á að láta málið fara til 3. umr.

***Haraldur Guðmundsson:** Ég vil mæla með því, að þetta frv. verði samþ. Ég tel, að þau rök, sem færð eru fyrir því að meta ekki til skatttekna þau friðindi, sem falin eru í fæði um borð í skipum, séu fullkomlega réttmæt. Það þarf ekki mörgum orðum að því að eyða, að fyrir þann mann, sem hefir stórt heimili, munar það litlu, hvort einum manningnum fleira eða færri borðar á heimilinu. Húsnæðið verður maðurinn þó að hafa hið sama, hvort sem hann er heima eða ekki. Hitt er rétt, að fyrir einhleypinga getur þetta munað nokkru. Ég tel það hinsvegar eðlilegt, sem hv. frsm. benti á, að þeim mönnum, sem hafa verulegar tekjur, er þetta engan veginn tilfinnanlegt, og væri því eðlilegra, að frv. væri breytt í það horf, að undanþágan nái ekki til þeirra. Með því er líka séð fyrir því, að tekju-missir ríkissjóðs af samþykkt þessa frv. yrði ekki nema sáralitill, því laun almennra skipverja eru svo lág, að sá skattaúki, sem kemur af þessum 700 kr., er sáralitill. Það er fyrst þegar launin fara að hækka, að það fer að muna verulegu um þetta.

Ég vil taka undir það með hv. flm., að hv. þdm. greiði frv. atkv. til 3. umr., og svo verði athugað milli umr., hvort ekki er hægt að ná samkomulagi um hámark, sem þessi undanþága sé miðuð við.

Atvrmh. (Skúli Guðmundsson): Hv. 6. þm. Reykv., sem er flm. þessa frv., virðist sækja Aþt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

Það af kappi, að það nái fram að ganga. Hann hefir áður hér í hv. d. á þessu þingi risið úr sæti sínu til þess að tala um þetta mál og átelja fjhn. fyrir það, sem hann kallar þrjózku, vegna þess að það hefir dregið nokkuð að skila álit í málinu. En það hefir oft áður verið upplýst hér í hv. d., að það stafaði fyrst og fremst af því, að flokksbróðir þessa hv. þm. og formaður flokks hans, hv. þm. G.-K., hafði ekki mætt á fundum nokkrum sinnum og því orðið dráttur á afgreiðslu málsins. En það má vel vera, að hv. 6. þm. Reykv. hafi það á tilfinningunni, að það sé ekki gott mál, sem hann er að flytja hér, sem ekki heldur er, og þess vegna þyki honum þörf á að hafa nokkuð hátt um það, ef það eigi að ná að ganga fram.

Ég sé ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um þetta mál, þar sem hv. frsm. meiri hl. n., 4. landsk., hefir fært fram hin fyllstu rök, sem mæla móti því, að þetta frv. nái hér samþ.

Hv. 6. þm. Reykv. hélt því fram, að það væri öðru máli að gegna með sjómenn, sem færu frá heimilum sínum til vinnu, heldur en um aðra bæjarmenn eða kaupúnamenn, sem færu til dvalar upp í sveit í kaupavinnu. Hann segir, að fjarvistir þess fólks, sem fer til landbúnaðarstarfa úr bænum, séu skammar, miklu skemmri heldur en þeirra, sem á sjónum eru. Þetta er vitanlega alrangt hjá honum, ef það er borið saman við allan fjöldann af sjómönnum. Hann talaði um, að fólk í sveit hefði margskonar hlunnindi, sem það þyrfti ekki að telja sem tekjur á skattaframtölum. Ég efast um, að hann sé svo kunnugur gangi þessara mála í sveitum, að hann geti haldið þessu fram. Ég vil á m. k. halda því fram, að þetta sé rangt hjá honum. Ég sé ekki, að það nái nokkurri átt, að mönnum, hvorki sjómönnum eða öðrum, sé ekkert gagn að þeim hlunnindum, sem hér um ræðir, að fá frítt fæði, auk þess kaupgjalds, sem þeir fá fyrir vinnu sína. Þeir myndu finna til þess, ef þeir þyrftu að borga fæði af því kaup, sem þeir fá. Það benti í þá átt, að hv. flm. málsins sjái, að þetta sé varhugavert eins og hann flytur það, þar sem hann hopaði nokkuð á hæli og sagði, að það gæti komið til mála að undan-skilja þá af sjómönnum, sem hafa hæstar tekjur, en hann hefir ekki gefið upplýsingar um það, hvar hann telur, að þau takmörk eigi að vera. Jafnvel þó að það væri gert, sé ég ekki, að það nái nokkurri átt, að það sé rétt, eins og hv. frsm. meiri hl. tók fram, að undanþiggja þannig eina stétt manna þeirri skyldu að greiða tekjuskatt af þessum hlunnindum. Það má t. d. benda á, að ef þessi hv. þm. hefir vinnukonu á sínu heimili, verður hún að borga skatt af öllu því, sem hún fær í munn og maga hjá honum. Ég efast um, að sú stétt hafi yfirleitt meiri tekjur og sé færari um að greiða skatt til ríkisins en sjómennirnir margir hverjir. Það kom mér mjög einkennilega fyrir sjónir, að hv. þm. Seyðf. skyldi mæla með því, að þetta frv. verði samþ., sem stefnir mjög ákveðið í ranglætisátt. Ég vona, að hv. þdm. sjái sóma sinn í því að fella frv.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég ætla aðeins að gera stutta aths. Mér skildist á hæstv. atvrmh.,

að hann vildi ekki vinna að því, að samkomulag næðist um, að þetta mál væri athugað nánar. Mér finnst þetta vera nokkuð mikill þvergirðingsháttur, en það má vel vera af því, að ég var búinn að kalla fast eftir því hjá n. Vil ég þá hafa litla tillátsemi, þó ég hefði aðeins leyfi til að gera stutta aths., og segja, að samamburður hans á sjómönnum og vinnukonum er alls ekki réttur. Við höfum sjálfsgagt báðir haft vinnukonur. Ég veit ekki, hvaða reglur hæstv. atvrmh. hefir við sitt vinnufólk, og hvort vinnukonur hjá honum þurfa að borga föllilega allt, sem þær fá til munnis og maga, en ég hygg, að yfirleitt fái vinnufólk marga hluti endurgjaldslitið, og það geti jafnvel komið fyrir, að það fái meðgjafir með ýmsum friðindum. A. m. k. er það fjarri öllu lagi að bera saman þau hlunnindi, er þeir menn hafa, sem taka laun sín á landi og á lögheimili sínu, og þau hlunnindi, er þeir menn fá, sem eru hálfgerðir útlagar á sjónum.

Um efnisatriði þessa frv. ætla ég ekki að deila. Ég hefi tekið fram þá hluti, sem mestu máli skipta. Það er í fyrsta lagi, hvaða tekjur felast í friu fæði. Í öðru lagi ber að taka tillit til þess, hve mörg óþægindi fyrir heimili manna fylgja þeirri atvinnu, sem menn verða að stunda utan heimilis, og af slíku leiðir m. a. aukna eyðslu. Í þriðja lagi ber að athuga, hve sú atvinna er miklu áhættusamari en hin, sem er stunduð á landi. Henni fylgir oft allmiklu meiri líkamleg áreynsla en atvinnu annara manna.

Að þessu öllu athuguðu hniga þung rök að því, að réttlátt er að samþ. þetta frv. Hinsvegar hefi ekki heyrt nein veigamikil rök, er hnekka þessu. Ég ætla ekki að endurtaka þetta eða fara fram nýjar ástæður fyrir þessu frv., en ég legg áherslu á, að frv. fái að fara til 3. umr., og á þeim tíma má athuga, hvort ekki muni vera um einhver málalok að ræða, sem allir gætu sætt sig við.

ATKVGGR.

1. gr. samþ. með 14:7 atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. v. á 3. umr. með 14:6 atkv.

Á 61. fundi í Nd., 4. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 62. fundi í Nd., 5. maí, var frv. aftur tekið til 3. umr. (A. 6, 432).

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég ætla að segja um þetta mál örfá orð áður en það kemur til atkvgr.

Í frv. er farið fram á, að með skattskyldum árstekjum sjómanna verði ekki talin þau hlunnindi, sem þeir hafa af ókeypis fæði um borð í skipunum. En venjan hefir verið sú samkv. gildandi l., að meta fæði til tekna. Ég álit, að það sé ekki rétt að gera þessa breyt. á l., og vildi skora á hv. þm. að fella þetta frv., og það jafnvel þó brtt. á þskj. 432 yrði samþ. Það er vegna þess, að með þessu væri brotin regla,

sem er algild í skattalögum okkar. Og ég get ekki séð, að það sé meiri ástæða að sleppa þessum hlunnindum frá skattalaginu heldur en t. d. þeim hlunnindum, sem ýmsir aðrir fá í ókeypis fæði og húsnæði. Vil ég þar til nefna t. d. þá, sem eru í árvistum í sveit, og ennfremur þá, sem fara í kaupavinnu frá heimilum sínum. Auk þess vil ég benda á, að það yrði hreint ekki svo litið aukastarf, sem af þessu hlytist fyrir skattanefndir í stærri kaupstöðum. Það yrði ekki litil aukavinna við þetta t. d. í Reykjavík. Ég veit, að það munu hafa komið fram hér í umr. svipaðar röksemdir og þessar frá andstæðingum frv., en ég vildi þó ekki láta hjá líða að taka þetta fram. Ég sé sem sagt ekkert, sem mæli með að samþ. þetta. Það brýtur í bága við grundvallarákvæði skattalaganna og er ekkert réttlæti í því gagnvart öðrum, sem eins stendur á um. Ég vil þess vegna mælast til, að frv. nái ekki fram að ganga.

*Sigurður Kristjánsson: Það er alveg rétt, sem hæstv. ráðh. sagði, að þau rök, sem hann kom hér með, hafa komið fram áður hér í d. En leiðinlegt er fyrir hæstv. ráðh., að þau hafa verið vegin og léttvæg fundin og eru yfirleitt úr sögunni. Það þarf þess vegna eiginlega nýja menn til þess að bera þau fram aftur, sem ekki hafa hlustað á þær umr., sem hér hafa farið fram um þetta mál. Það er hin mesta fjarstæða, sem ráðh. fór með, að hér standi eins á um þessa menn eins og það fólk, sem er í árvistum. Það er sá stóri munur þar á, að fólk, sem er í árvistum, tekur þessi hlunnindi á sínum lögheimilum, en hitt eru menn, sem eiginlega eru dæmdir í útlegð og missa við þá skilyrðin til að geta séð sínum heimilum fyrir lífsnaðsynjum.

Þetta var nú orðið nokkuð langt mál, þegar við vorum að ræða um það við 2. umr., og ég vil ekki þreyta hv. þm. með því að endurtaka neitt af því. En ég vil mótmæla því, að þessi breyt. brjóti nokkrar reglur í skattalögum. Í skattalögnum er svo fyrir mælt, að ýms hlunnindi skuli reikna til tekna, en jafnframt stendur þar, að ýms hlunnindi skuli ekki reikna til tekna. Skattalögin eru um þetta einmitt ákaflega óskýr, svo að fjölda úrskurða hefir þurft til þess að skattanefndir vissu, hvernig þær ættu að skilja ýms þessara atriða.

Ég hefi nú gengið mjög langt til þess að fá samkomulag um þetta mál. Veigamesta röksemdin, sem fram hefir komið gegn frv., er án efa sú, að þetta mundi ná til manna, sem ekki hafa þörf fyrir það. Þar sem nú svo er komið fjárhag ríkissjóðs sem vítað er, þá mundi ég vilja ganga inn á það til samkomulags, að þetta næði ekki til annara en þeirra, sem hefðu ekki hærri skattskyldar tekjur en 2500 kr. Með því móti mundu koma undir frv. yfirleitt þeir hásetar, sem hafa svona frekar lélegar tekjur. Ég held bara, að það komi engir yfirmenn til með að njóta þeirra, nema þeir þá hafi því þyngri fjölskyldur fram að fara. Og hafi þeir slíkan fjölda barna, að þeir nái þessum ákvæðum, er þeim full þörf þess, jafnvel þótt þeir heiti 3. stýrimaður eða vélstjóri og þar af leiðandi teljist

til yfirmanna. Það er náttúrulega ekki hægt fyrir mig að miða við annað en skattskyldar tekjur, því að þetta nær ekki til þeirra, sem svo þungar fjölskyldur hafa, að þeir eru skattfrjálsir. Mér virtist andstaða þessi gegn frv. ekki vera rikari en svo, að þessi meðalvegur, sem ég hefi fundið, mundi verða flestum fullnægjandi. Ég vil í þessu sambandi geta þess, að einmitt sá maður úr fjhn., sem með þessu frv. mælti, er held ég eini maðurinn í n., sem hefir gagngerðan kunnugleika á útgerðinni og er sjálfur einn af stærstu útgerðarmönnum landsins. Þekkir hann því kjör þessara manna mjög vel. Ég vil jafnvel segja það honum til hróss, að hann er eini maðurinn, sem mætti búast við, að stöðu sinnar vegna þætti óþægilegt að fylgja þessu máli; útgerðarmenn, sem vita, að fæðið á skipunum kostar mjög mikið, verða að reikna mönnum þetta til kaups, og er óþægilegt fyrir þá að hafa úttalað sig um það, að þetta sé einskis virði. Enda tók minni hl. n. það fram, að hann áliti mennina verða þessara hlunninda vegna dugnaðar síns og mikillar áhættu og óþæginda, sem fylgja þessu starfi.

Ég vænti þess, að ég hafi sýnt svo mikinn samkomulagsvilja í þessu máli, og láti þá hv. þm. það ekki standa í vegi, þótt þeir hafi verið andvígir málinu, en líti á það í þessu miðlunarformi, sem það nú er í, og greiði því atkv.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég ætla ekki að leggja út í nánari kappræði um þetta mál. Það er ekki þannig vaxið, þó að það kannske sé ekki alveg eins smátt eins og mönnum kann að líta við fyrstu skoðun. Hv. 6. þm. Reykv. sagði, að þetta væri sérstakt fyrir sjómenn, vegna þess að aðrir þeir, sem svipaðra hlunninda nytu, væru á sínum heimilum. Svo þarf alls ekki að vera. Það er svo um hér um bil alla, sem hafa ókeypis fæði sem hluta af kaupgjaldi, að þeir eru við störf utan síns eiginlega heimilis, en ekki sjómenn einir. Tökum t. d. kaupavinnu, og marga aðra hliðstæða starfsemi viðsvegar um landið mætti nefna. Ef ætti að láta menn hafa sérstaka ívilnun um skatt vegna þess, að þeir þurfi að afla tekna fjarri heimilum sínum, þá ættu vegavinnumenn og sildarvinnumenn t. d., sem dvelja fjarri heimilum sínum, þótt þeir ekki fái frítt fæði, að fá sérstakan frádrátt fyrir það. Þá eru og simamenn. En það er svo um slíka menn yfirleitt, þótt þeir dvelji fjarri sínum heimilum, að í mesta lagi er tekinn til greina ferðakostnaður á vinnustöð, en alls ekki óþægindi, sem af slíkri fjarvist kann að stafa. Það er ekki hægt að brjóta þá meginreglu, sem skattalöggjöfin hvílir á, með því að samþ. þetta frv., en meginreglan er sú, að það eru skattlagðar allar tekjur, hvernig sem þeirra er aflað. Og það er ómögulegt að slíta úr samhengi eina stétt og leyfa henni frádrátt og skatthlunnindi, sem önnur hefir ekki. Hv. 6. þm. Reykv. blandaði því inn í, sem kemur ekki þessu máli við, að í sveitum fengju menn að draga frá kostnað við þjónustufólk sitt, en ekki í kaupstöðum. Þetta er ekki alls kostar rétt. Það er ekki gert ráð fyrir því, að menn dragi frá kostnað við annað fólk í sveit en það, sem vinnur að framleiðslustarf-

semi, — ekki það fólk, sem vinnur að þeim heimilisverkum, sem menn kosta þjónustufólk til í kaupstöðum. En því miður eru fæstir bændur svo efnum búnir, að þeir geti kostað sérstaklega miklu til utanaðkomandi hjálpar við sína innanhússtarfsemi. Það er þess vegna ekkert ósamræmi í þessari framkvæmd skattalaganna.

Annars vildi ég segja það, að mér finnst koma fram í þessu máli og ýmsum fleiri í þinginu, að einstakir þm. beri fram mál til að sýna það, hvað þeim sé annað um einhverjar vissar stéttir og hópa af mönnum, og séu miklir forsvarsmenn þeirra. Það væri t. d. ekkert ósennilegt úr þessu, að einhver þm. færi af stað með sérstakt frv. til þess að gera sig vinsælan hjá starfstúlkum, um það, að þær þyrftu ekki að telja fram ókeypis fæði, þó að þær hafi það; og annar færi að bera fram sérstakt frv. um hlunnindi til handa kaupamönnum. Og þannig gæti þetta lengi gengið. Ég lít þannig á þess háttar eltingaleik, að hann sé ekki viðkunnulegur. Mér finnst þetta mál þannig vaxið, að það ætti ekki að afgr. það, og þykist hafa fært fyrir því gild rök. Virðist mér hv. 6. þm. Reykv. ekki hafa haggð þar neinu með því, sem hann upplýsti áðan.

***Sveinbjörn Högnason:** Ég þarf litlu við að bæta það, sem hæstv. fjmrh. tók fram. En ég vildi benda á, að það mun vera nokkuð almennt álit manna í landinu yfirleitt, að það sé einhver óviturlegasta deila, sem lagt hefir verið út í, sem stendur nú yfir hjá okkur, — að svo freklega sé þar gengið sem sjaldan áður. Og ég vil álíta, að ákaflega svipað sé um þetta frv., að nokkuð almennt álit sé meðal þm., að það sé eitt með óviturlegustu frv., sem hér hafa verið flutt. Enda er frv. sjálft í alveg beinu sambandi við þá, sem stöðva nú verzlunarflotann hjá okkur. Því að það eru fyrst og fremst hálaunamennirnir, þeir sem stöðvuðu verzlunarflotann, sem koma til með að njóta góðs af þessu, menn, sem sumir hverjir fá allt upp í 9 þús. kr. laun. Ég held þeir hafi nú ekki „strækað“ til þess að fá þessi friðindi, heldur margskonar önnur friðindi; og vill þessi hv. þm. líklega láta þá hafa þau öll, úr því að hann einnig ber fram á sama tíma og þeir eru uppi með sínar miklu kröfur þetta frv., sem eingöngu kemur þeim til góða, sem eru með hæstu launin, þrátt fyrir brött, sem hann ber fram. Því að þeir, sem hafa þungar fjölskyldur, þurfa að hafa háar tekjur til þess að fara fram úr 2500 kr. í skattskyldar tekjur, þegar það er aðgætt, að hjón hafa í frádrátt 1500 kr. og 500 kr. fyrir hvert barn. M. ö. o., þeir, sem hafa 5500 kr. tekjur, komast alls ekki í skatt, ef þeir hafa þrjú börn á framfæri. Og það er alveg vitað, að hásetar á skipunum flestum eru ekki yfirleitt þú hátt launaðir, að þeir njóti verulegra friðinda hér af. Það er því eingöngu um það að ræða, hvort á að hjálpa þeim stéttum áfram, sem best eru settar jafnan að fá friðindi. Það eru stýrimennirnir, sem „stræka“ á verzlunarflotanum og fara fram á þessi friðindi.

Það má náttúrulega maður manni segja, að það séu engin friðindi að hafa að öllu leyti frítt fæði og hugsa ekkert um það sjálfur. En ég

hygg, að því haldi engir fram aðrir en þeir, sem aldrei hafa þekkt að vinna fyrir mat sínum sjálfir, og vita þar af leiðandi ekki, hvers virði hann er.

Ög um það hrós, sem hv. 6. þm. Reykv. var að bera á formann flokksins fyrir það, að hann hefði klofið n. og vildi gefa út sérstakt nál., þá þori ég að fullyrða, að það er ekki af neitt sérstaklega einlægum hug eða mikilli sannfæringu, heldur eingöngu af því, sem mjög er uppi meðal Sjálfstf. og annara, sem eru mjög ábyrgðarlitlir í kröfum sínum, að gera yfirboð hjá einstökum stéttum, eins og hæstv. fjmrh. talaði um. Slikt er sannarlega ekki til sóma formanni þessa flokks, sem kallar sig sérstaklega ábyrgan og segir, að stéttabaráttan eigi ekki að vera til of mikillar hölvunar fyrir þjóðina. Ég er sannfærður um, að bæði þetta frv. og nál. það, sem er borið fram af minni hl., hv. þm. G.-K., er eingöngu gert til þess að taka þátt í þessum loddaraleik um yfirboð, og til alls einskis annars.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég skal fyrst vikja að því, sem hæstv. ráðh. sagði, að það væri fyrsta meginregla skattalaganna, eins og hann orðaði það, að reikna mönnum allt til tekna, sem þeir öfluðu, á hvern hátt sem þess væri aflað. Þetta er auðvitað sú mesta firra, og litur út fyrir, að hæstv. ráðh. hafi bara ekki lesið þessi lög. Það er meira að segja tekið fram í skattal., að það á að draga frá tekjum allt, sem maður ver til þess að afla þessara tekna. Og ég get sagt ráðh. það, að þegar ég var skattstjóri, gaf ég mönnum ýmsan frádrátt, t. d. læknum fyrir það að þurfa að hafa sérstaka skrifstofu og móttökuherbergi, — allt það, sem ég sá, að með sanni var framlagt annaðhvort í beinan kostnað eða til þæginda og tilheyrandi því að afla teknanna. Og þetta er í allveg fullu samræmi við skattalögin. Og hér kemur einmitt fram, að þessir menn, sem verða að yfirgefa heimili sín til þess að afla teknanna, hafa sama fæðiskostnað fyrir heimilin í heild í raun og veru, fyrir utan mörg önnur óþægindi. Þess vegna er þetta alveg hliðstætt. En það er ekki að búast við, að menn, sem ekki hafa fyrir því einu sinni að lesa skattalögin, og hafa það eitt fyrir augum að krefsa saman í ríkissjóðinn með réttu og röngu eitthvert fé, — það er ekki að búast við, að þeir geti litið á þetta með sannsýni.

Það er ákaflega leiðinlegt að svara hv. 1. þm. Rang. Hann átti náttúrlega ekkert erindi í umr. nú, nema til þess að birta nýjar fjarstæður. Hann sagði, að þessi hlunnindi séu eingöngu fyrir þá menn, sem hestar tekjur hefðu, svona 9 þús. kr. og þar um bil. Menn geta leyft sér að segja allskonar vitleysu, þar sem þeir eru hvort sem er búnir að flekka mál sitt með fjarstæðum áður, að þeir hafa ekki svo miklu að glata. En það má með auðveldum dæmum sýna fram á, hver endemis vitleysa slikt er. Til þess að framfærslufrádráttur manns, sem hefir 9 þús. kr. tekjur, yrði svo mikill, að hann nyti einhvers af þessu, þá þyrfti frádráttur þessi að vera um 7 þús. kr. Hann nýtur þessa ekki, ef hann hefir 6500 kr. eða minna. Ég veit ekki, hvað þessi hv.

þm. ætlar hverjum manni að eiga mörg börn, en það yrði laglegur hópur. Og ég verð að segja, að þótt hann hafi 9 þús. kr., ef hann átti 10 börn og hefði allt það þjónustufólk, sem utan um það þarf, þá veitti honum ekki af því að fá þennan frádrátt frá þeim — segjum 2 þús. kr. —, sem þá eru skattskyldar. En hvort sem maður á að segja, að fari betur eða verr, þá hafa nú fáir slíka fjölskyldu. Svo að þetta er ekkert annað en vitleysa, sem ég og ímynda mér, að hv. þm. sé sjálfum ljóst, þegar hann segir það. Það eru ekki aðrir en þeir, sem hafa lágar tekjur, sem koma til með að njóta þessa; ég sleppi að tala um þá, sem eru skattfrjálsir með öllu vegna sinna lágu tekna.

Um leið og hv. þm. sagði, að þetta væri eingöngu fyrir hátekjumenn gert, vitnaði hann í deiluna, sem nú er á milli stýrimanna og skipa-útgerðarinnar, og sé ég ekki eiginlega, hvað það kemur þessu máli við. Ég held, að 20—30 manna hópur standi í ákaflega litlu hlutfalli við stétt, sem telur, að ég ætla, nokkuð mörg þúsund manna. En úr því að hv. þm. blöskrar nú svo mikið þessi deila, því í ósköpunum styður hann ekki að því, að stjórns hans og flokkur leysi þessa deilu? Eru þeir að skemmta sér við hana, eða hvað? Það hefir hliðstæð deila verið leyst með l. frá þessu þingi, sem nú situr.

Annars get ég sagt út af því, sem þessi hv. þm. og einnig hæstv. fjmrh. sagði, að þetta væri dekur við einstakar stéttir, að mér skildist, og ennfrems yfirboð, sem væri til minnkunar fyrir minni hl. n., hv. þm. G.-K., að mér blöskrar algerlega, að þessir kjósendaveiðarar, eins og hv. 1. þm. Rang. og hæstv. fjmrh., sem eru alltaf á eilífri „jagt“ með allskonar yfirboð og berjast þannig ásamt sínum stjórnsflokki upp á lif og dauða, að þeir skuli leyfa sér önnur eins firn og þau að brígsla mönnum, sem ætíð hafa neitað að taka þátt í þessum skripaleik. Ég tel mér algerlega óskýlt að svara slíkum bríglum. Þetta er ekkert annað en vitleysa, en þeim fer verst að tala svona, sem eru alkunnir í sinni „agitation“ að vera með eilíf yfirboð og eilífar veiðar eftir stéttum og stéttatækvæðum. Það hefir kannske verið tilgangurinn hjá hæstv. ráðh. að gefa sínum flokki áminningu um það, að hann væri ekki frjáls að því, hvernig hann greiddi atkv., en þeir skyldu gera svo vel að láta sér hægt í haftinu. En hann fór hóflegum orðum um málið. Tilgangur hv. 1. þm. Rang. er sýnilega sá, að koma æsingum inn í þetta mál, þannig að menn vildu ekki líta á það frá skynsamlegu sjónarmiði. En ég vænti þess, að málið sé orðið nægilega skýrt fyrir öllum þeim, sem vilja líta á það með sannsýni, og læt þess vegna máli mínu lokið.

Umr. frestað.

Á 66. fundi í Nd., 6. maí, var fram haldið 3. umr. um frv.

Sveinbjörn Högnason: Ég get vel fallið frá orðinu, þar sem ég kæri mig ekki um að munnhöggvast frekar um það. Ég veit, að málið muni verða afgr. á viðunandi hátt, og ræði það því ekki frekar.

ATKVGR.

Brtt. 432 samþ. með 17:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu
já: GSv, HelgJ, ÍslH, JakM, PO, SEH, SK, SkG, TT, VJ, ÁÁ, BJ, EOL, EE, EmJ, FJ, JörB.
nei: StSt, StgrSt, SvBH¹⁾, ÞorbP, BJB.

BÁ greiddi ekki atkv.

10 þm. (GG, HG, HV, JPál, ÓTh, PHann, PHalld, EyStJ, GP, ÞBr) fjarstaddir.

Frv., svo breytt, samþ. með 13:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÍslH, JakM, PO, SEH, SK, TT, VJ, ÁÁ, BJ, EOL, EmJ, FJ, HG.

nei: HelgJ, JPál, PHann, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, ÞorbP, ÞBr²⁾, BÅ, BJB, EE.

GSv³⁾, JörB greiddu ekki atkv.

6 þm. (HV, ÓTh, PHalld, EyStJ, GP, GG) fjarstaddir.

Frv. afr. til Ed.

Á 67. fundi í Ed., 7. maí, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 464), en málið var aldrei tekið á dagskrá í deildinni.

2. Vitabyggingar.

Á 2. fundi í Nd., 17. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breytingar á l. nr. 43 19. júní 1933, um stjórntvitamála og um vitabyggingar (þmfrv., A. 7).

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Þetta frv. á þskj. 7 er flutt hér óbreytt eins og ég flutti það á síðara þinginu 1937. Þá fór málið til sjútnv., en n. vannst ekki tími til að afgreiða það. Hún hafði sent það vitamálastjóra til um-sagnar, en álit hans var ekki komið, er þinginu lauk.

Ég ætla ekki að endurtaka hér þau rök, er ég færði þá fyrir málinu, enda eru nokkur þeirra tekin fram í grg. Óska ég, að málinu verði enn vísað til sjútnv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútnv. með 20 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Nd., 7. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 7, 183, n. 185).

*Frsm. (Sigurður Kristjánsson): Herra forseti! Sjútnv. hefir orðið sammála um að mæla með

1) SvBH: Þar sem ég tel bezt, að þetta frv. komi í sínu rétta formi til aðalatkvgr., eins villast eins og það var borið fram af flm., þá segi ég nei.

2) ÞBr: Í trausti þess, að hestv. fjmrh. gæti þess, að dagpeningar sjómanna verði sanngjarnlegar ákveðnir en ég ætla, að gert hafi verið, segi ég nei.

3) GSv: Ég er ekki á móti því, að almenn undan-tekning yrði gerð frá ákvæðum skattalaganna og stefnu þeirra í þessu efni, eins og þau eru nú, en ég tel ókleift og ofært frá lagalegu og praktisku sjónarmiði að taka þannig eina stétt út úr, og greiði því ekki atkv.

því, að frv. þetta verði samþ. með nokkrum breytingum, sem n. í heild hefir gert á frv., og auk þess eru 3 hv. nm. með brtt. á sérstöku þskj. Brtt. sjútnv. eru á þskj. 185, og efni þeirra er þetta:

Við 1. gr., þar sem taldir eru þeir aðilar, sem eiga að vera ráðunautar ríkisstj. um vitamál, sé bætt, að forseti Fiskifélags Íslands skuli gera till. þær, er þar um getur, ásamt vitamálastjóra, forstöðumanni stýrimannaskólans í Reykjavík og formanni Farmannasambands Íslands. Breytingin frá nügildandi 1. er þá aðeins í því fólgin, að formanni Farmannasambands Íslands er bætt þarna inn í. — Brtt. n. við 3. gr. ganga út á það, að felldir séu niður af vitaskránni nokkrir vitar, sem þegar eru byggðir að mestu eða öllu leyti, en að hinsvegar séu teknir upp nokkrir vitar, sem ákveðnir voru með l. frá 1937, en láðst hafði að taka inn í gr. — Í þriðja lagi er tekið fram, að með þessum l. séu úr gildi numin l. nr. 31 1937, með því að þau eru þá runnin inn í þetta frv., ef það verður að l.

Aðrar eru ekki þær brtt., sem n. í heild hefir óskað að gera á frv. En auk þess bera þrír hv. nm. fram brtt. á þskj. 183, þess efnis, að 2. gr. frv. sé niður felld, en þessi 2. gr. er um það, að felld skuli úr gildandi l. skilyrði það, sem þar er fyrir því, að öllu vitagjaldinu skuli varið til vitamála. Samkvæmt nügildandi l. skal það aðeins gert, „ef ástæður ríkissjóðs leyfa“. Mér sem flm. þótti hér gengið of langt, þegar af tekjufangangi, sem nemur t. d. 300 þús. kr., er ekki varið nema 60—70 þús. kr. til vitabygginga. Aftur hafa þeir hv. þm., sem vilja fella niður þessa brtt. mína, bent á það, að ríkissjóði kynni að veitast erfitt að sjá sér fyrir tekjum til upp-bótar þeim tekjumissi, sem af minni brtt. myndi leiða. Það er rétt, að gera yrði ráðstafanir til að bæta þetta upp. En hinsvegar er það tæplega viðunandi, á meðan vitakerfið er eins gisið og enn er, að svona mikill hluti af þessum tekjum renni beint í ríkissjóð og sé notaður til hluta, sem eru óviðkomandi vitamálunum, en aðeins um 20% sé varið til þess að auka vitakerfið. En þrátt fyrir þetta væri ég til með að ganga inn á miðlunartill., sem gengi t. d. í þá átt, að aldrei skyldi meira en 50% af þessu fé fara til annars en vitabygginga. Getur verið, að ég beri fram till. í þessa átt fyrir 3. umr., sérstaklega ef ég kemst að raun um, að fyrir þessu sé fylgi í hv. d.

*Bergur Jónsson: Við þrír nm. í sjútnv., hv. þm. Ísaf., hv. þm. N.-Þ. og ég, höfum borið fram brtt. við frv. þess efnis, að felld skuli niður 2. gr., en sú brtt. skiptir mestu máli, þeirra sem fram hafa verið bornar. Hv. flm. og frsm. vill fella úr 8. gr. 1. þann varnagla, sem þar er settur, þar sem ákveðið er, að það skuli fara eftir ástæðum ríkissjóðs, hversu miklu skuli varið til vitamála af því fé, sem hér um ræðir. Við flm. brtt. teljum ekki mögulegt að binda þetta föstum skorðum á þeim erfiðleikatímum, sem nú eru. Það er rétt, að nú um nokkurra ára skeið hefir ekki nema nokkrum hluta vitagjaldsins verið varið til vitamála, en eins og

fjárhagsástandið er, teljum við ekki fært að fara að breyta þessu einmitt nú. Auk þess er ekki óeðlilegt, að þau hundruð veiðiskipa, sem stunda veiðar hér við land og notfæra sér vitakerfið og fiskimiðin, leggi líka nokkuð til ríkisþarfa, til að halda uppi vitabyggingum o. s. frv. Ég mælist því til þess, að hv. d. samþ. þessa brtt. okkar.

Þessi afstaða okkar markast ekki af því, að við sjáum ekki nauðsyn á því, að byggðir séu sem flestir vitar, heldur af þeim fjárhagsörðugleikum, sem ég gat um. Hinsvegar játa ég, að ef fjárhagsástandur væru betri, þá væri sjálfsagt að fella burt þennan varnagla.

***Emil Jónsson:** Ég vildi segja nokkur orð um brtt. þær, sem komið hafa frá hv. n., einkum þó þá brtt., sem hv. þm. Barð. ræddi nú síðast. Í frv. er gert ráð fyrir þrennum breytingum frá núgildandi 1. Tvar þeirra eru ekki þýðingarmiklar, en sú þriðja hefir úrslitabýðingu í fjárhagslegu tilliti. Fyrsta breytingin er þess efnis, að í n. þá, sem á að gera árlegar till. og áætlanir um fjárveitingar til vitamála, skuli bætt formanni Farmannasambands Íslands, og er ekki nema gott eitt um þá till. að segja, þó að hún sé í rauninni ekki mikils verð. Þá er í öðru lagi nokkur breyting á upptalningu nýrra vita, sem reisa skal, og get ég vel fallist á hana, þó að hún sé ekki aðkallandi. Þýðingarmesta atriði frv. er 2. gr., sem fer fram á það, að varið sé öllu fé vitagjaldsins til vitamála. En með samþykkt till. nokkurra nm. í sjútv., um að fella þessa gr. aftur úr frv., væri kjarni þess tekinn burt. Vitagjaldið var upphaflega sett til þess að gera ríkissjóði kleift að standa straum af kostnaðinum vegna vitamálanna. Hefir það verið notað til þessa frá öndverðu, og hefir ríkið varið til þessara mála misjafnlega miklu fé ár hvert, stundum meira en gjaldinu nam, en stundum minna, og hefir það jafnað sig upp nokkurnvegin. Þetta var svo fram til ársins 1930, en þá er ekki nærri allt vitagjaldið notað til vitamála. Hefir nú safnast veruleg upphæð, sem notuð hefir verið til annara hluta.

Ég hefði talið það mikinn feng, ef með frv. hefði náðst, að vitagjaldið yrði algerlega bundið við vitamál. Því get ég ekki verið samþykkur brtt. þeirra þriggja hv. sjútvnm., sem vilja fella niður þetta ákvæði frv. En þó að þessi brtt. þeirra næði samþykki, myndi ég mæla með því, að reynt yrði að komast að samkomulagi, svipuðu því, sem hv. 6. þm. Reykv. stakk upp á, enda þótt ég teldi það neyðarúrræði.

Ég get þess, að í brtt. n. hefir slæðzt inn lítilsháttar villa í 2. gr. Þar sem felldur hefir verið niður úr skránni Málmejarvitinn, samkvæmt minni till., hefir láðst að taka upp í staðinn vitann á Straumnesi. Í 1. stendur, að reistur skuli viti annaðhvort á Straumnesi eða í Málmei, og er nokkur bót að vitanum norðan á Málmei, en samt vantar vita á Straumnes til að fullkomna öryggi siglinga nyrzt í Skagafirði. Hvort sem þetta hefir fallið niður af því, að það hafi verið óljóst í bréfi mínu, eða af einhverjum öðrum ástæðum, þá þarf þetta ákvæði að komast inn í frv. aftur fyrir 3. umr.

***Sigurður E. Hlíðar:** Herra forseti! Ég vil skýra afstöðu mína í hv. n. Ég hefi ekki getað orðið með hv. meiri hl. n. um niðurfellingu á ákvæðinu í 2. gr., vegna þess að ég lit svo á, eins og kom fram í síðustu ræðu hv. 7. landsk., að upprunalega meiningin með vitagjaldinu sé sú, að það eigi að ganga til að efla og endurbæta vitakerfi landsins óskorað. Með ákvæði 8. gr. 1. frá 1933 er beinlínis sagt, að verja eigi því til annars, ef ástæður ríkissjóðs leyfa ekki, að því sé varið samkvæmt tilgangi laganna. Þetta er það, sem mér skilst, að flm. frv. hafi ætlað sér að nema burt. Eins og kemur fram á þskj. 183, vill meiri hl. sjútv. fella þetta niður eða láta 1. standa eins og þau nú eru. Þetta finnst mér óþarfi, því að í 3. gr. frv. stendur, að ráðh. láti reisa vita þá, er taldir eru þar á eftir, þegar fé er veitt til þess á fjárlögum. Mér finnst hér nægilegur varnagli sleginn, því að þótt taldir séu þar upp 60 vitar, sem vitamálastjóri hefir fallist á, að þurfi ýmist verulegra endurbóta við og viðbóta, eða að byggja þurfi þar nýja vita, þá er ekki meiningin, að þeir skuli reistir, fyrr en fé er veitt til þess í fjárlögum. Þar með er slegið föstu, að ekki verði e. t. v. alltaf notað allt það fé, er vitagjöldin nema árlega. Hinsvegar þarf ekki að auglýsa það til þeirra manna innlendra sem erlendra, er vitagjöldin greiða, að það sé verið að fara kringum lögin. Það þarf ekki að vera að segja þeim, að gjöld þau, er þeir greiða, fari til annars en að viðhalda og auka vitakerfi landsins. Ef auglýsa á með lagasetningu, að taka eigi af þessu fé til annara ríkisþarfa, er hætt við, að það myndi vekja óánægju hjá gjaldendum. Mé finnst þetta ákvæði 3. gr. um, að ráðh. láti byggja vitana, þegar fé er veitt til þess á fjárl., nægilegur varnagli. Ég geri ráð fyrir, að fjvn. Alp. sé venjulega þannig skipuð, að hún sé í samræmi við ráðandi vald Alp. á hverjum tíma, og ætti þá að vera fengin þar leið til að gæta hagsmuna ríkissjóðs. Vegna þessa hefi ég ekki getað orðið sammála meiri hl. sjútv. Að öðru leyti skal ég ekki fjölyrða um þetta mál frekar.

***Bergur Jónsson:** Ég var ekki undrandi yfir því, þótt hv. 7. landsk. sem vitamálastjóri legði til í erindi sínu til sjútv., að vitagjaldið væri allt látið ganga til vitamála. Ég skil, að hann hafi álitid eðlilegast, að hann sem embættismaður gerði það, en ég hélt ekki, að hann myndi sýna það ábyrgðarleysi að halda hinu sama fram hér á hæstv. Alp. Svo kunnugt er honum um hag ríkisins. Það kemur líka úr hörðustu átt frá honum eða hans flokki að ýta undir, að farið sé óvarlega með fé ríkissjóðs. Ég hélt, að hann myndi sem alþm. taka ábyrgari afstöðu í málinu. Hann sagði, að meginatriði frv. væri kippt burt með brtt. á þskj. 183. Það er rétt, en það meginatriði á að takast burtu.

Hv. þm. Ak. talaði um, að það væri ekki rétt að láta það koma fram í 1., að allt vitagjaldið ætti ekki að notast árlega til vitamála. Ég vil benda hv. þm. á, að þótt þetta gjald sé kallað vitagjald, þá er ekki sjálfsagt, að öll upphæðin, sem það nemur, sé nauðsynlegur kostnaður við vitamálina á hverju ári, og hv. vitamálastjóra vil

ég benda á það, að á síðasta kjörtímabili hafa stjórnarflokkarnir og ríkisstj. reynt á margvislegan hátt að veita útgerðinni stuðning. Álitur hv. þm., að það sé ekki fleira, sem ríkisstj. þarf að gera og gerir fyrir sjávarútveginn á þessum erfiðleikatímum, en að byggja vita? Mér finnst einkennilegt, hve afstaða hv. 7. landsk. virðist vera ábyrgðarlaus og vanhugsuð í þessu máli. Jafnvel hv. 6. þm. Reykv., flm. þessa frv., viðurkenndi, að ástæða væri til þess nú að taka ekki allt vitagjaldið einungis í þessar framkvæmdir, og stakk upp á, að það væri bundið við 50%.

Ég vona, að hv. 7. landsk. átti sig betur á afstöðu sinni í þessu máli og á því, að sem þm. verður hann að taka ábyrga afstöðu, en má ekki láta löngun sína til að gera stór verk sem vitamálástjóri ráða henni. Afstaða hans sem þm. í ábyrgum stjórnaráðgjafi verður að ráða, þar sem hann er einn af þeim þm., sem styðja núverandi ríkisstj. með hlutleysi.

*Emil Jónsson: Ég finn ástæðu til að svara þessari ræðu hv. þm. Barð. með nokkrum orðum.

Hann segist geta skilið, að ég sem embættismaður láti í ljós ósk um, að féð skuli notað á þennan hátt, en hann skilji ekki ábyrgðarleysi mitt í því að halda hinu sama fram hér á Alþ. Ég veit ekki, hvernig hann samræmir þetta. Ef það er mín skoðun sem embættismanns, að ríkið eigi og þurfi að byggja þessa vita, þá væri það ábyrgðarleysi af mér að segja það ekki hér á Alþ. Hann sagði, að þessi skoðun mín sýni meira ábyrgðarleysi en það, er hv. 6. þm. Reykv. hefði sýnt. Ég get ekki sagt annað en það, sem ég veit sannast og réttast í málinu. Það þarf að byggja þessa vita vegna öryggis sjófarenda, og það væri ábyrgðarleysi af mér að láta aðra skoðun í ljós en þá, að óska eftir, að þessu fé verði varið til þess. Það væri ábyrgðarleysi að óska ekki eftir, að það verði gert.

Ég sagði, að með brtt. hv. þm. Barð. o. fl. væri meginatriði frv. skorið hurt, og hann bar ekki á móti því. Það er verið að leita hér vilja Alþ. um þann varnagla, er í frv. finnst. Ég benti á, að vitagjöldin hefðu upphaflega verið tekin í því augnamiði, að þau stæðu undir þessum framkvæmdum, vitabyggingum og rekstri vitanna. Það hefir aðeins verið hækkað vegna þess, að þörf krafðist, vegna aukinna framkvæmda, þar til 1930, þá fyrst var farið að skoða það sem sérstakan tekjustofn fyrir ríkissjóð. Skattgjald var það fyrst orðið, þegar mikill hluti þess er farinn að renna í ríkissjóð. Þá sagði hv. þm. Barð., að það væri mín löngun til að gera stór verk, er réði afstöðu minni í þessu máli. Þetta er ekki nema að nokkru leyti rétt. Auðvitað væri mér ánægja að því að mega framkvæma þessi verk, en grundvöllur minna skoðana er sá, að brýn nauðsyn sé á, að strendur landsins séu upplýstar með vitum, og það sé réttlátt, að vitagjaldið sé ekki notað til annars en þessa máls, meðan vitarnir eru ekki orðnir fleiri og betri.

Hv. þm. spurði, hvort nauðsynlegt væri að kasta þessu fé á hverju ári í vitabyggingar. Já, það er nauðsynlegt að kasta þessu fé og meira

til í þessi mál, svo að þau komist í það horf, sem þarf.

Þótt ég viti, að ríkisstj. hefir á ýmsan annan hátt stutt sjávarútveginn, þá vil ég halda því fram, að öryggi sjómanna sé eitt meginatriðið í þessu sambandi, sem ætti að leysa á undan flestum eða öllum öðrum.

Ég skal ekki eyða orðum frekar að þessu, en undirstrika það, að mér finnst ég hafa verið sjálfum mér samkvæmur í þessu máli og að það hefði verið ábyrgðarleysi að láta aðra skoðun uppi hér á Alþ. en ég gerði við sjútvn.

Pétur Ottesen: Ég held ég verði að hætta á það að segja nokkur orð, þótt hv. þm. Barð. kunni e. t. v. að líta svo á, að ég sé nokkuð ábyrgðarlaus í orðum mínum, því að mín skoðun á þessu máli mun koma í bága við það, er hann heldur fram.

Þá er fyrst að viðurkenna, að það er fullkomið brot á þeirri stefnu, sem vitagjöldin eru byggð á, — brot á þeirri stefnu, sem það er byggt á, að taka skuli gjald af sjófarendum til að byggja vitana með — að frá því skuli hafa verið vikið að nota þetta gjald ekki til annars en vitanna, til þess að vernda líf og eignir manna, líf sjómanna og eignir og afkomumöguleika þjóðarinnar að því leyti, sem það byggist á siglingum á fiskimið og meðfram ströndum landsins. Það er satt, að þingið hefir undanfarið tekið þátt í því, að þessi regla var brotin, en þeir, er fram hafa komið í þessu máli, viðurkenna, að eigi hafi verið hægt að komast hjá, að svo væri gert. En þó skortir mikið á, að húlið sé að lýsa upp hættulegustu siglingaleiðir meðfram ströndum landsins, svo að öruggt megi teljast fyrir sjófarendur að sigla þar. Þannig er t. d. um svæðið frá Akranesi að Öndverðanesi, sem er einhver stærsta líkkista sjófarenda hér við land. Þetta svæði er óupplýst að öðru leyti en því, sem vitarnir á Snæfellsnesi og Akranesi ná til að lýsa, en það eru ekki nema jaðrar þessa svæðis. Verndun öryggis sjófarenda er ekki lengra komið en svo, að svæði sem þetta eru með öllu óupplýst. Það má benda á í þessu sambandi, að það er ekki einasta í sambandi við siglingar meðfram ströndinni, sem þetta svæði er hættulegt, heldur siglir svo að segja allur fiskiflotinn, sem stundar veiðar á norðanverðum Faxaflóa, framhjá þessu svæði, bæði á út- og innleið, svo að ef út af rétttri leið ber, t. d. í náttmyrkri eða dimmviðri, þá eru þeir komnir inn í þennan ógurlega skerjagard. Það er einhver mesta hættu, sem sjófarendur hér við land geta komist í, að lenda á slíka leið sem leiðina milli Akraness og Snæfellsness.

Vegna slíkra staða, sem enn eru óupplýstir, eru það mestu vandræði að hafa orðið að taka af vitagjöldunum til annara þarfa en þeirra, sem þau lögum samkvæmt ættu að ganga til. Það leiðir af sjálfu sér, að ekki má ráðstafa þessu fé öðruvísi en til var ætlazt í upphafi, nema alveg óhjákvæmilegt sé að gripa til þess til annara hluta, en það má helzt líkja því við það, að stela fé úr eigin hendi, þegar til þess er gripið að nota þetta fé til annars.

Því finnst mér fullkomlega réttmætt að fella

úr lögunum um vitabyggingar það, sem felst í 2. gr. frv. á þskj. 7: „ef ástæður ríkissjóðs leyfa“. Ég þykist hafa fært ástæður fyrir því, að það sé ekki einasta rétt, heldur sjálfsagt að búa svo um hnútana, að vitagjaldið sé ekki tekið til annara hluta og varið til allskonar eyðslu, meðan við erum ekki lengra á veg komnir með að lýsa upp siglingaleiðir en ennþá er. Ég get ekki betur séð, en að ákvæði það, er felst í 9. gr. 1. og 3. gr. frv., þar sem segir, að byggja eigi þessa vita, sem þar eru taldir upp, þegar fé verði veitt til þess í fjárl., sé fullkomin heimild til að vikja frá þeim grundvallarreglum, sem lögin um vitabyggingar eru reist á, ef það er alveg óhjákvæmilegt. Virðist mér þetta ákvæði hliðstætt þeim ákvæðum í hafnarlögum, er samþ. hafa verið undanfarin ár, þar sem alstaðar er ákveðið, að hafnirnar skuli byggðar, þegar fé verði veitt til þess í fjárl. Er það í fullu samræmi við þessi l., að ákvæðið, sem nú er í 9. gr. 1., sé fellt úr, en ákvæði þessa frv. sett í staðinn. Það er ákveðið, að ríkissjóður skuli leggja fram ákveðnar fjárupphæðir til sumra hafna, sem nema fleiri hundr. þús., en framlögin byggjast á því, að þau skuli veitt úr ríkissjóði eftir ákvörðun í fjárl.

Ég veit, að allir viðurkenna það, að langt er frá, að búið sé að reisa nægilega marga vita hér, og menn ættu að geta fallið á að opna ekki frekar en gert er í 3. gr. frv. dyrnar að því að nota það fé, sem innheimt er með vitagjaldi, til annars en lög ákveða. Ég vænti, að flm. þeirrar brtt., sem ræðir um niðurfellingu 2. gr. frv., geti fallið á að láta sama ákvæði gilda hér um framlög ríkissjóðs og er í hafnarlögunum.

Ég vil ljúka máli mínu með því, að ekki eigi að vikja frá þeirri grundvallarreglu, að vitagjöld fari öll til vitabygginga, nema það virðist alveg óhjákvæmilegt vegna fjárhagsafkomu ríkissjóðs eða ef ekki er unnt að kaupa nauðsynlegt efni inn í landið til vitabygginga vegna gjaldeyrisvandráða, enda eiga þeir, sem vitagjöldin greiða, heimtingu á, að þeim sé varið til að fullkomna vitakerfið.

***Ísleifur Högnason:** Af umr. þeim, sem fram hafa farið um þetta mál, skilst mér, að fulltrúar Alþfl. og Sjálfstfl. séu því meðmæltir, að framvegis verði á fjárlögum áætluð sama upphæð til bygginga og viðhalds vita eins og vitagjöldin gefa af sér í ríkissjóð. Í frv. því til fjárlaga fyrir 1939, sem fyrir þinginu liggur, eru áætlaðar tekjur af vitagjöldum 490 þús. kr., en það, sem áætlað er til viðhalds og bygginga vita, er um 280 þús. kr. Mismunurinn, um 210 þús. kr., er því skattur í ríkissjóð. Eftir því, sem upplýst hefir verið í d., hefir þeirri reglu verið fylgt frá því 1930 að skoða vitagjöldin að nokkrum leyti sem toll í ríkiskassann, og nota þau ekki eins og upphaflega var til ætlað. Hv. þm. Borgf. hefir nú réttilega skýrt frá því, hvornig komið er vitamálunum við Faxaflóa, einkum svæðið frá Akranesi til Snæfellsness. Ég er honum alveg sammála í þessu efni, og það gegnir vissulega víða sama máli og á þessum slóðum, sérstaklega þó við suðurströndina. Það er enginn efi á því, að ef það fé, sem upphaflega var ætlað

til, rynni til þessara mála, nefnilega vitagjöldin, þá væru vitar víða þar, sem nú er mest þörfin fyrir þá.

Ég vil benda á það í sambandi við þetta mál, að Alþfl. og Sjálfstfl. hafa tekið sömu stefnu í þessu máli og við kommúnistar á síðasta þingi, þegar við bárum fram till. um að verja um 200 þús. kr. til nýrra vitabygginga. Þessi till. var þá felld af fulltrúum sömu flokka. Mér er það nú ánægjuefni að heyra, að þessir sömu menn skuli hafa skipt um skoðun á þessu máli, og vil vænta þess, að þeir muni nú ekki hvarfla frá þessari skoðun, þegar til þess kemur að greiða atkv. um fjárlögin, því að þá munum við bera aftur fram þessar brtt. Ég ætla þá að vona, að þeir standi við þessi ummæli sín og samþ. þær brtt.

Hv. þm. Barð. minntist á það ábyrgðarleysi, sem kæmi fram hjá hv. 7. landsk., þar sem hann vildi fara svo gáleysislega með fé ríkissjóðs að verja því til þess að tryggja líf sjómanna. Ég álit, að það megi ávita þennan hv. þm. ekki einungis fyrir það ábyrgðarleysi, sem fram kemur í sambandi við þetta mál, heldur og í sambandi við annað mál, sem hann er flm. að, sem sé frv. til l. um breyt. á l. um atvinnu við siglingar, þar sem gert er ráð fyrir fækkun kunnáttumanna á flotanum. Ég ætla ekki að fara að ræða það mál nú, en bendi aðeins á það til að sýna fram á það ábyrgðarleysi, sem fram kemur hjá þessum hv. þm. í garð sjómanna-stéttarinnar.

***Bergur Jónsson:** Ég hefi ekki miklu að svara, því að flest það, sem fram hefir komið hjá hv. þm., er út í hött sagt.

Hv. 7. landsk. fannst það einkennilegt, sem ég sagði um það, að mér þætti eðlilegt, að hann sem vitamálastjóri væri harðari á kröfunum en sem alþm., þar sem um er að ræða, hversu mikið holmagn ríkissjóður hefir, og hversu mikið hann getur lagt til einstakra framkvæmda. Það er enginn ágreiningur milli mín og þessa hv. þm. um það, að nauðsynlegt sé að gera sem mest að því, að gera siglingarnar sem öruggastar, með því að byggja vita og ljósmerki. Það, sem hér er um að ræða, er það, hvort breyta eigi l. þannig, að ef fjárveitingavaldið veitir minna til vitabygginga og viðhalds á einhverjum tíma, þá eigi það á hættu, að um það séu höfð stór orð, að l. hafi verið brotin með því að fremja ekki svo ábyrgðarlausan hlut, að leggja meira en hægt er í þessa hluti. Ég veit, að hv. 7. landsk. veit vel, að ég hefi hér rétt fyrir mér.

Hv. 5. landsk. talaði um það, að ég hefði sýnt sérstakt ábyrgðarleysi, ekki aðeins í þessu máli, heldur og í sambandi við sig frv. til l. um breyt. á l. um atvinnu við siglingar. Hv. þm. getur sparað sér að tala um þetta, þangað til málið kemur á dagskrá.

Þá talaði hv. þm. Borgf. Hann talaði um, að það væri sama og stela fé úr sjálfs sín hendi, ef vitagjaldinu væri ekki öllu varið til vita- og ljósmerkjabygginga árlega. Ég vil benda þessum hv. þm. á, að hann hefir átt sæti í fjn. í fjöldamörg ár og engan ágreining gert út af þessu. Hv. þm. ætti fyrst að gera grein fyrir

þeirri afstöðu, sem hann hefir haft þar, áður en hann fer að tala um, að Alþ. hafi stolið úr eigin hendi með því að verja ekki öllu vitagjaldinu á hverju ári eingöngu til vitabygginga.

Þá sagði hv. þm., að hér ætti að hafa sömu regluna eins og með hafnargerðir. Ég geri ráð fyrir, að við séum sammála um, að rétt sé að veita til hafnargerða eins og l. standa til, eða þegar fé er veitt til þess á fjárlögum. En hv. þm. Borgf. ætti ekki að gera sig sekan í slíkri rökvillu, að bera saman framkvæmdir, þar sem ekkert sérstakt gjald til ríkissjóðs liggur til grundvallar, og framkvæmdir, þar sem sérstakt gjald er um að ræða. Ég er hv. þm. sammála um, að til vitamála sé yfirleitt veitt það, sem fjárlög hvers árs ákveða. Og þegar við erum sammála um þetta attriði, þá erum við í raun og veru sammála um það, sem verið er að deila um. Stórrýði hv. þm. eru því nánast meiningarlaus, því að við viljum láta standa áfram í l., að það skuli fara eftir fjárveitingum hvers árs, hvað mikið er árlega lagt til vitamála. Við viljum láta fjvn. og Alþ. athuga í hvert skipti, hversu mikið ríkissjóður sér sér fært að leggja fram í þessu skyni.

Ég geri ekki ráð fyrir að taka aftur til máls við þessa umr., en ég vona, að hv. dm. sjái það, að af hálfu andstæðinga þessarar brtt. er aðeins um misskilning að ræða. Meining okkar flm. er einungis sú, að samræma l., auk þess sem við viljum hindra, að ábyrgðarlausir andstæðingar geti niði stj. því um nasir, eins og hv. þm. Borgf. lét sér um munn fara, að hún hefði stolið fé úr eigin hendi, ef Alþ. á einhverjum tíma veitti ekki eins mikið fé til vitamála og vitagjöldin kynnu að nema. Þó að þetta gjald sé kallað vitagjald, er ekki þar með sagt, að upphæð þess sé alltaf í samræmi við þær framkvæmdir, sem nauðsynlegar eru í þessum málum.

Pétur Ottesen: Ég held, að nokkur hluti af þeirri ræðu, sem hv. þm. Barð. hélt, og þá um leið eitthvað af þeirri orku, sem hann lagði í að byrsta sig, hafi verið óþarfur. Ég var ekkert að skorast undan þeirri ábyrgð, sem á mér hvílir út af því, að vitagjöldunum hefir ekki að undanfögnu öllum verið varið til viðhalds og byggingar nýrra vita. Ég tek fyllilega á mig minn hluta af þeirri ábyrgð. Hitt er svo annað mál, að ef maður fer að skygnast lengra inn í ábyrgð hv. þm. Barð., sem nú er farinn inn í ráðherra-herbergi að kveikja sér í pípu og þannig að bæta upp orkumissinn í ræðunni, þá er það að athuga, að hann og hans flokkur hefir verið í stjórnar-astöðu á þessu tímabili og hefir haft aðstöðu til að ráða miklu meira en ég um almenna meðferð fjármálanna hér á Alþ. En það má um þetta segja, að það er of seint að iðrast eftir dauðann. Hv. þm. Barð. hefði verið nær að beita áhrifum sínum á fjármálastjórn þessa lands þannig, að ekki hefði til þess þurft að koma, að klípa við neglur sér framlög til svo mikils nauðsynjamáls sem það er, að lýsa upp strendur landsins.

Hv. þm. Barð. var að tala um, að ef þessi till. yrði felld, þá væri opnuð leið fyrir andstæðinga stj. til að bera á hana og meiri hl. Alþ., að hann

væri að brjóta l. og reglur með því að verja ekki öllu vitagjaldinu til vitanna. Ég held, að í þessu felist ekki neinn skjöldur fyrir ríkisstj. á hverjum tíma til þess að hlaupa á bak við, ef út af ber, að hægt sé að framfylgja vitalög-
unum.

Hv. þm. Barð. sagðist ekki skilja í því, að ég skyldi koma með aðra eins rökvillu eins og þá, að bera saman framlögin til vitanna og hafnargerða. Ég held fast við það, að þetta er samþæflegt, og það er ekkert meiri ástæða til að vera að súrra það niður, að eftir vitalögnum skuli farið, heldur en gert er um almennar fjárveitingar til hafnargerða.

Hv. 5. landsk. talaði um, að hann vænti þess, að þegar til þess kæmi að greiða atkv. um fjárlögin, þá mundi ég greiða atkv. með því, að öllu vitafénu yrði varið til vitaframkvæmda á þessu ári. Ég hefi ekki dregið dul á, að ég hefi undanfarið ekki gert ágreining út af þessu, af því að ekki hefir verið hægt að framfylgja þessu. Ég geri ráð fyrir, að svo geti farið enn, að þetta verði ekki hægt, og mun ég þá hafa sömu afstöðu sem ég hefi áður haft, að beygja mig fyrir þeirri nauðsyn, sem er á hverjum tíma til að sveigja frá því, sem maður annars hefði viljað fylgja og teldi sjálf sagt að fylgja, ef kringumstæður leyfðu.

Í gær fór hér fram atkvgr. um það, hvort menn treystu þeirri ríkisstj., sem nú er við völd. Þessi atkvgr. var ekki sízt miðuð við það, hvaða traust menn bæru til stj. í fjármálum. Min afstaða var sú, að ég treysi ekki stj. Afstaða þessa hv. þm. var hinsvegar sú, að hann bjó til eitt ákaflega stórt „núll“. Með því markaði hann sína afstöðu til stj. Ég veit ekki, hvað í þessu núlli felst, hvort hann treystir stj. eða ekki. En það er sjáanlegt, að mín afstaða er hér miklu skýrari en þessa hv. þm. Ég vildi bara láta það koma fram hér, að mín afstaða til stefnu stj. í fjármálum er jafnskýr eins og afstaða þessa hv. þm. er óskýr.

*Gísli Guðmundsson: Ég er í þeim hluta sjútn., sem stendur að þeirri brtt., sem hér er verið að ræða um, og mér þykir rétt að fara um það nokkrum orðum.

Mér þykkja um þetta hafa fallið nokkuð stór orð, og ýmislegt af þessu kemur mér undarlega fyrir sjónir, sérstaklega viðkomandi öðrum staðreyndum, sem ég mun ef til vill koma að síðar. Okkur, sem að þessari brtt. stöndum, er það fullljóst, ekki síður en öðrum, að mikil þörf er á því að auka vitakerfi landsins. Það, sem okkur gengur til að flytja þessa brtt., er ekki það, að við sjáum ekki þörfina fyrir að minnka hættur sjófarenda við strendur landsins. Það eru áreiðanlega flestir, sem þar úr vilja bæta, og er óþarfi að vera með gifuryrði í garð einstakra manna í því sambandi. Hitt er annað mál, að þetta hefir staðið svona í l., og við sjáum ekki ástæðu til að breyta því. Það má benda á það með fullum rökum, að ef út í það er farið, þá eru mannlíf náttúrlega í hættu af fleiri ástæðum en vantandi vitum. Menn farast oft af þeim ástæðum, að ekki hefir verið fé fyrir hendi til að gera lendingarbætur, þar sem landtaka er erfið.

Það er ekki af því, að menn hafi ekki viljað koma í veg fyrir slík slys, heldur af því, að fé hefir ekki verið fyrir hendi.

Annars hafa hér fallið ummæli, sem ég tel alveg óviðurkvæmileg, eins og þau, að það, að verja einhverjum hluta vitagjaldsins, eins og stundum hefir verið gert, til annars en beinlínis vitabygginga, væri hlíðstætt því að stela úr sjálfs sin hendi. Og í því sambandi vil ég leyfa mér að benda á, að ég sé ekki, að í þeim lögum um vitagjald, sem í gildi eru og mér skilst, að séu l. nr. 17 11. júní 1911, séu nein ákvæði um það, að skýlt sé að verja þessu vitagjaldi eingöngu til vitabygginga. Lögin eru um það að innheimta gjald, sem heitir vitagjald, og það er ákveðið í 2. gr. þeirra, að það skuli renna í ríkissjóð. Hitt er svo annað mál, að það hefir verið í sambandi við álagningu þessa gjalds talið eðlilegast, að það rynni fyrst og fremst til vitamála. — Ég vildi vekja athygli á þessu, því að hér virðast flestir álíta, að það hafi beinlínis verið ákveðið með lögunum um vitagjald, að gjaldinu skyldi varið á þennan veg.

En svo er annað, sem ég vildi benda á í þessu sambandi. Ég hefi verið að athuga það í þingtiðindunum, hvernig umræður féllu og afstöðu þm. var farið, þegar núgildandi lög um stjórn vitamála og vitabygginga voru samþ. Þessi lög eru frá 1933 og voru borin fram sem stjfrv. af Magnúsi heitnum Guðmundssyni. Það er ekki að sjá sem orðið hafi miklar umr. um það mál, og þetta orðalag, sem nú er í viðkomandi gr., um það, að vitagjaldinu skuli varið árlega nokkurnvegin til bygginga vita, ef ástæður ríkisins leyfa, er horið fram í Ed. 1933 af sjútvn., og hún virðist hafa verið einhuga um að leggja til, að þetta væri orðað þannig. Og þegar málið kemur til Nd., virðist enginn þm. hafa hreyft aths. við því, að þetta væri þannig orðað, ekki einu sinni hv. þm. Borgf. Honum virðist ekki hafa verið ljóst þá, hvíllik ósvinna það var að slá þennan varnagla í l. Og ef það var ekki fjarstæða í Nd. 1933 að afgr. lögin einróma með þessu orðalagi, þá get ég ekki séð, að einstakir menn hafi ástæðu til þess nú að risa upp með einhverskonar hvalablæstri út af því, að meiri hl. n. hefir leyft sér að leggja til, að lögin yrðu óbreytt að þessu leyti til.

Annað er það svo, að fjvn. hefir þetta atriði að miklu leyti í hendi sér. Hún getur varið öllu vitagjaldinu og jafnvel meira til vitamála, ef fjárhagur ríkissjóðs virðist leyfa það. Lögin hindra það ekki á neinn hátt. En ég á erfitt með að skilja þá afstöðu hv. þm. Borgf., sem jatar það, að hann hafi ekki sett sig á móti því á erfiðum tímum, að nokkru minna væri varið til vitamála en því, sem vitagjaldinu nam, að hann skuli nú vilja setja það í lögin, sem gerir fyrri afstöðu hans sjálfs að lögbroti.

Ég skal svo ekki hafa um þetta fleiri orð, en vísa algerlega heim til föðurhúsanna þeim ummælum, að við berum minni umhyggju fyrir því en aðrir, að hindra mannskaða kringum strendur landsins.

*Ísleifur Högnason: Þegar hv. þm. Borgf. hóf mál sitt við þessa umr., fylltist hann miklum

eldmóði, er hann fór að lýsa hættunum á siglingaleiðum Borgarfjarðar, og kvað sig eindregið fylgjandi því, að öllu því fé, er inn kemur í ríkissjóð af vitagjaldinu, skuli framvegis varið til þess að stækka vitakerfi landsins og viðhalda þeim vitum, sem fyrir eru. En þegar hann var búinn að ræða þetta nokkuð, hrapaði hann aftur niður úr skýjunum og var kominn á sömu skoðun og hv. flm. brtt. og áleit, að þær kringumstæður gætu verið fyrir hendi, að ekki væri hægt að nota þetta fé til þess að byggja nýja vita.

Hvað viðvíkur afstöðu minni til ríkisstj., vil ég segja hv. þm. það, að hún markaðist af því, að þrátt fyrir allt skvaldur um ríkisstj. sá ég, að það mundu aðeins verða skóbótaskipti, þótt skipt yrði um, því að þeir, sem við völdunum tækju, mundu verða ennþá ósvífnari gagnvart fólkinu í landinu. Þetta var það, sem markaði mína afstöðu, og skal ég ekki fara nánar út í það, enda hefir því verið lýst áður.

En ég vil ítreka það, sem ég sagði áður í umr. um þetta mál, að ég skora á hv. þm. Sjálfstfl. og Alþfl., sem hafa lýst því yfir hér í d., að þeir vilji útvíkka vitakerfi landsins og verja vitagjaldinu til byggingar nýrra vita, að standa við sína afstöðu, þegar fjárlfrv. kemur til umr. og þær brtt., sem við kommúnistar flytjum um þetta efni. Og ég vona, úr því að hv. þm. Borgf. hefir fengið opin augun fyrir því, að fjvn. hafi verið að stela úr sjálfs sin hendi, þá láti hann nú af þeim vana og sjái um, að féð renni þangað, sem upphaflega var ætlað, eða til öryggis sjómanna.

Pétur Ottesen: Ég vil út af því, sem hv. þm. N.-Þ. sagði um afstöðu mína til lagasetningarinnar um stjórn vitamála og vitabygginga á þingi 1933, segja honum það, að ég hefi alveg gildar ástæður til að lita nokkuð öðruvísi á þetta mál nú heldur en ég gerði þá. Og það er af því, að þá var það ekki komið í ljós, að niðurfelling á fé til verklegra framkvæmda væri látin bitna sérstaklega á einstökum framkvæmdum, eins og nú er komið á daginn. Nú er það komið svo, að niðurfelling á fé til verklegra framkvæmda hefir að mestu verið látin bitna á vitabyggingum. Þetta tel ég, að sé alveg gagnstætt því, sem vera ætti, og þess vegna tel ég, að þeim þingmeirihluta, sem farið hefir með völd á þeim árum, sem liðin eru síðan 1933, sé það hollt og gott að hafa nokkurt frekara aðhald í þessum eignum heldur en verið hefir. Ég held þess vegna, að afstaða mín til þessa máls nú, miðuð við þær staðreyndir, er ég hefi bent á, sé ekki í neinu ósamræmi við afstöðu mína á þinginu 1933 til þessa sama máls, miðað við þá reynslu, sem þá var á undan gengin. — En hinsvegar get ég ekki — eins og hv. 5. landsk. virðist ætla að gera — verið að berja höfðinu við steininn og taka ekkert tillit til þess, þó að ekki sé til neinn gjaldcyr fyrir efnivöru til nýrra vitabygginga. Það er bezt að láta þennan hv. þm. vera einan um það að berja höfðinu við steininn í þeim efnum.

Og hvað viðvíkur því, sem hann var að tala um, að ég hefði hrapað niður úr skýjunum, þá held ég nú, að kominn væri tími til þess

fyrir þennan hv. þm. og aðra kommúnista, sem alltaf eru uppi í skýjunum, að tylla einhverntíma tánum niður á jörðina. — Eins er það, hvað viðvikur því, sem þessi sami hv. þm. var að tala um „skvaldur“, að hann ætti að minnast þess, að ekki má nefna snöru í hengds manns húsi. Hverjir eru það, sem skvaldra mest?

Annars vil ég segja það út af orðum hv. þm. Barð., að mér þótti það kaldlega mælt af honum, þegar hann var að tala um, að ekkert væri við það að athuga, þótt ekki hefði öllu því fé, sem fengið hefir með vitagjaldinu, verið „kastað“ í vitabyggingar, eins og hann komst að orði. Mér finnst ekki í þessu lýsa sér nægilega mikil tilfinning fyrir því, að við skulum hafa þurft, vegna yfirstandandi erfiðleika, að vikja frá þeirri reglu, að verja vitagjaldinu til þessara nauðsynlegru hluta. Það ætti vitanlega að vera ærið tilfinningamál fyrir hvern mann að þurfa að beygja sig fyrir þeim harkalegu staðreyndum, að við skulum neyddir til þess að taka af þessu fé, sem á að verja til þess að vernda líf sjófarendanna, til annara óskyldra hluta.

Ég vil svo í lok míns máls benda á, að það virðist ekki horfa mjög vænlega, ekki einungis að því er snertir byggingu nýrra vita, heldur einnig í því efni að nota þá vita, sem fyrir eru. Eftir þeim upplýsingum, sem fjv. hefir frá vitamálastjóra, þá hefir hann ekki fengið yfirfært einn eyri af því fé, sem hann skuldar erlendis fyrir nauðsynlegum áhöldum til rekstrar vita á árinu, sem leið, og bjóst hann jafnvel við, að ef ekki úr réttist í þessu efni, þá gæti rekið að því, að hann fengi ekki flutt inn nauðsynlegustu áhöld og tæki, til þess að hægt væri að láta lifa á vitunum.

Þetta er þá viðhorfið, að því er snertir þetta mál. Og vildi ég um leið nota tækifærið til þess að vekja athygli valdhafanna, sem nú eru nýbúinir að fá samþ. traust, á því, hvort ekki væri hægt að takmarka gjaldeyri til þess að flytja inn tóbak og brennivín, og þar með stilla svo til, að ekki þurfi að slokka á vitunum meðfram ströndum þessa lands. — Það er líka vert fyrir þá, sem eru í núllinu í sambandi við atkvgr. um ríkisstj., að athuga þetta, sérstaklega þar sem þeir eru að velta vöngum og renna hýru auga til þessarar stj., sem nú er, annarsvegar, jafnframt því sem þeir eru að gjóta hornauga til almennings og vara hann við þeirri hættu, sem af stj. standi. Það væri vert fyrir þá að athuga þetta, og hvort þeir ættu ekki að vera öðruhvör megin við núllið, heldur en að standa inni í því.

Forseti (JörB): Ég vildi beina því til þeirra hv. þm., sem eftir eiga að tala, hvort ekki sé rétt að geyma umr. um ríkisstj. og viðhorfið til hennar til eldhúsdags.

Atvrmh. (Skúli Guðmundsson): Hér hefir verið um það deilt, hvort ákveða skyldi í l., að öllum þeim tekjum, sem ríkissjóður hefir á ári hverju af vitagjaldinu, skuli varið til vitamála eða ekki. Ýmsir hafa haldið því fram, að slíkt bæri að ákveða í l. Það hafa verið þeir sessunautarnir, hv. þm. Borgf. og hv. 5. landsk., og virðast þeir

að ýmsu leyti sammála um þetta atriði, þótt þá greini ennþá á um önnur efni. En þessir hv. þm. hafa ekki gert neina grein fyrir því, á hvern hátt þeir hugsi sér, að ríkissjóður næði tekjum til þess að mæta þeim auknu útgjöldum til vitamála, sem slíkt mundi hafa í för með sér, því að ekki geri ég ráð fyrir, að hv. þm. Borgf. telji, að fram úr því verði ráðið sérstaklega með því að lækka mjög tekjur ríkisins af vini og tóbaki, sem hann reyndar virðist hafa tilhneigingu til. En þetta fjárhagsatriði fyrir ríkissjóð kemur vitanlega hér til greina í sambandi við þetta mál, því að enda þótt meiri hl. vitagjaldsins sé varið til vitamála, þá skortir nokkuð á, að því sé varið öllu, og þyrfti þá einhversstaðar að sjá ríkissjóði fyrir auknum tekjum eða færa niður útgjöldin sem því svarar. Og ég vil vekja athygli á, að framhjá þessu atriði hefir alveg verið gengið í þessum umr. —

Hv. þm. Borgf. viðurkenndi í sinni ræðu, að vel gæti staðið svo á, að ekki væri hægt á hverjum tíma að verja öllu vitagjaldinu til vitamála, og gat í síðustu ræðu sinni t. d. um gjaldeyrisástandið, og gæti þess vegna verið erfitt að kaupa frá útlöndum öll þau tæki, sem nauðsynleg eru, bæði til viðhalds og rekstrar þeirra vita, sem nú eru til, og þá vitanlega einnig til byggingar nýrra vita, ef ákveðið yrði að verja öllu vitagjaldinu til þeirra hluta. Og hann kvaðst þá ekki mundu herja höfðinu við steininn, ef þannig væri ástatt, að nauðsynlegt væri að vikja nokkuð frá þessu. — En vegna þessara ummæla hans kemur mér það undarlega fyrir sjónir, að hann skuli mæla á móti brtt. meiri hl. n. á þskj. 183, því að ef samþ. verður það frv. um breyt. á l. um vitamál, sem fyrir liggur á þskj. 7, þá er það beint ákveðið í 8. gr., að árlega skuli verja álíka upphæð til vitamála eins og inn kemur af vitagjaldinu, þannig að ef frá því yrði vikið á Alþ. nú eða síðar, þá væri beinlínis um lagabrot að ræða. — Það skiptir ekki miklu máli í þessu sambandi, sem hv. þm. Borgf. var að benda á, að í 9. gr. væri svo ákveðið, að reisa skyldi vita þá, sem þar eru taldir, þegar fé er veitt til þess á fjárlögum, eftir að búið er að binda það ákveðið í næstu gr. á undan, að árlega skuli veita til þessara hluta fjárhæð, sem nemi álíka upphæð og vitagjaldið er á hverjum tíma.

Ég vil því eindregið mæla með því, að brtt. meiri hl. n. á þskj. 183 verði samþ., þannig að 8. gr. laganna frá 1933 verði óbreytt, því að ég efast ekki um, að Alþ. muni á hverjum tíma veita það mikið fé til þessara mála sem frekast er unnt, miðað við þær ástæður, sem á hverjum tíma eru.

***Ísleifur Högnason:** Sannast að segja þykir mér afstaða hv. þm. Borgf. vera heldur hlálæg. Fyrst stendur hann upp til þess að mæla fyrir frv. á þskj. 7, sem flutt er af hv. 6. þm. Reykv. og miðar að því, að verja meira fé heldur en verið hefir til þess að stækka vitakerfi landsins og viðhalda þeim vitum, sem fyrir eru. En nú snýst hv. þm. reiður við og vill hann nú, að mér skilst, ganga frá sinni fyrri skoðun um það, að verja beri meira fé til þessara mála, og lætur sér nú nægja, að ríkisstj. tryggi, að ljós verði

látíð lifa á þeim vitum, sem til eru. — Annars situr illa á þessum hv. þm. að tala um skýja-borgir okkar kommúnista í sambandi við þetta mál og á hinn bóginn gjaldeyrisvandræði. Því að fyrir stuttu báru þeir íhaldsmenn fram frv. um aukin útgjöld fyrir ríkissjóð um 4—5 millj. kr., sem að mestu áttu að fara til efniskaupa frá útlöndum. Þó að ég vilji láta byggja nokkra vita, sem þarf til afarlítið erlent efni, þá yrði mestur hl. kostnaðarins við byggingu þeirra greiddur innlendum mönnum fyrir vinnu.

Hvernig við kommúnistar hugsum okkur að ná inn tekjum í ríkissjóð í staðinn fyrir þessi útgjöld, mun koma fram í þeim tekjuöflunarfrv., sem við munum bera fram. Við munum ekki láta á okkur standa um að gera till. um niðurskurð útgjalda á fjárl. á gjöldum, sem eru miklum mun ónáuðsynlegri heldur en þau framlög, sem hér er um að ræða til vitabygginga. Það mun verða auðvelt fyrir okkur að benda á lækkuun útgjalda, sem eru ónáuðsynlegri en þau, sem hér er gert ráð fyrir til vitabygginga, um 2—3 hundruð þús. kr.

Að lokum vil ég beina þeirri ósk til þeirra, sem hafa lýst sig þessu máli fylgjandi, að greiða atkv. með því að veita meira fé til öryggis sjómannastéttinni í landinu, með því að byggja nýja vita og stækka þá vita, sem fyrir eru.

***Finnur Jónsson:** Ég er einn af flm. þessarar brtt. á þskj. 183, sem mestum deilum hefir nú valdið hér í hv. d. Ég geri þá grein fyrir mínu atkv., að ég hefi ekki getað fundið leiðir, eins og sakir standa nú, til þess að verja öllu vitafénu til vitabygginga á næsta ári. Og á meðan get ég ekki gengið inn á þær breyt. á l. um stjórn vitamála og um vitabyggingar frá hv. 6. þm. Reykv., sem eru ekki bornar fram til neins annars en að sýnast. Svo framarlega að meiri hl. Alþ. getur ekki fundið niðurskurð á fjárl. á móti þessum útgjöldum eða tekjuöflunarleiðir til þess að standast þessi útgjöld, þá er það ekkert nema fals að ganga inn á þá breyt. á l., sem hv. 6. þm. Reykv. hér hefir flutt. Og ég sé enga ástæðu til þess að taka þátt í þeim skrípa-leik.

Hv. þm. Borgf. vildi réttlæta sína afstöðu gagnvart vitalögunum eins og þau eru nú og eins og þau verða, ef brtt. okkar meiri hl. sjútn. verður samþ., hann vildi réttlæta hana með því, að það hefði verið komið fram á árið 1933, þegar farið hefði verið að nota vitaféð til annara þarfa ríkissjóðs. En á árinu 1930 var búið að verja til vitamála 51 þús. kr. meira en þá hafði fengið til vitagjöld. Á árinu 1931 breyttist þetta nokkuð, þannig að að því ári loknu voru um 40 þús. kr. komnar inn í ríkissjóð af vitafé umfram það, sem varið var til vitabygginga. Árið 1932, þegar einn vel metinn sjálfstæðismaður var ráðh. sjávarútvegsmálanna, þá var í árslok komið inn í ríkissjóð um 300 þús. kr. af vitafé með vitagjöldum. Og árið 1933, einmitt þegar þetta frv. var lögfest, sem nú er verið að gera till. til breyt. á, þegar hv. þm. Borgf. sagði, að ekki hefði komið í ljós, að vitagjaldið hefði verið notað til annara þarfa, þá var farið að nota af því fyrst í alvöru til annara þarfa ríkissjóðs heldur en til vitamála. Svo kemur hv. þm. Borgf. og ber sér á brjóst og talar um, að stolið hafi verið úr sjálfs sín hendi viðvikjandi vitafénu. Hann greiðir samt atkv. með því í fjvn., að fé, sem innheimtist með vitagjöldum, sé notað til annara þarfa ríkissjóðs en vitamála. Ég veit ekki, hvað svona frammistaða er almennt kölluð. A. m. k. er hún ekki fallin til þess að auka þeim ágæta málstað fylgi, að auka fjárveitingar til vita. Það er rétt, sem hv. þm. Borgf. tók fram, að það er hörmulegt til þess að hugsa, að alla leiðina frá Borgarnesi og upp að Snæfellsnesi sé enginn viti. Það er líka hörmulegt, að e.s. Laxfoss skuli þurfa að sigla með mörg hundruð manna í náttmyrkri og oft kafaldsbyl frá Akranesi til Borgarness, sem er hættuleg leið, án þess að nokkur ljóstýra sé til þess að lýsa þá leið. Það er hörmulegt, að á Þormóðsskeri er ennþá enginn viti. Og hæstv. alþm. verða að leggjast á eitt um það að reyndu að koma þessum málum öðruvísi fyrir. En það verður ekki gert með því, að þm. samþ. till. til breyt. á einstökum l., sem svo er tekin aftur í næstu gr. á sama þskj., eins og gert væri, ef ekki væri samþ. brtt. meiri hl. sjútn., en frv. þetta samþ. óbreytt. Það væri ekki gert með því, að hv. þm. færu að falsa fyrir sjálfum sér einstök lagafrv., heldur með því að reyna að breyta fjárl. á þann hátt, að verulega riflegar fjárveitingar verði veittar til vitamála. Að því ber að stefna, en ekki hinu, að falsa hér einstök frv. í d., sem fjvn. gerir svo að markleysu.

Pétur Ottesen: Hv. þm. Ísaf. vil ég aðeins segja það, að að því leyti sem hann talaði um, hvernig komið væri með vitaféð síðan 1930, þá var það svo, þegar þessi l. voru samþ., árið 1933, að þá var á þriðja hundr. þús. kr., sem runnið hafði í ríkissjóð af vitafénu. En nú er það orðið um undir 1 millj. kr., m. ö. o., á því tímabili, þegar hv. þm. Ísaf. hefir stutt ríkisstj., er þetta komið upp undir 700 þús. kr., vitaféð, sem runnið hefir til ýmissa fyrirtækja annara heldur en vitabygginga.

Þessi hv. þm. þykist vera ákaflega mikill verndari sjávarútvegsins og annað slíkt. En það hefir alltaf fylgt því, sem hann hefir gert í þeim málum, að hann hefir notað framkvæmdir í sjávarútvegsmálum til skálkaskjólís fyrir það að geta ýtt sjálfum sér inn í stöður og útveg- að sjálfum sér stöður og bitlinga í sambandi við það. Á því sviði, að vinna fyrir sjávarútvegin, hefir áhugi þessa hv. þm. alveg sérstaklega beint að því, að hlaða undir sjálfan sig. Þar, sem hann hefir ekki sérstakan ágóða af málum, hefir hann ýmist dragnast með eða spyrnt á móti þeim eftir getu. En þetta hefir setið í fyrirrími hjá honum, að gagna bezt sjálfum sér. En nú er það svo, að vitamálin hefir hann ekki getað notað sér sérstaklega til framdráttar. Þess vegna hefir áhugi hans á þessu sviði ekki verið neitt mikill. Hann hefir hreint og beint verið argasti dragbitur í þeim málum. En hann hefir áhuga á sildarútvegs- og sildarverksmiðjumálum, sem náttúrulega riður mikið á fyrir landsfólkið, að vel takist um framkvæmdir á. Þar hefir hann verið ákaflega áhugasamur og

troðist sjálfum sér að, en ekki til gagns fyrir landsfólkið, heldur hefir hann verið svo mikill óhappamaður í þeim málum, að þar, sem hann hefir komið nærri, hefir allt farið á miklu verri veg en farið hefði í höndum allra annara manna. (Forseti: Ég vil beina því til hv. þm. Borgf. að blanda ekki öðrum málum inn í umr. um þetta mál). Hv. þm. Ísaf. gefur fullkomið tilefni til þess. — Ég get minnst á sildarþróna nýju á Siglufirði, sem hann lét byggja fyrir kvart millj. kr. Það er sagt, að það megi kannske nota efri hæðina til þess að geyma í henni síld, og svo ekki meira af þrónni til þess. En ég vildi þá benda á, að það væri ekki óviðeigandi að nota þá neðri hæðina til þess að geyma í henni þennan hv. þm.

Forseti (JörB): Ég vil beina því til hv. þm. að fara ekki að bera hver annan sökum, sem ekkert hafa við að styðjast.

*Finnur Jónsson: Ég hefi orðið óbeinlinis til þess, að hv. þm. Borgf. stökk upp, enda þótt ég á engan hátt hafi vikið að honum persónulega. Ástæðan fyrir því, að hann sleppti sér svona hér í d. nú eins og hann gerði, mun hafa verið sú, að ég benti á það, að eitthvert mesta hættusvæði, sem er til hér við land, er einmitt í grennd við hans kjördæmi og honum tilheyrandi, og á því er engin ljóstýra ennþá, þrátt fyrir rúmlega 20 ára þingsetu þessa hv. þm. Hv. þm. Borgf. getur bent á þetta einmitt sem mikinn árangur af sínum eigin áhuga á vitamálum.

Ég er búinn að afhenda hv. þm. Borgf. lista yfir vitagjaldið frá byrjun og útgjöldin við vitana, og á þeim lista kemur greinilega í ljós, að þegar til stjórnarsamvinnunnar var stofnað árið 1934, var Sjálfstfl. ásamt Framsfl. búinn að taka um ½ millj. kr. af vitafé í aðrar þarfir ríkissjóðs. Svo að það er von, að það syngi nokkuð í tálkunum á hv. þm. Borgf. út af þessu máli, þar sem það er einmitt hans flokkur, sem hefir byrjað á því að stela vitafénu úr sjálfs sín hendi, eins og hann orðaði það, til annara þarfa ríkissjóðs. — Ef hv. þm. Borgf. ætti nú eftir að sitja hér á þingi í önnur 20 ár, þá væri æskilegt, að eftir hans 40 ára þingsetu gæti hann bent á einhverja ljóstýru í grennd við sitt kjördæmi, sem hann gæti státað af í ellinni.

Hv. þm. Borgf. veik dálitið að því að tala um, að mín stjórn á sildarmálum hefði verið óheppileg. Ég verð að segja það, að ég tel það nokkuð mikla dirfsku af hv. þm. Borgf. að tala um slíkt, því að það er vitað, að stjórn sildarmálanna og sildarútvegsins yfir höfuð hefir aldrei gengið líkt því eins vel og einmitt þau tvö ár, sem ég átti sæti í stjórn sildarverksmiðja ríkisins. Þetta getur verið að sé ekki nema a. n. l. stjórn sildarverksmiðjanna að þakka. Þó verð ég að segja það, sem ég hefi áður bent á hér á Alp., að stjórn sildarverksmiðja ríkisins, ásamt flestum sildarverksmiðjum einstakra manna og félaga, var það framsýn, að hún seldi lýsi sitt fyrirfram háu verði á síðasta ári, til þess að tryggja, að hægt yrði að borga sjómönnum 8 kr. verð fyrir sildarmálið. En ef þessi sala hefði ekki farið fram, þá hefði ekki verið hægt að borga

neitt líkt þessu fyrir síldina. Það er öllum kunnugt, að verðfallið á sildarlýsi varð svo mikið, að lýsið féll úr £ 22 frá því í janúar í fyrra og niður í £ 13. Og það er jafnvel fallið lengra niður nú. Og þetta munar svo miklu, hvenær menn hafa selt lýsið, að jafnaðarsöluverð á sildarlýsi Kveldúlfs hefir orðið um 700000 kr. lægra heldur en jafnaðarsöluverð á sama magni hjá sildarverksmiðjum ríkisins.

Ég hafði ekki ætlað mér að vekja máls á þessu nú við þessar umr. En ég sé ástæðu til að benda á þetta, þegar ráðizt er á stjórn sildarverksmiðja ríkisins jafnhatramlega eins og hv. þm. Borgf. gerði. Og mætti segja, að fyrir Kveldúlf væri ráð að biðja Drottin að varðveita sig fyrir vinum sínum, þegar vinir Kveldúlfs hér á Alp. fara að innleiða umr. um þetta, sem sýnir ekki stjórn þess fyrirtækis sem neina sérlega fyrirmynd.

Það, sem hv. þm. Borgf. sagði um sildarþróna, er ekki annað en ósannindi. Ég mun, út af ýmsum sögum, sem um þetta hafa gengið, fara fram á, að kosnir verði 3 óvilhallir menn til þess að dæma um það, hvernig hægt sé að nota nýju sildarþróna á Siglufirði. Ég veit, að engir 3 óvilhallir menn finnast, sem álita, að ekki sé hægt að geyma síld á neðra lofti í sildarþrónni á Siglufirði, sem byggð var þar á síðastl. sumri, alveg eins og gert er á Djúpuvík og á Hjalteyri. Þeir, sem fundið hafa köllun hjá sér til þess að verja óhæfilega spákaupmennsku forstjóra Kveldúlfs á síðastl. ári viðvikjandi lýsissölu, hafa líka fundið upp á þessu ósanna tali um sildarþróna á Siglufirði. Vegna verðfalls á lýsi kom það í ljós, að sildarverksmiðjur ríkisins höfðu á síðasta ári ofbargað síldina um 21 eyri á málið. Meira munaði það ekki. Og þegar tekið er tillit til þess gifurlega verðfalls, sem varð á lýsinu, þá er ekki hægt að segja annað en að áætluð stjórn sildarverksmiðja ríkisins hafi furðanlega staðizt. Hvað h/f Kveldúlfur hefir yfirbargað mikið hvert sildarmál, veit ég ekki, en það er a. m. k. nokkuð mörgum sinnum meira en 21 eyrir á hvert sildarmál, sem stafar af þeirri óhæfilegu spekulaton, sem forstjórar þess fyrirtækis gerðu sig seka um í sambandi við sölu sildarlýsis á síðastl. ári.

Forseti (JörB): Ég vil biðja hv. þm. að draga ekki inn í þessar umr. óviðkomandi efni meira en orðið er

*Héðinn Valdimarsson: Ég vil aðeins í stuttu máli gera grein fyrir atkv. mínu viðvikjandi brtt. við 2. gr.

Frá því er ég kom fyrst á þing, þá hefir, þegar þessi mál hafa verið rædd, Alpfl. staðið fast á því, að vitagjöldin ættu að ganga til vitabygginga. Á móti þessu hafa svo staðið sjálfstaðismenn. En það er gott að heyra, að þeir nú eru komnir á þessa sömu skoðun og Alpfl. hefir haft um þessi mál. Ég mun halda áfram þeirri stefnu minni og greiða atkv. móti þessari brtt. við 2. gr. frv. Að þetta sé tekið aftur með 3. gr. get ég a. n. l. viðurkennt, því að vitanlega er ekki hægt að reisa vita, nema fé sé veitt til þess á fjárl. En eftir 2. gr., ef hún verður samþ. óbreytt, á að verja sem næst þeirri upp-

hæð sem vitagjaldinu nemur á hverjum tíma til vitabygginga. Það kann að vera, að það þyki eitthvað meiri nauðsyn á taka þessar 1—2 hundr. þús. kr. og ákveða þær til annars á fjárl. En það eru ekki meiri en aðrar breyt. á fjárl., þegar fé er tekið frá einu framkvæmdafyrirtæki ríkissjóðs og fært yfir til annars.

Það er mjög mikil þörf á að hækka vitabyggingaféð, þó að margt sé aðkallandi. Ég legg áherzlu á, að vitagjöldin öll gangi til vitabygginga. Því skipulagi hafa Englendingar komið fyrst á hjá sér, og þeir hafa hvað eftir annað gert fyrirspurnir um það, hvort það verði ekki haft eins hér hjá okkur.

***Frsm. (Sigurður Kristjánsson):** Ég skal ekki tefja þetta mál og hefi heldur ekki gert það. Segi ég það þó ekki vegna þess, að ég hafi í sjálfu sér haft neitt á móti þeim umr., sem hér hafa farið fram og hafa skýrt málið. En sökum þess fyrst og fremst, að mér var áhugamál að koma þessu máli áleiðis, taldi ég rétt fyrir mig að halda ekki á því með meira kappi en nauðsynlegt væri. Því var ég mjög samningafús í sjútvn. um afgreiðslu þess til d., og kemur mér ekki til hugar að breyta neitt til frá því, sem ég þar hefi sagt og samið um. Vitanlega er mér mjög kært, að hv. þd. fallist á mína skoðun í þessu efni og samþ. frv., með þeim breyt., sem n. öll hefir orðið sammála um, en læt að öðru leyti ráðast, hvernig það verður.

Ég var í burtu af fundi áðan, en á meðan töluðu hæstv. atvmrh. og hv. þm. Ísaf. Mér hefir skilizt, að hæstv. atvmrh. hafi tekið afstöðu til málsins fyrir hönd fjmrh., og þykir mér það ekki nema eðlilegt, að hann vilji halda sem fastast í aurana til annara hluta. En mér kemur það heldur á óvart, að hv. þm. Ísaf. skuli vera mjög harður á móti þessu frv. Ég veit að visu, að hann er meðflm. að brtt. við frv. En hitt hélt ég, að mér væri kunnugt um, að hann væri mér sammála um, að nauðsyn væri, að hægt væri að verja vitagjöldunum öllum eða mestöllum til vitamála, meðan vitakerfið er jafnófullkomið eins og það er nú. Og ég gerði ráð fyrir því, að á meðan frá hans sjónarmiði er séð fyrir þörfum ríkissjóðs að öðru leyti, mundi hann fallast á þetta. Ég tel andmæli eins og þau, sem hann kom með í síðari ræðu sinni, hafa harla lítið gildi, að það hefði verið Sjálfstfl., sem hefði byrjað á því að stela vitagjöldunum úr sjálfs sin hendi, eins og það hefir verið orðað hér í hv. d.; en þessi hv. þm. talar minna um, hverju varið hefir verið árlega síðan af vitafénu til annara framkvæmda ríkissjóðs en vitabygginga. Vitamálstjóri hefir í skýrslu sinni til sjútvn. afsannað þetta. Hann hefir gefið n. skýrslu um það, að frá árinu 1930 hefir verið varið til jafnaðar mjög svipuðu til vitamála, og ekki nálægt því nákvæmlega sömu upphæð hefir verið varið til vitamálanna eins og vitagjöldin hafa reynzt. Nú hefir Sjálfstfl. vitanlega ekki farið með stjórn hér á landi nema fram til ársins 1927. Og það er þess vegna hægt nokkurnvegin að vita það með vissu, að sjálfstæðismenn hafa ekki byrjað á þessum hlutum, og að það er eftir að núverandi stjórnarflokkar fóru að fara með stjórn landsins, sem þessi sér-

staka notkun vitagjaldanna byrjar og henni er haldið áfram. Ég er ekki að segja þetta sérstaklega til ámælis þessum flokkum. Það hefir skapast hjá þeim nauðsyn til þessa, en að mínu áliti þó vegna óforsjárlar meðferðar ríkisfjár. Um þetta ber ekki að deila, en hitt að athuga, hvort ekki megi snúa aftur á þessari braut. Og ég vil, burtseð frá því, hverjir hafi hafið þessa notkun vitagjaldanna, fara eindregið fram á það við hv. d., að hún samþ. þessa breyt., sem í frv. felst; og jafnvel þó að það komi að einhverju leyti í bága við þá afgreiðslu, sem verða kann á fjárl. nú, þá vitanlega gilda ákvæði þessara nýju l. um vitamálefnin ekki nema frá þeim tíma, sem þau ganga í gildi, og án þess að það raski þeim fjárl., sem þegar eru í gildi komin. Ég tel ekki verulegu máli skipta, þó að 1939 gengi undan. Hitt er meira atriði, að í framtíðinni yrði haft það skipulag, að gjaldinu yrði varið í þarfir vitanna.

Ég vil leiðrétta þann misskilning hér, að þetta ákvæði komi í bága við það, sem vitanlegt er, að varið er til rekstrar vitanna. Ég hefi alltaf komizt svo að orði, að það væri af tekuafgangi vitanna, sem fé væri varið til annars. Af þeim afgangi hefir verið ætlað í fjárl. 65 þús. kr. á ári, en þessi afgangur er venjulega á þriðja hundr. þús. kr. Það var það, sem ég átti við, þegar ég minntist á hlutföllin á milli þess, sem varið væri til nýbygginga, og þess, sem rynni í ríkissjóð.

***Bergur Jónsson:** Ég vil segja fáein orð út af aths. hv. þm. Borgf. Hann er hættur að ræða málið með nokkrum rökum, enda kominn í mesta bobba. Hann ásakaði mig fyrir að hafa sagt, að kastað væri fé í vitabyggingar. Það mætti nú leiða sönnur að því í ýmsum tilfellum, en þó að það sé kannske óvarlega orðað, er það ekki mikil óvarkárni hjá því, að hv. þm. Borgf. viðurkennir, að hann hafi í 10 ár stutt ríkisstj. í því að stela úr eigin hendi 1 millj. kr. í ríkissjóðinn.

ATKVGR.

Brtt. 185,1 samþ. með 15:1 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 21 shlj. atkv.

Brtt. 183 tekin aftur til 3. umr.¹⁾

2. gr. samþ. með 15:3 atkv.

Brtt. 185,2 (ný 3. gr.) samþ. með 19 shlj. atkv.

— 185,3 (ný gr., verður 4. gr.) samþ. með 21 shlj. atkv.

4. gr. (verður 5. gr.) samþ. með 20 shlj. atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 23 shlj. atkv.

Á 45. fundi í Nd., 9. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 204, 183, 207, 210).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 207 og 210. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

***Bjarni Ásgeirsson:** Ég á hér brtt. á þskj. 210 við 3. gr. frv., um það, að í staðinn fyrir

¹⁾ BJ: Þar sem svo fáir þm. eru við og brtt. valda miklum deilum, finnst mér, að atkvgr. mætti bíða til 3. umr. Min afstaða er sú, að ég fylgi ekki frv., ef þessi brtt. verður felld.

að slá því föstu, að væntanlegur viti á innsiglingunni inn Borgarfjörð verði reistur á Þjófakletti, skuli standa í lögunum: Á Þjófakletti eða Miðfjarðarskeri í Borgarfirði. Ástæðan til þessarar brtt. er sú, að ýmsir, sem þarna fara um, og þar á meðal yfirmennirnir á skipinu Laxfossi, hafa látið í ljós við mig, að þeir teldu vitann betur settan á Miðfjarðarskeri en á Þjófakletti.

Út af umræðum, sem hér hafa farið fram, get ég lýst yfir því, að ég er þeim mönnum samþykkur, sem vilja verja til nýrra vita eins miklu fé og fært er á hverjum tíma. Ég vil taka undir með þeim um þörfina, og þá sérstaklega vitna til leiðarinnar milli Akraness og Borgarness, en það er sú leið hér við land, sem flestir farþegar fljóta nú um árlega, þúsundir manna, og er alveg vitalaus.

Samt sem áður get ég ekki annað en fallist á brtt. á þskj. 183, um að fella niður 2. gr. frv. og láta haldast þetta skilyrði núgildandi laga: „ef ástæður ríkisins leyfa“ — fyrir því að vitagjaldinu öllu skuli skilmálalaust varið til vitabygginga. Enda lít ég svo á, að með þessu ákvæði einu væri ekki tryggt, að fénu yrði öllu þannig varið. Á undanförmum árum hefir það ekki verið unnt, og ég er hræddur um, að það ástand haldist, því miður, að það þyki ekki fært, hvorki vegna gjaldeyris né ríkissjóðs.

Því hefir verið haldið fram, að ákvæði 9. gr. um, að þessir vitar skuli reistir, „þegar fé er veitt til þess í fjárlögum“, nægi til þess að gera skilyrðið: „ef ástæður ríkissjóðs leyfa“ — óþarft. Mér virðist það misskilningur. Því að þegar búið er að ákveða afdráttarlaust, svo sem gert er í 8. gr., að öllu vitagjaldinu skuli verja til nýrra vita, er ómögulegt að leggja meira inn í áður nefnd orð 9. gr. en að fjárveitingavaldið ráði því árlega, í hvaða röð vitarnir séu teknir. Ef brtt. á þskj. 183 verður samþ., sé ég ekki betur en að Alþingi sé á hverjum tíma bundið við að verja gjaldinu til vitamála. En þegar það er ekki hægt, er það ekki heldur neitt vit. Hitt er annað mál, að þegar gjaldeyris er til og hagur ríkissjóðs leyfir, er sjálfsgætt að verja þessu fé og miklu meira til vitabygginga.

Ég mun greiða atkv. með brtt. meiri hl. sjútvn.

*Emil Jónsson: Við 2. umr. minntist ég á það, að fallið mundi hafa niður úr frv. viti á Straumnesi við Skagafjörð, og ber nú fram brtt. á þskj. 207 um að lagfæra það. Ég fór um þetta nokkrum orðum við 2. umr. og tel mig ekki þurfa að gera það frekar.

Ég gæti látið útrætt um málið fyrir mitt leyti, en vil þó minnst á sjónarmið hv. þm. Mýr. og nokkurra annara þm., að það sé hættulegt að lög-festa, að öllu vitagjaldinu skuli verja til vitamála, því að ómögulegt sé að framfylgja því. — Það er ekkert auðveldara en að færa nokkuð af því fé milli ára, þegar nauðsyn krefur, en láta það þó ekki ganga óafturkallanlega inn í ríkissjóðinn. Þannig var þetta framkvæmt til 1933, þegar núgildandi lög voru samin. En þá hafði að visu safnast nokkuð fyrir um tveggja ára skeið. Þetta er því engin mótbára, þó að ekki verði hægt að nota féð allt á hverjum tíma. En þessi útgjöld útgerðarinnar eiga óumdeilanlega að ganga til

umbóta á vitakerfinu. (BÁ: Hvað má ganga langt í að færa milli ára?). Það gæti þingið ákveðið.

ATKVGR.

Brtt. 183 samþ. með 16:12 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BJ, BÅ, BjB, EystJ, FJ, GP, GG, HelgJ, JPálm, PHann, SkG, StSt, StgrSt, VJ, Þorþp, JörB.

nei: EOl, EE, EmJ, GSv, ÍslH, JGM, ÓTh, PO, SEH, SK, TT, ÞBr.

5 þm. (ÁÁ, HG, HV, JakM, SvBH) fjarstaddir. Brtt. 210 samþ. með 21 shlj. atkv.

— 207 samþ. með 18 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 46. fundi í Ed., 11. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 231).

Á 49. fundi í Ed., 19. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til sjútvn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

3. Greiðsla verkkaups.

Á 3. fundi í Nd., 18. febr., var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 28 19. maí 1930, um greiðslu verkkaups (þmfrv., A. 8).

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Ísleifur Högnason): Þetta frv. okkar hv. 5. þm. Reykv. var flutt af mér á síðara þinginu 1937. Læt ég mér að mestu nægja að vísa til þess, sem ég sagði þá um þau vanskmiði, sem eru á gildandi l., þannig að atvinnurekendur geta skotið sér undir viss ákvæði þeirra og, ef þeim býður svo við að horfa, knúið verkamenn til að taka á móti vörum upp í kaup, eða tekið vinnulaun þeirra upp í skuldir. Þetta fer nú mjög í vöxt, ekki aðeins hjá einstökum atvinnurekendum, heldur einnig hjá bæjarstjórnunum, sem farnar eru að greiða kaup í vörum, eins og t. d. bæjarstjórn Vestmannaeyja. Eftir að þetta mál var lagt hér fram í fyrri, bærast Alþingi áskoranir frá Vestmannaeyjum og Hafnarfirði um að samþ. frv., svo að ég veit, að þetta er aðkallandi mál víðar en í Vestmannaeyjum, a. m. k. í Hafnarfirði. Væri fróðlegt að heyra álit hv. 7. landsk. um það, hvort verkalyðsfélögin í Hafnarfirði hafi ekki tekið þetta mál upp hjá sér, án þess að við kommúnistar höfum haft nokkur áhrif á þau í þá átt. Í fleiri þorpum landsins mun vera líkt ástætt. Éttu að vera fleiri hv. þm. hér í d., sem hefðu áhuga á þessu máli.

Þetta frv. er nokkru fyllra en áður var. Við leggjum nú til, að orðin „nema öðruvísi sé um samið“ í niðurlagi fyrri málsgr. 2. gr. falli niður, en þar er um að ræða undantekningu frá viku- legri kaupgreiðslu ákveðins flokks verkafólks. Við teljum það óhæfu, að þessi kaupgreiðsla geti dregið lengur en viku.

Ég vona svo, að n. sú, sem fær málið til meðferðar, líklega hv. allshn., sýni þá rögg af sér að afgr. það til 2. umr., svo að hægt sé að heyra undirtektir hv. þm.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Það ætti ekki að vera þörf á að ræða frv. þetta frekar, því að það liggur í augum uppi, hversu sanngjarnt það er í alla staði. Eru nú liðin um 40 ár síðan mál þetta var fyrst flutt á þingi, og var það þá borið fram af beztu mönnum gamla Sjálfstf., en síðan hefir samskoðar frv. verið flutt af Jóni Baldvinssyni.

En með tilliti til þeirra horfa, sem mér virðast vera um afgreiðslu mála á þessu þingi, vildi ég mega segja nokkur orð. Stærstu flokkarnir hér eru stöðugt að tala um nauðsynina á því að vernda þingræðið og skapa virðingu fyrir því. Blöð þeirra endurtaka þetta í sífellu. En þó er almennt álitíð, að virðingunni fyrir Alþingi fari hnignandi með þjóðinni. Líklega er það ekki sízt af því, að það er yfirleitt orðinn síður að ræða ekkert mál til hlitar hér á Alþingi. Ef fram kemur mál, sem ekki er beint einkahagsmunamál ákveðins flokks eða flokka, láta hv. þm. það yfirleitt afskiptalaust og vísa því til n. Öll mál eru svæfð í n., sem ekki hefir verið sérstaklega umsamið af stjórnarflokkunum, að fram skuli ganga. Verða því yfirleitt litlar sem engar umr. um þau mál, sem ekki hefir verið ákveðið fyrirfram, að afgreiða skuli. Þetta orsakar auðvitað það, að álit Alþingis hnignar.

Áður fyrr var hægt að bera fram á Alþingi almenn nauðsynjamál, og þau voru þá rædd. Var það álit manna, að n. ættu að vera til þess að athuga málin enn frekar, en ekki til þess eins að svæfa þau. Menn fylgdust þá og betur með umr. Hér á þöllum voru allmargir áheyrendur, og fulltrúar frá blöðunum hlýddu þá yfirleitt á umr. Þá var það líka venja, að flestir þm. mættu á þingfundum. En á síðasta þingi voru oft og tíðum ekki fulltrúar blaðanna mættir, og mörg blöðin fluttu naumast fréttir af því, sem gerðist á þingi. Nokkrar hræður sáust á þöllum, en fundarsókn hv. þm. var svo slæg, að oft var vart unnt að greiða atkv. Ef þessu heldur svo áfram, eru hv. þm. sjálfir að leggja skerf sinn til þess að rýra álit Alþingis.

Það er nauðsynlegt, að mál þau, sem koma fram á þessu þingi, m. a. frv. okkar kommúnista, verði rædd ýtarlega, að þau komi úr n. í tæka tíð, ef ekki á að gera leik að því að rýra álit Alþingis enn meira en orðið er. Ef hv. þm. skeyta ekki meira um þau mál, sem fram eru lögð, en verið hefir að undanförmu, er ekki von, að þjóðin líti með virðingu til þessarar stofnunar. Ættu allir flokkar að geta verið sammála um að bæta úr þessu.

Ég vildi taka þetta fram nú í upphafi þingsins, því að mitt álit er, að þetta geti ekki lengur

svo til gengið, ef Alþingi á að halda þeirri virðingu, sem nauðsynlegt er, að fyrir því sé borin lýðræðisins vegna.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 23 shlj. atkv. og til allshn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

4. Vegalagabreyting (frv. PO).

Á 4. fundi í Nd., 19. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um. breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 13).

Á 7. fundi í Nd., 24. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Pétur Ottesen): Mér þykir ekki ástæða á þessu stigi málsins að gera annað en að vísa til þeirrar grg., sem fylgir þessu frv., því að þar er að finna ástæðuna, sem liggur til grundvallar því, að farið er fram á, að sú breyt. á vegalögum, sem þar um ræðir, verði gerð.

Ég vil gera það að till. minni, að frv. verði vísað til hv. samgm. að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv. og til samgm. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram, en fram voru bornar brtt. við frv., á þskj. 48, 52 og 193.

5. Vinnudeilur.

Á 5. fundi í Nd., 21. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um vinnudeilur (þmfrv., A. 16).

Á 7. fundi í Nd., 24. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Thor Thors): Þetta mál er nú flutt hér á Alb. í fjórða sinn. Það ætti því að vera hv. þm. fullkunnugt, hvert efni þess er og tilgangur í heild. Ég kann þó ekki við að láta með öllu hjá líða að fara um það nokkrum orðum.

Hér er um það að ræða, að setja ákveðnar reglur um eitt merkasta og helzta svið þjóðlífsins, atvinnulífið. Allar þjóðir hafa látið þessi mál til sín taka; alstaðar með menningarþjóðum er þessum málum skipað með lögum, og þjóðfélögin hafa látið þetta mál þeim mun meira til sín taka, þeim mun sterkara sem ríkisvaldið er. Í engum löndum er þessum málum jafnákveðið skipað og í einræðisríkjum, Þýskalandi, Ítalíu

og Rússlandi. Við megum ekki sækja fyrirmyndir okkar þangað, en þegar að því kemur, að við, eins og aðrar þjóðir, hverfum að því, að láta þessi mál taka til hins opinbera, þá finnst mér rétt — og ég held, að flestir séu á einu máli um það —, að við sækjum okkar fyrirmyndir til þeirra þjóða, sem okkur eru skyldastar. Þannig höfum við flm. farið að ráði okkar, því að þetta frv. er í öllum aðalatriðum sniðið eftir því, sem Norðurlandþjóðirnar hafa gildandi hjá sér í þessum efnum, og allir stjórnmalaflokkar þar virðast vera sammála um að hafa þessi ákvæði gildandi. Það er vitað, að vinnudeilur í þjóðfélöginu eru óumflýjanlegar, en það er hlutskipti löggjafans að reyna að afstýra því, að vinnudeilur leiði til vinnustöðvanna, því að það hefir þráfaldlega sýnt sig, að vinnudeilur eru báðum aðiljum, sem í stríðinu standa, til tjóns og þjóðfélaginu æfinlega til ófarnaðar.

Eins og áður er fram tekið, er það aðalefni þessa frv., að reyna að afstýra því, að vinnudeilur leiði til vinnustöðvanna, en réttur verkamanna til þess að beita verkfalli og vinnuveitenda til þess að skella á verksviptingu er látinn haldast, en aðeins sem örþrifaráð. Það er þess vegna hinn herfilegasti misskilningur og blekkingar, þegar því er haldið fram, að þessi löggjöf þýði það, að verkfallsrétturinn sé tekinn af verkamönnum.

Í I. kafla þessa frv. eru ákvæði um vinnusamninga, verföll og verksviptingu. Þar er svo ákvæðið, að allir slíkir samningar skuli vera skrifl. og að ákvæðinn uppsagnarfrestur skuli tekinn fram. Ennfremur er svo ákvæðið, að allir samningar einstakra vinnuveitenda og verkamanna, sem brjóta í bága við samning félags hvors aðilja fyrir sig, séu ógildir. Og loks er svo ákvæðið, að ekki skuli þurfa að koma til vinnustöðvanna vegna réttarágreinings aðilja, þ. e. þegar deilt er um, hvað felist í gerðum samningi, því að þeim ágreiningi á æfinlega að skjóta til sérstaks óvilhalls dómstóls. Ennfremur eru í þessum kafla sett ákvæðin skilyrði fyrir því, að vinnustöðvum megi skella á, og þau skilyrði eru nákvæmlega þau sömu og nú gilda í Danmörku og þar hafa gilt frá 1899, en það er hin svokallaða septembersætt, sem gerð var milli verkamanna og vinnuveitenda. Það samkomulag var gert af hálfu beggja aðilja eftir langvarandi, yfirgripsmiklar deilur. Þessi sætt hefir staðið í gildi í þessi nærri 40 ár, sem liðinu eru síðan hún var gerð, og báðir aðiljar eru sammála um, að hún eigi að vera áfram í gildi.

Í II. kafla frv. er rætt um sáttatilaunir af hendi ríkisvaldsins. Eins og hv. þm. er kunnugt, gilda nú l. um þetta atriði frá 1925. Þau l. voru á sínum tíma sett með góðu samkomulagi allra stjórnmalaflokkanna. Það er vitað, að löggjöfin hefir leitt til þess, að deilur hafa oft verið leystar samkv. till. sáttasemjara. En löggjöfin er nú orðin á eftir tímanum. Hún var á sínum tíma snúin eftir því, sem þá gildi hjá nágrannaþjóðunum, en síðan hafa þær sett ýtarlegar reglur, og það er nauðsynlegt, eins og atvinnulífinu er komið hér og eins og staðhættirnar eru, að auka þessi ákvæði frá því, sem nú er. Í þessum kafla er gert ráð fyrir, að atvrmh. skipi einn

ríkissáttasemjara og þrjá héraðssáttasemjara, sem búsettir verði á Ísafirði, Akureyri og Seyðisfirði. Það hefir sýnt sig, að það er nauðsynlegt að hafa sáttasemjara víðar en í Reykjavík, en að sjálfsögðu eiga þessir sáttasemjarar að vera í sambandi hver við aðra og jafnan að fylgjast með í því, sem gerist á sviði atvinnulífsins. — Eitt veigamesta ákvæði þessa frv. er það, að sáttasemjari getur og er stundum skyldugur til þess að fresta vinnustöðvunum, á meðan á sáttumleitunum stendur. Hann getur þó aldrei gert þetta lengur en 4—14 daga, og er það sama ákvæði og nú gildir í Noregi. Danir hafa hinsvegar í sinni löggjöf heimild fyrir sáttasemjara til þess að fresta vinnustöðvunum. Ég tel þetta atriði um vald sáttasemjara til að fresta vinnustöðvunum bráðnauðsynlegt, til þess að honum vinnist tími til þess að koma á sættum, án þess að til vinnustöðvanna þurfi að koma.

Í III. kafla frv. eru ákvæði um vinnudómstól Íslands, en í honum er gert ráð fyrir, að eigi sæti 5 menn, 3 tilnefndir af hæstarétti, en 2 tilnefndir sinn frá hvorum aðilja. Þessi dómstóll á að hafa það hlutverk með höndum, að skera úr réttarágreiningi aðilja. Það getur verið um tvennskonar ágreining að ræða milli verkamanna og vinnuveitenda; annarsvegar réttarágreining, hinsvegar hagsmunaágreining. Réttarágreiningi, sem er um það, hvað felst í gerðum samningi, ber ætíð að vísa til þessa dómstóls. Hagsmunaágreiningur er oft um það, hvað skuli vera kaup og hver kjör verkafólks. Þeim ágreiningi má aldrei vísa til þessa dómstóls. Það er þess vegna hin herfilegasta blekking, sennilega visvitandi blekking, þegar reynt er að telja mönnum trú um, að vinnudómstóll Íslands, samkvæmt þessu frv., þýði sama og gerðardómur í kaupdeilum. Vinnudómstóll á nákvæmlega ekkert skylt við slíkt. Hann á aldrei að láta hagsmunaágreining neitt til sín taka. Í þessum kafla eru svo ákvæði um það, hvenær vísa eigi þessum réttarágreiningi til dómstólsins, og ýtarleg ákvæði um það, hvaða meðferð dómurinn eigi að hafa á málum sínum, og er sérstaklega lögð áherzla á það, að dómurinn flýti málsmeðferð sem allra mest.

Ég skal ekki fara fleiri orðum um frv. sjálft. Það er, eins og ég gat um áðan, nú flutt í fjórða sinn hér á Alþingi, og öllum ætti að vera kunnugt um, og ég held, að öllum sé í raun og veru kunnugt um, hvert efni þess er, enda þótt þess hafi mjög gætt af hendi einstakra hv. þm., að þeir hafa reynt að afflytja málið á herfilegasta hátt. — Undirtektir stjórnmalaflokkanna undir þetta mál hafa verið nokkuð misjafnar. Framsfl. hefir jafnan talað svo, a. m. k. við hátiðleg tækifæri, að vinnulöggjöf væri mikið áhugamál þess flokks. Hæstv. forsrh. hefir tvisvar haft þann boðskap helzt að flytja þjóðinni í nýársræðu sinni, að nauðsyn væri á slíkri löggjöf. Við síðustu áramót var það eitt helzta atriðið í boðskap ráðh., að vinnulöggjöf yrði að komast á hér á landi og hlyti að komast á, og hann skildi ekki í þeim mönnum, sem svo væru af guði gerðir, að þeir fyndu nokkra ástæðu til þess að andmæla þessu. Flokksþing Framsfl. 1937 samþ. einnig mjög ákveðna áskorun til þing-

flokksins um að setja löggjöf um þessi efni, svipaða því, sem gildir á Norðurlöndum, en líkt er okkar frv. Á fyrri þinginu 1937 báru framsóknarmenn fram 2 frv. um þetta efni, sem voru spor í rétta átt. Þau köfnuðu í þingrofinu, eins og fleira, sem fyrir lá, en á síðasta þingi bólaði ekki á þeim. Nú hefir hæstv. atvmrh. gefið hv. þm. bók nýlega, sem er álit vinnulöggjafarn. um þessi mál. Þessi n. var skipuð af hæstv. atvmrh. með þeim einkennilega hætti, að í n. voru aðeins valdir fulltrúar stjórnarflokkanna. Nú er svo að sjá sem samkomulag hafi verið um að leggja frv. fram á þessu þingi. Þegar það er athugað, hvað á undan er gengið í þessu máli, tel ég fullkomna ástæðu til að efast um, að frv. það, sem boðað er í þessari bók, verði nokkur tíma lagt fyrir þingið, og ætla ég, að svo stöddu, ekki að ræða efni þess. Ég mun gera það seinna í þessum umr., ef tilefni gefst til þess, en ég verð að segja það, að mér virðist því í mörgum veigamiklum atriðum vera mjög ábótavant, þó að hins vegar megi telja frv. spor í rétta átt. En afstaða okkar sjálfstæðismanna er sú, að við teljum frv. það, sem hér liggur fyrir, vera þannig gert, að það sé bæði sanngjarnt og jafnframt nógu ákveðið til þess að koma að gagni í þjóðfélaginu, enda er það sniðið eftir reynslu nágrannþjóða okkar. — Hvað viðvíkur framkomu Alþfl. í þessu máli, er það því miður að segja, að flokkurinn snerist í upphafi mjög öndverður gegn málinu og gekk í bandalag við kommúnista um það að skapa æsingu gegn málinu. Það er þó vitað, að af hendi mikils hluta verkamanna er óskað eftir sanngjarnri vinnulöggjöf. Þetta hefir m. a. komið fram í því, að þegar forsprakkar sósíalista létu verkamenn um stund í friði með að semja við Vinnuveitendafélag Íslands um kauptaxta, þá gengu fulltrúar verkamanna inn á atriði, sem er eitt af veigamestu atriðum vinnulöggjafarinnar. Þeir samþ. í 9. gr. þessa samnings, sem gerður var, að til vinnustöðvunar mætti ekki gripa um vikutíma, á meðan aðiljar væru að semja með sér um ágreininginn. Það virðist svo eftir þessu nál. vinnumálan. að dæma, að forsprökkum Alþfl. hafi nú snúizt hugur í þessu máli, og það má segja, að það sé betra að iðrast seint en aldrei. Þeir hafa lært af reynslunni og vilja setja vinnulöggjöf, a. m. k. er svo að sjá á yfirborðinu, þar sem þeir leyfa fulltrúum sínum að skila sameiginlegu nál. með framsóknarmönnum. En vegna þeirra ummæla, sem féllu hjá hæstv. atvmrh. hér í gær, þar sem hann sagði, að þessum till. n. yrði nú útteilt meðal allra verkalýðsfélaga landsins, og þau, sem ekki hefðu þegar fengið þær, mættu eiga von á þeim einhverntíma seinna, vil ég taka það fram, að svo er að sjá sem enn eigi að verða talsverð bið á því, að Alþfl. þori að stíga þetta nauðsynlega spor. Það hefir oft verið bent á það, að allur frestur í þessu máli er hættulegur, og hann er hættulegastur fyrir þá, sem með ríkisvaldið fara. Allar vinnustöðvanir hljóta fyrir eða síðar að beinast mjög gegn ríkisvaldinu. Það sýnir sig í því, að hvenær sem í öngþveiti er komið, er það bein skylda ríkisvaldsins að reyna að gripa í taumana og leiða til sætta eða útljá deiluna á annan hátt. Ég minn-

ist þess, þegar við á síðasta þingi, hæstv. atvmrh. og ég, þreyttum umr. um þetta mál, að hann vildi lítið gera úr aðvörun minni um, að frestur í þessu máli gæti verið hættulegur. Ég hafði þá m. a. látið þess getið, að nauðsyn væri á vinnulöggjöf, vegna þess að um þessi áramót féllu margir kaupgjaldssamningar úr gildi og þess vegna mætti búast við vinnustöðvun. Ég benti honum m. a. á það, að á Akureyri hjá KEA og öðrum iðnrekendum þar mætti vænta kaupdeilna. Ég fullyrði, að ef til hefði verið öflug og sanngjörn vinnulöggjöf undanfarið ár, þá hefði ekki þurft að koma til þeirrar vinnustöðvunar, sem varð á Akureyri á síðasta hausti. Þá hefði verið á staðnum sáttasemjari, sem þegar frá öndverðu hefði haft skyldu til þess að fylgjast með þessu máli og láta það til sín taka, áður en það var orðið of seint. Ég ætla líka að leyfa mér að fullyrða, að ef til hefði verið skörp og ákveðin vinnulöggjöf, þá þyrftu togararnir ekki að liggja núna í höfn. Sáttasemjari hefði þá haft skyldu til að gripa inn í þá deilu miklu fyrr en hann gerði. Og full ástæða er til að ætla, ef hann hefði kynnt sér málið frá rótum í langan tíma og hefði haft aðstöðu til þess að ákalla almenningsálitið, að ekki hefði nú komið til þessarar vinnustöðvunar. Í stað þess að ríkisvaldið léti mál þetta þegar í öndverðu og nægilega tímanlega til sín taka, þá hefir deiluaðiljum verið frjálst, hvernig þeir hafa hagað viðtölum sínum og hversu sjaldan þau hafa verið.

Ég held fram, að hér í þessu þjóðfélagi, eins og alstaðar annarsstaðar, sé nauðsyn á því, að ríkisvaldið setji einhverjar reglur um þessi deilumál. Og ég held fram, að þeim mun fátækari sem við erum öðrum þjóðum, þeim mun síður höfum við ráð á að láta þessi mál afskiptalaus af hendi ríkisvaldsins. Ég tel því brýna nauðsyn á því að flýta þessu máli og afgr. það þegar á þessu þingi. Það er krafa okkar sjálfstæðism., að það komi skýrt fram — og það skal koma skýrt fram á þessu þingi —, hvaða flokkar vilja í alvöru koma á vinnulöggjöf og láta þessi mál taka til ríkisvaldsins. Þing eftir þing hefir þessu máli verið slegið á frest, og það hefir verið látið heita svo, að leita eigi álits verklýðsfélaganna um þetta mál. Og enn á ný talar hæstv. atvmrh. nú um, að taka eigi þennan frest. Það er því ástæða til að ætla, að hér sé nú, eins og svo oft tíðkast, aðeins um skripaleik að ræða af hendi stjórnarflokkanna, þegar þeir láta sína sendimenn skila sameiginlegu áliti um þetta. En ég vona, að svo sé nú ekki. Og hvort svo er eða ekki, skal koma fram á þessu þingi. Ég hefi áður getið þess við umr. um þetta mál, að við sjálfstæðismenn erum fúsir til að taka öllum skynsamlegum og sanngjörnum brtt., sem fram kunna að koma við þetta frv., og við munum freista þess í þeirri n., þar sem þetta mál verður tekið til meðferðar, að koma á samkomulagi um málið.

Vil ég svo mælast til að frv. verði, að lokinni þessari umr., vísað til 2. umr. og allshn.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Ég hefi áður lýst afstöðu minni til þessa frv., sem hér

liggur fyrir, og hefi í engu breytt henni. Ég tel, að frv. þetta, eins og það nú er borið fram í fjórða sinn, nái ekki nokkurri átt fyrir hæstv. Alþ. að samþ. Ég get verið samþykkur hv. flm. frv. um það, að mikill hluti verkalyðsins í landinu sé því samþykkur, að sett sé sanngjörn vinnulöggjöf. En ég er jafnviss um hitt, að svo að segja allur verkalyðurinn hér á landi er andvígur frv. því, sem hér er um að ræða.

Ég hirði ekki um að fara út í einstakar gr. frv., því að frv. verður án efa til umr. síðar. En eins og hv. þm. er öllum kunnugt og hv. flm. drap á í ræðu sinni, hefir verið útbýtt meðal þm. nál. frá n. þeirri, sem atvitráðuneytið skipaði í desember 1936 til að athuga þetta mál. Þetta nál. liggur nú fyrir til athugunar fyrir alla hv. þm. Þetta frv. var nokkru áður sent til Alþýðusambands Íslands með tilmælum um að senda það út til verklyðsfélaganna í landinu og fá álit þeirra um það. Það hefir Alþýðusambandið gert og óskað eftir svörum fyrir 15. marz n. k. Ég geri ráð fyrir, að þá sjáist, á hvern hátt frv. verður lagt hér fyrir þingið, því að ég geri ráð fyrir, að það verði lagt fyrir þingið af einum eða öðrum. — Frv. þetta, sem hér liggur fyrir, hefir líka, samkv. grg., verið sent Alþýðusambandi Íslands og það beðið umsagnar um það. En sú umsögn hefir ekki heldur komið. Vildi ég því mælast til þess við n., sem fær þetta mál til meðferðar, að afgr. ekki málið frá n., fyrr en sýnt er, hvernig tekið verður skýrslu og till. n., sem ég gat um og ég geri ráð fyrir, að verði séðar fyrir 15. marz n. k.

Hv. frsm. kom með nokkrar fullyrðingar í ræðu sinni, sem ég vil mótmæla. Hann sagði, að verkamannafélagið Dagsbrún hefði tekið upp í sína samninga á síðasta sumri, að jafnan skyldi frestað um 7 daga vinnustöðvun. Þetta er rangt. Þetta ákvæði er bundið við það eitt, er vinnustöðvun ris út af skilningi á samningum milli vinnuveitanda og verkamanna. (TT: Ég sagði: Út af réttarágreiningi). Þá hefi ég misskilið hv. þm. En umrædd gr. þessa samnings hljóðar svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Rísi ágreiningur út af samningi þessum eða einstökum atriðum hans eða annarhvor aðilja telur hann brotinn á sér, skal leggja allan slíkan ágreining eða meint brot á samningnum fyrir sáttanefnd, sem þannig sé skipuð, að hvor aðili tilnefni einn aðalmann og annan til vara. Skulu þeir rannsaka ágreiningsatriðin og ráða þeim til lykta, ef unnt er. Hafi menn þessir ekki lokið starfi sínu innan þriggja daga frá því, er þeir hafa verið kvaddir til starfa, ber nefndarmönnum að snúa sér til lögmánnans í Reykjavík, sem þá útnefnir þriðja manninn í nefndina, sem reynir ásamt hinum að jafna deiluatríðin. Skal nefndin hafa lokið störfum sínum innan þriggja daga frá því, er þriðji maður var skipaður. Vinnustöðvun skal óheimil út af slíkum ágreiningi, fyrr en viku eftir að sáttastarf hófst“.

Sá frestur, sem hér er um að ræða og tekinn er fram í þessari gr., miðast eingöngu við það atriði, sem ég nefndi. (TT: Eins og í frv. okkar).

Hv. þm. fullyrti, að ef til væri löggjöf hér á landi, svipuð að formi, að mér skildist, þessu frv., þá hefði alls ekki komið til þeirrar vinnu-

stöðvunar, sem nú er hafin við togarana hér í bænum. Þetta veit hv. þm., að er rangt. Í því frv., sem hann ber hér fram, eru engin ákvæði, sem geta komið í veg fyrir slíka árekstra sem þar er um að ræða. Þar er ágreiningur um kaup og kjör. Og hv. flm. viðurkennir sjálfur, að það sé ekki tilætlanin með frv. hans nú, að vinnudómstóll eigi að ákveða, hvaða kaup verkamenn og sjómenn fái, þó að slíkt hafi reyndar verið í frv. hans flokksmanna fyrir nokkrum árum. Þessum samningi, sem gerður var milli sjómanna og útgerðarmanna, var sagt upp a. m. k. þrem mánuðum fyrir áramót. Allan þann tíma og fram að þessu hafa útgerðarmenn ekki fengið til að segja, hvaða kjör þeir byðu sjómönnum. Sjómenn höfðu þegar fyrir áramót sett fram sínar kröfur. Svör útgerðarmanna við þeim hafa mér vitanlega ekki fengið enn né nein gagnboð á móti þessum kröfum. Hvaða ákvæði eru nú í þessu frv. sett undir slíkan leka sem þennan? Ég sé ekki, að ákvæði þess geti á nokkurn hátt afstýrt slíkum deilum, sem hér er um að ræða. Í frv. eru aðeins ákvæði um það, hvernig skuli taka upp vinnustöðvun, verksviptingu af hálfu vinnuveitanda eða verkfall af hálfu verkamanna, en ekkert ákvæði, sem geti breytt nokkru í þeirri deilu, sem hér er um að ræða.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Það er rétt hjá hv. flm. þessa frv., að það er í fjórða sinn, sem þetta frv. um vinnulöggjöf er flutt á þingi. Það er enn fremur rétt hjá þessum hv. þm., að öllum hv. þm. er fullkunnugt um innihald þessa frv. Og einmitt vegna þess, að öllum hv. þm. er fullkunnugt um það, hefir frv. aldrei í þessi þrjú skipti komið nema til 1. umr. og n., og mun heldur ekki fara lengra í þetta sinn. Enda er ekki von til þess.

Við síðustu umr. um þetta mál hér í hv. d. ræddumst við hv. flm. allýtarlega við um efni frv. Ég ætla ekki að endurtaka sérstaklega nú það, sem ég þá sagði um það. Nóg er að minna á, að þetta frv., ef að l. verður, er stórkostleg skerðing á rétti verkamanna til að selja sína vinnu og ráða sjálfir sínu vinnuafli, þannig að einum verkamanni er fyrirskipað að leggja ekki niður vinnu, þegar honum þóknast, heldur á hann, eftir frv., að fara eftir ákvæðum annara aðilja í slíku sambandi. Það er fyrirskipað, að ef verkamenn í einu félagi hafa ákveðið að hætta vinnu, megi þeir ekki gera það fyrr en eftir svo eða svo langan tíma. Verkamenn eru í slíku tilfelli ekki sjálfum sér ráðandi, heldur verða, hvað sitt vinnuafli snertir, að hlíta ákvæðum sérstakra l., sem raunverulega gera þá þannig að þrælum. Það er þetta „prinsipatriði“ í þessu frv., sem við sósíalistar mótmælum. Það er á móti frelsi því, sem menn eiga að njóta í þessu þjóðfélagi. Það er frelsisskerðing, þótt fresturinn sé ekki meiri en 4, 10 eða 14 dagar.

Þá er hér og brotið í bág við allt lýðræði, sem yfirleitt gildir innan þjóðfélagsins, þar sem atkvæðisréttur í sambandi við miðlunartill. sáttasemjara er ákveðinn eins og gert er í 21. gr. frv., sem hv. þm. er fullkunnugt um. Þar stendur m. a., að hafi færri en 25% atkvæðisbærri félagsmanna greitt atkvæði, þá teljist sáttatillaga

samb. Þannig getur sáttatillaga náð samb., þó að allir félagsmenn séu á móti henni. Það er því hægt með þessum l. að þvinga verkamenn til þess að ganga að samningum, sem allir verkamenn eru á móti. Það er hægt fyrir atvinnurekendur að hafa áhrif á það, að verkamenn fari ekki til þess að greiða atkv., og reyna þannig að stemma stigu fyrir og hindra aðsókn verkamanna til þess að greiða atkv., svo mörg sem þyrfti til þess, að atkvgr. væri gild eftir þessu frv. Hvernig hér er brotið í bág við lýðræðislegan rétt verkamanna, verður áberandi, þegar þess er gætt, hvernig farið er með atvinnurekendur í þessu sambandi. Það er talað með fjálgleik um það af hálfu sjálfstæðismanna, að atvinnurekendum og verkamönnum sé í þessu frv. gert jafnt undir höfði. En ég vil þá spyrja: Hvar er réttur atvinnurekenda til þess að stöðva atvinnufyrirtækin takmarkaður í þessu frv.? Hver einasti atvinnurekandi hefði, þó að frv. þetta yrði samb., fullan rétt til þess, hvenær sem hann vill, að stöðva sína útgerð, verksmiðju eða annað framleiðslutæki. Hann hefir rétt eigandans yfir þessum tækjum og getur stöðvað þau, þegar honum þóknast. Hann þarf ekki að kalla það „lockout“ eða verksviptingu. Ef vinstri stjórn er við völd, sem m. a. ætti að sjá um stjórn gjaldeyrismála, sem stendur í nánú sambandi við framleiðsluvörur stórutgerðarmanna, framleiðslu þeirra og sölu, og þessum íhaldsmönnum, sem útgerðina hafa á hendi, þætti gott, að stjórnin hefði sem minnstum gjaldeyri yfir að ráða, þá gætu þeir stöðvað öll sín framleiðslutæki til þess að láta það verða þjóðfélaginu og stj. að tjóni, án þess að það kæmi neitt í bága við ákvæði þessa frv. Það eru heldur engin takmörk í frv. sett fyrir því, hve mikið eyðileggingarstarf er hægt að vinna með slíkri vinnustöðvun. T. d. má taka vorið 1936 um það, hvernig togaraeigendurnir geta hagað sér undir slíkum kringumstæðum, ef þeim af pólitískum ástæðum býður svo við að horfa. Þetta frv., þó að l. yrði, mundi ekki setja nein ákvæði gegn því. Það er því ekki nema leikaraskapur að segja, að hér í þessu frv. séu vinnuveitendur og verkalýður jafnréttáhrif aðiljar, þar sem atvinnurekendur hafa ráð verkamannanna í hendi sér með fyrirtækjunum og líka ríkisvaldið og ríkisstj. með því afli, sem felst í auðnum og ótakmörkuðum rétti til að stjórna framleiðslutækjunum.

Annars er dálitið skemmtilegt að sjá, í sambandi við þetta frv., hvernig sjálfstæðismenn smávítkast og verða að viðurkenna staðreyndir. Það eru líklega ekki nema 10 eða 12 ár síðan þeir sögðu, að hér á Íslandi væri ekkert auðvald til og engin fátækt, og auðvaldsskipulag því ekki til hér heldur. En nú er í grg. þessa frv. af flm. þess gerð að sumu leyti nokkuð rækileg grein fyrir því, hvernig stéttaskiptinginn hefir skapast hér, því að hér stendur, með leyfi hæstv. forseta:

„Stéttaskipting hefst í þjóðfélaginu. Aðiljar framleiðslunnar verða tveir, annarsvegar atvinnurekendurnir, er ráða yfir framleiðslutækjunum, hinsvegar verkamennirnir, er lifa á vinnu sinni. Og hér á landi, eins og um gervallan heim, skapast hagsmunaaðgreiningur milli þessara aðilja“.

O. s. frv. — Þessir hv. flm. frv. verða að viðurkenna, að það, sem gerzt hefir hér á landi upp á siðkastið, sé, að auðvald hafi skapast, að stéttaskipting hafi komið hér upp milli auðmanna og verkamanna, og meira að segja skilgreina, hvernig auðvaldið hafi ráðið yfir framleiðslutækjunum og að verkamennirnir hafi ekkert annað af að lifa nema vinnu sínu. Þannig viðurkenna þessir hv. flm., að eingöngu í þjóðfélagi, þar sem fáir menn einir geta ráðið yfir framleiðslutækjunum og meginhluti fólksins verður að lifa af því að selja vinnu sína, er stéttabarátt hugsanleg. Í skipulagi, þar sem verkamenn ráða framleiðslutækjunum sjálfir, þar eru allar þessar forsendur, sem skapa slíka stéttabaráttu, brott fallnar. Þess vegna er einkennilegt að heyra hv. flm. frv. tala um sovétríkin í sambandi við þetta mál, þar sem verkamenn sjálfir hafa ríkisvaldið í höndum sér og þar sem stéttabaráttan þess vegna er búin að vera og verkamenn hafa framleiðslutækin í sínum höndum.

Svo vil ég lítið eitt koma inn á ýmislegt það, sem hv. flm. kom inn á sem nýjar röksemdir, sem hann vildi færa fyrir sínu máli. Hann sagði, að á Norðurlöndum væru allir flokkar sammála um vinnulöggjöf. Þetta er algerlega rangt. Kommúnistar eru allir á móti henni, og sósíaldemókratar eru meira og minna á móti þeirri vinnulöggjöf, sem foringjar sósíaldemókrata í Danmörku hafa komið á. Meira að segja með því að kynna sér þær bækur, sem sósíaldemókratar gefa út til þess að kenna á sínum flokksskólum, má sjá, hvernig andinn er í meginþorra hinna dönsku sósíaldemókrata gagnvart þessari „septembersætt“. Hún er alræmd meðal hinna dönsku verkamanna. Í Noregi er það þannig, að verklyðsfélögin hafa brotið á bak aftur kúgunarlöggjöf þar. Það er því ekki til neins að vitna í Norðurlönd í því augnamiði, að koma hér á óvinsælli vinnulöggjöf.

Í sambandi við þá fullyrðingu hv. flm., að togararnir mundu ekki liggja nú í höfn hér í Reykjavík, ef vinnulöggjöf hefði verið til hér, vil ég beina spurningu til hans: Hvernig stendur á því, að togaraeigendur hér í Reykjavík láta ekki reka ufsaveiðar? Vinnulöggjöf hefði ekkert með það mál haft að gera. Þar eru til samningar milli útgerðarmanna og verkamanna. En þar er einfaldlega bannað af togaraeigendum og útgerðarmönnum að láta togarana fara á veiðar. Er þetta gert til þess að forða þjóðinni frá tjóni? Veldur því eitthvað, sem vinnulöggjöf átti að lagfæra og bjarga við, ef hún hefði verið komin á? Það er bezt fyrir þá háu herra frá Sjálfstfl. að upplýsa þetta, þegar þeir tala af miklum móði um vinnustöðvun og annað í því sambandi. Nei, það sést bezt á stöðvun ufsaveiðanna nú, að það er eitt, sem sjálfstæðismönnum gengur til, — það er að reyna að kúga verkalýðinn til undirgefni, af því að verkalýðurinn hefir ekkert af að lifa nema sína vinnu, þar sem atvinnurekendurnir geta sjálfir lifað góðu lífi, á meðan á vinnustöðvuninni stendur, á því, sem þeir eru búnir að græða af öðrum. Hér er um ólíkt að ræða. Verkalýðurinn leggur ekki út í verkföll, nema sem vörn gegn kúgun, þar sem vinnuveitendur nota vinnustöðvun til þess að kúga, ekki

einasta fjárhagslega, heldur einnig pólitískt. Það er bezt fyrir þessa menn að upplýsa fyrir hv. þm. og sjómönnum, hvernig á því stendur, að togarnir fá ekki að fara á ufsaveiðar.

Þá kemur hv. flm. með fullyrðingu um það, að af miklum hluta verkamanna sé óskað eftir vinnulöggjöf. Hvaða stafi hefir hann fyrir sér í þessu? Getur hann bent á eitt verklýðsfélag á landinu, sem óskað hefir eftir, að vinnulöggjöf verði sett á slík sem þessi? Öll verklýðsfélög, sem tekið hafa frv. þetta til meðferðar, hafa mótmælt því. Við þm. þeirra hér á Alþ. endurtökum bara þessi mótmæli í nafni verkalýðsstéttarinnar. Það er hreinn misskilningur, sem oft hefir áður komið fram hjá þessum hv. þm. og samflokksmönnum hans, að við kommúnistar séum að æsa verkamenn upp á móti þessu fyrirmyndar frv. þeirra. Það þarf sannarlega ekki að æsa þá upp á móti því; þeir eru á móti því. Þeir verkamenn, sem finna til gildis síns og sinnar stéttar í þjóðfélaginu og kunna að meta það frelsi, sem þeir með sínum samtökum hafa áunnið sér, eru auðvitað á móti því, að þetta frelsi sé skert. Það þarf enga æsingamenn til þess að segja þeim það. Þessi hv. þm. virðist því hafa nokkuð barnalegar hugmyndir um verkamenn, meginhluta hinnar islensku þjóðar. Þeir eru sannarlega sjálfstæðir menn, sem þora að hafa sínar skoðanir og eru reiðubúnir til að verja sitt frelsi gagnvart þeim mönnum, sem sækjast eftir að ræna þá því.

Í þessu sambandi vil ég spyrja hv. flm. þessa máls að því, hvort það sé meiningin að framkvæma þessa vinnulöggjöf á móti vilja verkalýðsfélaganna í landinu? Sjálfstfl. hefir upp á siðkastið alltaf gengið lengra og lengra í því að þykjast sérstaklega vera flokkur verkamanna. Ég man ekki betur en að einmitt hv. þm. Snæf. hafi sjálfur á fundi sjálfstæðismanna inni á Eiði sagt, að nú yrðu það þeir sjálfstæðismenn, sem færu að taka upp söng verkamanna: „Sjá roðann í austri“ — og skyrja: „Þeir skammta okkur frelsi, þeir skammta okkur brauð“. Og ég man ekki betur en að þessi ræða væri prentuð í Morgunblaðinu. Ég vil nú spyrja þennan „verkamannaleiðtoga“, hvort hann ætli að framkvæma vinnulöggjöf þessa á móti vilja sinna kærufélaga, — meðan hann fær ekki eitt einasta verkalýðsfélag á landinu til að samþykkja eitt einasta atriði í vinnulöggjöfinni. Ef svo er, þá væri það auðséð, að tilgangur sjálfstæðismanna með því að flytja þetta frv. væri eingöngu sá, að setja lög til þess að kúga verkamannastéttina í nafni atvinnurekenda.

Þá sagði hv. þm. Snæf. í lok sinnar ræðu, að það lægi alveg sérstaklega á nú, að frv. þetta yrði að lögum. Nú langar mig til að biðja þennan hv. þm. að vera einu sinni hreinskilinn og segja, hvers vegna á því liggi alveg sérstaklega núna. Sjálfstæðismenn eru nú búnir að vera að myndast við þetta í ein 10 ár, að koma á vinnulöggjöf. En af hverju leggja þeir alveg sérstaka áherzlu á það einmitt þessa mánuðina? Ég vildi gjarnan spyrja þennan hv. þm. að því, hvort það standi ekki eitthvað í sambandi við það, að togaraútgerðarmenn eru nú að bera fram kröfur um gengislækkun og heimta, að stór-

útgerðarmenn fái yfirráð yfir gjaldeyrinum. Atvinnurekendur ógna með sínu eignarvaldi yfir togurunum, til þess að knýja það fram, að þeim verði afhentur gjaldeyririnn, og þegar það væri búið, væri náttúrulega meiningin að lækka gengið. Er það þess vegna, sem sjálfstæðismenn leggja svona mikið upp úr því, að koma vinnulöggjöf-inni í gegn einmitt nú?

Það er eftirtektarvert, að sjálfstæðismenn ganga stundum svo langt í þessu sambandi, að þeir þykjast vilja koma á þessari vinnulöggjöf til þess að vernda verkamenn, líklega gegn ofstopa- og æsingamönnum. En ég vil benda þeim á, að áður en þeir þættust fara að setja löggjöf til verndar verkalýðnum, ættu þeir fyrst að sýna vilja sinn í því að endurbæta og framkvæma eitthvað af þeim lögum, sem sett hafa verið honum til hagsbóta, sjá t. d. um það, að lögin um kjallaraísbúðir fengju framkvæmd. Síðan þau lög voru sett, hafa kjallaraísbúðirnar í Reykjavík þrefaldast undir stjórn íhaldsins. Sama máli gegnir um lögin um verkamannabústaði og fleiri, sem sett hafa verið til verndar verkalýðnum, en svikin í framkvæmdinni.

Þetta frv. mun því eins og áður mæta einróma mótspyrnu verkamannastéttarinnar. — Og ég mun taka sömu afstöðu til þess og í fyrra og vera á móti því til 2. umr. og n.

*Flm. (Thor Thors): Hæstv. atvnrh. var stutt-orður um þetta mál og hóf ræðu sína á því, að ekki næði nokkurri átt að samþ. þetta frv. Mig langar til að spyrja: Hvers vegna nær það ekki nokkurri átt? Síðan við töluðum saman síðast um þetta mál, hefir formaður Sjómannafélags Reykjavíkur, Sigurjón Á. Ólafsson, og maður mjög nákominn varaforseta Alþýðusambands Íslands gert till. um vinnulöggjöf, og er þar tekið upp flest af því, sem felst í okkar frv. Þar er t. d. tiltekinn þessi frestur, sem er svo hættulegur að dómi 5. þm. Reykv. Þar er ákveðið, að líða þurfi vika áður en vinnustöðvun má skella á. Þá eru enn fremur í frv. sósíal-istanna mjög svipuð ákvæði um sáttatilaunir og hjá okkur og ákvæði um vinnudómstól, sem þeir að visu nefna öðru nafni. En frv., sem þeir sósíalistar nú leggja fram, er það svipað okkar frv., að þegar að því kom á siðastl. ári, að þeir urðu óvinir um stund, alþýðuflokksmenn og framsóknarmenn, þá skrifuðu þeir alþýðuflokksmennirnir í vinnulöggjafarn, Sigurjón Á. Ólafsson og fulltrúi Stefáns Jóhanns, í Alþýðublaðið og sögðu, að frv. framsóknarmanna væri ekkert annað en umskrift á frv. okkar sjálfstæðismanna. Ég hefi þessa grein hér í tösku minni og skal sýna hana hæstv. ráðh., ef hann dregur þetta í efa. Nú bera þessir sósíalistar fram till., sem að þeirra eigin áliti er ekkert annað en umskrift á frv. okkar sjálfstæðismanna. Og svo stendur hæstv. ráðh. hér upp og talar digurbarkalega um það, að ekki ná nokkurri átt að samþ. okkar frv., sem er þó svona nátengt því frv., sem hans flokksmenn leggja fram. — Ég skil það að visu vel, að hæstv. ráðh. þurfi að leika skollaleik í þessu máli, og við sjáum hann ekki í neinu nýju hlutverki, þótt hann leiki slíkt hlutverk.

Hæstv. atvmrh. sagði, að svör verklyðsfélaganna mundu koma fyrir 5. marz, og að þeim fengnum mundi frv. verða lagt fyrir þingið „af einum eða öðrum“. Hann þorði ekki að fullyrða, að hann sjálfur legði það fram, því að það er vitað, að verkalyðsfélagin mundu ekki leyfa honum það. Þessi hæstv. ráðh. hefir nefnilega ekki tók á verkalyðsfélögunum lengur. Það hefir sýnt sig, að æsingamenn í verkalyðshreyfingunni, með hv. 3. þm. Reykv. í broddi fylkingar, eru að ná tökum á þessum félagsskap, og við þurfum ekki að spyrja að því, hver verði afstaða hins mikla kjarkmanns, hæstv. atvmrh., þegar svör verkalyðsfélaganna eru komin. Ætli hann verði ekki fljótur að hlaupta frá till. flokksbræðra sinna, til þess ennþá ákveðnar og skammrarlegar en nokkru sinni fyrr að sýna, hversu „mjögsitjandi“ hann er í sínum sess?

Hæstv. atvmrh. vildi andmæla því, sem ég sagði í minni fyrri ræðu, að Dagsbrún hefði gengið inn á eitt veigamesta atriði vinnulöggjafarinnar síðastl. sumar. Ég gat þess, að þetta snerti aðeins réttarágreiningu, og það er eins og ætlað er til í okkar frv., að það er réttarágreiningurinn einn, sem á að vera afgerður af vinnudómstóli Íslands. Hæstv. ráðh. las það síðan alveg réttilega upp, að vinnustöðvun er bönnuð samkvæmt þessum samningi í 7 daga, meðan á sáttumleitonum stendur og verið er að útkljá þennan réttarágreining.

Hæstv. atvmrh. talaði um vinnustöðvun af hendi útgerðarmanna. Nú vitum við, að það er kaupdeila á togurum, sem byggist á því, að sjómenn hafa sagt upp samningum. Það eru þess vegna þeir, sem hafa stofnað til verkfallsins, og það eru vitanlega forsprakkar þeirra, sem bera aðalábyrgðina á þessari vinnustöðvun. Utgerðarmenn sýndu, að þeir vildu gera út fyrir sama kaup og verið hafði. Þeir urðu að heita brögðum til þess að fá að láta skip sín ganga á ísfisksveiðar. Það var vist vegna þess, að forsprakkarnir voru svo uppteknir við bæjarstjórnarkosningarnar, að skipunum tókst að stelast úr höfn. Það eru því ekki útgerðarmenn, sem stofnuðu til vinnudeilunnar, heldur flokksbræður hæstv. atvmrh., sem bera ábyrgð á henni, því að það sýndi sig líka, að sjómenn voru mjög fúsir til þess að vinna áfram fyrir sama kaup og þeir höfðu haft.

Hæstv. atvmrh. vildi draga í efa þau ummæli mín, að sennilega hefði verið hægt að komast hjá vinnustöðvun á Akureyri og hér í Reykjavík, ef sanngjörn og fullkomin vinnulöggjöf hefði verið gildandi. En ég vil leyfa mér að benda hæstv. ráðh. á það, að samkv. 11. og 12. gr. þessa frv. eru skyldur og réttindi sáttasemjara aukin mjög verulega, frá því sem nú er. Sáttasemjarar hefðu fengið vitneskju um það löngu áður en til vinnustöðvana kom, að þær voru yfirvofandi, og þeir mundu hafa gripið til ráðstafana þegar í stað, þar sem þeir höfðu beina skyldu til þess að skerast í leik, þegar þeim var augljóst, að vinnudeila var yfirvofandi. Og þegar þess er gætt, að reynsla undanfarinna ára bendir mjög til þess, að afskipti sáttasemjara hafi leitt til sáttar og heillavænlegra lausna, þá er ástæða til þess að ætla, að með timabærum afskiptum

sáttasemjara hefði í þetta skipti mátt komast hjá vinnustöðvun.

Hv. 5. þm. Reykv. hélt hér eina af sínum al-kunnu lýðskrumsræðum. Það er nú svo með hann hér í d., að hann er frekar til gamans en að hann sé tekinn alvarlega. Ég þekkti þennan hv. þm. vel á hans skólaárum og hafði gaman af að hlusta á hans ræðuhöld. En mér finnst hann alltaf vera að halda sömu ræðuna og í 5. bekk menntaskólans. Lífið virðist ekki hafa haft nein áhrif á hann og engan þroska veitt honum. Þetta er leiðinlegt með jafngott mannsefni og einu sinni bjó í þessum manni. Þessi hv. þm. sagði, að öllum þm. væri fullkunnugt efni þessa frv. Já, maður skyldi nú ætla, þegar frv. er flutt í fjórða sinn, að þm. væri kunnugt um efni þess, en samt talar þessi hv. þm. eins og hann sé gersamlega fávís um það, hvað í frv. stendur. Hann heldur ræðu fulla af slagorðum og æsingum, sem enga stoð eiga í frv., sem fyrir liggur. Hann talar um, að hér sé um ógurlega skerðingu að ræða á rétti verkamannanna til þess að nota þetta dýrmætasta vopn þeirra í lífsbaráttunni, verkfallsréttinn. En ég vil benda hv. þm. á það, að verkfallsrétturinn er látinn haldast. Það er aðeins um frestun um stundarsakir að ræða, og þessi skerðing á verkfallsréttinum er nákvæmlega sú sama og á rétti vinnuveitandans til þess að gripa til verksviptingar.

Annars get ég ekki komið hjá því að endurtaka það, sem ég benti þessum hv. þm. á síðast, þegar við ræddum þessi mál. Það er svo ein-kennilegt að heyra hann tala um þennan dýrmæta verkfallsrétt, þegar við vitum, að hann sækir allar sínar fyrirmyndir og hugsanir til Rússlands. En hvernig er máluð komið þar? Þann veg, að þar er enginn verkfallsréttur til. Þetta dýrmæta vopn, að vernda kjör sín með verkföllum, hefir verið tekið af verkalyðnum í Rússlandi. Ef einhver ágreiningur kemur þar upp, er strax settur upp gerðardómur, og hann er bindandi fyrir báða aðilja. En hv. þm. mun nú standa hér upp á eftir og lýsa með mörgum fögrum orðum þeim sældarkjörum, sem verkalyðurinn í Rússlandi eigi við að búa. Kaup almennra verkamanna í Rússlandi er ekki hærra en 150 rúblur á mánuði, en miðað við kaupmátt rúblunnar er það ekki hærra en sem svarar 30 krónum. Ætli verkamönnum íslensku sé það ekki tilhlökkunarefni að mega, þegar þessi litli Stalin okkar er orðinn einvaldur, púla fyrir hann í ríkisfyrirtækjunum fyrir 30 krónur á mánuði? Þeir geta huggað sig við það að hlusta á lof-ræður hans um skipulagið og glaðzt yfir því að vera að vinna fyrir ríkið. Heldur hv. þm., að sjómennirnir væru miklu fúsari til þess að fara út á togarana fyrir 150 kr. á mánuði, í vitund þess, að það væri ríkið, sem fengi afkrasturinn? Nei, það er ábyggilegt, að íslenski verkalyðurinn vill heldur freista þess að vinna í einkarekstri heldur en að láta berja sig með svipum ríkiseinokunar. En það er það, sem þessi hv. þm. boðar hinum íslenska verkalyð. Og þegar verkalyðurinn í Rússlandi vill ekki hlýða gerðardómnum, sem ákveður kaupði, — hvað tekur þá við? Siberia eða hlöðöxi Stalins. Þetta er nú hlutskipti verkalyðsins í Rússlandi. En

verkamenn eru svo huggaðir með því, að þeir ráði yfir atvinnufyrirtækjunum. Það liggur við, að manni verði flókur, þegar þessi maður er að tala um lýðræði, og heyrir kommúnista vera að slá um sig með því orði. Þessi hv. þm. skrifaði grein í Þjóðviljann þann 16. jan. síðastl., held ég, þar sem hann lýsti því lýðræði, sem koma skal, ef hann og hans líkar ná hér völdum; þá á að fara að dæmi Rússlands. — Það fóru nýlega fram allsherjarkosningar í Rússlandi. En með hvaða hætti? Það var aðeins einn maður í kjöri á hverjum stað. Þetta er nú lýðræðið, sem verið er að boða hér, ef kommúnistar komast til valda. En þá verður, að þeirra dómi, svo gott samkomulag í þjóðfélaginu, að ekki kemur nema einn til greina á hverjum stað, enda hefir þessi ágæti útvörður lýðræðisins látið þess getið, að þá verði búið að gera sérstakar ráðstafanir til að tryggja þetta góða lýðræði. Hann segir nefnilega, að þá verði búið að reka úr landi alla forvígismenn andstæðinganna. Þetta er lýðræðið, sem þessi hv. þm. boðar!

Hv. þm. talaði mjög mikið um það misrétti, sem samkv. þessari löggjöf væri milli vinnuveitenda og verkamanna. Það er nákvæmlega sami rétturinn, sem þeim er búinn. — Og það, sem hann talar um yfirráð vinnuveitenda yfir atvinnufyrirtækjunum, á ekkert skylt við þetta frv. út af fyrir sig. Það er afleiðing af því þjóðskipulagi, sem við ennþá höfum hér, sem sé því, að menn séu nokkurveginn sjálfráðir um sínar eigur. Ég veit ekki betur en að það sé ennþá í 63. gr. stjkskr. ákveðið, að eignarrétturinn sé friðhelgur í þessu þjóðfélagi, en þetta frv. út af fyrir sig skapar ekkert misrétti milli vinnuveitenda og verkamanna. Það er vitanlega hægt að sjá í gegnum það hverju sinni, hvenær sé um verksviptingu af hendi atvinnuveitenda að ræða eða vinnustöðvun af öðrum orsökum.

Hv. þm. sagði, að sósíaldemókratarnir á Norðurlöndum væru á móti vinnulöggjöfinni þar. Hvers vegna hafa þeir þá ekki afnumið hana? Og hvernig stendur á því, að þessi illræmda „septembersætt“, sem hv. þm. talar um, hefir verið í gildi í Danmörku síðan 1899? — Hv. þm. sagðist vita, að andinn í verkalyðsfélögunum dönsku væri á móti vinnulöggjöfinni. Ég hygg nú, að forvígismenn sósíalistanna í Danmörku, t. d. Stauning, séu kunnugri andanum í þeim félögum heldur en þessi kommúnisti, sem hér talaði áðan. Og það leiðir af hlutarins eðli, að sósíalistar í Danmörku gætu ekki unnið kosningar hvað eftir annað, ef vinnulöggjöfin væri andstæð verkalyððum. Auðvitað myndi verkalyðurinn þá heimta það fyrst og fremst af þeim fulltrúum, sem hann kys, að þeir létu verða sitt fyrsta verk að afnema þessa löggjöf. En hvi hafa þeir þá ekki gert það? Þetta sýnir, eins og annað, að það er fleipur, sem þessi hv. þm. fer með út af þessu máli, og það kemur engum á óvart.

Hv. þm. sagði, að verkalyðurinn gripi aldrei til verkfalla nema í varnarskygni. Við vitum það, að vinnustöðvanir þrengja mjög kosti hinna vinnandi stétta. Við vitum það líka, að þær eru því miður sjaldan einráðar um það, hvenær til þeirra er gripið. Það eru ábyrgðarlausir for-

sprakkar og lýðskrumarar, sem teygja verkalyðinn út í hinar tilfínnanlegustu vinnustöðvanir. Þetta frv. miðar að því að láta verkalyðinn sjálfan ráða með atkvgr., hvort hann vill vinnustöðvun eða ekki. Það miðar að því að taka völdin yfir þessum málum, ekki frá verkalyðnum, heldur frá ábyrgðarlausum lýðskrumurum, sem lifa á því í pólitískum tilgangi að teygja verkalyðinn út í vinnustöðvanir og skapa þannig æsingar og eynd. En við vitum, að það er vatn á innllu kommúnista sérstaklega. Það þarf enginn að furða sig á því, þótt hv. 5. þm. Reykv. sé sárt um þetta mál. Það er verið að taka frá honum. Það er verið að taka frá honum og kommúnistum þó nokkuð af þeim skilyrðum, sem þarf til þess, að þeir geti áfram þróast á lýðskrumi og æsingum.

Hv. þm. spurði mig, hvernig ég gæti staðhæft, að verkalyðurinn væri að miklu leyti fylgjandi vinnulöggjöf. Ég veit mjög vel, að í einstökum verkalyðsfélögum hefir verið hóað saman æsingafundum af hendi kommúnista til þess að samþykkja andmæli gegn vinnulöggjöf. En ef litið er á úrslit síðustu alþingiskosninga, þá getur maður dregið þá ályktun, að stórkostlegur meiri hl. þjóðarinnar sé fylgjandi því, að sett verði vinnulöggjöf, og við vitum, að alþýðan og verkalyðurinn eru í meiri hl. með þjóðinni. Af þeim flokkum, sem börðust í síðustu kosningum, voru það 3 flokkar, sem a. m. k. tjáðu sig fylgjandi því að fá vinnulöggjöf. Í fyrsta lagi var það Sjálfstfl., í öðru lagi var það Bændafll., og í þriðja lagi Framsfl., sem hafði flutt frv. í þessa átt. Þessir flokkar fengu til samans 42½ þús. atkv., en Alþfl. og Kommfl. fengu aðeins 16 þús. atkv. Af þessum tölum má með nokkrum rétti ráða í það, hversu mikill hluti þjóðarinnar æskir þess, eða getur fellt sig við, að sett sé sanngjörn og viturleg vinnulöggjöf.

Þá lagði hv. þm. fyrir mig eina spurningu, sem mér skildist á öllu fasi hans og látæði, að væri einhver ógurleg samvitzkuspurning. Hann spurði mig, hvort ég ætlaðist virkilega til þess, að vinnulöggjöf yrði framkvæmd gegn vilja verkalyðsins. Annars veit ég, að þegar hv. þm. talar um verkalyðinn, þá á hann við sjálfan sig. En ég get sagt hv. þm. það, að ég geri ráð fyrir, að hver sú löggjöf, sem Alþ. setur, verði framkvæmd, hvað sem ábyrgðarlausir piltar, eins og þessi hv. þm., gala. Enn er það svo, að meiri hl. Alþ. ræður, hvaða l. eru sett, og enn verður við að gera ráð fyrir því, að l. verði framkvæmd í þjóðfélaginu, hvað svo sem einstakir æsingamenn segja gegn því. Ég ætla ekki, að hið íslenska ríkisvald sé orðið svo eymdarlegt, að það þori ekki að framkvæma vilja Alþ., enda þótt það þurfi að mæta slíkum hreytimönnum og köppum sem hv. 5. þm. Reykv.

Hv. þm. spurði mig ennfremur, af hverju þessu máli lægi á. Því liggur á á sama hátt og öllum góðum og þjóðhollum málum liggur á. Við erum þeirrar trúar, að það sé þessu þjóðfélagi til hagnaðar, að slík löggjöf sé sett, og þess vegna er það ósk okkar og afleiðing af þeirri trú okkar, að þetta mál eigi að ná fram að ganga sem fyrst. Það miðar að því að afstýra voða í þjóðfélaginu, og þeim mun fyrr, því betra.

Gengismálið, sem hv. þm. var að tala um, kemur þessu máli ekkert við. Þar kemur fram þessi vanalegi hugsunargrautur hjá hv. þm. Ef hann les yfir frv. og skilur það, sem þar stendur, þá getur hann séð, að þessi löggjöf á aldrei að eiga neitt við hagsmunaaðgreining aðilja.

Ég þykist hafa sýnt, á hve veigamiklum rökum, ef rök skyldi kalla, svigurmáli hv. 5. þm. Reykv. eru byggð. Ég veit, að það er með ræðu hans í þessu máli eins og í öðrum málum á Alþ., að þær eru frekar til gamans heldur en að þær séu teknar alvarlega. — En vegna þess, sem hæstv. atvmrh. sagði, að vænta mætti ákveðinnar afstöðu stjórnarflokkanna til þessa máls eða til vinnulöggjafar í heild innan skamms, þá tel ég í sjálfu sér rétt, að í n. þeirri, sem fjallar um þetta mál, verði afgreiðslu þess frestað fyrst um sinn, meðan séð verður, hvað verður um hitt frv. En eins og ég gat um áðan, þá skal koma fram á þessu þingi, og það svo, að alþjóð veiti því eftirtekt, hver hugur er á bak við hjá stjórnarflokkanum í þessu máli.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Mér kemur ekkert á óvart, þótt hv. þm. Snæf. sé dálítið úfinn í skapi út af því, hvað ég sé „mjögsitjandi“ í ráðherrastóli. Mér er vel kunnugt um það, að hann og hans flokksbræður langar mjög til, að skipt sé um, svo einhver þeirra fengi að setjast í þennan stól í minn stað. Ég vænti þess, að hv. þm. afsaki, þótt ég leiti ekki fyrst og fremst til hans eða hans jábræðra eða taki tillit til hans óska, þegar ég ákveð, hvað lengi ég sit í þessum stóli, að svo miklu leyti, sem ég get ákveðið það. En ég skal láta þetta nægja um þetta atriði.

Niðurlagið á ræðu hv. þm. var mér næsta tor-skilið. Hann sagði í tilefni af ummælum hv. 5. þm. Reykv., að þetta snerti mál eins og gengismálið ekki nokkurn skapaðan hlut, því að þetta frv. fjallaði ekki um hagsmunaaðgreining. Þetta er rangt. Það fjallar um það, að því leyti, sem það fjallar um, hvernig deilur um hagsmuni skuli reknar. Og þetta skiptir mjög miklu máli. Væru t. d. gerðir bindandi samningar í 1—2—3 ár, og síðan sett á gengislækkun, þá er ekki gert ráð fyrir því í frv., að breyt. verði á, heldur séu menn bundnir við samningana. Að þessu leyti er þetta stórt atriði í sambandi við þetta frv., ekki sízt þar sem eru einmitt frá hans flokki og hans stéttarbræðrum uppi jafnákveðnar kröfur um gengislækkun eins og hafa verið upp á síðkastið.

Ég skal ekki blanda mér í kappræður þeirra hv. þm. Snæf. og hv. 5. þm. Reykv. Það er komið svo, að þeir yfirbjóða hvor annan í umhyggju sinni fyrir verkalýðnum. Mér skildist á hv. þm. Snæf., að hann teldi það ósvífni af hv. 5. þm. Reykv., að halda því fram, að hann bæri hagsmuni verkalýðsins fyrir brjósti, því að eini réttborni maðurinn til þess væri hv. þm. Snæf. sjálfur, og allt hans brólt á þinginu væri beinlínis gert til þess að vernda verkalýðinn fyrir þessum æsingamönnum, sem hann kallaði svo, sem alltaf væru að leiða verkalýðinn út í ógöngur. Annars er mér óskiljanlegt, hvernig þessir æsingamenn leiða verkalýðinn út í ó-

göngur. En mér finnst það nógu skemmtilegt, að sjá hv. þm. leika þetta hlutverk. Hann hefir æft sig töluvert upp á síðkastið og honum er að fara fram. Síðan hann fékk fyrir bekkjarnaut hv. 5. þm. Reykv., þá hefir hann lært vel af honum, og er meira að segja farinn að taka honum fram hvað orðalag og framsetningu snertir.

Hv. þm. spurði mig, hvernig á því stæði, að ég teldi ekki koma til mála að samþ. frv. það, sem hann ber fram, þar sem einn minna ágætu flokksmanna, Sigurjón Á. Ólafsson, formaður Sjómannafélagsins, hefði verið starfandi í n. þeirri, sem undirbjó till. þær, sem úthýtt hefði verið í þinginu. Því er auðsvarað. Það er vegna þess, að þessi frv. eru svo gerólik, að varla er hægt að segja, að nokkurt samræmi sé þar á milli. Ég mun fá tækifæri til þess síðar, að ræða við hv. þm. um þetta, þegar hitt frv. liggur fyrir. Ef hann athugar frestina, reglurnar um atkvgr., í kaflann, um réttindi verklýðsfélaga, og athugar áhrif gengisbreytinga á kaupgreiðslusamninga, þá mun hann sannfærast um, að þarna er mikill munur á. Það þarf heldur ekki að fara í graf-götur að leita að því, því að væri ekki munur á, — hvers vegna væru þá hv. flm. að flýta sér að bera fram þetta frv., ef það væri að öllu leyti eins og það frv., sem n. hefir samið? Hvers vegna væru sjálfstæðismenn þá að flýta sér að koma með þetta frv.? Sannleikurinn er sá, að þarna ber mikið á milli, eins og hv. þm. veit og sagði líka í sinni fyrstu ræðu. En ég skal ekki eyða tíma til þess að ræða um þetta núna, því að það mun síðar koma fram.

Hv. þm. fylltist mikilli vandlætingu og taldi ósæmandi af mér sem ráðh. að tala um vinnustöðvun af hálfu togaraeigenda, því að hún væri af hendi sjómanna. Ég skal að visu ekki fara að deila við hann um orðalag í þessu efni. En ég vil taka undir það, sem hv. 5. þm. Reykv. sagði um þetta efni, að ef um verkfall er að ræða af hálfu sjómanna, — hvernig stendur þá á því, að togararnir fara ekki á ufsaveiðar? Hv. 5. þm. Reykv. spurði að þessu, en hv. þm. Snæf. gleymdi að svara því. Ég vil spyrja, hvort þar sé verkfall af hálfu sjómanna? Eru það sjómennirnir, sem hafa neitað að fara út á ufsaveiðar? Mér er kunnugt um, að svo er ekki. Þeir eru fúsir að fara út á ufsaveiðar með óbreyttum kjörum. Mér er kunnugt um, að ýmsir útgerðarmenn hafa viljað láta skip sín fara út á ufsaveiðar með óbreyttum kjörum. En það eru samtök útgerðarmanna, sem hafa samt stöðvað skipin og hindrað þau í að fara á veiðar. Þetta er vinnustöðvun af hendi útgerðarmanna. Þegar hv. þm. ber smjör á góma sína og talar áhyggjufullur vegna þjóðarinnar um tjón það, sem hljótist af þessari vinnustöðvun, þá ætti hann að muna, að það væri munur fyrir sjómenn og útgerðarmenn líka, ef þeim 12—15 skipum, sem höfðu hug á því að fara á ufsaveiðar, hefði ekki verið bannað það.

Hv. þm. fullyrðir — en hann var þó mýkri í máli nú en í fyrri ræðu sinni —, að ekki hefði þurft að koma til þessarar vinnustöðvunar, ef þetta frv. hefði verið orðið að 1., áður en vinnustöðvunin hófst við togarana. Mér er það alveg ó-

skiljanlegt, hvernig hv. þm. fer að tala þannig, sérstaklega að hann, sem er þessu máli þaulkunnugur, skuli fullyrða annað eins og þetta. Hann sagði, að sáttasemjara hefði þá gefizt tími til undirbúnings, og honum hefði borið skylda til að taka málið að sér. En sáttasemjara hefir gefizt nægilegur tími til þess að kynna sér málið, þar sem ég veit ekki betur en að 3 mánuðum fyrir áramót hafi samningum verið sagt upp af hálfu sjómanna. Allan þann tíma gat sáttasemjari gengið úr skugga um, hvort samningar tækjust, og ef þeir tækjust ekki, þá freistað að koma sáttum á. Það er því alveg um sömu aðstöðu að ræða og gert er ráð fyrir í frv. Þegar leið að áramótum, settu sjómenn fram sínar kröfur. Síðan hefir sáttasemjari þrúfaldlega reynt með viðtölum við báða aðilja að koma sáttum á, en hann hefir engin móttölboð fengið frá útgerðarmönnum. (ÓTh: Hefir hann beðið ráðh. að skila þessu? Þetta eru fullkomin brot á embættisskyldu hans og þar að auki ósannindi). Þetta er rangt. Það er ekki til neins fyrir hv. þm. að blása sig upp eins og fýsibelg út af þessu. Hann veit, að hingað til hefir sáttasemjari engin gagntilboð fengið frá útgerðarmönnum. (ÓTh: Það er gott að heyra það á hæstv. ráðh., að hann fyrirverður sig fyrir að vera með þetta fleipur). Hv. þm. ætti ekki að vera með neitt fleipur sjálfur. Ég fer hér ekki með neitt fleipur.

Ég vil spyrja hv. flm. að því, hvernig honum geti dottið í hug, að með slíkri lagasetningu, sem hann ber hér fram, sé hægt að knýja annanhvorn aðilja til þess að koma með gagntilboð. Það eina, sem sáttasemjari getur, ef hann fær ekki gagntilboð, er að bera fram till. sjálfur og láta greiða atkv. um hana. Þann rétt hefir hann nú eftir gildandi reglum. Þetta veit hv. þm. mætavel, og það ætti að vera óþarfi að segja honum það. Það er hvorki eftir þessari lagasetningu eða eftir núgildandi reglum hægt að knýja annan aðilja gegn vilja hans til að koma með ákveðin tilboð. Það er aðeins hægt að knýja hann til að greiða atkv. um till., sem sáttasemjari ber sjálfur fram.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Það er alltaf gaman að heyra hv. þm. Snæf. tala, sérstaklega vegna þess, hvað hann tekur sjálfan sig alvarlega. Enginn þm. talar með annari eins tilfinningu fyrir því, hve vigtug persóna hann sé. Það er gaman að heyra til hans, þegar hann er að reyna að gera grin að öðrum. — Þegar hann minnst á sinn skólatíma, þá er auðvitað margs að minnast frá þeim tímum. Honum fannst ég hafa staðið í stað, frá því ég var í 5. bekk menntaskólans. Þetta er a. m. k. ekki rétt að því leyti, að ég var ekki sósíalisti þá, en er það nú. Því miður get ég ekki sagt það sama um þennan skólabróður minn, því að þegar hann var í 5. bekk menntaskólans, þá var hann sósíalisti. En síðan hefir honum farið svo aftur, að nú er hann íhaldsmaður, og þykir mér það leitt. — Það væri margv. sem maður gæti rifjað upp, ef maður ætti að taka þá tíma. En ég ætla að snúa mér að því máli, sem er hér til umr.

Hann sagði, að það hefðu í raun og veru ekki Alpt. 1938. C. (53. lögjafarþing).

verið sjómennirnir, sem hefðu sagt upp samningunum, heldur hefðu það verði pólitískir æsingamenn, sem hefðu fengið þá út í það. Nú er það upplýst, að það fór fram leynileg atkvgr. um þetta á togurunum. Og á Kveldúlfstogurunum fór þessi atkvgr. fram á meðan togarnir voru á sildveiðum. Ég er hræddur um, að einhverjir hafi átt þar sterkari trúnaðarmenn um borð en ég. Það er því aðeins til þess að gera lítið úr íslenskum sjómönnum, ef það er meiningin hjá hv. þm. að telja mönnum trú um, að þeir hafi ekki sjálfir ákveðið að segja upp samningunum. En af hverju kemur hv. þm. ekki með einu orði inn á aðalfyrirspurn mína, sem var viðvikjandi ufsaveiðunum? Hvers vegna fóru skipin ekki út á ufsaveiðar?

Þá er þessi hv. þm. að reyna að halda því fram, að ég skilji ekki neitt í þessu frv., þar sé ekki að ræða um skerðingu á verkfallsréttinum. Eins og ég tók fram áðan, þá liggur skerðingin sérstaklega í tvennu. Annarsvegar eru það frestirnir, sem eru afgerandi í sambandi við áhrif verkfalla, og hinsvegar það lýðræðisbrot, sem framkvæma á í sambandi við það að ákveða verkföll.

Hv. þm. talaði um, að hinar vinnandi stéttir væru ekki sjálfráðar. Ég vil spyrja hann að því, hverjir eigi að ráða fyrir verkalyðinni, þegar hann ber fram annað eins og er í 21. gr. frv., þar sem sáttasemjari getur fengið till. sínar samþ., þótt 62% greiddra atkv. séu á móti, ef 50% félagsmanna greiða atkv. Og ef 24% félagsmanna greiða atkv. um till., þá eru þær samþ., þótt hver einasti, sem greiðir atkv., sé á móti þeim. Er verkalyðurinn þarna sjálfráður, þegar sáttasemjara er gefið svo að segja sjálfðæmi? Nei, það er ekki til neins fyrir hv. þm. að halda því fram, að það séu örfáir æsingamenn, sem ráði yfir verkalyðnum. Það er verkalyðurinn sjálfur, sem ris upp gegn þessu, þar að þar fær hann ekki að vera sjálfráður gerða sinna. Meiri hl. fær ekki að ráða. Það þýðir ekkert fyrir hv. þm. að vera með neinar vífilengjur, því að þetta stendur í 21. gr.

Svo kom þessi hv. þm. eins og venjulega ofurlítið inn á Rússland. Hann sagði, að verkfalls-vopnið væri tekið af verklyðnum þar. Veit ekki hv. þm., að verkalyðurinn er búinn að sigra í Rússlandi? Hann er búinn að steypa auðvaldinu af stóli þar og afnema auðvaldsskipulagið. Það er nú að byrja 17. árið síðan þetta gerðist. Verkalyðurinn er búinn að þurrka út auðvaldsskipulagið þar, og hann ræður þar sjálfur sínum málum. Það veit hver maður, sem kynnir sér skýrslur Þjóðabandalagsins, að það er búð að fersalda launin þar, miðað við það, sem þau voru á keisarátímanum. Það er vitað, að Rússland er með fremstu löndum að því er snertir laun verkamanna. — Hv. þm. segir, að verkamennirnir vinni þar undir svipu. Ég get sagt hv. þm., að þegar sjómennirnir voru að vinna á Kveldúlfstogurunum í sumar og höfðu 3 auru premíu á mál, þegar málið var selt á 8 kr., svo að sjómennirnir á þeim togurum, sem bez gekk, höfðu helmingi lélegri útkomu en sjómennirnir á mótorbátunum, sem vel gekk, þá sögðu sjómennirnir á Kveldúlfstogurunum, að þetta hefði

verið eins og að moka skit fyrir ekki neitt. Þetta er lýsing þeirra á aðbúnaðinum, sem Kveldúlfur skapar þeim.

Hv. þm. talaði um lýðræðið og sagði, að kommúnistar ættu ekki að dirstafa að taka sér það orð í munn. Ég ætla að spyrja hv. þm. og ásamt honum aðra þm. Sjálfstfl. um það, hvort meiri sönnun sé hægt að færa á það, að menn standi með lýðræðinu en þá, hvort menn vilja fórna lífi sínu fyrir það. Ég vil spyrja hv. þm. að því, hvar Kommfl. Spánar og þm. hans standa í þeirri baráttu, sem þar er háð fyrir lýðræðið. Í Kommfl. á Spáni er $\frac{1}{4}$ millj. manna, og helm-ingurinn af þeim er á vígstöðvunum. Þúsundir af spönskum kommúnistum eru fallnir í vörn sinni fyrir lýðræðið, móti Franco, Mussolini og Hitler. Ég vil spyrja þessa menn, sem alltaf eru að hræsna með lýðræðinu, hvort hægt sé að standa betur með því, þegar í odda skerst, heldur en að berjast fyrir því upp á líf og dauða. Það hefir komið í ljós, að í hverju landi, þar sem skorizt hefir í odda milli fasismans og lýðræðisins, þá eru það kommúnistarnir, sem barizt hafa ákafast fyrir lýðræðinu. Íhaldsflokkarnir, sem alltaf hafa verið að hræsna með lýðræðisheitinu, hafa aftur á móti tekið afstöðu með Franco og fasismanum. Það eru þessir herrar, sem ekki ættu að taka sér orðið lýðræði í munn. Þetta ætla ég að biðja hv. þm. að athuga, þegar hann er að reyna að svivirða sovétríkin. En það er ekkert ríki, sem hefir tekið eins ákveðna afstöðu með lýðræðinu eins og sovétríkin. Það myndi horfa öðruvísi við á Spáni, ef þau hefðu ekki hjálpað, eins og þau hafa þó gert.

Það er annars rétt að ég geri hlé á ræðu minni nú, því að ég lofaði forseta því, enda mun eiga að slíta fundi kl. 3. En ég áskil mér rétt að mega ljúka henni síðar. [Frh.].

Umr. frestað.

Á 8. fundi í Nd., 25. febr., var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 9. fundi í Nd., 26. febr., var fram haldið 1. umr. um frv.

Einar Olgeirsson [frh.]: Herra forseti! Það er leitt, að hv. flm., hv. þm. Snæf., skuli ekki vera viðstaddur, en það verður að hafa það. Hann fór í síðustu ræðu sinni nokkrum orðum um það, sem ég sagði viðvíkjandi því, hvort meiningin væri að framkvæma þessi l. á móti vilja verkalýðsins. Hann fór rangt með þetta. Ég talaði ekki um framkvæmdina, heldur hvort það ætti að samþ. l. á móti vilja verkalýðsins. — Hv. þm. fór að vitna í síðustu kosningar og atkvæðatölur þeirra. Ég vil í þessu sambandi benda á, að það kom greinilega fram í þeim kosningum, að Alþfl. og Kommfl. voru á móti vinnulöggjöf, a. m. k. þeirri, sem gengur á móti verkalýðssamtökunum. Yfirgnæfandi meiri hluti verkalýðsins lýsti sig andvigan slíkrí vinnulöggjöf, svo að það þarf engum blöðum um það að fletta. Ég spurði hv. þm. einmitt um það, hvort hann vildi reyna að kúsa í gegn hér á þingi löggjöf, sem annar aðillinn, sem hlut á að máli, væri algerlega andstæður. Það þarf engum getum að því að leiða,

hvornig verkalýðsfélögin mundu taka í slíka löggjöf, sem þannig væri samþ. Þau mundu taka því á sama hátt og samvinnufélögin, ef fulltrúar stóratvinnurekenda og stórkaupmanna hér á þingi ætluðu að samþ. einhverskonar þvingunar- og þrælalög á móti þeim. Ég býst við, að þau létu ekki bjóða sér slíkt. Í hvert skipti, sem á að reyna að kúga hina vinnandi stétt, þá ris hún upp á móti með þeim tækjum, sem hún getur beitt. Það er ekki einu sinni víst, að það þyrfti að koma til þess, því að ef ekki tekst að lama verkföllin, þá eru þau nægilega sterk til þess að sýna þeim í tvo heimana, sem ætla að svipta verkalýðinn frelsi sínu.

Viðvíkjandi því, sem hv. þm. talaði í ræðu sinni um framkvæmd l., vil ég segja það, að það væri nær fyrir þingið að sjá til þess, að þau l., sem eru sett verkalýðnum til heilla, væru framkvæmd, áður en farið er að kosta til einhverra stórkostlegra ráðstafana, eins og ríkis-lögreglu, til þess að beita sér fyrir framkvæmd vinnulöggjafar. Á meðan l. um greiðslu verkkaups, bann kjallaraíbúða og l. um verkamanna-bústaði eru ekki betur framkvæmd en raun ber vitni um hér á landi, er sannarlega ekki hægt að ætlast til þess, að verkalýðurinn taki með þögn og þolinmæði á móti slíkrí löggjöf, sem framkvæmd yrði á móti vilja hans út í yztu æsar. — Þessi sami hv. þm. var að tala um, að ég hefði minnst á það í einhverri grein, að einhverjir af forsprökkum Kveldúlfs mundu verða gerðir landrækir. Ég býst ekki við, að það komi nokkurn tíma til slíks. Um það leyti, sem „Kveldúlfarnir“ væru búnir að setja Landsbankann á hausinn, mundu þeir vera stungnir af, áður en ríkisvaldið næði til þeirra.

Viðvíkjandi nokkrum staðhæfingum og deiluatríðum, sem fram komu hér á milli hv. þm. Snæf. og hæstvt. atvmrh., bæði um það vinnulöggjafarfrv., sem hv. þm. Snæf. leggur fram, og eins frv. það, sem komið hefir frá hinni stjórnskipuðu n. í þessum málum, vil ég segja nokkur orð. Hv. þm. Snæf. talar um, að skyndiverkföllin, sem verkalýðnum eru sérstaklega nauðsynleg, séu í raun og veru óþörf og að það eigi að vera hægt að afnema þau. Þetta er algerlega rangt. Það er óhjákvæmilegt fyrir verkalýðinn að hafa einmitt tryggðan rétt til þess að gera verkföll undireins, vegna þess að sá frestur, sem settur er, t. d. 7 daga eða 10—14 daga, eins og gert er ráð fyrir í þessu frv., bókstaflega eyðileggur verkfallsvopnið. Ég ætla að taka dæmi í sambandi við vinnu við höfnina hér í Reykjavík. Það eru til ýmskonar ákvæði um, að það eigi að vera góður aðbúnaður við vinnuna á þessum stað. Ef það kemur fyrir í skipum, sem á að skipa upp úr, að stroffur eru svo ónýtar, að það er hættulegt að vinna við þær, vegna þess að það er við því búið, að þær slítni þá og þegar, og annar aðbúnaður er einnig hættulegur, þá er það eitt af því sjálfsagðasta, sem verkamenn geta gert undir slíkum kringumstæðum, að neita að vinna við slíkt skip. Þetta er eina ráðið til þess að knýja það fram, að ekki sé bókstaflega valdið slysum með slæmum aðbúnaði í sambandi við lest, spil og stroffur. Það er því gefið, að ef vinnulöggjöf verður komið

á, þá yrði kært um þetta og dæmt, eftir því sem frv. verður skilið. Undir slíkum kringumstæðum býst ég við, að verkfallsvopnið sé nógu sterkt til þess að knýja strax fram lagfæringu á þessu. Sama gildir um innheimtu kaupgjalds, en það er eitt af því, sem er í landslögum, og venjulega er samið um, að kaup skuli greitt vikulega. Ef það væri ekki greitt eins og gera ber, þá þyrfti eftir þessu frv. að hefja málsókn út af því. Það er mikið áhrifameira fyrir verkamenn undir slíkum kringumstæðum að stöðva vinnuna og knýja þannig atvinnurekendur til þess að borga undireins, og það er gert undir slíkum kringumstæðum. En þessi réttur er nokkuð, sem verkamenn mundu ekki fá, ef þetta frv. yrði að l., enda er það vitað, að þetta ákvæði er til mikils бага í Svihjóð, en þar hefir það verið sett. Hér á landi horfir sérstaklega við hvað þetta snertir. Það er ekki til nokkurt „kapitalistiskt“ land, þar sem önnur eins óregla ríkir um greiðslu vinnulauna og hér. Í stórum atvinnugreinum hefir hvað eftir annað verið „spekúlerað“ með vinnulaun verkalýðsins, eins og t. d. í sambandi við sildarvinnuna. Atvinnurekendur, sem ekki sjá sér fært að borga vinnulaunin á réttum tíma, treysta því, að þeir geti það, þegar búið er að selja sildina, og það eru oft hreinustu vandræði fyrir verkamenn að innheimta vinnulaun sín á sildarvertíðinni. Það er því gefið, að skyndiverkföll eru óhjákvæmleg til þess að knýja það fram, að réttur verkamanna í þessum efnum sé tryggður.

Ennfremur vil ég benda á annað í sambandi við þetta frv., og það er það, að yfirleitt eru þessi frv. algerlega sniðin eftir útlendum fyrirmyndum án þess að taka nokkurt tillit til íslenskra staðhátta. Erlendis eru fagfélög í verkalýðshreyfingunni, sem ná yfir mjög takmarkað svið, og meira að segja mestmegnis yfir þá menn, sem hafa vinnu. Atvinnuleysingjarnir fara af sjálfu sér út úr þeim. Hér er tekið upp samskonar ákvæði og er í vinnulöggjöf erlendis, sem á við þessi fagfélög, og hér er meiningin að láta það gilda gagnvart félögum, sem eru allt örðuvísi samsett og öðruvísi háttar til um, eins og t. d. Sjómannafélag Reykjavíkur, sem hefir á annað þúsund meðlimi, og þar eru menn, sem ekki eru alltaf sjómenn, en stunda hafnarvinnu og vegavinnu hér og hvar úti um land. Hvaða vit er nú í því, lögfræðilega séð, að setja þau ákvæði, að til þess að ákveða verkföll þurfi svo og svo margir að mæta, eins og gert er ráð fyrir í hinum ströngu ákvæðum 21. gr. í frv. hv. þm. Snæf. og í hinum tiltölulega ströngu ákvæðum í frv. hæstv. ríkisstj. Það er alveg gefið, að í Sjómannafélaginu væri slíkt alveg óframkvæmanlegt. Það væri að gera sjómönnum ómögulegt að gera verkfall. Þetta ákvæði er apað eftir erlendum fyrirmyndum án þess að taka nokkurt tillit til íslenskra staðhátta. Það nær því ekki nokkurri átt frá neinu sjónarmiði að samþ. slíkt. Mjög mikil vinna hér á landi er tímabilsvinna, vertíðarvinna og annað slíkt. Mennirnir, sem eru t. d. í Sjómannafélaginu eða Dagsbrún, eru langt í burtu frá heimili sínu svo og svo langa tíma til þess að leita sér atvinnu. Sama gildir um fjölda af öðrum verk-

lýðsfélögum á landinu. Hlutverk félaganna hér er allt öðruvísi en verkalýðsfélaganna í öðrum löndum. Aðstaða félaganna nú til að taka ákvarðanir um vinnustöðvanir sem slíkar er allt önnur hér eða erlendis. Tökum t. d., að í einni verstöð, á Siglufirði, eru saman komnir menn úr mörgum verkalýðsfélögum á landinu. Það þyrfti ákvarðanir og samþykktir úr mörgum félögum á landinu, eftir þessu frv., ef að l. yrði, til þess að fá í gegn lagalega heimild fyrir því, að þessir menn mættu gera verkfall. Svona ákvæði ná ekki nokkurri átt, því að þau keyra verkalýðinn í þær víðjar, að það, sem hér er gert ráð fyrir, er brot á frelsi verkalýðsins. Þar að auki er þetta lögfræðilega skoðað óframkvæmanleg vitleysa, að ætla sér að keyra þetta í gegn sem l. móti samtökum verkamanna og samþykki þeirra, sem vitanlega hafa mest með þetta að gera.

Í sambandi við frv., sem hér liggur fyrir, og í sambandi við allt, sem vinnulöggjafarn. hefir lagt hér fyrir, má geta þess, að í hvorumtveggja till. er lagt bann á pólitísk verkföll, að svo miklu leyti, sem þau beinast gegn ríkisstj. Slíkt nær ekki nokkurri átt. Það nær ekki nokkurri átt annað en að verkalýðurinn geti haldið því valdi, sem hann hefir, til þess að láta í ljós sínar skoðanir og berjast fyrir sínum réttindum á þann hátt, sem hann bezt ætlar, að hafi áhrif. Við vitum, að pólitísk verkföll hafa verið notuð úti um allan heim, m. a. til þess að knýja fram það núverandi borgaralega lýðræði. Þau hafa verið notuð af hálfu verkamanna til þess að knýja fram t. d. almennan kosningarétt. Og vitanlega eru verkföllin sterkasta vopnið, sem verkalýðurinn hefir til þess yfirleitt að gæta réttar síns með. Við vitum, að hvað eftir annað, þegar afturhaldssöm lýðræðisstjórn hefir ætlað að framkvæma skerðingu á lýðræðinu, þá hefir verkalýðurinn svarað með verkföllum, alveg eins og þegar fasistar hafa reynt að steypa stjórn, sem þeim hefir verið illa við. Með þessu frv., ef að l. yrði, væri verið að svipta íslenskan verkalýð sinu sterkasta vopni til þess að vernda þann mesta rétt, sem hann nú hefir, hið núverandi lýðræði.

Þá er ennfremur eitt atriði í sambandi við þetta frv., sem ég vil vekja sérstaka athygli á. Það er ákvæðið um sektir og skaðabætur. Það er eitt af allra hættulegustu ákvæðum frv. fyrir verkalýðshreyfinguna. Eftir þeim er hægt að dæma í nokkuð háar sektir og í skaðabætur, sem geta orðið geysiháar. Það, að gera slíkt mögulegt, er að opna algerlega sjóði verkalýðsfélaganna fyrir atvinnurekendum, þannig að þeim er gert mögulegt að láta dæma verkalýðsfélögin svo þungum dómum, að sjóðir þeirra verði gerðir upptækir. Og mér þykir leitt að sjá, að líka í þessum till. sem vinnulöggjafarn. leggur hér fyrir, eru þessi sektarákvæði látin halda sér, og hækkuð þar í 10 þús. kr., og skaðabótamöguleikinn líka látinn halda. Hinsvegar man ég ekki eftir, að í því frv., sem hv. þm. N.-Þ. flutti á AÞ. í fyrra um sáttatíllraunir í vinnudeilum, væri þetta skaðabótaákvæði. Þessi ákvæði mæta skörpum mótmælum verkalýðsins, sérstaklega vegna þess óréttar, sem kemur fram í sambandi við þetta.

Ég hefi bent á, hvernig afstaða atvinnurekenda er gerð í þessu frv. Hv. þm. Snæf. vildi nú samt sem minnst út í það fara. Ég talaði um, að atvinnurekendur gætu gert verkfall, þ. e. a. s. vinnustöðvun, án þess að það varðaði við lög. Þeir geta sagt: Það borgar sig ekki lengur að rekja þessi framleiðslutæki. Þá heitir það ekki „lockout“ eða verksvipting. En verkamaðurinn má ekki segja: Það borgar sig ekki fyrir mig að vinna þetta. Þá er það verkfall, sem varðar við lög og hægt er að dæma í skaðabætur fyrir. Hv. þm. Snæf. vatt sér út úr að svara þessu. Hann sagði, að það væri í einstökum tilfellum hægt að sjá, hvað væri verksvipting. En flestar vinnustöðvanir, sem hér á landi hafa verið gerðar af atvinnurekendum, þar hafa verið gerðar svo, að sagt hefir verið, að ekki borgaði sig að gera út. Þá þáð meiningin, að það eigi að banna þeim að segja þetta? Nei, vitanlega, það er ekki meiningin með frv. Það er ekki eftir frv. hægt að dæma atvinnurekendur í sektir eða skaðabætur fyrir svona vinnustöðvun, ef þeir sjálfir kalla hana ekki „lockout“. En það er hægt að dæma verkamenn fyrir að vilja ekki vinna, þó að þeir beri ekki fyrir áðrar ástæður en þessar viðbáur atvinnurekendanna, sem ég nefndi. Þetta ákvæði er ranglátt, og mér þykir leitt, að vinnulöggjafarn. skuli hafa viljað halda þessu óbreyttu.

Þá vil ég víkja að því, sem hv. þm. Snæf. var að tala um æsingamenn, sem er hans upphalds-orð í sambandi við það, þegar hann talar um sósíalístaföring. Ég verð að benda honum á, að það er svo afskaplega fjarri því, að það sé til-
tölulega litill hópur manna, sem séu sósíalistar, sem beita sér fyrir því, að fólk verði sósíalistar, og að það séu þeirra fáu manna áhrif, sem geri það að verkum, að verkálýðurinn verði sósíalistar. Nei, það eru beinlínis hagsmunir verkálýðsins, sem safna honum undir merki sósíalismans. Verkamannastéttin hefir ekkert af að lifa nema sína vinnu. Hún er sett gagnvart atvinnurekandanum eins og ánaðugir bændur gagnvart jarðeigandanum og eins og þrælarnir gagnvart þrælaeigandanum. Hún er undirokuð stétt, af því að hún ræður ekki yfir sínum lífsskilyrðum. Þegar þessir undirokuðu menn finna til réttar síns og gera kröfu til þess að geta lifað, þá gera þeir kröfu til þess að eiga atvinnufyrirtækin. Það verður krafa verkamannastéttarinnar sem heildar, og því rikari sem stéttin finnur meira til sín í þjóðfélaginu. Það er krafa verkamannastéttarinnar, en ekki krafa fárra æsingamanna. Ef það væri rétt, sem hv. þm. Snæf. heldur fram um þessa æsingamenn, sem hann svo kallar, þá væri það bókstaflega eins og þeir væru færir um að umsnúa hugsunarhætti heilla stétta í þjóðfélaginu bara með sínum eigin sannfæringarkrafti, án þess veruleg skilyrði væru fyrir hendi önnur til slíkrar hugarfarsbreytingar. Það er verið að gera þessa fáu menn að ofurmennum, sem geti snúið tugum þús. manna til fylgis við sínar skoðanir með eigin krafti einum saman. Nei, verkamannastéttin er stétt, sem hefir verið undirokuð, en ris upp til þess að heimta framleiðslutækin í sínar hendur; það er það, sem er að gerast. Ef á að tala um ein-

hverja menn sérstaklega, sem framkalli þessa hreyfingu, þá væri miklu betra að tala um vissa auðmenn og vissa stóra atvinnurekendur hvað slíkt snertir. Ef nokkrir æsa upp nokkra menn hér á landi til slíks, þá væri það Kveldúlfur eða einhverjir þess háttar. Verkamenn, sem ganga þúsundum saman atvinnulausir, horfa á, að ein fjölskylda hefir farið í þjóðbankann og fengið þar að láni 6—10 millj. kr., og svo er sagt, að þessi fjölskylda sé eitthvað, sem hjálpi verkálýðnum til að geta lifað. Þessum mönnum, sem tala um æsingamenn, er bezt að stinga hendinni í sinn eigin barm.

***Jón Pálmason:** Eins og hv. þm. Snæf., 1. flm. þessa frv., veik að í ræðu sinni um daginn, þá er það nú í fjórða sinn, sem þetta frv. er flutt hér á hæst. Alþ. Reynslan, sem fengin er að undanfögnu á Alþ. um afgreiðslu þessa máls, er sú, að málinu hefir verið vísað til n. og svo hefir það ekki sézt meira.

Ég hefi ekki blandað mér inn í þær umr., sem fram hafa farið um þetta mál á undanfögnu Alþ. En af því að ég geri ráð fyrir, að frv. kunni að fara sama veg nú sem fyrr, að það sjáist ekki eftir að það hefir fengið þá meðferð, sem ég hefi lýst, að vera vísað í n., og af því að ég geri líka ráð fyrir, að þá sjáist heldur ekkert annað frv. hér á þessu Alþ. um vinnulöggjöf, vil ég segja um þetta mál fáein orð frá sjónarmiði okkar sjálfstæðismanna, af því að ég er þess viss, að sú skoðun er rikjandi í sveitum landsins almennt, að það sé eitt af allra nauðsynlegustu og þýðingarmestu málum fyrir okkar þjóðfélag, að koma á vinnulöggjöf, sem geti komið að mestu leyti í veg fyrir þá ööld, sem verkföll og vinnustöðvanir hafa í för með sér.

Það hefir verið upplýst í þessum umr. af hæstv. atvrmh., að það frv., sem samið hefir verið af þeirri mþn., sem sett hefir verið til þess að athuga þessi mál, hafi verið sent til verklyðsfélaganna til umsagnar. Þetta er ekki nýr leikur, því að það er búið hvað eftir annað að segja hér á þingi, að það eigi að koma vinnulöggjöf. Framsóknarmenn hafa látið í það skína, að þeir séu því fylgjandi, að hér verði sett vinnulöggjöf, og hafa talað um það við kjósendur sína úti um land, að það ætti að setja vinnulöggjöf. Þeir hafa líka verið að þvælast með frv. um vinnulöggjöf, og nú hefir það verið sent til verklyðsfélaganna til þess að tefja það og til þess m. a., að það komi ekki til greina að samþ. það hér á þessu Alþ. Ég veit ekki til, að frv. þetta hafi verið sent til kaupfélaga til umsagnar. En þau eru á vissan hátt mótaðili hvað þetta snertir. Og ef nauðsyn er að senda frv. um þessa hluti til verklyðsfélaganna til umsagnar, þá er ekki síður nauðsynlegt að senda það til þeirra annara aðilja, sem hagsmuna hafa að gæta í sambandi við ákvæði þess.

Ég tel mjög mikla nauðsyn á því, að samþ. verði l., sem að einhverju haldi koma gagnvart því, að á undanfögnu árum hefir það verið látið haldast uppi, að einstakir æsingamenn hafa æst upp þá stétt í okkar þjóðfélagi, sem kölluð er verkamenn, og ekki hefir neitt gert eins mikið illt okkar atvinnulífi og framleiðslu.

Hv. síðasti ræðumaður talaði um það nú og áður, hvort það væri virkilega meiningin að setja lög um þessa hluti móti vilja verkalyðsins. Ég tek það fram fyrir mig, að ég er sannfærður um, að aldrei verður sett vinnulöggjöf, sem nokkurt gagn er í, ef á að miða hana við vinnu þeirra manna, sem gert hafa sér það að lífsatvinnu að blekkja fólkið í landinu og telja því trú um, að því sé til hagsbóta sú starfsemi, sem þeir reka og hafa rekið á undanföllum árum. Ef því á að setja slíka löggjöf hér, sem gæti komið í veg fyrir verkfallsbólíð, til hagsbóta, ekki aðeins fyrir allar aðrar stéttir í landinu en verkalyðsstéttina, heldur líka fyrir verkalyðinn, þá verður að gera það móti vilja þeirra manna, sem reka sína pólitík eins og hv. síðasti ræðumaður og aðrir, sem í svipuðum anda hafa unnið. Um það, að meiri hl. þjóðarinnar sé gegn því að setja vinnulöggjöf, og að síðustu kosningar sanni, að svo sé, þá vil ég segja, að það er bara algerlega öfugt. Því að síðustu kosningar sanna kannske ekkert betur en það, að það hafa komið kröfur frá yfirgnæfandi meiri hl. þjóðarinnar um, að sett verði vinnulöggjöf. Því að allur Sjálfstfl., Bændafll. og líklega yfirgnæfandi meiri hl. Framsfl. eru fylgjandi því, að koma góðri skipun á í þessu máli, sem komið geti í veg fyrir þá ööld, sem ríkt hefir hér á landi, á stundum til ákaflega mikils tjóns fyrir landsmenn marga og þjóðarbúið í heild.

Það er ákaflega einkennandi fyrir hugsunarhátt þeirra manna, sem gert hafa sér það að verkefni, sem ég minntist á, þetta sem hv. síðasti ræðumaður sagði, að brýn þörf væri á því fyrir verkafólkið að geta gert skyndiverkföll, því að ef það væri útilokað, að hægt væri að ákveða verkfall nema með viku eða 14 daga fresti, áður en verkfall mætti hefja, þá væri það sama sem að eyðileggja verkfallið. Hvað segir hv. 5. þm. Reykv. með þessu? Hann hefir líklega ekki athugað, hvað hann óbeinlínis sagði með þessum orðum. Hann sagði með þessu óbeinlínis, að ef frestur fengist á verkfalli, þá mundi verkalyðurinn fá næði til þess að sjá, hvað honum væri fyrir beztu, og heilbrigð skynsemi fá ráðið svo miklu hjá fólkinu, að ákaflega erfitt væri að æsa það upp. Hv. þm. var að tala um slysaðu og að það gæti verið brýn þörf á að geta sett á skyndiverkföll vegna slíkrar hættu. En við höfum önnur l. í því sambandi hér á landi. Ég hef ekki heyrð getið um það, að á okkar skipum væri sérstaklega þörf á að stofna til slíkra skyndiverkfalla vegna útbúnaðar þar.

Þá talaði sami hv. þm. um, að þetta frv. væri öpun eftir erlendum fyrirmyndum án þess að taka tillit til íslenskra staðhátta. Það er sniðið eftir þeirri löggjöf, sem sósíalistar á Norðurlöndum hafa sett hjá sér. Og það er ekki langt farið í kröfum um skipun á þessum málum, þó að farið sé eftir svipuðum línunum í þessu efni og sósíalistar í Danmörku, Noregi og Svíþjóð hafa farið eftir hjá sér. — Hv. þm. segir, að það sé öðru máli að gegna hér á landi en þar, og það er satt. En það er öðru máli að gegna hér en þar bara alveg á öfugan hátt við það, sem hv. 5. þm. Reykv. vill vera láta, því að það eru minni líkur til þess hér á landi heldur en

á öðrum Norðurlöndum, að verkalyðurinn þurfi að verja sig gegn yfirgangi auðmanna. Það er nú komið svo langt hér hjá okkur, m. a. fyrir atbeina þeirra manna, sem fyrir ýmsum óhappverkum verkalyðsins hafa staðið, að eignir þeirra atvinnurekenda, sem haldið hafa uppi atvinnu í landinu, eru nær gengnar til þurrðar vegna langvarandi rekstrarhalla á atvinnurekstrinum.

Þá kom sú makalaus yfirlýsing hjá hv. þm., sem er sannarlega ekki ný hjá sósíalistum hér á Alþ., að þótt l. yrðu sett um þessa hluti, þá væru þau óframkvæmanleg, ef þau væru sett móti vilja verklyðssamtakanna. Það er sagt með þessu, að ef Alþ. setji l. móti vilja einhverrar stéttar í landinu, þ. e. verkalyðsins, þá er höfð hótun um að gera uppreisn gegn þessum l. og hlíta þeim ekki að neinu leyti. Það er skoplegt að heyra menn, sem tala svona, í öðru orðinu tala um það með fjálgleik miklum, að þeir séu svo miklar lýðræðissinnar. Með því að hóta því að gera uppreisn, ef ekki verði farið að vilja þeirra í einstöku máli, þá eru þeir í hinu orðinu að tala um lýðræðið og helgi þess. Það er ekki nýtt að heyra hótanir frá þessum mönnum, því að í útvarpsmæðunum síðustu hér á Alþ. hefir formaður Kommfl. sagt, að ef Sjálfstfl. myndaði ríkisstj. með formanni Alþfl. og Framsfl., þá yrði sú ríkisstj. ekki líðin.

Þá talaði hv. þm. um, að verkalyðsstéttin hér á landi væri undirokuð stétt og einskonar þrælur atvinnurekendanna. Í því sambandi var hann að útmála, hversu sterk væri aðstaðan, sem atvinnurekendurnir hefðu gagnvart verkalyðsstéttinni að því er til atvinnumála kemur. Um þetta er það að segja, að það er kunnugt, að nú um a. m. k. heilan áratug hafa allir þeir menn, sem starfað hafa fyrir sósíalistaflokkana hér á landi, unnið að því beint og óbeint að telja fólkinu trú um, að það væri heppilegra fyrir þess framtíð að vera í verkamannastétt heldur en að reka atvinnu. Þessi áróður, bæði félagslega og í ræðum og ritum og á Alþ., hefir haft þau áhrif, að smátt og smátt hefir unga fólkið hópað úr sveitum landsins, þar sem það hefir skilyrði til þess að reka atvinnu og vinna fyrir sér sjálft, og í hina stærri kaupstaði. Og eftir því sem þessi svikamylla hefir gengið lengra, eftir því hefir aðstaðan orðið örðugri fyrir þetta fólk í kaupstöðunum. Því að það er bæði sveitunum og fólkinu til óhollustu, að fólkið fari frá þeim stöðum, þar sem það getur unnið fyrir sér, og bætist við atvinnuleysingjahópinn í kaupstöðunum. Hér á landi eru náttúruskilyrði svo mikil, að hér þarf ekkert atvinnuleysi að vera í landinu, ef skynsamlega er á málum haldið.

Þá var síðasti ræðumaður að segja, að þeir menn, sem gætu æst upp einhver verklyðsfélög til verkfalla, án þess að það væru hagsmunir félaganna sjálfra, sem um væri barizt, væru ofurmenni og sannfæringarkraftur þeirra langt fyrir ofan það, sem fulltrúar atvinnurekenda hefðu ráð á. Þetta er algerður misskilningur, því að það er tvennt ólíkt, að byggja upp eða rífa niður. Það kostar t. d. allmikil átök og vinnu og langan tíma að byggja vandað hús; við skulum segja, að það sé úr timbri. En það þarf ekki nema eina eldspýtu til þess að brenna húsið upp

til agna, og það er einmitt þetta, sem þessir menn hafa verið að vinna á undanförunum árum og hugsa sér að fá færi á að vinna í framtíðinni — að brenna upp þau verðmæti, sem hafa haldið uppi okkar þjóðlífi, til þess að fá tækifæri til að koma á þeirri stefnu, sem þeir telja, að sé heillastefna fyrir okkar þjóðfélag, — þeirri stefnu, þar sem allir eiga að eiga allt og enginn neitt.

Ísleifur Högnason: Hv. þm. A.-Húnv. taldi í upphafi sinnar ræðu það hið mesta áhugamál sveitamanna að koma á vinnulöggjöf. Ég er ekki viss um, að þessi skoðun hans sé rétt, a. m. k. virðist manni það við dálitla yfirvegum, að það sé beinlínis á móti hagsmunum bænda, að gengið sé svo á rétt verkamanna, að þeim verði ekki lífvænlegt í kaupstöðunum, því að sá markaður, sem bændur hafa að styðjast við, byggist að mestu leyti á verkalyðnum í kaupstöðunum. En þessi löggjöf miðar að því að hefta frelsi verkalyðsins til verkfalla. Þetta kom greinilega fram hjá hv. 4. landsk. við útvarpsumr. við 1. umr. fjárlaganna, að nauðsyn bæri til þess að fella gildi krónunnar og setja á vinnulöggjöf. Þetta eru leiðirnar, sem eiga að bjarga við stóratvinnurekstrinum hér í kaupstöðunum. En frá sjónarmiði bænda er þetta hið mesta óráð, vegna þess að með því að skerða kaupmátt verkalyðsins, hlýtur sá markaður, sem þeir hafa hér innanlands, að þverra, og þeir verða að sitja uppi með sínar framleiðsluvörur óseldar. Þetta ættu framsóknarmenn, sem eru sérstaklega fulltrúar bænda, að taka til yfirvagnar.

Hv. þm. A.-Húnv. sagði, sem rétt er, að ríkisstj. hefði sent verkalyðsfélögunum úti um land þetta vinnulöggjafarfrv., sem Alþfl. og Framsfl. legðu fram, til athugunar og að von sé á svörum þeirra fyrir 5. marz. Mér vitanlega hefir þetta frv. ekki verið tekið til athugunar í félagunum, enda mun svo komið fyrir þm. Alþfl., að þeir standa einangraðir frá verkalyðsfélögunum viðsvegar um landið, og má gera ráð fyrir, að þau verði öll ákveðin á móti þessari löggjöf, enda er hér um svo áberandi réttarskerðingu að ræða, að ekki kemur til mála, að þau samþ. hana. — Ég hefi ekkert á móti því og get fallið á það með hv. þm. A.-Húnv., að frv. þetta sé sent til kaupfélaga og annara aðilja viðsvegar um landið, og það látið dragast eitt ár enn, að þetta mál komi til úrslita. Það er nauðsynlegt, að þjóðin fái að kynna sér jafnveigamikil frv. sem þetta, sérstaklega þar sem stj. skr. ákveður, að eigi megi skerða atvinnufrelsi manna, nema almenningsheill krefji. Ég sem samvinnumaður get sagt það, að enginn vafi er á því, að þetta er hinn mesti bjarnargreiði við kaupfélögin, að fá þessa vinnulöggjöf setta, því að hún er stór réttarskerðing frá því sem nú er.

Þá dró hv. þm. A.-Húnv. það út úr ræðu hv. 5. þm. Reykv., að við kommúnistar hefðum í hótunum um að gera uppreisn gegn þessum lögum, ef þau yrðu sett. Vanna kom fram í ræðu hv. 4. landsk. við útvarpsumr. um daginn, þar sem hann hafði það eftir mér, að verkalyðurinn myndi hafa þessi lög að engu. Nú er það mála sannast, að ég hefi aldrei viðhaft þessi

orð. En formaður Sjálfstfl., hv. þm. G.-K., sagði í fyrri, þegar frv. hv. þm. Ísaf. um breyt. á l. um vigtun sildar var til umr., að þótt lögin yrðu samþ., þá myndu sjómenn ekki hafa þau að neinu. Það er hann, formaður Sjálfstfl., sem hefir lýst því yfir hér á Alþ., að verkalyðsstéttin muni ekki hafa lög, sem þingið setur, að neinu. En það er ekki að undra, þótt hv. 4. landsk. minnist ekki á þetta, því að hann á undir högg að sækja, þar sem formaður Sjálfstfl. er.

Það vill svo til, að skírskotað hefir verið til vinnulöggjafanna á Norðurlöndum, enda hefir vinnulöggjafarnefndin skrifað landssamböndum verkamanna á Norðurlöndum, og vill svo vel til, að ég hefi hér í höndum bréf frá formanni Landsambands verkamanna í Svíþjóð, þar sem hann drepur á helztu ágalla þessarar löggjafar. Í bréfinu segir svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Sérstaklega hefir óánægju innan byggingariðnaðarins orðið vart, bæði út af hinum almennu vinnusamnings- og vinnudómstólslögum og hinum svokölluðu aðvörunarlögum. Ástandið innan þessa iðnaðar er líka nokkuð sérstætt. Sökum þess að innan þessarar atvinnugreinar eru oft heldur óáreiðanlegir eða alveg ógjaldfærir atvinnuveitendur, verða byggingarverkamenn frekar öðrum verkamönnum að vera á verði um innheimtu kaupsins og að gæta þess, að farið sé eftir gildandi samningum. Reynslan hefir líka sýnt, að í vissum tilfellum er nauðsynlegt að gripa til ráðstafana fyrirvaralaust, og frá sjónarmiði þessara verkamanna er lagaleg skylda um vissan aðvörunartíma, áður en vinna er lögð niður, óheppileg“.

Þetta er nú álit jábræðra Stefáns Jóhanns og þeirra, sem mest berjast fyrir því að koma í gegn þessari vinnulöggjöf. — Það er, eins og hv. 5. þm. Reykv. benti á, auðvitað það bezta vopn í höndum verkamanna, til þess að tryggja, að öll tæki, sem notuð eru við vinnuna, séu í lagi, að neita að vinna, fyrr en úr ágöllumum sé bætt. Hv. þm. A.-Húnv. sagði, að það væri önnur löggjöf, sem tryggði menn fyrir slysförum. En ég geri ráð fyrir, að verkamenn vilji heldur halda lífi og limum heldur en að fá nokkrar krónur í skaðabætur. Skyndiverkföll geta verið bráðnauðsynleg í mörgum tilfellum, og mætti finna þess dæmi hér á landi. Til dæmis, ef formaður Sjálfstfl. hefði framkvæmt fyrirætlun sína, þegar hann var ráðh. hér um árið og ætlaði að setja fleiri hundruð manns í fangelsi, — hvaða ráð áttu þá verkamenn að hafa til þess að brjóta það á bak aftur? Ekki hefði verið hægt að hafa hálfsmánaðar fyrirvara á að afstýra því. En samkv. frv. Alþfl. og Framsfl. er ekki leyfilegt að gera pólitísk verkföll, og mega þeir vara sig á því, því að ef íhaldsflokkurinn tæki við völdum, þá myndi hann beita þeim ofbeldisaðferðum, að skyndiverkföll væru nauðsynleg til þess að vernda lýðræðið. Ég mun því, eins og hv. 5. þm. Reykv., greiða atkv. gegn því, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og nefndar.

*Atvrmh. (Haraldur Guðmundsson): Það er ekki ætlun mín að fara að ræða það frv., sem ekki liggur hér fyrir, till. mþn., en út af þeim ummælum, sem hér hafa komið fram, að skyndi-

verkföll væru bönnuð í því frv., vil ég aðeins benda á það, að sá 7 daga frestur, sem tiltekinn er í því frv., gildir aðeins í þeim tilfellum, þar sem um er að ræða ágreining um kaup og kjör. Önnur verkföll er hægt að setja á fyrirvaralaust. Og í þeim tilfellum, þegar um er að ræða öryggi á vinnustöðum eða vangreiðslu á kaupum, þá er nauðsynlegt að geta gripið til skyndiverkfalls, og það er hægt eftir till. mþn.

Út af því, sem hv. þm. A.-Húnv. var að tala um, að þetta frv. hefði átt að sendast kaupfélögunum úti um land, þá get ég sagt það, að ég hefi ekkert á móti því, en þar sem engin til-mæli lágu fyrir um það, sá ég enga ástæðu til, að það yrði gert. — Frv. hefir verið sent Vinnuveitendafélagi Íslands, en ekki Sambandi íslenskra samvinnufélaga, en úr því skal verða bætt hið bráðasta.

***Garðar Þorsteinsson:** Ég sé ekki ástæðu til að tefja mikið fyrir því, að þetta mál gangi til n., og get auk þess látið mér nægja að vísa til þess, sem hv. 1. flm. hefir um þetta mál sagt, og til þeirrar grg., sem frv. hefir fylgt á undanfórnum þingum. En það eru aðeins nokkur atriði — og þá sérstaklega hjá hæstv. atvnrh. —, sem ég tel ástæðu til að fara nokkrum orðum um.

Hæstv. ráðh. hefir á undanfórnum þingum, þegar þetta frv. hefir verið til umr., haldið því fram, að hér væri um algerða þrælalöggjöf að ræða, og nú fyrir tveim dögum lét hann þau orð falla, að það kæmi að sjálfsögðu ekki til nokkurra mála að samþ. þetta frv., því að verkalyðurinn myndi ekki setta sig við þessa löggjöf. Jafnframt tók hann það fram, að verkalyðurinn myndi að visu sætta sig við vinnulöggjöf, en ekki slíka sem þessa, heldur þá, sem felst í því frv., sem nú hefir verið boðað og prentað er í áliti vinnulöggjafarnefndarinnar. Nú vil ég benda hæstv. ráðh. á það, að til þess að hann geti stimplað þetta frv., sem hér liggur fyrir, sem þrælalöggjöf, en jafnframt talað um, að hitt frv., sem í vændum er, sé þannig lagað, að verkalyðurinn muni sætta sig við það, þá verður hann að sjálfsögðu að benda á einhver þau atriði í þessu frv., sem sérstaklega gangi á rétt verkalyðsfélaganna umfram það þá, sem í hinu frv. er. Ég hefi ekki heyrt hann nefna eitt einasta dæmi þessu til sönnunar. Hann hefir að visu nefnt 1. kafla frv., sem er um rétt stéttarféлага og afstöðu þeirra til atvinnurekenda, en ég vil benda hæstv. ráðh. á það, að allur sá réttur, sem í þessum 1. kafla frv. vinnulöggjafarnefndarinnar felst til handa verkalyðsfélögunum, er sumpart fram tekinn í okkar frv. og sumpart leiðir hann af stjkskr. sjálfri. Það þarf t. d. ekki að taka það fram í lagagrein, að menn eigi rétt til þess að stofna stéttarfélög í þeim tilgangi, að vinna að sameiginlegum hagsmunamálum verkalyðs-stéttanna og launtaka yfirleitt. Sá réttur, sem hæstv. ráðh. vill nú halda fram, að þetta frv. sérstaklega veiti verkalyðsfélögunum, felst í stjkskr. Og í öðru lagi vil ég benda honum á það, að í frv. okkar er einmitt þessum rétti verkalyðsfélaganna slegið föstum, því að þar stendur, að samninga milli verkalyðsfélaga og vinnuveit-

enda skuli gera skriflega. M. ö. o., það hefir engum dottið í hug að skerða þann almenna rétt, sem verkalyðsfélagin hafa að þessu leyti til, og allt tal hæstv. ráðh. um það, að 1. kafla þessa frv. veiti verkalyðsfélögunum einhver aukin réttindi fram yfir frv. okkar til 1. um vinnudeilur, nær þess vegna ekki neinni átt.

Í öðru lagi minntist hæstv. ráðh. á það, að réttur verkalyðsfélaganna væri aukinn í frv. vinnulöggjafarnefndarinnar, með því að þeim veittist kostur á að setja sérstaka trúnaðarmenn á vinnustöðvum og við afgreiðslur skipa. Ég vil nú benda á það, að flm. þessa frv. hafa ætíð lýst því yfir, að þeir væru reiðubúnir til þess að taka brtt., sem mættu verða til samkomulags, og það er a. m. k. víst, að þetta atriði gæti ekki sérstaklega réttlætt það, að þetta frv. væri borið fram, sem nú er þó í vændum, vegna þess að í þeim samningum, sem undanfarið hafa verið gerðir milli verkamanna og vinnuveitenda, eru einmitt ákvæði svipuð sem þessi víða tekin fram, sem sé að verkamenn fái að hafa trúnaðarmenn. Það eru þá þessi tvö atriði — aukinn réttur verkalyðsfélaganna og rétturinn til þess að hafa trúnaðarmenn —, sem mér virðist hæstv. ráðh. byggja þau ummæli sín á, að annarsveggar liggja fyrir þrælalöggjöf og hinsvegar það frv., sem verkalyðurinn gæti fellt sig við.

Auk þessa, sem ég nú hefi tekið fram, þá er það vítað og viðurkennt, að þetta frv. um vinnudeilur er sniðið nákvæmlega eftir löggjöf þeirri, sem gildir um þessi mál á Norðurlöndum, löggjöf, sem þar hefir verið praktiseruð um marga áratugi, og sem ekki er vítað, að alþýða manna né heldur vinnuveitendur hafi sett sig á móti. Hæstv. ráðh. verður því að slá því föstu, að ef okkar frv. er þrælalöggjöf, þá sé heimildin, sem bak við það liggur, sem sé vinnulöggjöf Norðurlanda, líka þrælalöggjöf.

Hæstv. ráðh. sagði í sambandi við ummæli hv. þm. Snæf., að það væri ekki hægt við sátta-tilraunir í vinnudeilum að knýja fram gagntilboð. Og þetta er rétt. En með þessu er líka annað játað, sem þeim, er á móti þessari vinnulöggjöf standa, virðist erfitt að viðurkenna, og það er, að verkfallsrétturinn er áfram óskertur. En hæstv. ráðh. gleymdi hinsvegar því, að þó ekki sé hægt að knýja fram gagntilboð, þá er sátta-semjurum með þessu frv. gefinn aukinn réttur og skylda til þess að fylgjast með öllum samningum milli atvinnurekenda og vinnuþega, og hefðu þeir því miklu meiri möguleika til þess að koma á sáttum heldur en þeir hafa nú.

Bæði hv. 5. þm. Reykv. og hv. 5. landsk. hafa talað um það, að verkalyðsfélagin séu ákveðið á móti þessari vinnulöggjöf. Hæstv. ráðh. hefir líka áður sagt þetta og segir það enn að vissu leyti, en takmarkar það þó aðeins við annað frv. En ég fæ ekki betur séð en að síðustu kosningar, bæði til Alp. og þæjarstjórnar, hafi ótvírætt skorið úr um það, að verkalyðurinn er ekki á móti setningu vinnulöggjafar, því að við báðar þessar kosningar var það eitt af aðalnúmerum, sem þessi hæstv. ráðh. kom með á þingmálafundum og í útvarpinu, að nú ætlaði íhaldið að skella á þessari þrælalöggjöf, ef það kæmist í meiri hluta. Ef Sjálfstæðisfl. kæmist til valda,

mundi hann setja vinnulöggjöf. Hvernig fór við síðustu kosningar bæði til Alþ. og bæjarstjórna? Þannig, að Sjálfstfl. stórkjók atkvæðamagn sitt og fékk kosna 4 þm. af 6 hér í Reykjavík og 9 af 15 fulltrúum kosna í bæjarstjórn. Dettur nokkrum í hug, ef jafnmargir meðal verkalyðsins væru andvígir þessari stefnu Sjálfstfl. og sumir vilja vera láta, að þá mundu þeir fylkja sér utan um frambjóðendur hans eins og raun ber vitni um? Dettur hv. þm. í hug, að verkalyðurinn hér í Reykjavík gengi með Sjálfstfl. í þúsunda tali, ef Sjálfstfl. samt sem áður væri búinn að lýsa yfir því, að hann ætlaði að setja og framkvæma þrælalöggjöf og binda verkalyðinn í slíkar viðjar, sem þessir menn eru að reyna að lýsa? Verkalyðurinn hefir gert sér það ljóst, að það er honum sjálfum fyrir beztu, að sett verði vinnulöggjöf. Hinsvegar er enginn, sem neitar því, að það væri æskilegt, að hægt væri að gera það með samkomulagi allra aðilja, því að vitanlega verður framkvæmd l. betri, ef svo er, og þess vegna er Sjálfstfl., eins og hann hefir ætíð tekið fram við flutning frv., reiðubúinn til að semja um einstök atriði, eins og hann er nú reiðubúinn til að semja á þessu þingi um þær till., sem hér kunna að koma fram til breyt. Það er enginn vafi á því, hvað sem fá má menn inn á á einhverjum æsingafundum eða í einhverjum verkalyðsfélögum, þar sem málið er ranglega flutt, jafnvel visvitandi, að þá sannar það á engan hátt, ef málið væri rétt flutt fyrir verkalyðnum, að hann sannfærðist ekki um, að þessi löggjöf er honum ekki hættuleg, og á pólitískum fundum, þar sem báðir aðilar hafa rætt málið, hefir verkalyðurinn átt kost á að sjá, hvað er sannleikur í þessu máli.

Hv. 5. þm. Reykv. sagði, að eitt af því, sem útgerðarmenn heimtuðu, væri frjáls umráð yfir gjaldeyrinum, og að þeir vildu selja hann fyrir það verð, sem þeim sýndist, en það þýddi kauplækkun fyrir verkalyðinn. Ég fæ ekki séð, að það sé ósanngjörn krafa, þó að útgerðarmenn vilji fá nauðsynleg umráð yfir gjaldeyri til þess að nota til að kaupa það, sem þeir þurfa til útgerðarinnar, og ég man ekki betur en að hv. 5. þm. Reykv. greiddi atkv. með till., sem kom fram um þetta efni á síðasta þingi frá hv. þm. G.-K. Það er a. m. k. vist, að þessi till. var samþ. hér í hv. d., þó að hún yrði ekki að l., vegna þess að ákvæðið um það, að útgerðarmenn fengju frjáls umráð yfir sínum gjaldeyri til notaparfa útgerðarinnar, var fellt í hv. Ed. Þessi hv. þm. var með þeirri till. (EOL: Hv. þm. skýrir algerlega rangt frá). Hálfbróðir þessa hv. þm., hv. 3. þm. Reykv., greiddi einnig atkv. með þessari till. Ég fæ ekki séð, að það ætti að verða einhver kauplækkun fyrir verkalyðinn, að útgerðarmenn fengju gjaldeyri til þess að kaupa útgerðarvörur fyrir. Það er þvert á móti, því að með því að fá umráð yfir erlendum gjaldeyri, mundu útgerðarmenn komast að betri kjörum, og það mundi þýða kauphækkun, en ekki kauplækkun, svo að hv. 5. þm. Reykv. hefir algerlega misskilið þetta atriði. Og þó að þetta gengi enn lengra, eins og hv. þm. virðist vilja skilja þetta, og útgerðarmenn fengju umráð yfir öllum sínum gjaldeyri, ef það ekki bryti í bága við neitt

annað, þá mundi það samt sem áður þýða kauphækkun, en ekki kauplækkun fyrir þá, sem vinna við útgerðina, því að kaupði verður því herra sem herra verð fæst fyrir vöruna, og ef andvirði vörunnar er greitt í erlendra mynt, þá fást fleiri íslenskar krónur fyrir hana en ella. Það er því sama, hvort þetta er tekið í viðtækari eða þrengri merkingu, þetta er ætíð fyrir verkalyðinn, en ekki á móti honum.

Hv. 5. þm. Reykv. nefndi tvö dæmi þess, að nauðsynlegt væri að leyfa skyndiverkföll. Annað var það, að þar sem slæmur aðbúnaður væri á vinnustað, gæti það haft í för með sér slys, ef verkamenn hefðu ekki rétt til þess að leggja strax niður vinnu. Það er búið að sýna þessum hv. þm. fram á það, að slíkt kemur þessu máli ekkert við. Getur hv. þm. bent mér á nokkurt dæmi þess, að nauðsynlegt hafi verið að leggja niður vinnu strax af þessum ástæðum? (EOL: Já). Ég held ekki. Það er óhætt að segja, að sérhver atvinnurekandi, skipstjóri eða verkstjóri við upp- eða útskipun viti, að það er skylda þeirra að ganga þannig frá útbúnaði, að ekki sé hætt á ferðum, og auk þess bakar það mönnum, sem þar að standa, refsíabyrgð, ef svo er ekki, svo að það þarf ekki að gera skyndiverkfall af þessari ástæðu. Það er því ekki verið að taka neinn rétt af verkamönnum að þessu leyti, þó að þeim sé ekki leyft að gera fyrirvaralaust verkfall af þessum sökum.

Hitt dæmið, sem hv. þm. tók, var, að nauðsynlegt væri fyrir verkalyðinn að gera skyndiverkfall, ef kaup fengist ekki greitt. Ég efast um, að það geti nokkurntíma leitt til þess, að verkalyðurinn fái fyrr greitt sitt kaup, ef hann getur stöðvað vinnuna. Það getur verið, að það komi fyrir í einhverju tilfelli, að einhver maður sé þvingaður til þess að greiða kaup, sem fallið er í gjalddaga, fyrr heldur en ella, en það er aðeins undantekningartilfelli, sem skiptir engu máli, þegar dæma á um réttmæti fyrirvaralausar vinnustöðvunar. Það, sem til greina kemur í þessu sambandi, er sérstaklega það, að verkalyðurinn á landi og á sjó er sérstaklega tryggður með sin vinnulaun. Krafa hans er forgangskrafa í bú þess, sem lætur vinna. Það veit hv. 5. þm. Reykv. Og í öðru lagi eru sjómenn sérstaklega tryggðir með löggjöf með sjóveði í skipunum, þannig að þó að þetta gæti komið fyrir og þó að það mætt nefna dæmi þess, þá er það undantekning frá reglunni, svo að það er engin ástæða til þess að leyfa slík fyrirvaralaus verkföll. Þegar verið er að meta, hvort vegna slíkra undantekningartilfella ætti að heimila með l. fyrirvaralaus verkföll af þessum ástæðum, þá verður annarsvegar að miða við það, hve mörg dæmi eru fyrir slíku, og hinsvegar, hvað mikið er í húfi almennt, og mér er óhætt að segja, að fyrir ríkisvaldið og hina almennu heild er miklu meira í húfi, ef fyrirvaralaus verkföll eru leyfð, heldur en þó að ef til vill mætti finna einhver dæmi þess, að slík verkföll gætu gefið verkamönnum einhver sérstök aukin réttindi.

Þegar hv. 5. þm. Reykv. er að tala um, að verkföll séu nauðsynleg til verndunar lýðræðinu, þá er það í rauninni ekki svaravert. Ég held, að það sé meira hugmyndaflug, sem þessi hv. þm. hefir, heldur en almennt gerist, og ef til vill stendur

þetta eitthvað í sambandi við grein, sem birtist eftir hann sjálfan í Þjóðviljanum í haust, þegar sameiningin milli Alþf. og Kommf. var strönduð, þar sem hv. þm. er að reyna að finna rök fyrir því, hvers vegna ekki megji standa í stefnuskrá þessa væntanlega sameinaða flokks, að hann skuli vinna á grundvelli lýðræðis og þingræðis. Hann vill sem sé halda því fram, sem ef til vill ætti að vera einhver rök fyrir hans afstöðu til þessa atriðis í hinu svo kallaða sameiningarmáli, að sá meiri hluti, sem fer með völd á Alþ., hafi ekki meiri hluta þjóðarinnar að baki sér, sem er að sjálfsögðu rétt. En það er það ástand, sem þessi hv. þm. hefir nú undanfarið lagt blessun sína yfir, því að það er vitað, að sá minni hluti, sem verið hefir á Alþ. undanfarin ár, hefir haft meiri hluta þjóðarinnar að baki sér. Hv. þm. finnst ekkert athugasvert við slíkt lýðræðisbrot, ef það er honum og hans flokki í vil.

Það var annaðhvort hv. 5. þm. Reykv. eða hv. 5. landsk., sem sagði það við hæstv. atvrmh., að hann og hans flokksmenn hafi á þingi staðu uppi fylgislausir, þeir hefðu að visu kjörbréfin í höndum, en enga kjösendur bak við sig, og í slíku tilfelli er það ákaflega bagalegt, að meiri hluti Alþ. skuli stýðjast við fylgislausu þm. Hv. 5. þm. Reykv. ætti ekki að vera að beita sér sérstaklega á móti þessu frv. af því, að það sé hætt við, að því lýðræði, sem hann þykist vilja vernda, sé sérstaklega stefnt í voða, ef ekki er leyft að beita verkfallsréttinum. Hann ætti a. m. k. að þora að setja það inn í stefnuskrá þess flokks, sem hann vill stofna, að hann eigi að starfa á grundvelli lýðræðis, ef hann vill vernda lýðræðið með verkföllum. (EÖI: Stendur það ekki?). Nei, sameiningin sprakk á því, eins og allir vita. Annars fer betur á því, að þeir rifist um það hálfbræðurnir, hv. 3. þm. Reykv. og hv. 5. þm. Reykv., annarsvegar og svo þessir umboðsmenn Alþf. hinsvegar.

Hv. 5. þm. Reykv. finnst rangt, að það skyldi vera sett inn í þetta frv. ákvæði um skaðabætur. Ég vil benda hv. þm. á það, að í öllum þeim l., sem gilda um þetta atriði á Norðurlöndum, eru einmitt ákveðnar sektir og skaðabætur, og það er meira heldur en að það sé gert, því að það er líka ákveðið, að mótaðillinn hafi rétt til þess að ganga eftir innheimtu þessara skaðabóta og annara bóta í viðbót, og þessar sektir renna ekki til ríkissjóðs, eins og gert er ráð fyrir í frv. vinnulöggjafarnefndar, heldur til mótpartsins. Hvað segir hv. þm. um slíkt ákvæði? Af þessu dæmi er það auðséð, hvað þessi frv., sem hér er um að ræða, ganga skemmra að þessu leyti heldur en þau l., sem annarsstaðar gilda um þessi efni.

Ég vil svo að endingu aðeins endurtaka það, sem vitanlega er aðalatriðið í þessu máli, en það er það, að ríkisvaldið verður að hafa aukinn iðlutunarrétt um það bøl, sem a. m. k. annarsstaðar er viðurkennt sem þjóðarböl, þegar verkfall skellur á verkall ofan, en atvinnuleysi eykst á þann hátt í landinu. Það er a. m. k. viðurkennt alstaðar annarsstaðar en hér. Það er einmitt þetta aukna iðlutunarvald ríkisins, sem við viljum fá fram, með því að sáttasemjara gefist meiri möguleikar til þess að koma á sátt-

um í vinnudeilum heldur en verið hefir. Og alveg á sama hátt er þetta og hlýtur að verða vilji almennings, eins og það var vilji almennings, að löggjöf var sett um sáttatilaunir í vinnudeilum 1925. Ég veit, að hér er enginn til, sem ekki viðurkennir, að þau l. séu réttmæt. Enginn neitar því, að í fjölmörgum tilfellum hefir sáttasemjara ríkisins tekizt að koma á sáttum, þar sem annars hefðu haldið áfram vinnudeilur. Hvers vegna má þá ekki reyna að fíkra sig áfram á þeirri braut, sem farin hefir verið og gefizt hefir vel? Hvers vegna megum við ekki feta í fótspor annara þjóða og auka þetta vald, eins og hér er lagt til í þessu frv.? En hinsvegar hefir okkur aldrei komið til hugar að svipta verkalýðinn þeim rétti, sem hann hefir í fyrsta lagi til að slá sér saman í félag. Sá félagsskapur er viðurkenndur réttur samningsaðili í þessu frv. Og hinsvegar hefir verkalýðurinn sama rétt og áður, innan vissra takmarka, um frest til þess að gera verkfall út af ágreiningi um kaup. Og að síðustu vil ég svo taka það fram, sem ég legg áherzlu á, og andstæðingar þessa máls vilja gleyma, að dómstóllinn á aldrei að dæma um kærunar sjálfar, heldur aðeins um gildi samninganna, sem gerðir hafa verið. Verkalýðurinn hefir sama rétt áfram til þess að ákveða, fyrir hvaða kaup hann vinnur.

Einar Olgeirsson: Ég ætla að segja nokkur orð út af því, sem hv. 8. landsk. sagði í síðustu ræðu sinni, í fyrsta lagi viðvikjandi gengislaekuninni og hættunni á henni og kröfum stórutgerðarmanna um umráð yfir gjaldeyri fyrir þær vörur, sem þeir framleiða og mun hafa verið um 40 millj. kr. eftir síðustu ársframléiðslu að dæma. Það, sem rætt var um í fyrra hér á þinginu og fólst í brtt. hv. þm. G.-K. í sambandi við frv. til l. um gjaldeyrisverzlun, sem lá þá fyrir þinginu, var það, að útgerðarmenn fengju umráð yfir þeim hluta af sinum gjaldeyri, sem þeir þyrftu til innkaupa á nauðsynlegum útgerðarvörum. Það þýðir, að í staðinn fyrir, að þeim gjaldeyri er nú ráðstafað til hringa og heildsala, sem verzla með oliu, kol og salt, fengju útgerðarmenn gjaldeyrinn beint í sínar hendur. Við kommúnistar fluttum till. á þinginu, sem gengur í líka átt og tryggir útgerðarmönnum sjálfum gjaldeyrisleyfi fyrir þessum vörum, en við göngum lengra, því að við viljum tryggja útgerðarmönnum umráð yfir þessum gjaldeyri á undan hringunum. Það er eðlilegt og sjálfsagt að hjálpa sérstaklega smáútvegsmönnum til þess að fá umráð yfir þessum gjaldeyri til þess að kaupa nauðsynjar til útgerðarinnar. Það, sem um er að ræða nú og kemur fram í kröfum stórutgerðarmannanna, er það, að þeir vilja í rauninni fá umráð yfir öllum gjaldeyri útgerðarinnar til þess að geta braskað með hann, og það þýðir það, að þeir geta selt hann dýrara en hann nú er og fellt þannig íslensku krónuna í verði, a. m. k. um 20%, og gagnvart verkalýðnum þýðir þetta það, að verð á innfluttum afurðum hækkar sem því svarar, og ef vöruverð hækkadi um 20%, þá mundi kaup og kjör verkamanna og bænda rýrna að sama skapi. Þarna er um tvennt ólíkt að ræða, sem ekki má blanda saman. Kommf.

og Alþfl. eru einu flokkarnir, sem eru á móti tilraunum stórutgerðarmanna til þess að lækka gengið, sem veldur stórkostlegri dýrtið og lækkun kaupí hjá verkalýðnum, bæði beint og óbeint.

Hv. 8. landsk. minntist á, að atvinnurekendur hefðu hagsmuni af því að sjá um, að aðbúnaður á vinnustöðum væri í lagi. Staðreyndirnar tala bara öðruvísi. Það eru ekki fá slys í verksmiðjum og við uppskipun, sem beinlínis stafa af algerðu hirðuleysi viðkomandi atvinnurekenda og fulltrúa þeirra um aðbúnað, og menn vita, hvað sagt er, þegar verkamenn kvarta yfir sliku. Það er sagt: það er hægt að nota þetta. Atvinnurekendur reyna að spara og spara og láta tækin ganga sér til húðar.

Hv. 8. landsk. hefir nú heyrt það, sem hv. 5. landsk. vitnaði hér áðan til álits formanns Landssambands verkamanna í Svíþjóð, sem hann skrifaði til vinnulöggjafarnefndar, þar sem kvartað er undan því, að vinnulöggjöf sé því til hindrunar, að byggingarverkamenn fái greitt kaup, sem þeir eiga rétt á, og enn verra yrði hér uppi á teningnum í þessu efni.

Það var eftirtektarvert, að hv. 8. landsk. talaði í allri sinni ræðu um verkföll, en í frv. þeirra sjálfstæðismanna er reynt að láta líta svo út sem verið sé að gera verkamönnum og atvinnurekendum jafnhátt undir höfði. Hv. þm. talar um, hvað ríkisvaldið eigi mikið í húfi, ef verkföll verði leyfð, en sami hv. þm. minnst ekki einu orði á, hvað ríkisvaldið eigi í húfi, ef vinnustöðvanir atvinnurekenda eru leyfðar. Þarna gægist nokkuð vel fram undan sauðargærinni það, sem undir henni býr.

Hv. 8. landsk. var að tala um, að það væri óvarlegt af mér að tala um verkföll til verndunar lýðræðinu. Það vill nú svo vel til, að það er til nokkuð ljóst dæmi um þetta, og meira að segja frá síðasta áratug, þegar okkar eiginn konungur hafði í frammi sitt alkunna framferði og gerði „statskup“. Þá gerðu verkalýðsfélögin dönsku allsherjarverkföll til þess að bjarga lýðræðinu undan þingræðinu. Ef þessi hv. lögfræðingur vill athuga, hvað þingræði yfirleitt þýðir, þá sér hann, að samkvæmt íslensku stjkskr. hefir konungur jafmikinn rétt og þetta löggjafarþing, sem við sitjum á, meðan því er ekki breytt. Það þýðir, að konungur getur neitað að staðfesta l., svo að löggjafarvald Alþ. er alls ekki fullkomið. Það er vitanlegt, að lögfræðingar dæma ekki eftir öðru en bókstaf l., og ef við eigum að taka okkar stjkskr. og athuga hana, þá verðum við að líta á galla hennar, og þar með vitum við, að þingræði okkar er háð konungsvaldinu. Dæmið frá 1921 í Danmörku sýnir okkur, hvernig konungsvaldinu var beitt þar í landi. Það sýnir, hvernig þingræðið, sem verið er að tala um, að sé svo dýrmtætt í þessu sambandi, er notað af hendi einnar persónu í þágu stórgróðamanna í landinu og afturhaldsins beinlínis á móti yfirgnæfandi meiri hluta landsfólksins. Það er því alveg auðsætt mál, að það getur verið nauðsynlegt fyrir verkalýðinn að gripa til verkfalla hreint og beint til að bjarga lýðræðinu. (Forseti: Ég vil minna hv. þm. á, að þetta er aðeins aths.) Ég ætlaði eiginlega að segja fleira, en þar sem

ég sé, að hæstv. forseti er orðinn óþolinmóður, er bezt, að ég sleppi því að sinni.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 10. fundi í Nd., 28. febr., var enn fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Fr. visað til 2. umr. með 15:3 atkv. og til allshn. með 16:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

6. Dýralæknar.

Á 4. fundi í Sp., 23. febr., var útbýtt frá Nd.: Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 61 3. nóv. 1915, um dýralækna (þmfrv., A. 20).

Á 8. fundi í Nd., 25. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Frv. þetta, sem er flutt m. a. fyrir einróma áskorun kjósenda minna í N.-fsf., samþykkt á þing- og héraðsmálafundi þar, miðar aðeins að því að bæta 1 dýralækni í tölu skipaðra dýralækna, sem nú eru 5, og fá honum aðsetur á Vestfjörðum. Það er svo með bændur í báður Ísafjarðarsýslum og Strandasýslu, að þeir eiga þess engan kost að ná til lærðs dýralæknis, og enn síður geta þeir fengið slíkan dýralækni á heimili sín, sem stundum getur verið þýðingarmikið fjárhagsatriði, ekki sízt í sambandi við loðdýrarækt, sem nú er þar talsverð orðin og fer vaxandi. Því verður ekki með rökum mótmælt, að Vestfirðingar eigi sama rétt til þess að hafa fullgildan dýralækni og íbúar í öðrum landshlutum. Ég vil líka vekja athygli á því, að auk hinnar almennu nauðsynjar á því, að bændur eigi þess kost að vitja dýralæknis, þá er það ómetanlegt, að dýralæknar sitji í öllum stærstu kaupstöðunum, til þess að hægt verði að koma þar við viðunandi eftirliti með matvælum, þ. e. með kjöt- og mjólkurframleiðslunni, sem illa verður rækt nema með aðstoð dýralækna. Það er að sjálfsögðu ekki vinsælt á þessum tímum að biðja um fjölgun starfsmanna hins opinbera, en ég vil í því sambandi geta þess, að hér er raunverulega ekki um mikil aukautgjöld að ræða fyrir ríkissjóð, vegna þess að á Vestfjörðum starfar nú einn dýralæknir, án embættis, kominn að fótum fram og hefir verið styrktur árlega með 1200 kr., auk þess sem aðrir ólærðir menn í Vestfirðingafjórðungi hafa haft nokkra þóknun fyrir að veita aðstoð við dýralækningar. Ef þessu fé yrði varið til að launa einn lærðan dýralækni, mundu þetta verða lítil aukautgjöld. Ég vil að lokum biðja sem bezt fyrir þessu frv. og óska eftir, að því verði, að lokinni þessari umræðu visað til landbúnaðarnefndar.

Dýralæknar. — Endurbýgging á sveitabýlum. — Hæstiréttur. — Jarðræktarlög (frv. ÞBr. og StSt).

ATKVGR.

Fr. vísð til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

7. Endurbýgging á sveitabýlum.

Á 7. fundi í Nd., 24. febr., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 40 13. júní 1937, um framlög ríkisins til endurbýggingar á sveitabýlum (þmfrv., A. 25).

Á 9. fundi í Nd., 26. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sveinbjörn Högnason): Þetta frv. var flutt á síðasta þingi og komst til landbn., en kom þaðan ekki aftur. Form. n. tjáði mér, að hún hefði tekið þetta atriði til athugunar og lofað að taka það sem bráðabirgðaákvæði upp í bálk þann, sem hún hafði þá með höndum um lán til landbúnaðar. Nú er mér hinsvegar tjáð, að það frv. hafi ekki komist í gegn á síðasta þingi, en verði flutt aftur, og er mér sagt, að þetta bráðabirgðaákvæði sé fellt niður og er því flutt hér aftur sem sérstakt frv. Aðalinnihald frv. er ekki margbrotið, aðeins það, að þar til landsdrottnum ber skylda til skv. 12. og 13. gr. ábúðarlaganna nýju að hýsa jarðir, sem leiguliðar búa á, þá skuli leiguliðar jafnrétt háir til að fá styrki til að endurhýsa hjá sér eins og sjálfseignarbandur, vegna þess að þeir hafa ekki í annað hús að venda þangað til ákvæði ábúðarl. nýju um byggingarskylda landsdrottins koma til framkvæmda, og sú skylda, sem er í 11. og 12. gr. ábúðarl., mun ekki koma til framkvæmda fyrr en á árinu 1939. Hér er því um að ræða eitt ár, sem leiguliðar þeir, sem nauðsynlega þurfa að byggja, ættu að fá hjálp samkv. þessum nýju l. um framlög ríkisins til endurbýggingar á sveitabýlum, og ég er sannfærður um, að hv. landbn. lítur á þetta mál með svo mikilli sanngírni, að hún afgreiði frv. fljótlega í þetta sinn, því að það er enginn vafi á því, að hér er um að ræða þá bændur landsins, sem eru langverst settir, bændur, sem búa nú á leigujörðum, þar sem hús eru gersamlega óíbúðarhæf og landsdrottinn vill ekki byggja eða veita neinn styrk til þess, og það opinbera vill ekki heldur rétta hjálparhönd. Sjálfsábúðarbændur hafa venjulega eitthvað til þess að setja að veði, þar sem þeir eiga jarðirnar, til þess að geta byggt upp, en þessir leiguliðar, sem eru algerlega réttláusir á jörðum einstakra manna, hafa ekkert til þess að setja sem veð og eru því verr settir en sjálfsábúðarbændur, þar til að framkvæmd verður byggingarskylda landsdrottina samkv. nýju ábúðarlögunum. Ég vil þess vegna ekki að óreyndu trúá því, að hv. landbn. setjist aftur á þetta mál, því að ég veit, að þar eru menn, sem hafa góðan skilning á kjörum bænda, sem verst eru

settir. Því vil ég leggja til, að málinu verði vísað til hv. landbn., þó að hún hafi að visu athugað það á síðasta þingi, og vil ég óska þess, að málinu verði vísað til 2. umr. að þessari lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísð til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til landbn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

8. Hæstiréttur.

Á 8. fundi í Nd., 25. febr., var útbýtt:

Fr. til 1. um breyt. á l. nr. 112 8. maí 1935, um hæstarétt (þmfrv., A. 29).

Á 10. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Bjarni Ásgeirsson): Ég ætla ekki að hafa mörg orð um þetta mál. Það hefir legið fyrir undanförunum þingum og er því hv. þm. kunnugt. Aðalbreyt. er sú, að gefa 2. einkunnar lögfræðingum rétt til að flytja mál fyrir hæstarétti. Ég óska, að frv. verði vísað til allshn., að þessari umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísð til 2. umr. með 17:1 atkv. og til allshn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar.

9. Jarðræktarlög (frv. ÞBr og StSt).

Á 8. fundi í Nd., 25. febr., var útbýtt:

Fr. til jarðræktarlaga (þmfrv., A. 31).

Á 10. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Þorsteinn Briem): Árið 1910 var 68% af landsfólkinu í sveitum, 1920 eru það talin 57%, en nú er það komið niður í rúm 40%, eða árið 1935, sem er síðasta árið, sem fullkomnar skýrslur eru til um og unnið hefir verið úr. Eru þarna með talin þorp, sem hafa minna en 300 íbúa.

Það virðist ekki horfa vel fyrir þjóðarafkomunni, ef svo heldur áfram sem nú er komið, að fólkið flýr sveitirnar, um 600 manns á hverjum 10 árum, eða 60 manns á ári, þegar líka er á það litið, hversu mikið atvinnuleysi nú er við sjávarsiðuna. Vegna sveita, bæja og kauptúna er því nauðsyn að vinna að því, að þessi stórkostlega blæðing sveitanna ekki aðeins stöðvist, held-

ur verði einnig hægt að veita þar viðtöku því fólki, sem þar vex upp, svo að það geti búið þar. Til þess að unnið verði að þessu, skilst mér, að sé aðallega um tvær leiðir að ræða. Önnur er sú, að vinna að verðhækkun afurða, sem framleiddar eru í sveitunum, en hin er sú, að lækka framleiðslukostnaðinn. Eftir báðum þessum leiðum verður að stefna að því sama marki, að gera fólkinu lífvænlegt í sveitum landsins.

Þegar lítið er á, hvernig unnið verður að lækku-
un framleiðslukostnaðarins, þá verður einna fyrst fyrir augum kostnaðurinn við að afla heijanna, því að þar er einn stærsti útgjaldaliður bóndans. Nú er það vitað, að heyöflun á öræktuðu landi borgar ekki að fullu vinnulaunin miðað við þann taxta, sem nú gildir í landinu. Og af búreikningum, sem unnið hefir verið úr frá síðari árum, hefir komið í ljós, að vinnukostnaðurinn við öflun útheys er nærri því 70% meiri en heyöflun á ræktuðu túni. Nú er á það að líta, hversu skammt enn er komið ræktun túna, jafnvel þeirra, sem fyrir eru, því að meira en helmingur þeirra túna, sem til eru um aldamót, eru ennþá öræktuð, — 30 þús. dagsláttur eru ennþá í sama karganum og um aldamót. Það er mikil spurning, hvort heyskapur á þeim túnum, sem ennþá standa óhreyfð, borgar einu sinni full vinnulaun. Mér er nær að halda, að bóndinn verði jafnvel þar á sínu túni að vinna fyrir undirmálskaup.

Eitt af því fyrsta, sem þarf að stefna að, er því, að öll tún í landinu verði slétt og fullræktuð.

Ef lítið er á þá breyt, sem gerð var síðast á jarðræktarl., þá verður við það að kannast, að þar var stigið spor aftur á bak, því að þar var styrkurinn til túnasléttunar lækkaður. Þess vegna er það ein fyrsta breyt, sem gera á með þessu frv., að færa styrkinn á túnasléttur upp í það, sem hann var, áður en lagabreyt. kom til, en jafnframt er gerð brtt. á þann hátt, að styrkurinn verði því hærri sem sléttan er betur vönduð, og styrkurinn fari stighækkandi fyrir hvert ár vinnslunnar, því að það hefir komið í ljós við órækar tilraunir, sem gerðar hafa verið a. m. k. í ræktunarstöðinni á Akureyri, að það munaði geysimiklu, hvað gróðurmagnið var meira þar, sem vinnslan var látin fara fram á fleiri árum, en þar, sem unnið var aðeins á einu ári. En þar sem nærri því $\frac{3}{4}$ hlutar allra túna landsins hafa ekki fengizt fullræktaðir, þá er lagt til, að bændur fái nokkurn styrk til að endurrækta tún, sem ekki hafa fengizt fullræktuð, svo að þeir, sem vilja endursléttá tún og vinna með 3 ára jarðvinnslu, fái styrk, sem nemur fullum ræktunarstyrk, til viðbótar þeim styrk, sem þeir hafa fyrir.

Nú er það vitað, að sumar sýslur landsins hafa mjög dregizt aftur úr í jarðabótum, einkum túnasléttum. Í sumum sveitum landsins er fjöldi jarða, þar sem varla hefir verið hreyfð þúfa enn. Þess vegna er í þessu frv. lagt til, að þeir bændur, sem skammt eru komnir í ræktun á jörðum sínum, fái 20% viðbótarstyrk upp í það hámark, að þeir eigi sáðsléttur í túnum, sem svarar 19 dagsláttum. Það mun mega ætla,

eins og nú er ástatt í sveitum, að slík jörð sé meðaljörð, og er stefnt að því marki, að á næstu 10 árum verði hvert kot á landinu meðaljörð.

Annar stór kostnaðarliður við ræktunina eru áburðarkaupin. Það er vitað, að til þeirra fer um hálf millj. kr. út úr landinu árlega. Með þessu frv. er að því stefnt að styðja að meiri gjaldcyrissparnaði í þessu efni, með því að veita meiri styrk til varðveislu þeirra áburðarefna, sem dýrmatust eru. Þegar þess er gætt, að sumstaðar er ekki til áburðargeymsla nema fyrir $\frac{1}{10}$ hluta af áburðinum, þá má ljóst vera, hversu mikið rekur á eftir að hækka styrkinn einmitt til þessara hluta.

Eitt af því, sem ræktuninni er víða tilfinnanlegast áfátt um, er nægileg framræsla. Af því leiðir, að frjóefnin í jörðinni notast illa, fódurgildið minna og jarðabæturnar endast verr. Því er lagt til, að styrkur til framræslu verði hækkaður um 50 auna í opnum skurðum og 30—80 auna í lokræsum hverjir 10 m. Þá er lagt til, að hækkaður verði styrkurinn til matjurtagarða og ennfremur, að girðingar verði flokkaðar líkt og áður, þannig að betur verði ýtt undir meiri vöndun girðinga heldur en gert er með því að miða aðeins við metrafjölda.

Þá er lagt til, að hækkaður verði styrkur bæði á þurrheys- og votheyslöhöður, sérstaklega þó votheyslöhöður, því að þar mun okkur vera einna mest áfátt. Í óþurrkasumrum fer afarmikið forgörðum bæði af vinnu og fódurefnum, af því að bændur hafa enn ekki átt þess kost að koma upp þessum geymslum fyrir heyfeng sinn.

En af því að hér er um verulega hækkun að ræða, þá er lagt til, að árshámark á styrk til hvers býlis verði lækkað verulega, eða um $\frac{1}{4}$. Er það gert til þess, að viðráðanlegra verði fyrir ríkið að ráða við þessar greiðslur.

Um önnur atriði þessa frv. skal ég ekki tala mjög langt mál, en skal þó aðeins drepa á, að hér er lagt til, að styrkur verði veittur til kerfisbundinna jarðvegsrannsóknna og þær tilraunir fari fram undir umsjón tilraunaráðs Búnaðarfél. Íslands. Árlega er varið geysilega miklu fé til ræktunar í landinu, þegar talið er bæði framlag ríkisins og einstaklinga. Mun það nema mörgum millj. kr. Skiptir því mjög miklu máli, að rannsakað sé, hvernig verja megi þessari fjárhæð sem heppilegast og ræktunin sé unnin á sem hagnýtastan hátt. Þetta má telja grundvallaratriðið í ræktunarmálum landsins, og skal ég ekki fara um það fleiri orðum.

Þá er lagt til að nema úr gildandi jarðræktarl. þau ákvæði, sem skerða eignarrétt bændna á jörðum þeirra, hin svonefndu 17. gr. ákvæði, og þarf ég ekki að fara fleiri orðum um það, með því að það atriði var mjög rætt á síðasta þingi. Ég skal aðeins minna á, að mál þetta er ekki horfið enn úr hugum bændna úti um land, og er það m. a. ljóst af þeim áskorunum, sem liggja fyrir þessu þingi. Get ég þar minnt á 2 héraðsmála-fundarsamþykktir, sem liggja hér fyrir, og það úr þeim kjördæmum, sem fólu jafnaðarmönnum umboð sitt við síðustu kosningar. Er því auðséð, að einnig í þeim héruðum er mikil andstaða gegn þessum ákvæðum.

Þá er lagt til, að gerðar séu verulegar breyt.

á ákvæðunum um félagsræktun, vélasjóð og verkfærakaupsjóð og kaflanum um erfðaleigulönd, og skal ég ekki fara langt út það atriði. Ég skal aðeins minna á, að höfuðbreyt., sem lagt er til, að gerð verði á ákvæðunum um verkfærakaupsjóð, er um það, hvernig skuli skipta styrknum til verkfærakaupa milli búnaðarfélaganna. Hér er lagt til, að honum sé skipt að hálfu leyti eftir tölu lögbýla, en að hálfu leyti eftir félagatölu. Er það gert sérstaklega með tilliti til þess, að í kaupstöðum og kaптúnunum er mikill fjöldi muna, sem eru félagar í búnaðarfélagum, þótt þeir séu þar ef til vill ekki starfandi félagar, en þar af leiðir, að kaupstaðirnir fá tiltölulega hærri styrk til verkfærakaupa en sveitirnar. En í kaupstöðunum eru búnaðarfélagin víðast búin að afla hinna stærri jarðræktarvéla, en hinsvegar er þar ekki eins mikil þörf á hinum smærri verkfærum, því að þar kaupa menn vanalega þá vinnu hjá mönnum, sem ganga um og taka þau verk að sér. Er því augljóst, að hér er gerður jöfnuður á því misrétti, sem enn á sér stað, með því að miða við tölu lögbýla að hálfu leyti, en félagatölu að hálfu leyti.

Vera má, að ýmsum hv. þm. þyki hér vera gerðar till. um nokkuð miklar hækkanir á jarðabótastyrknum, en á það er að líta, að ef miðað er við þá hækkun, sem orðið hefir á dagkaupi vor og haust, er hækkunin ekki svo næsta mikil frá því, sem var, jafnvel þótt miðað sé við styrkin eins og hann var fyrir aldamót. Einnig má á það líta, að ef miðað er við það, hvað mikill hundraðshluti af öllum ríkisútgjöldunum jarðabótastyrkurinn var um aldamót, þá kemur í ljós, að hækkunin er ekki svo mikil að hundraðstölu til síðan þá. En með því að hagar ríkissjóðs er nú svo sem vitanlegt er, þá skal ég taka fram, að ég mun flytja sparnaðartill. hér á þingi til móts við þær útgjaldahækkanir, sem þetta frv. hefir í för með sér.

Í sveitum landsins liggja fyrir mörg verkefni. Það þarf að rækta jörðina, byggja upp bæina, bæta fjarstofninn, fjölga býlunum. En grundvallarskilyrðið er aukin ræktun. Auðæfin eru í frjómoldinni, og þangað verður að sækja þau, ef menn eiga að geta haft gott af þeim, í stað þess að halda áfram að flytja frá mold til malar.

Þetta frv. hefir verið flutt hér áður, en ekki fundið náð fyrir augum valdaflokka þingsins. Er það nú flutt enn og í þeirri von, að það mæti nú meiri skilningi en það hefir átt að fagna að undanfögnu.

Ég legg svo til, að frv. verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og landbn.

*Bjarni Ásgeirsson: Ég ætla mér ekki að ræða þetta mál ýtarlega, þar sem það var gert á síðast þingi og búast má við, að skoðanir manna á því séu svipaðar og þá. Þetta mál var mikið rætt og olli mikilli misklið á sínum tíma, þegar l. voru sett. En fyrir samtök og samninga, sem fóru fram af hálfu búnaðarþingsins annarsvegar og Alþingis eða meiri hl. þess hinsvegar um I. kafla l. á sínum tíma, þegar hann var ræddur á búnaðarþingi, þá þykir mér réttast, að þær aðrar breyt., sem óskað er eftir á l., yrðu látnar

ganga sömu leið og breyt. á I. kafla, þannig að þegar næsta búnaðarþing kemur saman, þá yrði þetta mál tekið þar fyrir, áður en það yrði tekið til afgreiðslu hér á þingi. Þess vegna ætla ég ekki að ræða þetta mál nú. Ég geri ráð fyrir, að það fari til n., sem ég á sæti i, en þegar þangað kemur, þá býst ég við, að niðurstaðan verði svipuð og á síðasta þingi, að óskað verði eftir, að málið verði látið biða, þangað til næsta búnaðarþing kemur saman.

*Flm. (Þorsteinn Briem): Ég get út af fyrir sig sagt gott eitt um það, sem hv. þm. Mýr. sagði, að þessu máli verði vísað til búnaðarþings á sínum tíma. Þó sé ég ekki ástæðu til þess um þann kafla l., sem hann talaði um, — I. kafla — því að hér er ekki lagt til að gera neinar breyt. á honum frá þeim samtölum, sem fóru fram um hann á sínum tíma milli búnaðarþingsins og stj. En um II. kafla skal ég aðeins geta þess, að breyt. þær, sem í II. kafla felast, voru ræddar á síðasta búnaðarþingi, og þar voru gerðar samþykktir, sem hnigu í sömu átt og þessar breyt., sem hér liggja fyrir, svo að segja má, að búnaðarþing hafi einmitt tekið afstöðu til II. kafla frv. Ég get, ef hv. þm. óskar, lagt fyrir hann þær brtt., sem samþ. voru á síðasta búnaðarþingi og voru útbúnar af jarðræktarnefnd, og mun hann þá geta sannfærzt um, að þessar breyt., sem hér eru fluttar, eru alveg í samræmi við þær brtt. Þar er mjög litlu haggð; ég ætla, að ákvæðin um styrkuppþæðina, sem eru í 19. gr. frv., séu alveg þau sömu, enda unnu sömu menn að þeim brtt. á búnaðarþinginu og þeim brtt., sem hér eru fluttar, og það getur hv. þm. sannfærzt um með því að lesa tíðindin frá síðasta búnaðarþingi. Þess vegna tel ég ekki neina þörf að vísa málinu til búnaðarþings aftur, þar sem segja má, að höfuðbreyt. þær, sem frv. felur í sér, séu einmitt frá búnaðarþinginu runnar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shl. atkv. og til landbn. með 17 shl. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

10. Fóðurmjölshirðir o. fl.

Á 8. fundi í Nd., 25. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um fóðurmjölshirðir, greiðslu flutningskostnaðar fóðurmjölshirðir o. fl. (þmfrv., A. 32).

Á 10. fundi í Nd., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Þorsteinn Briem): Frv. þetta var flutt á síðasta þingi, og er nú flutt aftur með smábreytingum. Sé ég því ekki ástæðu til að fara mörgum orðum um það nú, þar sem öllum hv. þdm. hlýtur að vera fyllilega ljóst, að hverju það lýtur.

Fr. er fyrst og fremst ætlað að tryggja það, að jafnan séu til nægilegar birgðir í land-

inu af innlendu fóðurmjòli, og enn fremur að fóðurbirgðirnar séu fyrsta flokks vara. Þá á frv. enn fremur að tryggja það, að bændur eigi kost á að fá fóðurbæti þann, sem þeir þurfa að nota, með sem hagkvæmustu verði, og því er ætlað til, að Búnaðarfélag Íslands hafi hönd i bagga um verðlagið. Jafnframt er og gert ráð fyrir því, að ríkissjóður greiði verksmiðjunum að skaðlausu vaxtatap og annan útborgaðan kostnað af geymslu mjòlsins. Enn fremur á þetta að vinnast með því, að notuð sé heimild sú, sem veitt er ríkisstj. til að greiða úr ríkissjóði flutningsgjald á mjòlinu frá verksmiðjuhöfn til viðkomustaða skipa Eimskipafélagsins, strandferðaskipa ríkissjóðs og þeirra fjarða- og flóabáta, sem styrks njóta úr ríkissjóði til útgerðarinnar.

Hér er að sjálfsgöðu um nokkurn kostnaðaranka að ræða fyrir ríkissjóð, ef heimild þessi verður notuð. Þó býst ég við, að það verði meira í orði en á borði, því að oft má flytja allmiklar fóðurbirgðir á hinar ýmsu hafnir kringum land án mikils kostnaðar. Á ég þar við, að strandferðaskip ríkissjóðs hafa oft litið að flytja, og mætti því láta þau flytja fóðurbirgðir, þegar svo stæði á. Þá má og enn fremur ætla, að fá mætti þá flóabáta, sem styrks njóta af ríkissjóði, til þess að flytja fóðurbirgðirnar fyrir hagkvæm kjör.

Að leggja þá kvöð á sildarverksmiðjur ríkissins að selja fóðurmjòlið til notkunar innanlands með kostnaðarverði, virðist ekki ósanngjarnt, þegar litið er á þá aðstöðu, sem verksmiðjunum er veitt af hinu opinbera, enda hefir ákvæði um það verið í lögum áður. Loks er í frv. þessu heimild fyrir ríkisstj. til ýmissa ráðstafana, ef fóðurbirgðir teppast inni á verksmiðjuhöfn vegna hafiss. Þetta verður að teljast mjög eðlilegt, því að öruggast er að byrgja brunninn áður en barnið er dottið ofan í hann.

Ákvæði frv. um ivilnanir fyrir bændur eru að mestu þau sömu og verið hafa í lögum áður; hér er aðeins lagt til að gera þau vafningaminni og einfaldari.

Hvað snertir kostnað þann, sem af ráðstöfunum þessum kann að leiða, nægir að vísa til nágildandi lagaákvæða um fóðurtryggingarsjóði, þar sem gert er ráð fyrir 75 þús. kr. styrk úr ríkissjóði til þeirra, en eins og kunnugt er, hafa lög þessi aldrei verið notuð og verða sennilega aldrei notuð í því horfi, sem þau eru nú. Þykir því rétt að leggja til að nota þá upphæð, sem við það sparast að lögin um fóðurtryggingarsjóði eru ekki framkvæmd, til þeirra fóðurtrygginga, sem frv. gerir ráð fyrir. Þykir því ekki ástæða til sérstakrar fjáröflunar fyrir ríkissjóð, þó að frv. þetta verði að lögum.

Að umr. lokinni óska ég frv. vísað til 2. umr. og landbn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

11. Jarðræktarlög (frv. GSV og TT).

Á 10. fundi í Nd., 28. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á jarðræktarlögum, nr. 101 23. júní 1936 (þmfrv., A. 36).

Á 12. fundi í Nd., 2. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Sveinsson): Ég skal leyfa mér að skýra frá því, að ég og meðflm. minn að þessu frv., hv. þm. Snæf., höfum talið rétt, að þetta frv. kæmi aftur fram, eins og það var á fyrri þingi, enda þótt komið sé einnig fram í þinginu og húði að vera til 1. umr. annað og víðameira frv. um breyt. á jarðræktarl.

Við teljum eins og áður, að það fari bezt á því að taka aðeins þau höfuðatriði, sem deilt er um og miklum hluta búandmanna þykir mestu varða, að breytt verði eða öðruvísi frá gengið en er í gildandi jarðræktarl. Því skal þá ekki heldur leyna, að það er 17. gr., sem áfram er mörgum bóndanum og jarðræktarmanninum ásteytingarsteinn.

Ég þykist ekki þurfa að fara um þessi ákvæði, eins og frv. greinir þau, fleiri orðum, því eins og hv. þm. muna, þá urðu allangar umr. um þetta á síðasta þingi, og að sumu leyti, eins og vænta mátti, kastaðist nokkuð í kekki í fyrsta skipti, sem málið kom verulega til umr. Út í það vil ég ekki fara, en ég vil hinsvegar vænta þess, að menn hafi nú nokkuð áttað sig á hlutunum og vilji í samvinnu og sameiningu vinna að því, að sú niðurstaða náist, sem almenningur sætti sig við.

Ég vil með þessum orðum mega vænta þess, að frv. fái að ganga til 2. umr., og legg ég til, að því verði vísað til landbn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til landbn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

12. Sjómannalög.

Á 11. fundi í Nd., 1. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 41 19. maí 1930 [Sjómannalög] (þmfrv., A. 38).

Á 13. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Gísli Guðmundsson): Ég get látið nægja að vísa til grg. á þskj. 38. Leyfi ég mér svo að leggja til, að málinu verði vísað til sjútnv. og 2. umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútnv. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

13. Skipaviðgerðir.

Á 11. fundi í Nd., 1. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um framkvæmd viðgerða á íslenskum skipum (þmfrv., A. 39).

Á 13. fundi í Nd., 3. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Ísleifur Högnason): Þetta frv. hefir verið flutt á 3 undanförunum þingum, en alltaf dag-að uppi.

Aðaltilgangurinn með frv. er að koma í inn-lendar hendur viðgerðum á skipaflotanum, sér-staklega togaraflotanum. En viðgerðarkostnaður þessi nemur nú árlega um 1 millj. kr. alls. Þar af eru framkvæmdar viðgerðir í landinu fyrir um 400 þús. kr., en erlendis fyrir um 600 þús. kr. Þetta er afarmikið fé og vinna, sem þarna fer út úr landinu, eins og menn geta séð af því, að % af viðgerðarkostnaðinum mun vera vinnu-laun.

Ég skal viðurkenna, að eins og sakir standa, þá mun stálsmiðjurnar hér á landi vanta tæki til þess að geta framkvæmt viðgerðirnar á svo skömmum tíma sem útgerðarmenn krefjast, en á því er enginn vafi, að ef þetta frv. yrði að 1. mundu smiðjurnar afla sér þeirra tækja, sem þarf til þess, að viðgerðirnar gætu farið fram svo fljótt, að ekki yrði meiri töf að því en að láta gera við skipin erlendis.

Það má líka geta þess, að í frv. er gert ráð fyrir, að viðkomandi ráðuneyti samþ. eða lög-gildi þær skipasmíðjur, sem teljast fullnægjandi, og þótt 1. yrðu samþ., þá kæmu þau ekki til framkvæmda fyrr en tryggt væri, að þessar smíðjur gætu leyst verkið eins fljótt og vel og ódýrt af hendi og þær erlendu.

Ég ætla ekki að fjölyrða um frv., en geri það að till. minni, að því verði vísað til sjútn. og 2. umr. Vona ég, að n. taki málið til ýtarlegrar ihugunar og skili nú nál., þar sem þetta er í 3. sinn, sem hún fær það til meðferðar. Ég vænti því, að málið fáiist nú afgr. frá n., svo að almenningi gefist kostur á að heyra undirtektir þingsins undir málið.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til sjútn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

14. Efnahagsreikningar.

Á 12. fundi í Nd., 2. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um birtingu efnahagsreikninga (þmfrv., A. 42).

Á 14. fundi í Nd., 4. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Skúli Guðmundsson): Frv. þetta á þskj. 42 er fram borið í þeim tilgangi, að gefa almenningi kost á að kynnst hag verzlana og atvinnufyrirtækja félaga og einstaklinga, er hafa að láni mikið fé frá bönkum og sjóðum hér-lendis. Við flm. lítum svo á, að alla landsmenn verði, hvernig varið er fé því, sem slíkar stofn-anir eiga.

Ríkið birtir árlega efnahags- og rekstrarreikninga ríkissjóðs og stofnana ríkisins. Verður ekki séð, að minni ástæða sé til að birta reikninga þeirra fyrirtækja, er skulda bönkunum og öðrum lánsstofnunum fé, þar sem bankarnir eru að mestu leyti eign ríkisins og reknir á þess ábyrgð.

Fr. ákveður, að öll fyrirtæki, félög og einstaklingar, er skulda bönkum eða sjóðum samtals 50 þús. kr. í árslok eða meira, skuli birta slíka reikninga. Við saum ekki ástæðu til að krefjast reikninga af aðiljum, sem skulda minna eða þá ekkert.

Í frv. er ekki gengið eins langt í kröfum um reikningsskil og nú á sér stað um ríkisstofnanir, þar sem hér er nær eingöngu krafist efnahags-reikninga, en rekstrarreikningum að mestu sleppt, þó að fjármálaráðuneytinu sé heimilað að krefjast líka rekstrarreikninga undir vissum skilyrð-um.

Í 6. gr. frv. er prentvilla. Þar á að standa 100—10000 kr. um upphæð sektanna, en ekki 100—1000 kr.

Óska ég svo þess, að frv. verði, að umr. lok-inni, vísað til 2. umr. og allshn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Á 35., 36., 37., 38. og 39. fundi í Nd., 28., 29., 31. marz, 1. og 2. apríl, var frv. tekið til 2. umr. Forseti tók málið af dagskrá.

Á 40. fundi í Nd., 4. apríl, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 42, n. 139 og 146).

Frsm. meiri hl. (Sveinbjörn Högnason): Eins og nál. ber með sér, hefir allshn. klofnað um málið og skilað áliti í tvennu lagi. Minni hl. leggur til, að frv. verði felld, en meiri hl. leggur til, að það verði samþ. með þeim breyt., sem fylgja nál. — Er 1. brtt. um, að upphaf 1. gr. frv. orðist svo: „Hlutafélög, samvinnufélög, önnur félög, fyrirtæki bæjar- og sveitarfélaga og einstaklingar, sem reka verzlun, útgerð, iðn-að eða aðra atvinnu, eru bókhaldsskyld og skulda bönkum og sjóðum hér á landi samtals 100000 krónur“, o. s. frv. B.-liður sömu brtt. fer fram á það, að aftan við sömu gr. bætist ákvæði um,

að reikningum skuli fylgja vottorð skattaneftndar (í Reykjavík skattstofu) um, að þeir séu í samræmi við skattaframtal. Loks er brtt. við 6. gr. um, að í stað „1000“ komi: 50000.

Allshn. sendi þetta frv. til umsagnar nokkurra stofnana. Þessar stofnanir voru t. d. bankarnir 3, S. í. S., verzlunarráðið og Vinnuveitendafélagið. Áður en frv. var afgr. úr n., höfðu 3 af þessum stofnunum sent umsögn sína. Það voru Vinnuveitendafélagið og verzlunarráðið, sem lögðu á móti frv., og S. í. S., sem mælti með því. Eftir að frv. var afgr. úr n., kom umsögn frá Landsbankanum, undirrituð af 2 bankastjórum hans. Lögðu þeir á móti frv. Ég get sagt það hér, að það var gert meira til að mæta minni hl., að þetta frv. var sent til umsagnar þessara aðilja, heldur en að við teldum það hafa nokkra afgerandi þýðingu, því að allir þeir aðilar, sem leitað var umsagnar hjá, höfðu hér hagsmuna að gæta. Ég hygg, að engum geti blandast hugur um það, að þannig sé orðið ástætt hér á landi um lánastarfsemi, að það sé full ástæða til þess, að almenningur fylgist betur með henni en verið hefir. Það er nú svo, að þó að stjórnar-fyrirkomulag lánsstofnana, eins og t. d. bankaráðin, eigi að vera trygging fyrir því, að hið opinbera geti fylgt með þessari starfsemi, þá mun þó vera erfitt að fylgjast nokkuð verulega með í þessu efni, og auk þess er hætt við, að bankaráðsmennirnir verði sjálfir „interesseraðir“ í lánastarfsemi bankanna og því ekki réttir aðilar til að hafa eftirlit með henni að öllu leyti. Ég vil fullyrða það, að ef t. d. svipuð löggjöf sem þessi hefði verið komin á í kringum 1920, þá hefði aldrei komið til slíkra bankatapa, sem hér hafa orðið síðan. Ég er sannfærður um, að slíkt brúðl með opinbera fjármuni, eins og fram kom við hrun Íslandsbanka, hefði aldrei átt sér stað, ef öllum þeim fyrirtækjum, sem þar höfðu fengið lán, hefði verið gert að skyldu að birta efnahagsreikninga sína. T. d. má nefna eitt fyrirtæki, sem ekki hafði neinn atvinnurekstur lengur og var hætt að standa í skilum. Því var veitt 20–40 þús. kr. á ári, bara handa eiganda fyrirtækisins til þess að lifa af. Dettur nokkrum í hug, að svona atvik hefði getað komið fyrir, ef fyrirtækið hefði orðið að gera opinber reiknings-skil?

Erlendis mun reglan vera sú, að birtir séu efnahagsreikningar þeirra fyrirtækja, sem tilheyra hinu opinbera, eða fyrirtækja, sem bjóða fram hlutafé sitt til sölu á opinberum markaði. Hér er reyndar engu slíku til að dreifa, því að hér eru engin slík hlutafélög, en það má segja, að þjóðin sé að kaupa hlut í atvinnufyrirtækjunum með því að lána fé sitt til rekstrar þeirra og þeim til styrktar og taka vexti af því fé, sem hún leggur fram. Enda mun það viðurkennt, að ef þessi fyrirtæki rekur upp á sker, þá eru það sparifjäreigendur, sem verður að blæða og engum öðrum. Hvers vegna skyldu þeir þá ekki mega fylgjast rækilega með rekstri þessara fyrirtækja, sem eru með þeirra eigið fé í rekstri sínum?

Það má vitanlega deila um einstök atriði þessa frv., eins og t. d. það, hvenær á skuldabrautinni menn skuli skyldir til þess að birta efnahags-

reikninga sína, hvort þar skuli miða við 50 þús. eða 100 þús. kr. eða eitthvað annað. Það eina fyrirtæki, sem lagði með samþykkt þessa frv., taldi, að 50 þús. kr. væri of há upphæð, en hinsvegar taldi meiri hl. n., að til að byrja með, meðan ekki er séð, hvað þetta verður umfangsmikið, sé heppilegra að fara vægilega í sakirnar og binda upphæðina við 100 þús. kr. Síðar mætti vitanlega færa markið niður, þegar nánar er vitað um fjölda þeirra fyrirtækja, sem á þennan hátt yrði skylt að birta efnahagsreikninga sína.

Ég tel svo ekki ástæðu til að fara nánar út í þetta að sinni. Ég geri ráð fyrir, að hv. minni hl. n. geri grein fyrir nál. sínu, og vil ég því biðja með að tala um afstöðu mína til einstakra atriða þess.

***Frsm. minni hl. (Garðar Þorsteinsson):** Eins og hv. frsm. meiri hl. n. gat um, og eins og sést á þeim nál., sem hér liggja fyrir, þá klofnaði allshn. út af þessu máli, þar sem meiri hl. n. leggur til, að frv. verði samþ. með örlitlum breytingum, en minni hl. leggur til, að það verði fellt.

Hv. frsm. meiri hl. gat þess, að það hefði aðallega verið gert til þess að koma á móti minni hl. að senda frv. til ýmsra stofnana til umsagnar. Ég hygg, að þetta sé rétt, og lýsir þetta vel skilningi hv. þm. á hlutverki cinnar n. Allar n. Alþ. munu hafa haft þá reglu að senda frv., sem eru nýmæli og snerta hagsmuni einstakra stofnana, til umsagnar þeirra, sem hlut eiga að máli. En þessi hv. þm. viðurkennir, að meiri hl. hafi verið á móti því, en gert það aðallega af tilhlýðrunarsemi við minni hl. n. Ég held, að hann ætti sem minnst að halda þessari afstöðu sinni á lofti og láta sem minnst á því bera, að hann kaus ekki að fá upplýsingar um þetta mál, enda voru svör þeirra stofnana, sem umsagnar var leitað til og svarað hafa, á þá leið, að mælt var eindregið á móti frv. Og ég vil upplýsa það, að þetta bréf, sem skrifað er af stjórn Landsbanka Íslands, var horið upp á bankaráðsfundi, þannig að bankaráðið var því fullkomlega samþykkt.

Ég skal þá fara nokkrum orðum um efni þessa máls sjálfs.

1. gr. frv. segir á þá leið, að hlutafélög, samvinnufélög og önnur félög, fyrirtæki bæjar- og sveitarfélaga og einstaklingar, sem reka verzlun, útgerð, iðnað eða aðra atvinnu og skulda bönkunum og sjóðum hér á landi samtals 50000 kr. eða meira í árslok, skuli árlega birta efnahagsreikninga sína. Það verða þannig fáir, sem skulda 50000 kr., sem ekki falla undir þessa gr., því að þar stendur: „önnur félög“. Hvi mátti þá ekki alveg eins segja öll félög? Mér er sem sagt ekki kunnugt um neinn félagsskap, sem ekki fellur undir þessa upptalningu í 1. gr. Svo segir, að einstaklingar, sem reka verzlun, útgerð, iðnað eða aðra atvinnu, skuli falla undir þessa skyldu. M. ö. o., það eru bæði öll félög og allir einstaklingar, sem einhverja atvinnu reka og skulda bönkunum 50000 kr. eða meira, skyldir til þess að birta efnahagsreikninga sína um hver áramót, og einnig í vissum tilfellum rekstrarreikninga

sína. Ég mun koma nánar síðar að þeirri skilgreiningu, sem ætti að vera á vissum félögum og opinberum félögum annarsvegar og einstaklingum hinsvegar. En það var alveg óþarfi af þeim, sem sömdu þetta frv., að hafa þessa upptalningu eins og hún er í frv. Það hefði alveg eins mátt segja bara öll félög og einstaklingar.

Eftir því sem segir í grg. þessa frv., þá er tilgangurinn með þessu sá, að bæta úr þeirri vöntun, sem sé á því, að landsmenn eigi þess kost, að kynnast hag þeirra fyrirtækja, sem mest hafi af sparifé þjóðarinnar. Mér er satt að segja ekki ljóst, hvernig þessir hv. þm., sem þetta frv. bera fram, hugsa sér annað en að rekstrarfé yfirleitt, sem bæði einstaklingar og félög hafa í sínum atvinnurekstri, sé annað en sparifé þjóðarinnar. Það er vitað, að það fé, sem yfirleitt er notað til atvinnurekstrar, er sparifé, og það út af fyrir sig er ekkert nýtt. Er því engin ný ástæða fyrir hendi til þess að fara að setja þessi ákvæði, sem í frv. felast. Og það á, eftir því sem segir í grg. frv., að gera almenningi efnahagsreikninga þessara einstaklinga og félaga sem allra best kunna, og er það meira að segja tekið upp í 3. gr., að þeir, sem séu svo heppnir að skulda 50 þús. kr. eða meira um áramót, skuli borga svo og svo mikið fyrir birtingu reikninganna, og ágóðinn að renna til rikissjóðs, ef hann verður einhver.

Aftur á móti sagði hv. frsm. meiri hl. í fram-söguræðu sinni, að þetta frv. sé sett gegn bönkunum, og ég held satt að segja, að það sé sá nær, að sá sé tilgangur frv., frekar en að verið sé að hugsa um, að almenningur geti kynnt sér hag þeirra fyrirtækja, sem mest skulda. Það skiptir sjálfsgætt minnstu máli fyrir flm. þessa frv. Og í nál. meiri hl. segir, að ekki sé furða, þótt þessar stofnanir, sem umsagnar var leitað til, beiti sér á móti slíkri löggjöf sem þessari, þar sem hún sé sett á móti þeim. Sama kom fram á nefndarfundi, þegar þetta mál var til umræðu, að hv. frsm. sagðist ekki vera í vafa um, að þessar stofnanir, bankarnir, verzlunar-ráðið og Vinnuveitendafélagið, yrðu á móti þessu frv., vegna þess að það væri sett á móti þeim.

Eins og ég gat um áðan, þá má skipta þeim aðiljum, sem frv. þetta nær til, í tvo flokka; annarsvegar hlutafélög, samvinnufélög og kaupfélög, auk opinberra stofnana, og hinsvegar einstaklinga. Hv. flm. sagði, að erlendis væri löggjöf, sem skyldaði aðilja til þess að birta efnahagsreikninga þeirra stofnana, sem væru opinberar, og þeirra hlutafélaga, sem byðu hlutfé sitt út almenningi til kaups. Og þetta er rétt. En hann sagði líka, að hér með þessu frv. væri slíku ekki til að dreifa. Samt hefir hann ekki hikað við að setja í grg. þessa frv., að löggjöf eins og þessi, sem hér er gert ráð fyrir, væri gildandi á Norðurlöndum. En þetta er ekki rétt. Slík löggjöf er ekki til á Norðurlöndum. Það er hinsvegar allt annað mál með hlutafélög, samvinnufélög og opinberar stofnanir, þó að þær verði að birta efnahagsreikninga sína. Það er ekki nema eðlilegt með stofnanir eins og póst og síma og banka, að þær verði að birta reikninga sína, þar sem þær eru alþjóðareign og hver einstaklingur því þar raunverulegur meðeigandi, ef

svo mætti að orði kveða, og á því að sjálfsögðu fullan rétt á því að hafa aðstöðu til þess að fylgjast með rekstri þeirra. Sama má segja um samvinnufélög og kaupfélög, þar sem samkvæmt islenzkum lögum litlar eða engar hömlur eru lagðar við því, að einstaklingar gerist meðlimir slíkra félaga og taki þá um leið á sig fjárhagslegar skuldbindingar, án þess jafnframt að þekkja fjárhag þeirra, nema gegnum þá efnahagsreikninga, sem birtir kunna að vera. Slíkir meðlimir eiga fyrst og fremst rétt til að sjá efnahagsreikningana, en aðrir eiga það líka, vegna þess að þeir hafa aðstöðu til þess að verða meðlimir, hvenær sem er, og þurfa því að hafa aðgang að því að fá að vita, hvernig rekstri slíkra fyrirtækja líður. — Sama er að segja um hlutafélög, þar sem almenningur getur, án þess að við séu lagðar nokkrar hömlur, gerzt meðeigandi í fyrirtækjum með því að kaupa hlutabréf. Flest hlutafélög hér á landi hafa engar hömlur við innlausn bréfa til félaganna sjálfra, og flest hlutabréfin eru handhafabréf og hljóða því ekki á nafn. Þau geta því gengið kaupum og sölum, hvar sem er, án þess að hægt sé að rekja þau frá manni til manns. Almennur, sem þannig á kost á því að setja sína eign fasta með því að kaupa slík hlutabréf, á því fullan rétt á að fá að kynna sér fjárhagsafkomu slíkra félaga. Og að svo miklu leyti, sem þetta frv. hefði getað takmarkað við þetta, þá hefði ég ekki verið á móti því. En það er hinsvegar ekki nein nauðsyn að samþ. þetta frv. þess eins vegna, því að það er þegar í lögum skylt að birta efnahagsreikninga allra hlutafélaga við hver áramót. Það má hinsvegar vel vera, að ekki sé gengið eftir þessu, en það er ekki löggjöfinni að kenna, heldur framkvæmdarvaldinu. Í 35. gr. hlutafélaganna eru ákvæði, sem skylda hlutafélög til þess að birta sína efnahagsreikninga, og með slíkri birtingu á almenningur aðgang að því hjá lögreglustjóra að sjá reikningana, og sá einstaklingur, sem vill kaupa hlutabréf, á þess vegna ekki að þurfa annað en að fara til lögreglustjórans, til þess að kynna sér efnahagsreikninga hlutafélaganna. Löggjöf eins og þessi, sem skyldar félög til þess að birta efnahagsreikninga sína, er þess vegna óþörf, því að almenningur hefir ekki neitt greiðari aðgang að því að kynna sér afkomu slíkra félaga, þó að reikningar þeirra séu t. d. birtir í Lögbirtingablaðinu, heldur en með því að fara til lögreglustjóra og kynna sér þá þar.

Ég mundi hinsvegar vera því meðmæltur, ef hv. frsm. vildi beita aðstöðu sinni til þess að ganga eftir því, að þeim lögum væri framfylgt, sem þegar eru til um þetta efni. En það bætir vitanlega ekkert úr skák, þó að sett séu ný lög um sama efni, ef hvorugur er framfylgt.

Það er þess vegna hreinn misskilningur hjá meiri hl. n. og hv. flm. þessa frv., þegar þeir blanda saman þessu tvennu: annarsvegar skyldunni til þess að birta efnahagsreikninga opinberra stofnana og hlutafélaga og hinsvegar skyldunni til þess að birta efnahagsreikninga einstaklinga. En að því er það snertir, þá eru líka tvö atriði, sem koma til greina eftir frv., sem sé það aðhald, sem á að fást með slíkri löggjöf sem

þessari gagnvart bönkunum og öðrum lánveitendum, og svo hinsvegar það, hvað ávinnst gagnvart þeim einstaklingum, sem eru lántakendur og skulda þessa upphæð, 50 þús. kr. eða meira, við hver áramót, og hvaða nauðsyn sé á því að láta birta slíka efnahagsreikninga opinberlega. Eins og hv. frsm. gat um, þá taldi hann, að þessi lög-gjöf væri sett gagnvart bönkunum, og það held ég, að sé meiningin, þó að annað standi í grg. frv. Nú hefir það verið svo, að öll fjárhags-málefni einstaklinganna væru þeirra einkamál, og er þessu ákaflega víða slegið föstu í íslenskri löggjöf, þar sem m. a. er lögð rík þagnarskylda á þá opinberu embættis- og sýslunarmenn, sem vegna aðstöðu sinnar hafa möguleika til þess að kynnast efnahag manna. Ef hinsvegar þetta frv. yrði að lögum, þá er þessi leynd, sem hver einstaklingur annars hefir fullan rétt til, að sé yfir hans fjárhag, að engu orðin. Hér virðist mér vera komið inn á sjónarmið kommúnismans, sem að sjálfsögðu gerir kröfu til þess, að engin leynd sé yfir afkomu hvers einstaklings, heldur sé það almenningseign eins og hvað annað. En þetta getur ekki samrýmt því þjóðskipulagi, sem við annars lifum við, sem sé því, að einkarekstur og einstaklingsréttur sé víðurkenndur og að eignar-rétturinn sé samkvæmt stjórnarskránni frið-helgur.

Ég hygg, að það þurfi ekki að fara fleiri orðum um það, hvers virði það sé einstaklingnum að mega hafa sinn atvinnurekstur og sína fjárhagsafkomu nokkurnveginn í friði, að hann þurfi ekki að birta sinn „status“ opinberlega og lenda undir „kritik“ pólitískra andstæðinga í blöðum og á mannfundum. Þessi réttur einstaklingsins til þess að mega hafa sína fjárhagsafkomu út af fyrir sig er óumflýjanlega bundinn við það lánstraust, sem einstaklingurinn nýtur. Þessi réttur er bundinn við það lánstraust, sem einstaklingurinn hefir hjá bönkum og öðrum einstaklingum. Styrkasta stoð þess manns, sem vill vinna upp fyrirtæki sitt, er tiltrú almenninga, og sannast sagt eru fæst fyrirtæki hér svo vel stæð, að þau séu fær um að standa af sér illkvittnislegar dylgjur og árásir að því er snertir fjárhagsafkomu þeirra. Og þessi réttur einstaklinga og fyrirtækja til að vera varinn fyrir slíkum árásum er ekki minna virði en önnur stór veð, sem hægt er að setja fyrir skuldum. Væri það einkennilegt, ef Alþingi vildi fara að gangast fyrir því, að þessari stoð undir lánstrausti manna yrði kippt burt. Þessi eign manna ætti ekki síður að vera varin af stjórnarskránni en aðrar eignir.

Afstöðu manna til einstaklingsfyrirtækja getur þetta frv. ekki breytt nema til hins verra. Það getur ekki orðið til neinnar styrktar manni, sem berst við fjárhagslega örðugleika, að fjárhagsafkoma hans sé rædd í blöðum og á mannámótum. Þess vegna hlýtur eina sjónarmiðið, sem miða verður við, þegar um þetta frv. er rætt, að vera það, hvort hér sé um að ræða nauðsynlegt aðhald gagnvart bönkunum, eins og hv. frsm. hélt fram. En ef um það væri að ræða, þá væri þetta mjög óeðlileg leið til eftirlits með bönkunum. Bankaráð, sem skipað er af Alþingi, á að hafa á hendi þetta eftirlit. Þannig hafa allir póli-

tiskir flokkar aðstöðu til að gagnrýna gerðir bankanna á þeim grundvelli. Auk þess eru skipaðir endurskoðendur og bein endurskoðunar-deild, sem stendur undir bankaráði, og eiga þessir aðilar að hafa eftirlit með bankastj. En ef þetta þykir ekki nægja, ætti hið opinbera að skipa sína trúnaðarmenn til frekara eftirlits. Sú leið hefir verið farin annarsstaðar, þar sem bankar hafa verið settir undir opinbert eftirlit.

Það lætur að líkum, að almenningur hefir ekki aðstöðu til að dæma um, hvort einhver lánveiting er réttmæt eða ekki. Almennur hefir ekki einu sinni aðstöðu til að meta þau veð, er standa á bak við lánveitingar, né aðrar aðstæður. Hann getur ekki kynnt sér það, hvort fyrirtæki eigi fyrir skuldum, jafnvel þó að það kunni að hafa verið rekið með tapi, og hvort það eigi rétt á láni eða ekki. En hvað leiðir það af sér, ef almenningur fær í hendur gögn um þessi mál, sem pólitískir aðilar nota sér eftir mætti til að niða þá menn, sem í hlut eiga? Það er auðvitað, að almenningur hefir undir slíkum kringumstæðum engin tök á að mynda sér óhlutdræga skoðun um málin. Það eru því auðvitað yfirvöld bankanna, sem dæma eiga um þetta og því líkt, en ekki almenningur, sem fer eftir illgirnislefum pólitískum blaðadeilum um málin.

Hvorki meiri hl. allshn. né hv. flm. hefir dottið í hug að færa fram þau rök, að birting efnahagsreikninga væri nauðsynleg vegna þess, að lánsstofnanirnar fengju ekki í hendur næg gögn frá umsækjendum lána, er upplýstu um lánsþörf þeirra. Þeir, sem skipta við bankana, munu aldrei neita þeim um slíkar upplýsingar. Á það má líka benda, að bankarnir og stj. þeirra hafa og verða að hafa persónuleg kynni af mönnum þeim, sem hafa með höndum hinn margvislega atvinnurekstur í landinu. Bankastjórnarnir, sem verða að vera kunnugir þessum málum, verða að taka ákvarðanir sínar eftir þessum kynnum sínum. Það getur verið ástæðan til, að þetta eða hitt lánið er veitt, sem almenningur getur ekki dæmt um, hvort rétt hafi verið að veita eða ekki.

Hér á landi gilda mjög ströng l. um gjaldþrotaskipti. Maður, sem ekki á fyrir skuldum og ekki virðist hafa líkur til að geta unnið sig upp í bráð, verður að gefa upp bú sitt til gjaldþrotaskipta. Menn geta því gert sér í hugarlund, hvernig færi, ef menn yrðu almennt að birta efnahagsreikninga við áramót, þar sem allt yrði t. d. miðað við lægsta fasteignamatssverð, en ekki kaupverð, sem oft og tíðum er margfalt hærra, þannig að niðurstaða reikningsins yrði miklu verri en vera ætti í raun og veru. Hvernig yrði aðstaða þeirra manna, sem birtu slíka efnahagsreikninga, miðaða við fasteignamatssverð, og reyndust því ef til vill ekki eiga fyrir skuldum? Þá getu pólitískir andstæðingar þeirra vitnað til l. því til sönnunar, að þeir væru skyldir að gefa sig upp til gjaldþrotaskipta. Lánstraust þessara manna væri þar með eyðilagt.

Í frv. er gert ráð fyrir því, að einstaklingar eða félög, sem skulda bönkum 50 þús. kr. eða meira, skuli birta þessa efnahagsreikninga, en í brtt. er lágmarkið ákveðið 100 þús. kr. Það verður að teljast undarlegt, að þeir, sem frv.

sömdu, skuli hafa látið sér detta í hug að miða þessa skyldu við skuldarupphæðina eina, því að þar með er vitanlega enginn mælikvarði fenginn fyrir því, hversu vel skuld er tryggð. Hv. þm. þurfa ekki annað en að líta hérna út um gluggann á þær fasteignir, sem standa umhverfis Austurvöll og munu vera að verðmæti nálægt 100 þús. kr. hver. Væri t. d. mikil hætta fyrir Landsbankann að lána 100 þús. kr. út á Reykjavíkur apótek? Nei, því að tryggingin, sem að baki stendur, er aðalatriðið. Jafnvel þó að finna mætti einhver rök fyrir því, að nauðsynlegt sé að láta birta efnahagsreikninga — sem ég finn reyndar ekki — þá er þó þessi grundvöllur áreiðanlega skakkur. Það er eins og Landsbankinn segir í fskj. því, sem fylgir áliti minni hl. allshn., með leyfi hæstv. forseta:

„Í öðru lagi er miðað við kr. 50000.00 skuldarupphæð samtals, án þess að aðrar aðstæður séu teknar til greina. Tvö sjónarmið gætu komið hér til greina: Annaðhvort að fyrirtækinu væri lán að svo mikið til móts við eigið fé þess, að lánið gæti talizt ótryggt af þeirri ástæðu, eða að stofnunin, sem lánaði, veitti einum viðskiptamanni svo stór lán, að örlög hennar væru komin undir örlögum skuldunautsins, svo að hún hefði ekki frjálsa aðstöðu til að kippa að sér hendinni“.

Hvorugt þessara sjónarmiða getur komið hér til greina.

Því neitar sjálfsagt enginn, að islenskir atvinnuvegir eru mjög áhættusamir, og annars myndu vextir þeir, sem atvinnuvegirirnir verða að greiða af lánsfé sínu, ekki vera eins gífurlegir og raun er á. Ég hygg það ekki geta verið tilgang Alþingis að draga úr því, að menn hætti fé sínu í atvinnuvegina. Og hinu verður þá ekki neitað, að þessir atvinnuvegir eru ekki síður áhættusamir, þó að þetta frv. næði samþykki, nema síður sé, því að þá er sú trygging horfin, sem hjálpað hefir mörgum, sem sé lánstraustið og tiltrú almennings. En ef það á að koma ofan á hina örðugu tíma, að þessir menn séu hundeltir og það úrskurðað, að þeir eigi bókstaflega ekki fyrir skuldum, þá er lánstraustið tapað og atvinnuvegirirnir þar með orðnir erfiðari og áhættusamari en áður.

Ég mun svo ekki hafa um þetta fleiri orð. En ég tel, að ef þeir, sem standa að frv., og meiri hl. hv. allshn. telja við þurfa að ráðast á stj. bankanna, þá eigi að gera það á meira viðeigandi hátt en þennan — því að frv. er í rauninni ekki annað en dulbúin árás á stj. bankanna. En ef svo er, þá eiga hv. þm. stjórnarflokkanna að vera menn til að kannast við það og gera ráðstafanir til að svipta þessa menn völdunum og taka jafnframt á sig ábyrgðina á því.

Atvmrh. (Skúli Guðmundsson): Ég er flm. að þessu frv. og vil því fara um það nokkrum orðum. Hv. allshn., sem fékk frv. til athugunar, er klofin, og hafa frsm. beggja n.hlutanna gert grein fyrir afstöðu þeirra. — Viðvikjandi nál. meiri hl. á þskj. 139 vil ég taka það fram, að ég hefi ekkert við að athuga brtt. þær, sem meiri hl. vill gera á frv. 1. brtt. er þess efnis, að miða skuli skyldu til að birta efnahagsreikninga við 100 þús. kr. skuld, í stað 50 þús. kr. Það má

alltaf um það deila, við hvaða upphæð sé rétt að miða, en ég fyrir mitt leyti get vel fallizt á að miða við hærri upphæðina, fyrst um sinn a. m. k., eða þar til nokkur reynsla er fengin.

Minni hl. allshn. hefir skilað nál. á þskj. 146, og frsm. þess nefndarhluta, hv. 8. landsk., hefir skýrt málið frá hans sjónarmiði. Vil ég vikja nokkrum orðum að afstöðu hv. minni hl.

Minni hl. bendir á, að hér á landi séu bankarnir háðir eftirliti trúnaðarmanna Alþingis og almennings, þar sem séu bankaráðin, þannig séu þeir aftur háðir eftirliti fjmrh., og sé þetta næg trygging gegn óvarlegum lánveitingum. Þess vegna sé óþarft að skylda fyrirtæki til að birta efnahagsreikninga.

Það er rétt, að Alþingi hefir yfirstj. bankamálanna í raun og veru, t. d. með kosningu bankan. Landsbankans. En ég sé ekki, að þetta geti verið ástæða fyrir því, að fallið sé frá þeirri skoðun, sem fram kemur í frv. og grg. þess. Mætti þá eins segja, að óþarfi væri að birta opinberlega reikninga ríkissjóðs og ríkisstofnana, af því að Alþingi og þingflokkarnir hefðu hvort sem væri aðstöðu til að kynna sér þá reikninga. Má t. d. benda á endurskoðun landsreikninganna, sem falin er mönnum úr öllum þingflokkum, og rekstrarráðin, sem skipuð eru mönnum úr öllum flokkum þingsins og hafa eiga eftirlit með rekstri þessara stofnana. Hinsvegar hefir það ekki komið fram hjá hv. minni hl., að hann telji óþarft að birta reikninga þessara stofnana. Við teljum því rétt, að fyrirtæki einstaklinga, sem skulda bönkum og sjóðum mikið fé, séu engu síður skylduð til að birta efnahagsreikninga sína, þrátt fyrir það, þó að trúnaðarmenn Alþingis hafi aðstöðu til að fylgjast nokkuð með þeim. Þetta er sjálfsagt, því að bankarnir eru að mestu leyti eign ríkisins og reknir á þess ábyrgð.

Í nál. minni hl. segir svo, að það geti talizt rétt að birta efnahagsreikninga kaupfélaga og samvinnufélaga á sama hátt og hlutafélaga, þar sem engar hömlur séu á það lagðar, að almenn-ingur gerist þátttakandi í þessum félagsskap og taki á sig fjárhagslegar skuldbindingar í því sambandi, en þessu sé ekki til að dreifa með fyrirtæki einstaklinga. Nú er öllum ljóst, að því er snertir samvinnufélög, að menn, sem vilja gerast félagar þar, eiga kost á að kynnast hag þeirra. Reikningar samvinnufélaganna standa æfinlega opnir öllum þátttakendum í þeim félags-skap. En þrátt fyrir það álitum við flm., að rétt sé að setja l. um það, að reikningar þessara félaga skuli birtir, ef þau skulda ákveðna upphæð, vegna þess að það eru vitanlega margir aðrir, sem hafa viðskipti við samvinnufélögin, heldur en eigendur þeirra, eins og fjöldi manna hefir viðskipti við einstaklingsfyrirtækin, án þess að eiga kost á að kynnast hag viðkomandi fyrirtækis.

Ég vil taka undir það, sem frsm. meiri hl., hv. 1. þm. Rang., benti á, að hefðu slík l. verið í gildi hér síðustu áratuginna, mætti gera ráð fyrir, að töp lánsstofnana og einstakra fyrirtækja væru ekki eins mikil og þau hafa orðið, því að með þessu hefði skapazt aðhald fyrir stj. bankanna. Það eru ekki eingöngu lánsstofnanirnar, sem hafa tapað. Það er vitanlegt, að í mörgum tilfellum

hefir fjöldi manna, sem hafa átt innstæður hjá einstökum fyrirtækjum, tapað þar allverulegum fjárhæðum, og margir þeirra hafa ekki verið það vel efnum búnir, að þeir mættu við stórum töpum. Maður getur búizt við, að það hefðu ekki orðið eins mikil brögð að þessu, hefðu slík l. verið í gildi og hér um ræðir. (GP: Menn hafa líka tapað á kaupfélögunum).

Þá segir hér í nál. minni hl., að fjárhagsmálefni hvers einstaklings séu og eigi að vera hans einkamál. Ég vil ekki bera á móti þessu, þ. e. a. s., ef viðkomandi einstaklingur er að fara með sitt eigið fé, enda er ekki farið fram á það í frv. því, sem hér liggur fyrir, að skylda þá til að birta reikninga um sinn efnahag.

Hv. 8. landsk. þm. sagði, að það væri vitað mál, að allt það fé, sem fyrirtækin hafa í rekstri sínum, væri í raun og veru sparifé landsmanna og hafi alltaf verið það, þannig, að það væri engin ástæða til þess nú að fara að birta efnahagsreikninga. Út af þessu vil ég vísa til þess, sem ég hefi áður sagt, að gera mætti ráð fyrir, að betur hefði farið að ýmsu leyti hjá okkur, ef þessi ákvæði hefðu verið í l.

Þá telur hv. þm. það mjög varhugavert — og sama kemur fram í áliti stjórnar Landsbankans —, að fyrirtækin eigi að borga fyrir birtingu efnahagsreikninga. Ég fæ ekki séð, að það sé neitt athugavert í sjálfu sér með þau fyrirtæki, sem njóta þeirra hlunninda að fá lánsfé í svo stórum stíl sem hér er um að ræða, þótt þau yrðu að kosta að einhverju leyti birtingu efnahagsreikninga, því að þar getur ekki orðið um stór útgjöld að ræða. Ég get heldur ekki verið sammála hv. 8. landsk. um það, að hér sé allt öðru máli að gegna um hlutafélög, samvinnufélög og opinberar stofnanir heldur en fyrirtæki einstakra manna.

Ég vil benda á það, að fjvn. Alþingis hefir nú að undanförnu gert sér mikið far um að kynnast hag og rekstri allra þeirra fyrirtækja, sem ríkinu eru viðkomandi. Og n. hefir krafizt mjög greinilegra skýrslna frá þessum stofnunum um allt, sem viðkemur rekstri þeirra, og ég get tekið það fram, að flokksbræður hv. 8. landsk. í fjvn. hafa gengið ríkt eftir því, að reikningar þessara stofnana væru greinilega sundurliðaðir, og er ég sízt að lasta þá fyrir það. En ég fæ ekki skilið, hvers vegna þeir hv. þm., sem standa að þessu áliti minni hl., telja það svo ákaflega óeðlilegt að fara fram á, að aðeins efnahagsreikningar, og í sumum tilfellum einstaka atriði úr rekstrarreikningum þeirra fyrirtækja, sem hafa fengið stórfé að láni hjá þeim lánsstofnunum, sem ríkið ber að mestu leyti ábyrgð á, skuli birtir opinberlega.

Það hefir verið að því vikið, að í l. um hlutafélög væru ákvæði, sem gerðu þeim skylt að birta aðalatriðin úr reikningum sínum. Ég hefi ekki kynnt mér, hvernig þessi ákvæði eru, og veit því ekki, hvort þau gætu að öllu leyti komið í stað þess, sem lagt er til í frv.

Hv. 8. landsk. þm. óttast, að birting efnahagsreikninganna myndi verða til þess, að andstæðingar ýmsra þeirra manna, sem þyrftu að birta sína reikninga, myndu nota það til árásar á viðkomandi menn og fyrirtæki þeirra, og tal-

aði hv. þm. um rög og nið í því sambandi, sem gæti orðið mörgum hættulegt. Það getur vel verið, að hv. 8. landsk. hafi dottið í hug dæmi, sem nefna má um þetta. Ég minnst þess, að það hefir komið fyrir oftar en einu sinni, að andstæðingar S. Í. S. hafa ráðizt hatramlega á það og talið sig hafa ástæðu til þess af upplýsingum, sem fram hafa komið hjá þessu fyrirtæki, þegar það hefir birt efnahagsreikninga sína. Þetta hefir að vísu ekki gert því fyrirtæki neitt til, vegna þess að árásirnar hafa ekki verið á rökum reistar. Geri ég ráð fyrir, að eins myndi fara hér. Það mun standa, sem heilbrigt er, en hitt, sem er sjúkt, má gera ráð fyrir, að falli. Og ég er þeirrar skoðunar, að það eigi líka að gera það.

Hv. 8. landsk. telur óheppilegt að miða birtingarskylduna við ákveðna skuldarupphæð, þar sem skuldarupphæðin sé enginn mælikvarði á það, hvernig fyrirtæki séu stæð. Ég er honum sammála um það, að margt annað geti komið til greina. En ég vil spyrja, við hvað eigi að miða, ef ekki þetta. Ég hefi ekki orðið var við, að minni hl. allshn. hafi bent á neitt, sem eðlilegra er að miða við.

Hv. þm. talaði um það í lok ræðu sinnar, að hér væri um að ræða dulbúna áráð á bankana. Ég vil þá spyrja hann, hvort það sé ekki eins dulbúin áráð á ríkisstj., að það skuli vera ákveðið, að reikningar ríkissjóðs, margendurskoðaðir, og allra ríkisfyrirtækja skuli birtir opinberlega. Ég sé ekki, að þar sé neinn munur á.

Hv. 8. landsk. talaði um það, að eignarrétturinn sé friðhelgur samkvæmt stjórnarskránni og eigi að vera það. Þetta er rétt, enda erum við með flutningi þessa frv. ekki að raska því og munum aldrei deila um það, að eignarrétturinn sé friðhelgur. En það, sem okkur greinir á um, er, hvort skuldarétturinn eigi að vera friðhelgur eða ekki.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Það virðist ekki ganga neitt smáræði á eftir ræðu hv. 8. landsk. að dæma. Það er hvorki meira né minna en það, að hér er flutt frv., sem er á móti þjóðskipulaginu og miðar að því að kollvarpa eignarréttinum, og þar á ofan er hæstv. atvmrh. annar flm. þess. Það er ekkert litlið kapp á það lagt af þeim, sem eru í minni hl. í allshn., að hindra framgang þessa frv., og það er auðséð, að þeir hafa fengið mjög valdamikla menn í lið með sér. Daginn eftir að nál. meiri hl. kemur fram, kemur bréf frá stjórn Landsbankans, sem minni hl. hefir birt í sínu áliti.

Það væri einkennilegt þjóðskipulag hér á landi, ef það þyldi ekki annað eins og birtingu efnahagsreikninga. Ég held, að það sé nauðsynlegt að vekja eftirtekt hv. 8. landsk. og annara andstæðinga þessa frv. á því, að hér er ekki verið að skylda aðra til að birta efnahagsreikninga en þá, sem skulda bönkunum stórfé. Það er ekki verið að skuldbinda þá, sem sjálfir eiga auðinn í sínum fyrirtækjum, til þess að birta efnahagsreikninga. Að svo miklu leyti, sem hér er um auðvald að ræða, þar sem einstakir menn eiga fjármagnið sjálfir, þá er enganveginn verið að skerða þeirra rétt. Það eina, sem mér virðist vera gert

með þessu frv., er að tryggja það, að nokkurt eftirlit sé mögulegt af hálfu almennings með þeim fyrirtækjum, sem bókstaflega eru rekin fyrir fé þjóðarinnar. Og menn verða að gá að því, að ástandið hér á Íslandi er frábrugðið því, sem það er í öðrum auðvaldslöndum. Alstaðar annarsstaðar, þar sem auðvaldsskipulagið ríkir, eru það einstakir menn, sem eiga flest hlutafélögin og bankana. Hér á landi er þetta þannig, að ríkið á alla bankana og ber ábyrgð á þeim. Ríkið verður að borga töpin, sem þessir bankar verða fyrir. Og meginhlutinn af öllum atvinnurekstri hér er rekin með fé frá þessum bönkum. Hér er því í rauninni um ríkisrekstur að ræða á fjöldanum öllum af þeim fyrirtækjum, sem starfandi eru í landinu, en á þann hátt, að þegar þessi fyrirtæki tapa, verður ríkið að borga töpin, en ef þau græða, eru það einstaklingarnir, sem hljóta þann gróða.

Hver hefir verið reynsla þjóðarinnar af þessum rekstri, t. d. síðustu 20 árin? Hún hefir verið sú, að þessir bankar, sem ríkið ýmist hefir átt eða veitt önnur eins sérreittindi og seðlaútgáfu, hafa á þessum tíma afskrifað sem tap milli 40—50 millj. kr., og það mun vera einsdæmi í allri Evrópu um seðlabanka, sem hafa sérstaklega góð skilyrði til að tryggja sína afkomu. Þessi töp hjá bönkunum á atvinnurekstrinum hafa skeð þrátt fyrir allt það eftirlit, sem hv. 8. landsk. og landsbankastj. talaði um. Það hefir verið bankaráð allan þennan tíma og bankastjórn. Engu að síður hefir þetta fé tapazt. Og á hverjum einustu fjárlögum er í raun og veru verið að borga þennan halla. Það er því ekkert undarlegt, þó að þjóðin hafi tilhneigingu til að hafa meira eftirlit með þessu sjálf en verið hefir hingað til.

Hv. 8. landsk. talaði um það, að þetta frv. raskaði eignarréttinum. Mér virðist það miða að því að vernda eignarréttinn, þ. e. a. s. eignarrétt þjóðarinnar. Frv. tryggir það, að þjóðin geti verið öruggari en hingað til með þær eignir, sem hún leggur á vald bönkunum, ýmist það, sem einstaklingar leggja fram sem sparifé, eða það, sem þjóðarheildin leggur fram sem lán, sem ábyrgð eða annað slíkt. Ég álit, að með þessu frv. sé spor stigið í áttina til þess að veita þjóðinni meiri möguleika til þess að vernda eignir sínar. Það fer svo fjarri því, að verið sé að brjóta í bága við l. og fyrirmæli um eignarréttinn. Og sérstaklega finnst mér það ómaklegt af hv. 8. landsk., að hann skuli láta sér þau orð um munn fara, að með birtingu efnahagsreikninga sé stuðlað að því, að traust almennings á viðkomandi fyrirtækjum glatist. Það getur ekki verið um það að ræða, að traustið glatist, svo framarlega sem allt er með felldu. Það er ekki verið að stofna í hættu þeirri eign, sem einstakir menn kunna að eiga í fyrirtækjum. Það er verið að reyna að koma í veg fyrir, að „svindlið“ geti verið friðheilagt, og held ég, að þeir, sem berjast á móti þessu frv., ættu ekki að fara að gerast verjendur þess.

Minni hl. allshn. heldur því fram í álitinu, að eftirlitið með bönkunum eigi að vera í höndum trúnaðarmanna Alþingis og almennings, þar sem séu bankaráðin. Eftir reynslunni að dæma er ekki heppilegt að treysta á þetta, ekki sízt

þegar það kemur fyrir hvað eftir annað, að einmitt stærstu skuldunautarnir eru sjálfir bankaráðsmenn og eiga þar af leiðandi að hafa eftirlit með þeim óeðlilegu lánveitingum, sem minni hl. allshn. talar um.

Þá ætla ég að víkja að tveimur atriðum í um-sögn þeirri, sem tveir af bankastjórum Landsbankans hafa sent í sambandi við þetta frv. Þar segir svo, með leyfi hæstv. forseta: „Það er nú almennt viðurkennd regla, þar sem einstaklingsréttur og einkarekstur er viðurkenndur, að fjárhagsmálefni hvers og eins séu fyrst og fremst hans einkamál“.

Það er engu líkara en að þessir menn vilji gefa það í skyn, að svo framarlega sem þetta frv. verður að l., sé einkarekstrinum stofnað í hættu og eignarrétturinn muni verða afnuminn. En það, sem hér er um að ræða, er aðeins þetta, að tryggt verði, að þjóðin hafi sjálf einhvern rétt yfir sínum málum og sínu fé.

Ég er ekki fjarri því, að það sé hugmyndin hjá þessum bankastjórum, að í raun og veru sé Landsbankinn þeirra einkaeign, sem komi öðrum litid við, a. m. k. virðist mér það liggja á bak við setningu eins og þessa: „Nú er ekkert við því að segja, að þeir, sem lánveitingum stjórna úr bönkum og sjóðum, og sem í mörgum tilfellum eru trúnaðarmenn hins opinbera, séu eftirliti háðir“. Það er eins og það sé einhver náð, að hið opinbera skuli mega hafa eftirlit með þessum mönnum. En sú reynsla, sem íslenska þjóðin hefir haft af bankarekstri, er sannarlega ekki þannig, að vanþörf sé á því, að meira eftirlit verði haft þar framvegis en verið hefir á undanförunum áratugum, enda er það vitað, að í hvert skipti, sem því er hreyft, að gera það eftirlit strangara, þá er uppi fótur og fit og allt gert til að hindra það.

Þá er enn fremur talað um það í þessu álitu, að í Landsbankanum sé sérstök endurskoðunardeild, sem sé algerlega undir stjórn bankaráðsins. Það hefir sannarlega ekki veitt af þessu, og þrátt fyrir þetta virðist ganga erfiðlega að fá upplýst ýms dularfull fyrirbrigði, sem hafa gerzt í þessari stofnun. Mér finnst því fjarri því, að þessir herrar geti sett sig á háan hest, þegar sá flokkur, sem að þessu frv. stendur, fer fram á, að þjóðin fái að hafa meira eftirlit með því, hvernig lánveitingum bankanna er hagað. Bankarnir eru eign þjóðarinnar, sem hún á kröfu til að fá að vita, hvernig er stjórnað.

Hv. 8. landsk. minntist á það í lok ræðu sinnar, að það væri í raun og veru miklu eðlilegra af flm. að ráðast á stjórnir bankanna beinlínis og svipta bankastjórnana völdum. Ég get verið honum sammála um, að það væri engin vanþörf á því. Og það mætti fara að athuga það spursmál, hvort þjóðin hefir efni á því að láta þessa óstjórn í Landsbankanum viðgangast. En víst er um það, að fyrirkomulagið á lánveitingum frá þessari stofnun er meir en litid rotid, ef hún þolir ekki, að efnahagsreikningar séu birtir. Og þeir, sem tala um birtingu efnahagsreikninga sem stórhættulega ráðstöfun, virðast a. m. k. sjálfir viðurkenna, að þeir viti um nokkuð mikla fjármálaspyllingu þarna á bak við, sem hættulegt væri, að kæmi í ljós. Enda talaði hv. frsm. minni

hl. ekki um annað heldur en einmitt þetta, hvað það myndi gert að miklu umtalsefni, ekki síst í blöðunum, hvernig ástandið væri hjá þessum fyrirtækjum, sem samkvæmt frv. eiga að birta reikninga sína.

Ég vil lýsa ánægju minni yfir því, að þetta frv. er fram komið, og mun ég standa með því og vona, að það nái samþykki.

Umr. frestað.

Á 41. fundi í Nd., 5. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

Sigurður Kristjánsson: Ég vissi ekki betur en að verið væri mitt í umræðum um þetta mál og hafði þess vegna ekki hirt um að láta skrá mig á mælendaskrá á síðasta fundi, þegar þetta mál var til umr. En ég sé það nú, að menn munu af einhverjum ástæðum ekki telja vert að lengja umr. um málið, og kemur mér það nokkuð á óvart, því að þetta mál er að minnu áliti meðal þeirra undarlegustu, sem komið hafa hér fyrir Alp. Ég hef hlustað á þær umr., sem fram hafa farið, svo gaumgæfilega sem mér hefir verið unnt, og ég hefi ekki með bezta vilja fundið eina einustu frambærilega ástæðu fyrir því, að þörf væri á slíkri lagasetningu sem þessari, og ég hefi ekki — og þykir mér það því undarlegra — orðið var við, að gert hafi verið nokkuð af hálfu formálenda málsins til þess að hnekkja þeim rökum, sem fram hafa komið gegn þessu frv. Ég hélt þó sannast að segja, að sumar þær umsagnir, sem fram hafa komið um málið, eins og t. d. frá Landsbankanum, væru ekki svo mikill hégómi, að líklegt væri, að það þætti ekki einu sinni svarandi af þeim, sem málið flyttu. — Minni hl. n. hefir nú rakið efni þessara umsagna nokkuð, svo að ég sé ekki ástæðu til að fara langt út í það. En það er einkennilegt í sambandi við umsagnir þeirra fjögurra aðilja, sem leitað var til, Landsbanka Íslands, Vinnuveitendafélagsins, verzlunarráðsins og S. Í. S., að þeir hinir fyrst töldu leiða allir nokkur rök að því — og sumir mjög gagngerð —, að frv. þetta sé ekki aðeins ótímabært og þarflaust, heldur sé það mjög varhugavert og geti verið á ýmsan hátt hættulegt, en S. Í. S., sem mælir með frv., færir ekki eitt einasta orð fram til stuðnings því, að rétt sé að setja slíka löggjöf. Það bara jatar út í loftið. Mér þykir, eins og ég sagði áðan, ákaflega merkilegt, að flm. málsins skuli ekki hafa séð ástæðu til að reyna að hnekkja þeim rökum, sem felast í nál. minni hl. og í umsögn þessara þriggja aðilja, sem allir leggja eindregið á móti því, að þetta frv. verði að lögum. En það má vel vera, að það sé líkt ástatt um þetta mál eins og svo mörg önnur, sem ungað hefir verið út í sama hreiðinu og þessu frv., að hvorki séu fyrir hendi frambærileg rök fyrir því né heldur, að ætlað sé til þess, að málið sé yfirleitt rökrætt, eða að nokkru máli skipti frá þeirra sjónarmiði, hvort færð eru fleiri rök með því eða móti. Það er svo um mörg slík frv. sem þetta, sem eru ávöxtur kommúnismans hér á landi, að það þýða engin andmæli; það er eins og að berjja í selshausinn. Þetta er fjarri því að vera það fyrsta, sem borið er fram hér á hinu

háa Alp., til þess að ofsækja og gera tortryggilega þá menn, sem þrátt fyrir alla erfiðleika eru að berjast við að halda uppi einhverjum atvinnurekstri til framleiðslu og atvinnubóta fyrir landslýð. Hér er sem sagt áframhald af þessum gamla leik, að kommúnistar utan þings krefjast eins og annars og verpa þessum hrafnseggjum sínum í hreiður Framsóknar, og hún leggst svo á og ungar út.

Það hefir aðallega verið fært fram sem nauðsyn fyrir þessu máli, að lánsstofnunum landsins væri ekki trúandi fyrir því að útteila lánsfé, og þess vegna þyrftu þær að hafa eitthvert aðhald til þess að fara af réttssýni og skynsemi með þessa hluti, og aðhaldið á að vera það, að fólkið í landinu, sem á sparifé, geti fylgt með því, hvernig lánum sé hagað og geti gripið fram í. Eða m. ö. o., það á að vera þarna opin leið til þess að æsa þá menn í landinu, sem eiga sparifé, gegn því, að það sé lánað út til atvinnuvegganna, nema eftir þess ákvörðun. Nú hefir verið spurzt fyrir um það hér við umr. þessa máls, hvaða skilyrði almenningur í landinu hafi til þess að meta það, hvort réttmætt sé að lána Pétri eða Páli fé. En við því hafa engin svör komið, sem ekki er von, því að þetta er hin mesta firra, sem hægt er að hugsa sér, að fólk, er leggur inn sparifé, hafi betri skilyrði til þess að meta nauðsynina á því að lána út fé, og hverjum sé best fyrir því trúandi, heldur en forstjórar þeirra lánsstofnana, sem hafa féð til varðveizlu. Vitanlega getur þessum forstjórum yfirsézt, og oft eru það óviðráðanleg atvik, sem ráða því, hvort það fé kemur aftur, sem lagt er í atvinnurekstur. En hitt er sjálfsagt öllum ennþá ljósara, að menn, sem kunna að hafa nurlað saman nokkrum aukum af sinni sparsmi, hafa miklu minni og í flestum tilfellum engin skilyrði til þess að meta þetta. Það eina, sem þess vegna er hægt að gera með því að bera þetta mál undir slíkan almenning, er að æsa menn upp gegn einstökum lántakendum. Og vitanlega er það tilgangur frv. og enginn annar, að geta haldið áfram þeirri rögsiðju, sem gengið hefir fjöllumum hærra hér á landi í tvo áratugi gegn atvinnurekendum og orðin er að heimskelegri ofsókn.

Í því sambandi vil ég koma að því, sem hæstv. atvmrh. sagði í gær, að hann hefði ekki orðið var við neinn rögburð né að reynt væri að gera lántakendur tortryggilega, nema þegar verið væri að naga í S. Í. S. Ég hefi sjálfur verið með honum á fundi, þar sem hafður var í frammi blygðunarlaus rógur um einstaka atvinnurekendur hér á landi, og einkum í þá átt, að þeir væru allir svindlarar, sem svældu út sparifé almennings. Þetta er því mælt gegn betri vitund af hæstv. atvmrh. Og ég get sagt það með sanni, að ég man varla eftir neinum einasta pólitískum fundi á undanförunum árum — og hefi ég verið á þeim mörgum —, þar sem ekki hefir verið fluttur rögburður og oft visvitandi ósannindi um þá menn, sem hafa lánsfé til meðferðar, þ. e. a. s. atvinnurekendur í landinu. Svo að segja á hverjum einasta fundi hefir þessi ofsókn gengið, og það er orðið að trú hjá mörgum, að þeir, sem einhverja atvinnu reka, séu svindlarar og margir

stórhjófar og allir illgerðamenn þjóðfélagsins. Og þetta frv. er ekkert annað en áframhald af þessari iðju.

Þá er það umhyggjan fyrir sparifé landsmanna. Mikið skelfing held ég, að þessir hv. flm. hafi miklar áhyggjur út af því, hvort sparifjäreigendur missi fé sitt eða ekki. Það er ekki langt síðan að einmitt núverandi stj.flokkar börðust fyrir því að setja á hausinn lánsstofnun, sem hafði að geyma nokkrar millj. af sparifé landsmanna. Það voru um 10 þús. sparifjäreigendur, sem áttu fé sitt þar inni, flest féltílrir og eignalítlir menn, sem höfðu nurlað saman nokkrum hundruðum króna, til þess að eiga sér til stuðnings í ellinni eða börnum sínum til styrktar við nám. Og ég varð ekki var við, að það hreyfðist nokkur meðaumkunarstrengur í brjóstum þessara manna þá, þótt þessir sparifjäreigendur misstu að miklu eða öllu leyti fé sitt. Mig undrar því, að þessir menn skuli hafa það innræti, að koma hér með þennan dæmalausa silkisvip og berja sér á brjóst yfir því, hvað þeir beri mikla umhyggju fyrir því, að sparifjäreigendur missi ekki fé sitt. Og þetta eru ýmist sömu mennirnir eða flokksm. sömu manna, sem lögðu þetta óskaplega kapp á að fyrirkoma spariskildingum um 10 þús. sparifjäreigenda. Þá voru leiddar að því sterkar líkur, að tilgangurinn væri ekki sá, að gera sparifjäreigendum illt, og hefir eflaust ekki verið, heldur einungis tilfinningarleysi fyrir því, þótt þeir biðu tjón. En höfuðtilgangurinn var vitanlega sá, að setja á hausinn þá lánsstofnun, sem aðallega hafði haldið uppi sjávarútvegnum í landinu, þessum atvinnurekstri, sem hinir sömu menn aldrei megí heyrá á minnzt, svo að þeir ekki fyllist þeirri blindu óvild, sem oft hefir leitt þá út í hreinustu vitleysu.

Þá skal ég víkja að því, sem hv. flm. hafa ymprað á, sem sé því, að þegar ríkið sjálft leggi mikið í sölurnar fyrir einstaklinga eða stofnanir, þá beri að leggja þeim einhverjar skyldur á herðar í staðinn, og þar sem ríkið eigi að meira eða minna leyti þær lánsstofnanir, sem fé lána til atvinnurekstrar, þá sé ekki nema eðlilegt, að þær krefjist þess að vita sem gleggst skil á því, hvernig með þetta fé er farið. Ég veit nú ekki betur en að lánsstofnanir viti, hvernig farið er með féð í flestum tilfellum. Ég veit ekki annað en að lánsstofnanir geri sér það að reglu að hlýða mönnum yfir um efnahag þeirra og allar fyrirætlanir og öll skilyrði til þess að geta skilað aftur því fé, sem þeir fá lánað. Og ég hefi aldrei vitað þess dæmi, að nokkur lántakandi hafi þrjóskazt við að gefa lánsstofnun sinni allar þær upplýsingar um fjárhag sinn og aðstöðu, sem óskað hefir verið eftir, og það er sá aðili, sem á að meta það, hvort hættan er mikil, sem mest varðar um þetta, og mikið meira en nokkrar rögtungur, sem kunna að geta hagnýtt sér þetta til þess að ofsækja einstaka menn og stofnanir.

En nú veit ég ekki til, að þessir menn, sem eru lántakendur, séu að fara fram á neitt góðverk af ríkinu, þegar þeir biðja um lán, því að svo er ástátt, að að langmestu leyti er það fé sparifjäreigenda, sem þar er í veltu, og sem betur fer hefir mjög lítið af því tapast enn þann dag í dag. Hitt væri svo annað mál, ef ríkið tæki

út úr einhverja sérstaka atvinnurekendur og gæfi þeim alveg sérstök kjör og friðindi. Þá væri ekki nema réttmætt, að ríkið krefðist einhverra sérstakra skila af slíkum mönnum eða fyrirtækjum. Og þá er að athuga, hvort slíkir menn eru til. Því verður ekki í móti mælt, að kaupfélög og samvinnufélög hér á landi njóta sérstakra friðinda. Þau eru að miklu leyti skattfrjáls, og auk þess er þeim sýnt alveg sérstakt tillit í lánveitingum. Og ekki nóg með það, heldur njóta þau alveg sérstakra stórfriðinda með innflutning og úthlutun gjaldeyrís. Þegar ríkið er þannig búð að taka upp á sína arma einhverja sérstaka aðilja, þá er ekki nema sjálfsagt, að ríkið krefjist einhverrar nánari athugunar hjá þeim heldur en yfirleitt öðrum stofnunum og einstaklingum, eins og það líka er sjálfsagt, að ríkið birti sína reikninga, bæði efnahags- og rekstrarreikninga, af því að þar er ríkisstjórnin ekkert annað en ráðsmaður eða sá, sem í umboði þjóðarinnar fer með ríkisbúið. Og þar sem sakir standa svo, að svo má að orði kveða, að ríkið sé búð að taka stofnanir upp á sína arma, þá er ekki fjarri sanni, að það krefjist einhvers af þeim. En það er vitað, að slíkt er ekki gert, heldur hafa þessum stofnunum verið veitt stórfriðindi í skattgreiðslum, og það hefir verið sett löggjöf til þess, a. m. k. óbeinlínis, að koma fótum undir fjárreiður þeirra af nýju, þegar þau hafa verið sokkin niður í skuldafenið. Ég held þess vegna, að þeir einu lántakendur, sem réttmætt væri að krefjast af, að birtu reikninga sína, séu sambandskaupfélögin.

Hinsvegar vil ég um leið taka það fram, að það er undarlega barnalegt að miða það við vissa fjárhæð, hvenær birta skuli efnahagsreikninga. Eins og það skipti mestu máli, hver upphæðin er, en ekki hitt, hvað reksturinn er mikill, og hvað sá, sem rekur fyrirtækið, getur lagt mikið á móti og gefið miklar tryggingar. Við skulum bara hugsa okkur útgerðarmann, sem gerði út einn opinn bát, 3—5 tonna. Það væri ekkert lítil skuld hjá honum, ef hann skuldaði 50 þús. kr. við áramót. En slík skuld gæti aftur á móti ekki talizt nema hegómi hjá stóru útgerðarfyrirtæki, sem hefði mikinn skipastól og kannske velti millj. Þetta 50 þús. kr. mark er því ákaflega barnalegt, og það er eðlilegt, því að það virðist einungis vera til þess gripið til þess að fylla upp í frv., en tilgangurinn er auðvitað sá, eins og óbeinlínis hefir verið tekið fram af hv. flm., að hægt sé að nota almenningssálitið eða réttara sagt almenningssfávízkuna á menn til ofsóknar.

Nú veit ég ekki betur en að það sé ákaflega greiður aðgangur fyrir almenning, sem lætur sig þá nokkru skipta, að afla sér vitneskju um efnahag manna eða félaga. Í fyrsta lagi er nú fámennið hér svo mikið, að það er varla hægt fyrir menn að leynast með skildinga, þó að ekki séu nema nokkrar þúsundir, svo að ekki viti um það allur almenningur í hans byggðarlagi. Sama er að segja um það, ef atvinnurekstur gengur illa hjá einhverjum manni, að það er í fyrsta lagi öllum bersýnilegt, að það hallar undan fæti hjá honum, og svo skortir sjaldan menn til þess að útbreiða það og kynna almenningi. Og loks

er það, að bæði einstaklingar og félög eiga að birta efnahag sinn fyrir skattaneftndum, sem gefa út skýrslur í hverjum einasta hreppi og kaupstað hér á landi, og þær liggja frammi og sýna það a. m. k., hvort maðurinn á nokkuð til, sem er skattskyldur, og ef svo er, þá sýnir skattstíginn hverjum vitibornum manni, hvað maðurinn á af skuldlausum eignum. Það er því siður en svo, að almenningur eigi nokkuð erfiðan aðgang að því að vita um efnahag manna. — Og ég kem þess vegna aftur að því, sem er aðaltilgangur frv., en hann er sá, að geta ofsótt menn og fyrirtæki í framtíðinni ennþá ræki-legal en gert hefir verið hingað til, og finnst manni þó, að það hafi gengið út í fullkomnar öfgar.

Hv. þm. sagði í gær, að þrátt fyrir öll bankaráð hefðu orðið tilfinnanleg töp á sparifé hér. Hvaða sparifé hefir hv. þm. fyrir augum? Mér er ekki vitanlegt, að mikil brögð séu að því, að sparifé tapist. Ég hefi heyrt, að einstaka kaupfélag hafi farið á hausinn, sem búið var að snapa sparifé almennings í sínar þarfir. Sparisjóður einn austanfjalls komst í þrot, en allt eru þetta smámunir á móts við það, sem hv. þm. vill vera láta. Þetta tal hans á kannske að vera áframhald af því, sem hv. þm. var að fræða oss á um daginn, nefnilega að útgerðarmenn væru búnir að svindla til sín 40 millj. af fé bankanna. Það er nú vitanlegt, að bankarnir hafa aldrei átt neinar 40 millj. Hv. þm. hefir sér það til vorkunnar, að ýms blöð hafa verið að sála á þessu, að fiskispekúlantar væru búnir að svikja út úr bönkunum 30—40 millj., en það er ekki hægt að svikja út fé, sem er ekki til. Ég vil skjóta því að hv. 5. þm. Reykv., að hann getur fengið nóg tækifæri til að gera sig að flóni í fjármálum, þó að hann sleppi þessu. Ég geri ráð fyrir, að þessi vitleysa í honum stjórnist af hans lofsverða áhuga um að rögbera útgerðarmenn. En það þýðir ekki að gera það með slíkum fjarstæðum sem þessari. Og það er öllum vitanlegt, sem eitthvað hugsa, að sjávarútvegurinn hefir auðgað þjóðina, ekki um milljónir, heldur um tugi milljóna, því að sá þjóðarauður, sem Íslendingar eiga nú, er kominn úr sjónum. Þó að einstök fyrirtæki hafi tapað eitt árið, þá hafa þau grætt annað árið. Menn geta talað um, að fiskispekúlantar hafi féflett þjóðina, en sannleikurinn er sá, að einmitt þeir hafa auðgað hana um tugi milljóna. Þeir, sem fiskinn hafa átt, hafa tekið sinn gróða hjá fiskispekúlöntunum, sem greiddu framleiðendum fiskinn hærra verði en fyrir hann fekkst í neyzlulöndum, en margir af þeim voru útlendir menn. Ég ætlast ekki til, að hv. þm. viti þetta, en ég ætlast til, að hann sé ekki að gaspra með hávaða um það, sem hann veit ekkert um.

Frsm. meiri hl. (Sveinbjörn Högnason): Það er einkennilegt að elda hér lengi og hlusta á þm. tala af heilögum eldmóði um það, hvílik firn séu hér á ferðinni. Annars er það aðallega tvennt, sem hefir komið berlega í ljós í þessum umræðum. Í fyrsta lagi hræðslan við það, að missa aðstöðu til þess að fara með sparifé þjóðarinnar án þess að vera krafinn reikningsskapar, og

í öðru lagi fyrirlitningin á dómgreind almennings. Þá fyrst var hv. 6. þm. Reykv. í essinu sínu, þegar hann jós sér yfir það, að almenningur, sem ekkert skyn bær á þessa hluti, ætti nokkuð að fá að fylgjast með. Ég býst við, að hann tali kannske á aðra leið á kjósendafundum. En einmitt fyrir eftirlitsleysi og vöntun á aðhaldi frá almenningi tapast milljónir. Þess vegna er dálitið hart að sitja undir því, að einmitt þeir, sem sekastir eru, skuli verja óhæfuna með oddi og egg og hella sér yfir það, hvað það væri fráleitt, að almenningur ætti að geta haft hönd í bagga með meðferð síns eigin fjár.

Ég ætla ekki að fara út í einstök atriði, sem hér hafa verið rædd, þau hafa ekki verið svo merkileg; æ ofan í æ hefir verið stagast á því sama. Þessir menn vita ekki, hvaða orðblóm þeir eiga að taka sér í munn til þess að lýsa hneykslan sinni á því, að almenningur eigi að fá að fylgjast hér með. Eins og hún sé ekki sjálfkjörin, þessi stótt þjóðfélagsins, sem lánar milljónir hjá bönkunum. Ég skil ekki hugsunarhátt þennan. Hann er slíka óraleið frá óspilltum hugsunarhætti almennings.

Það er alveg óþarfi fyrir hv. þm. að fara að ókyrrast strax, því að ég á mikið eftir. Og eftir okkar viðræður ætlast ég til, að hann telji það ekki eins sjálfsgagt, að hann einn eða kaupsýslustéttin, sem hann er málsvari fyrir, eigi að ráða því, hvernig fer um fé almennings.

Það er aðallega tvennt, sem fram hefir komið í umr. hér frá þeim, sem mælt hafa gegn frv. Í fyrsta lagi, hvað það sé háskalegt að veita almenningi upplýsingar um þetta, og í öðru lagi, að þetta frv. sé fram komið til þess að ala á rögi á hendur útgerðar- og fésýslumönnum. M. ö. o., þeir, sem leggja á móti þessu máli, ganga út frá því, að eitthvað ljótt hljóti að koma í ljós. Þar getur ekki annað verið á bak við. En ég verð að segja, að það gefur frv. meiri byr í seglin og sannfærir mig enn betur um, að það er þjóðarnauðsyn, að frv. gangi í gegn þegar á þessu þingi.

Þð er alveg furðulegt, hvað ýmsum hv. þm. finnst það háskalegt, að almenningur fái að vita eitthvað í þessu efni. Hv. 8. landsk. sagði, að það væri sjálfsgagt að birta efnahagsreikninga samvinnufyrirtækja, bara ekki einstaklinga. En ætli það væri þá ekki líka háskalegt fyrir hina og rétt að láta sama yfir báða ganga? Það hefir aldrei vakað annað fyrir mér en að skapa heilbriggt aðhald, til þess að ekki sé sukkad ábyrgðarlaus, eins og oft hefir átt sér stað.

Það var nokkuð merkileg yfirlýsing hv. 8. landsk. í gær, þegar hann sagðist vera viss um, að fá félög einstaklinga væru svo fjárhagslega sterk, það þau þyldu þá gagnrýni, að efnahagsreikningar þeirra væru birtir. Ég vil ekki álíta, að þetta sé svo. En þessi yfirlýsing hv. þm. sýnir, hvað samvinnufélögin eru miklu heilbrigðari og betri fyrirtæki en þau fyrirtæki einstaklinga, sem hv. 8. landsk. hefir sérstaklega í huga, því að þau hafa þolað þessa gagnrýni ár eftir ár. Hefir hv. þm. gert sér grein fyrir, hversu óskaplegt vantraust þetta er? Það mundi a. m. k. þykja svívirðilegur rógur, ef ég hefði sagt þetta um einkareksturinn. En ef svona

er ástatt, þá eiga viðkomandi fyrirtæki að koma til gjaldþrotaskipta. Við skulum taka til dæmis þá, sem urðu gjaldþrota, þegar Íslandsbanki fór um. Hefði ekki verið heppilegra, að efnahagsreikningar þeirra hefðu verið birtir, áður en bankinn fór á hausinn, og gjaldþrot hinna glæfralegu fyrirtækja hefðu verið knúð fram áður en allt þetta tap var komið?

Ég fullyrði, að einmitt það, sem kemur fram hjá hv. minni hl., mælir svo eindregið með því, að frv. verði samþ. nú þegar, að ég skil ekki, að þm. með ábyrgðartilfinningu gagnvart almenningi geti verið á móti því. Yfirlýsingar frá mönnum, sem standa nærri skuldugum fyrirtækjum, gefa of miklar grunsemdir um, að eitt-hvað sé óheilbriggt á bak við.

Þá talaði hv. 6. þm. Reykv. um, að það væri svo sem ekkert góðverk við menn, að vera að lána þeim fé. Nei, allt er þetta lagt á sig fyrir blessaða þjóðina, þegar farið er í bankana og milljónir teknar að láni og farið með sem eigið fé. Ég er hv. þm. sammála um, að það er ekkert góðverk að láta menn sofa í ábyrgðarleysi. En það er það einkennilega við þessa menn, sem hv. minni hl. er að verja, að þeim finnst þeir vera sjálfkjörnir til þess að ganga í bankana og fá þar fé eftir þörfum.

Af því að ég tel mig ekki í hópi þeirra manna, sem álíta allt leyfilegt, þegar þeir óska að hefta mál eða koma þeim áfram með málþófi, ætla ég ekki að tala meira. Ég tel mig hafa drepíð á það helzta og skýrt málið frá minum bæjardrym. Vona ég svo, að menn greiði atkv. eingöngu eftir hagsmunum almennings og þjóðarinnar.

Sigurður Kristjánsson: Ég leyfði mér í fyrri ræðu minni að tala á við og dreif um málið, þar sem það var í fyrsta sinn, sem ég tók til máls um frv. Ég þurfti líka að svara því, sem fram hafði komið, eð það var auðvitað rétt að ræða málið grein fyrir grein. Það er nú seinlegt verk að fara yfir hverja einstaka gr. frv., og mun ég ekki gera það. Ég vil þó minnst á nokkur atriði í 1. gr. Í 1. gr. er birting reikninganna einskorðuð við, að viðkomandi fyrirtæki skuldi 50 þús. kr. innanlands. Það á að vera mælikvarðinn á það, hvort óhætt sé að lána því fé. Þetta ákvæði er eitt af mörgu, sem ber vitni um það, að flm. málsins hafa litla hugmynd um þessi efni, því að sé fyrirtæki „insolvent“ vegna erlendra skulda, er ekki minni hætta að lána því fé innanlands. — Í niðurlagi gr. er svo fyrir mælt, að hvert fyrirtæki skuli afhenda stjórnarráðinu reikninga sína í síðasta lagi 5 mánuðum eftir lok reikningsársins, sem er náttúrulega nýár. Ef út af þessu ber, er hægt að leggja við dagsektir, og skal ég koma að því síðar.

Ég vil minna á það, að við sitjum hér í aprilmánuði og eigum að gera út um reikninga ríkisins fyrir árið 1936. Þessir reikningar eru ekki komnir okkur í hendur ennþá. Það eru m. ö. o. liðnir 15 mánuðir fram yfir lok reikningsársins. Og það er þessi fyrirmyndarstofnun, sem á að leggja dagsektir á atvinnurekendurna. Þetta sýnir m. a., að það á að ganga nokkru ríkar

eftir að klófesta þessa menn undir sektar- og refsíákvæðin heldur en ætlazt er til, að gert verði við ríkisstj. sjálfa.

Í 2. gr. frv. segir, að ráðuneytið megi einnig krefjast rekstrarreikninga af þeim aðiljum, sem um getur í 1. gr. Þarna er það lagt í sjálfsvald ríkisstj., hvaða stofnanir hún vill, að skili þessum reikningum. Nú er varla hægt að ætlast til þess — a. m. k. hefir núv. ríkisstj. ekki gefið tilefni til slíks —, að stj. myndi kynna sér svo vel atvinnurekstur hvers einstaklings í landinu, að hún gæti dregið stofnanirnar í sundur og séð í fljótu bragði, af hverjum hún ætti að heimta rekstrarreikninga og af hverjum ekki. Ég held, að sú krafa yrði út í loftið eða eftir geðþótta ríkisstj., því að hún myndi ekki hafa skilyrði til þess að geta dregið menn og stofnanir í sundur eftir neinum reglum. Enda tel ég vafalaust, að hv. flm. hafi þarna ætlað sér að koma ríkisstj. í góða aðstöðu til þess að geta gert greinarmun á vinum sínum og óvinum og haga þessu þannig, að flokksmenn hennar gætu átt aðgang að henni um upplýsingar, þegar þeir færu að flytja hin dýrlegu meðmæli með atvinnurekendunum út á meðal almennings, sem hv. 1. þm. Rang. er búinn að komast að þeirri niðurstöðu um, að sé mjög gáfað fólk og vel að sér.

Ég hefði gaman af því, að hv. frsm. vildi gera grein fyrir, hvernig á því stendur, að í 1. gr. er gefið í skyn, að skuldir fyrirtækja erlendis hafi enga þýðingu í sambandi við það, hvort fyrirtæki stendur sig vel eða ekki, og eins hinu, hvernig ætlazt er til þess, að ríkisstj. fylgist það vel með atvinnurekstri einstaklinga um land allt, að hún geti innan 5 mánaða frá því, að reikningsárið er liðið, verið búin að sjá, hverjir eiga að birta rekstrarreikninga og hverjir ekki, og það með svo miklum skarpleika, að hún geti lagt á dagsektir, ef út af er brugðið.

Þá kemur 4. gr. Það er vitanlega sjálfsagður fylgifiskur þessarar útgunarstarfsemi, sem hv. 1. þm. Rang. og ýmsir fleiri reka, að setja á stofn einhver fyrirtæki, sem rúma fleiri eða færri launamenn. Af þessu leiðir, að einhvern verður að plokka til þess að næra þennan lýð, og í þessu tilfelli eru það að sjálfsögðu atvinnurekendurnir, þótt illa séu staðir. Ráðuneytið á að setja á fót stofnun, ósköp fina stofnun, eftir því sem 4. gr. skýrir frá, sem á að vera rekin með sérstöku reikningshaldi og ætlað er að gefa út þessa reikninga. Ég hefði nú haldið, að það væru komnir nógu margir böggla á atvinnurekendurna hér á landi, þótt þessu væri ekki bætt við. Þeir, sem framleiða mjólk, verða að rogast með hv. 1. þm. Rang. og talsvert lið utan um hann, og það leka niður margir dropar á leiðinni frá framleiðanda til neytanda, til þess að fullnægja hans högværu kröfum. Sama er að segja um kjötið. Þar verða framleiðendur að sjá af mörgum bitanum. Og nú á þetta að færast út nokkuð almennt. Nú á að fara að færa reikninga yfir þessa menn, hvað miklir ódæma glæpamenn þeir eru, að vera orðnir fátækir eftir margra ára baráttu, þó að hv. 1. þm. Rang. segist ekki trúá því, að atvinnurekendur séu svo svirðilegir að eiga ekki neitt.

(SvbH: Ég held, að hv. þm. hafi misheyrzt.) Nei, en hitt má vera, að hv. 1. þm. Rang. hafi talað af sér. Það hefir komið fyrir oftar.

Það er svo fyrir mælt í frv., að ríkisstj. geti ákveðið dagsektir, ef ekki er búið að skila reikningum alveg á mínúttunni kl. 12, þegar 5 mánuðir eru liðnir frá reikningsárslokum. Úrskurði ríkisstj. um þetta má ekki áfrýja. Það er ákaflega fallett að gera ráð fyrir því, að við eigum jafnan svo grandvara ríkisstj., að hún muni ekki misbeita þessu, og oftast nær kynni það að vera. Þó gæti út af þessu brugðið, ef í ráðuneytið kæmi maður með álíka velvildarhug til atvinnurekenda, a. m. k. við sjóinn, og hv. 1. þm. Rang., en ekki með jafnkristilegan hugsunarhátt að öðru leyti. Þá gæti það orðið nokkuð þungt, þegar það ákvæði dagsektir á þrjúzkufulla gamla útgerðarmenn.

Ég ætla ekki að fara langt út í grg. þá, sem þessu frv. fylgir. Ég veik óbeint að henni í fyrri ræðu minni að allverulegu leyti. En ég vil þó mótmæla þeirra firru, að það sé engu minni ástæða til að krefjast þess, að einstaklingar birtu efnahags- og rekstrarreikninga sína en ríkissjóður. Ég skil ekki, hvernig nokkur maður getur sagt þetta, því að vitanlega er öllum ljóst, að það er hin mesta fjarstæða. Auðvitað hafa margir af þeim mönnum, sem hafa haft lánsfé með höndum, sem hefir numið yfir 50 þús. kr., farið að mestu leyti með sitt eigið fé, því að ef eitt fyrirtæki á sjálft einhver verðmæti, sem nema 100% eða meira af lánsfjárupphæðinni, þá verður maður að telja, að það lánsfé sé öruggt. En hvað ríkið snertir, er það vitanlegt, að þar er aðeins verið að birta reikninga þess sjóðs, sem er talinn eign almennings í landinu, og ekki eins frekar en annars, þótt menn borgi misjafnt til hans. Hann er því alls ekki hliðstæður einkarekstri. En hitt skal ég jata, að ríkisstj. hefir stundum farið með ríkissjóðinn líkt og hann væri einkaeign hennar. Það er yfirsjón, sem hvorki er lofsverð eða réttlætir það, að leggja að jöfnu að birta reikninga ríkisins og einstaklinga almennt.

Út af ræðu hv. 1. þm. Rang. þarf ég ekki margt að segja. Hann var eitthvað að tala um það, að ég væri þarfasti þjónn skuldugasta fyrirtækisins í landinu. Ég veit ekki til þess, að ég sé þjónn neins fyrirtækis eða hafi nokkurntíma verið það, nema ef vera skyldi tíma og tíma, þegar ég vann sem daglaunamaður hér áður fyrr. En mitt starf var lengst af að vera kennari. Þarf ég ekki að deila við þennan mann um það, enda býst ég ekki við því, að hans orð verði mikils metin í þessu efni. En hvað þessum orðum hv. þm. að öðru leyti viðvikur, þá þykir mér sennilegt, að þau standi í sambandi við fund nokkurn, þar sem þessi hv. þm. var að segja ýmislegt misjafnt um Reykjavík. Baudst ég þá til þess að skrifta þessum þm. dálítið, þar eð ég sem þm. kjördæmisins þoldi ekki að heyra hallað réttu máli. Hv. þm. sagði, að Reykv. væri við það að setja landið á hausinn og öll landsins börn.

Þá sagði hv. þm., að ég myndi tala öðruvísi fyrir almenningi, þegar ég kæmi út í landsbyggðina. Ég get fullvissað hv. þm. um það, að ég mun segja það sama og ég hefi gert hér.

(SvbH: Hv. þm. er þó hættur að tala um mosa þar.) Ég mun vitanlega ekki halda því fram, sem hv. þm. getur fengið út úr orðum mínum með rangfærslum og útúrsnúningum, en hinsvegar mun ég óhikað standa við það, sem ég hefi sagt, að ég efast ekki um, að almenningur hefir miklu minni þekkingu og miklu minni tök á því að meta, hvaða fyrirtæki eru fær um að taka á móti lánsfé, heldur en þeir, sem með þetta fara nú. Ég efast ekki um, að þessi hv. þm. mundi segja, að fólkið, sem býr úti í strjálbýlinu, og almenningur yfirleitt væri miklu færari um þetta, en allir skynsamari menn myndu fyrirrita slíkt skjall.

Hv. þm. sagði, að almenningur hefði tapað millj. og aftur millj. á atvinnurekendunum. Það er engin leið að eltast við það, þótt einn maður segi svona vitleysu. Hann getur endurtekið það óendanlega. En það verður ekki minni fjarstæða fyrir það.

Hv. þm. sagði, að hann sæi enga mótbáru gegn þessu frv. í nál. minni hl., nema þá, að það væri hættulegt að birta efnahagsreikninga. Í nál. eru prentaðar fjórar umsagnir um frv., og í þremur af þeim eru mjög markverðar upplýsingar um þetta mál, þar á meðal nokkuð, sem ég hélt, að færi ekki framhjá hv. frsm., þar sem tekið er fram, að það sé vitleysa, að þetta frv. sé hliðstætt löggjöf nágrannalandanna. Ég segi ekki, að þetta séu visvitandi ósannindi í grg. frv., heldur aðeins sprottin af því, að hlutaðeigandi menn hafi ekki haft á þessu næga þekkingu. — Þá eru í nál. margvíslegar upplýsingar frá nm. sjálfum. Ég álit ekki, að það sé mitt verkefni að fara út í slíkt, heldur frsm. minni hl., en ég hlýt að benda á það aftur, að hv. flm., og sérstaklega þó hv. frsm. meiri hl., hafa alls ekki fengið til að ræða þau rök, sem borin eru fram gegn frv. Hv. frsm. sagði, að það hlyti að vera hvót til að samþ. frv., að þessir menn andmæltu því. En hvað segir hann um það, að stofnun eins og Landsbankinn leggur eindregið á móti þessu frv.? Ætli það sé vegna þess, að þeirri stofnun, sem ætti að hafa gagn af því að fá upplýsingar um atvinnurekendurna, sé svo annt um að hylma yfir svivirðinguna í fari þessara manna — eins og hann komst að orði —, sem hún leggur til fé.

Þó að ég kæri mig ekkert um að gripa fram fyrir hendurnar á hv. frsm. minni hl., get ég minnt á, að hann sagði í sinni ræðu, að flestir eða allir, sem birtu efnahagsreikninga, myndu birta þá með fasteignamati, sem væri viðast langt fyrir neðan sannvirði og langt fyrir neðan það söluverð, sem þessar eignir ganga fyrir manna á meðal, og af þeirri ástæðu sýndi þetta ekki alltaf rétta mynd af fjárhagnum. Þessu snýr hv. 1. þm. Rang. við og þykist hafa þau orð eftir frsm., að það mætti ekki birta reikningana, því að þá yrðu menn gjaldþrota.

Það er nú svo ástætt með flutning þessa máls, að þeir, sem hafa mælt gegn því, hafa haft öll rökín á sinni hlið; hinir hafa ekkert getað annað en orðið reiðir og komið með brigzlyrði. Og afstaða hv. 1. þm. Rang. vitnar einmitt glögglega um það, að bak við frv. er ekki allt eins hreint og hann vill sýnast láta.

Einar Olgeirsson: Hv. 6. þm. Reykv. ræddi hér allmikið um það, sem ég lagði til málanna viðvikjandi þessu frv. síðast, þegar það var rætt. Hann og aðrir andstæðingar þessa frv. hafa verið að endurtaka það, að í raun og veru væri allt í stakasta lagi hjá þessum félögum, sem ættu að fara að birta efnahagsreikninga sína. En með frv. yrði pólitískum andstæðingum gefið tækifæri til þess að ráðast á hlutaðeigandi fyrirteki og menn. Það eina, sem þeir sjá hættulegt við fjármálaspyllinguna í landinu, er rógur pólitískra andstæðinga. Þeir virðast álíta, að það sé enginn fótur fyrir þeirri lýsingu, sem blöðin gefa af fjárhagsástandinu; það sé allt með felldu þar, sem þessir aðalbjargvættir íhaldsins koma við sögu. Þetta hefir lengi verið viðkvæðið í þessum herbúðum, þegar farið hefir verið fram á, að þjóðin fengi að vita um fjármálaástandið í landinu.

Ég man eftir því, að þegar Íslandsbanki var að fara á hausinn, var sagt frá því hér viku áður, að bankastjóranum, Eggert Claessen, hefði horizt skeyti um það, að hlutabréfin væru farin að falla í London, og var leitað álits um það, hvort nokkur hætta væri með bankann. Og einni viku áður en bankanum er lokað, svarar Eggert Claessen þessu skeyti með því að segja, að allt sé í stökustu reglu, hér verði ekki vart við neinn óróa og hlutabréfin hafi hækkað úr 25 upp í 30. Þetta sagði einn af aðalmönnum íhaldsins viku áður en lokað er, og þessum herrum á maður að trúa.

Nú árum áður hafði einn af fremstu mönnum verkalyðsins skrifað grein um Íslandsbanka og spillinguna þar og sýnt þar fram á, að bankann ætti að gera upp, því að hann yrði gjaldþrota. En hvað var gert? Það var hrópað af íhaldinu, að þetta væri rógur pólitískra andstæðinga, og ekki nóg með það, heldur var maðurinn dæmdur til að greiða 20 þús. kr. í skaðabætur. Í 9 ár var bankanum haldið gangandi með því, að ríkið sóaði í hann hverri millj. eftir aðra. Og svo fer bankinn loks á hausinn. Hann var gjaldþrota árið 1921 og á hverju ári eftir það, þar til honum var lokað 1930. En þá var hann búinn að tapa 18 millj., og reikningana hafi hann falsað. Svo vitna þessir herrar í bankastjóra Landsbankans og segja, að þeir séu trúnaðarmenn hins opinbera og eigi að hafa eftirlit með þessum málum.

Og þegar hv. 6. þm. Reykv. er að þvaðra um þetta hér, tekur hv. 2. þm. Reykv. undir, maðurinn sem öll þessi ár hirti laun sín fyrir að vera bankaefstirlitsmaður og sá til þess, að þjóðin vissi ekkert, fyrr en bankinn var kominn yfir um. Svo koma þessir menn og segja, að pólitískir andstæðingar séu að rægja þessi fyrirtæki og að það sé svivirðilegt að fara fram á, að skuldugustu fyrirtækin birti efnahagsreikninga sína.

Í nál. minni hl. er sagt, að það sé nóg að hafa trúnaðarmenn hins opinbera til að líta eftir bönnunum. Þeir hafa sjálfir haft hv. 2. þm. Reykv. sem trúnaðarmann í fleiri ár. Hann mun hafa fengið fyrir það um 160 þús. kr. En hver var árangurinn? Ætla þessir herrar að halda því fram, að það sé vanþörf á því, að Alþingi

og þjóðin fái meira eftirlit með þessum stofnunum?

Sjálfur þessi bankaefstirlitsmaður, sem var að tala hér áðan, gaf sitt álít á sínum tíma viðvikjandi Íslandsbanka. Ég býst við, að menn þekki það sæmilega. Hv. 6. þm. vitnar þar í hina og þessa reikninga, sem hafi verið birtir. Ég hefi hér ræðu hans frá 1930, og þar segir hv. 6. þm., að í Lögbirtingablaðinu 16. jan. hafi verið birtir efnahagsreikningar bankans, sem sýni, að eignirnar nemi 5700000 kr. Og fáum dögum seinna verða þeir að viðurkenna, að bankinn eigi ekki eyri til.

Hv. 6. þm. Reykv. fjargviðraðist um það, að ég hefði sagt, að bankarnir væru búnir að tapa 40—50 millj. Ég skal upplýsa hv. 6. þm. um, að þetta er meira en ágizkun, það stendur svart á hvítu í reikningum bankanna. Ég hefi farið gegnum þá og skal benda þessum hv. 6. þm. á það. Íslandsbanki hefir frá því á stríðsárum til 1930 tapað um 18 millj. kr. Það er svo kunnugt, að ég býst ekki við, að hv. sjálfstæðismenn fari að mótmæla þeim tölum eða verja hneykslin þar, eftir að 8 ár eru liðin frá gjaldþroti bankans og allir vita, að það er merkilegt, að ekki hafa verið lätin ganga sakamál um sumt, sem þar hefir gerzt, og vitanlegt, að hæstiréttur hefir felld dóm, sem ber vott um, að stjórn bankans hefir verið sek um næstum því glæpsamlegt atferli.

Þá er það alkunnugt, að 1927—28 var sett nefnd af Alþingi til að rannsaka hag Landsbankans. Hún leiddi í ljós, að stofnfé hans var allt tapað og allur varasjóðurinn og að bankann vantaði samt nálægt 6 millj. kr. til þess að eiga fyrir skuldum. Árið 1937 lýsir fjmrh. yfir því, að bankinn sé búinn að tapa 15 millj. kr. frá því á stríðsárum, og að mest hafi töpin verið áratuginn fyrir 1930, eða eitthvað 11 millj. fyrir 1928, en síðan bæst við nær 5 millj. til 1936, svo að það má nú reikna tapið 16 millj. á þessum tíma. Með tapi Íslandsbanka gerir það 34 millj. kr.

Nú er það vitanlegt, að við uppgerð Íslandsbanka var alls ekki afskrifað allt, sem virkilega var tapað, heldur kröfurnar afhentar Útvegsbankanum. Tveim árum eftir stofnun hans var líka svo komið, að það varð að skjóta hér á lokuðum fundi á Alþingi til að láta ríkið taka ábyrgð á sparifé bankans, af því að þá þegar var talið, að hlutaféð, $7\frac{1}{2}$ millj. kr., væri tapað, að mestu leyti vegna hins gamla Íslandsbanka. — Þarna er komið yfir 40 millj. Þá koma töp, sem ekki er búið að afskrifa. Landsbankinn færir í reikningum sínum 20 millj. kr. í vixlum. Lánin til Kveldúlfs eru mestöll vixillán. Þá er ekki of hátt reiknað, að $\frac{1}{4}$ þessara vixillána, eða 5 millj., sé hjá Kveldúlfi, og það skyldi ekki undra mig né marga aðra, þó að tvær af þeim millj. tapist. Þannig mætti benda á margar lægri lánaupp-
hæðir, sem samkvæmt líkum eru tapaðar. Það eru því ekki neinir staðlausir stafir, að töpin séu milli 40 og 50 millj. kr. Það er vandalaust að ganga úr skugga um það í reikningum bankanna.

Hvernig hafa nú þessir töpuðu peningar verið skaffaðir?

Skuldir landsins við útlönd voru einar 3 millj. 1914, en núna um 90 millj. kr. Drjúgur hluti þeirrar skuldar stafar af tapi bankanna í sambandi við braskið. Þess vegna er það ekkert efamál, að þjóðin hefir hlotið svo dýrkeypta reynslu af eftirlitsleysinu í þessum málum, að hún verður að fá að vita það og sjá, svo að unnt sé að gripa til nýtilegra ráðstafana, fyrr en það er orðið of seint.

Mig furðar ekkert á því, þó að Landsbankinn sé á móti frv. Ég efast um það (svo að ég noti dæmi JJ), að Íslandsbanki hefði kært sig um að láta birta efnahagsreikninga Stefáns Th., Coplands eða Sæmundar Halldórssonar. En hefðu þessir reikningar verið birtir, gæti ég bezt trúað, að eitthvað hefði verið gert. Rétt eins og Eggert Claessen vildi dylja ástandið í Íslandsbanka sem lengst, vill landsbankastjórnin nú ekkert láta birta. Eins vilja hv. sjálfstæðismenn láta eins og ekkert sé, þangað til daginn sem bönkunum er lokað og beðið um lokaðan fund á Alþingi til að taka ábyrgðina á ríkið og hjúpa, ef hægt er, eitthvað af spillingunni, sem er að opinberast.

Þó að þetta frv. sé spor, sem nær skammt, er það í áttina. Þrátt fyrir mótspyrnu fjármálaspyllingarinnar fær það væntanlega sinn framgang.

*Gísli Guðmundsson: Mér þykir rétt, þar sem ég er meðflm. að þessu frv. og einn í þeim nefndarmeirihluta, sem mælt hefir með því, að segja nokkur orð. Eins og fram hefir komið í umræðum, var ákveðið að senda málið nokkrum aðiljum til umsagnar: bönkunum, S. Í. S., verzlunarráðinu og Vinnuveitendafélaginu. Ég vil taka undir það með hv. frsm. meiri hl., að þegar þetta var ákveðið í n., var það gert til samkomulags við minni hl.

Ég bjóst við því fyrirfram, að flestir þessir aðiljar mundu vera frv. fremur andvígir. Það leggur skyldur á atvinnurekendur og það gerir bönkunum skylt að gefa upplýsingar. Það er ekkert óskiljanlegt, að þessir aðiljar vilji losna við nýjar skyldur. Það hafa þeir nú látið í ljós, og með því hefir ekkert gerzt nema venjulegur sjálfsagður hlutur.

Hinsvegar get ég ekki viðurkennt sum þau rök, sem þessir aðiljar bera fram móti frv. — Ein umsögnin er svo fjarstæð, að jafnvel minni hl. n. hefir ekki séð sér fært að láta prenta hana upp.

Hér er um það að ræða að skylda fyrirtæki, sem skulda 100 þús. eða meira úr bönkunum eða sjóðum, til þess að birta efnahagsreikninga sína. Um þetta komst hv. frsm. minni hl. svo að orði í gær, að með því væri verið að gera að engu friðhelgi eignarréttarins og brjóta þá leynd, sem slíkum fyrirtækjum væri nauðsynleg. En jafnvel þó að svo væri, að hér væri brotin sú leynd, sem sumir atvinnurekendur vilja halda, þá er þetta ekki lagt á aðra en þá, sem skulda a. m. k. 100 þús., og það munu ekki vera ákaflega mörg % af atvinnurekendum á landinu. Annars hefir hæstv. atvinnrh. fært nóg rök fyrir því, að það nær engri átt, að verndun eignarréttarins sé burt numin með þessu, og hrakið önnur svigurmáli af því tægi.

Það hefir verið sagt, að með frv. sé gengið lengra en í nágrannalöndum í því að heimta birting efnahagsreikninga, og ummæli grg. um hliðstæður erlendis dregin í efa. Það má deila um, hvað séu hliðstæður, en ég vil leyfa mér að fullyrða, að hér sé um virkilegar hliðstæður að ræða.

Með þessu frv. er verið að stofna til óþarfa eftirlits, segja menn, og afskiptasemi við stofnanir landsins. Með þessu er ráðizt á einkaframtakið. Þetta er gert í þeim pólitíska tilgangi, að geta komið fram „kritik“ á atvinnurekstri nokkurra andstæðinga, vakið umtal og rög um fyrirtæki þeirra, segja andstæðingar frv., og þykir það mesta goðgá, að almenningur fái vitneskju um það veltufé þjóðarinnar, sem tiltölulega fámennum hópi hefir verið trúað fyrir að ávaxta; bankaráðið eitt eigi að vita um það, endurskoðendur bankareikninganna að gefa vottorð um, að allt sé í lagi, — og þá sé þetta nógu tryggt.

Ég held, að hver sanngjarn maður hljóti að viðurkenna, að hér stendur öðruvísi á en viðast annarsstaðar. Lánsfénu er þannig varið, að það snertir alla þjóðina. Hér á landi eru bankarnir allir ríkiseign eða sama sem, en óviða erlendis. Það mun líka vera nær einsdæmi, að ríkið ber hér ábyrgð á öllu sparifé þeirra. Það er því eins nauðsynlegt og að vita, hvernig ríkisfé er varið, að vita, hvernig þessu sparifé í ríkisábyrgð og lánsfé fengnu með ríkisábyrgð er varið. Munurinn er aðeins sá, að fé ríkissjóðs er tekið með sköttum, en hitt með lánum, sem endurgreiðast af almenningi með vöxtum og jafnvel með beinum ríkisframlögum til skuldaskila. Vegna þessa hlýtur hver maður að viðurkenna réttmæti sérstakra ráðstafana hér á landi. Og þá má ekki minna vera en að þjóðin fái að fylgjast með þessum fyrirtækjum sínum.

Bæði hv. 8. landsk. og hv. 6. þm. Reykv. héldu því fram, að tilgangur frv. væri að gefa tilefni til gagnrýni á pólitískum andstæðingum. Þessu hefi ég þegar svarað að mestu leyti. En af því að tilgátan er ekki sérstaklega falleg, verð ég að minna á það, að því aðeins verður það fyrirtækjum óhagstætt að birta reikninga sína, að þau séu enn verr stæð en almennarómur segir. Standa þau sig hinsvegar betur, hafa þau ekkert nema hag af. Ef ekkert er birt, hlýtur gagnrýnin á rekstri skuldugra fyrirtækja stöðugt að vaxa og verða ómótstæðileg. Vegna ýmissa atvika hefir ekki orðið hjá því komizt, að hagur sumra slíkra fyrirtækja yrði opinbert mál, og hv. andstæðingar frv. geta varla ímyndað sér, að nokkurt fyrirtæki sé friðað fyrir gagnrýni, þó að þetta frv. yrði stöðvað. Enda álit ég, að slík friðun væri ekki holl.

Með þessu frv. á að vera tryggt, að sú gagnrýni, sem fram kemur, geti byggzt á opinberlega skjalfestum upplýsingum. Þá þarf ekki lengur að þrætta um, hvort fyrirtæki skuldi 2 eða 3 hundr. þús., 3 eða 4 millj. kr. Og það á að tryggja, að þegar sum fyrirtæki hafa orðið fyrir opinberri gagnrýni, þá liggi opið fyrir að bera hag þeirra saman við önnur hliðstæð, en enginn njóti þess öðrum fremur að vera leystur

undan gagnrýni, ef hann starfar með miklu lánsfé.

Það er hvorttveggja um þetta frv., að það felur ekki í sér nema rétta og sanngjarna ráðstöfun fyrir þá þjóð, sem sjálf ber ábyrgð á öllu því fé, sem bankarnir lána út — sanngjarna tryggingu vegna sérstakra ástæðna hér á landi —, og að gagnvart fyrirtækjunum sjálfum er ekkert skipulag, sem skapazt hefir, réttlátara og sanngjarnara en að tryggja þannig, að gagnrýnin, sem hlýtur að koma upp, verði á réttari og sannari forsendum byggð en áður.

Umr. frestað.

Á 42. fundi í Nd., 6. apríl, var enn fram haldið 2. umr. um frv.

***Thor Thors:** Það er búið að ræða þetta mál nokkuð mikið, og þarf ég því ekki að vera langorður um það. En af því að ég hefi átt nokkurn þátt í afgreiðslu þess í allshn., finnst mér ástæða til að gera nokkrar aths. við ýmislegt, sem komið hefir fram í ræðum þeirra manna, sem mjög mæla með framgangi þessa máls.

Hv. 1. þm. Rang. hefir mjög látið þetta mál til sín taka, í fyrstu sem form. allshn. í förföllum hv. þm. Barð. Þar lagði þessi maður mjög mikið kapp á framgang málsins, svo mikið, að vart mátti leita umsagnar helztu aðilja um það, áður en það væri afg. í n. Og hér í hv. d. talar hann með mjög miklum hita um málið og virðist álíta það vera eitthvert mesta bjargráð landinu til handa á yfirstandandi örðugleikatímum, að slíkt mál sem þetta nái fram að ganga. Þessi hv. þm. virðist mjög lítið gera úr því aðhaldi, sem eftirlit bankaráðs og jafnvel fjmrh. veitir bönkunum. Og hann lét sér þau ummæli jafnvel um munn fara, að bankaráðsmönnum væri ekki treystandi, því að þeir væru „interesseraðir“ í lánveitingum. Bankaráðsmenn eru kosnir sem trúnaðarmenn almennings og eiga ekki þar annara skyldna að gæta en að héra fyrir brjósti hag bankanna. Það eru þess vegna þung ummæli þetta í garð formanns Framfl., hv. þm. S.-Þ., sem á sæti í bankaráði Landsbankans, og hv. þm. N.-Þ., sem á sæti í bankaráði Útvegsbankans, að þeim sé ekki sem bankaráðsmönnum treystandi til að vera trúir í þessum trúnaðarstöðum, þar sem þeir séu sjálfir beinlínis „interesseraðir“ í lánveitingum.

Hv. 1. þm. Rang. og aðrir, sem um þetta mál hafa talað af hálfu stjórnarfl., hafa mjög orð á því, að með þessari birtingu efnahagsreikninga færist eftirlitið með lánsstofnunum yfir til almennings. En þetta er firra. Því að almennungi er ekki gefinn neinn kostur á að veita bönkunum neitt aðhald um það, hvernig þeir ráðstafa sínu fé, þó að frv. verði samþ. Það er aðeins með því opnuð leið til gagnrýni, sem við vitum, að mundi fara eftir pólitískum línunum í hvert sinn, en ekki raunverulegum ástæðum bankanna. Og það sýnir sig líka bezt á því, hverjir það eru, sem mest fagna þessu frv., hvernig mál þetta er. Engir hafa gripið þetta mál eins fegins hendi eins og kommúnistar hér í þessari hv. d. Því það er eins og frv. sé flutt fyrst og fremst í þágu niðurrísmannanna í þjóðfélaginu. Þeim er

þannig opnuð leið til þess að beina pólitískum árásum í garð andstæðinga sinna. Þetta, að í þessu felist nokkurt aðhald gagnvart bönkunum, er hin mesta firra. Allar lánsstofnanir eru jafnfrjálsar sinna athafna eftir sem áður, að frv. þetta er samþ., og það er vitanlega útrúningur einn, þegar þessi hv. þm. segir, að andstaða okkar sjálfstæðismanna gegn þessu frv. hljóti að koma af því, að við álitum, að eitthvað ljótt kæmi í ljós, ef efnisatriði þessa frv. kæmi til framkvæmda. Andstaða okkar byggist á því, að við álitum, að hér sé um einkamál manna að ræða. Og við álitum það alls ekki í samræmi við núverandi þjóðskipulag í raun og veru, að slík einkamálefni manna á fjármálasviðinu séu gerð að opinberum umræðuefnum. Hv. 1. þm. Rang. hlýtur að skilja það, að í samkeppninni, sem nú ríkir á sviði viðskiptalífsins, getur það verið mjög óþægilegt, að keppinautar geti að ástæðulausu átt kost á að fylgjast með efnahag annara manna. Og ég vil leggja áherzlu á það, að þessi löggjöf er ónauðsynleg af þeirri ástæðu, að það er í núverandi l. beint ákvæði, sem fyrirskipar birtingu efnahagsreikninga. Það nær að visu ekki lengra en til hlutafélaga. En þetta ákvæði er í 35. gr. hlutafélagal., nr. 77 frá 1921, því að þar segir í 2. málsg.: „Aðalniðurstöðu reikninga ár hvert skal tilkynna til hlutafélagaskrár og skrásetja“. — Og í 55. gr. sömu l. eru beinlínis lagðar háar sektir við því, ef þetta ákvæði 35. gr. l. er vanrækt.

Ég vil nú spyrja: Hvaða leyndardómar eru það í rekstri fyrirtækja, sem lánsstofnanir eiga ekki kost á að kynna sér? Hafa ekki bankar og lánsstofnanir rétt til þess á hverjum tíma, ekki aðeins að heimta efnahagsreikninga fyrirtækjanna, heldur líka alla rekstrarreikninga þeirra? Og hafa lánsstofnanir ekki rétt til þess, hvenær sem er, að gera það að skilyrði fyrir áframhaldandi lánveitingu, að sett sé sérstakt eftirlit á hvaða fyrirtæki sem er? Og hvaða leyndardómar eru í sambandi við fyrirtæki þess opinbera? Hafa ekki skattaneindir á hvaða tíma sem er heimild til þess að láta rannsaka allar bækur hvaða fyrirtækis sem er?

Hv. þm. N.-Þ. sagði hér í gær, að fullkomlega hliðstæð lagaákvæði eins og felast í þessu frv. væru í gildi erlendis. Ég vil eindregið skora á þann hv. þm. að upplýsa, hvar eru erlendis í löggjöf nákvæmlega hliðstæð ákvæði í l. því, sem í þessu frv. felst. Það hefir verið sérstaklega rannsakað og upplýst, að t. d. í Danmörku, Noregi og Svíþjóð eru engin hliðstæð lagaákvæði þessu í löggjöf. Og fyrr en hv. þm. N.-Þ. vitnar til ákveðinna lauda og sannar, að slík lagaákvæði séu þar gildandi, verð ég að telja ummæli hans mælt af vanþekkingu.

Hv. þm. N.-Þ. sagði, að hér væri í raun og veru ekki um svo mikið nýmæli að ræða, því að það hefði mjög tíðkast, að fjárhagur einstakra fyrirtækja hefði verið gerður að umræðuefni. Og þetta er rétt hjá honum, því að þessir trúnaðarmenn almennings, sem hafa átt kost á að kynna sér fjárhag einstakra fyrirtækja, hafa oftast verið menn, sem eitthvað hafa verið við stjórnmál riðnir, og gegnum þá hafa hafizt umræður um þessi mál, ef þeim hefir þótt ástæða vera

fyrir hendi til þess. Það skal látið ósagt, að hve miklu leyti þessir menn hafa rofið þá þagnar-skyldu, sem á þeim hvíldi. En ég hygg, að svo muni lengst af fara, að ef eitthvað þykir iskyg-gilegt um rekstur einstakra fyrirtækja, þá muni það í okkar litla þjóðfélagi verða gert að opin-beru umræðuefni. En að það sé nauðsyn til þess að lögbjóða, að opinberlega séu birtir reikn-ingar allra einstaklinga og fyrirtækja, sem skulda vissa upphæð, það er auðvitað allt annað og óskýlt mál og miklu lengra gengið af hendi lög-gjafans heldur en nokkur skynsamleg ástæða mæli með.

Þetta frv. var flutt af hv. þm. V.-Húnv., sem síðan málið var flutt, hefir haft sätaskipti hér á hæst. Alþ. og er nú orðinn hæst. atvmrh. Mér þótti leitt til þess að vita, að það skyldi verða sú fyrsta gjöf, sem hann sem atvmrh. ætlar að veita þjóðinni, að leggja nýjar hömlur á atvinnulíf í landinu, eins og felast á þessu frv. Því að óneitanlega munu slík ákvæði sem þessi verða til þess að draga úr því, að menn hætti fjármunum sínum í stórhættulegan atvinnurekstur, sem við Íslendingar nú yfirleitt verðum við að búa. Það er vissulega ekki hvöt fyrir menn til þess að hætta fjármunum sínum í vafasöm fyrirtæki, ef þeir jafnframt fjárhags-áhættunni eiga það yfir höfði sér, að hver og einn geti grúskað í fjárhag þeirra, og keppinautar þeirra og öfundarmenn geta á hverri stundu gert fjárhag þeirra að opinberu umræðuefni. Það sjá allir, sem með einhverjum snefil af sanngirni líta á þetta mál, að það hlýtur að hafa þær afleiðingar, ef þetta frv. verður að l., að menn verða ófúsari til þess að leggja fjármuni sína í okkar afhættusamlega atvinnulíf. Ég hefði kosið hæst. atvmrh. annað betra en að það yrði hans fyrsta spor sem atvmrh. að rétta atvinnulífi okkar þessa gjöf. — Hæst. atvmrh. er nú ekki viðstaddur, en hann talaði um, að það væri að sjálfsögðu rétt að skylda einkafyrirtæki til þess að birta sína efnahagsreikninga, af því að ríkisstofnanir og ríkissjóður yrðu að gera slíkt hið sama. Mig furðar á því, að slík ummæli skuli koma frá jafnvirðingarverðum sessi. Það er leitt til þess að vita, að hæst. atvmrh. skuli ekki gera sér ljósa grein fyrir þeim mun, sem er í þessu sambandi á ríkisrekstri og einkarekstri. Fjárhag ríkisrekstrar er ekki hægt að leynd, af því að hann er eign allrar þjóðarinnar. En yfir einkarekstri verður að hvíla sú leynd, sem nauðsynleg er í samkeppninni. Sá reginmunur er á þessu tvennu, að bak við ríkisrekstur standa eignir þjóðarinnar, en í einkarekstri eru fjármunir einstaklinga í hættu.

Hæst. atvmrh. sagði, að reikningar samvinnufélaga stæðu opnir öllum félagsmönnum sínum til athugunar. Svo er reyndar líka um einkafyrirtæki, að reikningar þeirra eru opnir öllum félagsmönnum, Hver sem er, sem á einhvern hlut í fjármunum einkafyrirtækis, hefir á hvaða tíma sem er rétt til þess að fylgjast með rekstri þess.

Ég ætla ekki að svara hv. 5. þm. Reykv. mörgum orðum. Hann hélt hér sína vanalegu ræðu um bankatöpin og Landsbankann, sem allir hv. þm. kunna nú utan að og svarað hefir verið við ýms tækifæri, svo að ég nenni nú ekki að vera að

endurtaka það að þessu sinni. Það er annars næsta einkennilegt með þennan hv. þm. og sam-band hans við bankana, að það er alltaf Landsbankinn, sem á sök á öllu, en hann minnst aldrei á Útvegsbankann. Því hefir stundum verið fleygt, að það muni vera einhverjir leyndir þræðir milli sumra stjórnenda Útvegsbankans og Kommfl. Væri æskilegt að fá það upplýst. En það vekur grunsemd, að Útvegsbankinn virðist friðhelgur í Kommfl. Vita þó allir hv. þm., að um töp hefir verið að ræða hjá þeim banka engu síður en í Landsbankanum.

Um einstakar fr. þessa frv. vil ég geta þess, að mér finnst það næstum ósæmandi, þegar í 3. gr. er verið að tala um, að ráðuneytinu sé heimilt að krefjast borgunar fyrir birtingu efnahagsreikninga, og um, að það ákvæði söluverð á þeim. Það á að fara að setja á stofn fyrirtæki, hér hjá okkur, sem á að selja þetta út, sem á að vera einkamálefni manna. Mér þykir ríkisvaldinu lítil virðing ger með slíkri stofnun.

Því hefir mjög verið haldið fram, að það sé nauðsyn á því, að þessir reikningar verði birtir, af því að ríkið beri ábyrgð á öllum bönkunum. En út frá þeirri röksemd ætti þó engin nauðsyn að vera fyrir hendi til þess að skylda ýmsa sparissjóði til þess að birta þessa reikninga, við skulum segja fyrirtæki eins og Sparissjóð Reykjavíkur og nágrennis. Þar er fyrirtæki, sem ekkert á skylt við ríkið. Hvaða rök er þá hægt að færa fyrir því, að það beri að skylda slíkt fyrirtæki til þess að birta sína efnahagsreikninga?

Svo eru ákvæði um það í 5. gr. frv., að ráðuneytið geti hvenær sem er krafist banka og sjóði um skýrslu yfir lánveitingar. Þetta er svo viðtækt, að það nær til allra sparissjóða og til allra sjóða einkafyrirtækja líka, sem hafa einhverjar lánveitingar með höndum. Hér er allt of langt gengið, þar sem það verður þó að teljast ríkinu gersamlega óviðkomandi, hvernig einkastofnanir ráðstafa sínum sjóðum, og nær vitanlega ekki nokkurri átt að skylda skuldunauta slíka fyrirtækja til að birta opinberlega sína efnahagsreikninga.

Ég hef andmælt þessu frv. af því, að ég álit það fyrst og fremst óþarft með öllu vegna gildandi ákvæða í hlutafélagal. Í öðru lagi álit ég það til óþurftar, þar sem það verður til þess eigs að auka illdeilur í okkar þjóðfélagi og draga þær um of inn á fjárhagssvið einstaklinga. Og ég fæ ekki séð, að það feli í sér neitt tryg-gilegt aðhald gegn hættulegum fjárveitingum. Ég fæ ekki séð, að það hafi annan tilgang eða feli í sér aðra möguleika en að skemmta niðurrífs-mönnunum í okkar þjóðfélagi.

*Frsm. minni hl. (Garðar Þorsteinsson): Það eru aðeins nokkur orð í ræðum nokkurra hv. þm., sem ég vildi svara, þar sem þeir hafa reynt að hrekja nokkur atriði í máli mínu við fyrri umr. þessa máls.

Ég held, að það hafi allir hlotið að taka eftir því, sem heyrdur ræður hv. frsm. meiri hl., hina síðari sérstaklega, að hann fór ekki hið minnsta inn á efni þessa frv., þannig að hann færði fram nokkur rök fyrir því, að rétt væri að samþ. það.

Hann fór ekki inn á einstakar gr. þess, heldur stagaðist stöðugt á því, að almenningur þyrfti að vita um lánveitingar til einstakra manna, og sló svo fram, að eitthvað ljótt hlyti að vera falið, úr því að við vildum ekki láta þetta koma fram. Ég vil fyrst benda þessum hv. þm. á það, að hann virðist nú ekki, þrátt fyrir þær umr., sem hér hafa farið fram, og þrátt fyrir nál. og þau önnur álit, sem þessu máli fylgja, þrátt fyrir bæði gildandi íslenska löggjöf um þetta efni, sem er hlutafélagalögin, og þrátt fyrir það, sem í grg. frv. er tekið fram, að sé gildandi í löggjöf um þetta efni á Norðurlöndum — þrátt fyrir allt þetta hefir sá hv. þm. ekki gert sér ljóst, að tvennt ólíkt gildir um birtingu efnahagsreikninga hlutafélaga, samvinnufélaga og opinberra stofnana annarsvegar og einstaklinga hinsvegar. Og rökinn fyrir þessu eru þau að því er snertir hlutafélagin, að þá er aðgangur að þeim til þess að eignast hlutdeild í þeim. Hana eignast menn með því að kaupa þau skjöl, sem hlutabréf eru nefnd og hljóða á handhafa. Það eru engar hömlur við því settar, að menn fái slík bréf keypt. Það er þess vegna eðlilegt, að almenningur, sem hefir þannig greiðan aðgang að því að kaupa þessi bréf og verða meðeigandi í fyrirtæki, fái að hafa aðstöðu til þess að dæma um efnahag fyrirtækisins. Þetta gildir um hlutafélög, og það er einmitt þess vegna, sem 35. gr. hlutafélagalaganna leggur hlutafélögum þá skyldu á herðar að láta birta niðurstöðutölur efnahagsreikninga sinna við hver áramót. Að því er snertir samvinnufélagin og kaupfélögin, þá gildir þar um að nokkru leyti það sama, vegna þess að borgararnir hafa þar fullan aðgang að því að geta orðið félagar í þeim félögum, hvenær sem er. Þetta eru þannig lagað opinber fyrirtæki, að menn geta gengið inn í skrifstofur þeirra og látið innrita sig í þau sem félag, þeir taka á sig ábyrgð gagnvart fyrirtækinu o. s. frv. Af þessum ástæðum er það eðlilegt, að menn hafi aðgang að efnahagsreikningum þessara félaga. En það gildir allt annað um einstaklingana, vegna þess, að þó að t. d. hv. 1. þm. Rang. ræki eitthvert fyrirtæki undir sinu nafni, þá hefði ég engan aðgang að því að vera meðeigandi hans í þessu fyrirtæki. Ég veit kannske, að fyrirtækið er gott, og mig langar til að eignast það með honum, en ég hefi þó engan aðgang að því, nema hann samþ. það. Allt annað væri, ef hann stæði fyrir félagi, sem væri hlutafélag; þá gæti hann ekki varnað mér að verða sameigandi sinn að því, af því að ég gæti keypt mér hlutabréf af Pétri eða Páli og þannig gerzt sameigandi í félaginu. Þetta er meginmunur á aðstöðu til að verða meðeigandi í fyrirtækjum.

Ég vil ekki vera að endurtaka það, sem ég sagði í sambandi við það lánstraust og traust hjá almenningi, sem enginn getur neitað, að er hverjum þeim einstaklingi og hverju félagi nauðsynlegt, sem rekur einhverja atvinnu. Hinsvegar er það alveg ljóst, að ef efnahagur einstaklinga og fyrirtækja liggur undir gagnrýni þess opinbera, þá getur það riðið trausti þeirra að fullu. Þeir missa þá möguleika, sem þeir annars hefðu í sambandi við atvinnureksturinn. Hv.

frsm. var ákaflega harðorður í þessu efni og hélt því fram, að það væri síður en svo athugaðvert við það, þó að menn, sem ekki ættu fyrir skuldum, lentu fyrir gagnrýni, því að það væri skylda þeirra að gefast upp og þeir ættu skilyrðislaust að gera það, áður en þeir fengju ef til vill tug þúsunda króna að láni. Þetta kann að vera rétt, ef litið er á strangasta bókstaf gjaldprotaskiptal., en eftir brtt. hv. meiri hl. n. á niðurfjöfnunarnefnd að votta, að reikningarnir séu réttir, þó að allar þær fasteignir t. d., sem gefnar eru upp til skattaframtals, séu ekki færðar með raunverulegu verði, heldur fasteignamatsverði, og niðurstaðan geti hæglega orðið sú, að samkvæmt þessum uppgefnu efnahagsreikningum eigi einstaklingar eða fyrirtæki ekki fyrir skuldum, þó að þau eigi það í raun og veru. Eftir framsetningu hv. 1. þm. Rang. að dæma, vill hann ekki taka tillit til þess, heldur miða við það, sem efnahagsreikningarnir sjálfir segja til um. En jafnvel þótt hann vilji ekki leggja svo strangan skilning í þetta, þá er sjálfsgagt enginn vafi á því, að pólitískir andstæðingar muni reyna að draga þetta þannig fram; þeir mundu vilja gera þessa menn tortryggilega með því að vísa til efnahagsreikninganna og sýna fram á, að samkvæmt tölunum einum ættu hlutaðeigandi fyrirtæki ekki fyrir skuldum. Það er mjög erfitt fyrir viðkomandi mann eða fyrirtæki að sýna sérstaklega fram á, að tölur, sem upp eru gefnar, séu of lágar. Það er auðveldara að slá fram dylgjum og árásum í þessu sambandi heldur en að hreinsa sig af þeim, og það mundi þess vegna í mörgum tilfellum verða þannig, að fyrirtæki eða einstaklingur, sem raunverulega ætti fyrir skuldum, en berðist kannske í bóknum og ætti einhverjar eignir, sem færðar væru á efnahagsreikning neðan við raunverulegt verð, mundi verða ofurseldur opinberri gagnrýni og missa það traust, sem hann hefði kannske hjá almenningi, svo að hann ætti ekki annars úrkosta en að gefa sig upp sem gjaldþrota. Ég hygg, að það sé ekki tilætlun þingsins að ganga þá leið, að gera einstaklingum miklu erfiðara fyrir heldur en annars þyrfti að vera, og þó að hv. 1. þm. Rang. og sá kommúnisti, sem hér hefir talað í þessu máli, vilji gera eitthvert gys að því að telja það lánstraust, sem einstaklingar og fyrirtæki hafa hjá almenningi, eign, sem í raun og veru ætti að vera varin af stjkr., þá er það misskilningur þeirra, en ekki minn, því að það er að sjálfsögðu ekki hvað minnst verðmæt eign hvers einstaklings eða félags, sem rekur einhverja atvinnu, að hafa traust almennings og að hafa lánstraust, þó að sú eign sé kannske ekki talin mikils virði við skattaframtal eða uppskriftir.

Hv. 1. þm. Rang. taldi, að það væri ákaflega litils um vert, þó að fyrirtæki lentu undir gagnrýni, því að það hefði verið þannig og enginn um fengizt. Ég vil benda hv. þm. á, að það hafa ekki risið upp svo fá mál fyrir íslenskum dómstólum einmitt í sambandi við það, að félög eða einstaklingar hafa orðið fyrir árásum í sambandi við sinn atvinnurekstur og efnahag. Hv. þm. nefndi S. í. S. í þessu sambandi. Það er rétt, að S. í. S. hefir staðið í málaferlum oftar

en einu sinni einmitt til þess að fá menn dæmda í skaðabætur fyrir það tjón, sem félagið telur sig hafa orðið fyrir vegna árása pólitískra andstæðinga. Ég skal taka það fram, að ég álit, að það eigi að taka hart á því, ef fyrirtæki eða einstaklingar verða fyrir slíkum árásum, sem hnekkja þeirra atvinnurekstri. Ég vil benda á eitt dæmi í þessu sambandi, sem þessi hv. þm. man kannske eftir, en það var, þegar ritstjóri Tímans þáverandi, Tryggvi Þórhallsson, var dæmdur í 12000 kr. skaðabætur, ef ég man rétt, til Garðars Gíslasonar, fyrir það, að í Timanum stóð grein, sem Garðar Gíslason sannaði, að hefði bakað sér tjón. Ég veit, að þessi hv. þm. man líka eftir skaðabótamáli, sem S. Í. S. höfðaði gegn Birni Kristjánssyni, Garðari Gíslasyni og fleirum. Þessi dæmi sýna, að það koma fyrir tilfelli, þegar slík fyrirtæki telja blaðarárásir baka sér tjón, og í einstökum tilfellum fá þau dæmdar skaðabætur. Vill hv. þm. halda því fram, að þetta sé gott fordæmi og að löggjafinn eigi að setja einhver ákvæði, sem óumflýjanlega verða til þess, að slík tilfelli verða tíðari? Það er að sjálfsgöðu enginn vafi á því, að ef farið verður að birta rekstrar- og efnahagsreikninga einstakra manna og þeir síðan dregur inn í blaðadeilur og umræður á fundum, þá yrði það til þess að skaða þessa menn, og þá er ekki alltaf sagt frá málavöxtum sem sannast, heldur reynt að draga allt til verri vegar. Þetta mundi geta komið af stað málaferlum eins og þeim, sem ég nefndi, og Alp. ætti síst af öllum að ýta undir slíkt fordæmi. — Ég man eftir einu máli, sem mjög mikið var rætt um á sínum tíma og höfðað var af hinu opinbera gegn Carli Behrens. Í sambandi við það mál var ekki aðeins deilt um það í blöðum, hvers virði þær eignir voru, sem hann átti á ýmsum tímum, samkvæmt hans efnahagsreikningi, heldur var líka deilt um það fyrir dómstólunum. Þetta dæmi sýnir líka mjög vel, að slíkt vekur oft harðar deilur, sem jafnvel geta gengið svo langt, að sekt eða sýknum eins manns af refsíakæru byggist beinlínis á því, hvort hægt er að sýna með rökum fram á, að þessi eða hin eign hans sé metin á þessa eða aðra upphæð. Menn geta ímyndað sér, hvernig fara mundi, ef þessir reikningar væru almennt birtir, og þeir, sem hlut eiga að máli, þyrftu að hlíta því, að um þetta væri rætt opinberlega og það gert eins tortryggilegt og hægt væri.

Hv. þm. N.-Þ. sagði, að það stæði allt öðruvísi á í þessu efni hér en annarsstaðar; það væri meiri ástæða til þess að birta efnahagsreikninga einstaklinga hér á landi og setja um það löggjöf heldur en á Norðurlöndum, t. d. Ég tel, að það hefði verið heppilegra, að hv. þm. hefði tekið það fram í grg., að hér þyrfti strangari löggjöf í þessu efni, heldur en að segja í grg., að löggjöfin eftir þessu frv. sé sú sama og á Norðurlöndum, en fyrir misskilning, væntanlega, hefir hann ekki gert það. Þetta er bara öfugt, af því að það er hægt að færa fram margar ástæður fyrir því, að það er ekki jafnmikil þörf á því að birta efnahagsreikninga hér á landi og setja um það löggjöf eins og á Norðurlöndum. Það stafar m. a. af því, hvað þessi þjóð er fátæk og smá, og hvað menn þekkjast hér per-

sónulega meira heldur en í stórborgum í öðrum löndum, þar sem millj. manna búa og hver maður er ekki dreginn fram í dagsljósið vegna sinna athafna og gerða opinberlega, heldur fyrir það, sem hann gerir sem einstaklingur „privat“. Hv. þm., sem hefir verið ritstjóri í mörg ár, veit um þær blaðadeilur, sem hér hafa átt sér stað, og hann hefir sjálfur margsinnis verið dæmdur í háa sekt fyrir meiðyrði um náungann, en slíkt er algengara hér á landi heldur en annarsstaðar, þar sem siðleysi kunningssskaparins er ekki eins mikið. Það er þess vegna síður en svo, að það sé meiri ástæða hér á landi til þess að draga fram opinberlega ýms atriði, sem snerta rekstur einstaklinga og félaga, og gefa mönnum þannig tækifæri til þess að ráðast á mótstöðumenn sína út af efnahag þeirra, heldur en annarsstaðar.

Hæstv. atvmrh. er hér ekki, svo að ég skal ekki fara inn á mörg atriði, sem hann minntist á, en það er að sjálfsgöðu algerður misskilningur hjá honum, þegar hann telur, að óþarft sé að birta efnahag ríkissjóðs, af því að allir flokkar hafi aðstöðu til þess að endurskoða reikninga hans. Hv. þm. Snæf. hefir sýnt fram á og fært svipuð rök fyrir því, að það gildi allt annað um það, sem er þjóðareign, eins og opinberar stofnanir, svo sem póstur, sími, útvarp o. s. frv., þar sem hver einstakur borgari er í raun og veru með-eigandi og hefir fullan rétt og kröfu til þess að fylgjast með rekstrinum, heldur en um einstaklinga, sem hafa fyrst og fremst sinna hagsmuna að gæta og sitt fé að verja, en ekki fé almennings.

Ég get ekki verið hæstv. ráðh. sammála um það, að ef finna á einhvern mælikvarða fyrir því að skylda einstaklinga til þess að birta efnahagsreikninga, þá skuli skuldarupphæðin lögð til grundvallar, af því að það er ómótælanlegt, að sá einstaklingur, sem á t. d. hús hér í bænum, sem er um 100 þús. kr. að fasteignamati, fær lán í bönkum og sparisjóðum út á þá eign, sem nemur allt að þeirri upphæð, og mun enginn minnst á það, að slíkt veð væri ekki tryggt. Hinsvegar getur maður, sem skuldar 10—20 þús. kr., verið miklu verr staður, og þær skuldir, sem hann stendur í við banka eða aðra lánsstofnun, verið miklu verr tryggðar, og áhætta bankans af þeim manni um það, að það fé tapist, sem sá einstaklingur hefir að láni, er miklu meiri heldur en af þeim manningum, sem skuldar 100 þús. kr., en hefir betra veð. Skuldarupphæðin sjálf er þess vegna enginn mælikvarði.

Ég sé ekki ástæðu til að svara hv. 5. þm. Reykv., en þó vil ég aðeins minnst á það atriði í hans löngu ræðu, þegar hann var að vaðla um Íslandsbanka og talaði um, að bankastjórn hans hefði, hálfum mánuði áður en gjaldþrotið varð, lýst yfir því, að engin hættu væri á ferðum og allt í bezta lagi. Ég vil benda hv. þm. á það, að efnahagsreikningur bankans var alltaf birtur, og ef það á að vera svona dæmalaust mikið sálarhjálparatriði í þessu efni að birta þessa efnahagsreikninga, eins og þessi hv. þm. heldur, — hvers vegna fór þá svona fyrir Íslandsbanka? Ef það á að vera það ráð, sem dugir, að birta efnahagsreikningana opinberlega, þá átti þetta

almenningsálit að koma svo sterkt fram, að þessi töp hefðu ekki orðið á Íslandsbanka. (EOL: Heldur hv. þm., að allir reikningar séu falsaðir?) Ef þetta er það eina, sem með þarf í þessu efni að álitu hv. þm., þá ætla ég að benda honum á, að þetta lá ekki fyrir í þessu tilfelli, því að reikningar bankans voru alltaf birtir. Hv. þm. gætir ekki að því, að til þess að eitthvert gagn sé í þessu, þarf meira til; þá þarf þessi dómari, almenningur, að sjá, hvernig þær eignir eru, sem taldar eru fram. Segjum t. d., að í minum efnahagsreikningi gæfi ég upp, að eignir og skuldir stæðust á, og ég gæfi upp sem heildarupphæð, að ég ætti hjá öðrum 10000 kr. og teldi það sem eign. Hvernig veit hv. þm., sem er einn af almenningi, sem um þetta dæmir, hvort þessi 10000 kr. krafa hjá öðrum er þess virði eða einskis virði? Til þess að geta gagnrýnt, hvort rétt væri, að ég fengi lán í banka, þyrfti hann líka að vita, hvers virði þær eignir eru, sem ég tel fram í einni heildartölu. Að þessu leyti er þetta frv. því hvorki fugl né fiskur. Segjum, að ég ætti 5000 kr. hjá þessum hv. þm. og 5000 kr. hjá öðrum. Það má vel vera, að þessi hv. þm. gæti snarað út þeirri upphæð, hvenær sem er, en ef til vill gæti hann það ekki. Hvernig ætlar hann að dæma um það af því, að sjá minn efnahagsreikning, hvort ég á fyrir skuldum eða ekki? Það fyrsta, sem hann þarf að gera, er að athuga trygginguna að baki minum eignum.

Ég vik ekki frá því, að sá hugsunarháttur, sem fram kemur í nál. hv. meiri hl., að ekki megí minni kröfur gera en þær, að almenningur fái að fylgjast með öllum lánveitingum, er alveg kommúnistiskur. Það mat, sem á þessu á þó að vera, yrði þá dregið úr höndum hins rétta aðilja, sem að sjálfsgöðu er þær stjórnir, sem bankarnir hlíta, en ég verð að telja, að ef þessir hv. þm., sem með þessu frv. mæla, telja, að stjórn lánveitinga sé betur borgið hjá almennungi að þessu leyti heldur en hjá þeim stjórnnum, sem bankarnir hafa, þá eiga þeir að fara hina réttu leið og fá annað skipulag á stjórn bankanna heldur en nú er. Ef þeir treysta svo illa þeim mönnum, sem stjórna þeim, þá verða þeir að fá aðra menn til þess. Ef fyrirkomulagið er skakkt, þá á að breyta því, en ekki að vera með svona dulbúna árás á þessa stofnun, þorandi ekki að segja það, sem þeir meina, en koma að þessu leyti aftan að þessari stofnun. Ég veit, að eftir hugsunarhætti hv. 5. þm. Reykv. fellur þetta frv. mjög vel í hans kram, og satt að segja efast ég fyrirfram um ágæti þess máls, sem þessi hv. þm. fylgir eins ótullega og þessu, og ég held, að það hafi komið nokkurt hik á hæstv. atvrmh., sem er 1. flm. frv., þegar hv. 5. þm. Reykv. mælti eins ótullega með því eins og hann gerði. Það er ef til vill það, sem vakir fyrir hv. 5. þm. Reykv., að hér eigi allt að vera eins og í Rússlandi, og efnahagurinn megí ekki vera öflugri en það, að menn eigi eina kú, tvo úlfalda eða sex geitur. Það er það, sem menn mega eiga þar.

Ég skal svo ekki hafa þessi orð miklu fleiri, en ég vil vænta þess, að Alp. samþ. ekki þetta frv. núna. Eins og ég hefi tekið fram, eru tvö sjónarmið, sem koma til greina í þessu sam-

bandi, annað sjónarmiðið gagnvart hlutafélögum og opinberum stofnunum, en hitt gagnvart einstaklingum, og því má alls ekki blanda saman, og löggjöf í þessa átt, eins og frv. er sniðið að því er snertir hlutafélögin, er óþörf, vegna þess að það eru fyrir í l. ákvæði um það. En að því er snertir einstaklinga, er það svo, að slík löggjöf myndi leiða af sér meira illt en gott.

Frsm. meiri hl. (Sveinbjörn Högnason): Ég skal ekki vera langorður, því að satt að segja nenni ég ekki að tala yfir tónum stólum. Ég get þó ekki látið hjá líða að minnast örfáum orðum á þau atriði, sem ég tel nokkru skipta, í ræðum andstæðinganna.

Hv. þm. Snæf. talaði um það, að ég hefði lagt sérstaklega mikið kapp á þetta mál fyrst í allshn., og síðar hefði ég talað af hita hér í hv. d. um það, að málið næði fram að ganga. Það hafa fleiri komizt í hita út af þessu máli heldur en ég, því að ég man ekki betur en að hv. þm. Snæf. hafi verið eitthvað vanstilltur á skapsmunum, þegar við afgr. þetta mál í allshn., svo að hiti eða kapp um þetta mál er sennilega á báðar hliðar. Annars er ekkert við það að athuga, þó að menn fylgi máli sinu fram með kappi, ef þeir telja það rétt, en það, sem gerir það að verkum, að ég mun fylgja þessu máli sérstaklega fram, auk þess sem það er mín persónulega sannfæring, að það komi að mjög miklu liði, er það, að þetta er mál, sem Framsfl. hefir ákveðið að berjast fyrir. Flokksþing framsóknarmanna samþ. það fyrst og óskaði eftir, að það yrði borið fram, og það hefir einnig verið samþ. af miðstjórn flokksins og af þingflokki hans, og þegar flokkurinn hefir einu sinni tekið að sér mál, sem hann telur til hagsbóta og nauðsynlegt að koma á, þá er það ekki vani hans að líta til hægri eða vinstri, heldur að láta málið ganga fram. Hinsvegar hefi ég bæði í n. og í þessari hv. d. tekið fullkomið tillit til þess, sem komið hefir fram frá andstæðingunum. Og eins og ég tók fram í fyrstu ræðu minni, sendi ég beiðni til margra stofnana í bænum um umsögn þeirra um frv., til þess að koma á móti hv. minni hl., sem hafði mikið við frv. að athuga, en það var fyrirfram vítað, að þetta var til þess eins að fá mótmæli, vegna þess að slík löggjöf er að miklu leyti sett gagnvart þessum stofnunum. Það er ekki venja hér á þingi, ef setja á l. sem þessi, að leita umsagnar þess aðilja, sem l. eiga sérstaklega að vera sett sem varðarráðstafanir gegn.

Hv. þm. Snæf. var að tala um, að ég gerði lítið úr bankaráði og endurskoðendum bankanna og felldi þar með þungan áfellingdóm yfir samherjum mínum, Jóni Árnasyni og Jónasi Jónssyni, hv. þm. S.-Þ., sem eiga sæti í bankaráði. Hv. þm. veit, að verksvið bankaráðs og endurskoðenda er ekki að meta hvert einstakt lán og hversu réttlátt er að veita það, enda gersamlega ómögulegt fyrir þessa aðilja að komast yfir það. Þó að ég sem endurskoðandi eins. bankans vildi fara yfir hvert lán, þá er það gersamlega óhugsandi, og það er ekki hlutverk þessara manna, heldur hitt, að sjá um, að þetta sé reikningslega rétt framkvæmt. Þeir geta ekki tekið nema ein-

stök sýnishorn af því, hvernig einstök lán eru veitt. Hv. þm. virtist vera særður yfir því, að ég sagði, að þeir væru að sjálfsögðu „interesseraðri“ í lánveitingum, sem sætu í bankaráði. Ég veit ekki betur en að það sé hverjum manni kunnugt t. d., að formaður Sjálfstfl. sé í bankaráði Landsbankans, og það veit hvert mannsbarn í landinu, að hans fyrirtæki er einn af stærstu skuldunautum bankans, og þessum hv. þm. er kunnugt um, að það fyrirtæki hefir fengið lánað mikið umfram eignir, og hversu óvarlegt er að lána því fyrirtæki. Svo að það er síður en svo, að ekki sé hægt að finna réttlætanleg dæmi um það, að ég hef ekkert ofsagt í þessu efni.

Ég vil segja það strax út af ummælum hv. þm. Snæf., að það er heppilegast fyrir þá menn sjálfa, sem virkilega vilja vel og standa á heilbrigðum grundvelli með atvinnurekstur sinn, að allt hið sanna komi í ljós, svo að þessum stöðugu aðdróttunum og umræðum um þá og fyrirtæki þeirra fari að linna. Og þó að hagur þeirra sé erfiður, og jafnvel þótt staðreyndirnar séu ljótar, eru grunsemdirnar alltaf hættulegri en ljótar staðreyndir. Þessi löggjöf er sérstaklega í þágu þeirra atvinnurekenda og jafnframt þeirra lánsstofnana, sem sætt hafa árásum fyrir að lána óvarlega.

Hv. þm. Snæf. talaði um, að frv. væri eingöngu flutt í þágu niðurrifsmannanna. Ég vil bara spyrja: Hverjir eru niðurrifsmennirnir í landinu? Eru það ekki þeir, sem leitt hafa töpin yfir þjóðina, eyðilagt eða lamað atvinnuvegina, svo að öll þjóðin verður að borga töpin með sköttum, vöxtum og langvinnu striti og sparnaði til að vinna sig aftur upp? Er það ekki vegna þeirra niðurrifsmanna, sem þjóðin þarf að beita sig harðræði til að geta byggt aftur upp þjóðfélag sitt á öruggum grunn? Og á hún ekki heimting á að fá að sjá, hvort niðurrifsmennirnir ætla enn að eyðileggja þann grunn?

Hv. þm. talaði enn um, að andstaðan gegn frv. væri ekki spottin af því, að neinn væri hræddur við að birta efnahagsreikninga sína, heldur af því, að þeir reikningar væru einkamál. Þeir eru það svo lengi sem menn fara aðeins með sitt eigið fé. En þeir eru sannarlega ekki einkamál, þegar fyrirtækin eru aðallega rekin með fé almennings. Þá geri ég engan mun á fyrirtækjunum og á ríkisfyrirtækjum í þessu efni. Þegar svokallaðir eigendur þeirra eiga lítið eða alls ekkert í þeim, má ekki gera mun á kvöðunum, sem á þau eru lagðar, og á kvöðum ríkisfyrirtækja. Það er fjarri öllu lagi, að það sé einkamál, hvernig farið er með lánsfé úr lánsstofnunum ríkisins.

Þá sagði hv. þm. Snæf., að frv. væri til þess að draga úr áræði manna að leggja fé sitt í stórhættulegan atvinnurekstur. Það mætti það gjarnan. Þjóðin er ekki það sterk fjárhagslega, að hún hafi efni á að hætta fé sínu í fyrirtæki, sem eru stórhættuleg. Fyrst og fremst eigum við að beina því í atvinnuvegi, sem ekki eru mjög áhættusamir. Einmitt af því, að menn hafa gengið þarna of langt, er margur atvinnurekstur svo illa kominn sem er. Annars mundu töpin ekki nema hundruðum þúsunda og milljónum á mörgum fyrirtækjum.

Hv. þm. Snæf. hefir þannig einmitt sannað það ennþá betur, hversu veigalítil rökin eru fyrir því, að hættulegt sé að gera þetta frv. að lögum.

Hv. 8. landsk. sagði í gær, að ég hefði ekki farið inn á efni frv. Efnið er svo óbrotið, að það þarf ekki að ræða lengi. Enda hygg ég, að ég hafi ekki minna rétt um efnisatriðin en hv. 8. landsk. — Hann hélt því fram, að það væri alltaf hægt að kaupa hlutabréf í hlutafélögum hér á landi; það gerði mun á þeim og einkafyrirtækjum. Honum ætti að vera það a. m. k. eins kunnugt og mér, að þetta á sér engan stað nema um örfá hlutafélög. Yfirleitt eru þau ekki opin. Ég hefi í tvö ár verið við skrásetning hlutafélaga og veit það vel, að venjulega eru það fyrstu stofnendurnir einir, sem eiga forgangsréttinn að því að leggja viðbótarfé í fyrirtækið, svo að í reyndinni verður það gersamlega lokað almenningi. (GP: Misskilningur). Það þarf ekki annað en gæta í hlutafélagaskrárnar til að sjá, að þetta er rétt.

Hv. 8. landsk. sagði, að það væri ekki litil eign að eiga lánstraust. Þá erum við sammála og um leið ósammála hv. flokksbróður hans, hv. 6. þm. Reykv., sem hélt, að það væri ekkert góðverk að lána einstaklingunum fé til atvinnurekstrar — og þá þyrftu þeir ekki lánstraust. En ég álit það ómetanlegt að hafa traust hjá lánsstofnunum í landi sínu. Lánstrausts aflar enginn sér nema með því að vera skilvís og standa á nokkuð traustum grundvelli. Þess vegna er ekkert, sem styrkir betur lánstraust manns en það, að það liggi opið fyrir öllum, hvernig hann fer með féð. — Mér er vel kunnugt um málaferli út af ummælum um fjárhagsástand fyrirtækja, og ég sé ekkert betra ráð til að hindra slíkt í framtíðinni heldur en einmitt það að gera þetta frv. að lögum.

Ég veit, að allir hljóta að hafa tekið eftir þeim galla á málfræslu hv. andmælenda frv., að í öðru orðinu segja þeir, að það sé stórhættulegt lánstrausti féláganna og leiði þau til gjaldþrots, en í hinu orðinu, að það sé engin þörf að setja svona löggjöf, því að allt, sem frv. heimtar, sé þegar fengið: öll félög séu skyld til að skýra frá hag sínum; það þarf ekki að fara nema í hlutafélagaskrár til að fá skýlaus svör gegn hverri grunsemd. (GP: Þetta köllum við nú „hundalógik“). Ég var að rekja „lógik“ hv. þm., sem fram í tók, og samherja hans, hv. þm. Snæf., en datt ekki í hug að kenna hana við aðrar lægri verur. — Þegar þetta tvennt rekst á, að frv. sé svo hættulegt, að það megi ekki ganga fram, og svo þýðingarlaust, að það breyti litlu, þótt það gangi fram, þá finnast mér röksemdirnar vera búnar að eyða hver annari, og sé ekki, að hægt sé að mótmæla sér sjálfur ræki-legal en hv. andstaðingar frv. hafa gert. (GP: Það má ekki blanda saman hlutafélögum og einstaklingum). Mér hefir virzt hv. 8. landsk. telja það fullt eins hættulegt fyrir félög og einstaklinga að birta reikningana.

Að þessu athuguðu finnst mér, að það væri óhætt að gefa upp móttöðuna gegn frv. og afgreiða þetta mál frá Alþingi, án þess að hv. þm. þurfi að sýna óttamerki á sér.

***Thor Thors:** Ég vildi aðeins gera örfáar aths. við ræðu hv. 1. þm. Rang., ef hann má vera að því að hlýða á mál mitt.

Þm. sagði, að hér væri um flokksmál Framsfl. að ræða. Ég verð að draga mjög í efa, að svo sé. Því að mér er kunnugt, að umsögn Landsbankans, þar sem frv. er mótmælt, var samþ. einróma á fundi bankaráðsins, en þar voru á fundi m. a. formaður Framsfl., Jónas Jónsson, og bankaráðsformaðurinn, Jón Árnason, sem verður að teljast mjög framarlega í flokknum.

Þm. sagði, að það væri ekki venja þingnefnda að leita umsagnar þeirra aðilja, sem setja ætti einhverjar skörður við með nýrri löggjöf. En ég held einmitt, að það væri mjög happasæl regla og nauðsynleg, því að einungis þeir, sem við lögin eiga að búa, geta sagt, hvernig heppilegast er, að þær skörður séu settar. — Þm. hélt því fram, að þetta frv. hefði verið sent nokkrum aðiljum til þess eins að ganga ögn til móts við okkur, andmælendur þess. Ég tel, að hann miskilji mjög sitt hlutverk, ef hann vill hafa till. aðilja að engu við lagagerð yfirleitt, og þar á meðal í þessu máli. Frv. að vinnulöggjöf hafa verið send aðiljum og frestað afgreiðslu þeirra þing eftir þing, til að geta fengið umsagnir verkálýðsfélaganna. Og vita menn þó, að slík löggjöf hlýtur ætíð að fela í sér nokkra skerðing bæði á frelsi vinnuveitenda og vinnuþiggjenda.

Þá var þessi hv. þm. að skrafa um lánveitingar í Landsbankanum. Ég hygg, að allar stórar lánveitingar til meiri háttar fyrirtækja séu ákveðnar beint af bankaráðinu. Hvað snertir þær staðhæfingar hv. þm., að einstakir bankaráðsmenn hafi beinlínis gætt sinna hagsmuna í lánveitingum, vil ég taka fram, að sú venja hefir verið upp tekin, að formaður Sjálfstfl. vikur ætíð úr sæti, þegar bankaráðið gerir ályktanir um lánveitingar til þess fyrirtækis, sem hann stendur fyrir. En ég hygg, að þeirri reglu sé ekki fylgt um Jón Árnason, þegar Sambandið á í hlut.

Þm. sagði, að samþykkt þessa frv. mundi kippa grundvellinum undan rögi um öll heilbrigð fyrirtæki. Það er of mikil hjartsýni. Þó að efnahagsreikningar séu birtir, bera þeir ekki með sér nema ósundurliðaðar heildartölur, án skýringa, svo að almenningur er í rauninni engu nær og getur ímyndað sér hvað sem er, eins og áður.

Hefvjrir séu niðurrifsmenn, þýðir vist ekki að deila um við hv. 1. þm. Rang. Það hélt ég væru þeir menn, sem stöðugt sýna í orði og verki, að þeir vilja atvinnufyrirtækin feig, og í okkar þjóðfélagi eru það sérstaklega kommúnistar, því að hrun atvinnuveganna færir þá nær því langþráða marki þeirra, að almenn þjóðnýting verði upp tekin. En þeir, sem ganga í áttina til niðurrifsmannanna og hjálpa þeim til, geta líka orðið þjóðinni háskalegir.

Þegar hv. þm. vill rökstyðja mál sitt með því, að sama skylda eigi að liggja á fyrirtækjum, sem eiga ekki nokkurn skapaðan hlut sjálf, og á ríkisfyrirtækjum, þá fer hann alveg í kringum frv. eins og það liggur fyrir. Þar er fyrirtæki gert að skyldu að birta efnahagsreikninga. ef það skuldar 50 þús. kr., þó að það eigi kannske 500 þús. kr. hreina eign. Ef það vekti fyrir hon-

um að leggja þessa skyldu eingöngu á fyrirtæki, sem skulda svo mikið, að hætta er á ferðum, og ákvæði frv. væru miðuð við það, að þau skulduðu t. d. ákveðinn hundraðshluta móts við eign, þá mundu forgöngumenn þessa frv. hitta í mark. En allt fleipur um, að fyrirtækin, sem frv. nær til, séu eiginlega ekkert annað en ríkisfyrirtæki, fellur gersamlega sjálfdautt.

Hv. þm. sagði, að þetta yrði til stórmikils gagns, ef hætt yrði að láta stórhættuleg fyrirtæki fá lán og engir fengjust framar til þess að leggja fé sitt í hættulegar atvinnugreinar. Ég verð bara að spyrja: Hvaða atvinnuvegir eru það hér á landi, sem ekki eru hættulegir, og það stórhættulegir? Bendir afkoma sjávarútvegsins í heild á það, að hann sé litíð hættulegur? Hv. þm. þekkir nógu vel t. d. skuldaskil smábátaúterðarinnar til þess, að hann verður að játa, að það sé stórhættulegt að leggja fé í þá atvinnugrein. Eða man ekki hv. þm. eftir því, þegar samvinnuúterðin á Ísafirði gat ekki borgað nema 5% af skuldum sínum? Hefir hann ekki veitt því athygli, hvernig togaraúterðin öll er komin, að hún á varla fyrir skuldum? En vill hann þá neita því, að þessar hættulegu atvinnugreinar hafi verið og séu þjóðinni nauðsynlegar, að þær hafi hreint og beint orðið henni til lífsbjargar? Vill hv. þm. ekki líta á landbúnaðinn, hvort hann geti ekki verið hættulegur, og það stórhættulegur? Grasbrestur og óþurrkar geta lamað hann um langt árabíl. Fjárpest eins og mæðiveikin getur svipt fjölda bænda eignum sínum og gert þá að nauðleitarböndum hins opinbera. Vist er það því að kenna, að atvinnuvegurinn er hættulegur. Vill þm., að menn hætti að leggja út í þann atvinnurekstur? Nei, áreiðanlega ekki. Ég held, að allir hljóti að vera samála um, að við verðum að halda áfram að hætta fé í þessa atvinnuvegi og heldur auka framlögin en draga úr þeim. Ég hygg, að hv. 1. þm. Rang. hafi einmitt sjálfur sannað það með sinni ræðu, að frv. er óþarft og skýtur gersamlega framhjá markinu.

***Bergur Jónsson:** Herra forseti! Ástæðan til þess, að ég sé mig neyddan til þess að gera grein fyrir atkv. mínu, er sú, að þegar málið lá fyrir allshn., lá ég veikur, en annar maður gegndi þar störfum í minn stað. Ég verð því miður að hryggja hv. flokksbræður mína og meðnm. með því, að ég get ekki litíð á þetta mál eins og þeir. Ég hefi lesið frv. yfir og hlustað nokkuð á umræður og get ekki séð, að neinn ávinningur sé að því að fá löggjöf í þessa átt, a. m. k. ekki á þann hátt, sem hér liggur fyrir. En það eru sérstaklega tvö atriði — svo að ég fari ekki almennt út í málið —, sem ég vildi minnst á.

Hér er gert ráð fyrir því að láta birta efnahagsreikninga allra þeirra fyrirtækja, sem skulda 100 þús. kr. eða meira, samkv. brtt. allshn. Og stjórnnarráðið getur þar að auki krafist, að birt séu atriði úr rekstrarreikningi eða gefnar frekari upplýsingar um hag fyrirtækis, sem þar um ræðir. En ég vil spyrja meðhaldsmenn frv., hvort þeir hafi athugað það, að frv. sé nægilega mikið í samræmi við þau ákvæði, sem hafa verið í l., síðan tekju- og eignarskattslög voru sett hér

á landi. Skattanefndarmenn allir, bæði undirskattanefnd og ríkisskattanefnd, eru bundnir leyndarskyldu um þær upplýsingar, sem koma fram í framtölum manna. Meiri hl. allshn. kemur með brtt., þar sem skattanefnd er lögð sú skylda á herðar, að gefa vottorð um það, þegar efnahagsreikningur hefir verið birtur, að það sé í samræmi við skattaframtalið. Samkv. skattalög-unum er það alls ekki heimilt að heimta svona vottorð, vegna þeirrar leyndarskyldu, sem ég nefndi. Ég veit, að hv. 1. þm. Rang. veit þetta eins vel og ég. En þetta er atriði, sem er sjálf-sagt að athuga, á hvern hátt er hægt að sam-ræma leyndarskyldu skattanefndar og ákvæði um birting efnahagsreikninga.

Ég sé, að í frv. er sagt, að erlendis séu hlið-stæð ákvæði í 1. En ég hefi ekki getað séð af skjölum og skilríkjum, sem fram hafa komið, né af umræðunum, að neinar upplýsingar liggi fyrir um, að samskonar ákvæði eins og hér er farið fram á séu hjá erlendum þjóðum. Mér er nú dálítið sárt að deila við flokksmenn mína og vini um þetta mál og ætla því ekki að fara lengra út í það. En ég geri að till. minni, að frv. verði vísað til ríkisstj. Í henni á sæti aðalflm. þessa frv., og ég mun hafa það fororð með þess-ari till. minni, að það verði leitazt við að afla upplýsinga um samskonar löggjöf í öðrum lönd-um, sérstaklega næstu lýðræðis- og menningar-löndum; ennfremur, að löggjöf í þessa átt verði lögð fyrir Alþingi, ef það álist nauðsynlegt, og verði þá undirbyggð með nákvæmri rannsókn. Ef ég hefði verið starfandi í allshn., þegar málið var þar til meðferðar, hefði ég sennilega lagt til að afgreiða það með rökst. dagskrá í þessa átt. En þar sem svo var ekki, þá vona ég, að þessi till. mín verði samþ., og að hæstv. ríkisstj. taki til-til til þess fororðs, sem ég nú hefi nefnt.

*Gísli Guðmundsson: Hv. þm. Barð. hafði hér tvennt að athuga. Ekki eiginlega við frv., held-ur við grg. þess og eina brtt., sem fram er borin. Hann taldi, að það mundi geta verið vafamál, hvort hér væri ekki farið í bága við skyldu skattan. til þess að halda leyndum þeim skjölum, sem henni berast, með ákvæðum brtt. um það, að vottorð skattstofunnar skuli fylgja efnahags-reikningi, þegar hann er sendur. Á þetta hefir nú ekki verið bent fyrr í umr., og geri ég því ráð fyrir, að aðrir þeir, sem um þetta mál hafa talað, hafi ekki álitnið hættu á því, að þetta kæmi í bága við gildandi lög. Auðvitað verður að gjalda varhuga við árekstri á gildandi lög, og sé ég ekki annað en mætti gera það með breyttu orðalagi. En brtt. hefir verið borin fram til frekari tryggingar því, að þeir efnahagsreikning-ar, sem sendir eru, séu réttir. Og um það hefir einmitt verið mikið talað í þessum umr., sér-staklega af hv. 8. landsk., að sérstök ástæða væri til að tryggja, að þessir reikningar væru réttir, og er ég honum alveg sammála um það. Að visu er ég ekki maður lögróður, en ég hefi ekki álitnið, að þetta þyrfti að koma í bága við ákvæði skattalaga um þagnarskyldu skattanefnda, þó að hlutaðeigandi sjálfur útvegaði hjá skattstofunni það vottorð. Því að þannig mundi það verða í framkvæmdinni, að um leið og hlutaðeigandi fyr-

irtæki sendir sinn efnahagsreikning til birtingar, fer hann til viðkomandi skattstofu og biður hana um vottorð um það, að samskonar efnahagsreikningur verði sendur til stjórnarráðsins. En ef svo ólíklega háttar til, að þetta komi í bága við gildandi lög, þá mætti taka það til athugunar.

Þá hefir bæði af hv. þm. Barð. og hv. þm. Snæf. verið nokkuð rætt um, að það væri ofmælt í grg. frv., að hliðstæð ákvæði giltu í öðrum löndum. (BJ: Ekki ofmælt, en að það lægju ekki fyrir upplýsingar um það). Já, að ekki lægju fyrir upplýsingar. En hv. þm. Snæf. mælti frekar í hina áttina. Nú er það svo, að í grg. segir, að hliðstæð ákvæði séu í erlendri löggjöf. Það er ekki sagt, að það séu sömu ákvæðin, eins og einn hv. þm. sagði í umr. Og ég vil halda því fram, að þau ákvæði, sem eru í erlendri löggjöf um þetta efni — sem ég því miður hefi ekki við höndina —, þau megi telja algerlega hliðstæð. Því til sönnunar bendi ég á ákvæðið um það, að hlutafélög séu skyld að birta reikninga, ekki eingöngu efnahagsreikninga, heldur rekstr-arreikninga. Miðað við staðhætti erlendis og hér verður þetta að skoðast mjög hliðstætt. Það er t. d. svo í Englandi, að fjöldi af hlutabréfum er almennt til sölu á opinberum markaði. Mikill fjöldi manna, og ekki eingöngu þeir, sem hafa yfir miklum fjármunum að ráða, heldur þeir, sem óska að ávaxta sitt litla sparifé á tryggi-legan hátt á góðum vöxtum, kaupa þessi hluta-bréf. Þannig má aðstaða hluthafa í Englandi í ýmsum tilfellum teljast mjög hliðstæð aðstöðu sparifjäreigenda hér á landi. Munurinn er bara þessi, að hér á landi tíðkast ekki, að fólk, sem hefir litlar fjárhæðir, kaupir hlutabréf, vegna þess að hlutabréfasalan er ekki á þá leið, heldur leggja þeir sínar litlu fjárhæðir á sparisjóðs-reikning í banka. Síðan lánar bankinn fyrirtækj-um spariféð, sem hann hefir tekið á móti með ábyrgð ríkisins. Þegar þetta tvennt er nú borið saman, þá tel ég mega fullkomlega orða það þannig, að um hliðstæðar aðgerðir sé að ræða til tryggingar í þessu frv. eins og eru í löndum, þar sem hlutafélög afla fjár síns eins og ég hefi greint. Og tel ég mig þá hafa svarað þessum aðfinnslum, sem í rauninni ekki voru gegn frv., heldur viðkomandi orðalagi á einum stað í grg.

Annars verð ég að segja, að mér finnst sumt, sem andstæðingar frv. segja í þessum umr., mjög ofmælt. Mér finnst það mjög ofmælt, þegar hv. þm. Snæf. sagði, að það væru niðurrifs-mennirnir í þessu landi, sem stæðu að þessu frv. og fyrir þessu máli. Ég vil spyrja hv. þm. Snæf., hvort hann hafi íhugað, hvað fyrir honum vakir með þessum orðum. Vill hv. þm. Snæf. endurtaka þetta t. d. um forstöðumenn samvinnu-félaganna, sem mæltu eindregið með þessu frv. og í nokkuð strangara formi en það er, að þeir séu niðurrifsmenn í þjóðfélaginu? Ég hygg, að samvinnan, bæði um verzlunarrekstur og at-vinnurekstur, sé um alla uppbyggingu fullkom-lega sambærileg við annan atvinnurekstur hér á landi. Og ég vil ekki taka með neinum þökk-um, að hv. þm. Snæf. viðhefir slík orð um sam-vinnufélögin, að að þeim standi niðurrifsmenn þjóðfélagsins. Enda vil ég mega vænta þess, að

hann hafi sagt þetta nokkuð óhugað og munu fús að taka til greina það, sem ég nú hefi sagt. Ég get ekki heldur með neinu móti skilið, hvernig réttlæta má það orðalag, að með þessu frv. sé verið að leggja hömlur á atvinnulífið, þótt birta eigi efnahagsreikninga, sem hafa stórfelldar upphæðir af almenningssfé. Enda hefir ekki verið nánar útlistað, hvað átt er við. Mér finnst líka algerlega óréttlátt að segja, að slík ákvæði í l. mundu draga úr mönnum að verja fjármunum sínum í atvinnurekstur. Yfirleitt öll löggjöf, sem miðar að því að tryggja atvinnurekstur í landinu, á að vera fremur hvött til slíks. En eftirlitsleysi allt á atvinnusviðinu miðar að því að draga úr mönnum að leggja fé í atvinnurekstur.

Hv. þm. Snæf. minnstist í sinni fyrri ræðu á það, sem ég sagði hér í gær, að það stæði öðruvísi á hér heldur en í öðrum löndum, þar sem erlendir bankar væru meira og minna einkaeign, en hér á landi allir ríkisbankar. Mér virtist hann í sinni fyrri ræðu ganga inn á þetta sjónarmið að verulegu leyti. En hann sagði, að þó að svona yrði lítið á, þá væri ekki rétt að láta þessa löggjöf ná til lána, sem veitt eru úr sjóðum. Ég vil fyllilega taka til greina allar aths. á rökum byggðar. Og ég verð að segja, að að vissu leyti hefir hv. þm. Snæf. rétt fyrir sér í því, að ekki sé algerlega hliðstætt það, sem bankarnir lána, og það, sem ýmsir aðrir sjóðir lána. En samt hygg ég, að af ýmsum ástæðum, sem ég skal ekki koma nánar inn á, sé réttara að hafa ákvæðið það vitt og almennt heldur en láta það eingöngu ná til bankanna. Mun ef til vill gefast síðar tækifæri til að ræða þetta nánar. En ég vil gjarnan viðurkenna, að nokkur rök eru fyrir því hjá hv. þm., að ekki séu algerlega hliðstæð lán bankanna, sem þjóðin ber ábyrgð á að öllu leyti, og lán sumra þeirra sjóða, sem a. m. k. ríkið ber ekki ábyrgð á. Hinsvegar verður þó að telja suma sjóði algerlega hliðstæða að þessu leyti.

Þá hefir nokkuð verið rætt um það, sérstaklega af hv. 8. landsk., hvort sá mælikvarði væri réttur, að binda skylduna til að birta efnahagsreikning við ákveðna upphæð skuldar fyrirtækisins, eftir till. 100 þús. kr. Taldi hv. þm. ekki vit í þessum mælikvarða. Hann benti á, að vel gæti verið, að fyrirtæki, sem skuldaði 50 þús. kr., stæði verr en það, sem skuldaði 100 þús. kr., og að það væri meiri hættu fyrir almenning, að fé væri lagt í það heldur en stærra fyrirtæki og skuldugra, en með meiri tryggingum á bak við. Hann benti út um gluggann og sagði, að allt í kringum Austurvöll væru stórbyggingar, sem ekki væri óeðlilegt að láta hvila á einar 100 þús. kr. hverri, þær myndu standa vel undir slíkum lánum. Ég get líka gengið inn á, að það út af fyrir sig, hvað atvinnufyrirtæki skuldar mikið, er ekki algildur mælikvarði á það, hvort gott er eða vont að eiga þar peninga. En eins og hv. frsm. meiri hl. hefir bent á, hafa andmælingar þessa frv. ekki bent á annan mælikvarða, sem hentugri væri, þegar um birtingarskyldu er að ræða. En það, sem skiptir máli, er ekki kannske það eingöngu, hvort hættulegt sé, að fé sé bundið í einhverjum tilteknum

fyrirtækjum, heldur getur það líka verið álítmál frá þjóðfélagslegu sjónarmiði, jafnvel þótt féð sé algerlega tryggt þar, sem það er lánað, hvort það sé samt sem áður réttmætt að hafa það á þessum stað. Í landi þar sem eins mikið hungur er eftir peningum til framkvæmda eins og hér á landi, þá þarf á því að halda, að meta þetta, hvað sem tryggingum líður, á hvern stað eigi helzt að lána féð. Það skiptir miklu máli þjóðhagslega, hvernig lánveitingar eru reknar frá þessu sjónarmiði. Ég held fram, að það sé full ástæða til að taka tillit til þessa sjónarmiðs.

Það er nú að visu ekki þessu máli viðkomandi, heldur sögulegt atriði, sem hv. 8. landsk. hefir dregið inn í umr., en það voru málaferli þau, sem Garðar Gíslason stórkaupmaður átti í við þáverandi ritstjóra Tímans. Ég tel ekki rétt að láta því ómótmælt, sem hann fór ekki alveg rétt með. Hann kvað Garðar hafa sannað, að hann hefði beðið tjón við þessi skrif, sem birtust um hans atvinnurekstur. Það var einmitt fram tekið, að ég hygg í forsendum hæstaréttar, að málshöfðunin hefði ekki sannað það, að hann hefði beðið tjón við skrif þessi, en hinsvegar hefðu þau verið til þess fallin að geta skaðað hans atvinnurekstur. Þetta voru talsvert umtalaðar röksemdir á sínum tíma. Og þó að þetta mál komi ekki dagskrármálinu við, vildi ég leiðrétta missögn þá, sem kom fram í umr.

Þá vil ég enn undirstrika það, sem bent var á af hv. frsm. meiri hl. og hæstv. ráðh., að hún virðist vera dálítið undarleg, þessi viðkvæmni, sem andstæðingar þessa frv. ala í brjósti gagnvart hlutafélögum og atvinnufyrirtækjum einstakra manna, ef þau þurfa að birta almenningi rétta reikninga um efnahag sinn. Hún virðist vera dálítið undarleg, þessi viðkvæmni, þegar þess er gætt, að af hálfu ýmissa manna hér á landi er alls ekki verið að taka slík tillit, þar sem um önnur fyrirtæki er að ræða. Það hefir verið bent á það áður, hvernig farið var að gagnvart S. Í. S. á hinum hörðustu tímum eftir stríðið, þegar afurðir bænda höfðu fallið í verði og harðindi gengu yfir landið, þannig að bændur og aðrir meðlimir samvinnufélaganna urðu að verja óvenju miklu fé til að kaupa fóðurbæti. Þá var notað tækifærið til þess að gera harðvítugar árásir á S. Í. S. og samvinnufélagin í landinu. Og ekki nóg með það, að þessar árásir birtust í blöðum og ritum innanlands, heldur var líka gengið svo langt, að þessar ritsmiðar voru þýddar á útlend mál og sendar til lánardrottna Sambandsins, til þess að þeir gætu haft þessar upplýsingar í sínum höndum. Samvinnufélagin hafa ekki út af fyrir sig kvartað yfir þessu sérstaklega. Þau hafa engrar miskunnar beðið, en staðið af sér þessar árásir. Ég verð að kalla það undarlegt, þegar flokksmenn þeirra manna, sem stóðu að slíkum árásum, ganga svo ákveðið móti slíku frv. sem þessu.

Ég skal enda á því, sem hv. þm. Snæf. sagði síðast og fleiri samherjar hans hafa sagt, að þetta um ástand fyrirtækisins væri einkamál þeirra manna, sem lánsfé fengju úr lánsstofnunum landsins. Þetta getur verið skoðun hv. þm. Snæf., og ég ber fulla virðingu fyrir því, að hann hafi sína skoðun um þetta mál eins og aðrir. En

ég hefi gagnstæða skoðun. Og það hygg ég þeir aðrir hafi líka, sem að þessu frv. standa. Á þessum skoðanamun byggist mjög eðlilega ágreiningurinn um þetta frv. Við formælendur frv. teljum það ekki einkamál þeirra manna, sem hafa fengið að láni, þó að það sé í góðum og virðingarverðum tilgangi í mörgum tilfellum, hundruð þúsunda og milljónir af fé þjóðarinnar, sem ríkið er í ábyrgð fyrir og verður að borga á einhvern hátt, — við teljum það ekki einkamál lántakenda, hvernig fénu er varið. Ég sé ekki, að þessir menn og fyrirtæki hafi rétt til þess að berjast móti því, að þeim, sem féð eiga og það ábyrgjast, þ. e. a. s. almenningi í landinu, gefist kostur á að vita, hvar það er, — bara vita, hvar það er. Ekki einu sinni að vita, hvar það er allt, heldur, hvar það af því er, sem hefir verið lánað út í fölgum, sem nema 100 þús. kr. eða hærrí fjárhæðum. Öll þau fyrirtæki og allir þeir einstaklingar, sem skulda minna í bönkum og sjóðum en 100 þús. kr., koma ekki undir þessi l., ef brtt. n. verður samþ.

Ég skal ekki fara fleiri orðum um þetta, enda mun ég nú vera búinn með tíma minn við þessa umr. Ég hefi í þessum umr. ekki heyrt nein þau rök, sem hafa breytt skoðun minni um réttmæti þess, að slík löggjöf verði sett hér til tryggingar því, hvernig veltufé því, er almenníngur ber ábyrgð á, er varið. Ég jata það hinsvegar, eins og ég sagði áðan, að það virðist vera hér uppi skoðanamunur um ákvæðið, djúptækt, þjóðfélagslegt atriði, og það er vitanlega ekkert við því að segja, þó að sá skoðanamunur skipti mönnum í sveitir viðkomandi afstöðu til þessa máls.

Umr. frestað.

Á 43. og 45. fundi í Nd., 7. og 9. apríl, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 46. fundi í Nd., 11. apríl, var enn fram haldið 2. umr. um frv.

***Thor Thors:** Það voru nokkur ummæli, er féllu hér síðast, þegar málið var til umr., hjá hv. þm. N.-Þ., sem ég vildi gera að frekara umræðuefni. Ég hefi skorað eindregið á þennan hv. þm. í fyrri ræðu minni að láta þess getið, hvar slík ákvæði, sem ráðgerð eru í þessu frv., séu gildandi l., og hefir hann ekki enn getað bent á, hvar það sé, en sagði, að slík ákvæði mundu finnast sumsstaðar í erlendri löggjöf. Ég býst við, að hv. þm. viti ekkert um þetta, og ef hann leitaðist við að kynna sér þetta mál, myndi hann komast að þeirri niðurstöðu, að slík ákvæði sem þessi gilda hvergi. Það er upplýst, að engin slík ákvæði eru í norðurlandalögum. Hv. þm. hélt því fram, að eitthvað svipað þessu mundi gilda hjá Englendingum. Hygg ég það mesta misskilning. Þar eru ekki önnur félög, sem birta efnahagsreikninga, en þau hlutafélög, sem selja hlutabréf sín á frjálsum markaði, og sjá allir, hvílikur reginmunur er á slíkum fyrirtækjum og algerum einkafyrirtækjum, sem hér á að skylda til að birta efnahagsreikninga sína.

Hv. þm. reyndi að snúa út úr ummælum þeim, er ég viðhafði viðvikjandi því, að þessi ákvæði

ætti aðallega að setja fyrir niðurrifsmennina í þjóðfélaginu, og vildi hann segja, að ég hefði með því átt við Samband islenzkra samvinnufélaga, að það væri skipað niðurrifsmönnum þjóðfélagsins. Þetta er eintómur útúrsmúningur; ég hefi aldrei haldið því fram, að S. Í. S. væri skipað tónum niðurrifsmönnum, né heldur samvinnufélögin úti um land; þó að fyrir liggi meðmæli frá einum forstjóra samvinnufélaganna um, að hann sé frv. meðmæltur, þá get ég ekki álitð þann eina mann tala fyrir munn allra samvinnumannanna landsins. Og það er langt frá því, að ég telji þennan mann, sem að þessari umsögn stendur, niðurrifsmann, þó að hann með sinni umsögn verði til að veita lið málefni, sem er fyrst og fremst niðurrifsmönnum til ánægju og framdráttar.

Hv. þm. taldi, að þetta mundi ekki verða til að draga úr framtaki manna. Ég verð að halda því fram, að svo sé, því að ofan á áhættuna, sem fylgir atvinnurekstrinum, þá mega þeir nú eiga á hættu, að vegna birtingar efnahagsreikninganna verði það opinbert fyrir hverjum og einum óviðkomandi, hvernig fjárhagur þeirra er, og það hvað efnalega sjálfstæðir sem þeir kunna annars að vera. — Hv. þm. vildi þó fallast á gagnrýni mína á því, að það væri óeðlilegt, að skyldur samkvæmt frv. næðu til skuldunauta einkafyrirtækja. Nái frv. að ganga til 3. umr., mun ég freista þess að bera fram brtt., sem fer í þessa átt.

Hv. verjendur þessa máls hafa haldið því eindregið fram, að þetta mundi verða til að skapa nýtt aðhald um lánveitingar. Þetta er hinn mesti misskilningur. Það mundi ekkert aðhald skapa, heldur verður þetta aðeins til að skapa nýja tegund árása í okkar allt of árasargjarna þjóðfélagi. Það gefst aðeins betra tilefni eftir en áður til að draga efnahag einstaklinga og fyrirtækja inn í pólitískar illdeilir í blöðum og á mannfundum. Lánsstofnanirnar hafa eftir sem áður sama rétt til lánveitinga og munu fara sínu fram, hvað sem einstakir stjórnmálamenn segja. Það er nú einu sinni svo, að það er lítið mark tekið á pólitískum árásum utan þess flokks, sem ber þær fram, svo að þess er ekki að vænta, að árásirnar hafi nein áhrif, en þær verða aðeins til að auka á ófrið.

Ég tel kosti þessa frv. enga, en galla þess marga og hættulega. Þess vegna mun ég greiða atkv. móti frv.

Sigurður Kristjánsson: Það var náttúrulega ástæða til, vegna ummæla, sem hv. 5. þm. Reykv. hafði hér um sérstaka lánsstofnun, að mótmæla því kröftuglega. Hann dró inn í umr. einstaka menn og nafngreindi þá og bar þá þeim brigzlum, sem hann mun ekki geta rökstutt. En ég skal nú ekki fara út í það.

Út af firrum þessa hv. þm. um töp bankanna, þar á meðal Útvegsbankans, þá vil ég endurtaka það, sem ég áður sagði, að bankarnir hafa ekki, svo að vitað sé, öðru að tapa en stofnfé sínu. Um Landsbankann er það að segja, að hann er talinn eiga sitt stofnfé mikið til, en Útvegsbankinn hefir, svo að vitað er, tapað upphaflega hlutafénu, en það var að miklu leyti er-

lent fé. Orðalag þessa hv. þm. um, að bankarnir hafi tapað milljónum af sparifé þjóðarinnar, á því enga stöð í veruleikanum. — Ég skal ekki orðlengja þetta, en ég vildi aðeins undirstrika það, að þetta frv. getur ekki orðið að l., nema það sé steypt upp, því að það er ekki ein einasta gr. þess, sem getur staðizt, og meira að segja fyrirsögnin er röng. Ég fór í gegnum allar gr. frv. við fyrri hluta þessarar umr. og mun ekki misnota minn tíma til að endurtaka það, sem ég þá sagði, því að ég hefi aðeins leyfi til að gera aths.

Ég mun greiða atkv. með þeirri till., sem boð- uð hefir verið, um að vísa málinu til stj.

***Ísleifur Högnason:** Því hefir verið haldið fram, að frv. þetta hlyti að orsaka það, að auknar yrðu árásir á einstök fyrirtæki. Ég er á gagn- stæðri skoðun um þetta. Ég held því fram, að birting efnahagsreikninga hlyti að leiða til þess, að menn þyrftu að hafa rök fyrir sínu máli, ef ráðizt yrði á einstök fyrirtæki. Ég álit, að þessu frv. sé ekki beint gegn einstökum fyrirtækjum, heldur sé það aðhald til bankanna um að lána ekki einstökum fyrirtækjum endalaust fé, sem eru komin svo langt í skuldafeninu, að sýnilegt er, að þau komist ekki upp úr því. Við skulum taka t. d. h.f. Kveldúlf. Það hefir verið ráðizt á efnahag þessa fyrirtækis á undanförunum árum. Ég skil ekkert í því, ef eigendur þessa fyrirtækis fagna því ekki að fá tækifæri til að bera af sér þær getsakir, sem fram hafa komið, með því að leggja gögnin á borðið. Það er bezta vörnin, ef menn eru bornir röngum sökum. Ég hefi ekki orðið var við yfirleitt nein rök, sem fram hafi komið gegn þessu máli.

***Gísli Guðmundsson:** Ég skal ekki vera lang- orður. Það er þegar búið að ræða þetta mál svo, að ég geri ráð fyrir, að það muni ekki mikið skýrast héðan af.

Ég vil taka það fram út af þeirri till., sem fram er komin um að vísa málinu til stj., að ég get fyrir mitt leyti ekki fallizt á hana. Ég tel, að það sé ekki ástæða til að vísa málinu þá leið, og mun greiða atkv. móti því og vænti þess, að hún verði ekki samþ.

Hv. þm. Snæf. mælti hér nokkur orð, þar sem hann gerði fáeinar aths. út af minni ræðu, en það var í raun og veru ekkert svo veigamiklið í þessari ræðu hans, að um það þurfi að fjölyrða. — Viðvíkjandi orðum grg. þessa frv. um, að hlið- stæð ákvæði finnist í öðrum löndum, þá hefi ég gert grein fyrir, að þetta er réttmætt orðalag, og ummæli hv. þm. Snæf. breyta því ekki að neinu leyti, enda gekk hann ekkert inn á rök í því efni.

Þá vildi hv. þm. leggja áherzlu á það, að sú umsögn, sem kom frá S. Í. S., hafi aðeins verið frá einum af framkvæmdarstjórum þess. Ég vil af þessu gefna tilefni geta þess, að þessi eini maður er aðalforstjóri S. Í. S., Sigurður Krist- insson, og hann gaf þessa umsögn vitanlega fyrir hönd viðkomandi stofnunar.

Hv. þm. Snæf. vildi gera mikið úr því, að ef efnahagsreikningar yrðu birtir, þá mundi það verða upphaf að miklum opinberum umr. um

bag fyrirtækja. Einnig hafa andmælendur frv. mikla áherzlu lagt á það, að hlutaðeigandi fyrir- tæki mundu biða fjárhagslegt tjón við birtingu efnahagsreikninganna. Hinsvegar hafa talsmenn frv. haldið því fram, að þetta mundi ekki valda neinu tjóni og að þrátt fyrir það, þó að engin l. væru um þetta, þá væri ekki fyrir það girt, að árásir væru gerðar á efnahag einstakra fyrir- tækja.

Hv. þm. Snæf. segir loks í sinni síðustu ræðu, að þær pólitísku árásir, sem gerðar séu á ein- stök fyrirtæki, séu þýðingarlausar og á þeim sé ekkert mark tekið, nema aðeins í þeim flokk- um, sem þær séu gerðar. Þetta hlýtur að vera hv. þm. mikill hugarléttir, því að þá þarf hann ekki að hafa áhyggjur út af því, að samþykkt frv. leiði til pólitískra árása, sem til tjóns geti orðið, því að það, sem ekki er tekið mark á, getur ekki skaðað fyrirtæki.

Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar.

***Frsm. minni hl. (Garðar Þorsteinsson):** Hv. 5. landsk. er stöðugt að leggja áherzlu á það, að með birtingu efnahagsreikninga fái menn að vita sannleikann og ekkert annað en þann hreina sannleika um efnahag manna. Þetta er misskiln- ingur, eins og ég hefi hér oftast en einu sinni bent á. Efnahagsreikningarnir, eins og þeir eru gerðir upp til skatts, eru ekki það sama eins og eignin stendur einstaklingum í. Allar fast- eignir eru gefnar upp til skatts með fasteigna- matsverði. Við skulum taka dæmi um þetta, þar sem fyrir lægi efnahagsreikningur einhvers, þar sem sæist, að þessi maður skuldaði 100 þús. kr. Það, sem kæmi á móti, væri ein fasteign, sem væri metin að fasteignamati 70 þús. kr., og útistandandi skuldir, 30 þús. kr. M. ö. o., sam- kvæmt efnahagsreikningi þessa manns eru eign- irnar jafnmiklar skuldunum. En til þess nú, að skorið yrði úr um það, hvort þessi maður ætti fyrir skuldum, kemur margt til greina. Þá er það fyrst, hvort fasteignin er meira virði en fasteignamatið er. Það fer t. d. eftir því, hvar þessi eign er, hvort hún er suður í Hafnarfirði eða hér við Austurvöll. Á því er mikill munur. Svo kemur það líka til greina, hvort skuldirnar eru 30 þús. kr. virði eða t. d. 10 þús. kr. virði. Sannleikurinn er sá, að þeir, sem dæma ættu um efnahag manna, væru engu nær, þó að efnahagsreikningarnir væru birtir, því að það má deila um það óendanlega, hvers virði eignir eru. Og get ég nefnt mörg dæmi þess í gjaldþrota- málum, að sækjandi og verjandi hafa deilt um, hvort viðkomandi hafi átt fyrir skuldum á þessu og þessu tímabili. Sá eini árangur, sem yrði af birtingu efnahagsreikninganna, væri sá, að menn yrðu dregnir fram og um það deilt og rifizt, hvort þessi eða hinn ætti fyrir skuldum. En um þetta er aldrei hægt að segja með vissu, hvorki af almenningi eða dómstólunum. Þetta yrði því í 99 tilfellum af 100 aðeins til að veikja láns- traust manna og gera menn tortryggilega. Það eru að sjálfsögðu stjórnir lánsstofnananna á hverjum tíma, sem eiga að dæma um það, hver- jum þær treysta sér til að lána. Ef þessir hv. þm., sem bera þetta fram, telja, að núverandi stjórnir þessara stofnana séu ekki starfi sínu

vaxnar, þá eiga þeir að koma með till. um ráðstafanir til að bæta úr því.

***Ísleifur Högnason:** Hv. 8. landsk. hefir nú haldið hér fyrirlestur um það, hvernig falsa megí reikninga fyrirtækja, og ég efast ekki um, að hann hefir þekkingu á því, hvernig lögfræðingar geta látið reikninga sýna annað en það rétta. Til hvers er yfirleitt verið að heimta, að ríkið birti sína efnahagsreikninga? Vitanlega til þess, að almenningur, og fyrst og fremst stjórnmalaflokkarnir, geti myndað sér skoðanir um það, hvernig ríkissjóður er stæður og þau fyrirtæki, sem hann hefir með höndum. Sami er tilgangurinn með þessum lögum: að almenningur geti haft eitthvað eftirlit með því, hvernig þeir menn stjórna sínum fyrirtækjum, sem fara með milljónum af sparifé landsmanna eftir sínum eigin geðþóttu, og hvernig bankarnir ívilna ákveðnum mönnum í lánveitingum, umfram það, sem sanngjarnt er. Það er vitanlegt, að margir með góð efni og nægar tryggingar koma kannske dag eftir dag í bankana að biðja um lán, en fá ekki einn eyri, vegna þess að bankarnir hafa fé í stórum fyrirtækjum, sem enginn hefir eftirlit með, hvernig mokað er í millj. á millj. ofan. En það er enginn vafi á því, ef þessir efnahagsreikningar yrðu birtir, að bankarnir mundu verða gætnari í útlánum sínum til stórskuldugra fyrirtækja.

Það er nokkuð fljótt að fara að tala um það, að blöð og stjórnmalaflokkar muni að ósekju ráðast á skuldug fyrirtæki. Timinn mun leiða það í ljós. En eins og ég sagði áðan, þá tel ég minni ástæðu til þess, að fyrirtæki séu borin röngum áðökunum, eftir að efnahagsreikningar þeirra hafa verið birtir. (GP: Það þarf ekki annað en að lesa Þjóðviljann). Ég hefi aldrei séð í Þjóðviljanum örökstuddar árásir á einkafyrirtæki, en ef hv. 8. landsk. getur bent á slíkt, þá komi hann með það.

Hv. 8. landsk. talaði um það, að ef það væri álit Alp., að bankarnir færu illa með fé landsmanna, þá væri sjálfsagt fyrir ábyrgja stjórnmalaflokka að gera einhverjar ráðstafnir. Það virðist eiginlega liggja beinast við, að þessi hv. þm. sjái misfellingur á rekstri bankanna, — en hvað hefir hans ábyrgi stjórnmalaflokkur gert til þess að kippa þessu í lag? — Nú fyrst er af Framsfl. stigið spor í þá átt, að hafa eftirlit með rekstri bankanna, og við kommúnistar fögnum þessu, því að þar með er hægt að stemma stigu fyrir þeirri fjármálaspillingu, sem þar hefir ríkt.

***Thor Thors:** Hv. þm. N.-Þ. var mjög kampa-kátur yfir því, að ég sagði í minni síðustu ræðu, að slíkar pólitískar árásir, sem vænta mætti út af birtingu efnahagsreikninga, hefðu litil áhrif; þar með átti ég vitanlega við litil pólitísk áhrif, og að þar mundu ekki svo mjög verða til þess að skipta mönnum í pólitíska flokka. Þó er ekki fyrir það að synja, að þar geti haft pólitísk áhrif, og hafa stundum haft, einkum ef mjög freklega er gengið í árásunum á einstök fyrirtæki, eins og t. d. Alpfl. fékk að reyna við alþingiskosningarnar síðustu. En enda þótt slíkar árásir hafi ekki mikil pólitísk áhrif, þá geta

þær haft mikil fjárhagsleg áhrif á þá, sem fyrir þeim verða, og geta e. t. v. lamað athafnaprek þeirra. Þær geta líka haft áhrif innan þess flokks, sem ber þær fram, á þann veg, að þeim, sem fyrir þeim verða, verði vegna árásanna erfiðara að eiga nauðsynleg viðskipti við þá menn, sem þann flokk skipa, er ábyrgðina ber á árásunum. Og mjög mikil áhrif geta þessar árásir haft á efnahag manna, þegar þær eru, eins og stundum er gert, bornar fram á erlendum vettvangi; t. d. hvað snertir h/f Kveldúlf, þá hafa sumar lubbalegustu árásargreinarnar, sem birtar hafa verið í íslenskum blöðum, verið þýddar á erlend tungumál, og þeim síðan útbýtt meðal viðskiptavina fyrirtækisins á Spáni og Englandi. Undir slíkum kringumstæðum geta þessar árásir haft mjög skaðvænleg áhrif, eins og reynslan hefir þegar sýnt.

Annars hefði hv. þm. N.-Þ. frekar átt að leitast við að gefa upplýsingar um eitt veigamiklað atriði í þessu sambandi, sem sé það, hvar slík ákvæði sem þessi, er hér á að lögfesta, gildi í heiminum. En hann hefir ekki getað tilgreint eitt einasta land. Það hefði þó mátt ætlast til, að hann hefði notað tímann, sem liðið hefir milli umr., og reynt að kynna sér einhver ákvæði svipuð þessum erlendis. Að visu getur verið, að hann hafi gert það, en þetta sýnir bara, að hvergi í hinum síðða heimi gilda önnur eins ákvæði og þessi, sem hér er farið fram á að lögfesta.

Ég þarf ekki að svara hv. 5. landsk. annari eins staðhæfingu og þeirri, að gegnum birtingu efnahagsreikninga einu sinni á ári geti almenningur haft eftirlit með rekstri viðkomandi fyrirtækja. Hverskonar eftirlit er það? Þó að birtar séu einu sinni á ári nokkrar tölur um hag fyrirtækjanna, fær almenningur ekki minnstu hugmynd um rekstur þeirra í einstökum atriðum. Þetta er því mælt algerlega út í loftið, eins og svo margt annað, er kemur frá kommúnistunum hér á Alp. og annarsstaðar.

Ef hv. þm. er það aðaláhugamál með flutningi þessa frv., að hömlur séu framvegis settar gegn óvarlegum lánveitingum, þá er miklu opnari leið að koma því inn í ákvæði bankalaganna. Hér er starfandi mþn. í bankamálum, og það er eðlilegt, að þetta viðfangsefni sé tekið til meðferðar í þeirri n. og þannig gengið frá bankalögnum, að settar séu ákveðnar hömlur fyrir því, hvað langt megí ganga í lánveitingum til einstakra fyrirtækja. Það mundi hafa raunverulega þýðingu, en ekki slík ákvæði, sem í þessu frv. felast.

Ísleifur Högnason: Ég vildi aðeins leiðrétta dálitinn misskilning, sem fram kom hjá hv. síðasta ræðumanni. Ég átti vitanlega við það, að almenningur gæti haft eftirlit með rekstri bankanna, en ekki fyrirtækjanna. Ég tók það fram í minni fyrstu ræðu, að það væri aðhaldið gagnvart bönkunum, sem hefði mesta þýðingu, en ekki gagnvart fyrirtækjunum sjálfum.

ATKVGR.

Till. frá þm. Barð. um að vísa málinu til ríkisstj. felld með 16:13 atkv.

Brtt. 139,1a samþ. með 16:3 atkv.

— 139,1b samþ. með 17:3 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 16:9 atkv.

2.—5. gr. samþ. með 17:1 atkv.

Brtt. 139,2 samþ. með 16:4 atkv.

6. gr., svo breytt, samþ. með 17 shlj. atkv.

7.—8. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 18:9 atkv.

Á 54. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 235, 325).

Helgi Jónasson: Ég á hér brtt. á þskj. 325, sem gengur í þá átt að breyta ákvæðinu um það, hvenær menn skuli vera skyldir að birta efnahagsreikninga, þannig, að í staðinn fyrir 100 þús. komi 150 þús. Þetta ákvæði hefir verið andstaðingum frv. mestur þyrnir í augum. En með þessu lækkar tala þeirra, sem skyldir verða að birta efnahagsreikninga, um rúmlega helming. samkv. upplýsingum, sem ég hefi fengið. — Ég vil vænta þess, að þessi till. fái góðar undirtektir í hv. d. og verði samþ.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 55. fundi í Nd., 27. apríl, var fram haldið 3. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 325 samþ. með 19:2 atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 16:11 atkv. og afgr. til Ed.

Á 56. fundi í Ed., 28. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 362).

Á 57. fundi í Ed., 29. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 7:5 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BrB, ErlB, IngP, PHerm, SÁÓ, BSt, EÁrna. nei: GL, JJós, MJ, ÁJ, BSñ.

4 þm. (HermJ, JJ, PZ, ÞP) fjarstaddir.

***Árni Jónsson:** Mér finnst, að vel hefði farið á því, að hæstv. atvmrh., sem er aðalflm. frv., að vísu sem óbreyttur þm. V.-Húnv. — því að hann var þá ekki kominn í tignina —, hefði fylgt því úr hlaði hér í hv. d. með nokkrum orðum. En hann er nú sennilega við annað bundinn.

Frv. er hingað komið frá hv. Nd. Það, sem einkum vakti athygli við meðferð þess þar, var, að einn þingflokkurinn tók því með sérstökum fögnuði, og það var ekki flokkur hv. flm., heldur andstöðuflokkur hans í orði kveðnu. Kommúnistar í hv. Nd. réðu sér ekki af fögnuði, er þetta mál kom þar fram. Aftur voru flokksmenn hæstv. atvmrh. skiptir í málinu, og tveir þeirra töluðu og greiddu atkv. gegn frv. Mér finnst þetta segja nokkuð til um eðli málsins. Málið snertir íslenzka atvinnurekendur, og þegar vitað er, hver er afstaða kommúnista til atvinnurekendastéttarinnar, má fara nærri um, hvort þetta frv. muni vera til eflingar íslenzkum atvinnurekstri eða ekki.

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

Maður sá, sem flutti frv. upphaflega, er í milli-
tíðinni orðinn atvmrh. Og svo mikil skylda sem honum bar sem óbreyttum þm. til að gera ekkert til að þýngja atvinnurekstrinum, þá mætti ætla, að honum bæri nú enn meira skylda til þess, sem þeim manni í þjóðfélaginu, er vegna stöðu sinnar á að hafa manna mesta ábyrgðartilfinningu í þessu efni.

Þetta mál hefir reyndar algerlega farið úr reipunum í meðferð hv. Nd. Í frv. er upphaflega gert ráð fyrir, að stofnanir, fyrirtæki og einstaklingar skuli birta efnahagsreikninga, ef skuldir þeirra nema 50 þús. kr. eða meira. Allshn. hafði orðið ásátt um að snúa sér til nokkurra stofnana og leita álits þeirra um frv. Nú liggja fyrir umsagnir Landsbankans, verzlunarráðs Íslands og Vinnuveitendafélags Íslands, og leggja þessir þrír aðiljar eindregið á móti frv. S. Í. S. hefir aftur lýst sig málinu hlýnt, en telur þó of háa upphæð, 50 þús. kr., sem við er miðað, og leggur til, að hún verði lækkuð. En þeir, sem snúið hafa sér til þessara aðilja og leitað umsagnar þeirra, láta sér ekki nægja að herja málið fram, þvert ofan í till. Landsbankans, verzlunarráðsins og Vinnuveitendafélagsins. Þeir taka ekki heldur tillit til umsagnar stofnunar eins og S. Í. S., sem ætla mætti þó, að þeir vildu leggja eitthvað upp úr, því að í grg. er sagt, að frv. sé flutt samkvæmt ákvörðun fundar Framsfl.

Í grg. segir núverandi hæstv. atvmrh., að erlendis séu til hliðstæð dæmi ákvæðum þessa frv. Mér er kunnugt um, að við umr. í hv. Nd. var gengið á hæstv. atvmrh. um að benda á þessi dæmi, og gat hann það ekki. Enda er það ekki hægt. Í nágrannalöndum okkar eru engin fyrirmæli í l. um það, að einstaklingar skuli birta efnahagsreikninga. Til þess eru aðeins skylduð fyrirtæki, sem eru svo stór, að hlutabréf þeirra eru seld á kauphöllum.

Upphaflega var þessi skylda miðuð við 50 þús. kr. skuld, en síðar var sú upphæð hækkuð upp í 100 þús. kr. Svo gerir einn hv. flokksmaður hæstv. ráðh. till. um, að hún sé enn hækkuð, upp í 150 þús. kr., og var sú till. samþ. í Nd. við 3. umr.

Í nágrannalöndunum er það meira að segja svo, að almenningur hefir ekki aðgang að vitneskju um það, hvað einstök fyrirtæki greiða til almenura þarfa. Útlendingar, sem hingað koma, furða sig á því, að hægt skuli vera fyrir hvern og einn að kaupa niðurfjöfnunarskrána, þar sem lagðar eru fram glöggar upplýsingar um hag einstaklinganna. Það, sem hæstv. ráðh. segir um hliðstæð dæmi frá nágrannalöndunum, er því ekki rétt, og er það illa farið, að svo skuli vera kastað höndum til slíkra mála, að ekki skuli mega treysta flm. til að fara rétt með, er fara mæla fyrir þeim. Þm. eiga kröfu til að mega treysta orðum flm. mála, er svona stendur á.

En þó að Nd. gerði þessa breytingu á frv., að hækka lágmarkið, þvert ofan í till. S. Í. S., þá hefir það vitanlega engin áhrif á megin stefnu þess. Við erum hér að skera okkur út úr nágrannabjóðum okkar um afstöðu til einkafram-
taksins. Einkareksturinn, sem að vísu er víður-
kenndur hér á landi, er hér þó ekki eins frið-

helgur fyrir árásum og þar. Stefna frv. þessa er sem sé að láta almenning dæma, eftir því, hvað einhver einstaklingur skuldar, um það, hvort í starfi hans ráði heilbrigð eða óheilbrigð fjármálastefna. En almenningur er þó vitanlega, þrátt fyrir þessar upplýsingar, engu nær um það, hvort skuld er vel tryggð eða ekki. Og þetta gæti, er fram í sækti, orðið til þess, að bankarnir yrðu svo bundnir í starfi sínu, að nálega yrði að leita þjóðaratkvæðis til þess að þeir mættu gera sínar ráðstafanir í fjármálum.

Opinber íhlutun með starfi bankanna er sennilega meiri hér á landi en í flestum löndum öðrum. Landsbankinn hefir t. d. 3 framkvæmdarstjóra, yfir þeim er 5 manna bankaráð, yfir því svo 15 manna bankan. og þar yfir sjálfur fjmrh. Mér skilst, að Alp. sé búið að sjá fyrir því eftirliti með lánveitingum, að nokkuð tryggt mætti teljast. Ég verð því að spyrja: Til hvers er þetta skipulag? Til hvers er verið að skipa 5 manna bankaráð og 15 manna bankanefnd, ef ekki má treysta því? Almennigur á kröfu á því, að fé hans sé ávaxtað á sem tryggilegastan hátt, og ég verð að halda því fram, að þetta sé ekki annað en tortryggni á hendur þeim mönnum, sem Alp. fyrir hönd almennings hefir falið þetta eftirlit, ef nú á að fara að lögforma það ákvæði, sem um ræðir í þessu frv. Ekki er því til að dreifa, að þörf sé á að knýja þetta frv. fram bankanna vegna, því að þeir eiga aðgang að efnahagsreikningum hvers einstaks lántakanda og verða að meta og vega, hvort honum sé trúandi fyrir meira fé en hann hefir þegar fengið.

Í þessu sambandi verður ekki framhjá því siglt, að ef þetta frv. verður samþ., þá er opnuð ný og næsta óþörf leið, ofan á það, sem áður hefir þekkt í þessum efnum, — það er opnuð þarna ný leið til árása á atvinnurekendur í landinu. Í rauninni er svo sama, hvort atvinnurekendur eru vel eða illa staðir. Sé almenningi kunnugt um það, þá er opin leið til árása á þeim grundvelli, að séu menn vel staðir, þá eru þeir arðræningjar og kúgarar smælinganna, en séu þeir illa staðir, þá eru þeir braskarar og svikarar, svo að atvinnurekendurnir verða óalandi og óferjandi í hvoru tilfellinu sem er.

Hér virðist vera verið að undirbúa bókaútgáfu fyrir fjármálaráðuneytið, þar sem því er ætlað að selja þessa reikninga. Get ég trúað, að þetta verði góð tekjulind, því að menn munu vafalaust hafa gaman af að geta hnýstst í hag náungans, og þetta er upplagt mál fyrir pólitiska reifarahöfunda til þess að teygja lopann um. Mér finnst það dálítið hart, að þótt ráðuneytið eigi að selja þessa reikninga, þá eiga þeir, sem eiga að birta reikningana, að bera kostnaðinn við birtingu þeirra. Sé ég atvinnurekandi, þá er mér engin þægð í því, að verið sé að birta mína efnahagsreikninga. Samt á ég að kosta það, en fjármálaráðuneytið að græða á bókasöluinni.

Það má ekki bera saman einkafyrirtæki og ríkisfyrirtæki, því að ríkisfyrirtæki eru eign almennings í landinu, og þegar þau birta reikninga sína, er það til að gera eigendum þess fjár, sem þau fara með, grein fyrir því, hvernig þau hafa farið með það fé, sem þeim hefir verið

trúað fyrir, og þess vegna er t. d. bönkunum skylt að birta sína reikninga.

Ég vil skjóta nokkru inn í, sem ég hefi tekið eftir hin síðustu ár og fundizt alleinkennilegt. Íðulega er ráðizt á einstaka fyrirtæki fyrir það, hvað þau skuldi bönkunum mikið, en þeir sömu menn, sem gera mest veður út af því, varast að vikja að þeim stofnunum, sem lánað hafa féð. Meira að segja gengur þetta svo langt í sambandi við aðalpeningastofnun landsins, að samtímis hefir verið ráðizt á einstaka fyrirtæki fyrir, hvað það skuldi mikið, þegar í sama blaði eða blöðum hafa verið sérstakar hólgreinar um þá menn, sem bera ábyrgð á að ávaxta þetta fé fyrir þjóðina.

Ég sé enga þörf fyrir frekara eftirlit en það, sem Alp. hefir þegar skipað. Mér virðist þetta tákna, að Alp. sé ekki ánægt með þessa skipun sína, en þá ber að breyta því, skipta um bankaráð eða bankastjóra, heldur en að fara inn á þá braut, sem engin hliðstæð dæmi eru til um, að farin hafi verið.

Ætla ég svo ekki að fara fleiri orðum um þetta, en geri ráð fyrir, að hæstv. atvrmh. geri síðar nánari grein fyrir frv. Skal ég ekkert hafa á móti, að það fari til n., og álit sjálfsagt að athuga þetta sem rækillegast.

*Jóhann Jósefsson: Herra forseti! Ég vil taka undir þær aths., sem hv. 10. landsk. þm. hefir gert við þetta frv. Um frv. má segja, að það sé tímanna tákni, og í sjálfu sér er ekkert undarlegt, þótt það sé komið fram, þegar athuguð er stjórnmálaafstaða þeirra tveggja hv. flm. þessa frv. — Frv. er einn liður í þeirri herferð, sem hefir verið hafin á hendur framtaki einstaklingsins í þessu landi, enda er það satt og rétt, sem hv. 10. landsk. sagði, að í hv. Nd. voru það kommúnistar, sem tóku frv. að sér sem sitt eigið mál og fögnuðu mjög yfir, að það var fram komið. Enda er þetta eðlilegt frá þeirra sjónarmiði, því að þeir hafa gengið í broddi fylkingar þess hóps niðurrifsmanna í landinu, sem árum saman hefir staðið í því að eyðileggja atvinnuvegi landsmanna eftir megni. Því er eðlilegt, að sérstaklega kommúnistar fylltust fögnuði yfir því, að þeim kom liðsauki frá 2 þm. Framsfl., enda sá liðsauki þannig til kominn, að leggja á undir öxi niðurrifsmanna þá menn þessa lands, sem þarfastir eru við framkvæmdir allar, og þar af leiðandi getur á hverjum tíma staðið svo á fyrir, að þeir séu í skuld við bankana um meiri eða minni fjárupphæðir.

Við, sem nú lifum, höfum orðið vottar að því, hvernig þessi herferð hefir verið rekin í blöðum og hér á Alp. Ekki er langt síðan sósíalistar báru hér fram till. um að leggja lánastarfsemi Landsbankans undir samþykki Alp. Með þessu frv. á að ýta málinu lengra áfram á þessari braut. Það sýnist vera heldur litill skilningur á þeirri þörf, sem er hér á Íslandi fyrir framtak og atvinnurekstur, þegar alþm. vilja endilega stefna einkaframtakinu og fjárráðum einstakra manna undir dóm landsmanna, sem alltaf er meira og minna óbilgjarn, á þann hátt, sem þetta frv. leggur til. Hv. flm. hafa sjálfsagt ekki gengið að því gruflandi, að þetta frv. hlýtur að

leiða það af sér, að einstaka menn myndu verða að draga saman seglin, ef þeir eiga ekki að eiga á hættu að verða dregnir inn í þá hringiðu, sem ýmsir hér á landi hafa verið dregnir inn í á undanförunum árum. Ýmsir helztu framkvæmdamenn landsins, sem hafa veitt fjölda manna atvinnu og borið hita og þunga dagsins í mörg ár, sumir jafnvel í tug á ára, — þessir menn verða fyrir því, þegar illa árar, markaðir bregðast og veiðin bregzt og þeir verða fyrir tapi, að þá er skotið að þeim örvum í vissum blöðum mörg undanfarin ár. Menn hafa verið teknir fyrir og nafngreindir, auðsjánlega í þeim tilgangi að bera þá sökum, sönnun og ósönnun, ár eftir ár, sökum þess hvað þeir skulda. En aldrei á það minnst í þessum skrifum, þótt þessir menn veiti hundruðum manna atvinnu og borgi þeim ætíð skilvislega fullt kaup, eins og vera ber. Nei, það er aðeins sagt, að þeir skuldi Landsbankanum svo og svo mikið, og þar að auki mega þessir menn búast við, að einkalíf þeirra sé dregið inn í þessar deilur, ef það kemst í skotmál þessara niðurrifsmanna þjóðfélagsins. Þetta frv. er einn liðurinn í því að stækka hóp þeirra manna, sem komast innan skotmáls þeirra kommúnista og annara niðurrifsmanna.

Þetta mál hefir verið borið undir bankana. Þeir hafa talið þessa enga þörf, og sérstaklega hefir Landsbankinn ýtarlega mótmælt því, að þessi birting efnahagsreikninga einstakra manna væri að nokkru gagni, auk þess, eins og ég hefi þegar tekið fram, að það er megnasta vantraust á stjórn bankans, bankaráð og bankanefnd, já, meira að segja á fjmrh. sjálfan, sem farið er fram á með aðgerðum þessa frv. Til hvers er verið að velja trúnaðarmenn þess opinbera við lánsstofnanir landsins, ef þeim er ekki trúandi til að athuga þessa efnahagsreikninga? Það er fullkunnugt, að Landsbankinn, og sennilega Útvegskbankinn líka, skyldar þá viðskiptamenn sína, sem skulda nokkuð, sem um munar, til að senda efnahagsreikninga sína til bankans á hverju ári. Þessir reikningar eru lagðir fyrir bankaráð, ef þörf þykir og óskað er, og þeir eru þeir trúnaðarmenn þjóðarinnar, sem hafa bezt vit á þessum málum, og geta þeir athugað þau í ró og næði og dæmt um þau. Frv. ætlar þessum upplýsingum að dreifast, ekki einasta til allra landsmanna, heldur einnig útlendinga, sem kunna að geta gert sér mat úr því að hafa yfirlit yfir, hvað fyrirtækin skulda, og leiðir það til þess, að erlendir keppinautar íslenskra athafnamanna geta hnýstst í hag þeirra og notað sér þær upplýsingar til framdráttar.

Ég verð að segja, eins og hv. 10. landsk., að ég beið með dálitilli eftirvæntingu eftir að heyra, að hv. flm. þessa frv., sem nú er orðinn atvmrh., nefndi okkur og sannaði með réttum tilvitnunum, að það sé satt, sem stendur í grg. frv., að hliðstæð ákvæði um birtingu efnahagsreikninga séu til erlendis. Úr því að hæstv. ráðh. kærði sig ekki um að gefa svar við því, eftir að hv. 10. landsk. hafði talað, þá er ég vonlitill um, að hann eigi hægt með að færa þau rök fram, þótt fleiri krefji hann saga um þá hliðstæðu lögjöf, sem hann fullyrðir, að sé til.

Ákvæði þessa frv. miða í stuttu máli að því

að skapa ófrið í landinu um atvinnufyrirtækin. Við sáum glöggst dæmi þess hér fyrir skömmu, hvað af því leiðir, þegar skapaður er slíkur ófriður um einstök fyrirtæki, sem sé um h/f Kveldúlf. Við sáum, hvornig fór, þegar það hlutafélag, sökum þessa ófriðar, var sett til baka með athafnir sínar, og ég hygg, að þessi ófriður á síðasta þingi, sem varð til þess að félagið fékk ekki nægilegt öryggi um starfstilhögun á þessu ári, muni eiga sinn þátt í því, að það varð að selja sildarlýsi sitt fyrir lakt verð og varð að sætta sig við að selja afurðir sínar seinna en önnur fyrirtæki. Ég segi ekki, að þessi ófriður hafi verið eina ástæðan til þessa, en ég segi, að þetta hafi skeð að miklu leyti vegna þess öryggisleysis, sem skapaðist af honum. Ég verð að, ætla, að hv. flm. þessa frv. hafi gert sér ljóst, að með frv. er verið að gefa óvönduðum mönnum þessa þjóðfélags tækifæri til að hefja svipaða herferð á hendur öðrum einkafyrirtækjum og þá herferð, er hafin var gegn h/f Kveldúlf.

Það er næsta spaugilegt ákvæði, að birting efnahagsreikninganna skuli kostuð af þeim, sem reikningana eiga, en svo eigi fjármálaráðuneytið að hafa afraksturinn af því að selja þessi plögg og dreifa þeim utan lands og innan. Ég get ekki neitað, að mér finnst það alleinkennilegar leiðir, sem þeir vilja fara, sumir af ráðamönnum þessa lands, til að afla ríkissjóði tekna og hjarga honum úr því öngþveiti, sem hann er í, og fleiri en þessi eina leið munu orka nokkuð *tvímælis*, hve heppilegar þær eru. En allar eiga þessar leiðir það sameiginlegt, að þær stefna í þá átt, að auka öryggisleysið í atvinnumálunum og veikja aðstöðu athafnamanna og auka framtaksleysið, m. ö. o., auka atvinnuleysið og örbirgðina í landinu.

Það hefðu sjálfsagt einhverntíma þótt nægileg mótrök, þótt öll önnur mótmæli væru lögð á hilluna, þar sem um lánastarfsemi þjóðbankans er að ræða, að bankastjórn hans legði fram svo skýr og greinagóð mótrök gegn málinu eins og felast í nál. minni hl. allshn. í Nd. á þskj. 146, þar sem birt er umsögn bankastjórnarinnar. Flestir menn, sámilega greindir, hefðu látið sér segjast við þetta, en því er ekki að heilsa hér.

Á meðan Alp. hefir vanrækt eða verið ákaflega athyglislítið í öllum þeim málum, sem snerta viðreisn atvinnuveganna, þá er þetta mál barið áfram. Af hverju? Ég beið eftir, að hæstv. ráðh. svari því. Ef hann ekki vitandi vits hefir flutt þetta mál til að draga fleiri og fleiri inn í skotmál þeirra eitúrorva, sem einatt er stefnt að atvinnurekendum þessa lands, þá ætti honum nú að vera orðið ljóst, að þetta er ekkert framfaramál né þarfamál, sérstaklega eftir að umsögn þjóðbankans liggur fyrir.

Máltækið segir, að enginn verði ágætur af engu. Útvegsmenn landsins hafa síðan í haust haldið uppi rannsókn og lagt fram till. um ýmslegt viðvikjandi rekstri sjávarútvegsins. Á undan var gengin rannsókn á hag þessa atvinnuvegar, og það í tvennu lagi, með aðgerðum mþn. og með starfi og skýrslu skipulagsn. atvinnu-mála. Þótt ekki væri úr öðru að vinna en þeim gögnum, sem fyrir liggja eftir hinar opinberu og hlutlausu rannsóknir þessara tveggja n., þá

er árangur þeirra með þeim hætti, að ekki ætti að þurfa að efa ástandið. Síðan hafa útvegs- menn sjálfir lagt fyrir Alp. og ríkisstjórn gögn, sem réttlæta allt það, sem fram kemur í hinum opinberu skýrslum, og bætt þar mörgum atriðum við. Síðan hefir stjórn S. Í. F., sem hefir innan sinna vébanda bæði bankastjóra Útvegsbankans og Landsbankans og auk þess formann banka- ráðs Landsbankans, kveðið svo sterkt að orði í bréfi til ríkisstj., að það lægi ekkert annað fyrir þessum atvinnuvegi en algert brun, ef ekki væri eitthvað gert honum til stuðnings. Allt þetta hefir stj. fengið á borðið fyrir framan sig. Auk þess hafa nefndir sjávarútvegsmanna og stjórn S. Í. F. átt viðtöl í fundarformi við ríkisstj., og þó hefir sáralítið eða ekkert áunnizt enn sem komið er. Ríkisstj. hefir ekkert haft fram að bera á þessum viðtalsfundum annað en úrræða- leysi. En á meðan þessu fer fram, eru þó a. m. k. tök á því hjá þessum forráðamönnum, að koma fram málum á Alp. til að veða í sama knérinn sem áður hefir verið vegið í, sem bezt hefir komið fram í viðureigninni við h/f Kveldúlf. Þeir hafa fundið ráð til að leggja verkefni í hendur niðurrifsmannanna í þessu landi.

Að síðustu vildi ég segja, að það er athyglis- vert, að þeir, sem hafa gengið í fylkingarbrjósti í þeirri herferð á hendur atvinnuvegunum, sem árum saman hefir staðið yfir í þessu landi, bera sjálfir enga persónulega ábyrgð á neinu fyrirtæki, hvorki til lands né sjávar. Það eru menn, sem aldrei hafa dýft hendi í kalt vatn til þess að fleyta atvinnuvegunum áfram. Þetta eru menn, sem annaðhvort eru í opinberum stöðum eða lifa á því, að gefa út blöð til áróðurs gegn atvinnurekendum. Úr hópi þessara manna eiga atvinnurekendur von á þeim skeytum, sem ég minntist á. Í hópi þessara manna hefir sú kenning fæðzt, að verkamenn eigi að vera fjandmenn atvinnurekendanna, sem er nú farið að bera þann ávöxt, að hvert verkfallið rekur annað.

Ég skal nú láta þetta nægja að sinni, en ég vanti þess, að sú hæstv. ráðh., sem hefir fætt þetta mál af sér, gefi hér greinagóða skýrslu um löggjöf annara landa í þessu efni, sem hann segist hafa kynnt sér.

Umr. frestað.

Á 59. fundi í Ed., 2. maí, var fram haldið 1. umr. um frv.

*Magnús Jónsson: Ég get í rauninni sparað mér margar af þeim aths., sem ég hefði viljað gera við frv., því að hv. 10. landsk. og hv. þm. Vestm. hafa hreyft mörgum þessara aths. Ég vildi þó segja hér nokkur orð því til viðbótar.

Mér finnst, að ef lítið er á frv. frá sjónarmiði viðskipta- og atvinnulífs, þá sé það ákaflega vanhugsað. Það er í rauninni ekki annað en almennt orðagjálfur um, að almenningur eigi að geta fylgt með í fjármálaviðskiptum landsins. Er ekki sjáanlegt, hvaða gagn frv. getur gert þar fyrir utan, en hinsvegar getur það gert mikinn skaða. Ég verð nú að segja, að ég fæ ekki skilið, hvernig almenningur á að geta haft gagn af birtingu þessara efnahagsreikninga. Í fyrsta lagi hefir almenningur engin tök á að meta, eftir

skuld ákveðins fyrirtækis, hversu skuldin er tryggt. Skuldarupphæðin sjálf segir sáralítið um það, hversu vel féð er tryggt. Það er ekki einu sinni alltaf hægt að segja, hvort t. d. 160 þús. kr. er mikil skuld eða lítil. Það fer eftir því, hvert fyrirtækið er, sem þetta skuldar. Um mótorbát, sem skuldar 160 þús. kr., má segja, að hann sé í skuldum upp yfir höfuð. En togarafélag, sem gerir út 5-6 togara og skuldar 160 þús. kr., getur ekki talizt stórskuldugt. Þó að efnahags- reikningar væru birtir, myndi það ekki sýna annað en ytri mynd af þessum hlutum.

Það eru engar líkur til, að almenningur geti af slíkum reikningum gert sér grein fyrir því, hversu vel skuldarféð er tryggt, þar sem bankarnir geta oft sjálfir verið í vafa um það, hvort óhætt muni vera að lána ákveðnu fyrirtæki eða ekki, enda þótt bankarnir hafi alla þræðina í sínum höndum. Hversu erfið getur verið að segja um þetta, sést af því, að útgerðarfélag hér á landi, sem skuldar sömu upphæð tvö ár í röð, getur verið mjög illa stætt annað árið, en mátt teljast auðugt hitt. Þetta fer eftir „conjunctur“, ef svo mætti segja, — eftir hagsveiflunum.

En þó að almenningur gæti nú myndað sér rétta skoðun um þessa hluti, þá fæ ég ekki séð, hvernig hann á að fara að því að koma fram vilja sínum til að tryggja hagsmuni sína í þessu sambandi. Segjum, að almenningi færi að þykja óálitlegt, hvernig ráðstafað væri fé lánsstofnan- anna, og færi að efast um, að lánsféð væri trygg- lega ávaxtað. Hvernig eiga menn þá að fara að því að koma fram vilja sínum? Þeir hafa engin tök á því að breyta stefnu lánsstofnananna, því að þeir ráða ekki yfir þeim. Þeir geta ekki ann- að en byrjað að skamma þessar stofnanir í blöð- um og á fundum, hefja miskunnarlausa áróðurs- starfsemi gegn þeim. En verður það til þess að tryggja þetta lánsfé betur?

Ég held, að hér komi til greina hættulegasti þátturinn í þessari löggjöf. Með þessu væri unn- ið þvert í gegn því, sem tilgangurinn er með frv. Eina trygging þeirra manna, sem eiga fé í bönkunum, liggur í því, að þessar stofnanir séu sem tryggastar og fá að starfa í friði. Þetta er nú reynt að tryggja með því að búa sem bezt að stj. bankanna, t. d. með því að skipa þar sem öruggast eftirlit af hálfu þings og stj., með skip- unum hafa meira eftirlit, er það á valdi þingsins að ákveða slíkt.

En hvað á hér að gera? Skapa aukna mögu- leika til árása á þessar stofnanir. Þeir, sem inni eiga fé í lánsstofnunum, eiga nú að fá í hend- urnar gögn til að hefja á þær árásir. Þetta er hið hættulegasta. Ég held, að það sé viðurkennt alstaðar, að ófriður um þessar stofnanir af hálfu pólitíkusa og annara sé það hættulegasta, sem fyrir þær getur komið. Við hér á Íslandi höfum fengið að prófa það, hversu þægilegt er fyrir bankana að vera milli tannanna á lýðskrumur- um, er vilja ofan af þeim skóinn. Fáar láns- stofnanir standast það. Bankarnir eru einskonar samnefnari fyrir allt viðskiptalíf hvers tíma, og þegar erfiðleikatímar eru, má að sönnu ráðast á bankana fyrir það, að lánsfé þeirra sé ekki vel tryggt. En þetta eru stofnanir, sem geta orðið

tryggjar aftur, ef batnar í ári og þær fá að starfa í friði.

Annað, sem ég tel mjög skaðlegt við frv., er það, að það tekur aðeins til banka, sparisjóða og annara sjóða, er ávaxta fé almenninga. Nú er það vitað, að menn vilja yfirleitt ekki láta gefa upp hag sinn. Löggjöfin viðurkennir þennan vilja manna m. a. með því að binda þagnarskyldu þá menn, sem skipaðir eru til þess að hnýsast í hag manna í umboði hins opinbera. Nú á að lögleiða, að allt skuli lagt opið fyrir almenning. Afleiðingin verður sú, að menn taka að leita til einstaklinga um lán, en ekki þessara stofnana, menn munu jafnvel taka á sig erfiðari lánskjör til þess að komast úr — orðið er svo ljótt, en mér liggur við að segja kjaftinum á þeim lýðskrumurum, sem vilja ofan af þeim skóinn. Það eru því líkur til, að þeir, sem fé eiga, myndu reyna að hafa það ekki í lánsstofnunum, heldur lána það beint út. Það væri laglegt ástand, sem af slíku myndi skapast, ef til þess kæmi, að privatlán kæmu að miklu leyti í staðinn fyrir lánastarfsemi peningastofnanna!

Hvert þjóðfélag reynir að byggja upp sem best lánsstofnanir sínar, til að koma í veg fyrir þetta ástand, sem svo er háskalegt. Það er yfirleitt erfitt að setja reglur um slík einkaviðskipti og ógerningur að hafa slíkt eftirlit með þeim sem starfsemi opinberra lánsstofnana. Menn myndu yfirleitt kippa lánsfénu út úr þeim heilbrigða farvegi, sem það hefir streymt eftir, og veita því í hina óteljandi smáfarvegi, sem ekki er hægt að hafa eftirlit með. Þar fyrir utan er svo það, að við slíkt ástand myndi skapast víðari vettvangur fyrir allskonar svindlara, er vilja hafa fé út úr einstaklingunum.

Ég er ekki að halda því fram, að þessar verk-anir myndu koma í ljós í einni svipan. En á því er enginn vafi, að löggjöf sem þessi myndi á nokkru árabili vera búin að gera meira eða minna af þessum óskunda, sem ég hefi lýst.

Í grg. frv. er ein ástæðan, sem fram er færð, sú, að ríkisstofnanir birta árlega efnahags- og rekstrarreikninga sína, og því sé réttlátt að krefjast hins sama af einkafyrirtækjum. Þetta er hreinasta vitleysa, þetta kemur ekkert hvað öðru við. Þetta stafar aðeins af þeim kommúnistiska hugsunarhætti, sem ekki kann að gera mun á einkaeign og almenningseign. Sannleikurinn er sá, að svo lengi, sem eignarrétturinn er stjórnskipulega verndaður í landinu, þá varðar engan um einkaeign manna, nema að því leyti, sem það snertir skattálagningu, og fyrir því er séð, svo og bankana, og þeir fá allar þessar upplýsingar. Þeir, sem varðar um það, eins og skattyfirvöldin og bankarnir, fá alla þessa reikninga, og miklu nákvæmari en nokkur vegur væri að birta þá. Auk reikninganna er skylt að gefa þeim munnlegar upplýsingar eins og þeir vilja. Að svo miklu leyti, sem opinberar stofnanir þurfa ekki að vita um hag manna, þá er nauðsynlegt að vernda fullkomna leynd. Ef svo væri ekki, væri einkennilegt, að sjálfstæðustu viðskiptaþjóðir heimsins, eins og t. d. Englendingar, skuli halda sem fastast í þessa leynd, ef hún byggðist aðeins á því, að nokkrir

menn vildu ekki af meinfýsi láta aðra vita um efnahag sinn. Það ber aðeins vott um, hvað við erum ungir og nýir í þessu, hve mikið skeyt-ingarleysi hefir oft komið fram um að heimta slíka leynd af bönkum og sparisjóðum um inn-eign manna þar. Það ákvæði gildandi l., að bankar skuli skyldir til að gefa skattyfirvöldum upp inneignir manna þar, hefir orðið til þess, að hópar manna hafa tekið fé sitt úr bönkunum, og þar með er það komið úr hinum heilbrigðu bankaviðskiptum í hin óheilbrigðu einkaviðskipti.

Fyrir ýmsa kaupskýslumenn er það hin mesta nauðsyn að sneiða hjá öllum deilum, og ég veit, að margir þeirra halda sér frá málum, sem þeir hafa áhuga fyrir, vegna þess að þeir vilja halda sér og sínum fyrirtækjum utan við allar deilur og umtal, því að þeir vita, að fyrirtækjunum er það lífsskilyrði að fá að starfa í friði. Menn sjá, hvort ekki væri allþægilegt fyrir mann, sem skuldaði 100 þús. í banka, að þá gæti hvert einasta sorpblað landsins ráðizt á fyrirtæki hans og sagt almenningi, að þetta fyrirtæki væri að fara á hausinn, af því að það skuldi svona mikið. Þeir, sem lesa þessi blöð, mundu fljótt fara að trúá þessu, og þá er sjáanlegt, hver áhrif það mundi hafa á viðskipti félagsins. Allt öðru máli gegnir með ríkisfyrirtæki. Það er ekki nema eðlilegt, að þeirra reikningar séu birtir, því að það er almenningur, sem á þessi fyrirtæki, og verð ég þó að segja, að það er stór galli, að verða að birta reikninga þessara fyrirtækja, en það verður svo að vera vegna réttar almenninga til að vita, hvað fyrirtækjunum liður, en það er stór munur með fyrirtæki eins og tóbakseinkasöluna, áfengisverzlunina, viðtækjaverzlunina og önnur hliðstæð ríkisfyrirtæki, að þetta eru einkasölur, sem njóta sérstakra hlunninda og standa því ekki í því stríði, sem einkafyrirtæki eiga í vegna harðrar samkeppni. Ég álit þessa samlikingu einka- og ríkisfyrirtækja alveg út í hött. Það er sama og að segja, að fyrst reikningar ríkisins séu birtir, þá eigi líka að birta reikninga allra einstaklinga í ríkinu. Einstaklingar þjóðfélagsins hafa rétt til að sjá reikninga ríkisins á sama hátt og einstaklingur á rétt til að sjá reikninga síns fyrirtækis hjá verzlunarstjóra eða forstjóra sínum, en það kemur hinu málinu ekkert við.

Mér finnst það einkennilegt við meðferð þessa máls í hv. Nd., að n. sú, er hafði málið til meðferðar þar, sendi það nokkrum stofnunum, sem höfðu skilyrði til að geta sagt eitthvert heilbriggt orð um það. Það var sent bönkunum, S. Í. S., Vinnuveitendafélagi Íslands og verzlunarráði, og það var ágætt, og sjálfsagt að hlýða á, hvað þessar stofnanir segðu. En þegar meiri hl. n. skrifar nál. sitt, segir hann, að tveir þessara aðilja séu mótmæltir slíkri lagasetningu, og sé það skiljanlegt og eðlilegt. En þegar ekki á að taka tillit til þess, hvað þeir segja, — til hvers er þá verið að senda þeim frv. til umsagnar? Og hvers vegna á aftur á móti að taka rök S. Í. S. til greina? Er það af því, að það er sammála meiri hl. n.? Það álit er einar 5 linur, og þær ekki heilar. Þetta fyrirtæki, sem hér á að fara sérstaklega eftir, leggur þó til, að skuldarupphæðin

verði lækkuð, en n. fer þannig eftir því, að hún hækkar upphæðina. Þetta sýnir ekki annað en yfirdrepskap n., að senda þessum stofnunum málið til umsagnar, en taka svo ekkert tillit til þeirra raka, sem þær færa fram, nema að því leyti, sem þær eru í samræmi við það, sem n. hefir hugsað sér að leggja til málanna.

Mál þetta er svo viðtækt, að hægt væri að tala um það óendanlega lengi, það gripur inn í allt mögulegt, en mínun aths. og gagnrýni er hér með lokið. Það eru ýms smærri atriði, sem ýmist hafa verið tekin fyrir áður eða ég kæri mig ekki um að ræða, eins og t. d., að það skuli vera sama, hvaða eðlis skuldirnar séu. Það gæti t. d. verið, ef fyrirtæki ætti húseignir upp á hundruð þúsunda og á þeim væri 100 þús. kr. veð, að þá ætti að birta alla reikninga þess fyrirtækis og gera það sambærilegt við fyrirtæki, sem skuldar 100 þús. kr. og á ekkert fyrir því. Menn hafa sagt, að vel stæðum verzlunarfyrirtækjum ætti að vera hagur að því að birta reikninga sína. Nei, ég verð að segja, að ef frv. þetta hefir átt að miðast við hag atvinnuveganna og viðskiptanna, þá er það mjög vanhugsað, en það er sniðuglega úthugsað, ef tilgangurinn hefir verið annar, sem sé að fá árásarefni á atvinnuvegina í landinu yfirleitt. Þá er þetta gott vopn — vopn, sem að visu má gera bitlaust og hættulaust, ef rétt er á haldið, en hinsvegar má líka gera hættulegt með þeim tækjum, sem til eru. Það er táknaði, hve kommúnistar hér í þinginu fögnuðu frv. þessu meira en aðrir. Það er eðlilegt frá þeirra sjónarmiði, sem hugsa svo ein-kennilega, að það sé bezt, að okkar þjóðskipu-lag með þess atvinnulífi fari í hundana. Út frá þessu sjónarmiði skilst, að þetta frv. sé talið gott og að samþ. ætti það þegar í stað og halda síðan áfram á þessari braut. En ég þykist vita, að enginn einasti maður nema kommúnistar muni í rauninni reyna að verja slíka löggjafarstarfsemi. — Mun ég svo ekki, að svo komnu, fjöl-yrða frekar um þetta mál.

Páll Zóphóníasson: Herra forseti! Ég vil ekki láta þetta frv. fara til n. án þess að segja um það nokkur orð. Ég hefi hlustað á hv. 1. þm. Reykv. andmæla frv., meira með því að teygja loppann en með rökum, því að svo langt komst hann með loppann, að hann var farinn að vita hv. Nd. fyrir meðferð málsins, eins og sú hv. n., sem þar hafði málið til meðferðar, ætti að svara fyrir sig hér.

Sparisjóðsfé manna í þessu landi er milli 60 og 70 millj. kr. Þetta fé er mikið í veltunni hjá einstökum mönnum. Með því að fá þetta fé til veltu og umráða fá þeir, sem það hafa, sérréttindi á mjög mörgum sviðum. Hinsvegar ber þjóðfélagið sem heild ábyrgð á sparifénu, og því ekki óeðlilegt, að þjóðin vilji sjá, hverjir það eru, sem njóta þessara sérréttinda, og hvernig þeir nota þau. Ég hefði óskað, að þetta 150 þús. kr. lágmark hefði verið miklu lægra, og líka, að ekki ætti einungis að birta efnahagsreikninga, heldur líka rekstrarreikninga. Þetta er nú ekki í frv., og ég mun ekki bera fram brtt. En ég tel, að þjóðin eigi fullan rétt á að sjá, hverjir fara með þetta fé bæði til að græða á því sjálfir og

til að fá sérstöðu í þjóðfélaginu gagnvart þeim, sem vinnu þurfa að fá hjá þessum mönnum, og gagnvart þeim, sem ekki fá slíkt rekstrarfé sem þessir menn.

Hv. 1. þm. Reykv. sagði, að þótt efnahagsreikningar yrðu birtir, gæti þjóðin ekkert annað gert en að ráðast á bankana og sparisjóðina og kippa hurt fé sínu og koma þessum fyrirtækjum á heljarþrómina. Þetta sagði hann fyrst, en eftir nokkurn tíma í ræðu sinni, þegar hann talaði um meðferð málsins í hv. Nd., virtist hann búinn að gleyma því, sem hann fyrst sagði, að þjóðin myndi rjúka með þetta í blöðin og eyðileggja með því fyrirtækin. Ég er viss um, að birting reikninganna mundi hafa mikla þýðingu. Skal ég því til sönnunar taka dæmi, ekki af fyrirtæki, sem nú lifir, en dæmi, sem er dálitið aftur í tímanum. Ég ætla að taka dæmi frá Seyðisfirði. Hv. 1. þm. Reykv. mun vita, að á Seyðisfirði voru tveir bræður, annar var bankastjóri þar í útibúi, en hinn var atvinnurekandi, sem lögum samkvæmt átti að vera gjaldþrota fyrir löngu síðan, en bankinn lánaði honum sífellt, og skuldirnar jukust sí og æ, þar til allt fór um koll. Heldur hv. þm., að það hefði ekkert aðhald skapað, hefðu reikningar þessa manns verið birtir? Hv. þm. segir sennilega, að þetta hafi verið einkafyrirtæki og þjóðinni hafi ekkert komið við, hvernig fyrir því fór. Þetta er ekki rétt. Bankinn tapaði á þessu, og ríkið ábyrgist bankann, svo að öll þjóðin hefir orðið að endurgreiða þetta með hærri vöxtum. Vegna þessa og svipaðra dæma viðsvegar um land tel ég nauðsynlegt, að þetta frv. nái samþykki. Ég tel það eitthvert allra merkilegasta málið, sem fyrir þessu Alþ. liggur, og hvað mesta þýðingu getur haft í framtíðinni. Annarsvegar á þjóðin rétt á að vita, hverjir það eru, sem njóta þeirra sérréttinda, að hafa þetta sparifé hennar til meðferðar, og hinsvegar gengur birting efnahagsreikninga í þá átt, að tryggja þjóðinni, að það verði ekki lánað mönnum, sem látnir eru sökkva dýpra og dýpra, og þjóðfélagið verði svo að borga tapið. — Hvað viðvikur því, að menn muni taka fé sitt úr bönkum og sparisjóðum og lána það sjálfir, þá tel ég ekki mikla hættu á því. Það munu ekki vera nema sárfáir menn, sem eiga yfir 100 þús. inni í banka, sem þeir geta tekið út og lánað einstaklingum. Að bankarnir þá verði óþarfa milliliðir, er óþarfa ótti.

Umr. frestað.

Á 60. fundi í Ed., 3. maí, var enn fram haldið 1. umr. um frv.

***Árni Jónsson:** Ég hafði kvatt mér hljóðs, þegar umr. var frestað síðast, og tel ég rétt að láta það ekki falla niður með öllu, þó að ég hinsvegar verði að itreka það, að ég sakna þess mjög, að hæstv. atvrmh., sem jafnframt er 1. flm. þessa frv., skuli ekki enn hafa haft tækifæri til að mæta í þessari d., þegar svo stendur á, að ég og hv. þm. Vestm. höfum borið fram ákveðna fyrirspurn og óskað eftir, að hann svaraði henni. Það stendur í grg, frv., að samsonar ákvæði og þessi, sem í frv. felast, séu til í l. erlendis, en í því álit, sem stjórn Landsbankans

hefir sent um frv., segir hún, að henni sé eigi kunnugt um nein slík ákvæði í löggjöf Norðurlanda. Þess vegna vil ég, áður en málið fer lengra, enn itreka þessa fyrirsögn og vona, að hæstv. ráðh. láti ekki undir höfuð leggjast að svara henni, hvar ákvæði eins og þessi séu í l., en ef þessi ákvæði eru ekki til, þá verður hann að játa, að hann fari með rangt mál í grg., og biðja d. afsökunar á því, að hann hafi hreint og beint borið þetta mál fram undir fólkskum forsendum. Mér skilst, að síðan hann kom í ráðherra-sessinn, hafi hann haft það sér til afsökunar, að honum sé þetta mál nú óviðkomandi, af því að hann flutti það sem óbrotinn þm. Mér dettur í hug það, sem kveðið var hér á árunum:

„Óvinir þá í hann narta,
er honum skipt í þrenna parta;
einn skal hæst á hástól skarta,
hitt eru bara dónar tveir“.

Hæstv. ráðh. er að visu ekki búinn að skipta sér nema í tvenna parta, en það er leiðinlegt, að hann skuli gera svo lítið úr hv. þm. V.-Húnv., að hann skuli ekki leggja honum neitt lið um þetta mál.

Þetta mál hefir farið hæstv. ráðh. leiðinlega úr hendi. Eins og menn vita, þá eru kommúnistar einu mennirnir, sem hafa lokið lofsorði á frv. Ástæðan til þess er sú, að hæstv. atvmrh., flm. frv., hefir látið það henda sig, að blanda saman einkarekstri og ríkisrekstri, einmitt á þann hátt, sem kommúnistar telja, að geti verið til að styðja þeirra stefnu, því að það er eðlilegt, að kommúnistar vilji ekki hafa hér neitt nema ríkisrekstur, og svo þegar farið er að blanda þessu tvennu saman, sjá þeir sér leik á borði til áróðurs í þessu efni.

Ég ætla svo að rifja upp, hvernig þetta mál bar að og hvernig Nd. skilaði því frá sér, því að satt að segja, af því að nú er orðið mjög áliðið þingtimans, og sérstaklega með tilliti til þess, hvað hv. þm. lætur sér lítið annt um þetta fóstur sitt — það er sýnilega ekkert ástfóstur —, þá tel ég ekki ákaflega miklar líkur til þess, að málið nái fram að ganga á þessu þingi. Og ef það nær ekki fram að ganga nú, þá hygg ég, að hv. þm. V.-Húnv. muni, hvort sem hann situr í ráðherrastóli eða ekki, hafa vitkæpt það og þroskætt og fengið þá reynslu, að hann muni ekki láta sér detta í hug að flytja mál eins og þetta á næsta þingi.

Upphaflega var ákveðið, að birting þessara efnahagsreikninga væri miðuð við þau félög og einstaklinga, sem skulduðu 50 þús. kr. eða þar yfir. Meiri hl. allshn. breytti því í það horf, að miðað skyldi við 100 þús. kr., en svo kom einn flokksmaður hæstv. ráðh. með þá till., að hækka þetta upp í 150 þús. kr. Þetta kemur nokkuð einkennilega fyrir, þegar þess er gætt, að í grg. segir hv. flm., að frv. sé flutt eftir samþykkt, sem gerð hafi verið af flokksþingi Framsfl., og þegar þess ennfremur er gætt, að í umsögn S. Í. S. um frv. er talað um, að S. Í. S. sé með því, að frv. nái fram að ganga, en vill lækka upphæðina niður í 50000 kr. Bankarnir, Vinnuveitendafélagið og verzlunarráðið hafa aftur á móti eindregið lagt á móti frv., svo að ekki er hægt að sjá annað en að þetta sé alveg í

lausu lofti. Hv. flm. er sýnilega ekki í samræmi við sinn eigin flokk, ekki í samræmi við S. Í. S., og hann og aðrir, sem hafa greitt frv. atkv., eru algerlega í andstöðu við þau fyrirtæki, sem ég nefndi, sem þeir sjálfir hafa snúið sér til til að fá álit um frv. Þó virðist átakanlegast, að hv. flm. virðist kominn í andstöðu við hæstv. atvmrh., þ. e. a. s., hæstv. atvmrh. hefir alveg yfirgefið flm., hv. þm. V.-Húnv. — Ég vil ennfremur upplýsa, að í Nd. kom fram í umr., að það eru ekki aðeins bankastjórnarnir, sem standa að bréfi Landsbankans, heldur hafiði það beinlínis verið borið undir bankaráðið. Þess vegna er það svo, að hv. flm. er einnig kominn í ágreining við bankaráðið, en í því bankaráði er formaður Jón Árnason, forstjóri S. Í. S., og auk þess er þar formaður Framsfl., JJ, hv. þm. S.-Þ.

Ég held, að sýnt hafi verið fram á það, að þetta getur á engan hátt orðið til að bæta fyrir atvinnurekendunum. Bankarnir hafa lýst því yfir, að þeir hafi enga þörf fyrir frv., telja það ekki til bóta, heldur þvert á móti til að auka vandræði. Ég veit þá satt að segja ekki, hverjum frv. á að koma til góða, nema kommúnistum, sem hafa sagt, að þeir mundu verða frv. fylgjandi, og ég er ekki í vafa um, að það, sem fyrir þeim vakir, er fyrst og fremst að geta fengið tilefni til tortryggni og æsingaskrifta út af skuldum einstakra manna, án tillits til þess, hvort þar skuldir eru réttilega tryggðar, þ. e. a. s. varlega lánað, einblinandi aðeins á skuldaupphæðina.

Ég verð að segja, að þegar á að fara að leggja lánveitingar bankanna undir dóm almennings, þá lýsi sér í þessari framkomu tortryggni á þeim mönnum, sem þjóðin hefir falið að fara með sparifé sitt. Væri sú tortryggni réttmæt, ætti það að koma fram í öðru formi, þá ætti að segja, að mennirnir væru ekki þeim vanda vaxnir að ávaxta fé þjóðarinnar, og því ætti að skipta um menn, en ekki, að Pétur og Páll og menn, sem ekki koma nálægt þessu, geti borið um, hvort þessi eða þessi lánveiting sé réttmæt eða ekki. Hv. 1. þm. Reykv. sýndi fram á, að þetta yrði óhjákvæmilega til þess, að mennildu ekki eiga á hættu, að nafn þeirra stæði á þessari skrá, heldur sneru sér til einstakra manna og sættu verri lánskjörum, og afleiðingin yrði sú, að féð, í staðinn fyrir að fara til bankanna til ávöxtunar, lenti í bralli manna á milli. Mér finnst sannast að segja þessi tortryggni gegn bönkunum áréttast nokkuð af því, þegar sýnt er, að það álit, sem borið hefir verið undir ekki eingöngu framkvæmdarstjórn Landsbankans, heldur einnig bankaráðið sjálft, er að engu haft. En ef þetta yrði svo til þess að auka á tortryggni á bankanum, þá yrði það sýnilega til þess að draga úr þeirri viðleitni manna, að safna sparifé í bönkum landsins. Þannig gæti þetta orðið til þess, að ofan á þau yfirfærsluvandræði, sem nú eru fyrir hendi, bætist aukin vandræði af samþykkt þessa frv., og mér finnst sízt sitja á þeim manni, sem er atvmrh., að stuðla að því, að svo verði. Og ef þetta er rétt hjá mér, að þetta sé til þess — bæði framkoma hans með flutningi frv. og eins framkoma þeirra manna, sem hafa álit

bankanna að engu, — að auka á tortryggni á bankann, þá finnst mér það koma úr hörðustu átt, að hæstv. atvrmh. sé í hópi þeirra manna, því að ég veit ekki betur en að þessi maður hafi fyrir ári síðan verið af bankans hálfu skikkaður til að hafa eftirlit með einu fyrirtæki, og tel ég, að hann hafi þar með verið í þjónustu bankans síðasta ár.

Það er sem sagt komið í mesta hnút og öngþveiti þetta mál, og eins og ég tók fram við fyrri hluta þessarar umr., þá er það „prinsipið“, sem ég er á móti, en ekki hitt, hvort miða skuli við 50 eða 150 þús. kr. Það finnst mér ekki skipta öllu máli. Og þá er „spursmálið“ þetta — og ég hefi gamað að vita, hvað hv. frsm. segir um það —, hvort ekki sé þá rétt að miða við lægri upphæð, ekki aðeins að fara niður í 50 þús., heldur mætti það jafnvel lækka nokkuð meira. Ef þetta á að vera gróðafyrirtæki, munu fleiri vilji kaupa þessa bók. Ég veit ekki, nema rétt gæti verið að fela menningarsjóði að gefa hana út eða þá ríkisútgafu skólabóka, því að eflaust verður þetta notað til áróðurs í hinum pólitísku skólum.

Ég ætla svo ekki að fjölýrða um þetta frekar, ekki sízt vegna þess, að ég á sæti í þeirri n., sem ég geri ráð fyrir, að frv. verði vísað til, að lokinni umr.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framur.

15. Héraðsþing.

Á 12. fundi í Nd., 2. marz, var útbýtt:

Fr. til 1. um héraðsþing (þmfrv., A. 45).

Á 15. fundi í Nd., 5. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Ég tel ekki þörf á að gera ýtarlega grein fyrir þessu frv. í fram-sögu. Ég hefi lagt vinnu í að semja um það allýtarlega grg., sem ber glöggst með sér, hver tilgangur frv. er, og hefi ég engu þar við að bæta. Ég vil aðeins mælast til þess, að frv. verði, að lokinni þessari umr., vísað til allshn., sem ég geri ráð fyrir, að taki frv. til nánari athugunar, því að mér dettur ekki í hug, að ekki megi bæta um form þess og e. t. v. að einhverju leyti um efnisákvæði þess.

Sigurður Kristjánsson: Ég vil ekki láta þetta frv. fara lengra án þess að segja um það nokkur orð. Mér kemur það mjög ókunngulega fyrir sjónir, ef Alp. fellst á að fyrirskipa með lögum, hvernig íbúar héraða megi ræða um mál sín, bæði héraðsmál og landsmál. Það eru önnur stærri mál og meir aðkallandi, sem liggja fyrir,

bæði hér á Alp. og heima í héruðum. — Hingað til hefir þótt sjálfsgagt, að menn væru frjálsir að koma saman í sinni sveit og ræða héraðsmál og landsmál. Og hvað sem liður öllum stórrýðum í grg. frv., þá er það vist, að þessir fundir eru haldnir af þörf manna til þess að ráðgast sam-eiginlega um lands-, héraðs- og hreppamál, ræða þau og brjóta til mergjar. Áður var það venja flestra þm., að halda fundi með kjósendum, helzt í hverjum hreppi fyrir hvert þing. Var þá fyrst og fremst rætt um það, sem stjórnin ætl-aði að leggja fyrir þingið, því að þá var venja, að ríkisstj. kynnti þm. stjfrv. nokkru áður en þing kæmi saman. En auk þess voru rædd önn-um áhugamál kjósenda.

Nú er sú breyting á orðin, að ríkisstj. hefir engin mál undirbúin, er rædd verði á þingmála-fundum, og þm. eru óðum að leggja niður þing-málafundahöld í hverjum hreppi. Þetta hefir leitt til þess, að kjósendur nokkurra kjördæma hafa tekið upp þing- og héraðsmálafrundi. Það fyrir-komulag virðist hagkvæmt, bæði fyrir kjósend-ur og þm.

Með þing- og héraðsmálafrundunum hafa kjó-sendur sýnt lofsvert framtak og lofsverðan áhuga á því, að vera þátttakendur í undirbúningi lög-gjafarmála, jafnframt því sem þeir um leið hafa bætt úr vanrækslu ríkisstj. og sumra þm. Frá minu sjónarmiði fer því mjög fjarri, að þau héruð, sem komið hafa á hjá sér þessum funda-höldum, hafi gefið nokkurt tilefni til þess, að Alþingi færi að setja þeim nokkrar lífsreglur hvað fundahöldin snertif. En skv. frv. því, sem hér liggur fyrir, ætlast þó hv. flm. til, að Alp. fyrirskipi ákveðnar reglur um fundina, og felst auðvitað í því bann gegn öðrum formum. Mér sýnist það vera hreinn óþarfi. Ég skil ekki í öðru en að fólkið megi vera alveg sjálfrátt, hvort það hefir nokkur þesskonar fundahöld, hvenær eða hvernig, ef það form, sem menn finna, að bezt hentar, er látið haldast.

Með frv. þessu er farið fram á, að kjósend-um héraða séu með lögum fyrirskipaðar lands-málaskoðanir um ákveðið árabíl. Hér er sem sé svo fyrir mælt, að úthluta skuli þessum fund-um fulltrúatölu fyrir hvern flokk eftir því kjörfylgi, sem stjórnmalaflokkarnir höfðu í kjör-dæminu við næstu alþingiskosningar á undan. Nú er það ákaflega algengt, að einn flokkur hefir sigur í þetta skipti og annar í næsta skipti, jafnvel þótt ekki sé fjögur ára kjörtímabil, held-ur þingrof og nýjar kosningar, meira að segja með eins árs millibili. Það sýnir, að skoðanir manna í kjördæmunum breytast mjög, kannske sumpart á málefnum, kannske vegna þreyttrar afstöðu til ríkisstj. út af framkomu hennar og afstöðu til ýmsra mála. Þar af leiðandi getur það hlutfall alveg raskast. Auk þess getur inn-flutningur í kjördæmið og brottflutningur valdið hinu sama. Eftir eitt ár geta hlutföllin verið orðin öll önnur en árið áður. Ef kjörtímabilið telst að vera fjögur ár, eins og eðlilegast er, þá eru héraðsbúar skyldir til skv. frv., að hafa fjögur ár eftir kosningar sömu afstöðu til stjórn-ar og þingmeirihluta, þótt hvortveggja breytti um stefnu og reyndist á annan veg en lofað var fyrir kosningar, og þótt skipt hefði um kjós-

endur í héraðinu að talsverðu leyti. Min skoðun er sú, að lög um þetta séu algerlega óþörf, og í raun og veru sé það talsvert hættulegt spor, að ganga inn á umráðasvið kjósenda um það, hvort þeir megi gera samþykktir eftir sínu höfði, þegar þeim sýnist.

Í því kjördæmi, sem hv. 1. flm. þessa frv. er þm. fyrir, hafa héraðsþing verið haldin um allmörg ár. Héraðsbúar setja sér sjálfir reglur um kosningu fulltrúa. Kjósa þeir þá með hlutfallskosningum meðal allra kjósenda í hreppum sýslunnar fyrir hvern fund. Þetta virðist vera allgott fyrirkomulag og ekki þörf á að gripa inn í það með lögum. Mér er ekki kunnugt um, að neinn maður hafi óskað eftir því, að sett yrðu sérstök lög um þetta. Ég vil þó ekki vera á móti því, að frv. fari til 2. umr., þótt ég álit, að það eigi þangað ekkert erindi. Það er venja og sjálfsögð krafa flm., að frv. þeirra fái að fara til 2. umr. og athugunar í nefnd.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Ég held, að öllum þessum móthárum hv. síðasta ræðumanns sé svarað í grg. frv., sem hann mun ekki hafa lesið nærri nógu vel. Hann endaði ræðu sína á því að segja, að sér væri ekki kunnugt um, að óskir hefðu komið fram um að setja lög um þetta efni. En eins og grg. ber með sér, hafa þessar óskir komið fram um þetta, og einmitt úr því kjördæmi, Norður-Ísafjarðarsýslu, sem við erum báðir manna kunnugastir í og hann minnst sérstaklega á í ræðu sinni í þessu sambandi. Á þing- og héraðsmálafundi Norður-Ísfirðinga, þar sem flokksmenn hv. þm. voru í yfirgæfandi meiri hl., var einróma samþ. ályktun um þessháttar skipulag héraðsþinga, sem frv. fer fram á, og til þess ætlast af fyrirrennara mínum, að hann gengist fyrir því, að sett yrðu lög um þetta efni á Alþ., en honum láðist að gera. Þessi ályktun er prentuð orðrétt í grg. frv., og ef hv. 6. þm. Reykv. telur þörf á að leita sér frekari upplýsingar, getur hann með hægu móti fengið að vita, að farið er með rétt mál.

Það er alger misskilningur og fánægur misskilningur, að hér sé á nokkurn hátt verið að ráðast á fundafrelsi manna. Menn mega vitaskuld halda þingmálafundi hvern eins eftir sem áður, og héraðsmálafundi hið sama, og menn mega kjósa fulltrúa til þeirra funda alveg eins og áður. Það eina, sem þessi fyrirhuguðu lög eiga að miða að, er, að héraðsþ. — skynsamlega skipulögð með tilliti til lýðræðis, þ. e. skipuð fulltrúum, sem ætla má, að séu valdir í glöggu samræmi við fylgi stjórnmalaflokkanna í hlutaðeigandi kjördæmum — hafi nokkur sérréttindi, þannig, að ef Alþ. berast till. frá þeim, verði þar teknar til rökilegri yfirvegunar en till. frá öðrum þingmálafundum, sem til einskis slíks geta vitnað. Ég vil gera ráð fyrir því, að þegar hv. þm. hefir kynnt sér þetta betur, komist hann að annari og réttri niðurstöðu um efni frv., tilgang þess og verkanir, ef það nær að verða að lögum.

Það, sem kjördæmin utan kaupstaðanna vantar, og það, sem þm. þeirra kjördæma vantar mjög tilfinnanlega, er viðurkennd stofnun, sem þeir geti, einkum þegar um kjördæmamál er að ræða, almennt snúið sér til eins og kaupstaðarþm. til

hæjarstjórnanna. Þetta er raunar aðalatriðið, sem vakir fyrir okkur, sem flytjum þetta mál. Að halda því fram, að hér sé engra úrbóta þörf, er aðeins vottur þess, að þeir, sem það gera, hafa ekki kynnt sér málið nógu vel. Ég mun svo ekki ræða málið frekar að þessu sinni.

*Pétur Ottesen: Það er líklega rétt að biða eftir því, að þetta mál komi úr nefnd, sem það e. t. v. gerir. Ég geri ráð fyrir að fresta að mestu leyti umræðum um það þangað til. En það er þó eitt atriði í þeirri grg., sem fylgir þessu frv., sem ég tel rétt að minnst dælitíð á. Að visu virðist grg. vera skrifuð af aðalflm. þessa frv., því að í inngangi þessarar grg. eru hinir flm. með einhvern kattarþvott, þannig að snúa sökinni að aðalflm., en láta þetta sem minnst koma nærri sér. Annars væri ekki ástæða til þess að tileinka honum grg., þegar ásamt honum flytja frv. menn úr öllum aðalstjórnmalaflokkunum. En honum er eignaður rökstuðningurinn, sem því fylgir. Hér virðist, sem hinir flm. vilji með einhverjum Pilatusarþvotti koma sér undan því, sem í honum felst. Ég er undrandi yfir þeim mönnum úr okkar flokki, sem hafa skrifað nöfn sín á þetta frv., þó að þeir kunni að vera þeirri hugmynd fylgjandi, er þar kemur fram. Ég skal að svo stöddu engan dóm leggja á afstöðu þeirra, þótt ég sé undrandi yfir henni, sérstaklega með tilliti til grg. og þess dóms, sem þar er felldur um þingmálafundina, þar sem settur er slíkur stimpill á þessa viðleitni manna frá þeim tíma, er almenn-ingur, bændur og búalið, í þessu landi fékk frjálsræði til að láta í ljós skoðun sína og vilja sinn til ýmissa mála, til leiðbeiningar fyrir þá fulltrúa, sem þeir velja á Alþing, eins og getur að lesa í upphafi grg., sem er upp á fjórar blaðsíður, en ég skal ekki lesa nema hálfa þriðju línu, með leyfi hæstv. forseta: „Af öllum ómerkilegum fundum, sem á þessu landi eru haldnir, munu svokallaðir þingmálafundir hafa á sér mesta fyrirlitningu og vera fyrirlitningarinnar maklegastir“. Þetta er nú dómur, sem kveðinn er upp í þessari grg. og ekki færri en 8 þm., að ég ætla, hafa skrifað nafn sitt undir. Það er hastarlegt, að þeir kjósendur landsins, sem valið hafa fulltrúa í þá miklu trúnaðarstöðu, að fara með sín vandamál og leysa þau á sem beztan hátt á Alþingi, skuli fá svo ósanngjarnan og fjarstæðan dóm. Það er sá sjálfsagði réttur kjósenda, að láta óskir sínar og till. í ljós við fulltrúa sinn, sem síðan flytur þær á Alþingi. Samkvæmt þessum hatrama dómi ættu kjósendur yfirleitt að vera svo skyni skroppnir og algerlega ódómhæfir, að ekkert tillit væri takandi til þess, sem þeir leggja til opinberra mála, auk þess sem þeir gera till. um heildarstarfsemi löggjafarinnar í landinu. Það er nokkuð mismunandi aðstaða úti um landið til að koma á fjölmennum fundum um þessi mál, og þá sérstaklega, þegar þinghald fer nú fram á vetrum og næsti undirbúningur undir þing með þingmálafundum og slíku fer fram á þeim tíma árs, sem erfiðast er með samgöngur. Þess vegna eru þeir misjafnlega mannmargir. Þó mun allt fara í svipaðan farveg á þeim fundum og hinum fjölmennari.

Ég vildi ekki láta þetta mál fara svo til 2. umr., að ég ekki benti á, að slíkur dómur, sem hér er felldur, er vitanlega alveg fjarstæður og nær ekki nokkurri átt, þótt teygja meg og toga einstakar till., sem fram hafa komið á Alþingi frá kjósendum, um áratugi, og segja, að það sé ekkert mark á þeim takandi og þær séu „fyrirlitningarinnar maklegastar.“ Ég hefi ekki orðið var við, að meiri ósómi hafi verið borinn á borð á Alþingi nokkurntíma heldur en það, sem í þessu felst. Og ég verð að láta undrun mína í ljós yfir því, hve mikið skortir á varfærni hjá þeim 7 hv. þm., sem hafa sett nafn sitt á annað eins plagg og það, sem felur slíkan dóm í sér.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Ég álit, að hugmyndin að þessu frv. sé mjög góð. Það gengur svo til, að fyrir hverjar kosningar er afarmikið rétt við kjósendurna og þeim lofað, að þeir skuli hafa sem mest áhrif á þingið, þegar búið er að kjósa; og svo venjulega, þegar komið er á Alþingi, eru vandræði fyrir kjósendurna að hafa nokkur áhrif. Ég held þess vegna, að með þessum héraðsþingum væru skipulögð áhrif kjósenda á Alþingi betur en hingað til hefir verið, og þar með stórt spor stigið til aukins lýðræðis og til að tryggja það, að kjósendur geti verulega beitt sínum áhrifum gagnvart Alþingi. Ég álit þess vegna, að þessar aðaltill. séu góðar og þess maklegar, að þessi lög verði samþ. hér á Alþingi. Það kann vel að vera, að ýmislegt komi til athugunar, eins og hv. flm. var að tala um, og verður það vafalaust athugað í n. — Ég sé ekki ástæðu til annars en að lýsa ánægju yfir því, að frv. kom fram, og ég sé enga ástæðu til þess að vera að fetta fingur út í það, þótt verið sé að skipuleggja betur áhrif kjósenda. Ég get ekki séð, að sé verið að svipta þá neinum rétti, eins og þessir hv. tveir þm. töldu, að væri verið að. Það er svei mér hægt að halda þingmálafundi eftir sem áður. En við vitum, hvernig gengur með það að fá nokkuð verulegt fram með slíkum fundarsamþykktum, og þar að auki er afarlítið um það, að þingmálafundur séu yfirleitt haldnir. Viðvíkjandi því, sem síðasti ræðumaður var að lesa upp um þingmálafundina, þá held ég, að það megi þakka fyrir, á meðan ekki verður sagt um þingfundina, að þeir séu „fyrirlitningarinnar maklegastir“.

Skúli Guðmundsson: Ég hefi ekki getað komið auga á, að nein aðkallandi þörf sé fyrir þessa lagasetningu, sem hér er farið fram á með frv. um lög um héraðsþing. 1. flm., hv. þm. N.-Ísf., færir það fram til stuðnings máli sínu um þörf slíkrar lagasetningar, að það sé í mörgum tilfellum svo erfitt fyrir þm. að hafa samband við kjósendur í sínu kjördæmi, og hann virðist líta svo á, að nauðsynlegt sé, að einhver félagskapur eða stofnun sé til í hverju kjördæmi, sem þm. geti snúið sér til í þessu efni. Ég get ekki að öllu leyti fallið á þetta. Eins og kunnugt er, munu allir stjórnmálaflokkar hafa flokksfélög í flestum kjördæmum landsins, og tíðkast það mjög, að þessi flokksfélög beri fram ákveðnar kröfur eða till. um einstök mál við sinn þm. Það má að visu segja, að það nái aðeins til

þeirra kjósenda, sem hafa þm. úr sínum flokki. Ég álit þó, að það, á hvern hátt kjördæmið hefir samband við sinn fulltrúa, eigi að vera sérmað hvers einstaks kjördæmis og hvers þm., og ég sé enga þörf á því, að Alþingi fari að setja ákveðin lög um það efni. Og ég vil benda á eitt atriði í frv., sem ég tel varhugavert og gæti orðið til þess að tefja allmjóð fyrir störfum Alþingis. Það er ákvæðið um það, að samþykktir, sem koma fram á slíkum héraðsþingum, skuli sæta sérstakri meðferð hér á Alþingi, þ. e. að þeim málum, sem afgr. eru frá héraðsþingum, skuli vísað án frekari aðgerða til viðkomandi þingn. til athugunar. Mér skilst á þessu, að þarna geti komið fram margt af málum og till. beina leið utan úr kjördæmunum og til n., án þess að nokkur þm. vilji taka á móti þeim til flutnings hér á Alþingi. Mér finnst ekki vera hægt að benda á, að það sé sérstökum erfiðleikum bundið fyrir menn, í hvaða kjördæmi sem er, að koma á framfæri góðu máli, sem þeir kunna að vilja fá flutt hér á Alþingi.

Þá vil ég leyfa mér að nefna dæmi, sem sýnir, hvað héraðsþing gæti orðið einkennilega skipað, ef frv. verður gert að lögum. Dæmið er úr mínu kjördæmi, þar sem ég er kunnugastur. Þar mun vera allmargt af mönnum, sem telja sig til Sjálfstfl., þrátt fyrir það, þótt sá flokkur fengi ekki nema 14 atkv. við síðustu kosningar í kjördæminu. Verði þetta frv. að lögum, þá mun Sjálfstfl. vera útilokaður frá því að hafa nokkurn fulltrúa á héraðsþingi í Vestur-Húnavatnssýslu á þessu kjörtímabili. Án þess að ég ætli sérstaklega að gerast málsvari þeirra góðu manna þar, þá get ég ekki fallið á, að þetta sé rétt. Og ég efast um, að sjálfstæðismenn í Vestur-Húnavatnssýslu séu þakklátir þeim þrem flokksbræðrum sínum hér á Alþingi, sem hafa gerzt meðflm. að þessu frv. Eftir þessu frv. væri í því kjördæmi ekki hægt að setja saman héraðsþing nema með Framsfl. og Bændafll., þótt gera megi ráð fyrir, að Sjálfstfl. hafi í kjördæminu allmikið fylgi. Það er þess vegna svo fráleitt, sem haldið er fram í þessu frv., að á þennan hátt væri tryggður réttur minni hl. í viðkomandi héraðum á hverjum tíma. Því að þótt t. d. sjálfstæðisflokksmenn í Vestur-Húnavatnssýslu og fleiri kjördæmum hafi við síðustu kosningar gefið öðrum flokki sín atkv., er ekki þar með sagt, að þeir kæri sig um að vera alveg útilokaðir frá þátttöku í þessum væntanlegu héraðsþingum.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Það er rétt — ég skal ennþá taka það fram, þótt ég hafi tekið það nægilega skilmerkilega fram áður í grg. —, að það er ég, sem hefi skrifað grg., og meðflm. mínir bera því enga ábyrgð á henni. Það, sem í grg. segir, áleit ég hinsvegar alveg saklaust og næstum óþarft að taka fram, svo almennt viðurkennt væri það, að öllum þm. a. m. k. Viðvíkjandi dómnum um þingmálafundina hefði hv. þm. Borgf. mátt taka það fram, þar sem það er nægilega ljóst af grg., að það eru ekki allir þingmálafundir frá fyrstu tíð, sem fá þennan vonda dóm. Ég tala um þingmálafundi þá, sem haldnir eru nú á hinum síðustu og verstu tímum, en eins og í grg. stendur, hafa þeir lítið orð á

sér, og meðal annars fyrir þá sök, að þeir eru oftast en hitt boðaðir með stuttum fyrirvara af aðkomumönnum einhvers flokks, sem lýstur niður án þess að andstöðuflokkarnir viti, oft á fráleitasta tíma, og jafnvel á hinum ólíklegustu stöðum. Ég tala um, að meðferð mála á þingmálafundum sé oft þannig, að sneitt sé hjá stórmálum og fundartímanum eytt í hin ómerkilegustu mál. Síðan, þegar flestir eru e. t. v. á brottu, sé rokið til fundarsamb., sem ekki er ólítt um, að verði að athlægi um allt land. — Hv. þm. talaði um, að þetta væri harður dómur um fólkið í landinu yfirleitt. En þetta er einmitt ekki dómur um fólkið í landinu yfirleitt. Fólkið í landinu virðir ekki þessa fundi. Það skopast að þeim, og bæði fólkið sjálft og þm. eru sem óðast að leggja þá niður. Leiðarþingin mega þannig heita alveg úr sögunni. Hv. þm. hefði, úr því að honum þykir það harður dómur um þingmálafundina, að þeir séu ómerkilegustu fundahöld í þessu landi, mátt nefna einhver fundahöld, sem eru ómerkilegri en þingmálafundirnir, eins og þeir eru flestir nú á dögum.

Út af því, sem hv. þm. V.-Húnv. sagði, vil ég geta þess, að ég hefi allt aðra afstöðu til míns kjördæmis en hann virðist hafa til síns kjördæmis. Ég þarf að tala þar við fleiri menn en kjósendur mína. Ég skoða mig sem þm. kjördæmisins og vil vinna fyrir kjördæmið í heild; og það er svo fyrir þakkandi, að vel er hægt að ná samkomulagi í Norður-Ísafjarðarsýslu um hin og önnur mál í kjördæminu og fyrir kjördæmið í heild, án tillits til flokkaskiptingar. Mér er engin veginn nægjanlegt að boða kjósendum mínum fundarhald. Ég vil fá viðurkennda fulltrúa frá öllum flokkum og í sem réttustum hlutföllum til skrafs og ráðagerða, og ég finn mikla og brýna þörf fyrir það.

Það er auðvitað, að það verður ekki bæði sleppt og haldið, ef þessum héraðsþingum verða gefin aukin réttindi með því, að till. frá þeim og mál séu á Alp. stórum betur athuguð en frá öðrum fundum; það kostar bæði vinnu og fyrirhöfn. En ég ætla, að það sé nokkuð orðum aukðið, að frágangssök sé fyrir n. á Alp. að leggja fram þá vinnu, sem það hefði í för með sér. Ég hugsá, að þessu verði þannig hagað, að starfsmaður hér við þingið taki fundargerðirnar frá héraðsþingunum, athugi ályktanirnar, flokki niður eftir málafnum og fjölríti síðan og afhendi hlutaðeigandi n. Þannig yrði þegar auðveldari aðgangur að till. frá héraðsþingunum heldur en þingmálafundagerðunum, sem liggja inni á lestrarsal. Náttúrlega er engin n. neydd til að gera meira úr þessum till. en henni gott þykir. Þær liggja aðeins á aðgengilegan hátt fyrir n. til athugunar.

Ég ætla, að það sé ekki eins fráleitt og hv. þm. V.-Húnv. þykir, hvernig héraðsþingin myndu skipast með tilliti til flokka, sem samvinnu hafa haft með sér við alþingiskosningar, eins og átti sér stað í kjördæmi hv. þm. Það má deila um það, hvort kjósa eigi fulltrúa á héraðsþing árlega, eða einu sinni fyrir allt kjörtímabilið, um leið og kosið er til Alþingis, og kjósa þá nægilega marga varamenn. Það ætti líka að vera hæðgarleikur. En ef samkomulag er um það milli flokkanna, að hafa einn þm. í kjöri, þá

ættu þeir sannarlega að geta komið sér saman um að hafa sameiginlegan lista með hæfilega mörgum mönnum frá hverjum flokki til héraðsþinga. En einnig án þess geri ég yfirleitt ráð fyrir því, að þar sem slík flokkasamvinna hefir einu sinni tekizt, verði viðleitni höfð við að skipa héraðsþingin á næsta kjörtímabili með sem fyllstu tilliti til flokkanna, eins og ætla má, að þeir eigi fylgi í kjördæminu.

Ég vil að lokum þakka fyrir það, að þetta frv. hefir vakið þá athygli, að hv. þm. hafa ekki talið það eftir sér að ræða um það. Geri ég ráð fyrir, að það miði til þess, að menn glöggvi sig betur á þessu máli. Ég þakka líka fyrir það, að allir hv. þm. eru sammála um að visa málinu til n. Vænti ég, að þar verði það enn betur athugað og síðan afgr. þaðan, e. t. v. að einhverju leyti aðgengilegra en sumum hv. þm. finnst það nú í því formi, sem það er.

***Thor Thors:** Ég á bágð með að skilja það, að þetta frv. skyldi geta vakið jafnmikinn úlfabyt og orðið hefir hér í d. því að ef hv. þm. athuga frv. sjálft með rökstuðningi, sjá þeir, að hér er aðeins um heimildarlög að ræða, og hverju aðilja er því eftir sem áður í sjálfsvald sett, hvort hann yfirleitt vilji hafa héraðsþing, og þá hvort þeir vilji fella sig við það form á héraðsþingum, sem frv. ræðir um. Hér er um svo einföld heimildarlög að ræða, að það nær ekki nokkurri átt að staðhæfa annað eins og það, að verið sé að svipta menn réttindum til að ákveða, hvernig þeir skuli haga sinu fundahaldi. Því að enginn þarf að beygja sig undir þessi lög frekar en hann vill. — Ég hefi gerzt meðflm. frv. af því, að ég hefi oftsinnis fundið nauðsyn þess, að í kjördæmunum séu einhverjar samkomur, þar sem fulltrúar allra flokka eiga sæti, sem þm. geti rætt við. Og mér finnst, að hér sé fyrirmyndin fyrir þessi héraðsþing, sem a. m. k. getur komið til álita, þegar menn innan héraða hafa ákveðið að stofna til þeirra. En ég verð að segja það, að grg. þessa frv. er algerlega á ábyrgð aðalfm., enda tók hann það fram í sinni ræðu. Ég hefði álitnið það kurteisara af hans hendi, að hann hefði sýnt meðflm. sínum grg., sem hann lét fylgja frv., og mjög tíðkast hér á þingi, að menn standi ekki aðeins saman um frv., heldur og að grg. Þær skoðanir, sem koma fram í grg., eru vitanlega algerlega á ábyrgð aðalfm. (VJ: Ég játa það, og hefi tekið það fram áður). Og ég frábið mér nokkra samábyrgð á þeim óvirðulegu og að mörgu leyti óverðskulduðu ummælum, sem hann viðhafði um þá þingmálafundi, sem háðir hafa verið hér á landi.

Út af þeirri aths., sem hv. þm. V.-Húnv. gerði við 5. gr. frv., þar sem ætlað er til, að kosið skuli til héraðsþings samkvæmt úrslitum alþingiskosninganna, vil ég segja honum það, sem ég raunar geri ráð fyrir, að hann hafi veitt eftirtekt, að alveg samskonar ákvæði er lögfest í kosningalögnum sjálfum, þegar um úthlutun uppþótarþingsæta er að ræða. Þar er miðað við þá niðurstöðu, sem fæst, þegar aðalkosningar fara fram, en síðari aukakosningar geta engu breytt því, sem þá hefir verið ráðið um úthlut-

un uppþótarþingsæta. Af því að þessi hv. þm. af eðlilegum ástæðum gerði það kjördæmi, sem hann er fulltrúi fyrir, að umræðuefni, þá ætla ég líka að halda mér við það. Nú er það víðað, að á síðasta kjörtímabili var bændaflökksmaður kosinn í Vestur-Húnavatnssýslu, og varð hann þess valdandi, að Bændafll. fékk tvö uppþótarþingsæti. Ef hann hefði nú fallið frá á kjörtímabilinu eða sagt af sér þingmennsku, kosningar farið fram að nýju og Sjálfstfl. eða Framsfl. unnið kjördæmið, þá hefði það engu breytt um það, að Bændafll. héldi sínum tveim uppþótarþingsætum, enda þótt hann ætti engan kjördæmakosinn þm. Það er ekki óeðlilegt að miða við þá heildarniðurstöðu, sem fæst við allsherjarkosningar. Að sjálfsögðu getur komið fram eitthvert misrétti við það, en það verður ekki alltaf hægt að synda framhjá því.

Annars vil ég geta þess, að ég er ekki allskostar sannfærður um öll ákvæði þessa frv., en gerðist flm. til þess að koma málinu áleiðis á Alp., og er ég að sjálfsögðu reiðubúinn til þess að hlýða á allar skynsamlegar brtt., sem fram kunna að koma. — En ég endurtek það, að hér er ekki verið að skipa héruðunum fyrir að neinu leyti um þetta atriði. Þeim er eftir sem áður alveg í sjálfvald sett, hvort þau vilja taka upp héraðsþing, og þá á hvern hátt þau vilja gera það. Hér bendum við flm. aðeins á eitt fyrirkomulag, sem gæti orðið til fyrirmyndar, ef héruðin vilja fella sig við það.

Sigurður Kristjánsson: Ég held, að það sé óþarfa kurteisi af hv. 1. flm. þessa frv. að þakka fyrir það, að frv. hafi vakið athygli, því að ennþá hafa engir aðrir en flm. lagt því liðsinni.

Hv. 1. flm. taldi, að ég mundi ekki hafa lesið grg. Það er að nokkru leyti rétt, ég hefi ekki „stúderað“ hana mikið, því að hún er bæði löng og leiðinleg, og gat ég þess í upphafi, að ég ætlaði ekki að fara mikið út í þessa stórorðu grg., því að ég álit ekki rétt á þessu stigi málsins að stofna til þrætu um það, sem aðeins einn af flm. tileinkar sér.

En þrátt fyrir það, að nokkrir menn í þessu eina kjördæmi hafi gengið inn á það fyrir tilstilli hv. þm. N.-Ísf., að óska eftir sérstakri lýðræðislegri skipun á þing- og héraðsmálafundum, þá er náttúrulega alls ekki neitt, sem bendir í þá átt, að slíkur vilji sé fyrir hendi almennt. Till. þessi var samþ. alveg undir sérstökum skilyrðum, eins og hv. þm. er kunnugt um. En út af þeim ummælum, sem hér eru í grg. um þingmálafundi Ísfirðinga, þá skal ég — fyrst út í það er komið að minnast á grg. — taka það fram, að það er með öllu óréttmætt að komast svo að orði, að við skipun þessara héraðsmálafunda sé engin viðleitni höfð til þess að skipa fulltrúa eftir réttum lýðræðisreglum. Fulltrúarnir eru kosnir hlutfallskosningu, 3 í hverjum hreppi, og er það nákvæmlega sama fyrirkomulag og við hlutbundnar kosningar til Alp. Það er náttúrulega ekki hægt að ábyrgjast, að við það komi fram fullkomið lýðræði frekar en við hlutfallskosningar til Alp. En þá yrði að breyta því og hafa hlutfallskosningar fyrir alla sýsluna, sem ekki væri heppilegt, vegna þess að þá yrði

miklu erfiðara að fá kjósendur til þess að sækja fundi.

Annars get ég ekki gengið inn á, að það sé hlægilegt, eins og stendur í grg., ef kjósa ætti menn á þessa fundi án tillits til flokksafstöðu þeirra. Viða hér á landi líta menn svo á, að það sé ekki aðeins skaðlaust, heldur heppilegt, að fundir, sem eiga að fjalla að mestu um innan-héraðsmál, séu ópólitískir, og svo hefir það að ýmsu leyti verið í Norður-Ísafjarðarsýslu, þó að kosið væri pólitískri kosningu. Ég býst t. d. við því, að hv. þm. N.-Ísf. viti það, að fundur sá, sem síðast var haldinn í Norður-Ísafjarðarsýslu, var skipaður að meiri hl. andstaðingum núverandi stj., og þó samþ. þessi fundur ekki vantraust á stj., sem náttúrulega hefði verið leikur; hann hefði meira að segja getað lýst vantrausti á þm. En það er lítið svo á af mörgum, að fundirnir eigi fyrst og fremst að vera til þess að ræða ópólitísk mál, og svo náttúrulega til þess að taka afstöðu til höfuðmálanna, sem fyrir þinginu liggja, og þá verða að sjálfsögðu þau mál pólitísk; héraðsmál eru það mjög sjaldan.

Það kom fram hjá hv. 1. flm., að hann taldi það mikla réttarbot, að samkvæmt frv. væri ætlað til, að þessi héraðsþing fengju sérréttindi hér á Alp. En það liggur ekkert fyrir um, að svo myndi verða, og ég fyrir mitt leyti er sannfærður um, að það færi eins með þessa fundi eins og þá, sem hingað til hafa verið haldnir, að Alp. tekur ekki meira tillit til þeirra heldur en því sjálfu sýnist, og býst ég við, að það færi svo, að þm. læsu ekki einu sinni þessar fundargerðir, og yrði það því að vera undir viðkomandi þm. komið, hvernig tekst að koma málinu á framfæri.

Það er ekki rétt, að þm. sveitakjördæma hafi ekki að neinu að snúa sér með áhugamál héraðanna, og að þar sé allt öðru máli að gegna en í kaupstöðunum, því að þótt þærjarstjórnarfundir séu haldnir tíðar en hreppsfundir og sýslufundir, þá er það vitanlegt, að þm. snúa sér oft til sýslunefnda og hreppsnefnda.

Mér skildist bæði á hv. 5. þm. Reykv. og hv. þm. Snæf., að þeir teldu, að engin réttarsvipting fælist í þessu frv. En það hlýtur í framkvæmdinni að verða svo, eins og ég tók fram í minni fyrri ræðu, að þegar þetta skipulag er komið á, þá verða allir eftir það að lúta því, að fundirnir séu skipaðir allt kjörtímabilið út eins og þeir skipuðust í upphafi þess, og þar með verða menn vitanlega sviptir nokkrum rétti, ef svo ber undir, að afstaða héraðsbúa breytist til stj. og þingmeirihlutans. Þetta kemur ef til vill allra skýrast fram í því dæmi, sem hv. þm. V.-Húnv. tók, og það er ekki hliðstætt við það, sem hv. þm. Snæf. tók í kosningalögunum, því að það er vitanlegt, að þegar stjórnmálaflokkar koma sér saman um sameiginlegt framboð, þá er það bundið við þm., en ekkert annað. En hitt er viðtækara, sem fram kann að fara á héraðsfundum í 4 ár.

Ég vil svo endurtaka það, að þó að ég hafi mælt með því, að þetta frv. færi til 2. umr. og n., þá vil ég alvarlega skora á þm. að skoða huga sinn vel um það, hvort rétt sé að blanda sér í jafnsjálfsögd einkamál héraðanna eins og það er,

að haga sínum fundum eins og þeim sjálfum sýnist.

Skúli Guðmundsson: Ég vildi aðallega leiðrétta þann misskilning á orðum mínum, sem fram kom í ræðu hv. þm. N.-Ísf. Ég vænti, að enginn annar hafi skilið orð mín svo, að ég teldi, að þm. kjördæma þyrftu ekki að hafa samband við neina aðra kjósendur í kjördæmunum heldur en sína eigin flokksmenn. Það bar ekki að skilja orð mín þannig. Þó að ég minnstist á flokksfélög, því að ég sé ekkert því til fyrirstöðu, að þau geti sent sínar till. og ályktanir til þm. kjördæmisins, jafnvel þótt hann sé ekki í sama flokki. — Og ég vil undirstrika það, sem ég sagði áðan, að ég tel sjálf sagt að láta það afskiptalaust með öllu, á hvern hátt kjördæma-þm. haldi sambandi við kjósendur sína, og að því sé þessi lagasetning a. m. k. óþörf og geti að ýmsu leyti orkað tvímælis.

Eins og hv. 6. þm. Reykv. tók að nokkru leyti fram í sinni síðustu ræðu, þá er þetta vítanlega ekkert hliðstætt ákvæði kosningalaganna um úthlutun uppþótarþingsæta, og sá samamburður, sem hv. þm. Snæf. gerði, er því alveg út í loftið.

Ég sé ekki ástæðu til þess að hafa um þetta fleiri orð. Mér virðist horfa svo vel um þetta mál, að það muni ekki koma fyrir aftur hér í d., þar sem einn af flm. þess, hv. þm. Snæf., hefir séð ástæðu til þess nú þegar að taka það fram, að ýmislegt geti verið athugavert í frv., og um grg. hefir hann lýst því yfir, að hann sé henni mjög ósammála, og hefir það eitt sér til afsökunar, að hann hafi skrifað upp á þennan vixil óútfylltan hjá hv. þm. N.-Ísf., og ef því er þannig farið með fleiri flm. frv., þá sýnist mér óþarft að fjölyrða um málið, því þá eru góðar horfur á, að það tefji ekki fyrir okkur oftar.

***Pétur Ottesen:** Ég heyrði nú ekki það, sem hv. þm. N.-Ísf. hafði fram að bera til varnar þeirri gagnrýni, sem ég hafði gert á ákveðnum ummælum í grg. En ég býst við, að það hafi verið ákaflega lítið, og ég veit, að hann við nánari athugun sér og viðurkennir, að það er honum til hins mesta ósöma að hafa borið slíkt fram hér á Alp. — svo að ég viðhafi nú ekki sterkari orð í því sambandi.

En ég vil aðeins benda á eitt, sem kemur ákaflega greinilega fram í þessu frv. og mér virðist líka muni vera einn aðaltilgangurinn af hendi hv. 1. flm., hv. þm. N.-Ísf., og það er nefnilega umhyggjan fyrir því, að það þurfi ekki að vera allt of mikið og drepandi erfiði fyrir þá menn heðan úr Reykjavík, sem nú sækjast eftir að verða kosnir í kjördæmunum úti um land, að sinna kjósendunum, eftir að þeir hafa bitið á öngulinn og kosið þessa Reykvik-ínga á þing. Það er náttúrlega mikill aðstöðumunur, að geta t. d. skotizt á einn hafnarstað, þar sem skipin stinga stafni við, heldur en að þurfa að ferðast um kjördæmið og hafa tal af kjósendunum með slíkum hætti og verið hefir undanfarið. — Nú eru það náttúrlega orðnir nokkuð margir hér á Alp., sem standa að því að hlýna þannig að sjálfum sér, því að ég ætla,

að búsettir þm. hér í Reykjavík séu nokkuð yfir helming allra þm. Það verður því ef til vill á þessum grundvelli reynt að slá nokkra skjaldborg utan um þetta frv., því að ef þeir sameinast allir, þessir góðu herrar, þá er það nokkurnveginn léttur leikur fyrir þá að koma þessu máli í gegn hér á Alp. — Ég býst sem sagt við, að frá hendi aðalflm., og ef til vill annara Reykvíkinga, þá sé þetta drýgsti þátturinn í framkomu þessa frv., þó að þeir náttúrlega forðist það eins og heitan eldinn að láta bóla á þessu, heldur á það að vera umhyggja og velferð kjósendanna í heild, sem þetta á að grundvallast á.

Þó að ég ætli mér ekki að fara inn á einstök atriði þessa frv., þá vil ég þó benda á það, að mér virðist harla einkennilegt, að samkvæmt þessu frv. er gert ráð fyrir því, að þeir menn úti um sveitir landsins, sem standa utan við alla stjórnmalaflokka, séu gersamlega sviptir þeim rétti, að koma fram á slíkum fundum, bera fram till. eða hafa áhrif á það, hvernig tekið yrði undir þau mál, sem þeir hefðu annars fram að flytja, og eru þeir þannig settir skör lægra heldur en þeir menn, sem hafa að meira eða minna leyti markað sig flokksmarki. Ég veit ekki, hvort þetta er með ráðnum hug gert, en vel má vera, að svo sé, að því leyti sem sú hugsun kann að koma fram í þessu frv., sem fram kom hjá hv. 5. þm. Reykv., sem var í sambandi við þetta frv. að tala um að skipuleggja áhrif kjósendanna á Alp. — eða einhvern veginn þannig komst hann að orði. En við vitum nú, hvað liggur á bak við þetta skipulagningartal hjá þessum mönnum, sem eiginlega sést yfir flest annað í þjóðfélaginu en skipulagninguna, — eins og hún líka fer í höndunum á þeim!

Það var vist líka hv. 5. þm. Reykv., sem var að tala um, að með þessu móti mundu líka allir framboðsfundir hverfa úr sögunni. (EOI: Nei, nei). En menn geta verið vissir um, að þótt þessir þm. í Reykjavík telji eftir sér að fara út í kjördæmin til þess að tala við kjósendur sína, þá telja þeir ekki eftir sér að fara á framboðsfundina.

***Jón Pálmason:** Af því að ég er einn af flm. þessa frv., þykir mér rétt að leggja fáein orð í belg, og það einkum vegna þess, að mér virðist, að sumir þeir, sem talað hafa um frv., byggi sína ályktun á misskilningi.

Ég skal byrja á því að minnst á það, sem að visu hefir verið upplýst af hv. 1. flm. og hv. þm. Snæf., að grg. þessa frv. er skrifuð eftir á og eingöngu af hv. 1. flm., og þess vegna ekki að neinu leyti á ábyrgð okkar meðflm., enda býst ég við, að enginn okkar hafi séð hana.

En þá er það annað í þessu sambandi, og það er, að menn virðast ekki hafa gert sér grein fyrir því, hver er aðaltilgangur þessa frv. Hann er sá, að ef á annað borð er komið á héraðsþingum í kjördæmunum, eins og nú hefir verið gert á nokkrum stöðum, þá sé á því föst skipun. Og ég verð að segja það, að ég er mjög ósammála flokksbróður mínum, hv. 6. þm. Reykv., að með þessu sé á nokkurn hátt verið að svipta kjósendurna rétti, því að hér er aðeins farið inn á þá leið að gera ráð fyrir því, að flokksfélögin

í viðkomandi héruðum ákveði, hvað marga fulltrúa skuli vera af viðkomandi flokki hægt að senda á þessi héraðsþing úr hverjum heppi, og sé farið með það alveg eftir því fylgi, sem viðkomandi flokkar hafa við næstu alþingiskosningar á undan.

Eins og hv. þm. Snæf. benti á, þá er hér aðeins um heimild að ræða, sem eðlilega kemur ekki til framkvæmda, nema viðkomandi héruð óski eftir, og verða það þá náttúrlega fyrst og fremst þau héruð, sem hafa verið að burðast með svona fulltrúafundi á undanförmum árum. — Það kemur óneitanlega afkáralega fyrir, þegar slík dæmi eiga sér stað eins og á þessum vetri á einum slíkum héraðsfundi, að viðkomandi nýkosinn þm. hafði aðeins einn fulltrúa af þeim 10—20, sem þar voru mættir. M. ö. o., allir hinir fulltrúarnir væru á móti þm., og hefðu þess vegna náttúrlega getað samþ. allskonar till., sem gersamlega væru andstæðar skoðun þessa þm., sem hafði verið kosinn réttir meirihlutakosningu.

Aðaltilgangur frv. og ástæðan til þess, að ég gerðist meðflm. þess, er að koma í veg fyrir, að svona dæmi geti átt sér stað, ef á annað borð er farið að koma á í héruðunum svona fulltrúafundum. Að þetta sé til þess að svipta menn réttindum til þess að halda fundi á annan hátt, svo sem landsmálafundi svokallaða og þingmálafundi, er fjarstæða, því að hver hv. þm. hefir það á valdi sínu og kjósendur líka, að halda fundi í héruðum á hvern hátt annan, sem þeim lizt, þrátt fyrir það, þótt þetta frv. væri samþ.

Hv. þm. V.-Húnv. var að tala um aðstæðurnar í hans eigin kjördæmi, þar sem Bændafll. og Sjálfstfl. höfðu samvinnu við síðustu kosningar, og að í slíkum héruðum gætu ákvæði frv. valdið misrétti milli flokka. En það er atriði, sem vitanlega mætti athuga, hvort ekki væri rétt að breyta frv. þannig, að í slíkum tilfellum væri eftir því hægt að hafa áframhaldandi samvinnu um kosningu fulltrúa á slíkt héraðsþing, sem hér er gert ráð fyrir, eins og við kosningar til Alp. Annars er kjördæmi hv. þm. V.-Húnv., sem hann af eðlilegum ástæðum tók sem dæmi upp á samvinnu flokka við kosningar til Alp., ekkert einsdæmi í því tilliti, því að í fjölda kjördæma víða um land var höfð kosningasamvinna milli Alpfl. og Framsfl. við síðustu alþingiskosningar. Og þetta frv. tekur alveg jafnt til þess eins og þeirrar kosningasamvinnu, sem átti sér stað í Vestur-Húnavatnssýslu. Þetta er atriði, sem mér þykir rétt, að komi til athugunar í þeirri n., sem fjallar um málið, því að það getur vitanlega alveg eins komið til mála, að það sé lagt á vald slíkra flokka, sem samvinnu hafa í kjördæmum um kosningar til Alp., að hafa einnig samvinnu um kosningu fulltrúa á héraðsþing. (SkG: Það er ekki leyfilegt eftir frv.). Það getur vel komið til mála að breyta frv. í þessu efni, þannig að flokkar hafi um það frjálst val, hvort þeir hafi samvinnu um kosningar til héraðsþings eða þeir skipti sér til þeirra kosninga að alþingiskosningum loknum.

Ég fæ ekki séð, að það, sem hv. þm. sagði, að slík skipun, sem frv. gerir ráð fyrir, mundi valda töfum á þingstörfum, sé á rökum byggt. Ég fæ ekki séð, að till., sem kæmu frá slíkum

héraðsþingum, gætu það frekar heldur en það, að þingmálafundargerðir drifa að með því skipulagi, sem á því hefir verið. Það gæti reyndar verið, að meira tillit yrði að taka til héraðsþingasamþykktar heldur en venjulegra fundargerða, ef þar kæmi mikið af till. um héraðsmál, sem allir stjórnsmálaflokkar væru sammála um. Og eins og hv. 6. þm. Reykv. sagði, er það alls ekki ótítt, að í einu kjördæmi séu um héraðsmál allir flokkar sammála. Og það á meira að segja við um fleiri mál en héraðsmál. Í minni kjördæmi er t. d. hver einasti kjósendi, af hvaða flokki sem er, þeirrar skoðunar, að það skipulag, sem nú er á launamálum í landinu, sé óviðunandi og eigi að breytast til stórra muna. Þar er ekki flokkaágreiningur um. Þannig er þetta um mörg mál. Og þegar menn úr ýmsum flokkum koma á fund og athuga í ró mál, sem fyrir liggja, eru mjög miklar líkur til, að þeir geti orðið sammála um, að það þurfi að breyta ýmsu því, sem ekki er hafandi í l. Á þann hátt ættu héraðsþingasamþykktir að geta haft meiri áhrif á löggjafarþing þjóðarinnar heldur en fundargerðir, sem nú eru sendar Alp. af þing- og héraðsmálafundum.

Það er rétt, sem hv. þm. Borgf. sagði, að eftir frv. væru utanflokkamenn gerðir réttlausir til áhrifa á héraðsþingum. Og að ég tel, að það geri ekki mikið til, er af því, að það er mjög lítið til að slíkum mönnum í landinu. Ég held, að það kæmi ekki mikið að sök, þó að þeir fáu utanflokkamenn væru gerðir áhrifalausir á þessum héraðsþingum.

En viðvíkjandi því, að sagt hefir verið, að þetta frv. sé samið til þess að verða til þæginda þeim þm., sem eru fulltrúar fyrir kjördæmi úti á landi, en eru búsettir hér í Reykjavík, vil ég segja það, að við, sem flytjum þetta frv., erum 5 af 8 búsettir utan Rvíkur og flestir í okkar kjördæmum. Það er líka skoðun okkar flm. frv., sumra a. m. k., að hver þm. eigi helst að vera búsettur í sínu kjördæmi.

Aðalatriðið, sem fyrir mér vakir með þessu frv., er, að þar, sem á annað borð er búið að koma á þeim hætti, að halda héraðsfundi að ýmsu leyti líka eða svipaða héraðsþingum, sem hér er gert ráð fyrir, þá sé það tryggt, að fulltrúatalan á þeim fundum sé nokkurnveginn í réttu hlutfalli við atkvæðatölu þeirra flokka, sem þar eru, og þá miðað við síðustu alþingiskosningar á undan hverju héraðsþingi. Og þó að sú hlutfallstala sé gildandi yfir kjörtímabilið, sé ég ekki ástæðu til að ætla, að það reki sig á.

*Gísli Guðmundsson: Ég er einn af flm. þessa frv., sem hér er til umr. Mig hefir undrað það talsvert, með því líku offorsi sumir hv. andmælendur þessa frv. snúast á móti því. Það er ekki í fyrsta sinn nú, að menn eru tregir fyrst í stað að ljá lið sitt góðu máli. En ég geri ráð fyrir, að endirinn verði sá sami um þetta eins og í mörgum slíkum tilfellum, að þetta mál sigri að lokum, einnig þá menn, sem nú eru á móti því.

Annars er það tákandi fyrir andstæðinga þessa máls, að það, sem þeir segja um málið, er ekki beint mikið um frv., sem hér liggur fyrir, heldur um grg. þess. Nú er það ekki grg., sem

stendur til að samþ., heldur frv. Grg. þessa frv. er þannig til komin, eins og fram hefir verið tekið, að upp í hana hefir verið tekinn allangur kafli, sem 1. flm. hefir samið. Ég hygg, að hann muni vera úr ritgerð, sem birzt hefir eftir þennan hv. þm. áður. Það var því eðlilegast að birta þann kafla orðréttan. Þar með er það þó ekki sagt, að þó okkur hinum flm. hafi verið fullkunnugt um þetta plagg, þá værum við því samþykkir í öllum atriðum, þó að við hinsvegar vildum ekki breyta því, úr því að það var komið fram. En mér virðist það einkennandi fyrir andmælendur þessa frv., að þeir ræða aðallega grg. frv., en yfirleitt lítið frv. sjálft.

Það er óþarfi að hafa mörg orð um þetta mál. Og get ég í stuttu máli tekið fram, hvers vegna ég tel rétt að lögfesta þetta frv. Það tíðkast í kjördæmum landsins yfirleitt að halda fundi með kjósendunum, sem ýmist eru landsmálafundir, sem boðað er til af stjórnmálaflokkunum, eða það eru leiðarþing, haldin af þm. kjördæmanna. Ég fyrir mitt leyti tel þessa fundi mjög nauðsynlega. Og ég álit, þó að slík héraðsþing væru haldin, sem hér er gert ráð fyrir í þessu frv., þá eigi leiðarþingin ekki að leggjast niður fyrir því. En ef þetta fyrirkomulag, sem í frv. getur, kæmist á yfirleitt, þá álit ég það til bóta frá því fyrirkomulagi, sem nú er, aðallega með tilliti til þess, að með því að halda héraðsþing eftir fyrirkomulagi frv. er kjósendum og íbúum í viðkomandi héruðum gefinn kostur á að ræða málin miklu nánar og betur heldur en þeir nú eiga kost á og taka sínar ákvarðanir um þau.

Nú er það svo venjulega um landsmálafundina og leiðarþingin, að þeir fundir standa ekki nema 1 dag, eða þá aðeins part úr degi. Menn koma þangað oft án þess að vita, hvaða mál verði tekin fyrir á fundinum. Þá er líka stundum slæmt veður eða aðrar hindranir í vegi fyrir því, að menn geti komist á þennan eða hinn landsmálafundinn. Svo þegar málin hafa verið rædd lítið eitt á fundinum, kemur þm. kjördæmisins eða einhver annar fundarmaður fram með till. í einhverju máli eða fleiri málum alveg undir fundarlokin, sem menn verða þá að greiða atkv. með eða móti, eða þá að taka ekki afstöðu til þeirra, ef þeir þykjast ekki geta það. Það er mjög gallað fyrirkomulag, að till. til slíkra fundarsamþykktu þurfi að verða til á þennan hátt. Hitt liggur í hlutarins eðli, að mikið af málum verður útundan á slíkum samkomum. Ef sá háttur yrði upp tekinn, að halda héraðsþing eins og hér er gert ráð fyrir í frv., við hliðina á þeim fundum, sem nú tíðkast um landsmál, sem stæðu nokkra daga, kannske allt að því viku, og þau væru samilega undirbúin, þá yrði vitanlega allt annar svipur á afgreiðslu mála frá fundum í héruðum. Þm. kjördæmisins væri mættur og gæfi skýrslu um meðferð mála á Alþ. og fulltrúar úr hreppum kjördæmisins væru þar mættir með sín áhugamál. Þá mundi tíðkast á þessum héraðsþingum sami háttur og hér á Alþ. Málin yrðu rædd, síðan sett í n., yrðu síðan rædd aftur og þá annaðhvort samþ. eða felld. Ekki er heldur vafi á því, að fyrir hið pólitíska líf og samvinnu í héruðum hefði þetta töluverða þýðingu. Héraðsþingahaldið mundi

vekja talsverða eftirtekt og umtal og umhugsun í hverju einasta héraði, þar sem þeim yrði komið á fót fyrst; og sú hreyfing mundi halda áfram.

Það má vel segja, að þessu fyrirkomulagi væri hægt að koma á án lagasetningar, eins og íbúar Norður- og Vestur-Ísafjarðarsýslu hafa gert og Barðstrendingar hafa reynt. En að setja slík l. hefir a. m. k. þann kost, að þarna er öllum héruðum fengið í hendur form fyrir þessum fundahöldum, sem Alþ. er búð að hafa til atvagnunar og hefir lagt samþykki sitt á, og svo hitt, að af hálfu Alþ. stæði sérstök yfirlýsing um, að það, sem frá þessum héraðsþingum kæmi, yrði tekið til alveg sérstakrar meðferðar. Það tel ég framför og í lýðræðisátt, ef kjósendur í landinu geta átt kost á því, hverjir í sínum héruðum, að eiga þannig frumkvæðið að flutningi mála á Alþ.

Hér er ekki um að ræða lögboð gagnvart einstökum héruðum um að halda svona þing, heldur ber að líta á þetta sem allsherjarform, sem samið er af Alþ., og jafnframt hvatningu af Alþ. hálfu til kjósenda um að koma slíkum fulltrúasamkomum á hjá sér. Hér í frv. eru að visu atriði, sem geta valdið ágreiningi, eins og t. d., hvernig hagað væri til um ferðakostnað fulltrúa úr hreppum. Að visu eru þau atriði, sem gætu valdið ágreiningi, ekki stór, en þó gæti nokkuð haft að segja, hvernig fyrirmynd um slík atriði væri gefin í l. frá Alþ.

Ég gæti hugsað mér, ef þessi héraðsþing verða haldin, þá yrði sá síður almennt hafður, að leiðarþing eða landsmálafundir væru haldnir á þeim tíma árs, er samgöngur eru greiðastar og þess vegna auðveldara fyrir allan þorra manna að sækja þá fundi, en að héraðsþingin yrðu haldin að vetrinum, þegar menn hafa betra næði til þess að undirbúa málin og sitja á fundum heldur en að vorinu. En það er síður en svo, að þetta fyrirkomulag yrði léttir fyrir þá þm., sem heima eiga hér í Rvík, en eru fyrir kjördæmi úti á landi, heldur yrði það til þess að auka á erfiðleika þeirra þm., með því að þeir yrðu þá að sækja bæði héraðsþing og landsmálafundi eða leiðarþing. Það er því mjög vanhugsað að halda slíku fram, að þetta yrði léttir fyrir þessa þm.

Einn hv. þm. lét svo um mælt hér áðan, að þetta frv. mundi ekki koma aftur til umr. hér í þessari hv. d., er þessari umr. lyki. Mér þykir harla ólíklegt, að svo fari, ekki síst vegna þess, að í þeirri n., sem fær sennilega þetta frv. til meðferðar, eru 3 af flm. frv. Ég geri því ráð fyrir, að frv. komi aftur til umr. í þessari hv. d., og líka, að það nái fram að ganga, og enn fremur, að jafnvel sumir þeir hv. þm., sem mælt hafa á móti frv., muni verða með í að samþ. það.

*Gísli Sveinsson: Herra forseti! Það er aðallega af því, að ég er einn af flm. þessa frv., að ég vildi segja hér nokkur orð.

Í umr. hefir það í raun og veru komið fram, sem eru aðalatriði þessa frv. Og málið er tvíþætt. Það horfir bæði að hæstv. Alþ. og meðferð mála þar, en þó á hinn bóginn ekki síður til kjósenda úti í héruðum landsins, sem eiga í lýð-

ræðislandi að taka mikinn þátt í undirbúningi og meðferð landsmála.

Hv. 1. flm. þessa máls er úr þeim flokki, sem þekktur er orðinn fyrir það að tala mikið um að vilja hafa alla alþýðu með um að ráða undirbúningi og meðferð landsmála. Ég held, að það megi teljast nokkur trygging fyrir því, að hér sé með þessu frv. ekki stefnt út á hála braut frá sjónarmiði lýðræðis.

Þm., sem fást mikið við undirbúning og meðferð opinberra mála úti um land og eiga síðan að flytja málin á Alþingi, hljóta að komast að þeirri niðurstöðu, að hér sé um rétta og í alla staði sanngjarna till. að ræða, að kjósendurnir eigi að undirbúa málin í héruðum, þannig að hægt sé að taka nokkru verulegar mark á þeim, þegar þau koma fram á viðtækari og ábyrgðarmeiri vettvang, sem sé Alp. Það er kunnara en frá þurfi að segja, að þingmálafundir hafa oft verið of líkri kosningafundum. En kosningafundir eru óra- og reifarafundir. Og aldrei mundi mönnum koma til hugar, ef héraðsþing væru komin, að flytja mál ótilneyddir á almennum umræðufundum, eins og menn verða að gera á vörþingum. Þingmálafundir hafa jafnvel stundum fallið niður af því, að menn, sem nærstaddir hafa verið og viljað taka þátt í almennum málum, hafa ekki tekið þá alvarlega. Nú vil ég ekki bera það á einn einasta hv. þm., að nokkrum þeirra séu þeir fundir kærastir, sem hóað er saman fyrirvaralítið, og þar sem svo eru gerðar fyrirvaralaust ýmsar samþykktir um meira eða minna þýðingarmikil landsmál og héraðsmál. Enda veit ég reyndar, að engum hv. þm. muni koma til hugar að bera það fram hér á þingi, að slík fundahöld séu til fyrirmyndar. Við hljótum og verðum að komast að þeirri niðurstöðu, að réttara er að taka málefnið öðrum og fastari tókum. Vandinn er meiri að undirbúa vel landsmál, til þess að verða tekin til umr. hér á Alp., en svo, að sá undirbúningur geti orðið nægilegur með því að halda slíka flaustursfundi, þar sem oft ræður kyfla kasti um, hvað samþ. er.

Tilraunir hafa verið gerðar um héraðsþing, svipuð og hér er farið fram á að setja forni fyrir, þar sem áhugamál kjósenda eru rakin og rædd og undirbúin á allt annan hátt en möguleg er að koma við á þessum „skottu“-fundum, sem tíðkæzt hafa og þingmálafundir hafa verið nefndir. — Nú hefir hv. þm. N.-Ísf. skrifað hér öllum á óvart grg. fyrir þessu frv. Hann hefir sjálfur gert fulla grein fyrir því, að sú grg. er aðeins hans rökstuðningur, sem stendur fyrir hans reikning einungis. Ég vil ekki endurtaka neitt um það, að hann ber einn ábyrgð á þeirri grg. En þar með er ekki sagt, að aðrir hv. þm. og fleiri mundu ekki treysta sér til að samþ. það, sem þar stendur. Það er óvenjulega hreinskilnislega sagt það, sem þar stendur. En ég er ekkert á móti því, að menn séu berorðari heldur en almenningur þekkir, að sumir eru stundum, þegar þeir eru að reyna að veiða atkv. úti um héruð landsins.

Frv. þetta er þannig, að með því er ekki stefnt að því að neinu leyti að þvinga nokkurn mann eða félagsskap til þess að meira eða minna leyti

að fara eftir reglum þeim, sem þar eru fram settar sem form fyrir héraðsþingum. Hér er að minni hyggju stungið upp á heppilegu formi fyrir slík þing, þó að í einstökum atriðum mætti deila um, hvort bestu leiðina hafi heppnast að finna. Til þess að girða fyrir allan miskilning, er í 1. gr. frv. tekið bert fram, og það með samþykki allra, sem standa að frv., að hér sé aðeins um heimildarl. að ræða. Tilgangurinn hefir líka frá upphafi aðeins verið sá. Ég veit ekki til, að nokkrum manni hafi komið í hug að lögskipa héraðsþingum, enda mundi slíkt tæpast fært. Þetta er aðeins uppástunga um form, sem gæti orðið þýðingarmikil fyrir héruð landsins og málefni þeirra. En ef menn vilja heldur halda þingmálafundahöldum áfram, en engin héraðsþing hafa, þá er þeim vitanlega það („skottu“-funda-) fyrirkomulag frjálst.

Ég vænti, að hv. þm. átti sig svo vel á þessu máli við umr. hér á þingi og réttmæti þess, að samþ. frv. þetta, að það nái fram að ganga.

Þó svo nú bæri til, að sumum hv. þm. þætti of mikið í ráðið að samþ. þetta frv. sem heimildarl. og teldu, að þeir mundu bera eitthvað skarðan hlut frá borði í sínum kjördæmum, ef þetta kæmist á í héruðum landsins, þá fullvissa ég þá hv. þm. um það, að málið kemur aftur fram á Alp., þótt ekki yrði samþ. nú. Því að ef veruleg hreyfing er komin á málið utan þings og innan, þá verður reynt að koma málinu áfram og gerðar samþykktir um það utan þings, að Alp. skipti sér eitthvað af málinu. Þess vegna er það ekkert höfuðatriði, hvort málið nær fram að ganga nú eða síðar, en ég veit, að ef nokkurt vit á að ráða, verður að fara þessa leið.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 16. fundi í Nd., 7. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til allshn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið framar.

16. Jarðhiti.

Á 16. fundi í Nd., 7. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um eignar- og notkunarrétt jarðhita (þmfrv., A. 63).

Á 19. fundi í Nd., 11. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Bjarni Bjarnason): Samkv. þál., sem samþ. var seint á síðasti þingi um áskorun til ríkisstj. um að láta rannsaka jarðhitasvæðin hér á landi og einnig um að láta undirbúa fyrir næsta þing frv. um eignar- og notkunarrétt jarðhita, lét hæstv. forsrh. athuga það frv., sem við höfðum áður flutt, og er frv. það, sem hér liggur fyrir, því nú flutt að tilhlutun hans.

Í frv. þessu eru ýms mikilsverð atriði, sem æskilegt væri, að ekki yrði ágreiningur um. Ég skal nefna þau höfuðatriði, sem ætlað er til, að verði lögfest; í fyrsta lagi það, að ekki megi spilla hverum eða laugum, og í öðru lagi, að landeiganda sé skylt að girða umhverfi hvera eða lauga, ef sérstök hættu stafar af. Það er vitanlegt, að menn hafa hér oft skaðast eða farizt í hverum. Þá er ákvæði um það, hvernig dæma skuli, ef fleiri eiga saman jarðhita og ágreiningur ris á milli þeirra, og um réttindi leiguliða og gagnkvæmt. Einnig er í frv. ákvæði um, að ekki megi undantaka jarðhitaréttindi, þegar jarðir eru seldar, og að ríkissjóður eigi forkaupsrétt að jarðhitasvæðum. Ennfremur, að ef héraðsstjórn telur rétt að taka hveraorku einhverrar jarðar til almennra nota í héraðinu og fái til þess samþ. ráðh., sé rétt að taka orkuna eignarnámi.

Loks er gert ráð fyrir, að ef jarðhiti er tekinn eignarnámi, sé landeigendum og leiguliðum skylt að leyfa, að fram fari hverskonar aðgerðir vegna notkunar jarðhitans, gegn fullu endurgjaldi.

Þessi ákvæði um forkaupsrétt ríkisstj. eru mikilsverð, og þarf í því enni ekki annað en líta til fortíðarinnar um ýms verðmæti og hlunnindi á eignum, hvernig þau hafa verið meðhöndluð. Þá er ekki síður mikilsvert ákvæðið um, að ekki megi undanskilja jarðhitaréttindi, þegar jarðir eru seldar. Áður hefir þetta verið allt öðruvísi, hvort sem um hefir verið að ræða veiðirétt, reka, dúntekju, námuvonir eða annað. Þá megum við muna fallvatnabraskið, sem ekki er gamalt.

Loks er gert ráð fyrir því í frv., að ríkið hafi rétt til að láta rannsaka hveraorku með borun eða á annan hátt, og hafi óhindraðan aðgang að þeirri landareign, sem um er að ræða. Einnig, að eigendur jarða, þar sem jarðhiti er, eða jarðhitasvæða, geti leitað aðstoðar ríkisins við rannsókn jarðhitans. Er alveg sérstakt tilefni til að lögfesta eitthvað um slíkt, því að menn eru þegar fyrir löngu farnir að spyrjast fyrir um slíka aðstoð.

Ég skal ekki lengja umr., því að þetta frv. hefir sézt hér oft áður. Ég vil aðeins óska, að það fari til landbn. enn einu sinni. N. hefir haft það með höndum tvisvar áður, og ég hygg, að einhver ágreiningur hljóti að vera innan n, um málið, en ég vil eindregið mælast til, að hún komi sér nú saman um það og skili nál.

***Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson):** Ég get ekki neitað því, að ég er undrandi á því, að frv. þetta skuli vera flutt nú, og ekki sízt á grg. þess. Skv. þál., sem getið er um í grg., var á síðasta þingi skipuð þriggja manna n. til þess að gera till. til ríkisstj. um rannsóknir á jarðhitasvæðum og semja um eignar- og notkunarrétt jarðhita. Í n. voru skipaðir Geir Zoëga vegamálastjóri, Emil Jónsson vitamálastjóri og Pálmi Hannesson rektor. Ég átti tal við einhvern þeirra nú í þingbyrjun, og sagði hann mér, að n. væri að athuga frv. um þetta efni. Ég vil mælast til þess við þá n., sem fær þetta frv. til meðferðar, að hún athugi hvað líði störfum þriggja manna n. áður en hún afgreiðir málið.

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

***Flm. (Bjarni Bjarnason):** Ég verð að geta þess sem flm., að mér var ekki kunnugt um þessa n., og eins og stendur í grg., er mál þetta flutt að vitund og vilja hæstv. forsrh., og hann verður að bera ábyrgð á því.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til landbn. með 23 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

17. Vegalagabreyting (frv. BÁ).

Á 21. fundi í Nd., 14. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á vegalögum, nr. 101 19. júní 1933 (þmfrv., A. 86).

Á 23. fundi í Nd., 16. marz, var frv. tekið til 1. umr

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 21 shlj. atkv. og til samgm. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

18. Lóðarnot í Reykjavík.

Á 28. fundi í Nd., 18. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um bráðabirgðanotkun lóðarinnar nr. 2 við Bankastræti í Reykjavík (þmfrv., A. 98).

Á 30. fundi í Nd., 21. marz, var frv. tekið til 1. umr.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Frv. þetta er flutt af meiri hl. allshn. eftir tilmælum hæstv. atvmrh., og er málið um það, að ríkisstj. verði heimilað að veita Kaupfélagi Reykjavíkur og nágrennis leyfi til að reisa einlyft timburhús steinhúðað á lóð ríkisins í Bankastræti. Ástæðan til þess, að þetta frv. er flutt, er sú, að kaupfélag það, sem starfað hefir hér í bænum, hefir haft þessa lóð á leigu ásamt húsum, sem á henni hafa verið, en vill nú fá leyfi til að reisa þar til bráðabirgða einlyft timburhús, sem yrði húðað utan með steini, en byggingarnefnd Reykjavíkur hefir ekki viljað leyfa það. Hinsvegar verður ekki talið, að eðlilegt sé að synja um þetta leyfi, af þeim ástæðum, að hér er aðeins um bráðabirgðabyggingu að ræða, sem yrði tekin burtu, þegar ríkið æskti þess og þarf á lóðinni að halda. Svo er hitt, að á þessari lóð eru nú byggingar, sem áreiðanlega stafar ekki minni eldhættu af en mundi verða af þessari byggingu, sem á að

reisa, en ein aðalástæðan til þess, að byggingarnefnd hefir á móti byggingu þessa húss, mun vera sú, að talið sé varhugavert að leyfa byggingu timburhúsa. Þar sem nú eru á þessari lóð timburhús, sem ekki stafar minni hættu af, þá er þetta frv. flutt, og vænti ég, að hv. þm. fallist á, að það sé eðlilegt og sanngjarnt að veita stj. þessa heimild. Eins og ég sagði áðan, er ætlað til, að gerður verði samningur, sem áskilji, að félagið taki burt byggingarnar eftir nánari ákvæðum, þegar ríkisstj. óskar þess að fá lóðina undir opinberar byggingar, sem áformað hefir verið að reisa þarna.

Legg ég til, að frv. verði vísað til 2. umr.

***Jakob Möller:** Ég verð að segja, að mig furðaði á að sjá þetta frv. koma fram á Alp. Það er svo með ósk þessa fyrirtækis, Kaupfélags Reykjavíkur og nágrennis, að henni hefir einróma verið synjað bæði af byggingarnefnd og bæjarstjórn. Ég hélt, að hæstv. Alp. og ríkisstjórn mætti skiljast af því, að það var ekki að ástæðulausu verið að setja þar stein í götu fyrir framgangi þessa máls. Hv. frummælandi sagði eitt-hvað á þá leið, að það ætti ekki að skipta miklu máli, þótt byggt væri þarna timburhús, þar sem timburhús væru þar fyrir, en ég vænti, að hv. n. ætli sér að leggja fyrir þingið upplýsingar um, hvernig þarna hagar til um byggingar, hvort hæta á við eða byggja upp. Það væri réttast að vísa málinu aftur til hv. n. og leggja fram fyllri upplýsingar um, hvernig hagar til og hvaða ástæða er fyrir synjuninni, og hvað er farið fram á að fá leyfi til.

Ég get í fáum orðum lýst þessu. Hv. þdm. mun flestum kunnugt í aðalatriðum, hvernig hagar til þarna. Þar eru að vísu timburhús, en byggð í ferhyrning, og nokkuð stór lóð auð á milli húsanna. En í ráði er að byggja nýbyggingu, miklu stærri en þar, sem fyrir eru. Byggingin á að vera 250 fermetrar að stærð, eða rúmlega þrisvar sinnum stærri en heimilað er í byggingarsamþykkt Reykjavíkur. Það er sannarlega full ástæða til að hanna slíka byggingu í miðbænum, jafnvel af þeirri stærð, sem heimiluð er í byggingarsamþykktinni, hvað þá heldur hús, sem yrði a. m. k. þrefalt stærra en leyft er. Og svo leyfir hv. frsm. n. sér að segja, að það sé engin aukin eldhætta, þótt þarna komi stór nýbygging fast við hverfi, sem eru næstum eingöngu timburbyggingar í. Þar að auki er svo í þessari nýbyggingu brauðgerðarhús, og það er alltaf meiri eldhætta en í íbúðarhúsum, og ef eldur kemur þar upp, er erfiðara að hefta útbreiðslu hans í byggingunni sjálfri og því meiri hættu á útbreiðslu til annara húsa í grenndinni. Í vissri vindstöðu getur farið svo, að allt hverfið þarna fyrir ofan verði í stórkostlegri hættu, meiri en orsakast gæti af þeim byggingum, sem nú eru þar. Ég vona, að hv. þm. banni þessa byggingu, þótt það eitt hefði átt að nægja, að byggingarnefnd bæjarins lagði eindregið á móti henni.

Viðvíkjandi því, hve lengi þessi bygging ætti að standa þarna, þá er það staðreynd, að þótt um sé að ræða leigu lóðar til viss tíma, þá verða húsinn alls ekki flutt eða þess aldrei krafizt. Hverjum dytti í hug að skipa félaginu að

flytja burt þetta hús sitt eftir 2 ára tíma eða svo, ef byggja ætti þá opinberar byggingar á lóðinni? Hverjum dettur í hug, að núverandi ríkisstj. færi að skipa félaginu burt með bygginguna? Ég sé ekki annað en að um nægar áðrar lóðir sé að ræða til að byggja þetta hús á. Þetta myndi festa lóðina um ófyrirsjáanlegan tíma og e. t. v. tefja fyrir þeim opinberu byggingum, sem þarna eiga að koma. — Mun ég greiða atkv. móti þessu máli.

***Thor Thors:** Ég vildi leggja áherzlu á, að þetta mál er einungis flutt af meiri hl. allshn. Minni hl., hv. 8. landsk. og ég, hefir ekki viljað eiga þátt í flutningi þessa frv., og get ég látið nægja að vísa til þess, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði um málið. Ef leyft verður að byggja þetta umrædda timburhús, verður það til þess að auka verulega eldhættuna á þessu svæði, enda hefir málinu verið tekið þannig af þeim réttu aðiljum. Það er vítað, að þessi lóð var keypt af ríkinu til þess, að hún yrði síðar notuð undir veglega opinbera byggingu. Ég hygg að ef farið verður að byggja þarna stórhýsi, þótt það eigi að heita til bráðabirgða, þá verði það til að tefja fyrir því, að opinber bygging risi á þessum stað. Þetta frv. ætti að heita frv. til 1. um brot á byggingarsamþykkt Reykjavíkur, því að aðalefni þess er að brjóta allar reglur, sem bæjarstjórn og byggingarnefnd hafa haft. Ég tel það varhugaverða braut fyrir löggjafarvaldið að leggja inn á, að taka sjálfsákvörðunarrétt bæjarfélaganna um þetta úr þeirra höndum.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Ég held, að afstaða hv. þm. Snæf. og hv. 2. þm. Reykv. sé byggð á misskilningi á þessu máli. En það, sem hér er um að ræða, er ákaflega einfalt mál. Hér er um að ræða að minnka eldhættuna, en ekki auka hana. Í staðinn fyrir timburhús, sem nú stendur þarna, á að byggja steinhúðað hús, en það þýðir vitanlega það, að eldhættan minnkar. Annars held ég, að hv. þm. Snæf. ætti ekki að vera að gerast hér sérstakur málsvari byggingarnefndar, því að ég man ekki betur en að hann hafi verið fremstur í flokki þeirra manna, sem töldu, að það þyrfti að breyta fyrirkomulagi byggingarnefndar. — Ég skal svo ekki fleira um þetta segja, en vil aðeins undirstrika það, að það er misskilningur, að hér sé verið að auka eldhættuna, heldur er það hið gagnstæða.

***Gardar Þorsteinsson:** Ég þarf ekki að tala hér mörg orð, en það, sem ég vildi benda á, er það „prinsíp“, sem var brotið, ef þetta frv. yrði samþ., sem sé það „prinsíp“, sem stöðugt hefir verið fylgt, að veita bæjum og kaupstöðum sjálfsforræði í samþykktum um byggingafyrirkomulag, hæð húsa, stærð þeirra, og hvort leyft sé að byggja timburhús o. s. frv. Bæjarstjórnin hefir t. d. samþ. hér að leyfa ekki að byggja timburhús í miðbænum. Það er nú svo, að allt frá 1893 hefir bæjarstjórn Reykjavíkur verið algerlega í sjálfsveld sett, hvað hún gerði að þessu leyti. Þá var stofnuð byggingarnefnd Reykjavíkur, og henni var gefið vald til að fylgjast með byggingum í bænum. Með l. 1901 var bæjarstjórn

Reykjavíkur gefið vald til að setja enn fyllri ákvæði um þetta. Samkvæmt þessum l. var út gefin reglugerð 1903, og í þeirri reglugerð er byggingarnefnd gefið fullt vald til að synja um byggingarleyfi og setja ákveðin skilyrði fyrir, að bygging sé leyfð. Þetta sama vald hefir byggingarnefnd haft alltaf síðan. Það, sem ég nú vil benda á, er það, að ef þetta frv. yrði samþ., væri þessi regla brotin. Þá væri löggjafarvaldið búið að taka fram fyrir hendurnar á þeim aðilja, sem það sjálft hefir gefið fullt vald um þetta. Ég veit, að hv. þm. gera sér það ljóst, að ef þetta frv. yrði að l., þá gætu a. m. k. komið hingað til Alp. fjölmörg önnur tilfelli, þar sem engu minni sanngirni væri í að veita undanþágu heldur en í þessu tilfelli. Ég get nefnt dæmi um það, að menn hafa sótt til byggingarnefndar um leyfi til að mega byggja hús, sem að einhverju leyti hafa farið í bága við reglur nefndarinnar. Ég sótti t. d. einu sinni um leyfi fyrir mann til að byggja hús á lóð, sem var 18 m. breið. Ég sótti um leyfi til, að þarna mætti byggja 12 m. breitt hús. Nú hafði byggingarnefnd sett þær reglur, að ekki mætti byggja hús stærra en svo, að það næði yfir helming lóðar. Það hefði í þessu tilfelli verið hægt að finna mjög mikil rök fyrir því, að þessi aðili ætti sanngirniskröfu á því að fá að nota sína lóð frekar en hann gerði. Ég hygg, að ef þetta frv. yrði samþ. og slík beiðni kæmi frá þessum einstaklingi eða öðrum, sem líkt væri ástatt um, þá mundu margir hv. þm. hugsa sig um, áður en þeir neituðu þessum manni um að byggja dálítið breiðara hús á lóð sinni. Ef einum, hvort sem það er einstaklingur eða kaupfélag, sem á í hlut, er leyft þetta, þá er erfitt að ganga á móti hinum. Það, sem gerir það sérstaklega, að ég er á móti þessu frv., er einmitt þetta, að löggjafarvaldið væri komið inn á hættulega braut, ef það færi með l. að veita einhverjum aðiljum undanþágu frá því að hlíta synjunum byggingarnefndar um fyrirkomulag á byggingum. Alp. getur ekki sagt annað en að allir eigi að vera jafnir fyrir l., og þeirri yfirlýsingu sinni trútt gæti það ekki gefið kaupfélaginu þessa heimild, en neitað öðrum, sem svipað stæði á um. Alp. getur ekki heldur farið inn á þá braut, að úrskurða um einstök tilfelli og setja l. um það. Nú vil ég geta þess, að byggingarnefnd var á einu máli um að synja um þetta leyfi. Eiga þó sæti í nefndinni ekki aðeins sjálfstæðismenn, heldur og jafnaðarmenn. Það er óneitanlegt, að það væri talsvert meiri afsökun fyrir Alp. að samþ. slík l. sem þessi, ef nefndin hefði verið klofin um málið, en nú var svo ekki. Það er undir engum kringumstæðum hægt að segja annað en að þetta sé hættulegt fordæmi.

***Jakob Möller:** Það mætti halda áfram að telja upp dæmi þess, að mönnum gæti verið hentugra að fá að byggja bráðabirgðabyggingar á lóðum sínum, sem þá væri erfiðara að neita um, ef Alp. færi að veita slíka heimild með l. Það mætti benda á hvert dæmið á fætur öðru, þar sem slíkt gæti verið eigendum hentugra. Og mér er ekki ljóst, hvernig hægt væri að synja um slík leyfi, þegar á annað borð er komið inn á þessa braut.

Það mætti náttúrulega segja í öllum þeim tilfellum, eins og hv. frsm. meiri hl. sagði, að það væri til að minnka brunahættuna, ef í staðinn fyrir timburhús yrði byggt steinhúðað timburhús. Það er ekki það, sem veldur því, að það er bannað að byggja timburhús, að það sé svo mikil hættu á, að sú bygging brenni, heldur er það af því, að það stafar hættu út frá henni. Það, sem hér er um að ræða, er auk þess, að það er ekki um að ræða að byggja timburhús í staðinn fyrir timburhús, heldur er um að ræða að byggja margfalt stærra hús á staðnum fyrir annað minna. Það má segja, að eldhættan sé ekki meiri fyrir þá byggingu, en eldhættan er meiri fyrir umhverfið. Það er það, sem gerir það að verkum, að bannað er að byggja timburhús í miðbænum. Nú mætti náttúrulega segja, ef hér væri knýjandi nauðsyn, að þá væri þetta álitamál, en hér er ekki um það að ræða. — Hv. frsm. taldi, að ríkissjóður mundi fá aukna leigu eftir lóðina. Ég er í efa um, að svo sé. Ég veit ekki betur en að þessi lóð sé í leigu hjá því firma, sem sækir um þetta, og eignin er sú sama, hvort sem mikið eða lítið er byggt á henni. Ég skal ekki segja um, hvort ríkissjóður gæti hækkað leiguna um svo sem 100—200 kr., en það er auðsætt, að það er ekki nauðsyn ríkissjóðs, sem þarna kemur til greina. Hann er jafnaður hvort sem hann fær þessa leigu eða ekki. Alveg sama er að segja um fyrirtækið. Það getur fengið nóga staði. Það getur fengið nóga staði, sem það getur fengið að byggja varanlega byggingu á og þannig sparað sér það fé, sem það mundi kasta út í bráðabirgðabyggingu, sem ekki mundi verða nema til fárra ára. Mér er nær að halda, að fyrirtækinu væri greiði gerður með því að synja því um að fá að byggja þarna á þessari lóð. Ég get því ekki séð, að þetta sé annað en fásinna, og í raun og veru getur ekki verið um annað en þráa að ræða. Í öllu falli tel ég ekki sæmandi að afgr. þetta mál svo, að ekki liggi fyrir upplýsingar um, hvað farið er fram á í raun og veru. N. segir, að hér sé ekki um annað að ræða en að byggja nýtt hús í staðinn fyrir gamalt. Ég staðhæfi, að hér sé um allt annað að ræða, — það sé um að ræða að byggja miklu stærra hús en nú er þarna. Um leið og ég leyfi mér að mótmæla þessari lagasetningu, þá vil ég skora á meiri hl. n. að leggja fram fullar upplýsingar um málið, ef það á að koma til 2. umr.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Þetta er nú ekki stórmál og því ekki ástæða til að halda um það langar ræður. Hv. 8. landsk. sagði, að byggingarnefnd hefði verið einróma samþykk þessu máli. Eftir því, sem mér er tjáð, þá mun þetta vera þannig, að byggingarnefnd hafi samþ. þessa synjun, af því að hún hafi ekki talið sig geta annað vegna reglna, sem hún hefir sett um stæð slíkra húsa. Hinsvegar hefir mér verið tjáð, að bæjarstjórn hafi ekki tekið sjálf neina ákvörðun í málinu, en vísað því til byggingarnefndar. Ég skal ekki fullyrða, að þetta hafi verið svo, en mér hefir verið tjáð, að svo hafi það verið. Aðalatriðið í þessu er í raun og veru það, hvort um sé að ræða aukna eldhættu í miðbænum. Þessi eldhætta getur verið með tvennu móti. Annað-

hvort að eldurinn komi upp í sjálfu húsinu, sem er frekar hætt við með timburhús. Hinn möguleikinn er sá, að stórbruni komi upp, og þá er hættan á því, að húsin leiði eldinn áfram. Það er mikil hindrun á þessu, ef hús er steinhúðað. — Hv. 2. þm. Reykv. vildi draga í efa, að þetta væri til hagsbóta fyrir kaupfélagið. Það skal ég ekkert um segja. Hitt liggur fyrir, að félagið óskar eftir að fá að byggja á þennan hátt, og þeir, sem ráða yfir löðinni, hafa talið ástæðulaust að neita félaginu um það.

Hvað viðvíkur því fordæmi, sem hv. 8. landsk. talaði um, og þeim dæmum, sem hann nefndi, þá vil ég segja það, að ég þekki ekki þau rök, sem þar hafa verið fyrir hendi í hverju einstöku tilfelli. En ég get ekki séð, að það sé neitt samþætlegt, þó að einstaklingur vildi byggja hús á lóð sinni, og það, sem hér er um að ræða. Mér virðist þar vera mikill munur á, þar sem hér er um að ræða félag, sem stofnað er til almenningsheilla og opið er fyrir hvern þann, sem félagsmaður vill verða. — Hvað viðvíkur því, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði um stærð þessa húss, þá get ég ekki séð neitt á móti því, að hv. þm. afli sér fyrir 2. umr. nánari upplýsinga um, hvernig sú bygging á að vera, sem þarna á að koma. En það liggur fyrir í grg. frv., að þarna er aðeins um einlyft hús að ræða. Ég hygg, að ekki sé sá stærðarmunur á því og þeim húsum, sem nú eru þar, að af þeim ástæðum geti verið aukin eldhætta.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 15:10 atkv. — Till. um að vísa því til fjhn. felld með 16:11 atkv.

Á 32., 33. og 34. fundi í Nd., 23. 24. og 25. marz, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., 28. marz, var frv. enn tekið til 2. umr. (A. 98, 138).

*Frsm. (Gísli Guðmundsson): Við flm. frv. höfum komið okkur saman um að bera fram brtt. við 1. gr. frv., á þskj. 138. Efni brtt. er það, að skýrt sé fram tekið í 1. gr., að það steinhúðaða timburhús, sem reisa skal í Bankastræti, verði ekki stærra að grunnmáli en timburbygging sú, sem nú stendur á þessari lóð. Ég hygg, að ef þessi brtt. yrði samþ., þá væri ekki lengur hægt að halda því fram með rökum, eins og haldið var fram við 1. umr., að frv. myndi auka brunahættuna í bænum, ef það yrði að 1. Eldhættan myndi meira að segja verða öllu minni, þar sem þetta nýja timburhús yrði steinhúðað að utan.

*Jakob Möller: Ég skal játa, að þessi brtt. hv. flm. er nokkuð í áttina. Samkvæmt byggingarsamþykktinni er, eins og kunnugt er, ekki heimilt að leyfa þá byggingu, sem frv. fer fram á, en hinsvegar væri hugsanlegt, að byggingarn. sæi sér fært að veita þetta byggingarleyfi sem undantekningu. Væri skárra að afgreiða málið á þann hátt en með 1. frá Alþingi, eins og með frv. er ætlað til, þar sem það myndi skapa óheppilegt fordæmi. Ég vil því beina því til hv.

flm., hvort þeir vilja ekki benda hlutaðeigendum á að leita enn leyfis byggingarn., en fresta á meðan gangi málsins hér í d. Fundur verður í n. á fimmtudaginn, svo að málið gæti aldrei táfizt mikið, enda þótt byggingarn. sæi sér ekki fært að veita undanþáguna.

*Frsm. (Gísli Guðmundsson): Mér sýnist nokkuð vera farið að draga saman með mönnum í þessu máli, og er útlit fyrir, að ágreiningurinn verði kannske ekki eins mikill og á horfðist. En ég vil benda á, að frv. er nú aðeins til 2. umr. í fyrri d. og á eftir að fara gegnum eina umr. enn í þessari hv. d. og svo þrjár umr. í hv. Ed. Mér sýnist því, ef byggingarn. vill taka málið til endurnýjaðrar athugunar, að þá sé rúmur tími til þess, áður en það yrði afgr. sem 1. frá Alþingi. Sé ég því ekki neitt á móti því að vísa frv. til 3. umr. að þessu sinni.

*Héðinn Valdimarsson: Ég er að vísu meðlimur kaupfélagsins, en ég kann þó ekki við þetta frv., sem hér liggur fyrir. Mér finnst hér ekki liggja fyrir sú allsherjar bæjarnauðsyn, að þetta þurfi að festa með 1. frá Alþingi. Enda þótt gert sé ráð fyrir, að þetta hús megi taka burtu, ef ríkið þarf á löðinni að halda, myndi ríkið að líkindum kinnoka sér við því, og gæti það þá tafið byggingu þess húss, sem þarna ætti að koma. Hinsvegar eru til margir staðir í Reykjavík, þar sem hægt er að fá húsrúm leigt eða lóðir keyptar. Tel ég ekki heppilegt fyrir kaupfélagið að byggja rekstur sinn á slíkri bráðabirgðabyggingu, sem hér er ætlað til, að reist verði. Ég vil að vísu ekki hindra, að málið gangi til 3. umr., en kann þó ekki við það fordæmi, sem með þessu yrði gefið.

*Jakob Möller: Ég vil vekja athygli á því, að ég tel líklegt, að byggingarn. muni taka málið til meðferðar á næsta fundi, ef tilmæli koma um það frá hv. flm. Hinsvegar virtist mér ekki ljóst af ræðu hv. þm. N.-Þ., að þeir ætluðu að snúa sér til n. En ef félagið ætlar sér að bera fram tilmæli til n. á þessum nýja grundvelli, þá finnst mér ekki viðeigandi að halda málinu áfram hér í þinginu á meðan og gefa þar með í skyn, að málið verði knúið fram með 1., hvað sem n. segi. Finnst mér því, ef málið á enn að fara fyrir byggingarn., að þá sé óhjákvæmilegt að stöðva það hér í d. að þessu sinni.

Vilmundur Jónsson: Ég held, að afstaða hv. síðasta ræðumanns til málsins sé á nokkrum misskilningi byggð. Að byggingarn. neitaði um leyfið kom ekki til af því, að öllum nm. kæmi saman um, að ótækt væri að byggja húsið á þessum stað, heldur af hinu, að ákvæði byggingarsamþykktarinnar eru því andstæð. Það var því nauðsynlegt að flytja málið á þingi. Málið hefir hér verið skakkt sett fram. Í bæjarstj. og byggingarn. er enginn ágreiningur um skilning á bókstaf byggingarsamþykktarinnar, svo að það er þýðingarlaust að leita til byggingarn. á ný um leyfið. Ýmsir í byggingarn. hefðu kosið, að hægt væri að heimila þetta, þar sem húsið á að koma í stað annars húss, sem mjög er ósjá-

legt og miklu meiri eldhætta stafar af. Það væri ekki til annars en að tefja málið, ef enn væri leit-að til byggingarn., því að hún getur ekki annað ákveðið en hún hefir þegar gert.

Einar Olgeirsson: Út af því, sem hv. 2. þm. Reykv. sagði, að ekki væri hægt að halda áfram með málið hér á þingi, ef kaupfélagið ákvæði að leita á ný til byggingarn., vil ég geta þess, að ég hefi átt tal við forstjóra KRON, Jens Figved, og spurði hann, hvort þeir ætluðu að sækja til byggingarn. í annað sinn. Hann upplýsti, að það væri hægt að gera þegar í dag, ef líkur væru til, að hægt væri að fá samþykki hennar fyrir byggingarleyfinu og ef lagalegir möguleikar væru til þess. En annars er ég sömu skoðunar og hv. frsm., að meðan ekki er séð, hver árangur yrði af hinni nýju umsókn, sé sjálfsagt að halda málinu áfram hér í þinginu.

***Sigurður Kristjánsson:** Eftir þessar síðustu upplýsingar sýnist mér ástæða til að fara fram á það við hæstv. forseta, að hann fresti umr. um málið. Er viðurhlutamikið fyrir þingið að gripa inn í gerðir byggingarn., sem þegar hefir synjað um þetta leyfi. N. gerði það á algerlega ópólitískum grundvelli, og ef halda á málinu áfram hér, þá er það sama og að segja, að það skuli ganga fram, hvað svo sem bæjarvöldin segi. Og ákvörðun um málið eiga þá að taka menn, sem hafa enga aðstöðu til að kynna sér allar aðstæður, en meðal hv. þm. eru hinsvegar margir, sem hafa beinna eða óbeinna hagsmuna að gæta í sambandi við málið.

Það er auðvitað ekki víst, að byggingarleyfið fáiist, þó að málið komist á þennan nýja grundvöll. En samkvæmt eðli málsins tel ég sjálfsagt, að því sé frestað. Og ef þetta er flokksmál á annað borð, er vitanlega hægt að koma því hér í gegn á skömmum tíma síðar meir, svo að málið er í engri hættu, þó að því yrði frestað.

Forseti (JörB): Málið er nú til 2. umr., svo að þó að það væri, að þessari lokinni, látið fara til 3. umr., væri þessi hv. d. enn ekki búin að sleppa því úr sinni hendi. Mér fyndist auk þess æskilegt að fá atkvgr. um brtt. þá, sem hér liggur fyrir, og væri málið þar með komið á hinn nýja grundvöll. Tel ég því engu spillt með því að láta málið nú ganga til 3. umr.

ATKVGR.

Brtt. 138 (ný 1. gr.) samþ. með 16:2 atkv.

2. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17:4 atkv.

Á 38. fundi í Nd., 1. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 155).

***Thor Thors:** Ég leitaði umsagnar byggingarnefndar Reykjavíkur um þetta mál, sem hér liggur fyrir, og hefir mér nú nýlega borið svar við þeirri málaleitun. Ég vil, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp það, sem byggingarnefndin hefir samþ. út af þessu máli. En það hljóðar svo:

„Byggingarnefndin vill ekki vikja frá fyrri samþykktum sínum um að leyfa ekki timburbyggingar í þéttbyggðustu hverfum bæjarins, enda telur nefndin mjög varhugavert að gefa slík fordæmi, gegn settum ákvæðum byggingarsamþykktar Reykjavíkur

Um lóðina Bankastræti 2 tekur nefndin sérstaklega fram, að ný bygging til bráðabirgða tefur fyrir því, að framtíðarbygging verði reist á lóðinni, og að af nýrri timburbyggingu þar stafar aukin brunahætta.

Byggingarnefndin telur óheppilegt, að með sér-lögum sé vikið frá settum reglum um byggingar í bænum, þannig að slegið sé af kröfum um öryggi, og telur vafalaust, að slík löggjöf leiði til hækkunar á brunatryggingariðgjöldum í bænum“.

Það er svo að sjá sem þessi ályktun sé samþ. einróma á fundi byggingarnefndarinnar, sem tók þetta mál til meðferðar 28. marz síðastl. Þessari umsögn fylgdi svo skýrsla byggingarfulltrúanna um fyrirkomulag á þessari lóð og ályktun hagfræðings Reykavíkurbæjar um það, hvaða áhrif þetta gæti haft á brunatryggingar í bænum, og endar hann svo með því að segja, að vátryggingarfélagin hafi gengið út frá því sem gefnu, að þeim ákvæðum yrði ekki breytt þannig, að almennt öryggi minnkaði — þ. e. a. s. ákvæðum um eld- og brunavarnir, sem gerðar hafa verið af hendi Reykjavíkurbæjar —, þannig að aukin brunahætta gæti stafað af. Ég vil gera þessi ummæli byggingarnefndar að mínum að flestu leyti og álit sérstaklega varhugaverða braut fyrir Alp. að fara inn á, að taka þetta sérmál sveitarstjórnanna af þeim og skipa því sérstaklega með l.

Þeir ræðumenn, sem talað hafa um þetta mál, hafa talið þetta vera lítið mál, en í raun og veru er hér um að ræða stórmál og algert stefnumál, sem sé það, hvort bæjar- og sveitarfélög eigi að vera sjálfráð í málum sem þessu, eða hvort Alp. ætlar að hrifsa þessi mál í sínar hendur.

Hv. þm. N.-Ísf. lét þess getið um daginn, þegar þetta mál var rætt, að þetta frv. væri fram borið vegna þess, að samkvæmt gildandi ákvæðum um byggingar í Reykjavík væri ekki hægt að byggja þarna timburhús, og hann lét þess getið, að ágreiningur væri út af byggingarsamþykktinni. Ef hann telur svo, þá er rétta leiðin fyrir hann að bera fram frv. um breyt. á byggingarsamþykktinni, sem væri þá almenn, en ekki að taka þetta einstaka tilfelli sérstaklega út úr.

Ég vil vara við því, að samþ. þetta frv., sem getur haft það í för með sér, að allir íbúar Reykjavíkur þurfi að greiða hærri iðgjöld af húsum sínum, og með tilliti til þess og einnig til hins, að hér er um að ræða sérmál Reykjavíkurbæjar, mun ég greiða atkv. á móti þessu frv., og ég vil skora á hv. þm. að taka það til alvarlegrar yfirvegunar, að hér er um að ræða mjög hættulegt fordæmi.

***Jakob Möller:** Ég vil vekja sérstaka athygli á, að meðferð þessa máls er alveg einstök og að mínu áliti fullkomin óhæfa. Hér er um það að ræða að gera í einstöku tilfelli, vegna mis-

skilinna hagsmuna eins aðilja, breyt. á almennu skipulagi. Slik breyt. er gersamlega óheimil og siðferðislega alveg óverjandi, nema því aðeins, að almenningsnauðsyn krefji, en hér er alls ekki um það að ræða. Það er engin almenningsnauðsyn, sem liggur hér á bak við, og ekki einu sinni nauðsyn þess aðilja, sem hér á hlut að máli; og svo kemur ekki heldur til greina, að hans nauðsyn sé sama og almenningsnauðsyn, því að nauðsyn þessa aðilja er hægt að bjarga á annan hátt, og að minum dómi og fleiri manna, jafnvel þeirra, sem láta sig hagsmuni þessa aðilja verulega skipta, er það honum tvímæla-laust óhagkvæmara og óhyggilegra að leysa þessa þörf á þennan hátt.

Annars álít ég þýðingarlaust að lengja umr. um þetta mál. Ég taldi aðeins rétt að lýsa þessari skoðun minni, sem ég veit, að er jafnframt einróma skoðun þeirra stjórnarvalda bæjarins, sem um þetta mál eiga sérstaklega að fjalla.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Mér finnst afstaða hv. andstæðinga málsins hafa breytt talsvert síðan við 2. umr., og vantar mig skýringu á því. Við 2. umr. bárum við flm. frv. fram brtt. við 1. gr. þess, þar sem það er skýrt ákveðið, að grunnflötur þess húss, sem farið er fram á, að leyft verði að byggja, megi ekki stærri vera heldur en þess timburhúss, sem þar er nú, og var þessi brtt. fram borin til þess, að það gæti ekki komið upp neinn misskilningur, hvorki hér né annarsstaðar, í sambandi við það, að verið væri að auka eldhættuna í bænum með þessu frv. Mér skilst þó á andstæðingum málsins, a. m. k. hv. 2. þm. Reykv., að hann hafi litið svo á, að þegar gr. væri orðin svona breytt, þá teldi hann töluverðar líkur fyrir því, að byggingarnefnd mundi veita þetta leyfi, og þess vegna væri réttara að fresta afgreiðslu málsins við þá umr., en það var ekki gert, heldur var málið látið ganga áfram, og nú kemur það í ljós hjá hv. þm. Snæf., að byggingarnefnd muni halda fast við að veita leyfið ekki, enda mun nokkuð vera til í því, að það væri erfitt vegna vissra forma, sem um þetta gilda, að veita leyfið í þessu tilfelli. Nú virðast þessir hv. þm., og sérstaklega hv. 2. þm. Reykv., líta allt öðruvísi á málið en við 2. umr., því að nú segir hann, að hér sé um fullkomna óhæfu að ræða, og get ég ekki skilið það, þegar það er borið saman við ummæli hans áður.

Hv. þm. Snæf. las hér upp samþykkt byggingarnefndarinnar í Reykjavík, þar sem það var fært sem rök fyrir afstöðu n. og rök í þessu máli, að það mætti ekki víkja út frá þeirri reglu, að veita ekki leyfi til þess að byggja timburhús í þéttbyggðasta hluta bæjarins. Ég veit ekki, hvernær byggingarnefndin í Reykjavík hefir tekið upp þessa reglu. Það hlýtur að vera mjög nýlega, ef hún hefir gert það. Fyrir nokkrum mánuðum var unnið að því að byggja upp steinhúðað timburhús, eins og farið er fram á hér, í miðbænum, við Aðalstræti og Hafnarstræti, og þar er þéttbýlið sízt minna en á þeim stað, sem farið er fram á að reisa þetta hús. Einnig minnst ég þess, að fyrir nokkrum árum var að verulegu leyti endurbyggt timburhús við Austurstræti,

Hressingarskálann. Og í svipinn man ég eftir enn einu húsi í miðbænum, sem var endurbyggt að verulegu leyti úr timbri fyrir örfáum árum. Svo að það er ekki rétt, sem stendur í þessu plaggi frá byggingarnefndinni í Reykjavík, að það sé yfirleitt hennar regla að leyfa ekki timburbyggingar í þéttbýlasta hluta bæjarins.

Ég er sammála þeim, sem hafa talað um, að það megi ekki gera ráðstafanir til þess að auka eldhættuna í bænum, hvorki þar sem þéttbýlt er eða strjálbýlt, en þetta frv. miðar áreiðanlega ekki að því, allra sízt eftir að sú breyt. hefir verið gerð, sem samþ. var við 2. umr.

***Jakob Möller:** Það er fullkominn misskilningur hjá hv. þm. N.-Þ., að mín afstaða sé að nokkru leyti breytt frá 2. umr. Ég gat þess aðeins, að það, sem farið væri fram á í brtt. hv. flm. till., væri annað og minna heldur en farið var fram á við byggingarnefndina, og þess vegna væri líklegra, að hún féllist á það. Þetta er ekki að breyta um afstöðu. En hinsvegar eru það hv. flm., sem breytt hafa um afstöðu með brtt. sinni, því að þar jata þeir í raun og veru, að þeir hafi farið of langt í fyrra skiptið. Ég sagði við þetta tækifæri ekki neitt um það og kom ekki til hugar að gefa neitt fyrirheit um, að ég mundi ljá málinu fylgi mitt, ef byggingarnefnd gæti ekki fallist á það, sem farið er fram á í síðari till. hv. flm., en hinsvegar, ef byggingarnefnd féllist á það, þá væri náttúrulega öðru máli að gegna, en því er ekki til að dreifa. Óhæfan, sem hér er framin, liggur í því, að taka ráðin af réttum stjórnarvöldum, sem um þessi mál hafa fjallað.

Um það atriði, að leyft hafi verið að byggja úr timbri í þéttbýlustu hverfum bæjarins, eins og hv. þm. vék að, vil ég segja það, að ég bygg, að það sé nokkuð byggt á misskilningi. Það var leyft að gera breytingar innan húss aðallega. og t. d. að því er snertir aðra bygginguna, sem hv. þm. nefndi sem dæmi, Hressingarskálann, þá veit ég ekki til þess, að sú bygging hafi verið stækkuð um einn mm. eða hennar útliti í aðalatriðum breytt nokkurn hlut, hvað þá heldur að hún hafi í nokkrum verulegum atriðum verið aukin eða byggð upp. Formsatriðið var það eina, sem breyting var gerð á, en um það atriði er allt öðru máli að gegna. — Það væri of langt að fara út í það að elta uppi einstök dæmi. Hv. þm. nefndi sem annað dæmi bygginguna við Hafnarstræti, en þar kemur það líka til greina, að jafnframt því sem þar var ekki um nýbyggingu að ræða, heldur gamla byggingu, sem að visu var byggð ofan á, voru samtímis rifin burt mörg timburmannvirki, sem þar voru í kring, og þannig var tvímæla-laust mjög dregið úr brunahættu á þeim stað. Svo að þetta dæmi er heldur ekki á neinn hátt sambærilegt. En jafnvel þótt svo væri, þá breytti það engu um það, hvaða óhæfu er verið að framkvæma í þessu tilfelli, því að í þeim tilfellum, sem hv. þm. nefndi sem dæmi, eru það hin réttu stjórnarvöld, sem fara með þessu mál, en hér er hinsvegar um það að ræða að taka fram fyrir hendurnar á þeim. Það gerir allan muninn.

***Frsm. (Gísli Guðmundsson):** Ég þarf ekki að hafa um þetta mörg orð.

Hv. 2. þm. Reykv. viðurkenndi, að það hefði áður verið leyft að byggja úr timbri hér í bæ, en sagði viðvikjandi byggingunni við Austurstræti, að þar hefði aðeins verið um að ræða breytingar innan húss, sem leyfðar hefðu verið. Ég veit ekki, hvað þessi hv. þm. skilur við breytingar innan húss, en ég get a. m. k. ekki fallið á það með honum, að þær breytingar, sem gerðar voru á Hressingarskálunum, geti allar talist innan húss. — Viðvikjandi bílastöð Steindórs er það að segja, að það stendur ákaflega svipað á með hana eins og þetta hús, sem hér um ræðir, og ég sé ekki, að þar sé um neinn eðlismun að ræða, og hvað byggingarnefnd hefir fyrir sér í því, að leyfa aðra bygginguna, en hina ekki, fæ ég ekki séð, nema að það sé viðvikjandi stærðinni, og þá er komið inn á það, sem hv. þm. N.-Ísf. var að tala um, að byggingarnefnd muni öðrum þræði ekki hafa talið sér heimilt að veita leyfi til þess að byggja þessa stærð samkvæmt þeim reglum, sem um það gilda, og til þess að það mætti, þyrfti að setja lagaákvæði, sem breyttu þeim ákvæðum. Hitt er vissulega aðalatriðið í þessu máli, enda mest um það talað, hvort hér er um að ræða aukna eldhættu eða ekki, og ég hygg, að eftir þær umræður, sem fram hafa farið um þetta, hafi hv. þdm. sannfærzt um, að svo er alls ekki og getur ekki verið, allra sízt eftir að þessi breyt. var gerð.

Sigurður Kristjánsson: Í þessu máli hefir verið bent á það sem þýðingarmikið atriði, að það gæti ekki stafað aukin eldhætta af því að byggja timburhús, sem væri ekki stærri en það timburhús, sem fyrir er. Og í öðru lagi hefir verið gert mjög mikið úr því, að byggingu þessa húss eigi að fylgja þau skilyrði, að það skuli verða tekið burt, þegar sá krefur, sem leyfið veitir. Ég vil leyfa mér að andmæla þessu hvorutveggja sem firru. Það er vitað, að til þess að eyða eldhættunni í bænum er það ákveðið, að útrýma sem mest timburbyggingum, láta þær hverfa úr sögunni, sérstaklega þar, sem þéttbýlt er, jafnóðum og þær ganga úr sér, og vitanlega er það til þess að hefta það, að eldhættan minnki, ef byggð eru ný timburhús og vönduð á þessum sömu stöðum, þar sem nú eru að hverfa timburhús fyrir elli sakir. Hér er a. m. k. óbeint verið að stóráuka eldhættuna í bænum, auk þess sem því er að sjálfsögðu ekki hægt að neita, að af nýju efnismiklu húsi mundi út af fyrir sig stafa meiri eldhætta en af gamla húsinu, sem fyrir er. En hitt er aðalatriðið, að hér er verið að halda við þessari eldhættu um ófyrirsjáanlega langan tíma, í staðinn fyrir, að þessi hætta er nú að hverfa á þessum stað, með því að hús það, sem þar stendur, er að falli komið. — Hitt atriðið er einnig mesta firra, af þeirri ástæðu, að mál þetta snýr fyrst og fremst að Reykjavíkurbæ, og það er hans réttur, sem verið er að ganga á með frv., en það er allt annar aðill, sem ræður yfir því, hvenær hús þetta yrði flutt. Þegar af þessari ástæðu er það alveg gagnslaust, þó að þetta ákvæði væri sett inn í l.

Ég vil taka undir það, sem hv. 2. þm. Reykv.

sagði, og leggja á það mikla áherzlu, að alls ekki er um almenningsþarfir að ræða í því, sem frv. fer fram á, og af þeirri ástæðu er það, eins og hann sagði, fullkomin óhæfa, að ganga svo freklega ofan í alveg sameiginlegan vilja bæjarvaldanna í þessu máli og loka algerlega augunum fyrir þeirri hættu, sem bænum stafar af slíkum ráðstöfunum, bæði beinlínis af þessari sérstöku ráðstöfun og einnig af því fordæmi, sem þetta mundi skapa.

Það þarf ekki að gefa á því neina skýringu eða koma með yfirlýsingu um það; það er vitað, að hér á hlut að máli verzlunarfélag, sem hagsmunir almennings eru ekkert við bundnir, heldur aðeins hagsmunir þessa félags eins, og það kemur að sönnu ekki málinu við, að þetta virðist vera félagsskapur kommúnista hér í bænum, eftir því sem síðustu fulltrúakosningarnar þar benda til, og mér kemur það hálfundarlega fyrir sjónir, að hv. þm. N.-Þ., sem er þm. Framsfl., skuli skera svo opinberlega upp úr með það, að sá flokkur sé orðinn skuldbundinn til þess að láta beita sér fyrir hagsmunavagn kommúnista hér á Alþ. Ég hélt, að það væri öllu mildara að láta slíkt gerast á bak við tjöldin.

Ég skal svo ekki lengja þessar umr.; ég geri ráð fyrir, að það sé þýðingarlaust. Mér sýnist allur tónninn í flutningi þessa máls vera sá, að hér um séu komnir samningar og það muni ekki þykja heppilegt fyrir Framsfl., sem stendur nú völdum fótum, svo sem kunnugt er, að bríða þá samninga, sem útlit er fyrir, að hann sé búinn að gera í þessu hagsmunamáli kommúnista.

ATKVGR.

Fr. samþ. með 14:13 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PHann, SkG, StgrSt, SvH, VJ, ÞorbP, ÁÁ, BjB, EOL, EystJ, FJ, GG, HelgJ, JörB.

nei: JPálm, ÓTH, PO, SEH, SK, StSt, TT, ÞBr, EE, GP, GSv, JakM, JGM.

BÁ greiddi ekki atkv.

5 þm. (BJ, EmJ, HG, HV, ÍslH) fjarstaddir. Frv. afgr. til Ed.

Á 38. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 40. og 41. fundi í Ed., 4. og 5. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 42. fundi í Ed., 6. apríl, var frv. enn tekið til 1. umr.

***Jónas Jónsson:** Þetta mál hefir vakið nokkuð umtal, og finnst mér rétt, þótt ég sé hér enginn frsm., að segja fáein orð um það við þessa umr.

Sú ósk, sem kaupfélagið hér í bæ hefir beint til Alþingis, er, að því verði með sérstökum l. leyft að nota lóð ríkisins við Bankastræti undir vöruhús. Á þessum stað stendur nú gamalt timburhús. Ríkið keypti lóðina mjög dýru verði, í því skyni að reisa þarna einhverja opinbera byggingu, t. d. stjórnnarráðshús eða kannske þinghús. Fremst á lóðinni stendur lítill bygging úr timbri, húðuð að utan, sem er ein af byggingum kaupfélagsins hér í bænum. Byggingarnefnd hefir

neitað kaupfélaginu um þá ósk, að fá að reisa þarna timburhús, húðað utan með steini.

Um þetta hafa deilur staðið í Nd. og að nokkru leyti í blöðum bæjarins. Ég ætla ekki að fullyrða neitt um það, a. m. k. ekki fyrir aðra, hvernig þessu máli verður tekið, en ég vil benda á, að það er mjög vafasamt, að þetta mál eigi fram að ganga.

Að vísu er það rétt, að það ætti ekki að hafa aukna brunahættu í för með sér, þótt reist yrði þarna húðað timburhús, sem nú standa byggingar, sem ekki eru húðaðar með steini. En ég hygg, að forráðamenn kaupfélagsins hafi elki gert sér það ljóst, að hér er farið fram á framkvæmd, sem getur orðið þeim til mikils tjóns sjálfum. Það er mjög líklegt, að innan skamms verði reist á þessari lóð varanleg bygging, og þá yrði kaupfélagið að rífa sín hús bótalaust. Í öðru lagi, ef kaupfélagið vildi fá þarna hús, sem ekki væri mjög dýrt og fullnægði reglum um hús í Reykjavík, myndi vera heppilegast að byggja það úr vikursteinum. Hann mætti nota aftur í annað hús seinna meir. Og það er mjög vafasamt, hvort þetta yrði dýrara en það, sem hér er farið fram á. Þess vegna er það, að ég hygg, að þessi ósk sé ekki borin fram af nægilegri framsýni af hálfu félagsins, og álit ég vafasamt af Alþingi að leyfa, að gerðar verði á þessari lóð nokkrar breytingar, sem kosta fé til stórra muna, vegna þess að innan skamms verður byggð þarna framtíðarbygging.

Ég vildi láta þessi orð fylgja málinu til n., og þykir mér ekki ósennilegt, að hún komist að þeirri niðurstöðu, að þetta mál eigi ekki að ná samþykki, vegna þess að það er miklu fleira, sem mælir á móti því, að þessar breyt. verði gerðar, en með því.

***Magnús Jónsson:** Ég get nú eftir ræðu hv. þm. S.-Þ. að mestu leyti hætt við að segja það, sem ég ætlaði að segja við þessa umr. málsins, þar sem það er komið í ljós, að jafnvel félagið muni ekki kæra sig um að fylgja málinu fast fram. En ég get aðeins sagt það með örfáum orðum, að mér finnst þetta óheppileg löggjöf að meira en einu leyti. Mér finnst, án tillits til þess, hvort ég sé efnislega með því, sem farið er fram á í frv., að ég myndi ekki geta fylgt svona löggjöf, vegna þess að mér finnst, að hér sé farið fram á við Alp. að gera það, sem Alp. á ekki að skipta sér af, að skera úr einum einstökum ágreiningi, sem verði á milli einstaklings og stjórnmálavalds, sem með l. frá Alp. hefir fengið fullnaðarvald til að úrskurða það mál. Í þessu tilfelli er það byggingarn., sem styðst við byggingarsamb. Rvíkur, en hún styðst við l. frá Alp., sem hefir úrskurðað þetta mál, og það getur á engan hátt heyrt undir Alp., og ég álit, að Alp. eigi ekki að sinna svona einstökum klögumálum. Ég vil aðeins taka eitt dæmi. Alp. hefir með l. skipað fyrir um gjaldeyrisverzlunina, en svo ætti kaupmaður, sem sýnir að hefir verið um leyfi hjá n., að koma til Alp. og biðja Alp. um að gefa út l. um, að hann fengi að flytja þessa vöru inn. Ég álit, að það sé óheppilegt, að Alp. sé að skipta sér af málum, sem það hefir ákveðið, hvernig afgreiða eigi. Ég myndi því ekki geta

verið með svona löggjöf, jafnvel þó að ég væri efnislega með þeirri beiðni, sem fyrir liggur. En svo er því ekki til að dreifa í þessu tilfelli, því að ef þetta leyfi væri veitt, þá tel ég, að það geti haft í för með sér ófyrirsjáanlegar afleiðingar fyrir bæinn, og ekki sízt fyrir váttryggingarkostnaðinn í bænum.

Eins og sýnt hefir verið fram á í skjölum, sem liggja fyrir í þessu máli, hefir bærinn hvað eftir annað leitað samninga við erlend váttryggingarfélag um tryggingar húseigna í bænum, og þau kjör, sem bærinn kemst að, byggjast á því, hversu mikil brunahættan er talin í bænum; þau færast niður með fjölgun steinhúsa, með þættum eldvörnum, slökkviliði og öðru slíku. Þau félög, sem samið er við, hljóta vitaskuld að ganga út frá því, að þær reglur, sem settar eru um byggingu húsa, séu haldnar, og ég er hræddur um, að þessi félög telji, að þau hafi ekkert til að halda sér við, ef Alp. fer að grípa hér inn í. Eldhættan í bænum er aukin við það að byggja svona hús. Þetta er stærra hús, hærra og efnismeira en það, sem fyrir er. Það er nýtt hús, og því meiri líkur til, að það standi lengi. En aðalatriðið í mínum augum er það, að þetta er brot á þeirri samþykkt, sem félögin hljóta að byggja á. Það er ekki nóg, að öll hús séu váttryggð. Vissulega er mikils virði fyrir bæina, að þeir séu sem eldtryggastir, án tillits til þess, hvort þeir séu tryggðir eða ekki. Það sýndi sig mjög átakanlega í stórbrunum, sem varð hér 1914 eða 15, hver geysihætta var fölginn í þessum stóru timburhúsum, sem voru þarna í hrúgu, og eldurinn stöðvaðist einmitt við steinhúsin, þó að hann að visu eyðilegði þau, sem næst voru. En úr því að ekki virðist eiga að fylgja málinu fast eftir, vil ég ekki tefja það með umr. nú, og vil því ekki fjölyrða frekar um málið að þessu sinni.

Erlendur Þorsteinsson: Herra forseti! Ég ætla ekki að tala sérstaklega mikið um þetta mál við þessa umr., en ég vildi gera nokkrar aths. út af því, sem fram hefir komið hjá hv. þm. S.-Þ. og hv. 1. þm. Reykv. — Mér skildist á hv. þm. S.-Þ., að það væri eðlilegt, að hann vildi ekki gefa þá heimild, sem um ræðir í þessu frv., vegna þess að hann bæri umhyggju í brjósti fyrir félaginu, og að hann teldi ekki vist, að hér yrði nema um stuttan tíma að ræða. Mér hefir verið skýrt frá því af forráðamönnum þessa félags, að húsið þyrfti ekki að standa nema 4 ár til þess, að það borgaði sig, miðað við venjulega leigu. Það verður athugað af ríkisstj. og eins þeim mönnum, sem óska að fá þetta leyfi, hvort það muni borga sig að byggja þetta hús eða ekki. Það verður þeirra mál, en ekki einstakra hv. þm.

Hv. 1. þm. Reykv. taldi óeðlilegt að samb. þetta frv. vegna þess, að hér væri verið að skera úr ágreiningi, sem væri við byggingarnefnd Reykjavíkur um þetta mál. Mér skilst, að byggingarnefndin hafi yfirleitt leyft að byggja ýms hús, sem byggð hafa verið á sama hátt og þetta; neitunin mun þá helzt byggjast á því, að hér sé um svo stórt hús að ræða. — Í þessu sambandi talaði hv. 1. þm. Reykv. mikið um eldhættuna af þessu húsi, ef byggt yrði. Það er ekki farið

fram á, að grunnflöturinn verði stærri en grunnflötur timburbyggingarinnar, sem nú stendur á lóðinni. En þetta hús verður steinhúðað, en sú bygging, sem fyrir er, er timburbygging, tjörguð og því miklu eldfimari. Það er því ljóst, að þarna verður meira öryggi og minni eldhætta en fyrir hendi er. Mér skilst því, að það, sem hv. þm. var að tala um, sé þveröfugt við það, sem hann vildi vera láta.

Ég geri ráð fyrir, að þessu máli verði vísað til n. og að hún taki það til athugunar, og gefst þá tækifæri til að ræða nægilega um þetta og hvernig með málið skuli fara, en ég held, að það sé alger misskilningur hjá hv. 1. þm. Reykv., að þeir, sem hafi beðið um þetta mál, séu að draga sig til baka. Ég held, að þeir leggi jafnmikla áherzlu á að fá þessa heimild nú eins og þeir gerðu í fyrstu, þegar þetta mál kom fram.

Páll Zóphóniasson: Herra forseti! Mér skilst, að þetta mál hafi tvær hliðar, og að það sé ekki nema önnur hliðin, sem snúi að Alp. og okkur komi við. Mér skilst, þar sem ríkið á þessa lóð, og að það verður væntanlega Alp., sem á sínum tíma ákvæði, hvenær þarna yrði byggt, að þá sé ekki nema eðlilegt, að leitað sé samþykkis Alp. um að fá að byggja þarna hús til bráðabirgða. Ég sé ekkert óeðlilegt í því. Hinsvegar skilst mér, að Alp. eigi ekki að skipta sér af því, hvernig hús sé byggt á þessari eða hinni lóðinni í bænum. Það er byggingarnefnd bæjarins, með eftirliti skipulagsnefndar, sem ræður því. Mér skilst, að þessi d. eigi yfirleitt að vísa frá sér að fara að gripa fram fyrir hendur annars aðilja um það, hvernig sé byggt þarna. Hitt getur Alp. sagt, hvort það vilji, að lóðin sé notuð, þangað til byggt verði þarna skrifstofuhús, sem ríkið vantar.

***Magnús Jónsson:** Ég er sammála hv. 1. þm. N.-M. um, að það er ekkert óeðlilegt, þó að Alp. sé spurt, hvort það vilji leyfa, að byggt sé á þessari lóð, en það er ekki það, sem hér er farið fram á, heldur að byggt sé á þessari lóð hús, sem ekki er hægt að fá leyfi til að byggja þar. Það er ágreiningur á milli eins verzlunarfyrirtækis, sem vill fá að byggja á lóðinni í ákveðnu formi, og þeirra yfirvalda bæjarins, sem eiga að veita slíkt leyfi. Þetta er alveg nákvæmlega hliðstætt því dæmi, sem ég tók áðan, að einstakt verzlunarfyrirtæki færi að skjóta því til Alp., að gjaldeyrisnefnd hefði neitað því um leyfi, og óskaði eftir l. um, að það skyldi fá leyfið.

Ég skal ekki deila við hv. 11. landsk. um það, hvort eldhætta minnkar eða vex við þetta. Í minum augum er það augljóst, að hún vex, enda þó að e. t. v. væri betur um þetta hús búið að utan. Þó að steinhúð væri sett utan á húsið, er augljóst, að eldhætta vex. Þetta er t. d. stærra hús, þó að grunnflöturinn sé hinn sami. Reynslan er sú, að gömul og fúin hús eru lítið eldfim. Fúid timbur er lítið eldfimt. Þarna yrði sett upp hús úr nýju timbri, og sjálfsagt yrði mikill umfangur um húsið, svo eldhætta innan frá yrði mikil. En aðalatriðið er það, að stór timburhús eru talin óæskileg í bænum vegna brunahættu, og þess vegna er meiningin að láta þau

hverfa og byggja ekki ný. Af því að ekki er fé fyrir hendi til að rífa þau niður, þá er sú ófrávikjanlega regla sett, að þau skuli hverfa, og það er sú regla, sem brotin væri með því að fara að reisa þarna nýtt hús, enda þótt það væri gert til bráðabirgða.

Hv. þm. sagði, að það myndi hafa verið leyft að byggja hús með þessari gerð. Það mun hafa verið gert með hilstöðvar á 2—3 stöðum í bænum. En þetta eru allt mjög lítil hús, sem skipta litlu máli, a m. k. hvað eldsvoðann í bænum snertir. Þetta eru flest örlitlir skúrar, eins og hilskúrarnir, sem hafa verið settir við Hafnarstræti austanvert, en stærst mun vera bifreiðastöð Steindórs, sem er þó lítið hús. Það hefir verið haldið fast við þá reglu, að leyfa ekki timburhús nema af ákveðinni stærð, og hún er svo takmörkuð, að menn verða oft að byggja einhvern ákveðinn part af húsinu úr steini, t. d. forstofu.

Ég skal ekkert um það segja, en ég held, eftir ræðu hv. þm. S.-Þ., að ekki sé eins fast fylgt á eftir málinu nú af þeim, sem farið hafa fram á að fá þetta leyfi, og ég álit heppilegt, að leitað væri nánara samkomulags um málið, í stað þess að afgreiða það óbreytt eins og það nú liggur fyrir.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

19. Landsbanki Íslands.

Á 24. fundi í Nd., 17. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um breyt. á l. um Landsbanka Íslands, nr. 10 15. apríl 1928 (þmfvr., A. 99).

Á 29. fundi í Nd., 19. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 17 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

***Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Frv. þetta var borið fram á síðasta þingi, en komst ekki út úr þinginu, og var þá ekki tekin afstaða til þess nema af Alpfl., sem bar það þá fram. Nú var það borið fram í sambandi við lausn sjómanna-deilunnar, en er að sjálfsögðu enn í sínu fulla gildi, þó að það mál hafi verið tekið þeim tökum, sem kunnugt er.

Eins og hv. þm. er kunnugt, þá er efni frv. það, að landsbankanefndin skuli kosin í einu lagi og hún skuli kjósa bankaráð í einu lagi, nema formaður skuli skipaður af ráðherra, og þetta skuli gert þegar eftir hverjar kosningar, svo að tryggt sé, að bankaráð sé á hverjum tíma skipað í samræmi við vilja Alþingis. Það hefir sýnt sig í stórmálum eins og Kveldúlfsmálinu,

að mikil nauðsyn er á því, að yfirmenn bankans séu nokkurnveginn í samræmi við vilja Alþingis.

Þá er einnig lagt til, að bankaráði verði gefið meira vald gagnvart bankastjórninni viðvikjandi eftirgjöfum skulda og útlánum. Ég hygg, að í öllum bönkum erlendis, sem ríkisstj. hefir afskipti af, sé það fé takmarkað, sem bankarnir mega lána til einstakra fyrirtækja, en hér hefir það ekki verið gert, og höfum við séð afleiðingarnar af því, eins og í Íslandsbanka á sínum tíma. Það er ekki gert ráð fyrir því, að þau fyrirtæki, hvort sem þau eru hálfopinber eins og samvinnufélög eða félög einstakra manna, sem hafa fengið lán, verði svipt þeim af þessum ástæðum, heldur að gæta þess í framtíðinni og fela það bankanefndinni.

Ég veit, að öll bankamál eru nú til athugunar og koma að sjálfsgöðu mjög bráðlega, en þessi atriði eru þess eðlis, að mér virðist rétt að setja sérstök l. um það, ekki sízt þegar tillit er tekið til þess, að nú hlýtur bráðlega að koma fyrir Landsbankann uppgerð á þeim togarafélögum, sem verst eru stödd, og þá er æskilegt, að sú stjórn, sem er í Landsbankanum, sé í samræmi við vilja meiri hl. þingsins.

Ég legg til, að málinu verði að lokinni þessari umr. vísað til 2. umr. og fjhn.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

20. Orkuráð.

Á 30. fundi í Nd., 21. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um orkuráð (þmfrv., A. 113).

Á 32. fundi í Nd., 23. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 36. og 38. fundi í Nd., 29. marz og 1. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 2. apríl, var frv. enn tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 18 shlj. atkv.

2.—7. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Nd., 5. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 17 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 41. fundi Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði horizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 43. fundi í Ed., 7. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til iðnn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

21. Rafveitur ríkisins.

Á 30. fundi í Nd., 21. marz, var útbýtt:

Frv. til l. um rafveitur ríkisins (þmfrv., A. 114).

Á 32. fundi í Nd., 23. marz, var frv. tekið til 1. umr.

*Frsm. (Emil Jónsson): Það er ekki mikill tími til þess að reifa þetta mál eins og vert væri, því að það er ákaflega stórt og þýðingarmikið.

Fyrir rúmu ári síðan skipaði þáv. atvrmrh., hv. þm. Seyðf., menn til þess að gera till. um rafveitumál, sérstaklega með hliðsjón af þeim möguleikum, sem opnðust við Sogsvirkjunina. Menn voru óþreyjufullir að fá álit og till. um, hvernig orkuleiðslum og öllu skipulagi yrði fyrir komið. N. þessara manna hefir starfað frá því í jan. 1937 þangað til nú nýlega og sent álit sitt til iðnn. Alþingis. N. hér í d. flytur þetta frv. óskipt, en einstakir nm. áskilja sér rétt til að flytja við það brtt.

Til að skýra frv. verð ég að drepa á verkefni rafveitunefndarinnar. Það var í fyrsta lagi að gera sér grein fyrir, hvaða möguleikar væru fyrir leiðslum út frá Sogstöðinni. Rafveitunefnd ríkisins hefir gert áætlun um þrjár meginlínur, Stokkseyrarlínu, Reykjaneslínu og Borgarneslínu. Fyrsta línan liggir til Eyrarbakka og Stokkseyrar, en frá henni tvær hliðarlínur til Hveragerðis og til Vestmannaeyja. Þessar línur eru áætlaðar:

Frá Sogi til Stokkseyrar	255 þús. kr.
Hliðarlína til Hveragerðis	99 — —
Hliðarlína til Vestmannaeyja ...	1266 — —
Hafnarfj. lína (til að byrja með) ..	295 — —
(Hafnarfjarðarlínan fullgerð ..	358 — —)
Keflavíkurlína frá Hafnarf.	377 — —
Grindavíkurlína	143 — —
Sandgerðislína	198 — —
Akraneslína	367 — —
Borgarneslína	292 — —
Hvanneyrarlína	89 — —
Hafnarfjarðarlínan er talin munu hækka úr	
295 í 358 þús. kr., þegar þarf að endurnýja leiðsl-	

una frá Vífilstöðum til Hafnarfjarðar, eins og óhjákvæmilegt er við framlanging höfuðlinunnar fram á Reykjanes.

Þannig er gert ráð fyrir, að þessar línur kosti allar um það bil $3\frac{1}{2}$ millj. kr. Þess skal geta, að þar eru meðtaldar nokkrar innanbæjarleiðslur, sem ekki er gert ráð fyrir, að fyrirtæki bæjanna taki að sér að setja á stofn og reka.

Þó að áætlun sé gerð um að veita frá Soginu raforku langar leiðir til Borgarness og Vestmannaeyja, og í sambandi við siðarnefndu leiðsluna víða um neðri hluta Árnes- og Rangárvallasýslu, þá er því ekki slegið föstu, að þær línur skuli lagðar, heldur kemur einnig til mála að virkja fossa, sem liggja nær notkunarstöðunum, eins og t. d. Andakilsfossa fyrir Borgarnes, ef það reyndist ódýrara. Áætlun um leiðslurnar verður fyrst að liggja fyrir til samanburðar, áður en nokkuð er fullráðið.

Fyrir utan orkuveituvæði Sogsins, sem nær til upp undir 20 þús. manna utan Reykjavíkur, hefir einnig verið talað um orkuveitur út frá rafvirkjun Akureyrar við Laxárfossa. Þörfin á því, að eitthvað sé gert til þess að koma á rafveitum út frá stöðvum, er víðar til staðar en á orkuveituvæði Sogsins.

Þó að Sogið sé, eins og kunnugt er, virkjað af Reykjavíkurbæ, eru möguleikar til þess, að fleiri geti gengið inn í fyrirtækið. Það, sem mest knýr á, er að koma orkunni út til allra, sem geta haft hennar not, og það er einmitt verkefnið, sem ætlað er til, að leyst verði með þessu frv. og framkvæmd þess, ef að lögum verður.

Ýmsir möguleikar eru til á því, hvernig þessu skuli hagað. Í fyrsta lagi gæti komið til greina, að orkustöðin sjálf tæki að sér flutning orkunnar; í öðru lagi að héraðasambönd gerðu það; eða í þriðja lagi ríkið, og hér er sá möguleikinn valinn. Allir hafa þeir verið ræddir í n. og staðnæmt við þennan. Þar hefir verið stuðzt við erlenda reynslu. Þar, sem áður voru héraðasambönd, virðist ríkið nú vera að taka við þeim, t. d. í Noregi, og í Svíþjóð er ríkið að færast í aukana á þessu sviði. Auðvitað eru ýmsar hættur fólgnar í því skipulagi, eins og þær, að einstaklingar, sem hafa þörf, en ekki getu, til þess að fá orkuna, láti ríkið færa sér hana með kostnaði, sem aldrei borgar sig. En með ákvæðum 4. gr. frv., þar sem segir, að rafveitur ríkisins megi ekki taka að sér orkuveitu, nema rannsóknir og nákvæmar áætlanir sýni, að hún muni bera sig fjárhagslega, a. m. k. siðar meir, ætti að vera fullnægjandi trygging fyrir því, að þessara agnúa gæti ekki nema að litlu leyti. Og það þótti sýnt, að yfirburðir þessa fyrirkomulags væru mun meiri en annara. Takmark þessara rafveitna verður fyrst og fremst að vera það, að koma sem mestu af því rafmagni, sem ónotað er, til þeirra manna, sem hafa þörf á að nota það. Ef t. d. héraðasambönd yrðu stofnuð um þetta, þá yrði alltaf hætt á því, að héruðin, sem byrjuðu á þessu, mundu miða framkvæmdirnar við sinn eigin hag, en hefðu ekki eins hag heildarinnar fyrir augum. Það var af þessum ástæðum, að sú leið var valin, sem hér er lagt til, að verði farin. Frá landbñ. liggja fyrir ýmsar till. um það, hvernig þessum rafveitum skuli hagað, og ná-

kvæmar áætlanir hafa verið lagðar fram hér í þingi, svo að hv. þm. geti gefizt kostur á að kynna sér málið. Ég þarf þess vegna ekki að fara út í það, enda er þess ekki kostur í stuttu máli. Ég þarf ekki heldur að tala um þá almennu nauðsyn, sem er á því að koma þessu rafmagni út um landið, því að ég veit, að hv. þm. mun sú nauðsyn fyllilega ljós. Það eina, sem um getur því verið að deila í sambandi við þetta mál, er leiðin, sem fara á. Raforkunefndin, ríkisstj. og iðnn. töldu heppilegast að fara þá leið, sem frv. leggur til, að farin verði. Þess skal þó getið, að allir nm. áskilja sér rétt til að koma fram með brtt. við frv., ef þeir teldu sig þurfa þess.

Í frv. er gert ráð fyrir, að ekki megi ráðast í byggingu á neinum af þessum veitum, nema undangengin rannsókn hafi sýnt, að líkindi séu til, að veitan geti borið sig og samþykki Alp. hafi komið til. Þó er talið, að veita beri sig, þótt hún sýni halla fyrstu árin, ef hún getur náð þeim halla upp. Nú er það vitað mál, að rafveitur hafa misjöfn skilyrði til að geta borið sig, eftir fjölda og öðrum aðstæðum. Þetta er ein ástæðan fyrir því, að æskilegra er að geta rekið þessar rafveitur sem eina heild.

Umr. frestað.

Á 33. og 34. fundi í Nd., 24. og 25. marz, var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., 28. marz, var fram haldið 1. umr. um frv.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Þetta mál, sem hér liggur fyrir, er undirbúið af n. þeirri, sem starfað hefir að raforkumálum eftir ósk fyrrv. atvmrh. Og tilefni þess, að það er fram komið, eru væntanlegar línulagningar út frá Soginu, eins og hv. frsm. iðnn. gerði grein fyrir.

Ég hefi ekki haft tíma til að kynna mér málið eins ýtarlega og þyrfti að vera með jafnstórvæglegt mál. Ég hefi þó litillega athugað frv., síðan 1. umr. hófst um daginn, og tekið eftir því sérstaklega, að það er ekki miðað við Sogsvirkjunina eina út af fyrir sig, heldur er það allsherjarheimild fyrir ríkisstj., með samþykki Alþingis og iðnaðarráðs, til að setja á stofn rafveitur, þar sem það telst vera heppilegt.

Þó að þetta frv. væri samþ. eins og það liggur fyrir, þá er samt ekki komin í l. nein heimild fyrir ríkisstj. til að láta hefjast handa með lagningu lína út frá Soginu. Til þess þyrfti sérstök lagaákvæði. Þetta frv. er aðeins rammi, sem á að gilda fyrir þær rafveitur, sem þing og stj. siðar kunna að ákveða að láta gera, eða þær línur, sem lagðar kunna að verða út frá einstökum rafveitum. Það er gert ráð fyrir því, að ríkið reki þessar rafveitur, og mér skilst, að það sé líka gert ráð fyrir því, að ríkið muni reka þær línur, sem lagðar kunna að verða út frá Sogsstöðinni.

Það má kannske segja, að það sé erfitt að koma þessu öðruvísi fyrir, og mér virðist allt hniga að því, að svo muni verða, þó að ég sé ekki reiðubúinn á þessu stigi málsins til þess að lýsa því yfir, að engin önnur leið geti komið hér til greina. En ég geri ráð fyrir því, svo framarlega sem ekki verður ágreiningur um það höfuð-

atriði þessa máls, að ríkið eigi að byggja slíkar línur og rafveitur, þá muni yfirleitt verða samkomulag um þetta frv., því að öðru leyti er þetta aðeins rammi fyrir þær rafveitur, sem síðar þarf að reisa. En ég vildi skjóta því til þeirra, sem hafa haft þetta mál með höndum — og þá einkanlega iðnn. —, hvort það væri ekki ástæða til þess að binda þetta eitthvað við línurnar út frá Soginu, þannig að mönnum væri ekki gefið í skyn með samþykkt þessa frv., að framvegis myndi það yfirleitt verða svo, að ríkið tæki að sér að reisa rafstöðvar, þar sem eðlilegt gæti talizt, að þær kæmu upp. Mér finnst, verði þetta frv. samþ. eins og það liggur fyrir, að þá gæti það ef til vill gefið mönnum falskar vonir um það, að ríkisstj. og Alþingi ætluðu framvegis að takast þetta mál á hendur að öllu leyti. Það getur vel verið, að þessi ótti minn fyrir því, að menn kunni síðar að verða fyrir vonbrigðum, ef þetta verður ekki gert, sé ástæðulaus. En það þarf að koma greinilega fram við meðferð málsins, hvort þetta er upphafið á þeirri stefnu, að ríkið reisi allar raforkustöðvar hvar sem er. En það hygg ég, að sé ekki meiningin. Og verði þetta frv. afgr. í svipuðu formi og það liggur fyrir nú, þá er mitt fylgi miðað við það, að ekki verði hugsanlegt að ganga lengra en það fyrst um sinn, að ríkið byggði og ræki línur út frá sjálfri Sogsvirkjuninni, en hinsvegar engu slegið föstu um það, að ríkið fari að byggja einstakar rafstöðvar, þar sem það þætti henta.

Það hafa legið fyrir iðnn. áætlanir um línur út frá Sogsvirkjuninni, og hefi ég haft tækifæri til að kynna mér þær nokkuð. Þessar áætlanir sýna, að nokkrar af línunum mundu bera sig, eins og það er kallað, með því að selja raforkuna sama verði og gert er hér í Reykjavík. En það kemur í ljós, að ýmsar af þeim línunum, sem menn gera ráð fyrir, að muni koma út frá Soginu, munu ekki bera sig eins og nú standa sakir. Ef ég man rétt, þá eru það línurnar til Stokkseyrar, Eyrarbakka, Keflavíkur og Akraness, sem eiga að svara kostnaði, en aðrar ekki.

Það er gert ráð fyrir því í frv., að því er mér skilst — og er þar um stórt atriði að ræða —, að þær rafveitur, sem ríkið ræðst í að reisa, verði reknar í einu lagi, verði eins og eitt fyrirtæki, þótt hverri grein sé haldið sér, svo að hægt verði að sjá útkomuna sundurliðaða. Það er með öðrum orðum ætlað til, að það verði verðjöfnun á þessu sviði, þannig að þær línur, sem betur bera sig, séu látnar halda hinum uppi, sem verr eru staðar. Ég geri ráð fyrir því, að þetta sé sanngirnismál og megi telja, að það sé ekki óeðlilegt, að þessi stefna sé tekin. En þó þarf þetta nákvæmrar athugunar við. Og ég vildi sérstaklega taka það fram í þessu sambandi, að þó að þetta frv. verði samþ., þá býst ég ekki við, að það væri undir nokkrum kringumstæðum mögulegt að leggja allar línurnar út frá Soginu á einu ári eða svo, heldur myndi talið skynsamlegra, að þær yrðu lagðar á nokkrum árum, og tók ég ekki eftir, að þetta kæmi fram hjá hv. flm. Og það mætti hugsa sér, að fjárflokkur til þeirra yrði hagad á þann hátt, að féð væri tryggt fyrirfram og að framkvæmdin yrði lätin ná yfir 3—4 ár eftir atvikum. Að þessu móti fengist fullkomin

reynsla hvað snertir stofnkostnað við lagningu línanna, auk þess að nokkur reynsla myndi verða fengin um rekstur hinna fyrstu, áður en þær síðustu yrðu lagðar.

Það liggur ekki fyrir í frv. nein heimild til þess að ráðast í framkvæmdir á þessu sviði, enda býst ég ekki við, að það geri neitt til, því að héðan af verða ekki lagðar neinar línur í sumar. Ég tel það ekkert aðalatriði, hvort þetta verður gert einu árinu fyrr eða síðar, heldur að allt sé sem bezt og tryggilegast undirbúið. Hygg ég, að nægilegt muni vera fyrir þetta þing að afgreiða málið almennt, eins og gert er ráð fyrir. En svo ætti að halda áfram að leitast fyrir um þetta á yfirstandandi ári, og síðan ætti að ákveða endanlega á næsta þingi, hvað gera skuli.

Það er vitanlega hugsanleg önnur leið í þessum málum, og hún er sú, að veita ríkisstj. einhverja heimild til þess að hefjast handa með framkvæmdir á þessu sviði, þannig að hún gæti af þeim orsökum leitast fyrir um þetta mál með slíka ályktun að bakhjarli. En ég geri ekki ráð fyrir, að það sé nauðsynlegt, að það verði gert á þessu þingi, heldur megi það bíða næsta þings. Hinsvegar væri æskilegt, að fram kæmi hér í umr., hvort hv. þdm. eru fylgjandi því, að ríkisstj. ætti að halda áfram undirbúningi málsins, ef þá yrði hægt að hefjast handa 1939, sem ég tel þó það fyrsta, sem hægt er að gera sér vonir um, úr því sem nú er komið.

Það er mjög nauðsynlegt, þar sem hér er um algert nýmæli að ræða, að málið fái sem ýtarlegasta athugun í n., og verður það að sjálf-sögðu tekið fyrir í iðnn. milli 2. og 3. umr., þótt því sé ekki vísað til hennar, þar sem það er frá henni komið.

***Eiríkur Einarsson:** Mér finnst réttmætt, að eins merkilegt málefni og þetta sé rætt hér og að þeir hv. þdm., sem láta sig það skipta, láti í ljós skoðanir sínar á því.

Ég tók eftir því í ræðu hæstv. fjmrh., að hann sagði eitthvað á þá lund, að þær reglur, sem hér kæmu fram, bæri að skoða sem einskonar ramma, sem almenn og víðtæk ákvæði, sem lytu að rafveitumálum í heild, en gæfu enga sérstaka heimild til framkvæmda á einstökum sviðum innan rafveitumálanna. Þetta atriði tel ég miklu máli skipta, og menn verða að gera sér glögga grein fyrir því, hvort á að skoða þetta frv., ef það nær fram að ganga, sem almenna heimild fyrir ríkisstj. og rafveitustjóra til þess að ráðast í framkvæmdir á þessu sviði, eða þá hvort það hinsvegar þurfi í hverju einstöku tilfelli, þrátt fyrir þessa lagasetningu, sérlegg.

Eftir því sem stendur í 5. gr. þessa frv., finnst mér gefið í skyn, að þetta sé einn algildur rammi og framkvæmdir megi hefjast á þessum grundvelli. Þar segir svo: „Rafveitustjóri gerir, að undangengnum nauðsynlegum rannsóknunum og athugunum, till. til ríkisstj. um það, í hvaða framkvæmdir skuli ráðizt til orkuvinnslu og orkuveitu.“

Ég man ekki eftir, að það sé neitt í frv., sem mælir svo fyrir, að þrátt fyrir þetta skuli í hverju einstöku tilfelli eiga sér sérstök lagasetning stað, sem segi fyrir um framkvæmdir í það

og það skiptið. Ég vil sérstaklega hafa orð á þessu hér vegna þess, hvað það skiptir miklu máli. Og ég vonast til þess, að þetta atriði verði skýrt nánar af hæstv. ráðh. eða iðnn., sem hafa flutt málið og stendur næst að gefa þær skýringar, sem hér er um að ræða.

Hvað það atriði frv. snertir, að nauðsynlegar rannsóknir og athuganir skuli fara fram, áður en tekin er ákvörðun um það, hvað gera skuli til framgangs þessum málum, þá er það vitað að því er Sogsvirkjuninni og fleiri virkjunum viðvíkur, að undirbúningsnefnd hefir starfað þar, og þetta frv. er runnið undan hennar rötum. Þær athuganir, sem n. hefir gert, mega sjálfsagt teljast allýtarlegar. Og nú er spurningin, hvort þessar athuganir eru ekki svo ýtarlegar, að það megi skoða þær sem fullnægjandi rannsókn, t. d. niðurstöður n. um kostnað við lagningu línu til hinna nálægustu staða, svo sem kaupstaðanna Eyraðakka, Stokkseyrar, Akraness og Keflavíkur. Væri full ástæða til þess að fá svör við þessu atriði hjá hæstv. ríkisstj. eða viðkomandi n.

Þá vil ég drepa á það, hvað mér býr í brjósti viðvíkjandi þeirri grundvallarstefnu, sem kemur fram í þessu frv., þ. e. afstöðu ríkisins til slíkra raflagninga og hér um ræðir. Ég skal ekki vera myrkur í máli. Ég hefi alltaf verið þeirrar skoðunar, að hér ætti þjóðnýtingin við. Vitanlega þarf að vera svo um hnútana búið, að fullrar sanngirni sé gætt, bæði að því er snertir einstaklinga og heildina. En hér er um mál að ræða, sem er þannig vaxið, að það er flestum ofurefli að fá þar nokkru áorkað einum út af fyrir sig, heldur krefst það sameiginlegra átaka, ef unnt á að vera að hrinda því í framkvæmd.

Það er vitanlegt, að það er mjög mikill áhugi fyrir framgangi þessa máls hjá þeim, sem hafa góða aðstöðu til þess að fá rafmagn frá Soginu. Og það er ekki nema eðlilegt, að þeir séu áfjádír í að vita, hvað þessum málum líður.

Begar rætt er um fjárhagsspursmál eins og þetta hér í þinginu, er venjulega viðkvæðið, að þetta þurfi að visu að gera, en fjármunina til þess vanti, ekki sít erlendana gjaldeyri. Í því sambandi segi ég ekkert annað en þetta, að ef það á nokkursstaðar að leggja sig í líma til þess að afla fjár til framkvæmda, þá er það til þeirra framkvæmda, sem miða til þjóðþrifa í heild, sparnaðar á útlendum gjaldeyri og stuðla að því að vinna úr þeim öflum, sem felast í íslenskri náttúru.

Ég tók eftir því í ræðu hæstv. fjmrh., að hann lagði enga áherzlu á það, hvort byrjað yrði á þessu verki einu árinu fyrr eða síðar, og nefndi hann í því sambandi árið 1939. Við þessu hefi ég ekkert annað að segja en það, að margir eru þeir, sem óska, að þetta geti orðið sem fyrst, og vitanlega þætti þeim æskilegt, að unnt yrði að hefjast handa þegar á næsta sumri (1938). En mergurinn málsins er vitanlega, að stefnt sé að takmarkinu örugglega og að menn geti treyst því, að hér sé um meira en lagasetninguna eina saman að ræða, það sé stefnt beint til framkvæmdanna. Ég vildi í þessu sambandi vekja athygli á því, að það getur verið óþægilegt fyrir fólk að biða í óvissu um þetta. Það getur meira

að segja leitt til þess, að menn ráðist í að láta byggja smærri orkuvinnslustöðvar, t. d. fyrir nokkur heimili, en það mundu menn ekki gera, ef þeir ættu vissa von á, að byrjað yrði á framkvæmdum í sambandi við Sogsveituna. Mér finnst vera ástæða til að herða á því svo sem verða má, að gefa almenningi upplýsingar um, hvernig þessu verði hagað og hvers fólk megi vænta. Ég fullyrði, að áhuginn er mikill hjá fólk í þessu efni og það viðbúið að sýna það í verkinu, að þarna sé um hagsmunamál þess að ræða, sem það óskar að komist í framkvæmd.

***Haraldur Guðmundsson:** Við undirbúning þessa máls var aðallega rætt um þrennskonar fyrirkomulag á þessu máli. Var það aðallega miðað við Sogsveituna. Fyrsta leiðin var sú, að einstök rafveitusvæði reyndu að koma upp rafveitum. Á því sýndust þau tórmærki, að það mundi verða öruggt að afmarka svo rafveitusvæðin vegna mismunandi aðstöðu manna. Af þessum ástæðum hurfu bæði raforkunefnd og atvmrh. frá því, að þessi leið mundi heppileg. Í öðru lagi kom til greina, að Sogsvirkjunin, Reykjavíkurbær eða þá Reykjavíkurbær og ríkissjóður í sameiningu sæju um byggingu á veitunum. Þriðja leiðin var sú, að ríkissjóður sæi um byggingu veitnanna. Að þessari leið var hallað einum rómi af raforkunefnd, og ég taldi, að eftir atvikum mundi þetta vera heppilegasta leiðin. Hæstv. fjmrh. spurði, hvort þetta frv. væri miðað við framkvæmdir í þessum málum almennt, eða hvort það væri sérstaklega miðað við veiturnar út frá Soginu. Ég geri ráð fyrir, að það, sem raforkunefnd hefir haft í huga, hafi verið sérstaklega veiturnar út frá Soginu, en með þeim ramma, sem hér er lagður, er ætlað til, að fella megi fleiri veitur undir þetta, ef til þess kæmi. Hæstv. fjmrh. virtist bera kvíðboga fyrir því, að orðalag frv. mundi gefa mönnum tyllivonir um, að ríkisstj. ætlaði að taka að sér að sjá um að fullnægja raforkuþörf manna, hvar sem væri á landinu. Ég held, að þetta sé ástæðulaus ótti. Í 1. gr. segir aðeins, að ríkisstj. sé heimilt að gera þetta. Frv. takmarkar hinsvegar á engan hátt rétt einstaklinga til að koma upp hjá sér rafstöðvum og leggja veitur út frá þeim, svo framarlega sem það ekki brýtur í bága við önnur landslög á hverjum tíma.

Hv. 9. landsk. spurði að því, hvort í þessu frv. fælist nokkurt svar við því, hversu fljótt mætti búast við framkvæmdum. Hann svaraði því réttilega sjálfur, að slíkt svar fælist ekki í frv. Ákveður aðeins þetta fyrirkomulag á veitunum, og að þessu frv. samþ., getur ríkisstj., hvenær sem er, ef hún fær samþykki Alp., byrjað á framkvæmdum. Að minni hyggju þarf ekki sérstök l. til þess, heldur aðeins heimild í fjárl.

Það munu nú vera fullgerðar áætlanir um flestar veiturnar út frá Soginu, og liggja þær fyrir iðnn. Að því er fjárföflun snertir er þessum málum skemmra á veg komið. Ég persónulega lit svo á, að heppilegast væri að fá í einu tryggt lán fyrir allar fyrirhugaðar veitur út frá Soginu. En þó ég teldi æskilegast, að lán væri tekið í einu lagi, þá vil ég enganvegin segja, að loku sé fyrir það skotið, að hægt yrði að hefja ein-

stakar framkvæmdir, þótt þetta fé væri ekki fengið. Það hefir þegar verið unnið nokkuð að þeirri veitu, sem verið er að leggja frá Elliðaárstöðinni til Hafnarfjarðar, og ég get vel hugsað, að á sama hátt geti það sýnt sig, að einstakar framkvæmdir mætti hefja annarsstaðar, þótt ekki væri tryggt fé til þeirra.

Pétur Ottesen: Ég get vel fallist á, að sú leið, sem hér er farin inn á um lausn á því að hagnýta rafmagnnið til almenningsnota, sé heppileg. Þetta frv. er byggt upp á þeim grundvelli, að virkjuð verði stærri fallvötn og með þeim hætti leitt rafmagn um langa vegi út um byggðir landsins. Það er gert ráð fyrir, að þessu verði þannig fyrir komið, að fyrirtækið sem heild geti borið sig, þannig að öðrum sé ekki þyngt meira en hinum, þrátt fyrir mismunandi aðstöðu. Það er ekki vafamál, að þessi leið er heppilegust undir þeim kringumstæðum, sem við eigum við að búa.

Í þessu frv. er ríkisstj. gefin heimild til að ráðast í þessar framkvæmdir, hvort heldur sú leiðin er farin, að stofna nýjar orkuveitur, eða að ganga í félagsskap með öðrum, sem þegar eru búnir að koma upp slíkum virkjunum. Og er það að sjálfsögðu miðað við, að Reykjavíkurbær hefir nú komið upp einni slíkrir virkjun við Sogið, en þar er framleitt svo mikið rafmagn, að bærinn þarf ekki að nota það allt. Þess vegna er þetta miðað við það, að framkvæmdir ríkissjóðs geti orðið þannig, að sú orka, sem þarna er ónotuð, verði hagnýtt fyrir aðra en íbúa Reykjavíkur.

Ég vil í sambandi við þetta benda á þá framkvæmd, sem nú liggur fyrir og gerð hefir verið áætlun um, en það er að leiða rafmagn frá orkuverinu við Sogið til Akraness. Það liggur fyrir áætlun um það hjá iðnn., að þessi veita muni kosta samtals um 367 þús. kr., og eru þá með taldar leiðslur um þorpið. Nú vil ég benda á, að það er líka verið að ljúka við rannsókn á möguleikum til að afla Akranesi og jafnframt Borgaranesi rafmagns með þeim hætti að virkja Andakilsfossa. Það hefir verið ráðizt í að rannsaka þetta nú til þess að fá samanburð á kostnaði við virkjun Andakilsfossa og veitu frá Soginu. Innan nokkurra daga mun áætlun um kostnað við þessa virkjun liggja fyrir, og er þá hægt að gera þann samanburð, sem æskilegur er á þessum 2 möguleikum.

Nú skilst mér, að hvor þessara leiða, sem farin verður, þá falli það jafnt undir ákvæði þessa frv., því að í frv. er sem sé gert ráð fyrir því, að ríkið byggji orkuver og gerist þátttakandi í útfærslu rafmagnsins frá stöðvum, sem þegar hafa verið byggðar. Það er því vitanlega með tilliti til, hvað hagkvæmast þykir, hvor þessara leiða verður farin í hverju einstöku tilfelli.

Ég vil út af því, sem fram kom hjá hæstv. fjmrh., um að ef til vill yrði nokkur dráttur á öllum framkvæmdum í þessu efni þrátt fyrir samþykkt þessa frv., benda á það, að hvað Akranes snertir, þá er sú stöð, sem hefir verið framleitt með rafmagn þar, orðin allt of litil til þess að inni af hendi þá nauðsyn, sem fyrir hendi er um rafmagn til ljósa og iðnaðar. Það er því mjög aðkallandi nauðsyn að fá meiri raforku í þorpið, en með tilliti til þeirrar lausnar, sem hér

liggur fyrir, hefir ekki enn verið ráðizt í að stækka þessa stöð.

Ég mun af þessum ástæðum nú þegar á þessu þingi leita fyrir mér um það, hvort ekki muni hægt að fá ákvörðun tekna um það að hefja framkvæmdir á því, að fá rafmagnnið leitt til Akraness.

Ég vildi láta þetta koma fram hér við 1. umr. málsins, og mun ég svo halda áfram undirbúningi málsins og snúa mér í því efni til ríkisstj. og iðnn. Vænti ég góðs samstarfs af hálfu þessara aðilja.

Að lokum vil ég skjóta því til n., sem fær málið til meðferðar, að mér virðist vera ástæða til að skjóta því inn í frv., að þeir starfskraftar, sem ríkið hefir á að skipa, þ. e. vegamálastjóri og forstöðumaður rafmagnseftirlits ríkisins, verði látnir vinna að undirbúningi slíkra mála sem þessara. Um þetta er ekkert ákveðið í frv., en mér finnst sjálfsgagt, að það verði tekið fram. Þessir menn hafa fengið allmikla æfingu í að leggja grundvöll að þessum málum, og mér finnst ekki nema eðlilegt, að það komi skýrt fram í frv., að þessir kraftar verði notaðir eftir föngum. Þetta gæti einnig verið trygging fyrir, að ekki yrði farið að leggja í óþarfa kostnað í sambandi við þessi mál. Ég býst við, að það geti verið nokkurt álitamál, hvort sá maður, sem faldar eru framkvæmdir rafveitumála í landinu, eða hinn, sem hefir á hendi vatnsvirkjunarframkvæmdir, skuli rétt hæri vera til aðstoðar og fulltingis ríkisstj. í þessu efni. Mér skilst, að samkv. frv. eigi sá að gera það, sem forstöðu veitir rafveitumálum ríkisins, enda er það nú öllu meira, sem hvílir á herðum vatnsvirkjunarfræðingsins heldur en nokkurntíma rafveitustjóra. Ég veit, að hv. iðnn. mun taka þetta atriði líka til athugunar undir framhaldandi gangi þessa máls hér í þinginu.

Umr. frestað.

Á 36. fundi í Nd., 29. marz, var enn fram haldið 1. umr. um frv.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Ég vildi segja fáein orð út af ummálum, sem nokkrir hv. þm. létu falla, þegar frv. var hér til umr. síðast. Yfirleitt er ég ánægður með þær viðtökur, sem frv. fékk. Hv. þm. voru yfirleitt sammála um það, að meginstefna þess væri rétt. Það væri ríkið, sem annast ætti um dreifingu raforkunnar til neytendanna, en það er einmitt sá möguleikinn, sem valinn var af þremur, er fyrir hendi voru. Niðurstæða n. var mjög sniðin eftir þeim árangri, sem fengist hefir í nágrannalöndunum, eftir að n. hafði ihugað málið vandlega.

Þá er annað atriði, sem n. er einhuga um: að þessar raforkuveitur skuli reistar smátt og smátt, þannig að árlega sé tekinn fyrir ákveðinn kafli. Þetta hefir ekki sett beinni gagnrýni, þó að hv. þm. Borgf. hafi viljað fá strax úr því skorið, hvort ein veita fremur en önnur skyldi lögð á ákveðnum tíma. Væri það óheppilegt, ef hv. þm. færur almennt að knýja á um að fá úr því skorið, hvaða veitur muni fyrst verða teknar fyrir. Það verður að ákveðast af „tekniskum“ og fjárhagslegum ástæðum.

Í sambandi við þessa aðferð hefi ég ef til vill ekki undirstrikað nógu vel, að sá kostnaður, sem ríkissjóður mun hafa af umsjón með þessum málum, verður eins lítill og framast er hægt, þar sem ekki mun fyrst um sinn verða ráðinn sérstakur rafmagnsstjóri fyrir þessi mál. Það kom fram hjá hv. þm. Borgf., að hann ætlaðist til, að vitamálastjóra og starfsmönnum hans yrði áframhaldandi falið að gera till. um þessi mál, og ég er honum fyllilega sammála, og eins n., um það, að ekki eigi að ráða nýja starfskrafta, heldur nota þá, sem fyrir eru. Það kann að vera, að þetta komi ekki nægilega skýrt fram í frv., og vildi ég gjarnan styðja brtt., sem gengi út á það að undirstrika þetta betur.

Eins og ég gaf í skyn áðan, var svo á þessum málum tekið við fyrri hluta þessarar umr., að það gefur mér ekki tilefni til verulegra aths., og get ég því látið máli mínu lokið.

***Eiríkur Einarsson:** Ég tók eftir því í ræðu hv. frsm., að hann taldi ógerlegt að ákveða nokkuð fyrirfram um það, hvar rafvirkjunin skyldi byrja. Það yrði að fara eftir „tekniskum“ og fjárhagslegum atvikum. Ég vildi því spyrja, hvort þau atvik, sem hann telur, að verði að ráða þessu, eigi að miðast við rannsóknir á því, hvar þörfin er mest og hvar það borgi sig best að byrja á þessu. Þangað til ég fæ að heyra annað, geng ég út frá því, að byrjað muni verða þar, sem skilyrðin eru talin hentugust. Ég veit, að þetta er almennur skilningur manna í þessu máli, og vil því, að þetta komi skýrt fram.

***Frsm. (Emil Jónsson):** Ég skal taka það fram, hafi það ekki komið skýrt fram hjá mér áður, að n. ætlast til, að þar veitur verði teknar fyrst, sem gefa mestar vonir um góða afkomu. Það eitt verður að ráða því, í hvaða röð veiturnar verða teknar. Leiki vafi á um það, hvort einhver veita geti borið sig, er fráleitt að byrja á henni. Þetta er skilyrðislaust álit n., og ég get undirstrikað það fyrir mitt leyti. Í fskj. því, sem málinu fylgir, kemur það skýrt í ljós, hve mikill munur er á veitunum í þessu tilliti og hversu misjafnri notkun gera þarf ráð fyrir, til þess að þær geti borið sig. Til þess að Hafnarfjarðarlínan geti borið sig, þarf notkunin á mann ekki að fara yfir 80 wött, en Eyrarbakkalínan ber sig ekki með minni notkun en 150 wöttum á mann. Sumar fjarlægari línur krefjast jafnvel 400 watta notkunar. Sýnir þetta, hve aðstöðumunurinn er mikill. Það er því nauðsynlegt, að þær línur verði teknar fyrst, sem best skilyrði hafa til að bera sig.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 38. fundi í Nd., 1. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

2.—16. gr. samþ. með 20 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Fr. vísað til 3. umr. með 22 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Nd., 4. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 114, 175).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 175.

— Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

Pétur Ottesen: Ég flyt hér brtt. ásamt hv. 7. landsk. um, að upp í 5. gr. þess frv., sem hér liggur fyrir, séu tekin ákvæði um, að vegamálastjóri sé fyrst um sinn vatnámálaráðunautur ríkisstj., og að mælingar, kostnaðaráætlanir og annar undirbúningur skuli framkvæmt á skrifstofu vegamálastjóra og af fastlaunuðum verkfræðingum vegamálastofunnar.

Vegamálastjóri er vatnsvirkjunarráðunautur ríkisstj. og hefir haft á hendi undirbúning svipaðan þessum, og það, sem unnið hefir verið að þessum málum, hefir verið framkvæmt á hans skrifstofu. Þess vegna þykir okkur flm. rétt, að tekið sé inn í frv. ákvæði um, að þetta fyrirkomulag skuli haldast fyrst um sinn, og að verkefnum séu með því móti tryggðir starfskraftar, sem byggðir eru á þekkingu og reynslu. Virðist okkur, að rétt sé að kveða svona á í frv., svo að það komi skýrt fram, að þetta sé tilátlin. En eins og þessi gr. frv. er nú, er ekkert að þessu vikið sérstaklega.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Það eru örfá orð út af því, sem fram kom við 1. umr., þó að nú sé orðið nokkuð langt síðan. Í frv. er ekki ákveðið, að ríkið skuli byggja ákveðnar rafveitur eða línur út frá Soginu, sem þó er gert ráð fyrir aukalínu frá. En hv. þm. Borgf. kom inn á það við 1. umr., að hann teldi sjálfsagt, að stöðin við Andakilsárfossa kæmi undir ákvæði frv., úr því að gert væri ráð fyrir línu frá Soginu, en ekki væri vitað, hvort Akranes og Borgarnes fengju rafmagn. Í sambandi við umræður um þetta mál er ekki hægt að slá neinu föstu um þetta atriði, og það vildi ég, að kæmi skýrt fram af minni hálfu, svo að menn vitni ekki til samþykktar þessa frv. um kröfur um stuðning við framkvæmdir á rafvirkjunum.

Það kom fram í ræðu hv. 9. landsk., að mikið lægi á, að þessi rafveita frá Soginu kæmist í framkvæmd. Auðvitað er það mjög áriðandi frá sjónarmiði þeirra, er þetta svæði byggja. En ég vil, að það komi skýrt fram, að það er ekki hægt að slá neinu föstu um það nú, hvenær þessi lína verður byggð, og þar kemur fleira til greina en það eitt, hvort hægt verður að afla fjár til að reisa hana. Svo að fólkið geti notfært sér rafmagnið frá stöðinni, þarf það mjög mikið af nýjum tækjum, bæði eldavélar og önnur tæki. Við höfum orðið þess varir í sambandi við Sogsvirkjunina, hve innflutningur, sem stendur í óbeinu sambandi við hana, hefir reynzt mikill og þungur nú í þessum gjaldeyrisvandræðum. Þó að við ættum kost á lánsfé til að reisa alla þessa línu og orkustöðvarnar, þá þýðir ekki að leggja út í það, því að við myndum ekki hafa gjaldeyri til að afla þeirra tækja, sem fólkið þarf til að nota sér orkuna. Þess vegna verður

þetta að koma á fleiri árum. Allar þessar línur og nýju rafstöðvar verða að koma á nokkrum árum, því að það má ekki hraða framkvæmdunum meira en svo, að hægt sé að fullnægja eftirspurninni á raftækjum.

Þetta vildi ég benda sérstaklega á. Því er ekki hægt að spá neinu um það, hvernig framkvæmd þessa máls verður hagað.

Pétur Ottesen: Í sambandi við það, sem hæstv. fjmrh. sagði um það, að samkvæmt þessu frv. væri ekki hægt að slá neinu föstu um, hvaða stöðvar yrðu fyrst og fremst reistar, eða hvar byrjað yrði að leggja rafmagníð frá þeirri stöð, sem reist hefir verið fyrir Reykjavík við Sogið, þá vil ég taka fram, að með því, sem ég sagði um leið og ég benti á rafmagnsþörfina á Akranesi og Borgarnesi, meinti ég, að þá væri hvor leiðin, sem farin væri, fær samkvæmt þessu frv. Það getur heyrnt undir ákvæði þessa frv., hvort heldur sem bætt væri úr þeirri þörf með því að reisa nýja stöð eða þá að rafmagníð væri tekið frá Soginu. Hitt datt mér ekki í hug, að með samþykkt þessa frv. væri að öðru leyti slegið föstu, hvar byrja ætti framkvæmdirnar. En ná þetta frv. fram að ganga, munum við þm. Borgarfjarðarhéraðs reyna að fá þingvilja fyrir því, að strax og fjárhagslegir möguleikar væru fyrir hendi, þá yrði ráðizt í þá framkvæmd, sem leysa myndi þetta mál að því er snertir rafmagnsþörf Borgarfjarðarhéraðs. Á Akranesi er ekki nema um tvennt að gera til að fullnægja þessari þörf: annaðhvort að leiða þangað rafmagn frá Soginu eða Andakilsfossu, eða að ráðast í mikinn kostnað með kaupum á mótur til að stækka þá ljósastöð, sem nú er þar til og alls ekki fullnægir ljósþörfinni, hvað þá heldur þörfinni til rafmagns handa iðnaði þar. Þar er nú komin verksmíðja og tvö stór frystihús, sem hafa mikla þörf fyrir betra og ódýrara rafmagn en hægt er að veita með kolakyntri stöð eða olíumótur. Þarna er brýn þörf, sem bæta þarf úr, auk þess sem línan til Borgarfjarðar myndi uppfylla þau skilyrði, sem sett eru í þessu frv., sem sé að líkur séu fyrir því, að rafmagnsframleiðslan geti borið sig, þar sem Akranes er fjölmennasta kaupúnið, og sveitirnar þar í kring myndu einnig hafa mikla þörf fyrir rafmagn, svo að allt virðist mæla með því, að hægt verði að standa undir þeim kostnaði, sem af slíkum framkvæmdum myndi leiða. Því bar að skilja orð mín svo, að eftir frv. gæti þetta heyrnt undir þær framkvæmdir, sem ríkið á að hafa með höndum, hvort heldur sem byggð yrði sérstök stöð eða rafmagníð leitt til þessara kaupstaða frá Soginu. Við hv. þm. Mýr. munum reyna að fá því framgengt, að ákvæði verði tekið upp um það, að í þessa framkvæmd verði ráðizt strax og fjárhagsmöguleikar virðast vera fyrir hendi. Á hvern hátt það yrði gert, hvort það yrði með þál. eða að það yrði tekið upp í fjárlfrv., hvað liggur beinast fyrir, þá munum við í þessu sambandi haga okkur eftir því, sem okkur virðist réttast og færast.

***Bjarni Bjarnason:** Ég skal ekki cyða löngum tíma í að tala um, hverjir hafi mesta þörf

fyrir að fá rafmagn til sín. Ég býst við, að alstaðar, þar sem kostur er á að fá það, sé nauðsynin hin sama. En í 5. gr. frv. er gerð grein fyrir, á hverju framkvæmdir þessa máls skuli byggðar, þ. e., að þar skuli byrjað, sem bezt útlit er með fjárhagslega afkomu. Nú veit ég ekki, hvaða orkuveitur það verða, en eins og nú standa sakir, þá er erfitt um gjaldeyri, og því virðist mér eðlilegt, að þær veitur verði teknar fyrstar, sem minnst kosta, þ. e. a. s. þær, sem næstar eru. og vil ég vona, að útkoman verði sú, að byrjað verði á veitunni fyrir Eyrarbakka og Stokkseyri, eins og eðlilegt væri. Ég nefni þetta vegna þess, sem hv. þm. Borgf. sagði um Akranes, en það er harla lítill munur á fólksfjölda á Akranesi og Eyrarbakka og Stokkseyri til samans. Það er vitanlega mjög bagalegt, að ekki skuli nú þegar vera hægt að byggja orkuveitur fyrir Eyrarbakka og Stokkseyri. Eftir þeim upplýsingum, sem ég hefi fengið, myndi þurfa að flytja inn efni til þeirrar stöðvar fyrir 140 þús. kr. fob., hinn kostnaðurinn er flutningsgjöld, tollur og vinna.

Viðvíkjandi brtt. þeirri, sem hv. þm. Borgf. og hv. 7. landsk. hafa borið fram, þá sé ég ekki ástæðu til að fara að festa það í l., að vegamálalastjóri skuli vera vatnamálaráðunautur ríkisstj. Hann er það nú, og ég veit ekki til, að nein ósk hafi komið fram um breytingu á því, en till. mun hafa verið fram borin í því augnamiði að verða til sparnaðar. Til þess að hún nái þeim tilgangi sínum, finnst mér vanta dálítið í hana, sem sé það, að eftir „vegamálastofnan“ komi: án sérstaks endurgjalds, — og mundi þá till. hljóða svo, með leyfi hæstv. forseta:

„Vegamálastjóri er fyrst um sinn vatnamálaráðunautur ríkisstjórnarinnar, og skulu mælingar þessar, kostnaðaráætlanir og annar undirbúningur framkvæmdur af honum og fastlaunudum verkfræðingum vegamálastofunnar án sérstaks endurgjalds, eftir því sem þeim vinnst tími til frá öðrum störfum“.

Ég mun því leggja fram þessa skrifl. brtt.

Forseti (JörB): Mér hefir borizt skrifl. brtt. frá hv. 2. þm. Árn. við brtt. á þskj. 175. — Það þarf tvennskónar afbrigði, þar sem till. er skrifleg og auk þess of seint fram komin.

ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (sjá þskj. 181) leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

***Eiríkur Einarsson:** Ég skildi ræðu hæstv. fjmrh. svo, að hann vildi vísa af höndum ríkisstj. allri ábyrgð á framkvæmdum samkv. till. þeim, sem hér um ræðir, og skil ég það fyllilega. En ég vil nú gera það að spurningu minni, til að það komi sem skýrast fram, hvað það er, sem liggja á til grundvallar beinum framkvæmdum þessa máls. Ég skil það, að það lagaákvæði, sem hér er um að ræða, felur í sér svo stórkostlegar framkvæmdir, að ekki er hægt að hefjast handa þar um, nema sérstakar fjárveitingar komi til í fjárlögunum. En ég skil líka, hve mikil þörf er á línunum til hinna nálægari staða, þar sem fullkominn rafmagnsskortur er yfir-

vofandi, ef ekkert er að gert, og þar til því er mótmælt, skoða ég þá sem rétta aðilja til að óska eftir skjótum framkvæmdum sér til handa, ef fjárlagaheimild fæst.

Ég heyrði, að hæstv. fjmrh. talaði, eins og skylt er, um þau sérstöku gjaldeyrisvandráði, sem nú eru fyrir höndum í sambandi við að útvega nauðsynleg tæki til rafmagnsnotkunar. Ég skil vel, að það fer ekki svo lítill gjaldeyris í það. En því fremur sem þessi ástæða er fyrir hendi, er nauðsynlegt, þegar áhugi er fenginn fyrir framkvæmdum í þessu efni, að fyrirfram-áætlanir liggi fyrir hendi, svo að það verði sem skýrast fyrir þeim, sem með málin eiga að fara, hvers megi vænta og eftir hverju megi óska á næstu árum, og hvað þarf að útvega af efni, því að slíkar framkvæmdir koma ekki af sjálfsu sér.

Ég vil taka það fram út af því, sem hv. þm. Borgf. var að tala um óskir og þarfir Borgarfjarðarhéraðs, og þá sérstaklega kaptúnanna þar, að það er ófært að blanda því inn í umr. hér, hvar þörfin sé mest. Það verður ekki annað en þóf, og niðurstaðan fer þá eftir kappi flytjandans, ef það á að leiðast inn í umr. Ég álit, að ekki eigi að svara fyrirspurnum um það, hvar eigi að hefjast handa, eftir öðrum reglum en þeim, hvar skilyrði eru best fyrir hendi. Ef fulltrúi eins héraðs fer öðrum fremur að hefjast handa um slíkar ákvarðanir hér á Alp., þá virðist mér, að það hljóti að leiða til þess, að þeir, sem hafa áhuga fyrir samskonar framkvæmdum annarsstaðar, hljóti einnig að koma fram með sínar kröfur.

Þegar hv. 7. landsk. svaraði fyrirspurn minni um það, hvort hann álitði ekki, að tiltækilegast væri að byrja þar, sem skilyrði virtust best fyrir hendi, þá svaraði hann því játandi, enda virðist það sjálfsagt, að byrjað verði þar, sem rafveita ber sig best. Þetta er gott að heyra, en ég vil fella nokkuð inn í það til viðbótar, sem mér finnst frá mínu sjónarmiði, að ekki megi vanta í slíkt svar: að byrjað verði ekki einasta þar, sem rafveita mundi bera sig best, heldur þar, sem framkvæmdin yrði einnig óðyrst og auðveldust. Af þessu hvorutveggja verður að hafa hlidsjón, þegar skorðið er úr um þetta mál.

Að síðustu vil ég minnst á brtt. þá, sem liggur fyrir á þskj. 175. Mér finnst ekki nema góðra gjalda vert, að sú brtt. og skrifl. brtt. frá hv. 2. þm. Árn. eru komnar fram, og virðast þær miða að sparnaði. Ég álit einnig eðlilegt að fela vegamálaskrifstofunni að hafa þetta mál með höndum, bæði vegna þess kunnugleika, sem vegamálastjóri hefir á vatnamálum, og svo virðist það vera til sparnaðar. En samt má ekki horfa svo mjög í kostnaðinn, að málið njóti ekki þeirrar fagmannsumsjónar, sem það krefst. Ég býst við, að vegamálastjóri sé þess umkominn að veita málinu handleiðslu, og ég hefi góða trú á honum til þess, en þar sem sérfræðinga þarf til, má ekki vlla fyrir sér að hafa þá með í ráðum.

Pétur Ottesen: Það er síður en svo, að ég hafi nokkuð að athuga við hina skrifl. brtt., sem fram er komin frá hv. 2. þm. Árn., því að það

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

var meaning okkar, að ekki fengist aukagreiðsla fyrir þetta, sem starfsmenn vegamálaskrifstofunnar eiga að vinna í sínum launaða starfstíma, enda álit ég, að það komi skýrt fram í till. okkar, þar sem segir, að vinna skuli þetta eftir því, sem tími vinnist til frá öðrum störfum. En ég hefi síður en svo á móti því, að þessu sé bætt inn í till., þótt við ætluðumst til, að hitt nægði.

Það er alveg rétt, að það á ekki við hér að fara út í meting um það, hvar þetta eigi að koma fyrst til framkvæmda. Og að ég fór að minnst á þetta, stafaði af þeim tvennskonar sjónarmiðum, sem ég vildi vekja athygli á, að væru fyrir hendi á Akranesi, sem sé að byggja nýja stöð við Andakilsfossa og svo hin leiðin, að leiða rafmagnnið frá Soginu. Ég vildi vekja athygli á, að þetta hvorttveggja gæti fallið inn undir ramma þessarar löggjafar. Hv. 2. þm. Árn. fór að gera samanburð milli kaptúnanna í Árnessýslu og kaptúnanna í Borgarfirði að því er mannfjölda snertir. Ég geri nú ráð fyrir, að Borgarfjarðarhérað sé fjölmennara, en það er annað, sem er þungt á metunum að því er snertir rafmagnsþörfina, og það er hin mikla útgerð á Akranesi. Þar er enn fremur útibú frá Sláturfélagi Suðurlands, svo að þaðan þarf að flytja mikið af kjöti út. Loks er þarna sildarverk-smiðja, sem hefir þrefalt hlutverk, sem sé að vinna mjöl úr fiskúrgangi, bræða lifur og vinna sildarafurðir. Auk þess er það svo, að í frystihúsunum eru skilyrði til að frysta fisk til útflutnings. Af þessu öllu má sjá, að það skiptir miklu máli fyrir staðinn að geta fengið ódyrt rekstrarafl, og með tilliti til þess erum við knúðir til að ýta á eftir þessu máli.

***Fjmrh. (Eysteinn Jónsson):** Ég álit, að það verði að fá till. frá þeirri n., sem undirbjó þetta frv., um það, í hvaða röð sé eðlilegast, að þar framkvæmdir, sem undir frv. geta fallið, komi. Ég geri ráð fyrir, að það mundi nægja að hafa fjárlagaheimild til þess, að ríkissjóður láti byggja línur út frá rafveitu, sem fyrir er, en af því að ég geri ráð fyrir, að þegar í þetta yrði ráðizt, þá yrði það gert með lántöku, þá hygg ég, að réttara væri, að ákvörðun lægi fyrir í lagaformi og að þá yrði um leið tryggt lánsheimild. Ég hygg, að hafa mætti í sama frv. ákvörðun um að ráðast í framkvæmdina og heimild til fjáröflunar. — Það er rétt hjá hv. þm. Borgf., að ákvæði frv. útiloka ekki, að ríkið reisi rafveitu við Andakilsfossa, ef það væri talið hentugra fyrir Borgarfjörð. Ég tel hinsvegar, eins og ég hefi áður tekið fram, að þessi ákvæði séu ekki heppileg. Ég tel það vafamál, hvort rétt sé að taka á herðar ríkissjóðs þann bagga, að byggja sérstakar rafveitur fyrir einstök héruð. En það er af því, að ef ríkið reisti t. d. rafveitu á Akranesi, þá mundu önnur héruð gera sömu kröfu. En þetta er náttúrulega hlutur, sem menn verða að gera upp við sig, þegar till. verður flutt um það, að hefjast skuli handa um framkvæmdir. Ég skal svo ekki tefja framgang málsins með frekari ræðu að sinni.

Pétur Ottesen: Ég get ekki verið sammála hæstv. ráðh. um, að það leiki nokkur vafi á því,

að ákvæði þessa frv. ná jafnt til bygginga nýrra rafveitna eins og leiðslu rafmagns út frá Soginu. Ef það hefir eingöngu átt að binda sig við útfærslu rafmagnsins frá Soginu, þá hefði það vitanlega verið tekið upp í heiti frv. Það má auk þess benda á, að við allan undirbúning þessa máls hefir verið gert ráð fyrir, að Andakilsfossarnir yrðu virkjaðir til frekari útfærslu rafmagnsins vestur á bóginn. Ég sé ekki, hvað ætti að vera í veginum fyrir að snúa sér að þessu. Það má einnig benda á, að það getur vel svo farið, að það rafmagn, sem framleitt er við Sogið nú, verði ekki meira en svo nægilegt fyrir Vestmannaeyjar og Suðurlandsundirlendið.

*Fjmrh. (Eysteinn Jónsson): Ég álit, að það hefði verið réttara, að þetta frv. hefði verið eingöngu um veiturnar frá Soginu. Það er enginn vafi á því, að raforkumálanefnd var falið að gera till. um þær veitur. Hún hefir hinsvegar sett málið inn á viðari grundvöll með flutningi þessa frv. Ég benti á það við 1. umr., að eins og frv. er., þá gæti það vakið tyllivonir hjá mönnum, sem hafa áhuga á að koma rafveitum upp, um það, að ríkið mundi taka af þeim ómakið. Ég vil þess vegna láta það koma skýrt fram, þótt ég geri það ekki að ágreiningsatriði um frv. sjálft, að ég lit svo á, að þetta frv. sé fyrst og fremst um hagnýtingu rafmagnsins frá Soginu.

ATKVGR.

Brtt. 181 samþ. með 19 shlj. atkv.

Brtt. 175, svo breytt, samþ. með 22 shlj. atkv.

Frv., svo breytt, samþ. með 23 shlj. atkv. og afgv. til Ed.

Á 41. fundi í Ed., 5. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Nd. (A. 182).

Á 43. fundi í Ed., 7. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til 1ðnn. með 9 shlj. atkv.

Á 69. fundi í Ed., 9. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 182, n. 475).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

22. Ríkisborgararéttur (frv. JPálm).

Á 32. fundi í Nd., 23. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um breytt. á l. nr. 64 28. jan. 1935, um ríkisborgararétt, hversu menn fá hann og missa (þmfrv., A. 124).

Á 34. fundi í Nd., 25. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 35. fundi í Nd., 28. marz, var frv. aftur tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jón Pálmason): Þetta litla frv. um breyt. á l. um ríkisborgararétt felur það eitt í sér, að starfsmenn hjá bæjar- og sýslufélögum skuli hafa jafnan rétt til að öðlast ríkisborgararétt hér á landi eins og starfsmenn hjá ríkinu, þ. e. a. s. þegar þeir hafa verið hér á landi 5 ár eða lengur. Það tekur til þeirra manna einna, eins og gefur að skilja, sem eru fagmenn á einhverju sviði. Mér virðist ástæðulaust, að þeir, sem vinna hjá bæjar- eða sýslufélögum, hafi að þessu leyti minni rétt en þeir, sem vinna hjá ríkisstofnunum eða ríkinu sjálfu. Ég vænti því, að hv. þdm. geti fallist á þessa breyt. eins og hún liggur fyrir.

Sveinbjörn Högnason: Ég vil ekki láta þetta mál fara svo gegnum 1. umr., að ég lýsi ekki því áliti mínu á því, að frekar sé til óþurftar en hagsbóta, að það nái fram að heima. Ég álit, að nügildandi lagaákvæði um heimild til að veita útlendingum ríkisborgararétt séu of rúm og að jafnlitilli þjóð og við erum stafi hætta af auknum innflutningi útlendinga. Þau undanþáguákvæði, sem nú eru í l. um, að útlendingar, sem starfað hafa í þjónustu ríkisins í 5 ár, geti öðlast ríkisborgararétt, eru of væg. Þeir, sem starfa hjá ríkinu, eiga að þurfa eins langan tíma til að geta öðlast ríkisborgararétt eins og hverjir aðrir útlendingar, því að hver segir, að þeir, sem ráðnir eru hjá ríkisstofnunum um stundarsakir, séu líklegir til að verða betri borgarar fyrir þetta ríki en hverjir aðrir útlendingar, sem flytjast hingað inn. Þegar á það er litið, hve margir útlendingar starfa nú hjá bæjarfélögum og fer stöðugt fjölgandi vegna ýmissa „teknískra“ fyrirtækja, gæti fjöldi útlendinga fengið ríkisborgararétt hér á landi, ef þessi breyt., sem hér er farið fram á, verður samþ. Nú megum við horfa upp á, að jafnhliða því, að hér ganga hundruð eða jafnvel þúsundir manna atvinnulausir í okkar landi, þá er alstaðar fullt af útlendingum í atvinnu. Maður kemur varla svo inn í verzlun eða skrifstofu, að þar séu ekki útlendingar fyrir, sem taka atvinnu frá landsins börnum. Ég skil ekki þá fyrirhyggju, sem er hjá þeim mönnum, sem eiga þó fyrst og fremst að hugsa um hag sinna eigin landsmanna, að þeir skuli vilja rýmka meira en nú er þau ákvæði, sem nú gilda um veitingu ríkisborgararéttar útlendingum til handa. Ég tel réttara að herða á eftirlitinu með því, hvernig menn fá ríkisborgararétt, heldur en að rýmka það og veita svo að segja ótakmarkað leyfi til þess, að menn fái islenskan ríkisborgararétt, er þeir hafa dvalið 5 ár hér á landi. Ég veit, að erlendis er þetta bundið við 10 ár, og sumstaðar lengri tíma. Og þegar litið er til þess, hversu fámennir við erum, og hversu miklir atvinnuerfiðleikar eru í stóru löndunum kringum okkur, þá skilst mér, að á sökn erlendis frá til að setjast að í okkar friðsæla landi, sem ennþá er og vonandi verður, sé svo mikil, að full ástæða sé til fyrir okkur að hafa betri gát á þessu máli en við höfum gert hingað til.

Ég hefi ekki á móti því, að þetta mál gangi til n., sem verður þá væntanlega allshn. Og þá vil ég aðeins biðja þá hv. n. að sýna þetta mál ekki aftur í þinginu, en ef hún lætur það koma fram aftur, þá verði það í þeirri mynd, að felld sé niður undanþágan um 5 ára búsetu, en setja þess í stað undantekningarlaust skilyrði um 10 ára búsetu.

*Flm. (Jón Pálmason): Eftir því sem ég kemst næst, falla mjög saman skoðanir mínar og hv. síðasta ræðumanns um það, að æskilegt sé að sporna sem mest við, að útlendingar fái hér landsvist og setjist hér að. Tel ég, að það, sem hann sagði um það efni, sé alveg á réttum rökum byggt, því að það er út af fyrir sig ekki nein ástæða til að leyfa útlendum mönnum í stórum hópum hér landsvist. En að hinu leytnu er ég ósammála honum um það, að þegar útlendingar hafa fengið landsvist og eru búnir að vera hér í 5 ár eða lengur, þá sé það ekki eðlilegt, ef það er talið, að þeir menn séu nauðsynlegir starfsmenn hjá því opinbera, hvort sem það er ríkið eða sýslu- eða bæjarfélög, að þeim sé ekki veittur ríkisborgararéttur. Í þessu efni skilst mér, að mestu máli skipti að koma í veg fyrir, að útlendingar setjist hér að, sem ekki er nauðsyn á, að hér fái atvinnu, eða taka frá öðrum mönnum atvinnu á þeim sviðum, þar sem nægir menn eru fyrir, en það tekur ekki að neinu leyti til þessa frv., því að ég tel alveg sjálfsagt, að það sé fullt samræmi hjá ríkisstofnunum og hjá bæjar- og sveitarfélögum og allt þar sniðið við sömu línu. Ef fleiri eru þeirrar skoðunar, sem mér skildist hv. síðasti ræðumaður vera, að rétt sé að binda sig fast við 10 ára ákvæðið, þá yrði einnig að fella niður undanþáguna fyrir þá, sem vinna við ríkisstofnanirnar, því að það er ekki rétt, að annað gildi þar en hjá bæjar- og sýslufélögum.

Ég sé svo ekki ástæðu til að lengja frekar umr. um þetta, en ég held, að skoðun hv. síðasta ræðumanns sé að verða meira og minna almenn, að ástæða sé til að sporna við því, að útlendingar flytjist inn í landið, en þegar þeir eru búnir að vera hér 5 ár eða lengur og hafa starf hér, þá sé ég enga ástæðu til að hamla á móti því, að þeir fái mannréttindi eins og aðrir menn.

Sveinbjörn Högnason: Það gleður mig mjög, að hv. þm. A.-Húnv. er sömu skoðunar og ég um, að frekar beri að þrengja um innflutning útlendinga en rýmka, og þess vegna gefur hann yfirlýsingu um, að þetta frv. sé í hugsunarleysi flutt, sem ég vona, að hann taki afleiðingunum af og hjálpi til, að frekar verði þrengt um innflutninginn heldur en rýmkað, eins og ég veit, að hv. þm. er mér sammála um, að yrði gert, ef þetta frv. yrði að l.

Hv. þm. telur, að hjá ríki og bæjum séu þeir einir útlendingar starfandi, að ekki væri hægt að fá hérlanda starfsmenn til að vinna þeirra verk. Þess vegna séu þetta nauðsynlegir menn. En ég vil henda honum á, að þótt með þurfi um stundarsakir að taka útlendinga hér í vinnu vegna „tekniskra“ fyrirtækja, þá á það ekki að vera okkar takmark, að þeir séu búsettir hér um alla eilífð,

heldur að við getum svo fengið okkar eigin sérfræðinga, sem vinni þessi verk, því að ég held, að óhætt sé að segja, að útlendir embættismenn hér á landi hafa gefið illa. Það eru aðeins til einstakar undantekningar um, að útlendir embættismenn hafi gefið svo vel sem við getum gert okkur vonir um, að innlendir embættismenn geti gert. Þess vegna eigum við að setja skorður við, að þeir útlendingar, sem við þurfum með aðeins um stundarsakir, verði hér fastir starfsmenn og fái hér ríkisborgararétt, heldur sé það aðeins bráðabirgðaúrlausn, meðan við höfum ekki okkar sérfræðinga, en þeim beri að vikja, þegar við höfum sjálfir menn, sem geta unnið þessi störf. Þetta hygg ég, að hv. flm. sé mér sammála um, og ég veit það líka, að hann mun bera þetta frv. fram með tilliti til eins manns, sem er starfsmaður við rafveituna á Blönduósi. Ég veit, að það mundi ekki verða einasta þessi maður, heldur fjöldi manna hér á landi, sem eins er ástatt um. Þetta mundi því opna leið fyrir því, að tugir og jafnvel hundruð útlendinga fengju fasta búsetu hér á landi og lokuðu fyrir atvinnumöguleika landsmanna, ekki aðeins um stundarsakir, heldur alla tíð, meðan þeir lifðu hér á landi.

*Flm. (Jón Pálmason): Það eru örfá orð. Það er útírnúningur hjá hv. þm., að þetta frv. miði beinlínis að því að bæta aðstöðuna til innflutnings útlendinga hér, því að það er auðséð, að þegar þessir menn eru búnir að vera hér starfandi í 5 ár eða lengur, þá er álitin nauðsyn fyrir þá í því starfi, sem þeir hafa með höndum. Þess vegna er það tvennt ólíkt að þrengja takmörkin fyrir því, að útlendingar fái hér landsvist, eða að halda þeim sem réttlausum mönnum, ef nauðsynlegt er, að þeir séu hér á landi.

Hv. þm. hefir ekki komið með nein fram-bærileg rök fyrir því, að rétt sé að gera hér upp á milli ríkisstofnana og bæjar- og sýslufélaga, en það eitt er um að ræða í sambandi við þetta frv.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 15:3 atkv. og til allshn. með 20 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

23. Siglingalög.

Á 33. fundi í Nd., 24. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á siglingalögum, nr. 56 30. nóv. 1914 (þmfrv., A. 130).

Á 35. fundi í Nd., 28. marz, var frv. tekið til l. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Gísli Guðmundsson): Í þessu frv., sem hér liggur fyrir, er farið fram á að breyta 233.

gr. siglingalaganna frá 1914, sem er um það, hvernig skipta skuli björgunarlaunum milli yfirmanna á skipi og skipshafnar. Sérstaklega hefir orðið umtal um þetta í sambandi við þau skip, sem rekin eru með samvinnufyrirkomulagi. Það er gefið mál, að ef skip tefst frá afla vegna þess að það tekur þátt í björgun, þá kemur aflamissir niður á skipsmönnum í hlutfalli við þann hluta, sem þeir eiga í afla. Og þá virðist ekki eðlilegt, að í l. séu sérstök ákvæði, sem gera ráð fyrir annari skiptingu á því, sem fæst fyrir björgunina, heldur en því, sem fengist fyrir þann afla, sem veiddist, ef skipið hefði ekki tafizt. Þess vegna er þetta frv. fram komið um viðbót við þessa gr., þar sem sérstaklega er tekið tillit til samvinnuútgærdar.

Ég sé ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þetta mál, en legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og sjútvn.

ATKVG.

Fr. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv. og til sjútvn. með 18 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

24. Verðjöfnunar- og styrktarsjóður rjómabúa.

Á 34. fundi í Nd., 25. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um verðjöfnunar- og styrktarsjóð rjómabúa (þmfrv., A. 132).

Á 36. fundi í Nd., 29. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sveinbjörn Högnason): Það er nú svo komið í öllum nágrannalöndunum vegna verzlunarörðugleikanna, að eitt hið erfiðasta viðfangs-efni í sambandi við þá er að afla framleiðsluvör-
unum nægilegs markaðar. Það hafa verið gerðar margvíslegar ráðstafanir til að tryggja sem bezt innanlandsmarkaðina, og með verzlunarsamningum hefir verið reynt að tryggja markaði erlendis. Það, sem þjóðirnar hafa gert í þessum efnum, er að setja svokölluð skipulagslög um afurðasölu, og má telja þau á beztan rekspöl komin að því er snertir landbúnaðarafurðir, því að þar er þörfin hvað mest. Þessi skipulagslög um afurðasölu landbúnaðarins eru komin á í flestum löndum Evrópu og víðar og hafa gert sitt mikla gagn. Þau hafa verið bætt frá ári, og enn má segja, að þau séu á þróunarstigi. Þau hafa átt að tryggja þetta tvennt: Í fyrsta lagi að tryggja markaði, og í öðru lagi að tryggja samilegt verð fyrir framleiðsluna. En einmitt vegna þessara ráðstafana er svo komið, að það er varla nokkur þjóð, sem getur notað erlenda markaði með samilegum árangri, einkum að því er mjólkurafurðir snertir, af því að þeir eru styrktir

svo mjög í heimalandinu, en ef um vörur er að ræða, sem eru framleiddar annarsstaðar, hvíla á þeim skattar og tollar. Þessar ráðstafanir hjá okkur um kjötið og mjólkina hafa þegar borið allmikinn árangur, en þó má fullyrða, að enn þarf mikil átök, svo að þær komi að betri notum. Sala mjólkurafurða hér hefir verið allvel tryggð á verðlagssvæði Reykjavíkur og Hafnarfjarðar og eins á Akureyri. Hinsvegar er framleitt allmikið af mjólk annarsstaðar, sem þessar ráðstafanir hafa ekki náð til, eða m. ö. o. er það bara annar þátturinn í þessu máli, sem hefir verið tryggður, nefnilega að skapa markaðinn. En utan verðjöfnunarsvæða hafa ekki verið gerðar neinar ráðstafanir til að bæta verð á afurðunum. Þetta frv., sem hér liggur fyrir, miðar í þá átt að bæta úr þessum ágalla, að tryggja samilegt verð fyrir afurðirnar með því að stofna verðjöfnunar- og styrktarsjóð rjómabúa. Það er að visu svo, að í sambandi við þær ráðstafanir, sem gerðar hafa verið hér á þingi gegn mæðiveikinni, hefir verið ætlað til, að styrkja skuli rjómabú á þeim svæðum, sem þar koma til greina, að helmingi stofnkostnaðar. Ég held, að þetta sé að taka upp í eina heildarlöggjöf skipulag fyrir þessa framleiðslu, sem hlýtur að aukast á næstu árum meira en hingað til hefir verið, einmitt vegna mæðiveikinnar.

Þetta frv. kveður svo á, að teknir skuli tvennir tekjustofnar til þess að tryggja smjörfra-
mleiðsluna. Eru það þeir sömu tekjustofnar, sem notaðir eru í öllum nágrannalöndum okkar, sem sé, að lagður sé skattur á smjörliki og á erlenda fódurbæti. Ég hefi gert ráð fyrir 10 aur. skatti á hvert kg. smjörlikis og 4 aur. skatti á hvert kg. erlends fódurbætis, sem til landsins flyzt. Til samanburðar má geta þess, að á Norðurlöndum eru slíkir skattar fyrir löngu komnir í framkvæmd. Í Noregi er lagður 20 aur. skattur á hvert kg. smjörlikis og 4—6 aur. á hvert kg. fódurbætis, en í Svíþjóð 30 aur. á smjörliki og 6—8 aur. á erl. fódurbæti. Í Danmörku er skatturinn á smjörliki sá sami og gert er ráð fyrir í þessu frv. Ég hirði ekki að telja upp fleiri lönd, þó að lengi mætti halda áfram. Það er fullkomlega réttmætt að taka þessa skattstofna hér, því að þegar mjólkurframleiðslan er að verða hér svo mikil, er ekkert, sem mælir með því, að verið sé að flytja inn erlenda fódurbæti til að skapa offramleiðslu.

Um smjörlikið er það að segja, að eftir því, sem hægt er að blanda það meira smjöri, er það heilbrigðara til fæðu. Heilbrigðisstj. í flestum menningarlöndum láta sér annat um að bæta þessa vöru, og sérstaklega, að hægt væri að útrýma smjörlikinu alveg. T. d. var í Hollandi smjörlikisframleiðslan bönnuð á tímabili.

Ég hefi gert lauslega áætlun um það, sem þessir tekjustofnar mundu gefa í tekjur, en það eru eftir því, sem ég kemst næst, um 120 þús. kr. á ári af smjörlikinu, en af fódurbætinum nál. 150 þús. kr., ef miðað er við innflutninginn 1935 og 1936. Hagstofan hefir ekki enn gert þetta upp fyrir árið 1937, en allar líkur eru til, að ekki hafi verið flutt minna inn af fódurbæti þá en áður, nema síður sé,

vegna óþurrkanna. M. ö. o. mætti gera ráð fyrir allt að 250 þús. kr. árlega, og með því fé mætti styrkja allverulega mjólkurframleiðslu hér á erfiðustu sölusvæðunum. Ég vil skjóta því hér inn. að í grg. frv. hefi ég gert ráð fyrir 200 þús. kr. tekjum, en hefi síðar fengið nánari upplýsingar, þannig að of lágt er áætlað í frv.

Í 2. gr. frv. er kveðið svo á, að þessum tekjum, sem hér yrði um að ræða, skuli varið á fernen hátt: Til að verðuppbæta smjör, sem unnið er í löggiltum rjómabúum; til að verðuppbæta smjör, sem unnið er í löggiltum mjólkurbúum, úr rjoma frá framleiðendum, sem hafa erfiða aðstöðu til að senda mjólk sína óunna til búanna. Það yrði mikill hagnaður að því, að í afskekktum héruðum þurfi ekki að flytja mjólkina óunna til búanna, og á þann hátt væri hægt að koma því við, að undanrenna væri meira notuð til heimilanna. Í þriðja lagi er gert ráð fyrir að styrkja byggingu nýrra rjómabúa á þeim framleiðslusvæðum, sem mjólkurbúin ná ekki til, um allt að helmingi stofn- kostnaðar, og í fjórða lagi að styrkja þá þætti mjólkurskipulagsins, sem landbrh. telur sérstaka ástæðu til, en ekki verður gert eftir ákvæðum gildandi mjólkurlaga. Það vaka fyrir mér ýmsar ráðstafanir til að auka sölna, bæði með auglýsingastarfsemi og öðru, og ég álit, að nauðsynlegt sé, að eitthvert fjármagn sé fyrir hendi til slíkrar starfsemi.

Ég skal ekki að sinni fara fleiri orðum um þetta. Ég veit, að það er óþarfi, því að þessi mál eru þm. yfirleitt svo kunn. Það er full nauðsyn þess, að þessum endurbótum verði komið á hér eins og í nágrannalöndunum. Ég vil því vona, að hv. þd. taki þessu máli með velvild og vísi því til 2. umr. og fjhn. Ákvæði frv. eru frekar fjárhagsatriði en landbúnaðar, þar sem um nýja tekjustofna er að ræða.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Ég ætla ekki að fara að hafa á móti því, að þetta frv. fari til 2. umr., heldur vil ég í sambandi við till. þess gera að umtalsefni það vandamál, sem mjólkurframleiðslan og mjólkurverðlagið er. Ég vildi, að við gætum rætt þetta mál alveg rólega. Ég sé á frv., að það er nauðsynlegt að athuga betur, hverjar afleiðingar það getur haft, ef haldið er áfram á þeirri braut, sem frv. bendir til. Grg. þess byrjar á því að viðurkenna, að mjólkurskipulaginu stafi mest hættu af offramleiðslu. Það er nú svo, að mjólkurskipulagið hefir tryggt afkomu bænda og gert mjólkurframleiðslu að betri atvinnuvegi en hún áður var, og það er allt gott um það að segja. En hvað þýðir það, að tryggja atvinnugrein svo, að hún sé örugg og verðið fast? Það þýðir — eins og þetta þjóðfélag er —, að framleiðslan á slíkri vöru eykst, að auðmagnð streymir þangað og framleiðendur verða fleiri. Mjólkurskipulagið hlýtur að auka framleiðsluna. Hinsvegar er ástæðan til, að mjólkurskipulagið var sett, sú, að framleiðslan var of mikil, a. m. k. miðað við kaupgetu fólksins.

Ef afleiðing mjólkurskipulagsins er sú, að mjólkurframleiðslan hefir aukist, þá er það vegna þess, að hún er orðin tiltölulega örugg-

ur atvinnuvegur. Eins og réttilega er tekið fram í upphafi grg., þá stafar mjólkurskipulaginu hættu af þeirri aukningu, sem það hefir sjálft skapað. Þetta er spursmál, sem ekki verður hjá komið að ræða. Mjólkurskipulagið sjálft felur í sér þá hættu, sem yfir því vofir nú, eftir því, sem slegið er föstu í grg. frv. Jafnframt því, sem það miðar að því að skapa gott og öruggt fyrirkomulag í þessari atvinnugrein, hlýtur það að valda aukningu framleiðslunnar, þar sem hún er farin að borga sig. En við þessa auknu framleiðslu komumst við aftur í vandræði, því við vitum ekki, hvað við eigum að gera við það, sem of mikið er framleitt. Þegar skyggnzt er dýpra eftir orsök þessa, þá kemur það í ljós, að hún er það fyrirkomulag, sem við lifum við. Þar ræður raunverulega lögmál frjálsrar samkeppni, og því þýðir ekki að taka eina og eina atvinnugrein út úr og skipuleggja þær. Í auðvaldsskipulögðu þjóðfélagi er aðeins eitt ráð til að framleiðslan beri sig; það er að auka kaupgetu almennings, svo að fólkið geti eytt meira af þessari vöru, svo að framleiðsluaukning geti alltaf verið mönnum blessun, en setji ekki framleiðendur í kröggur og vandræði. Eini möguleikinn í þessu sambandi er, að sölumöguleikarnir, sem verið er að kvarta yfir að séu ekki nógu miklir fyrir hendi, séu skapaðir og auknir, því það er vitað, að þörf er fyrir hendi hjá fjölda fólks fyrir miklu meiri mjólk en það, sem það nú fær. Einkum er þörf fyrir meiri mjólk hjá fólkinu í kaupstöðunum, en það getur ekki keypt hana. Þar er sú mótsögn milli þarfar og kaupgetu, sem auðvaldsskipulagið felur í sér. Það, sem myndi hjálpa mjólkurframleiðslunni, er það, að kaupgetan væri aukin hjá millistéttnum og verkamönnum í kaupsíðunum og kaupstöðum, svo að þeir geti tekið við meiri mjólk en nú. Ég held, að ég hafi það rétt eftir einhverjum sérfræðingi í næringarefnafræði, að eðlileg, almenn mjólkurneyzla væri upp undir einn pott á dag, en svo mikil neyzla mun varla finnast nokkursstaðar eins og nú er háttað þessum málum, þó að nægileg mjólk sé til þess í landinu og þörfin einnig svo mikil í kaupstöðunum. Þess vegna er það ráðið, sem fyrst og fremst hlýtur að koma til greina, að auka mjólkurneyzluna með því að auka kaupgetuna hjá almenningi. Þá fyrst er hægt og óhætt að auka framleiðsluna.

Kaupgetan verður ekki aukin nema á tvennan hátt. Annarsvegar með því, að hagur þeirra manna, sem kaupa mjólkina, verði almennt betri, eða með því, að mjólkurverðið lækki. Þetta hefir verið rætt hér nokkuð áður og reiknaður út svo að segja „skali“ fyrir, hvað borgi sig að lækka mjólkina mikið hlutfallslega við aukna neyzlu. Og það, sem liggur fyrir, er að koma því vandamáli út í „praksis“. Einnig er áreiðanlega rétt, sem hv. flm. minntist á, að hægt og æskilegt væri að koma betri samvinnu á milli framleiðenda og neytenda með aukinni auglýsingastarfsemi.

Eitt mál kemur alltaf upp í sambandi við lækkan mjólkur og hefir verið mikið rætt hér á hv. Alþ. Það er það, að svo framarlega, sem mjólkinn verði lækkuð, þá verði ætíð nokkuð

margir framleiðendur, sem ekki standast þá lækkun, sem sé að framleiðsluaðferðir eða framleiðsluskilyrði þessara manna séu þannig, að þeim sé ekki mögulegt að lækka mjólkina. Eru það sérstaklega stórbúi i Mosfellssveitinni, sem ekki geta lækkað verðið, en hinsvegar er vitað, að bændur austan fjalls myndu hagnast á því, að mjólkinn væri lækkuð til neytendanna.

Af hverju stafar nú, að mikill hluti mjólkurframleiðenda þolir ekki lækkun mjólkurinnar. Þótt mikill hluti þeirra myndi hafa hag af því? Það liggur í því, að framleiðslukostnaður þessara manna er óhæfilega mikill. Í hinu fjarlægara nágrenni Reykjavíkur liggur þetta mikið i jarðaverðinu; það er allt of hátt. Því tel ég óhjákvæmilegt, fyrr eða síðar, að þetta atriði i framleiðslukostnaðinum verði að breytast. Jarðaverðið verður að lækka á þessum stöðum. Með núverandi skipulagi gengur þetta venjulega fyrir sig með gjaldþroti eða einhverskonar hruni. Á síðasta þingi benti ég á, að einhverjar ráðstafanir yrði að gera í sambandi við þetta vanda-mál. Nú hafa þær ekki verið gerðar, og menn virðast ekki heldur hafa látið málið ganga sinn eðlilega gang, sem yrði til þess, að mjólkur-verð lækkaði, heldur hefir verið kosið að hækka mjólkina og gera þar með ráðstöfun, sem hlýtur að draga úr neyðunni og gera enn erfiðara fyrir mjólkurframleiðendur sem heild að fá varanlegar kjarabætur. Þessa staðreynd verðum við að horfast i augu við, og einnig verðum við að gera okkur grein fyrir því, að þetta spursmál er ekki leyst með því að hækka mjólkurverðið. Þetta var rétt hér á síðasta þingi, einmitt i sambandi við afstöðu bænda austan fjalls og bænda i Mosfellssveit. Hv. flm. lýsti því réttléga, hver væri ástæðan fyrir því, að framleiðsla væri of dýr i Mosfellssveit, og einnig því, að mjólkurskipulagið ætti ekki að hækka mjólkur-verðið til neytenda, enda yrði það mörgum framleiðendum til ógagns.

Með því þjóðfélagsskipulagi, sem hér er, þýðir ekki að ætla að taka mjólkurframleiðsluna út úr og reyna að gera hana öruggari en aðrar framleiðslugreinar með sérstöku skipulagi; það stefnir alltaf til vandræða. Enda er það það, sem hv. flm. slær föstu i grg., sem hér liggur fyrir.

Ég vildi vekja eftirtekt á þessu, ekki til þess að við förum að deila mikið um þetta nú, heldur til þess að viðkomandi n., sem fær það til athugunar, sjái þessa hættu.

Hv. flm. vildi fara þá leið úr þeim vandræðum, sem hann viðurkennir, að séu fyrir hendi, ekki að auka markaðinn, heldur að leggja sérstakt gjald á allt smjörliki, sem framleitt er i landinu, og láta svo það gjald bæta upp smjörframleiðsluna i mjólkurbúunum. Um þetta er það að segja, að smjörliðisskatturinn er i raun og veru skattur á alla aðilja, bæði bændur og þó einkum fyrir kaupstaðabúa, þar sem smjörliki myndi hækka i verði við hann, og því er ég þeim hluta frv. andstæður og býst við, að fleiri séu það. En það, sem ég vildi benda hv. flm. á, er það, að við komumst alls ekki út úr vandræðunum á þennan hátt. Hver yrði afleiðingin af því, að svo yrði gengið frá þessu frv., að

það yki enn mjólkurframleiðsluna? Því meira sem greitt yrði af þannig löguðum bóttum, því meira mundi mjólkurframleiðslan aukast og við myndum innan skamms lenda i sömu vandræðunum aftur. Mjólkurskipulagið veldur aukinni mjólkurframleiðslu, og þannig veldur það sjálft þessum vandræðum. Við höldum því áfram að snúast i þessum sama vitahring, svo framrlega sem við þorum ekki að horfast i augu við þá staðreynd, að ef kaupgeta fólksins er ekki aukin, þá verður að koma til samvinna milli neytenda og framleiðenda, þannig, að mjólkurverðið verði lækkað i hlutfalli við aukna neyðlu. Þó að það yrði gott fyrir framleiðendur landsins sem heild, yrði það til þess, að viss hluti þeirra færi á höfuðið, ef ekki væru þá gerðar einhverjar sérstakar ráðstafanir til að afstýra því.

Þetta held ég, að sé hlið á málinu, sem rétt sé að athuga i sambandi við þetta frv. Hinsvegar er ég sammála um, að frv. fari nú til fjhn. og 2. umr.

*Eiríkur Einarsson: Ég tel það góðra gjalda vert, að þetta frv. er fram komið hér á hv. Alp., til að bæta úr fjárbörf mjólkur- og smjörframleiðenda i landinu.

Við fljótan yfirlestur frv. virðist mér þörf á að athuga, hvort ekki megí sum atriði þess betur fara en svo sem i frv. segir. Í a- og b-lið 2. gr. frv. er þetta uppbótarfé einskorðað við smjörframleiðslu. Ég tel viðurhlutamikið að einskorða þetta svo. Þegar tekið er tillit til starfs mjólkurbúanna i landinu, þá kemur það i ljós, að smjörframleiðslan er ekki nema ein af mörgum aðferðum til að skapa afurðir úr mjólkinni; i stærri búunum er líka unnið skyr og ostar i stórum stíl. Ef þetta frv. yrði að lögum eins og það er, svo að þessi uppbót næði aðeins til þeirra bænda, sem láta gera smjör úr rjóma sínum, þá finnst mér þar of þröngur stakkar sniðinn. Vil ég skjóta því til hv. flm. og þeirrar hv. þingn., sem fær málið til meðferðar, hvort þessi orð mín hafi ekki við nokkur rök að styðjast. Hv. flm. sagði, að þessi uppbót ætti að ganga til þeirra, sem þyrftu að flytja mjólk sína langan veg, og ætti að draga úr þeim kostnaði. Þessir menn sendi rjóma sinn til búanna i stað nýmjólkurinnar og því skuli þeim ívilnað á sérstakan hátt. Ég drep á þennan aðskilnað milli rjómaabúanna og þeirra mjólkurbúa, sem fá aðallega rjóma til vinnslu, og svo hinna mjólkurbúanna, sem fá mjólkina að öllu leyti ónna, svo að menn sjái, að þeim er með þessu gert mishátt undir höfði, og gæti komið upp misréttur milli þeirra, ef þetta yrði geri að lagaákvæði.

Þá er einnig annað i sambandi við 2. gr. frv. Þessi styrkur á að ganga til að styrkja byggingu nýrra rjómaabúa á öðrum svæðum en mjólkurbú eru nú til. Þetta tel ég svo yfirgrípsmikið ákvæði, að ekki sé fært að lögfesta það án þess að marka því takmarkaðri bás en gert er i þessu frv. Þetta verður að eiga jafnt við um stofnun rjómaabúa og mjólkurbúa, og það er mikilsvert atriði, að þau verði ekki reist nema á heppilegum stöðum, og til þess þarf að vera gott og sterkt skipulag og yfirstjórn á þessum

málum. Ríkisvaldið þarf að geta tekið þar í taumana, ef með þarf, en slíkt ákvæði skortir í frv. Stofnun rjómabúa er svo mikilvægt mál, að allt verður að gera til að komið verði hjá handahófi í því efni. Fyrir mitt leyti er ég ekki óhræddur um, að svo geti farið, að búin, sem fyrir eru, þurfi á svo miklum styrk að halda. Að allt þetta fé verði að ganga til að halda þeim uppi. Væri mér kært, að n. s. ú, er fær málið til athugunar, rannsakaði, hvort ekki væri með þessu verið að ganga á öryggi þeirra búa, sem þegar hafa verið stofnuð til almennrar mjólkurvinnslu. Ég álit, að ákveða verði í lögum, að setja skuli nákvæma reglugerð um tilhögun þessarar styrkveitingar.

Um skatt þann, sem hv. flm. stingur upp á að verði lagður á til tekjuöflunar þessum sjóði, hefi ég ekki annað að segja en það, að mér virðist hann eiga fullan rétt á sér og vera sanngjarn. Þegar um mjólkurframleiðslu er að ræða innanlands, verðum við að taka tillit til þess, að nóg fóðurefni eru til í landinu sjálfu og því ekki ástæða til að hvetja menn til að kaupa erlendan fóðurbæti.

Um hitt atriðið, skattinn á smjörlikinu, horfir töluvert öðruvísi við, og er bersýnilegt, að það ætti fyrir sér að verða umdeilt mál, sem ég legg ekki dóm á, hve mikinn rétt á á sér. Fljótt á litid virðist manni það gott og blessað, ef litid er á það, að í smjörlikinu sé um útlend efni að ræða að svo miklu leyti, sem íslenzkara kemur þar ekki til greina, og þess vegna eigi sú beina framleiðsla í mjólkur- og rjómabúunum sinn sérstaka rétt á sér. En svo kemur önnur örðugri hlið á þessu máli, og hún er sú, að smjörlikið hefir óneitanlega verið notað hingað til sem ódýr fituvara handa fátækara fólkinu, því að smjörlið hefir verið í hærra verði, og þarna verður árekstur, sem kannske mætti komast hjá; og þetta verður ekki vanda-laust til úrlausnar, annarsvegar að fátækur almenningur geti fengið sér gott viðsmjör heldur ódýrara en dýrara verði, og hinsvegar að hægt sé að verðbæta íslenzka mjólkurframleiðslu, en viðleitnin til þess að fara góðar leiðir í þessum málum er mikilsverð.

Þá vil ég í þessu sambandi minnst á heiti þessa lagafrv., þó að það sé smávægilegt atriði. Það heitir frv. til l. um „verðjöfnunar- og styrktarsjóð rjómabúa“. Mér finnst þetta heiti heldur of þröngt, því að hér er talað um mjólkurbú líka, og fyndist því eðlilegt, að hér væri miðað við styrktarsjóð mjólkur- og rjómabúa; en þetta er ekkert höfuðatriði.

Þá vil ég skýta því hér inn í til viðbótar því, sem ég hefi áður sagt, að í síðasta lið 2. gr. er sagt, að þessum verðjöfnunarsjóði, sem myndist á þennan hátt, sé ætlað að styrkja þá þætti mjólkurskipulagsins, sem landbúnaðarráðh. ætlast til, en ekki eftir ákvæðum nágildandi mjólkurlaga.

Ég tel, að þetta ákvæði skapi ekki nægilegt öryggi með tilliti til annara liða 2. gr., og þess vegna þyrfti að setja hömlur nánar en gert er viðvíkjandi hinum ýmsu liðum þessarar greinar, ef hér á ekki að gæta of mikils handahófs.

*Emil Jónsson: Ég myndi ekki hafa eytt mörgum orðum um málið við þessa umr., ef ekki hefði komið fram hjá hv. flm. það sjónarmið, sem mér finnst vera heldur vafasamt, að ég ekki segi meira, og kom það sérstaklega fram í því, að hann vildi vísa málinu til fjhn. til afgreiðslu frekar en landbú.

Það er greinilegt, að hann skoðar það frekar sem fjárhagsmál á þann hátt, hvernig þessi skattur mætti nást, frekar en mál landbúnaðarins. Vitanlega ætti þetta að vera fyrst og fremst mál landbúnaðarins og þess vegna að fara til þeirrar n. til afgreiðslu, sem hann á hér í þinginu. Ég finn ástæðu til að benda á þetta, af því að þetta er fyrst og fremst í mesta máta óvenjulegt, og í sambandi við þetta mál eins og það liggur fyrir ekki heldur rétt.

Ég skal annars ekki fara langt út í þær hugleiðingar, sem hv. 5. þm. Reykv. var hér með um mjólkurskipulagið almennt, en ég vil undirstrika það, sem segir í upphafi gr. frv., að mestu örðugleikar mjólkurskipulagsins og mjólkurframleiðenda felist nú í þeirri framleiðsluaukningu, sem eigi sér stað á þessari vörutegund. Þetta vildi ég undir engum kringumstæðum orða á þennan hátt, heldur segja, að örðugleikarnir felist í því, að koma út og hafa möguleika til að selja þá mjólkuraukningu, sem fyrir hendi er.

Það virðist ekki vera, en þó er á þessu höfuðmunur. Annarsvegar liggur til grundvallar viðleitni til að draga úr framleiðslunni, hinsvegar viðleitnin til þess að koma út þessari vörutegund.

Það orkar ekki tvímælis, að mjólk og mjólkurafurðir eru þær hollustu fæðutegundir, sem búnaður er til í þessu landi, og það er líka jafnvíst, að mikill hluti landsmanna hefir minna af þessari fæðutegund en hann þarf, til þess að vel megi teljast. Örðugleikarnir í þessu máli ættu því alls ekki að liggja í því, að halda niðri þessari framleiðslu, heldur þvert á móti að sjá til þess, að hún geti komið út til þeirra manna, sem þurfa á henni að halda og vantar hana.

Ég er á því, a. m. k. að því er snertifur annað höfuðatriði frv., sem er skatturinn á smjörliki, að hann fari í skakka átt. Það má vel vera, að þetta tíðkist hjá Norðmönnum, Svíum og Dönum, og öllum í kringum okkur, en það getur verið jafnvitlaust fyrir því, og þó að einhverjir útlendingar geri þetta eða hitt, þarf það ekki endilega og óvefengjanlega að vera rétt og við skuldbundnir til að taka það upp eftir þeim. — Það er nú einu sinni svo með smjörlikið, að það er sú feitmetistegund, sem fátækur almenningur er neyddur til að kaupa, vegna þess að hann hefir ekki efni á að kaupa aðra vöru en þessa. Skatturinn, sem hér er lagt til að verði lagður á smjörliki, 10 aurar á kg., er mjög verulegur, milli 15 og 20%, eftir því, sem ég veit bezt um verð á þessari vöru.

En það hefir líka verið reynd önnur leið í þessu sambandi, sem ég tel miklu betri og skynsamlegri á alla lund, þó að hún kosti líka fé fyrir þá, sem smjörliki kaupa, og það er íblöndun smjörs í smjörliki, því að þótt hún feli í sér örlitla verðhækkun, þá gefur

hún fyrir þá verðhækkun betri og heilnæmari vöru. En ofan á þá verðhækkun, sem stafar af íblöndun smjör, á að koma önnur verðhækkun, sem er hreinn skattur á neytendur, án þess að þeir fái neitt í staðinn, og þá held ég, að komið sé út á vafasama braut.

Um hitt atriði frv., skattinn á fódurbæti, vil ég segja það, að ég vakti máls á því í þessari hv. d. fyrir einum 2 árum síðan, þegar rætt var um tekjuöflun til verðjöfnunarsjóðs mjólkurbúa, að það væri órétt í mesta máta, eins og nokkrir hv. þm. fluttu till. um, að skattur væri lagður á útlendan fódurbæti allra landsmanna til þess að koma þeim að notum, sem á verðjöfnunarsvæðinu byggju og nytu því styrks úr verðjöfnunarsjóði. — Nú hefir þessu verið snúið við. Nú er tekinn skattur af fódurbæti á þann hátt, að allir landsmenn eiga að greiða hana og hann fyrst og fremst að koma þeim að notum, sem eru fyrir utan verðjöfnunarsvæðið. Mér finnst þetta stefna í rétta átt og bæta úr því misrétti, sem verðjöfnunarsvæðin skapa á milli þeirra, sem á þeim búa, og hinna, sem búa utan þeirra.

Í grg. segir, að þessi skattur mundi verða um 200 þús. kr. á ári, og hv. flm. virðist gera ráð fyrir, að hann geti farið upp í 280 þús. kr. á ári, samkv. þeim tölum, sem hann hafði frá hagstofunni frá árunum 1935 og 1936, 120 þús. kr. fyrir smjörlikið og 160 þús. kr. fyrir fódurbætin. Þetta er enginn smáræðis peningur, allt upp undir það eins mikið og allur verðjöfnunarsjóður mjólkurbúa hér á verðjöfnunarsvæðinu á suðvesturlandi, ef ég man rétt. Og þrátt fyrir það er ekki nokkur stafur um það í frv., hvernig stj. þessa sjóðs eigi að vera, annar en sá, að landbúnaðarráðh. á að setja, eftir eigin geðþóttu og án nokkura skilyrða af l. hálfu, reglur um það, hvernig þessu skuli varið.

Mér finnst þetta svo losaralega uppsett, að það megi á engan hátt við það una, og þó að ekki væri annað en þetta ákvæði frv., þá væri það nóg til þess að það færi til landbn., því að það er hagsmunamál bændanna, hvernig þessum 280 þús. kr. verði dreift.

Ég minnst þess, að það hefir staðið styr um, hvernig skipting verðjöfnunarsjóðs yrði framkvæmd. Í þessu frv. er ekki gert ráð fyrir neinni yfirstjórn yfir sjóði, sem verður nærri jafnstór og verðjöfnunarsjóðurinn fyrir suðvesturland. Ég er ekki þar með að segja, að landbráðh. geti ekki gert þetta á þann hátt, sem einhverjum — jafnvel mörgum — muni líka, en ég álit mikla tryggingu fyrir því, að framkvæmdin verði góð, ef einhver frekari ákvæði væru sett í frv., því að nú eru þar engin önnur ákvæði en að landbráðh. skuli setja reglugerð um þetta efni.

Ég vildi gera það að minni till., að málinu yrði nú vísað til landbn. í stað fjhn., því að mér finnst, að hér sé fyrst og fremst um landbúnaðarmál að ræða, en ekki fjárhagsmál, á hvern hátt þessi skattur yrði pindur út úr þeim mönnum, sem jafnvel sízt hefðu möguleika til að greiða hann. Vandamálið er ekki það, heldur hitt, hvernig vöru, sem er möguleik til að framleiða mikið af í landinu, meira en þegar

er gert, verði dreift út til hinna, kannske ennþá fleiri, sem hafa þörf fyrir þessa vöru, en geta ekki keypt hana.

*Flm. (Sveinbjörn Högnason): Vegna þeirra umr. sem orðið hafa um frv., vil ég taka fram örfá atriði.

Hv. 5. þm. Reykv. var að ræða um það, að eftir því, sem framleiðslan væri betur tryggð, eftir því myndi hún aukast. Það má vel vera, en þetta gildir ekki aðeins um framleiðslu almennt, heldur mun það líka vera svo á öllum sviðum, að eftir því, sem afkoma einstaklinganna verði betur tryggð á þessum og þessum staðnum, því fleiri sækja þangað. M. ö. o., þetta gildir ekki aðeins fyrir framleiðendur, heldur líka fyrir starfs- og verkafólk í landinu. Ef hv. þm. telur það háskalegt fyrir framleiðendur að koma á tryggara verðlagi á vörum sínum og gera það samilegt, vegna þess að þá verði meiri erfidleikar á að fá markað, þá er það jafnháskalegt fyrir verkamenn að fara fram á að hækka kaup sitt á þessum og þessum staðnum, því eftir því verði minni eftirspurn eftir vinnu þeirra og fleiri, sem gangi atvinnulausir. Það er enginn, sem getur um þetta deilt.

Hv. þm. segir, og ég er honum sammála um það, að það sé ekki nein bót í því að tryggja markaðinn, heldur verði fyrst og fremst að auka kaupgetu þeirra, sem eiga að kaupa. En ég vil spyrja hv. þm.: Hvað þýðir að tryggja kaupgetuna hjá svo og svo mörgum neytendum, ef ekki er tryggt, að einhverjir verði til að framleiða, m. ö. o., ef framleiðslan verður ekki fyrir hendi? Mér skilst, að það sé óumflýjanleg afleiðing af stöðugt hækkanði kaup á vissum stöðum í landinu, að sá straumur haldi áfram, sem fyrir er, að menn hverfi frá framleiðslunni og fari þangað, sem kaupir er herra, og fleiri og fleiri verði atvinnulausir.

Jafnvel þó að kaupgetan yrði eitthvað betri, þá stóðaði það lítið, ef ekki væri um leið fenginn nokkuð öruggur grundvöllur undir aðra aðalframleiðslustarfsemi landsmanna. Það er því ekki aðeins mál framleiðenda að koma framleiðslu sinni á nokkurnveginn öruggan grundvöll, heldur engu síður mál verkamannanna, því að því fleiri, sem flosna upp frá framleiðslustarfseminni, því fleiri verða þeir, sem keppa um markað launastarfseminnar í kaupstöðunum. Þess vegna er það í raun og veru eðlilegt, að þetta sé skylt hvorutveggja og rétt sem almenn hugleiðing hjá hv. þm., að eftir því sem verðið verði tryggara og framleiðslustarfsemin traustari, eftir því verði framleiðslan meiri.

Þá skal ég geta þess, að enn sem komið er er til markaður fyrir aukna framleiðslu í landinu, og eins og ég benti á í framsöguræðu minni, er ekki um mjólkurafurðir að ræða, sem ekki er hægt að koma út, og ennþá er ótakmarkaður markaður fyrir smjörframleiðslu, þar sem hér eru framleidd 1200 tonn af smjörliki á ári. Þar af leiðir, að það liggur í hlutarins eðli, að það verður að styrkja þessa framleiðslu og láta hana aukast áður en hinni yrði útrýmt, sem hlýtur að vera takmarkið.

Þá vil ég benda á hitt, atvinnuna hjá verkamönnum; þar er orðið yfirfullt, vegna þess að á öllu landinu ganga hundruð manna atvinnulausir. Á þá hliðina er háskinn ennþá meiri, að útbúa þar öryggi og hækka kaupíð, heldur en að hækka framleiðsluna, vegna þess að ennþá er hægt að láta framleiðsluna aukast án þess að það verði örðugleikum háð, en það virðist örðugleikum háð á meðan framleiðslan er ekki á öruggari grundvelli að hafa nóg að gera handa öllum verkamönnum kaupstaðanna. Þetta er staðreynd, sem liggur fyrir og ekki þýðir að skella skollaeyrunum við, því að það er alveg gagnslaut.

Þá talaði hv. 5. þm. Reykv. ennfremur um þá mjólkurhækkun, sem orðið hefði á þessu ári, og taldi, að hún væri óþörf. Ég hefi aldrei séð þá menn, sem hafa talað gegn þessari tveggja ára mjólkurhækkun, sem gerð var í haust, gera sér grein fyrir því, að mjólkinn er sú eina neyzluvara, sem ekki hefir hækkað í verði þrátt fyrir þessa hækkun, síðan 1934. Þó er hún sú vara, sem stöðugt er verið að stagað á, að hafi hækkað í verði. Vegna skipulagsins hefir verið hægt að láta framleiðendur fá hækkað verð fyrir sínar afurðir, án þess að niðzt hafi verið á neytendum. Þeir, sem þykjast bera hagsmunir verkalýðsins og neytenda sérstaklega fyrir brjósti, virðast sérstaklega þurfa að heina örvum sínum hingað, þar sem gerðar hafa verið góðar og miklar tilraunir með talsverðum árangri til að koma í veg fyrir, að þessi neyzluvara hækkaði í verði samfara hækkuðu kaupgjaldi og hækkun neyzluvara í landinu almennt.

Hv. 5. þm. Reykv. og hv. 7. landsk. töluðu um, hve óréttmætt væri að leggja skatt á smjörliki.

Ég held, að það sé nokkuð almennt álitíð, frá heilbrigðislegu sjónarmiði, í öllum menningarlöndum, að það sé ekki gert til ógagns fyrir það fólk, sem sérstaklega notar smjörliki, að reyna að hamla á móti því, að það sé almennt notað. Mér skilst, að það sé almennt álitíð, að það sé háskalegt fyrir heilsufar þeirra, sem nota þessa fæðu mikið, og því sé frekar gagn en ógagn gert með því að stuðla að því, að heilbrigðari fæða komi í þessarar stað.

Ég hefi heyrt ýmsa halda því fram, að smjörlikið sé alls ekki ódýrara en smjórið, því að þótt herra verð sé á kg. af smjörinu, þá er enginn vafi á því, að það er margfalt dýrgra að nota það heldur en smjörlikið; ég hefi þar fyrir mér reynslu æðimargra húsmæðra, sem segja, að þær telji í mörgum tilfellum hagkvæmara að nota smjórið, bara frá fjárhagslegu sjónarmiði.

Hv. 9. landsk. talaði um nokkur fyrirkomulagsatriði frv., og get ég verið honum þakklátur fyrir ýmsar aths. í því efni.

Ég veit, að hv. þm. hafa tekið eftir því, að hér er í raun og veru ekki um annað að ræða en aðallínurnar, hvað skuli styrkja o. s. frv., en ekki hafa verið sett inn smáfyrirkomulagsatriði, sem þægilegra væri að setja í reglugerð jafnhliða því, sem framkvæmdum miðar áfram. Það mun vera algengt í þessum efnum,

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

að aðallögin, sem samþ. eru af þingunum, séu að mestu leyti heimildarl., en að fyrirkomulagsatriðin séu síðan sett með reglugerð, vegna þess að fyrirkomulagsatriðin verður að laga til í hendi sér, eftir því sem framkvæmdin segir manni til að heppilegt sé, og það er mjög óheppilegt með slíka löggjöf sem afurðasölulöggjöfina, að marka henni í upphafi of þröngan stakk. Því að það þarf alltaf að bæta um eftir því, sem framkvæmdin segir til um, að nauðsynlegt sé. Með þá reynslu fyrir augum, sem aðrar þjóðir hafa fengið, og þá reynslu, sem við sjálfir höfum fengið, þar sem við höfum þurft að koma mjólkurl. inn í þingið á hverju ári, þá hefi ég sniðið þetta frv. þannig, að það skuli vera sem mest reglugerðarákvæði, sem að framkvæmdinni lýtur. Hér eru aðeins markaðar þær línur, sem eigi að fylgja í höfuðdráttunum.

Það má lengi deila um það, hversu langt þessi sjóður eigi að ná með verkefni sitt, því að þar getur margt komið til greina, en ég held, að með þessum ákvæðum, sem hér eru ákveðin í 2. gr., sé hægt að ná til æðimargra hluta, sem síðar komi í ljós, að nauðsynlegt sé að styrkja.

Ég held, að ég fari ekki inn á hin einstöku fyrirkomulagsatriði, sem hv. 9. landsk. talaði um; t. d. að ekkert ákvæði væri um það, hve mörg rjómabú skyldu styrkt og á hvaða stöðum, en ég er honum fyllilega sammála um það, að betur væri farið um sumt í okkar mjólkurbúastarfsemi, ef yfirstjórnin hefði verið meiri en verið hefir.

Hv. 7. landsk. virðist aðallega setja fyrir sig skattinn á smjörlikinu, því að um hinn löðinn, skattinn á fóðurbætinum, og hvernig honum yrði varið, er hann mér sammála og telur hann réttan. Þessi smjörlikisskattur er honum þyrnir í augum. Hann segir, að hann sé jafnviltlaus, þó að hann sé helmingi hærri hjá Norðmönnum og þrisvar sinnum hærri hjá Svíum og Dönum. Ég hygg samt, að okkur sé óhætt að segja, að þessar þjóðir séu búnar að fá fullt eins mikla reynslu í þessu efni og við með okkar unga skipulag og tiltölulega nýju framleiðslu, og okkur er engin skömm að taka þær til fyrirmyndar, þar sem fengin er víðurkenning á því, með því að aðrar þjóðir hafa tekið þetta upp, að hér séum við á rétttri leið. Sérstaklega álit ég, að hv. 7. landsk. ætti ekki að vera þyrnir í augum að taka þessar þjóðir til fyrirmyndar, þar sem löggjöf þessara þjóða allra er sett með tilstyrk eða forgöngu sósíalista, sem hafa farið með landsstjórn undanfarin ár í þessum löndum. Það er því vitað, að menn, sem hafa verið sama sinnis og hann í þjóðmálum, hafa talið þetta heppilega leið, að fenginni miklu meiri reynslu en ennþá er fengin um þessa framleiðslu hér á landi.

Þá talaði hv. þm. um, að það vantaði í þetta frv. ákvæði um, hver væri yfirstjórn sjóðsins. Hann segir, að það væri náttúrlega ekki fráleitt að hafa einhverja gr. um það fyrirfram, hvernig hún væri, þegar litið er til þess ágreinings, sem er um stjórn þess verðjöfnunarsjóðs, sem fyrir er. Ég vil þá segja honum, að mér kemur

það ókunnuglega fyrir, að ágreiningur sé um úthlutun verðjöfnunarsjóðsins. Ég hefi aldrei heyrt nokkurt mjólkurbú kvarta undan, að þar væri hlutdrægni beitt. Ég veit að visu, að einstakir óhlutvandar menn bæði utan þings og innan hafa reynt að tortryggja framkvæmdina með ýmsu móti, en til mjólkursöluna hafa aldrei komið kvartanir um hlutdrægni í þessari úthlutun, enda eru skýr ákvæði um það efni, og þeim hefir verið fylgt við úthlutun verðjöfnunarsjóðsins. Hitt er annað mál, að það hefir verið ágreiningur um ýmis fyrirkomulagsatriði laganna, en það hefir jafnan verið fyrir utan verðjöfnunarsjóðinn, og ég álit, að eftir því, sem hér liggur fyrir, sé ekki hægt að tryggja yfirstjórn þessa sjóðs betur en með því, að landbrh. setji um það reglugerð og feli þeim framkvæmdina, sem heppilegast verður álitid, og ég tel, að réttast væri að fela þeim úthlutunina, sem fara með yfirstjórn mjólkurmálanna í landinu.

Ég held, að það séu svo ekki fleiri atriði, sem ég þarf að svara, því að ég held, að það hafi verið meir tilfinningamál en málefnaágreiningur hjá frv. 7. landsk., til hvaða n. þetta frv. ætti að fara. Ég held, að sú togstreita sé aðeins vegna þess, að hann á sæti í þeirri n., sem hann vill fá málið til, en ég á sæti í hinni, sem ég vil, að það fari til. En mér hefir skilist, að hann álti þetta miklu meira fjárhagsmál og skattamál heldur en landbúnaðarmál, því að hann ræddi þá hlið eingöngu, enda verður því ekki neitað, að frv. byggist fyrst og fremst á að taka sérstakan toll í þágu skipulags, sem enn er ekki komið á hér á landi, en fordæmi er fyrir í svo að segja öllum löndum, þar sem mjólkurskipulagi hefir verið komið á, og það, sem hér er um að ræða, er, hvort við eigum að leggja þennan skatt á til styrktar þessu fyrirkomulagi. Í frv. eru aðeins dregnir höfuðdrættirnir, en ætlað til, að fyrirkomulagsatriðin verði ákveðin með reglugerð af landbrh. Og þar sem ágreiningurinn er aðallega um tekjuhlífina, þá tel ég réttara, að frv. fari til þeirrar n., sem sérstaklega hefir með þau mál að gera.

***Sigurður Kristjánsson:** Ég ætla mér ekki á þessu stigi málsins að segja um það mörg orð, en ég vil taka undir það, að málið þurfi ýtarlegrar athugunar við í n., og ég skal játa, að ég er ekki alveg viss í, hvaða n. ætti helzt að fá það til meðferðar, en held þó helzt, að það ætti að fara til landbn. Þó er þess að gæta, að hér er annarsvegar um það að ræða, að skattleggja neytendur í kaupstöðum, og því sé ekki rétt, að um málið fjalli eingöngu umboðsmenn þeirra, sem skattsins eiga að njóta. Það þurfa þá a. m. k. að vera sérstaklega vísýnir menn og góðir, sem um það mál eiga að fjalla, ef ekki á að vera litid á málið af hlutdrægni.

Ég kvaddi mér hljóðs aðallega vegna þess, að mér virtist í þessu frv. vera blandað saman málum, sem ekki eigi fullkomlega saman. Í fyrsta lagi á þetta í raun og veru algerlega við, hvort sem búið er að stofna verðjöfnunarsjóðinn eða ekki. Mér skilst, að þetta sé ekki tengt við þá verðjöfnunarsjóði, sem nú eru til, heldur

eigi það að ná til allra rjóma- og mjólkurbúa á landinu, hvort sem þau koma undir skipulagið eða ekki. Og að því leyti, er skipulagið snertir, þá er í l. um mjólkursöluna ákvæði, sem heimilar verðjöfnun fyrir smjör og rjóma, og að því, er þetta svæði snertir, þarf engu að breyta, nema ef þarf að bæta ákvæðum inn í um tekjustofnana, og þar held ég, að sé þó það ljós að renna upp fyrir hv. flm. og kannske fleirum, að rétt væri að láta verðuppbót koma á rjóma, þó að það hafi einu sinni verið ágreiningsmál. Það hafa verið uppi hávævar raddir um, að nauðsynlegt væri að verðuppbæta rjómann vel, til þess að firra mjólkurbúin undanrennunni, sem þau hafa ekkert getað gert við nema að búa til úr henni osta, litt eða óseljanlega. Mér hefir verið sagt, að á móti þessu hafi verið fastlega staðið og rjóminn sé ekki verðuppbættur enn, á sama tíma sem mjólkursölunefndin er að drukkna í undanrennu. Má vera, af því að ég er þessu máli ekki svo kunnugur, að farið sé að verðuppbæta rjómann, en mjög hefir verið erfitt um það.

Því verður ekki neitað, að inn í þetta frv. er blandað tolli á almenna nauðsynjavörum, sem er smjörliki, og um það hefir nokkuð verið rætt hér. Ég ætla ekki að blanda mér mikið inn í það mál, en það er bersýnilegt, að ef stefnt er mjög hátt að því marki, sem hv. flm. sagði, að væri aðaltakmarkið, að útrýma smjörliki, þá verður það ekki gert á annan hátt en þann, að láta fólkið borða þurr. Hann hlýtur að skilja, að það er ekki til íslenskt smjör handa allri alþýðu, og svo er það of dýrt til þess að almenningur geti keypt það, og jafnframt er búið að hanna fólki að kaupa íslenskt smjör. Og ef svo á að gera smjörlikið svo dýrt, að ekki sé aðgengilegra fyrir alþýðu að kaupa það en íslenskt smjör, þá er búið að pína fólkið til þess að borða þurr.

Það er hrein rökvilla hjá hv. flm., þegar hann er að tala um, að þessi aðferð hafi verið notuð í öðrum löndum. Það heyrir að visu undir hv. 7. landsk. að svara þessu, en ég get tekið það fram sem mína skoðun, að þetta er rökvilla, því að annars þyrfti verð á smjöri hér að vera sambærilegt, og hv. flm. hefir ekki upplýst, hvaða verð er á smjöri í Danmörku og Svíþjóð, því að ekki er hægt að vísa mönnum á hlutina nema því aðeins, að þeim sé ekki ofvaxið að kaupa þá. Fyrir skömmu kostaði smjör í Danmörku kr. 1.60 kg., en hér mun það vera allt að 4 kr. Þetta er því ekki sambærilegt.

Hv. flm. talaði um, að á sama tíma og verðhækkun hefði orðið á flestum nauðsynjavörum hefði mjólkinn ekki hækkað. Hún hefir að sönnu nýlega hækkað upp í 42 aura litrinn í Reykjavík. Þetta lendir á þeim, sem þurfa að kaupa mjólkina, og það munar um það fyrir þá, sem þurfa að kaupa mikla mjólk, kannske 6—8 lítra á dag. Ég t. d. kaupi mjólk fyrir minnst 3 kr. á dag, og fyrir lágtækjumenn er það ákaflega hungur skattur, en hinsvegar um aðeins tvennt að velja, láta fólkið veslast upp af mjólkurleysi eða þá færa þessa fjárhagsfórn. Ég hygg þó, að ekkert væri um þetta möglað af fólkinu. ef það sýndi sig, að þetta haa verð

leiddi til þess, að mönnum væri kleift að reka mjólkurbúskap á jörðum sínum. En það litur út fyrir, að þessi mál fari mjólkursölunefndinni svo glæsilega úr hendi, að fólki verði ofvaxið að kaupa mjólk, og um leið sé hún borguð svo lágu verði til framleiðenda, að tap verður á búrekstrinum hjá þeim. Ég veit ekki betur en að þeir, sem kaupa mjólkina, verði að horfa upp á, að meira en helmingurinn fari í skipulagið, áður en verðið kemur til bændanna. Þeir munu almennt ekki fá meira en 20 aura af þeim 42 aukum, sem við neytendur verðum að greiða, og það mundum við gera með glöðu geði, ef við vissum, að það kæmi meira að haldi framleiðendunum og leysti þann mikla vanda, að þeir þyrftu ekki að flosna upp af jörðum sínum fyrir of lágt verð.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta mál, en ég vil mælast til, að það sé athugað vandlega í n., og eftir atvikum finnst mér eðlilegt, að það fari til landb., og ekki sízt, að það sé athugað vel, hvort eigi að blanda saman þeim búum, sem nú eru á verðjöfnunarsvæðum, og þeim, sem eru þar fyrir utan.

Einar Olgeirsson: Það er ekki margt, sem ég þarf að segja, vegna þess að ég býst við, að í aðalatridunum séum við hv. flm. sammála um þær afleiðingar, sem mjólkurskipulagið hefir haft. En hann benti á, og það er það, sem ég vildi athuga, að það hagaði líkt til um kaupgjald verkalýðsins eins og sölu mjólkur og markað fyrir hana. Ég vil athuga þetta mál, af því að slíkar hugmyndir verðum við oft varir við.

Hann minntist á, að atvinnuleysið stafaði af of háu kaupgjaldi, verkamenn settu of hátt verð á vinnuaflið. Nú vil ég strax taka það fram, að það er nánast sagt óhæfa, að annað eins skuli geta átt sér stað, að í þjóðfélagi, þar sem allir eru sammála um, að vinnuaflið haldi því saman, þar skuli vinnuaflið vera meðhöndlað sem vara, að það skuli ganga kaupum og solum, sem þýðir ekkert annað en það, að þeir menn, sem eingöngu verða að lifa af slíku vinnuafli, skuli settir sem þrælur. Þetta er óhæfa í einu skipulagi og dæmir skipulagið til dauða, því að þetta er ástand, sem þeir viðkomandi menn, verkamennirnir, geta ekki sætt sig við.

En svo maður viki nú hreinlega að því spursmáli, sem hér liggur fyrir, þá stafar atvinnuleysið alls ekki af of háu kaupgjaldi. Atvinnuleysið stafar af sjálfu auðvaldsskipulaginu með þeim mótsögnum, sem í því eru. Það, að einn maður skuli ekki hafa möguleika til að vinna, stafar af því, að hann hefir engin tæki til þess. Það er af því, að það er lítil stétt manna, sem á öll framleiðslutækin, og verkamenn hafa ekki aðgang að þeim. Síðan notar þessi litla stétt, sem á framleiðslutækin, aðstöðu sína til þess að svipta eignalausa verkamenn möguleikum til þess að geta unnið sjálfir, ráða yfir þeirra lífskilyrðum, gera þeirra vinnuafli að vöru, sem hún kaupir, þegar henni þóknast, og svo framarlega sem hún telur ekki borga sig að kaupa það, þá gerir hún það ekki. Og fyrir hana borgar sig

aldrei að kaupa vinnuafli allrar verkamannastéttarinnar. Því hefir líka atvinnuleysið alltaf verið föst fylgja auðvaldsskipulagsins, því að án þess er ekki hægt fyrir auðmannastéttina að halda uppi þeim gróða, sem hún hefir af vinnuafli verkamanna. Þess vegna er atvinnuleysið bein afleiðing auðvaldsskipulagsins sjálfs, afleiðing eignarréttar auðmannanna yfir framleiðslutækjunum og eignaleysis verkamannanna á þeim. Því meir sem auðvaldsskipulagið ætti að geta fullnægt þörfum fólksins, því meira áberandi verður atvinnuleysið og því skelfilegra verður það í þjóðfélaginu og nær hámarki sínu á síðustu tímum, þegar ekki aðeins $\frac{1}{2}$ allra verkamanna er atvinnulaus, heldur helmingur allra framleiðslutækja, sem til eru, liggur ónotaður.

Þetta er það, sem þarf að athuga í sambandi við þetta mál. Það er óhugsandi fyrir þingið að ætla sér að gera neitt til að bæta úr atvinnuleysinu, meðan þær hugmyndir eru ráðandi, að atvinnuleysið stafi af of háu kaupgjaldi. Ef menn ætla sér að lækna einhverja meinsemd, er það fyrsta skilyrðið, að menn þekki orsakir meinsemdarinnar. Þá fyrst er hugsanlegt að geta gripið fyrir hana.

Hv. flm. minntist á, að það væri til litils, þó að kaupgetan yrði nægileg í kaupstöðunum, ef engir yrðu til að framleiða. Það er með öllu óhugsandi, ef búið væri að afnema atvinnuleysið, að ekki yrðu nógir til að framleiða. Í heiminum er nú það einkennilega ástand, að það eru framleidd öll ósköp af allskonar gæðum, það eru til allsnægtir af öllu, en innan um þessar allsnægtir eru þúsundir og milljónir af mönnum, sem hungrar þrátt fyrir allsnægtirnar og bókstaflega vegna þeirra.

Það, sem liggur fyrir í því máli, sem hér er til umr., er ekki það, að ekki séu nógir margir til að framleiða mjólk; það er hitt, sem veldur erfiðleikunum, hvernig eigi að fá nægilegan markað fyrir þá mjólk, sem framleidd er, og sérstaklega að láta aukna neyzlu haldast í hendum við aukna framleiðslu. Þetta er það spursmál, sem alltaf strandar á í auðvaldsskipulaginu, af því að þar er mótsögn milli framleiðslunnar og kaupgetunnar, mótsögn, sem stafar af því, sem ég gat um áðan, að verkamannastéttin er kúguð og nær eignalaus, og hinsvegar örfáir menn, sem ráða yfir framleiðslutækjunum.

Hv. flm. minntist líka á, að framleiðslan væri ekki á öruggum grundvelli. Það er rétt, og það er einmitt eitt af einkennum auðvaldsskipulagsins, að framleiðslan er á svo ótryggum grundvelli, og það er vegna þess, að aðalgrundvöllurinn er gróðalöngun ákveðinna eignamanna, og þegar þeim, sem eiga framleiðslutækin, finnst ekki borga sig að reka þau, þá stöðva þeir þau.

Hv. flm. kom inn á það í þessu sambandi, að ekki væri nægilegur markaður fyrir vinnuaflið. Það er einmitt mein auðvaldsskipulagsins og það, sem dauðadæmir það, að slíkt ástand skuli geta skapast, í fyrsta lagi að það skuli þurfa að tala um markað fyrir vinnuaflið og að lifandi manneskjur skuli svo að segja verða að halda uppboð á sjálfum sér, — að innan þessa skipulags skuli ekki aðeins vera farið

svo ómannúðlega að að gera vinnuaflið að markaðsvörð, heldur skuli ekki einu sinni vera hægt að nota allt vinnuaflið. Þegar ástandið er þannig í þessu skipulagi, að fjöldi manna fær ekki að nota sitt vinnuafli, þá er ekki nema tvennt að gera: Annarsvegur að skera niður mennina, sem ekki fá að nota sitt vinnuafli, og það er það, sem gert er með fasisma og stríði, eða hinsvegur að skera niður auðvaldsskipulagið, og það er það, sem við viljum gera.

***Flm. (Sveinbjörn Högnason):** Ég þarf aðeins að leiðrétta það hjá hv. 5. þm. Reykv., að ég sagði ekki þau orð, að atvinnuleysið stafaði af of háu kaupgjaldi, heldur að það stafaði af misræmi, sem kæmi milli þess, hvað framleiðslan gæti borgað, og þess, sem greitt væri við önnur störf, sem ekki eru framleiðslustörf. Af hverju heldur hv. þm., að menn flyi til þessara staða, þar sem slíka atvinnu er helzt að fá? Af hverju nema því, að þeir fá vinnu sína þar betur borgaða og þeir gera sér von um, að þeirra fjárhagslega afkoma verði þar betri en heima fyrir? Ég þekki fjöldamarga, sem hafa orðið að hverfa úr sveit, þó að þeir hefðu mikla löngun til að vera þar, en töldu, að með því háa kaupgjaldi, sem hefir ríkt, gætu þeir betur bjargað sér heldur en við framleiðsluna. Vitanlega er það ekkert annað, sem skapar atvinnuleysið í okkar þjóðfélagi, heldur en það, að fólkið telur meiri von til að geta lifað sómasamlegu lífi með því að selja vinnu sína heldur en að vinna við framleiðsluna sjálfa og bera ábyrgð á henni.

Hv. þm. finnst óhæfa, að vinnuaflið sé meðhöndlað sem vara. En hvar er það ekki gert? Eru bændur ekki að selja vinnuafli sitt, þegar þeir selja þær vörur, sem þeir framleiða með vinnu sinni? Ef við göngum að einhverju starfi og tökum kaup fyrir, þá erum við að selja okkar vinnu. Ég veit ekki betur en þetta gangi yfirleitt yfir hvern mann, sem starfar. Hann getur ekki gefið sitt vinnuafli, og þá er það verðlagt með því að borga vinnuna ákveðnu verði.

Hv. þm. segir, að óhugsandi sé, að framleiðslan sé of lítil, ef kaupgetan er nóg. Það er ekki óhugsandi, en það getur ekki orðið án þess að spilling komi. Ef t. d. einhver atvinnurekandi tekur of mikið lánsfé, þá getur hann borgað hátt kaup á tímabili, og þá er kaupgeta fyrir hendi, en síðan hlýtur framleiðslan að hrynja saman, af því að hún er ekki byggð upp á heilbrigðum grundvelli. Þetta lögmál gildir, hvort sem seldar eru afurðir bænda eða verkamanna, og þarf þar hvorugur annar að öfunda. (EOL: Verkamenn og bændur eru hvorirtveggja vinnandi stéttir, en hv. þm. gleymir, að til eru líka kapitalistarnir í þjóðfélaginu). Minn tilgangur er sá, að bæta fyrir þeim, sem lakast eru settir í þjóðfélaginu, og ég hefði búið við að fá í því efni aðstoð frá hv. þm., sem oft hefir lýst yfir því, að hann vildi einmitt bæta fyrir þeim, sem verst eru settir í þjóðfélaginu.

Að því er snertir hv. 6. þm. Reykv., heyrir ég, að ekki er horfinn hinn gamli andi hans í garð bændanna. En sá hugur hans til bændanna,

sem fram kemur í afstöðu hans til þessa frv., bendir mér á, að það muni vera gott frv. Annars er það furðulegt, að til skuli geta verið flokkur í okkar þjóðfélagi, sem heldur sig geta sagt við annan aðiljann: Verðið, sem þið fáið, er allt of lágt! — en við hina: Verðið er of hátt! Það er furðulegt til þess að vita, að flokkur þessi lætur ákveðinn mann ganga í mjólkurverðlagsnefnd og krefjast þar hækkunar á mjólkurverðinu og setur svo sama mann í bæjarstj. til þess að mótmæla þar á fundum mjólkurverðhækkun. En á þessu hefir einmitt byggð pólitísk starfsemi hv. 6. þm. Reykv. og flokks hans.

Hv. þm. hélt því fram, að á Norðurlöndum væri miklu lægra verðið á smjöri en hér. Hann veit auðsjáanlega ekki, hvað hann er að segja um þetta mál. Í Noregi var heildsöluverðið í sumar kr. 3.50, en kr. 3.40 hér. Í Danmörku mun smjörverðið hafa verið svipað og hér. En í Danmörku er smjör selt miklu herra verði á innlenda markaðinum en til útlanda og síðan látni fara fram verðjöfnun.

Það er ekki sagt, að menn eigi að borða þurr. Þó að smjörlikið hverfi. Min hugsn er einmitt sú, að smjörlikið ætti að hverfa smátt og smátt. Og margir telja, að það gæti verið til mikillar heilsubótar fyrir þjóðina, ef hún tæki almennt að borða smjör í stað smjörlikis. Frá fyrstu tíð hafa menn hér á landi ekki borðað þurr, og eru þó ekki nema nokkrir áratugir síðan farið var að nota smjörliki. Það er ekki skammlaust, að Íslendingar skuli árlega flytja inn 1200 tonn af feitmeti lélegustu tegundar, þó að þjóðin framleiði sjálf aðallega feitmeti af miklu betri tegund og hollari.

Ég held því, að fullyrða meg, að lagasetning eins og þessi sé framleiðendum til hagsbóta, og eins neytendum, þó að vera meg, að frv. meg færa til betra vegar í einhverjum atriðum.

Umr. frestað.

Á 37. fundi í Nd., 31. marz, var frv. tekið til frh. 1. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 38. fundi í Nd., 1. apríl, var fram haldið 1. umr. um frv.

***Þorbergur Þorleifsson:** Þetta frv., sem hér liggur fyrir frá hv. 1. þm. Rang., álit ég svo mikilsvert, að ég verð að telja það lítt samandi, að það sæti eingöngu andmælum við þessa 1. umr. Menn úr þremur stjórnmalaflokkum hafa þegar andmælt því, hv. 5. þm. Reykv., hv. 6. þm. Reykv. og hv. 7. landsk. þm. Hv. 9. landsk. hefir talað um málið á við og dreif, en mér var ekki ljóst af hans ræðu, hvort hann mundi greiða atkv. með eða móti.

Eins og kunnugt er, hefir ríkið mörg undanfarin ár styrkt ræktun landsins viðsvegar úti um hinar dreifðu byggðir. En til þess að þessi ræktun geti komið að fullum notum, verður að vera tryggt, að hægt sé að framleiða eitthvað á þessu landi. Nú hagar yfirleitt þannig til, að á ræktuðu landi er hagkvæmast að framleiða mjólkurafurðir með því að koma upp kúabúum. En markaður fyrir þessa vöru er yfirleitt mjög

þröngur og er aðallega bundinn við Reykjavík og ýmsa af hinum stærri bæjum. Þess vegna verður að vinna allmikið úr mjólk af öðrum vörum, þar sem svo hagar til, að ekki er hægt að koma henni á markað önnunninni. Það er vitanlega mjög erfitt fyrir hvern einstakan bónda að vinna úr mjólkinni á þennan hátt. En þetta er hægt að gera með félagsskap. Og slíkur félagskapur um vinnslu mjólkur hefir komið á fyrir löngu síðan í ýmsum héruðum landsins, þar sem eru rjómabúin. En það þyrfti að koma slíkum rjómabúum á stofn miklu víðar, og það er yfirleitt ekki hægt, nema með all-riflegum styrk frá hinu opinbera. Þetta hefir ríkið ekki séð sér fært að gera eins og þörf er á.

Þetta frv. mun, ef það verður að l., geta hjálpað bændum á þessu sviði og fullnægt þeirri þörf, sem er fyrir það, að komið verði á fót rjómabúum víðsvegar um landið. Það mun stuðla að bættum hag framleiðendanna og verða til þess, að fleira fólk geti lifað í sveitunum en nú. Það mun líka stuðla að bættum hag alþýðunnar í kaupstöðunum, því það mun hjálpa til þess að hefta aðstreymið til kaupstaðanna og þar með draga úr atvinnuleysinu.

Þetta mál hefir fleiri hliðar. Smjör er holi og batiefnarik fæða. En framboðið á þessari vöru hefir verið það lítið undanfarið, að ekki hefir verið hægt að fullnægja ákvæðum l. um smjörblöndun smjörlikis. Þetta sýnir m. a., hversu þörfin er rík fyrir það, að komið verði upp rjómabúum. Og verði þetta frv. samþ., þá er nokkurn veginn víst, að á næsta ári geta risið upp rjómabú víðsvegar um landið, sem fullnægja þeirri eftirspurn, sem er eftir þessari vöru. Ég mun þess vegna skora á þá n., sem fær þetta frv. til meðferðar, að flýta fyrir afgreiðslu þess.

Ég legg ekki svo mikið upp úr því, hvort frv. fer til landbn. eða fjhn., en það væri e. t. v. bezt fyrir framgang málsins, að það færi til þeirrar n., sem hv. flm. á sæti i, fjhn., og mun ég þess vegna greiða atkv. með því.

ATKVGR.

Fr. v. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Till. um að vísa málinu til fjhn. felld með 10:9 atkv., en samþ. að vísa því til landbn. með 13:5 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framár.

25. Ostrurækt.

Á 37. fundi i Nd., 31. marz, var útbýtt:

Fr. v. til l. um ostrurækt (þmfrv., A. 156).

Á 39. fundi i Nd., 2. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Frsm. (Sigurður E. Hlíðar): Frv. það, sem hér liggur fyrir á þskj. 156, um ostrurækt, er

borið fram af sjútn. þessarar hv. d. eftir ósk atvmrn. Þess skal getið, að sjútn. hafði frv. þetta, ásamt fskj., til meðferðar á síðasta þingi, en vannst þá ekki tími til að bera það fram. Hinsvegar hefir það verið samhljóða vilji sjútn. nú að bera frv. þetta fram á þessu þingi.

Undirbúningur þessa máls er orðinn þó nokkur. Árið 1936 gerði sænskt fyrirtæki, Stigfjordens Ostronodlingar í Skåpesund, fyrirsögn um það til atvmrn., hvort það teldi æskilegt, að gerðar væru tilraunir með ostrurækt hér við land. Og þetta fyrirtæki gerði sig þá líklegt til að vera með í framkvæmdum þess. Þetta félag, Stigfjordens Ostronodlingar, þar það sérstaklega fyrir sig, að ostrurækt væri nauðsynleg, þar sem ostrustofninn sé genginn svo til þurrðar, að það, sem framleitt sé af þessari vöru án sérstakrar ræktunar, sé ekki nægilegt til að svara eftirspurninni eftir þessari vöru. Ostrur, eða perlufiskur öðru nafni, er talin mjög dýrmæt neyzluvara víða um lönd og er þess vegna mjög eftirsótt. Það, sem gerist þá í þessu máli, er það, að atvmrn. snýr sér fyrst og fremst til fiskimálan. og leggur málið fyrir hana. Fiskimálan. lætur svo Árna Friðriksson fiskifræðing rannsaka þetta mál og möguleikana á væntanlegri ostrurækt hér við land. Sú ostrutegund, sem hér er um að ræða, þekktist ekki hér við land. Árni Friðriksson komst að þeirri niðurstöðu, að sennilega væri hægt að rækta ostrur hér við land á svæðinu frá Akranesi og hingað til Reykjavíkur. Hann teiknaði kort af þessum fjörðum og vogum og vikum í sambandi við þessa athugun, sem hann áleit heppilegustu staði á þessu svæði til slíkra tilrauna um ostrurækt. Þetta kort hefir legið fyrir sjútn., og hún hefir athugað það. Eftir þessar rannsóknir lagði fiskimálan. einhuga með því, að þessar tilraunir yrðu leyfðar, og atvmrn. hefir orðið samdóma n. í því. Þess vegna hefir atvmrn. farið fram á það við sjútn. að flytja þetta frv. til l. um, að því skuli heimilt að ákveða í reglugerð, að tiltekin svæði á fjörðum inni skuli um tiltekinn tíma friðuð til ostruræktar fyrir hverskonar veiðum, nema ostruveiðum. Ennfremur skal í þeirri reglugerð ákveðið, hvornig og á hvaða árstíma heimilt sé að stunda ostruveiðar.

Þegar maður lítur á þetta heimildarákvæði og þá friðun, sem hér um ræðir, þá vaknar spurning hjá mönnum um það, hvort hún geti valdið tilfinnanlegri truflun t. d. á laxagöngum og laxveiðum á þessu svæði. Og við fyrsta yfirlestur frv. var ég mjög óviss um, hvort heppilegt væri að leyfa þessa friðun, þar sem einmitt mjög miklar laxalagnir eru uppi í fallvötnum, sem renna í sjó á þessu svæði, og laxveiðar eru líka stundaðar í Hvalfirði. Þeir staðir, sem markaðir eru á kortið, sem Árni Friðriksson hefir gert af þessu svæði og líklegir eru taldir til ostruræktar, eru 15 talsins, og sýnir það, að slík svæði eru á mörgum stöðum á heildarsvæðinu, og einna mest t. d. hér fram undan mynni Laxár í Kjós, inni í Kollafirði og víðar. Auk þess með vesturströnd Hvalfjarðar, en þar er mér sagt, að sé talsverð laxveiði á sumrin. Ég hélt fyrst, að svona friðun eins og til er tekin í frv. mundi trufla

laxagöngur og laxveiðar. Ég leitaði þess vegna upplýsinga nærtækustu sérfræðinga á þessu sviði, þeirra Árna Friðrikssonar fiskifræðings og Pálma Hannessonar rektors, og spurði þá, hvort hér væri hætt á ferðum með þessari friðun, hvað laxagöngur og laxveiðar snerti. Þeir héldu ekki, að það gæti valdið neinni truflun á laxagöngum eða laxveiðum, þótt slík friðun yrði gerð. Það lét ég mér lynda, og hefi þess vegna verið með um að flytja þetta frv. Enda mætti fella inn í frv. till. um, að þessi friðun truflaði ekki laxagöngur eða laxveiðar á svæðinu, ef þess sýnist þörf. En þó virðist mér að slíkri viðbótartill. yrði ofaukið, því að hér stendur í 2. mgr. 1. gr. frv., með leyfi hæstv. forseta: „Ennfremur getur atvnrh. sett þau skilyrði fyrir leyfum þessum, sem hann telur nauðsynleg til verndar hagsmunum ríkis, almennings eða einstakra manna“. Þó að með þessum orðum sé ekki beint ákveðið, að hér skuli sporna við truflun á laxagöngum eða laxveiðum, þá gæti það þó komið undir það ákvæði, sem hér er sett.

Ostruræktarfyriktækið Stigfjords Ostronodlingar hefir farið fram á að fá einkaleyfi til 15 ára til ostruræktar hér við land. En frv. gerir ekki ráð fyrir sérstökum árafjölda í sambandi við einkaleyfið, heldur er gert ráð fyrir, að það verði reglugerðarákvæði og lagt á vald atvnrh., hvort og til hve langs tíma slíkt leyfi skuli veitt. En eins og í grg. getur, er talið, að ostrur þurfi 4—5 ár til þess að ná hæfilegri stærð til matar og þess vegna þurfi leyfistíminn að vera nokkuð langur, til þess að vogandi sé fyrir félagið að fara út í tilraunir, sem mundi óhjákvæmilega fylgja allmikill kostnaður.

Vil ég svo mælast til þess, að frv. verði vísað til 2. umr.

*Pétur Ottesen: Það getur náttúrulega vel verið rétt, að það gæti verið einhvers virði, að hér væri hægt að koma upp þeirri ostrurækt eða ostruframléiðslu, sem gert er ráð fyrir í þessu frv., ef þau skilyrði væru fyrir hendi, sem nauðsynleg eru til þess, að þessi skelfiskur geti þrífist hér við strendur landsins, sem mér skilst, af viðtali við hr. fiskifræðing Árna Friðriksson, að geta brugðið mjög til beggja vona með. Þess vegna væri það, ef þetta gæti gengið, þ. e. ostrurækt hér við strendur landsins, fullkomlega athyglisvert, hvaða leiðir hægt væri að finna til þess að koma þessu í framkvæmd.

Í sambandi við þetta efni, sem hér liggur fyrir, vil ég geta þess, að ég hefi nú verið að reyna í morgun að kynna mér þau skjöl, sem fyrir liggja hér frá því félagi í Svíþjóð, sem hv. frsm. þessa máls nefndi áðan og býðst til að gera tilraunir með ostrurækt hér við land, að mér skilst, ef það fái til þess einkaleyfi um 15 ára bil og að öðru leyti uppfyllt þau skilyrði, sem mér virðist, að það setji, en hv. frsm. minnstist ekki á. En mér virðist, að þessi skilyrði séu alls ekki í samræmi við það frv., sem hv. sjútvn. flytur hér á þskj. 156. Mér virðist, að bæði í 1. og 2. gr. þessa frv., sem eru um aðalkjarna þessa máls, sé eiginlega alveg gengið á svig við þau skilyrði, sem félagið

setur í bréfi, sem hér liggur fyrir frá því og dagsett er 21. des. 1936. Því að eins og hv. frsm. sagði, var hafið máls á þessu einmitt á því ári. Í 1. gr. þessa frv. er talað um það í sambandi við þessa ostrurækt og þessar ostruveiðar, að friða í því sambandi tiltekin svæði á fjörðum inni. En í þessu bréfi, sem hér liggur fyrir frá félaginu, er gengið út frá því sem alveg sjálfsögðum hlut, að þeir firðir, sem þessa ræktun á að stunda í, verði algerlega lokaðir fyrir öllum öðrum veiðum. Það er talað um í þessu bréfi einn eða tvo firði, sem þessar tilraunir yrðu gerðar í og þá yrði algerlega lokað fyrir allri annari veiði. Þess vegna er ég dálitið undrandi yfir því, þar sem þetta frv. er miðað allt við framkvæmdir þessa eina félags, að upp í frv. skuli ekki vera tekin þau skilyrði, sem í þessu bréfi eru sett og verður að telja nauðsynleg til þess að leggja út í þessa ostrurækt, sem þar er um að ræða. Það leiðir líka alveg af sjálfu sér, hvernig útkoman yrði af því, ef fara ætti að friða einhvern tiltekin smásvæði inni á mjóum fjörðum og eiga svo að gæta þess, að veiðiskapur yrði ekki stundaður þar, þó að hann væri stundaður á firðinum annarsstaðar. Slíkt næði vitanlega ekki nokkurri átt.

Þá er hér í frv. talað um að veita sérleyfi innlendum og erlendum félögum og einstaklingum. Hér er þó auðvitað ekki um annað að ræða en að veita þessu ákveðna félagi sérleyfið. Því er þá ekki tekið upp í frv., að það eigi að veita erlendu félagi þetta sérleyfi? Ef um sérleyfi til innlendra félaga er að ræða, þá er vanalega tiltekinn sá félagsskapur, sem veita á leyfið. Mér virðist því hér í frv. verið að fara hjákátlega fyrir utan og ofan það, sem um er í raun og veru að ræða, því að hér er um að ræða einkaleyfi til handa þessu tiltekna félagi.

Það eru aðeins tveir firðir, sem ætlað er til, að þessi ostrurækt verði stunduð í, þ. e. Hvalfjörður og Kollafjörður. Nú veit ég, að ef eitt-hvað yrði úr þessum framkvæmdum, þá kæmu þær ekki til mála á öðrum grundvelli en þeim, sem þetta félag vill reyna, sem vitanlega hefir þekkingu á þessum veiðiskap. Og þá verður þó ekkert framkvæmt í þessu, nema með því að banna alla veiði á þessum stöðum, sem gert er ráð fyrir að framkvæma þessa ostrurækt og ostruveiðar á. Nú hagar svo til, a. m. k. í Hvalfirði, að þar eru á sumum tímum árs — það eru þó áraskipti að því — stundaðar nokkuð handfæra- og lóðaveiðar, auk þess sem þar er um nokkra laxveiði og hrognkelsaveiði að ræða, sömuleiðis beitutekju og annað þess háttar, sem mér virðist allt saman koma í bága við þær fyrirlitanir, sem hér er verið með á ferð í sambandi við þessa ostrurækt. Það má vel vera, að þetta hafi ekki áhrif á laxgöngu upp í árnar, en það vill svo til, að í Hvalfirði eru skilyrði til laxveiða í sjó frá þó nokkrum fjörðum, og þessi laxveiði er nú þegar þó nokkuð stunduð, þó að dálitil áraskipti séu að því eftir laxgöngu, hvaða arð þessi veiði gefur. Nú sé ég á þessu korti, sem ég hefi, að a. m. k. 1—2 staðir eru sérstaklega valdir til að framkvæma þessa ostrurækt, einmitt þar sem þessi laxveiði í sjó er stunduð. Hvort sem um er að

ræða friðun á öllum firðinum eða aðeins þessum tilteknu svæðum, þá yrði vitanlega laxveiði og hrognkelsaveiði að vikja af þessum svæðum, sem sérstaklega eru talin hentug fyrir ostruræktina. Sama er að segja um Kollafjörð; þar er laxveiði og hrognkelsaveiði og líka nokkur fiskveiði bæði vor og haust. Ég held því, að athuga verði betur en gert hefir verið, hvort rétt sé að fórna öllum þessum fiskveiðum fyrir þá ávinningsson, sem hér er um að ræða, hvort rétt sé að banna á þeim tilteknu svæðum að veiða allar fisktegundir, þorsk, þyrskling, ýsu, lax, hrognkelsi og skelfisk, fyrir vantanlega hagsmuni af þessari ostrurækt, og verður vitanlega að miða við það, sem kunnugir menn, sem fyrir þessu frv. standa, segja um það, hvað við þurfum til þess, að vanta megi nokkurs árangurs af þessari ostrurækt, sem útheimtir algerða friðun á þeim svæðum, þar sem um slíkt getur verið að ræða.

Í 3. gr. er talað um, að fullar bætur skuli koma fyrir þær takmarkanir á afnotarétti, sem þessi ostrurækt hefir í för með sér, en hvergi er talað um, hverjir eigi að greiða þessar bætur. Ég býst því við, að það eigi að koma í hlut ríkissjóðs, þó að hér eigi að vera um að ræða einkaleyfi til handa sérstökum félagi, því að í frv. er farið fram á, að félagið eigi að borga kostnað af mati, og þá hlýtur það að vera ríkissjóður, sem á að greiða bæturnar. Ég verð að segja, að þar sem á að gefa einkaleyfi til slíkra hluta, og þar sem þetta félag virðist heldur sækja á að fá það einkaleyfi, þá væri eðlilegt, að það ætti að svara til bóta fyrir þær takmarkanir annarar veiði, sem yrði að gera, til þess að tryggja því árangur af þessari veiði.

Hv. frsm. var að tala um, að eðlilegt væri, að þetta félag þyrfti að fá nokkuð langan leyfistíma til þess að fá upp borinn þann kostnað, sem það mundi þurfa að leggja í við þetta allt saman. Mér virðist nú eftir þeim bréfum, sem ég minntist á, að þetta félag sýndi fullkomna viðleitni til að tryggja sig, að enduðum leyfistímanum, því að í bréfinu stendur, að ef stj. þóknast ekki að endurnýja einkaleyfið þeim til handa eftir 15 ár, þá ganga þeir út frá því sem sjálfsgöðu, að þeir leggja fram skriflegar skýrslur um, hvað öll þeirra fyrirhöfn í sambandi við þetta hafi kostað þá, og svo ætla þeir að koma með reikning yfir, hvað þeir hafi fengið í aðra hönd fyrir þennan veiðiskap, og ef þeir hafa samkvæmt þessum reikningum orðið fyrir tapi, þá virðist mér, að þeir gangi út frá, að ríkissjóður greiði þeim mismuninn. Þeir virðast því ætla að tryggja sig vel, hvort sem þeir fá einkaleyfið endurnýjað eða ekki.

Mér virðast sem sagt vera allmiklir agnárar á þessu frv. og vildi mjög óska eftir því, að sjútn., sem flytur þetta mál einróma, taki það til nýrrar athugunar og vegi og meti betur en mér virðist hún enn hafa gert þá hagsmunavon, sem hér getur verið á ferðinni, og það hagsmunaaufsal, sem ég geri ráð fyrir, að verði í sambandi við þessar tilraunir, sem eru ekkert smáræði, ef framkvæma á þetta á þeim grundvelli, sem einkaleyfisbeiðendur ganga alveg út frá sem sjálfsgöðum hlut, sem sé að banna all-

ar veiðar á þeim fjörðum, þar sem tilraunirnar á að gera, og það leiðir af sjálfu sér, fyrst þarf friðun, því að hún er óframkvæmanleg nema með því að banna alla veiði á viðkomandi stöðum.

Frsm. (Sigurður E. Hlíðar): Hv. þm. Borgf. finnst, að ýmsir agnárar séu á þessu frv., sérstaklega þegar hann ber frv. saman við þau málskjöl, sem Stigfjordsens Ostronodlingar hefir lagt fram í þessu máli, sérstaklega með það í vöndum, að félagið fái einkaleyfi til ostruræktar, en frv. er alveg óbundið við þetta sænska félag, þó að það hafi orðið til þess að vekja máls á þessu, og af þeim ástæðum hafi atvitrn. látið semja þetta frv. með ósk um, að það yrði borið fram á Alþingi.

Eins og hv. þm. Borgf. tók réttilega fram, þá má samkvæmt þessu frv. veita einkaleyfið innlendu eða erlendu félagi eða einstaklingum, en ekki tekið fram, að það sé þetta félag öðrum fremur, en öll ákvæði frv. miða að því, að atvitrh. hafi óbundnar hendur um leyfisveitingar.

Hv. þm. Borgf. fannst lítið samræmi milli 1. gr. frv. og þeirra skilyrða, sem Stigfjordsens Ostronodlingar hefir sett, að því leyti að þeir ætlist til að fá vissa firði alveg friðaða til þessarar ræktunar, en frv. ætlist til, að þeir fái tiltekin svæði á fjörðum inni, sem séu friðuð um tiltekinn tíma til ostruræktar. Á þessu byggist afarmakið, og á því t. d. grundvallast afstaða mín til frv., að ef í því hefði staðið, að átt hefði að loka heilum fjörðum, mundi ég ekki hafa getað mælt með frv., þar sem það mundi alveg teppa laxveiði á laxrikustu stöðunum við innanverðan Faxaflóa. Og eftir þeim upplýsingum, sem ég hefi fengið frá þessum tveimur sérfræðingum, sem ég gat um, þá verða þessir firðir eftir sem áður opnir fyrir laxgöngu, og laxveiði mundi tæplega hindrast, af því að ostran er botndýr, sem færast ekki úr stað sjálfrátt, og þarf sérstök veiðiáhöld til að trufla legu hennar. Þau veiðiáhöld, sem notuð eru til laxveiða, mundu því ekki þurfa að trufla ostruna í þessum fjörðum. Laxinn er ekki veiddur með „hrifum“, en það er einmitt slíkt áhald, sem þeir sænsku leyfisbeiðendur leggja áherzlu á, að ekki sé notað við annan veiðiskap, þar sem ostran er. Ég held því, að ekki sé mjög mikil hætt á ferðum með laxveiðarnar, þegar svona er um búð. Áftur á móti er það rétt hjá hv. þm. Borgf., að beitutekjan mundi truflast í Hvalfirði, af því að til þeirra veiða mundu vera notuð samskonar veiðiáhöld og til ostruveiðanna.

Það er réttilega tekið fram hjá hv. þm. Borgf., að hvergi er talað um, hverjir skuli greiða skaðabæturnar. Ég geri ráð fyrir, að öll n. hafi lítið svo á, að ríkissjóður mundi þar hlaupa undir bagga, því að ákvæði 3. gr. eru, að því er þetta snertir, aðeins um matið.

Eins og ég tók fram áðan, þá byggir n. sína afstöðu mjög á áliti sérfræðinga, sérstaklega Árna Friðrikssonar, sem fiskimálanefnd hefir fengið til þess að rannsaka þetta mál, og hefir hann komið að þeirri niðurstöðu, að hvergi

hér við land sé hugsanlegt að rækta ostru, nema á þessum 2 stöðum, sem hann hefir markað á það kort, sem getið hefir verið um. Ennfremur byggir n. mikið á þeim upplýsingum, sem þessi maður hefir gefið okkur um, að laxgöngu mundi engin hætta stafa af þessum aðgerðum, og það vildi ég taka skýrt fram, því að mér var ljóst, að hér gat verið hætta á ferðum, en ég vil beygja mig fyrir umsögn þeirra manna, sem ég tel færa og fróðasta á þessu sviði.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 18 shlj. atkv.

Á 41. fundi í Nd., 5. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

26. Fiskimálanefnd o. fl.

Á 45. fundi í Nd., 9. apríl, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á l. nr. 75 31. des. 1937, um fiskimálanefnd, útflutning á fiski, hagnýtingu markaða o. fl. (þmfrv., A. 208).

Á 46. fundi í Nd., 11. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Sigurður Kristjánsson): Samkv. l. um fiskimálan. ber að styrkja félög manna, verkamanna, sjómanna og annara, til að kaupa eða láta smíða og gera út nýttizku togara. Svo er fyrir mælt, að styrkurinn skuli nema 20% af kaupverði hvers togara, sem keyptur verður. Styrkur þessi er bundinn því skilyrði, að félög þau, sem kunna að verða stofnuð eða eru til og vilja hagnýta sér þennan styrk, eiga að leggja fram 15—20% af kostnaði við kaup á þessum útgerðartækjum. Fiskimálasjóði, sem leggur fram styrk þennan, eru tryggðar tekjur, sem nema fullri ½ millj. kr. á ári; þar af leggur ríkissjóður fram 400 þús. kr. og svo fær sjóðurinn ½% af andvirði útflutts fiskjar og fiskafurða, annara en sildarafurða. Þetta fé hefir ekkert verið notað, og mér er sagt, að ástæðan sé sú, að engin félög hafi komið fram, sem sótt hafi um þennan styrk, og mun ástæða þess vera fyrst og fremst sú, að engir hafi getað eða viljað leggja fram hið tilskilda fjárframlag, 15—20%, gegn þessum 25% styrk. Ég tel ekki rétt, þar sem fé þetta er tekið og lagt í sjóð, annað en að það komi sjávarútveginum í heild að gagni á sem svipaðastan hátt og til hefir verið rellazt, sem sé með því að auka útgerðartækin. Hver sem skipin væru, miðar það að því að auka framleiðsluna og atvinnumöguleikana bæði fyrir sjómenn og þá, sem fiskvinnu stunda í landi. Mér er kunnugt um, að

menn eru fúsir til að leggja fram þetta tilskilda fé í þeim tilgangi að láta byggja vélbáta, og fyrst féð hefir ekki verið notað enn til togara-kaupa, þá finnst mér sjálfsagt að láta vélbáta koma undir sömu skilyrði og sjá þá, hvort menn yrðu ekki til þess hér eða í öðrum útvegsstöðvum landsins að leggja fram fé í þeim tilgangi að gera út mótorskip, og þannig verði fullnægt því, sem menn verða að álíta, að hafi verið aðaltilgangur með stofnun þessa sjóðs, að auka framleiðslutækin og magn útflutningsvöru og bæta atvinnuskilyrðin í landinu.

Ég ætla ekki að eyða að þessu fleiri orðum. Málið er mjög einfalt og þarf ekki frekari skýringa við, en ég vil fara fram á, að málinu verði tekið vinsamlega og að þessari umr. lokinni verði því vísað til 2. umr. og sjútnv.

*Emil Jónsson: Það er rétt, sem hv. flm. sagði, að mál þetta er ofureinfalt og þarf ekki um það að fara mörgum orðum, en mig langar til þess að minnst á eitt atriði. Mér virtist skína í það hjá hv. flm., að fullreynt væri um, að ekki yrðu mynduð þau félög til togara-kaupa, sem gert er ráð fyrir í l. um fiskimálan. Endurnýjun togaraflotans er út af fyrir sig svo mikið mál, að ég ætla ekki að fara að ræða það sérstaklega, enda veit ég, að hv. flm. og öðrum þm. er ljós sú höfuðnaðsyn, sem það er, að hann verði endurnýjaður í náninni framtíð. Það eru liðin ein 7 eða 8 ár síðan nýir togarar komu til landsins, og meðalaldur togara-anna er kominn upp undir 20 ár og þeir farnir að ganga mjög úr sér og versna með hverju ári, sem liður. Jafnframt því eykst þörfin á að veita þessu máli mikla athygli. Það eina, sem ég hefi við þetta frv. að athuga, er það, er ég nú vil benda þeim hv. nm. á, er fá málið til meðferðar. Það er, að engar þær ráðstafanir verði gerðar, er fyrirbyggja, að fiskimálan. taki að uppfylla það hlutverk sitt, að styðja að endurnýjun togaraflotans að einhverju leyti, sem sé að útiloka ekki þau félög, sem stofnuð kunna að verða í framtíðinni, frá því að njóta þessa styrks. Ég veit ekki, hversu mikil viðleitni hefir verið sýnd, eða hvort hún hefir verið nokkur, af hálfu hins opinbera til að safna saman sjómönnum og öðrum þeim, sem áhuga hafa fyrir því að mynda togarafélög með stuðningi fiskimálasjóðs. En um það þyrfti einhver maður að hafa forystu. Einnig horfir dálitið öðruvísi við nú en áður um að styðja mótorbátatúgerð, ef frv. það um fiskveiðasjóð, sem nú liggur fyrir þinginu, verður samþ.

Fyrir undanförunum þingum hafa legið ýms frv. um breyt. á fiskveiðasjóði, sem hafa verið flutt sitt af hverjum flokki og ekki náðst samkomulag um neitt þeirra. Frv., sem nú liggur fyrir, kom fram frá sjútnv. Ed., og virðist hún standa einhuga að því, og er það mjög í sömu átt og sum af þeim frv., er áður hafa verið flutt. Er þar gert ráð fyrir, að lána megi út á vélbáta allt að 7/10 af verði þeirra. Ef þetta verður að l., er ólíkt hægara fyrir menn en áður að afla sér þessara tækja, og því síður ástæða til að veita beinan styrk til þess.

Ég álít mjög nauðsynlegt, að ýtt sé undir

aukningu vélbátaflotans, og ég skal sízt leggja stein í götu þeirrar viðleitni, sem að því stuðlar, en ég vil vekja athygli hv. nm. á, að endurnýjun togarafлотans má ekki heldur hindra á neinn hátt. Ef þetta ákvæði frv. væri sett inn í l. um fiskimálan. og fé hennar yrði eytt alveg til þessa fyrstu árin, þá myndi það hindra endurnýjun togarafлотans, því þótt þetta sé allveruleg fjárhæð, þá nægir hún ekki til stórfraukvæmda, sé henni skipt.

***Ísleifur Högnason:** Ég verð að lýsa ánægju minni yfir því, að þetta frv. er fram komið, og ég er með því í öllum aðalatriðum. Eins og hv. flm. mælti með því, skildist mér, að fé fiskimálan. ætti að verja til að styrkja kaup nýrra vélbáta, en samkv. frv. mætti e. t. v. mis-skilja þetta svo, að félögum þeim, sem styrkina fá, væri heimilt að nota hann til að kaupa fyrir gamla báta, en þessu álit ég, að ætti að breyta svo, að skýrt sé tekið fram, að átt sé við nýbyggingu vélskipa.

Annað hefi ég ekki við frv. að athuga, en ég mun bera fram brtt. við fjárl.frv. um, að ríkissjóði sé heimilað að styrkja nýbyggingu mótor-skipa með ábyrgðarheimild.

***Flm. (Sigurður Kristjánsson):** Ég get tekið undir það, sem hv. 7. landsk. sagði, að það er mikil nauðsyn að endurnýja togarafлотann, og ég hefi áður haft tækifæri til að láta þá skoðun mína í ljós. En ég geri ráð fyrir, að þótt þessi breyt. kæmist inn í l. um fiskimálan., þá myndi n. láta það ganga fyrir, ef unnt væri að fá menn til að leggja fé í togara. Það er rétt, sem hv. 7. landsk. segir, að togarafлотinn er orðinn svo gamall, að mjög er óalitlegt og mjög lítil skilyrði virðast vera fyrir því, að þeir togara-eigendur, sem nú eru, hafi fé til að endurnýja flotan, nema árferði breytist mikið til batnaðar. Frv. er ekki borið fram í þeim tilgangi að koma á neinn hátt í veg fyrir þennan höfuðtilgang laganna, að togarafлотinn megi aukast og endurnýjast, en það er alveg víst, að tregðan á því að hagnýta sér þennan styrk stafar af því, að það er nokkuð mikið í að ráðast að stofna togarautgerðarfélag, en miklu víðráðanlegra er að stofna félög um vélbáta, og ég vænti, að þótt þetta frv. verði að l., þá verði það ekki skilið á þann hátt, að vélbátakaup eigi að koma í stað togarakaupa og rýma togurum á brott. Það er mín skoðun enn, eins og alltaf hefir verið, að togarar séu og eigi að vera framtíðar veiðitæki okkar, en það hagar svo til á mörgum stöðum á landinu, að ekki er hægt að gera út togara þaðan, en þeir verða að haldast uppi að mestu leyti á sjávarútvegi. Útvegurinn verður því, eins og eðlilegt er, að hafa tæki af öllum stærðum, allt frá róðrabátum upp í nýtzku togara.

Út af því, sem hv. 5. landsk. sagði, skal ég geta þess, að ég leit svo á, að með ákvæði 1. gr. frv. væri í raun og veru slegið föstu, að skip þau, er styrkur fengist til, væru ný og nýtzku bátar, því þar er tekið fram, að styrkurinn skuli veittur með sömu skilyrðum og til togaranna, en um þá er tekið fram, að þeir skuli

vera nýtzku togarar. Það getur verið, að þetta sé ekki rétt skilið hjá mér, og ég mundi þakksamlega ganga inn á breytingar, er fram kunna að koma í þessa átt, væri það ekki á annan hátt öruggt, að það næðist, sem var tilgangur minn, að það væri tryggt, að skipin væru ný, nýtzku skip.

***Pétur Ottesen:** Ég vil mæla með því, að slík breyt. sem þessi verði gerð á l. frá síðasta þingi um fiskimálan., útflutning á fiski, hagnýtingu markaða o. fl. Eftir því, sem það mál horfir við frá minum bæjardyrum séð, virðis mér ekki síður ástæða til að leggja því lið, að hægt sé að láta byggja eða kaupa vel útbúna fiskibáta af hentugri stærð, en að gera slíkar ráðstafanir til að auka togarafлотann, og þótt í l. sé ákveðið, að fé þessu skuli varið til þess, finnst mér ekki hyggilegra, fyrst fjárframlög virðast ekki ætla að fást lögum samkv. til togarakaupa, að sjávarútvegurinn sé þá látinn fara á mis við þann stuðning, sem honum getur verið að þessu fé, sem hér er rætt um. Því virðist mér frá minnu sjónarmiði, að að þessu fé eigi að standa jafnopinna aðgangur samkv. l., hvort sem um er að ræða aukningu togarafлотans eða vélbátaflotans. Svo stendur á um vélbátaflotan, a. m. k. sumstaðar í verstöðvunum, að bátarnir, sem þar eru, eru ekki stærri en það, að þeir geta aðeins stundað þorskveiðar frá þessum veiðistöðvum, en geta ekki t. d. stundað sildveiðar fyrir Norðurlandi, en það er mikill ágalli á útgerðinni eða útgerðartækjunum eins og nú er komið, þegar þorskveiðin bregzt ár eftir ár, en sildveiðin gefur góðan arð, að geta þá ekki notað sér þessa aðstöðu til sildveiða, með því að hafa nægilega stóra báta, svo að hægt sé að nota þá jöfnun höndum við þorskveiðar og sildveiðar. Ég álit, að endurnýjun og aukning vélbátaflotans sé engu síður nauðsynleg en endurnýjun togarafлотans, og því virðist mér þetta fjárframlag eigi að standa jafnopið samkv. l. öllum þeim mönnum, sem geta uppfyllt lagaákvæði um fjárframlag í þessu skyni, hvort sem þeir snúa sér að því að kaupa sér vélbáta eða togarar. Með því móti verður þetta fé sjávarútveginum verulega til stuðnings. Get ég tekið undir með hv. flm. um að óska, að þessi breyt. fái góðar undirtektir og greiða afgreiðslu á þessu þingi.

***Emil Jónsson:** Aðeins nokkur orð til viðbótar því, sem ég sagði áðan um þetta mál. Eins og ég viðurkenndi og undirstrikaði áðan, að endurnýjun togarafлотans er nauðsynleg, þá viðurkenni ég einnig nauðsynina á endurnýjun vélbátaflotans. En ég vil aðeins benda á þá hættu, sem af því gæti stafað, ef l. hrófluðu við þeim fjárveitingum, sem þegar eru veittar í því augnamiði að styrkja togarafлотann. Ef farið verður að skerða það fé að verulegu leyti, þá er útséð um togarana. Því vil ég leggja áherzlu á, að fyrst og fremst verði séð fyrir þeim og að það mál verði leyst á þann hátt, sem um hefir verið talað, þ. e. a. s. að fengnir verði 2 nýir togarar, og síðan verði snúð að stuðningi við vélbátana.

Ég vænti, að um þetta geti náðst samkomulag, þannig, að bæði málin verði leyst, en ekki annað leyst á kostnað hins; það er það, sem nauðsynlegt er. Um þetta hafa farið fram samninga-umleitanir og samtöl milli Alþfl. og Framsfl., og vænti ég, að árangurinn verði sá, að bæði málin verði leidd til lykta, en ekki annað málið leyst á kostnað hins.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til sjútvn. með 21 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

27. Afréttarlönd í Mýrasýslu o. fl.

Á 47. fundi í Nd., 12. apríl, var útbýtt:
Frv. til 1. um heimild fyrir ríkisstj. til að selja afréttarlönd í Mýrasýslu o. fl. (þmfrv., A. 234).

Á 48. fundi í Nd., 13. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

***Frsm. (Bjarni Ásgeirsson):** Þetta mál er, eins og í grg. segir, flutt í þeim tilgangi að bæta úr skorti einstakra sveita og sveitarhluta í Mýrasýslu á afréttarlöndum. Það hefir legið fyrir þinginu oftar en einu sinni áður, en ekki náð fram að ganga, af því að þingið hefir litið svo á, að það væri ekki komið á það stig heima í héraði, að tímabært væri að afgr. það með 1. Nú hafa farið fram fundahöld í héraði, og málið er komið á þann rekspól, að óhætt er að segja, að sú lausn þess, sem hér er lögð til, muni jafna að mestu leyti þann ágreining, sem um það hefir verið undanfarin ár.

Aðalágreiningerinn stafar af því, að afréttarlönd, sem Borgahreppingar hafa haft þörf fyrir, hafa legið innan Stafholtstungnahrepps og verið eign Stafholtskirkju. En nú hafa farið fram makaskipti milli eiganda Svignaskarðs og forráðamanna kirkjujarðasjóðs á nokkrum hluta þessa afréttarlands, og hefir hinn nýi eigandi landsins leigt Borgarhreppi það og tryggt honum landið til eignar eftir sinn dag. Auðvitað hefir þarna borið á nokkurri misklið, bæði af hálfu Stafholtstungnamanna og í Borgarhreppi sjálfum, þar sem Borgahreppingar óskuðu að eignast landið. En til þess að bæta úr skorti á afréttarlandi fyrir Stafholtstungnamenn, er í 1. gr. frv. heimild til að selja upprekstrarfél. Brekkuréttar — en í því eru þeir menn í Stafholtstungnahreppi, sem vantar afréttarlönd, — afréttarlönd, sem Stafholtskirkja á í Norðurárdalshreppi.

Í síðari hluta gr. er ákvæðið, að um næstu 8 ár skuli mönnum, með tilliti til mæðiveikinnar, gefinn frestur á að nota kaupréttinn.

Þá er í 3. gr. heimild til að selja Borgarhreppi og Borgarneshreppi í Mýrasýslu jörðina Grisartungu í Stafholtstungnahreppi, en hún hefir til skamms tíma verið byggð.

Í 5. gr. er ákvæði um girðingu til öryggis því, að fé af afréttunum renni ekki á heimalönd Stafholtstungnamanna.

Í 7. gr. er ákvæði um, hvað gera skuli, ef ekki verður samkomulag um bætur. Þar skulu metnar af þriggja manna n.

Ég vil vænta þess, að frv. verði samþ. til 2. umr. og afgr. frá þessu þingi, því að það yrði, eins og ég hefi tekið fram, til að útkljá deilur í héraði um þetta mál.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 19 shlj. atkv.

Á 50. fundi í Nd., 20. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

1. gr. samþ. með 17 shlj. atkv.

2.—9. gr. samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 19 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

28. Tilraunabú.

Á 48. fundi í Nd., 13. apríl, var útbýtt:
Frv. til 1. um stofnun tilraunabúa (þmfrv., A. 241).

Á 49. fundi í Nd., 19. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 21 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Ég hefi leyft mér að koma fram með frv. þetta nú, enda þótt allmjög sé liðið á tíma þingsins og því sé fyrirsjáanlegt, að ekki verði tækifæri til þess að sinna því mikið nú. En ég hefi viljað hreyfa því eigi að síður, ef það mætti verða til þess að flýta fyrir því síðar meir og fá menn til að athuga það jafnvel betur en mér hefir gefizt kostur á.

Um efni frv. get ég að mestu skirskotað til grg. þeirrar, sem því fylgir. Ég þykist vita, að hv. þdm. sé ljóst, að starfsemi sú, sem frv. ræðir um, er þýðingarmikil og getur leitt margt gott af sér, ef hægt er að sinna henni eins vel og nauðsyn ber til, og jafnframt hitt, að eigi að vænta árangurs af henni, þá útheimtir hún mikla fjármuni um langan tíma.

Að við höfum hafizt svo seint handa með framkvæmdir í þessu stórmáli, stafar ekki af

því, að við höfum ekki tekið eftir, að slíkar starfsemi sem þessarar væri hér full þörf, heldur hefir um það ráðið fjárskortur o. fl. Enda þótt sá lítil visir að tilraunastarfsemi, sem við höfum komið upp, hafi haft yfir litlu fé og litlum starfskröftum að ráða, þá hefir hann eigi að síður borið nokkurn árangur, þó að starfsemin verði að teljast mjög skammt á veg komin, ef við mælum okkur á mælikvarða stórþjóðanna í þessum efnunum.

Þegar það auðnast að koma þessari starfsemi í nokkurnveginn nútímahorf, þá mun fara hér eins og alstaðar annarsstaðar, að hún verði landbúnaðinum til mikilla hagsbóta, svo mikilla, að um slíkt verði engar áætlanir gerðar á þessu stigi málsins. Að ég hefi viljað hreyfa þessu nú, er eins og ég þegar hefi tekið fram, til þess að fá menn til meiri umhugsunar um þetta en verið hefir. Fyrirkomulagið á starfrækslunni, þegar að framkvæmdum verður horfið, umfram það, sem nú er, verður að fara eftir því, sem bezt hentar í hverri grein, og að sjálfsgöðu að sníða alstaðar stakk eftir vexti.

Að sjálfsgöðu get ég ekki ætlað til, að hv. landbn. geti offrað miklum tíma í þetta mál á þessu þingi, þar sem svo mjög er orðið áliðið þingtímans, en hins vil ég vænta, að hún gefi því síðar meir þeim mun meiri gaum og greiði þá fyrir því á þann veg, sem bezt má verða.

Um skýringar á hinum ýmsu atriðum frv. vísa ég til grg. Ég vil geta þess, að af vangá hafði fallið niður í handritinu, sem fór í prentun, í 3. gr. B. við 2. tölul. orðin: Jafnframt sé lögð áherzla á gæði ullar. — Geri ég svo að till. minni, að málinu verði vísað til 2. umr. og landbn. að umr. lokinni.

Steingrímur Steinþórsson: Mér þykir rétt að segja nokkur orð um þetta mál, enda þótt ég sé í n. þeirri, sem fær það til meðferðar.

Það er rétt, að hér er um stórmál að ræða, sem vel þarf að athuga. Nú er varið um 2 millj. kr. úr ríkissjóði til landbúnaðarins. Það ræður því af líkum, að það varðar miklu, að því fé sé vel og hagkvæmlega varið. Það er stórmikið fé á okkar mælikvarða og það veltur á miklu, að það sé notað á réttan hátt. Það er rétt, sem hv. flm. frv. tók fram í framsöguræðu sinni, að það er svo miklu minna, sem Íslendingar leggja hlutfallslega fram til ýmskonar tilraunastarfsemi, en flestar aðrar menningarþjóðir gera, þar sem landbúnaður er stundaður eitt-hvað verulega, og þess vegna er það réttlátt að taka þetta mál til athugunar, og það ræki-legrar athugunar. En hitt orkar nokkuð tvi-mælis, hvort þetta frv. eins og það liggur fyrir geti leyst þetta mál á réttan hátt.

Það er hér gert ráð fyrir því, að sett séu á stofn tilraunabú sitt í hverjum landsfjórðungi. Nú er það svo, að það hefir verið nokkur tilraunastarfsemi hér á landi, og hún hefir verið rekin alla leið frá aldamótum. Þegar Búnaðarfélag Íslands var stofnað um aldamótin, þá hóf það tilraunastarfsemi hér í Reykjavík, sem svo hefir verið haldið áfram á Samsstöðum og að nokkru leyti á Laugarvatni. Þegar Ræktunarfélag Norðurlands var stofnað 1903, þá byrjaði

það á tilraunastarfsemi, sem svo hefir verið aðalverkefni þess síðan, enda mun hún halda nafni þess á lofti mest af öllu því, sem það hefir gert í þau 35 ár, sem það er nú búið að starfa. Það er enginn vafi á því, að sú tilraunastarfsemi, sem þar hefir verið rekin með tilförlulega mjög litlu fjármagni, hefir gert mjög mikið gagn. Ég vil í því sambandi nefna eitt dæmi. Strax og þessar tilraunastöðvar hófu starfsemi sína gerðu þær tilraunir með sáðslétturæktun. En svo einkennilega vildi til, að tilraunastöðvunum heppnaðist þetta vel, en bændum þeim, sem ætluðu að taka það eftir þeim, heppnaðist það ekki. Og fram yfir 1920 var mikill munur á því, sem bændur fengu í „praksis“ með því að nota grasfræktun, og því, sem fékkst á tilraunastöðvunum. Þá sögðu margir sem svo: Hvaða gagn er að því, þó hægt sé að búa til góð sáðsléttutún á tilraunastöðvunum, ef það er ekki hægt hjá bændunum sjálfum? En það hefir nú sýnt sig, að tilraunastöðvarnar höfðu rétt fyrir sér, en bændur höfðu ekki lært að notfæra sér það, sem þær kunnu og gátu gert. Nú má segja, að lausn sé fengin á þessu. Ég bendi á þetta til þess að sýna, að á vissum sviðum hefir ótrúlega mikill árangur náðst með þeirri litlu fjárveitingu, sem til þessa hefir verið veitt.

Við höfum nú 2 tilraunastöðvar, sem fást við tilraunir með jarðyrkju. Það eru tilraunastöð Ræktunarfélags Norðurlands á Akureyri og tilraunastöðin á Samsstöðum, og svo er lítillaga fengist við tilraunir á Eiðum. Það má því segja, að það sé visir til tilraunastöðva í 3 fjórðungum hér á landi, eða tilraunabú, eins og það er nefnt hér í þessu frv. Þessar tilraunastöðvar fást að visu eingöngu við tilraunir með jarðrækt, en ekki með búpeningsrækt. Þessar tilraunastöðvar hafa nú samtals 25 þús. kr. styrk af opinberu fé til þessarar starfsemi, sem er mjög lítið fé samanborið við það, sem slíkar stöðvar hafa erlendis, svo það er ekki hægt að búast við hliðstæðum árangri.

En það, sem ég vildi benda á við þessa 1. umr., er, að mér virðist það, að miða við 4 bú, sitt í hverjum landsfjórðungi, sé nokkuð þröngt. Ég held, að það þyrfti að taka þetta til ræki-legrar yfirvegunar, áður en slík skipan er á þessu gerð. Það verður vitanlega að skoða þær stöðvar, sem þegar eru reknar af Ræktunarfélaginu á Akureyri og Búnaðarfélagi Íslands á Samsstöðum, sem uppistöðu í þessi væntanlegu tilraunabú. Það er búið að kosta miklu fé til beggja þessara staða, og það eru miklir möguleikar til þess að halda áfram stóru auknum tilraunum á þessum stöðum.

Ég vil í þessu sambandi minna á, að það eru rekin opinber bú við bændaskólana, og það mun hafa vakað fyrir þeim, sem undirbjuggu bændaskólalögin á sínum tíma, að þessi bú væru að einhverju leyti notuð til tilraunastarfsemi, annaðhvort snertandi búfjárrækt eða jarðrækt. Það þarf því að athuga í sambandi við þetta frv., að hve miklu leyti eigi að taka skólabúin við bændaskólana inn í tilraunastarfsemina. Það er nokkuð, sem mælir með því, og nokkuð, sem mælir á móti því. Þeir piltar,

sem þar vinna, þurfa að fá að vinna að almennt landbúnaðarstarfsemi, og að því leyti er ekki heppilegt, að búin væru öll sett í tilraunastarfsemi, sem yrði kannske nokkuð fjarri eðlilegum búrekstri. Það er svo aftur ýmislegt, sem mæli með því, að tilraunastarfsemi sé rekin þar.

Ég sé ekki, að það verði neitt úr landbúnaðardeildinni við atvinnudeild háskólans á annan hátt en þann, að hún fái bú til umráða í nágrenni Reykjavíkur, þar sem gerðar væru ýmskonar tilraunir með búpening, bæði fódurtílaunir og sjúkdómatílaunir og að einhverju leyti jarðræktartílaunir. Þetta bú yrði að vera í nágrenni við Reykjavík. Ég vil með þessu benda á, að það er dálítið erfitt að hnitmiða þetta við 4 bú, sitt í hverjum landsfjórðungi. Min skoðun er sú, að þetta mál þurfi að yfirvega miklu meira, og sé einmitt um verkefni að ræða, sem ekki verði leyst til hlitar nema skipuð verði mþn. til að taka þetta til athugunar, því þetta er í eðli sínu svo stórt mál. En hinsvegar eru svo litlir möguleikar fyrir okkur að geta lagt verulegt fjármagn til þessara hluta. Við verðum að gera okkur ljóst, að ef á að setja upp regluleg tilraunabú, sem eigi jöfnum höndum að fást við tilraunir snertandi jarðrækt og búfjárrækt, þá kosta slík bú stórfé, ef þau eiga að vera búin svipuðum tækjum og nú eru gerðar kröfur um til slíkra tilraunastöðva erlendis. Og þetta mál verður að taka upp á þeim grundvelli, að athugaðir séu hinir fjárhagslegu möguleikar, sem þetta eigi að hvilla á. Að mínum dómi er það ekki mikils virði að fá heimildarlög, sem miðuð séu við það, að þetta sé gert, þegar fé er veitt til þess í fjárl. þetta má þyrfti þess vegna að athuga og undirbúa bæði hvað snertir faglegu hliðina eða þau verkefni, sem á að taka til meðferðar, og á hvern hátt ætti að skipta þeim milli stöðvanna, og svo þyrfti hinsvegar að athuga vandlega hinn fjárhagslega grundvöll undir þessu.

Ég vil taka það fram, að ég er hv. 1. þm. Árn. þakklátur fyrir að hafa hreyft þessu máli, því málið þurfti að koma fram í einhverju formi, og tel ég þá niðurstöðu heppilegasta, að skipuð sé nefnd, sem athugi málið milli þinga. Það ætti ekki að þurfa að vera mjög kostnaðarsamt. Þar þyrftu að eiga sæti einhverjir af helztu tilraunamönnum í landinu, ásamt öðrum mönnum. En ég hefi ekki trú á því, að þetta mál verði leyst vel á öðrum grundvelli, því það, sem hér þarf að gera, er að samræma þetta við þá staði, sem fyrir eru, og athuga, á hvern hátt hægt er að auka þetta með því að taka ný verkefni til meðferðar, án þess þó að verja til þess mjög auknu fjármagni. Það verður erfitt að gera þetta svo vel fari.

Ég taldi rétt að láta þessar aths. koma fram við málið nú við 1. umr. í þessari hv. d. Ég skal svo ekki fara frekar út í þetta, því sennilega fer þetta mál til landbn., sem ég á sæti í.

Þorbergur Þorleifsson: Ég get tekið undir það með hv. 2. þm. Skagf., að ég er hv. flm. þakklátur fyrir að hafa flutt þetta mál inn í þingið, því það er enginn vafi á því, að ef á að gera

okkar landbúnað samkeppnisferan við landbúnað annara þjóða, þá þarf að hafa hér miklu meiri tilraunastarfsemi heldur en verið hefir hingað til.

En það, sem kom mér til að standa upp við þessa 1. umr. málsins, er það, að ég vil benda á, að þar sem hv. flm. gerir ráð fyrir því í frv., að þessi 4 tilraunabú hafi einnig með höndum tilraunir með loðdýrarækt, þá tel ég, að loðdýraræktin þurfi að hafa sérstakt tilraunabú og tilraunir með hana geti ekki komið að gagni með því að vera inni í hinum búunum. Loðdýraræktin er svo fjölbætt og viðtæk, að það hefir sýnt sig erlendis, að það þarf að gera mjög miklar tilraunir með það, hvað sé hagkvæmast að því er snertir meðferð og fódur dýranna. Það hefir líka sýnt sig, að þetta þarf að vera mismunandi eftir skilyrðum, svo hið sama á ekki við alstaðar. Þess vegna er það einmitt áriðandi fyrir þessa atvinnugrein, þar sem hún er hér í byrjun og í miklum vexti, að það verði mjög fljótlega hafizt handa um að koma á fót tilraunabú til þess að reyna að finna þær leiðir, sem eru bestar í ræktun og meðferð þessara dýra.

Ég vil þess vegna beina því til þeirrar n., sem væntanlega fær þetta mál til meðferðar, að hún taki það til athugunar og geri till. um það, að stofnað verði á m. k. eitt tilraunabú í loðdýrarækt, sem líklega væri bezt að hafa við annanhvorn bændaskólann, og þá líklega heldur á Hvanneyri. Þar er þegar byrjað á myndarlegri loðdýrarækt, og þar þyrfti því sem fyrst að stofna tilraunabú til þess að reyna að finna þær beztu leiðir í meðferð og fódur ýmsk. loðdýra. Í frv. er aðeins talað um refarækt, og það er vitanlega aðallega refarækt, sem enn er stunduð hér á landi. En það er til margskonar önnur loðdýrarækt, svo sem minkarækt o. fl. Þetta má því ekki eingöngu vera bundið við refaelid, heldur þarf þetta að vera tilraunabú með ýmskonar tegundir loðdýra, bæði þær loðdýrategundir, sem þegar eru ræktaðar, og eins þær, sem kunna að verða ræktaðar hér á landi.

Flm. (Jörundur Brynjólfsson): Ég vil þakka þeim hv. þm., sem hér hafa tekið til máls, fyrir góðar undirtektir undir þetta mál. Mér er það fullkomlega ljóst, að þetta frv. mun þurfa ýmskonar breyt., og ég tek fegins hendi öllu því, sem fram kemur og má verða málinu til búningsbóta og til gagns. Ég get tekið undir það með hv. 2. þm. Skagf., að áður en ráðizt er í framkvæmdir í þessu efni, þá þurfi að gera nákvæmar athuganir á þeirri starfrækslu, sem fyrir er í landinu, og taka tillit til hennar, þegar þessu máli er ráðizt til lykta. Það verður sennilega að gera það að meira eða minna leyti við setningu löggljafar um þessi efni, og þó ef til vill enn frekar, þegar ráðizt er í framkvæmdir. Það má vel vera, að frv. þyrfti að vera frjálssara og viðtækara að því leyti, að heimilt væri að haga starfrækslunni nokkuð á annan veg en hér er talað um, eins og hv. 2. þm. Skagf. drap á. Fyrir mér vöktu aðallega þessi 4 tilraunabú, og þar að auki taldi ég bændaskólana að sjálf-sögðu, en með ákvæðum 10. gr. bjóst ég við,

að ef til vill mundi mega ná þeirri starfsemi, sem ekki færi fram á aðalbúunum. Þó má vel vera, að einmitt ákvæði þessarar gr. þurfi að vera enn viðtækari til þess að vel sé fyrir þessu séð.

Þá var eitt atriði, sem hv. þm. A.-Sk. minntist á, en það var viðvikjandi loðdýrarækt. Það er rétt, að þetta frv. minnst aðeins á refaeldi, en það er vafalaust ástæða til að hafa það rýmra, svo það geti tekið til annara loðdýrategunda, sem farið er að ala hér upp.

Ég hefði svo ekki frekar um þetta að segja. Það má vel vera, að það sé einmitt mjög eðlilegt, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði í þessu efni, að málið sé tekið milli þinga til enn rækilegri undirbúnings og það verði um leið og l. eru sett um þetta efni nokkuð fyrirfram afmörkuð og ákveðin starfsemin. En hinsvegar get ég búið við því, að eftir því sem tíminn líður og fengist er við þessa starfsemi, þá þurfi að haga henni nokkuð eftir þeirri reynslu, sem fæst jafnóðum, og þá er — eins og hann vék að — nauðsynlegt, að löggjöfin sé það rúm og frjáls, að hægt sé að koma slíkum breyt. við jafnóðum og nauðsyn krefur.

ATKVG.R.

Fr. vísað til 2. umr. með 20 shlj. atkv. og til landbn. með 20 shlj. atkv.

Á 66. fundi í Nd., 6. maí, var útbýtt nál. frá landbn., á þskj. 449, en frv. var ekki á dag-skrá tekið framur.

29. Raforkuvirki.

Á 48. fundi í Nd., 13. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um viðauka við og breyting á l. nr. 83 23. júní 1932, um raforkuvirki (þmfrv., A. 255).

Á 49. fundi í Nd., 19. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 20 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Bjarni Bjarnason): Ég get verið mjög stuttur um þetta mál við þessa umr. Það þarf að sjálfsgöðu — ekki síður en önnur mál — athugun í n. En þessu stutta frv. fylgir all-ýtarleg grg., og er hún samin í samráði við forstjóra rafmagnseftirlits ríkisins. Frv. er einnig flutt eftir hans ósk, eftir að hann hefir framkvæmt l. um raforkuvirki nú í nokkur ár. Er hér um tvö höfuðatriði að ræða, annarsvegar endurbætur á framkvæmd eftirlits með raforkuvirkjum, og hinsvegar aukið eftirlit með innflutningi efnis til raforkuvirkja og rafmagnsnotkunar.

Um hið fyrra er það að segja, að það er samkv. nügildandi l. mjög takmarkað, sem eftirlitinu ber skylda til. Frá þessu er greinilega skýrt í

grg., og sé ég því ekki ástæðu til að fara um það mörgum orðum. Hinsvegar er það og vitað, að rafmagnsstöðvar, sérstaklega þær smærri úti um landið, þyrftu að sjálfsgöðu miklu meira eftirlit heldur en þær hafa nú, svo að af því hlýzt stórtjón fyrir hlutaðeigendur. Lagnir eru t. d. oft fljótfernislega lagðar og ekki svo vel um þær búið sem skyldi. Og þegar við það bætist, að viðhaldið er lélegt, sem m. a. stafar af því, að ekki er eftirlit, þá er augljóst, hversu mikill skaði getur af hlotizt. Þó er það vitanlegt, að bæði ýms félög og einstaklingar hafa gert meira en í þeirra valdi hefir staðið til þess að tryggja allt öryggi í sambandi við notkun rafmagnsins. En verði frv. þetta aftur að lögum, þá yrði rafmagnseftirlit ríkisins skylt að hafa eftirlit með stærri og smærri rafstöðvum, og einnig er ætlað til þess, að eftirlitsmaðurinn geri við það, sem aflaga fer. En eins og þessu er háttað nú, þá verða hlutaðeigendur að fá menn til þessa, svo að við aðgerðarkostnaðinn bætist ferðakostnaður aðgerðarmanna, en með þessu fyrirkomulagi á hann að geta sparazt.

Eitt höfuðatriði frv. þessa er þó aðferðin, sem hér er stungið upp á að farin verði til þess að afla fjár til að standast kostnaðinn við eftirlitið. Nú er þessa fjár aflað á þann veg. að stöðvarnar greiða 1 kr. fyrir hvert kw., og auk þess er skoðunargjald, sem er mjög misjafnt á hverjum stað. Hvorttveggja þessara gjalda hefir gengið mjög misjafnlega að innheimta, og virðist því ekki úr vegi að koma þeim á annan grundvöll. Samkv. frv. þessu er því gert ráð fyrir að leggja á gjald, sem nemi allt að 1% af tekjum allra stöðva, sem skráðar eru hjá eftirlitinu og heyra því undir eftirlit þess. Helminginn af gjaldi þessu á svo að mega leggja á rafmagnsnotendurna sjálfa, og er sýnt fram á í grg. frv., að það á að koma mjög létt niður.

Tekjur rafmagnseftirlitsins eru áætlaðar núna 16400 kr. Af því eru 9400 kr. árgjöld rafveitna, en skoðunargjöld 7 þús. krónur, en eins og stendur eru samanlagðar árstekjur þeirra rafveitna til almenningsþarfa, sem skráðar eru hjá eftirlitinu, um 2 millj. Árgjöld þeirra til eftirlitsins myndu því verða samkv. frv. um 20 þús. Það er því auðsætt, að hér er ekki um svo mikla breyt. að ræða frá því, sem er, að það þurfi að fæla menn frá að fylgja frv., þegar líka þess er ennfremur gætt, að í hinu aukna eftirliti verður meiri trygging. Auk þessa er gert ráð fyrir, að við hinar smærri stöðvar, þar sem ekki er vitað um raforkusölu, megi leggja á sem næst 2 kr. á hvert kw. í málraun þeirra.

Hitt aðalatriði frv. þessa er eftirlitið með innflutningi á hlutum til raforkuvirkja. Rafmagnseftirlitinu er eins og nú standa sakir ætlað að hafa eftirlit þetta með höndum, en því þykja ákvæði þau, sem um þetta eru nú í lögum, ekki nógu ákveðin eða trygg. Til þess að efnisviðurkenningin nái tilgangi sínum til fulls, er nauðsynlegt að fram fari raunveruleg prófun á efninu, en til þess þarf bæði húsnaði og tæki. Til þess því að standast þann kostnað, sem af þessu kann að leiða, er farið

fram á í frv. heimild fyrir ráðh. til að leggja gjald á raforkuvirkin, er nemi þessum kostnaði.

Ég býst nú við, að þetta atriði geti orðið þyrnir í augum ýmsra hv. dm., en ég vil þá bara spyrja þá, hvort þeim finnst rétt að leggja þessi gjöld öll beinlínis á rikissjóðinn. Mér finnst það ekki rétt.

Ég skal svo að síðustu geta þess, að ég hefi í vörzlum mínum töluvert af bréfum, bæði frá rafmagnsstjóra og rafmagnseftirlitinu, sem ég mun að sjálfsögðu láta n. þeirri, sem málið fær til meðferðar, í té.

Sé ég svo ekki ástæðu til að fjölyrða frekar um þetta að sinni. Það má vel vera, að það þurfi að breyta fyrirsögn frv. eitthvað, en það læt ég nefndina um.

Legg ég svo til, að frv. verði vísað til iðnn. að umr. lokinni.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til iðnn. með 17 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

30. Áfengislög.

Á 52. fundi í Nd., 23. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á áfengislögum, nr. 33 9. jan. 1935 (þmfrv., A. 293).

Á 53. fundi í Nd., 25. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Fr. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Pétur Ottesen): Mér þykir ekki ástæða til að fara mörgum orðum um þetta frv., af því ég hefi leitast við í þeirri grg., sem fylgir frv., að bregða upp dálitilli mynd af ástandinu, sem nú blasir við í þessu landi í þessu efni. Og þótt bæta megi ýmsu við til að benda á fleiri skuggablíkur í útlitinu, þá ætla ég, að það, sem hér er dregið fram á sjónarsviðið, sé alveg nægilegt til þess að menn vilji athuga um gang þessara mála og ljá því lið að reisa þar nokkrar skorður við, eftir því sem föng væru á. Það eru nokkur atriði í áfengislögunum, sem hér er lagt til að gera breyt. á, sem ætti að verða nokkur vörn og stuðningur í baráttunni við þann mikla vágast, sem við nú búum við með ofnautn vins í landinu. En eins og ég tók fram, ætla ég ekki að lýsa því böli, sem fylgir áfenginu, og nægilegt á þessu stigi málsins að vitna til þess, sem í grg. felst.

Ég vil svo vænta þess, að málinu verði, að lokinni umr., vísað til allshn. Ég treysti henni til að sjá mikilvægi þessa máls og greiða því götu eftir heztu föngum.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 19 shlj. atkv. og til allshn. með 19 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

31. Prófessorsembætti í uppeldisfræði og barnasálarfræði.

Á 54. fundi í Nd., 26. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um stofnun prófessorsembættis í uppeldisfræði og barnasálarfræði í heimspeki-deild Háskóla Íslands (þmfrv., A. 331).

Á 55. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson): Frv. þetta er flutt fyrir tilmæli stj. Sambands isl. barnakennara og sterk meðmæli heimspekideildar háskólans. Það er ekki úr vegi að hafa hér prófessorsembætti í uppeldisfræði, þeirri fræðigrein, sem skiptir þá stóru stétt, kennarana, svo miklu. Á menntun þeirra hefir engin breyt. verið gerð síðan 1907 og illa séð fyrir framhaldsmenntun þeirra inn-anlands. Þeir hafa því þurft að leita til útlanda til framhaldsfræðslu, en nú er þeim meinaður gjaldeyrir til utanferða, enda gætu þeir með ódýrari hætti aflað sér framhaldsmenntunar, ef hér væri fær prófessor og hefði rannsóknarskyldu og kennsluskyldu. Hann gæti og kennt bréflaga þeim, sem þess óskuðu. Einnig gæti hann haldið fyrirlestra í útvarp og gæti útskrifað af námskeiði kennara, sem vildu fá meira próf. Hann gæti og kennt háskólastudentum, sem ætluðu sér síðar að fást við kennslu eða kenna uppeldisfræði. Væri og mjög hentugt fyrir presta að njóta slíkrar fræðslu. Þessi prófessor gæti unnið að undirbúningi meiri breyt. á l. um menntun kennara, sem nauðsynlegt er, að komi ekki síðar en þegar húsnæði háskólans verður tilbúið árið 1941.

Eftir undirtektum menntmn. að dæma, ætti þetta frv. að geta siglt hraðbyri gegnum þingið.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 17 shlj. atkv.

Á 57. fundi í Nd., 29. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 331, 370).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 370. — Afbrigði leyfð og samþ. með 18 shlj. atkv.

*Gísli Sveinsson: Herra forseti! Ég mun ekki eins og sakir standa fara að ræða efni frv., sem fyrir liggur á þskj. 331, enda þótt ýmislegt mætti um það segja bæði með og móti, og einnig

og um það, hvort það sé meðal þess, sem nú er mest áriðandi að bera fram till. um, að stofna þetta prófessorsembætti i uppeldis- og barnasálarfræði við heimspekideild háskólans, eins og það heitir.

Ég mun ekki leggja stein i götu þess, að það fái að ganga eitthvað áleiðis. Eins og nú er komið, eru litlar líkur til þess, að það nái fram að ganga á þessu þingi, og tel ég það engan skaða; en úr því að það er komið fram, þykir mér hlýða að gera við það þá breyt., sem brit. á þskj. 370 greinir.

Þannig er mál með vexti, eins og þeir, sem kunnugir eru þessu efni, vita nokkur deili á, að við háskólann er haldið uppi svokallaðri heimspekilegri kennslu. Nú er það mér vitanlega ekki svo, að þar sé kennd heimspeki til hlítar, eins og nefnd hefir verið filosofi i ýtrasta skilningi, þannig að menn hafa ekki getað tekið hér fullkomið heimspekípróf, sem talið er nauðsynlegt til að geta innt kennslu af hendi i þeim greinum, heldur fer þar fram kennsla i hinum svokölluðu forspjallsvisindum, sem stúdentum, sem ganga hina æðri menntaleið, er gefinn kostur á og flestir verða að ganga i gegnum á fyrsta námsári að jafnaði.

Að mínum dómi er þessi kennsla, eins og hagar til nú á tímum og með þeim kröfum, sem menn nú gera, orðin hið mesta glingur, og myndi ekki koma til orða að mínum dómi að fara að halda uppi sérstökum prófessor til þess eins að kenna forspjallsvisindi, enda var þeim prófessor, sem hefir kennt þessi fræði, sjálfsagt ætlað að taka að sér hina fyllri kennslu, ef á hefði þurft að halda.

Nú hefir sá prófessor, sem hefir haft þessa kennslu með höndum, vitanlega unnið að ýmsu öðru, ritsmíðum, fyrirlestrum almenns eðlis og ýmsu sérfræðilegu i þessari grein, og hefir það sjálfsagt komið að einhverju haldi. En það verk efni, að kenna forspjallsvisindi, sem bera þetta mikla nafn, enda þótt það sé ekki allskostar innfalið i heimspeki og geti ekki kallast veruleg vísindakennsla, er ekki fullkomið starf fyrir einn mann, þó að hún haldi áfram, sem ég geri ráð fyrir, því að ef hún ætti ekki að haldast, þyrfti meiri lagabreyt. og ýmsar fyrirkomulagsbreyt.

Ef nú á að fara að stofna nýtt embætti við háskólann i þeirri grein, sem ekki hefir áður verið kennd og nefnd er i frv. uppeldisfræði og barnasálarfræði, sem menn greinir mjög á um, bæði lærða og leika, hvernig eigi að kenna og hversu veigamikilið sé að kenna sem háskólagrein, þá tel ég, að sá maður, sem fær æfistarf við þetta, ætti auðveldlega að geta tekið að sér kennslu i forspjallsvisindum, kennslu i almennum undirstöðuatriðum heimspekilegs efnis, eins og þau hafa verið kennd við háskólann.

Ég tel því ekki eingöngu vel til fallið, heldur og sjálfsagt, eins og ég tók fram, að nota nú tækifærið og lögleiða, ef þetta frv. á fram að ganga, að sá, er embættið hlýtur, geti tekið að sér þetta námskeið fyrir stúdentana, og býst ég jafnvel við, að nú séu hér á landi einhverjir af þeim, sem numið hafa þau fræði, sem hér koma til mála, og gætu tekið að sér að kenna

það, sem frv. greinir, sem líka hefðu fengið þá menntun, sem nægði til þess að kenna forspjallsvisindi, sem ég var nú að tala um.

Ég vænti því, ef hv. þdm. á annað borð vilja fara inn á þessa braut, að þeir sjái, að hér eru slegnar tvær flugur i einu höggi, því að þá gengi þessi maður þegar inn i tilorðið og fast starf. en sem er svo lítið, að það er fyllilega hægt að gera ráð fyrir því, að sá prófessor, sem tæki að sér það starf að kenna uppeldis- og barnasálarfræði, gæti líka annað hinu. Með þessum formála tel ég, að frv. sé orðið aðgengilegt, að svo miklu leyti sem menn telja, að það beri að lögleiða, en það er þó engu til kostað; þessi kennari tekur það embætti, sem fyrir er, þegar það losnar, og það má gera ráð fyrir, að sá ágæti maður, sem nú þjónar því, verði ekki mjög lengi við það ennþá, og þá getur brátt rekið að því, að hinn setjist i það sæti og taki við því starfi, sem ég hefi nú lýst.

*Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson): Hv. þm. V-Sk. virðist ekki bera mikla umhyggju fyrir, að þetta frv. verði samþ., og mér skilst, að hann væri á móti því, ef hann ætti á hættu, að það gangi fram á þessu þingi. Samt ber hann fram till. um, að tekið verði tillit til þess við veitingu þessa embættis i uppeldisfræði, að viðkomandi maður geti einnig kennt forspjallsvisindi, og á þeim gefur hann þá skýringu, að þar sé um mesta glingur og óþarfa að ræða. En ef þessi lýsing hans á kennslu i forspjallsvisindum er rétt, skyldi maður ætla, að óþarfi væri að taka tillit til svona hegómlegra hluta.

Við, sem berum þetta frv. fram, gerum það i þeirri trú, að kennsla i uppeldisfræði við háskólann geti gert gagn, en okkur finnst óviðfelldið að setja svona sérstök skilyrði um embættaveitingar við háskólann. Okkur finnst réttast, að slíkt heyri undir háskólann sjálfan og svo stj., en ekki að sett séu skilyrði, sem geta vel verið út i bláinn.

Ég vil líka segja hv. þm., að sá maður, sem væri fær um að kenna uppeldisfræði, mundi undir flestum kringumstæðum vera fær um að annast slík námskeið i heimspeki fyrir byrjendur, svo að þessu leyti er till. óþörf, en ég kann miður við, að l. séu höfð svona, m. a. vegna þess, að við, sem frv. flytjum, teljum, að okkar þjóð geti haft gagn af því i framtíðinni að hafa jafnvel tvo prófessora, og sé annar kennari i sálarfræði og heimspeki, en hinn i uppeldisfræði og barnasálarfræði sérstaklega.

Það er rétt, sem hv. þm. sagði, að sá maður, sem nú er prófessor i forspjallsvisindum, hefir ekki ýkjamikilið starf við að kenna stúdentum þessa grein á fyrsta ári þeirra, en hann hefir reynzt ágætur alþýðufræðari með sínum bókum. Hann er mjög starfsamur og hefir gefið út bækur um það efni, sem aðrir hafa lítið skrifað um á islenzku, og gert mjög mikið gagn. Við, sem þetta frv. flytjum, höfum þá trú, að þar sem hér er ekki aðeins að ræða um kennara við háskólann, heldur einnig alþýðufræðara i heimspeki og sálarfræði, þá sé þarna fullkomin þörf fyrir 2 slíka menn.

Ég legg því til, að till. verði felld. Hún er

óþörf og óviðfelldin, þar sem um háskólaembætti er að ræða.

***Pálmi Hannesson:** Út af brtt. á þskj. 370 vil ég geta þess frá minni sjónarmiði, að mér finnst enginn skaði skeður, þó að hún sé samþ. Í henni felst ekki annað en bending til veitingarvaldsins, og ef hægt er að fá í þetta embætti mann, sem getur bæði kennt barnasálarfræði og uppeldisfræði og einnig almenna sálarfræði og rökfræði, þá get ég ekki séð, að það sé til illa, heldur þvert á móti. Í brtt. er ekkert um, að það skuli endilega vera sami maður, enda teldi ég það of sterkt að orði kveðið, en eins og hún er orðuð, sé ég enga hættu á að samþykkja hana upp á starfið í þessari grein við háskólann í framtíðinni, en hún felur í sér praktiska lausn, sem ekki er hægt að slá hendinni við.

Annars vil ég geta þess út af ræðu hv. þm. V.-Sk., að hann kom þar niður máli sínu, að maður skildi orð hans svo, að vafasamt væri um gagnsemi af kennslu í uppeldisfræði og barnasálarfræði. Ég geri varla ráð fyrir, að þetta hafi verið sannfæring hans, því að það ætti að vera öllum ljóst, að það er eins nauðsynlegt fyrir kennara við alla skóla, æðri sem lægri, að hafa fengið þekkingu á hugarfari og sálarlífi nemenda sinna og lært, hvaða aðferðum eigi að beita við kennsluna, eins og bílstjórinn verður að þekkja á vélina, sem hann á að stjórna, eða bóndinn jarðvegin, sem hann á að græða sitt gras á. (GSv: Hv. þm. veit, að það er nokkuð kennt í þessu). Hv. þm. er svo vel kunnugur þessum málum, að hann hlýtur að vita, að sú kennsla er engan veginn fullnægjandi á borð við það, sem heimtað er sem undirstaða í uppeldisvísindum fyrir kennara í öllum skólum erlendis. Þar er ekkert kennaraefni talið hlutgengt, nema það hafi fengið próf í almennri uppeldisfræði og sálarfræði og líka praktískt próf í sömu greinum. Bókleg kunnátta er ekki nóg; praktísk þekking verður að vera með. Á þá leið er róð með frv. því, sem menntmn. hefir borið fram. — Þetta var dálitill útúrdúr, en mér þótti rétt að láta það koma fram, úr því að tölfni gafst til af orðum hv. þm. V.-Sk.

***Gíslí Sveinsson:** Ég hefi ekki miklu að bæta við það, sem ég tók fram í fyrri ræðu minni og hefir að engu leyti verið hnekkj með þeim orðum, sem hv. þm. V.-Ísf. lét hér falla. Hann lét í ljós, að honum persónulega væri leiðara, að till. mín væri samþ., enda hefir hv. 1. þm. Skagf. líka réttilega bent á, að hún væri að engu leyti til spillis, heldur til bóta. Ég ætla, að hv. þm. V.-Ísf. sé það aðalatriðið, að þessi ákvæði eins og þau eru nái fram að ganga, og eins og hv. þdm. hafa séð og heyrt, þá hefi ég ekki hreyft við þeim og ætla að greiða atkv. með málinu, ef þessi viðbót nær fram að ganga.

Hv. þm. kom ekki með nein rök í málinu, heldur þvert á móti; hann sagði, að hver sæmlega menntaður maður í þeirri grein, sem frv. talar um, muni geta tekið að sér þessi námskeið í undirstöðuatriðum í heimspeki, sálar-

fræði og rökfræði. Ég vil því mælast til þess, að hv. þdm. greiði atkv. með brtt. og að málið fengi síðan að ganga þennan gang, sem hv. þm. virðist óska eftir, en þá er ekki rétt að andæfa því, sem bætir fyrir réttu eðli og hagkvæmum gangi málsins.

***Frsm. (Ásgeir Ásgeirsson):** Eins og ég hefi áður sagt, legg ég höfuðáherzluna á, að óviðfelldið er að setja aukaskilyrði um veitingu háskólakennaraembættis, og þegar tekið er fram í l., að embættið eigi að vera fyrir uppeldisfræði, þá vil ég að enginn vafi sé á því, að uppeldisfræðin eigi að ráða úrslitum um veitingu embættisins. Ég er ekki að segja, að svona ákvæði þyrfti endilega að stórskemmma, af þeirri ástæðu, að ég ætla, að háskólaprófessorar muni ekki taka meira tillit til þessara hluta en þarf, en á þessu stigi málsins er það einhver ákveðinn „tendens“ í því að bæta þessu í l. Hv. þm. var nóg að geta um slíkt í umr., þó að hann gerði ekki brtt. við frv. sjálf.

ATKVGR.

Brtt. 370 samþ. með 21:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: ÞBr, BJ, BÅ, EOL, EE, EystJ, GÐ, GSV, HelgJ, ÍsIH, JakM, PHalld, JPálm, PHann, PO, SEH, SkG, StSt, StgrSt, SvH, TT.

nei: VJ, ÞorþÞ, ÁÁ, BjB, EmJ, FJ, JörB.

SK greiddi ekki atkv.

4 þm. (GG, HG, ÓTh, HV) fjarstaddir.

Frvgr., svo breytt, samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 20 shlj. atkv.

Á 58. fundi í Nd., 30. apríl, var frv. tekið til 3. umr. (A. 382).

Of skammt var liðið frá 2. umr. — Afbrigðið leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. samþ. með 19 shlj. atkv. og afgr. til Ed.

Á 58. fundi í Ed., s. d., skýrði forseti frá, að sér hefði borizt frv. frá Nd., eftir 3. umr. þar.

Á 59. fundi í Ed., 2. maí, var frv. tekið til 1. umr.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 10 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

32. Útvarpsráð.

Á 55. fundi í Nd., 27. apríl, var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 68 28. des. 1934, um útvarpsrekstur ríkisins (þmfrv., A. 347).

Á 56. fundi í Nd., 28. apríl, var frv. tekið til l. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Frsm. (Vilmundur Jónsson): Þetta frv. er flutt fyrir tilmæli hæstv. forseta og varaforseta Sp., og hefir allshn. orðið við því án ágreinings. Að visu var einn nm. ekki á fundi, þegar frv. var afgr., hv. þm. N.-Þ. Forsetarnir hafa gert grein fyrir tilefni þessa frv. í grg., og er það í stuttu máli það, að í l. um útvarp, eins og þau eru nú, eru ákvæði, sem ekki er hægt að framkvæma eins og þau hljóða. Kjörtímabil þingkjörinna meðlima útvarpsráðs er útrunnið 22. marz næst-k. og ekki gert ráð fyrir kosningu þeirra fyrir en á Alb. næsta ár, og ekki má heldur kjósa þá menn fyrr, sem kosnir eru af útvarpsnotendum. Nú á útvarpsráð að taka til starfa strax og það er kjörið. Ef dregið er að kjósa hina þingkjörnu meðlimi útvarpsráðs þar til á næsta Alb., 15. febr., þá er of skammur frestur til undirbúnings frá þeim tíma til 22. marz, þegar kjósa á þá meðlimi ráðsins, sem útvarpsnotendur kjósa. N. sá ekkert við þetta að athuga og áleit, að þessi lagfæring næði að öllu leyti tilgangi sínum. Vill hún því mæla með því, að frv. verði samþ.

Einar Olgeirsson: Herra forseti! Mér finnst þetta einkennilegt frv., sem hér er komið fram. Það er auðséð, að tilgangurinn á bak við það er að skipta um menn í útvarpsráði eins og nú standa sakir, og það á sérstaklega að breyta um þá menn, sem Alb. kys, án þess að láta fara fram í ár kosningu á þeim mönnum, sem útvarpsnotendur kjósa. Ég held, að bezt væri fyrst og fremst að athuga í sambandi við þetta frv., hvað liggur á bak við það. Ég sé ekki, að það, sem reynt er að finna til hér sem ástæðu í grg., hafi við nein veruleg rök að styðjast. Ég sé ekki betur en að fyllilega væri hægt að koma kosningu þannig fyrir á næsta ári, að allt kæmi heim og saman. Ég geng út frá því, að það sé flokkur alþýðusambandsstjórnarinnar, sem hér er að reyna að heita valdi sínu þannig, að á einhvern hátt verði hægt að skipta um menn í útvarpsráði.

Öllum hv. þm. er kunnugt um, hverskonar deilur það eru, sem standa innan Albfl., og hv. þm. vita einnig, að sú deila verður fyrst útkljáð af alþýðusambandsþinginu í haust. Einnig er vitað um margendurteknar tilraunir, sem gerðar hafa verið af hendi meiri hl. alþýðusambandsstjórnar til að útkljá þessa deilu á ólýðræðislegan hátt áður en þingið kemur saman, þannig, að farið verði að sprengja flest jafnaðarmannafélög í landinu og búa til ný alþýðuflokksfélög, svo að mikill hluti manna, sem eru í Albfl., verði rekin úr honum, ef þeir ganga ekki í þessi sérstöku félög, þar sem

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

gert er að skilyrði að jástast undir stefnu meiri hl. sambandsstjórnar og á móti minni hl. hennar. Síðan ætlar stjórn sambandsins, sú er nú situr, að reka þá menn og þau félög úr flokknunum, sem ekki vilja gangast undir þessi skilyrði. Þetta hefir þegar verið framkvæmt á Seyðisfirði, og í ráði mun vera að framkvæma það víðar. Hefir það greinilega komið fram í mál-gagni alþýðusambandsstj., Alþýðubl., og þar hafa þeir tveir Albfl.-menn, sem eiga sæti í útvarpsráði, þeir Pétur G. Guðmundsson og Sigfús Sigurhjartarson, sett sérstökum árásum frá meiri hl. sambandsstjórnar. Hinsvegar er enginn vafi á því, að þessir menn teljast Albfl.-menn, og annar þeirra er, ef ég man rétt, sá varaþm. Albfl., sem mundi næstur taka sæti á Alb., ef einhver þm. flokksins forfallaðist.

Það, sem liggur á bak við þetta frv., er það, að meiri hl. alþýðusambandsstj. vill koma fram pólitískum ofsóknum, ekki á hendur mönnum úr öðrum flokki, heldur mönnum, sem tilheyra sama flokki, en hafa aðrar skoðanir um ýms mikilsvarðandi mál.

Mér finnst það ganga fram úr hófi, ef Alb. fer að stuðla að því, að slíkar ofsóknir eigi sér stað. Mikið hefir verið um það talað hér, ekki sít í sambandi við umr. þær, sem fram fóru í gær við afgreiðslu vinnulagafrv. til 3. umr., að það þyrfti að vernda verkalýðinn gegn pólitískum ofsóknum, og sama kom fram í rökst. dagskrá, sem afgr. var í þessari hv. d. á síðasta þingi, þar sem Alb. lýsti andúð sinni á pólitískri skoðanakúgun, hværrar tegundar sem væri. Ég sé ekki betur en að með frv. því, er hér liggur fyrir, sé annarsvegar verið að reyna að láta Alb. hlutast til um, að ákveðnir menn séu sviptir réttindum og stöðum, sem þeim hefir verið úthlutað á lögmætan hátt, einungis vegna þess, hvaða skoðanir þeir hafa innan síns flokks á ákveðnum velferðarmálum alþýðunnar, og í öðru lagi sé verið að reyna að tryggja það, að útvarpið verði notað á enn harðvítugri hátt en verið hefir gert af þeim flokki, sem aðallega fer með völd í landinu, og þeim hluta Albfl., sem styður hann. Ég sé enga ástæðu til að fara að láta sérstaklega að vilja þeirra manna, sem vilja koma þessu frv. í gegn. Ég sé ekki betur en að alveg sé hægt að tryggja, að kosning geti farið fram á lögmætan hátt á næsta ári, án þess að fara að samþ. þetta frv., og að rangt spor væri stigið með því að samþ. frv. að svo miklu leyti, sem það sé til að bæta formgalla á l.

Ef eitthvað er athugavert við dagafjöldann til undirbúnings kosningunnar, þá er eðlilegra að breyta l. á þann hátt, að kosning fari fram næsta ár á öllum þeim, sem í útvarpsráð þarf að kjósa á venjulegan, lýðræðislegan hátt.

Ég er þess vegna á móti frv., sem hér liggur fyrir, sérstaklega af því, að ég álit, að það liggir á bak við, sem ég hefi skýrt frá, og ég álit það rangt af Albfl. að láta hafa sig sem verkfæri pólitískrar kliku.

*Héðinn Valdimarsson: Ég hygg, að þetta frv. byggist fremur á misskilningi hjá þeim, sem hafa flutt það, og hjá hæstv. forsetum Sp., því að eftir því, sem mér hefir verið skýrt frá,

hefir útvarpsráðið ekki tekið til starfa fyrr en 7. maí, og nær því kjörtímabilið til þess tíma næsta ár, en ekki til 22. marz. Þá ætti að vera nægur tími til kosningaundirbúnings og gera þær ráðstafanir allar, sem gera þarf. Í öðru lagi get ég ekki séð, hví þetta ætti að snerta formann útvarpsráðs, sem skipaður hefir verið af ráðherra. Vildi ég gjarnan fá frekari skýringu á því, hvers vegna liggur svo mjög á að koma þessu frv. fram sem mönnum virðist.

Haraldur Guðmundsson: Skýring þessa liggur í gfg. frv., ef hv. þm. vill lesa hana. Þingkosnir fulltrúar í útvarpsráð voru kosnir á þinginu 1934, og ber því að kjósa á ný 1938. Í ár verður ekkert haustþing, og ef kosning á að fara fram á þessu ári, verður hún að gerast á þessu þingi, enda ákveðið í l., að innan þriggja mánaða frá því kosning fari fram á Alp. skuli fara fram kosning þeirra manna, sem útvarpsnotendur kjósa í útvarpsráð, og skal ráðið taka til starfa þegar að þeim kosningum loknum. Þessi ákvæði er ómögulegt að samræma nú, og verður að breyta l., svo hægt sé að fá fram hinn rétta grundvöll. Sú leið, sem tekin hefir verið, gerir þá breyt. eina, að kosnir verða á ný þeir menn, sem Alp. kys, og breytt um skipun formanns, en kosning þeirra manna, sem útvarpsnotendur kusu, er látin halda sér, því kjörtími þeirra er bundinn við 1. maí.

Ég vil mótmæla því, að hér sé um pólitíska ofsókn að ræða á hendur verkamanna, eins og hv. 5. þm. Reykv. sagði. Þetta snertir ekki atvinnu þeirra manna, sem um er að ræða. Þessir menn, sem um er að ræða, eru Valtýr Stefánsson, Pétur G. Guðmundsson, Sigurður Baldvinsson og Sigfús Sigurhjártarson, sem allir hafa þetta sem aukastarf, en ekki sem aðalstarf. Aðalatriði þessa máls er það, að eins og l. eru nú, er ekki hægt að samræma þau framkvæmdunum, og því verður að gera breyt. á þeim, og forsetar Sp. hafa fallist á þessa leið.

Það er og, að þetta 4 ára kjörtímabil mun miðað við það, að kosning útvarpsráðs fylgist að við kosningar til Alp. Nú getur það komið fyrir, að aukakosningar verði og þinghaldið á öðrum tíma en venjulega. Er þá eðlilegt að fylgja þessari reglu, þeirri reglu, að kosningar skuli fara fram að loknum kosningum til Alp. Um þá, sem kosnir eru af útvarpsnotendum, gegnir öðru máli, og er óþarfi að binda það við kosningar til Alp. Ég vildi af þessum ástæðum mælast til, að þetta frv. gæti fengið fljóta afgreiðslu. Ég fyrir mitt leyti tel, að þar sem málið er fram borið af allshn., sé óþarfi að vísa því til n. aftur.

Einar Olgeirsson: Það er ekki til neins fyrir hv. þm. Seyðf. að vera að reyna að snúa út úr þeim orðum, sem ég lét falla hér áðan. Það er sjáanlegt, að aðalatriðið fyrir honum og hans samherjum er það, að koma þessum mönnum úr útvarpsráði. Ég hefi réttilega bent á, að það er hægt að gera nauðsynlega breyt. á þessum l. þannig, að ekki felist í því pólitísk ofsókn á þessa menn, sem nú eru í útvarpsráði af hálfu Alp. Það er hægt að setja það í frv., að kjör-

tímabil þessara manna renni ekki út fyrr en það átti að gera eftir gömlu l. Það þarf ekkert að koma að sök hvað snertir kosningarnar til útvarpsráðs. En þetta er bara ekki tilgangurinn með frv. Það er þess vegna von, að hv. þm. Seyðf. eigi erfitt með að verja þetta mál.

Ég mun nú undir 2. umr. athuga þetta og koma með brtt. við þetta, sem tryggir það, að hægt sé að framkvæma þessi l. og láta þær aðgerðir, sem gerðar hafa verið, standa í gildi.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég hefi ekki fengið neinar upplýsingar viðvíkjandi því, sem ég var að spyrja hér um áðan. Ég held, að það sé nægilegur tími til þess að koma þessu öllu saman fyrir. Ég held, að skipunarbréfin séu dags. 7. maí, og eftir því ætti að vera nægur tími til að koma þessu fyrir.

Ég hefi að sjálfsögðu ekkert á móti því, að nýkosið þing skuli kjósa menn í útvarpsráð. Sú regla ætti að gilda á fleiri stöðum. En ég verð að segja það, að mér finnst þessi aðferð, sem hér á að hafa, óhæfileg.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 15:3 atkv.

Forseti (JörB): Það hefir komið fram till. um að vísa málinu til menntmn.

Jakob Möller: Mér skilst, að ef á að fara að vísa þessu máli til menntmn., þá sé það vantraust á allshn., sem hefir borið frv. fram. Mér finnst það vera miklu nær að beina þeim tilmælum til allshn., að hún taki málið til nánari athugunar, og legg ég til, að það verði gert.

Pálmi Hannesson: Ég skal ekki teffa umr. Hafa menn athugað það, að um þetta mál er nú verið að ræða á pólitískum vettvangi? Ég vil nú spyrja: Er starfsemi útvarpsins pólitískt mál? Ég vil svara þeirri spurningu neitandi. Það er fyrst og fremst menningarmál, og þess vegna tel ég sjálfsagt, að það fari til menntmn., fyrst allshn. kaus að hafa þá aðferð að bera sig ekki saman við þá n. áður en hún kom fram með frv.

Ég legg þess vegna til, að málinu verði vísað til menntmn. Ég hefi margt við frv. að athuga og mun bera fram við það brtt.

Thor Thors: Ég vil óska þess, að málinu verði vísað aftur til allshn. til frekari athugunar. Þetta mál fékk ekki nægilega athugun þar, því að það var borið inn í n. með þeim forsendum, að það kæmi frá forsetum Alp. og undirbúið af skrifstofustjóra Alp.

Við sjálfstæðismenn höfum margt fleira við rekstur útvarpsins að athuga, og ég vil gjarnan fá tækifæri til að ræða þetta mál nánar við n.

Hv. 1. þm. Skagf. spurði um það, hvort ætti að gera þetta mál að pólitísku máli. Ég vil bara benda honum á, að 1934 var útvarpslögunum breytt í pólitískum tilgangi. Ég sé hinsvegar ekki, að menntmn. sé neitt ópólitískari vettvangur en aðrar n. Alp. Hún er kosin pólitískt af Alp., eins og aðrar n. þess.

Bergur Jónsson: Ég vil bara benda á það, að það hefir verið algild regla á Alp., að frv., sem flutt eru af n., er ekki vísað til n., hvorki aftur til n., sem flutti frv., eða til annara n. Ég vil þess vegna mótmæla þeirri till., sem fram hefir komið, að vísa þessu máli til n.

Gísli Sveinsson: Ég skal ekki lengja umr., en ég vil benda hv. þm. Barð. á það, að þessi regla, sem hann talaði um, er alls ekki til. Og þó hún væri til, er hún algerlega ófær. Það væri ófær regla, að mál, sem flutt er á Alp., þó af n. sé, skuli ekki mega fá betri athugin.

Það er sjálfsagt, ef allshn. vill ekki taka að sér þetta mál til ræðilegrar athugunar, að þá verði því vísað til menntmn., sem er fús til að taka það til athugunar.

Forseti (JörB): Mér hefir nú skilzlt, að allshn. muni ætla að taka málið til nánari athugunar, en að sjálfsögðu sker d. úr um það, hvort málinu skuli vísað til annara n.

ATKVG.

Till. um að vísa málinu til menntmn. felld með 15:11 atkv. og till. um að vísa því til allshn. felld með 16:13 atkv.

Á 58. fundi i Nd., 30. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 347, 389, 401, 402).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 401 og 402. — Afbregðið leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Pálmi Hannesson: Herra forseti! Eins og ég gat um við 1. umr. þessa máls, þá ber ég hér fram brtt. við frv. á þskj. 389. Þessar brtt. fela í sér i fyrsta lagi, að útvarpsráðsmönnum sé fækkað úr 7 niður í 5. Ástæðan fyrir þessari brtt. er sú, að það mun vera reynsla i flestum nefndum, að starfið gangi greiðlegar, ef tala nefndarmanna er ekki næsta há, og 5 manna n. að öðru jöfnu starfi greiðlegar en 7 manna. Þær breyt. hafa orðið á síðustu árum á störfum útvarpsins, að fengnir hafa verið menn til aðstoðar um hljómlist annarsvegar og hinsvegar um val á leikritum, upplestri og nokkru öðru töluðu máli, sem flutt er i útvarpið. En þrátt fyrir þetta hefir starf útvarpsráðs, sem nú situr og hefir setið síðan árið 1935, verið talsvert meira en það var áður en fjölgað var nm. úr 5 í 7. Það var tekin upp sú starfsvenja að skipa 2 nefndir, sem skyldu fjalla um öll þau mál, er ná til útvarpsráðs. Formaður hefir átt sæti i báðum nefndum og unnið með þeim. Hinsvegar hefir hann líka unnið með þessum starfsmönnum útvarpsráðs, og ég ætla, að það myndi nægja til afgreiðslu á málunum, svo ekki yrði lakara en áður, að i n. væru 2 menn og formaður, hvorri um sig, og þær 2 eins og verið hefir. Þær breyt., sem felast i minum brtt., eru á því, hvernig útvarpsráð sé skipað. Eins og kunnugt er, er það nú skipað af þrem aðiljum. I fyrsta lagi eru 3 menn kosnir á Alþingi, i öðru lagi 3 menn kosnir með hlutbundinni kosningu meðal útvarpsnotenda um land allt, og

i þriðja lagi er formaður útvarpsráðs skipaður af kennslumálaráðherra. Það virðist óneitanlega vera eðlilegast, að þeir menn, sem halda útvarpsrekstrinum uppi i landinu, en það eru útvarpsnotendur, fengju að ráða, á hvern hátt er farið með málefni útvarpsins og hvernig skipað er útvarpsráð. Og það verður bezt tryggt með því, að þessir sömu aðilar, útvarpsnotendur, kjósi menn i útvarpsráð. En þó hefði mér þótt hlýða að ætla kennslumálaráðh. i hlutunarvald með starfsemi útvarpsins, af því að það hnígur undir hans starfsgrein. Skipi hann einn mann, sem yrði þá um leið formaður.

Þá er 3. brtt. á þessu þskj. Eins og nú er ákvæðið i lögum, þarf frambjóðandi til kosninga i útvarpsráð að hafa meðmæli 200 manns. Ég sé ekki ástæðu til að hafa þessa tölu hærri en 100 manns. I næstsiðustu málsgr. frv. er ákvæði um það, að skrifstofustjóri útvarpsráðs sé ritari þess. En nú er það svo, að i útvarpslögnum er ekkert ákvæði um það, að neinn skrifstofustjóri skuli verða fyrir útvarpsráð; get ég ekki séð, að nein ástæða sé að binda með lagastaf, hvort þessi skrifstofustjóri, ef hann er, sé ritari ráðsins eða ekki. Þykir mér að öllu leyti eðlilegast, að útvarpsráð nefni sér úr sínum hópi, ef því þykir svo rétt vera, ritara sinn, ef starfskraftar útvarpsráðs nægja. Nú er gert ráð fyrir því i frv., eins og i núgildandi l., að svo megi fara með kosningar i útvarpsráð, að enginn kjörlisti komi fram. I samræmi við það hefi ég gert þá brtt. á sama þskj., að þá sé það kennslumálaráðh., sem skipi menn i útvarpsráð, þó þannig, að tilnefning þriggja manna sé bundin till. frá þrem stærstu flokkum á Alþingi. Með því tel ég, að betur ætti að vera tryggt en ella, að menn kæmu með nokkuð ólíkar skoðanir um þau hin allra viðkvæmustu mál, sem fyrir útvarpið eru lögð, en það eru vitanlega þau mál, er snerta stjórnmálin. — Loks er 5. breyt., sem felst i þessu þskj., við 2. gr., þannig, að umboð þeirra manna, sem nú eiga sæti i útvarpsráði, skuli gilda til 1. maí 1939. Þ. e. a. s. i 4 ár frá því að þetta útvarpsráð var skipað, og þannig, að innan þess tíma hafi kosning getað farið fram á þeim 4 mönnum, sem ég legg til, að skipaðir séu af hálfu útvarpsnotenda. Önnur helztu atriði á þessu þskj. eru að mestu leyti sama eðlis og frv. á þskj. 347.

Ég sé ekki ástæðu til, nema tilefni gefist, að rökræða þetta frekar en ég hefi gert, að eðlilegast megi teljast, að útvarpsnotendur sjálfir ráði með kosningu, hverjir skipi útvarpsráð. Hitt hefir og komið fram, áður en 4 ár eru liðin frá því að núgildandi lög um útvarpsrekstur ríkisins voru sett, að það hefir fylgt böggull skammrifi, að útvarpsráð hefir ekki verið „rofið“, þó að þing hafi verið rofið.

Ég vil að síðustu geta þess, að það útvarpsráð, sem nú starfar, sem er að meira eða minna leyti skipað af pólitiskum aðiljum, hefir reynzt mér i samstarfi tiltölulega mjög hlutlaust, og líklega að dómi þeirra, er til þekkja, hlutlausara en það útvarpsráð, sem áður var. Ég sé ekki ástæðu til að gera neinar snöggar breyt. undir þinglok á þessu máli, og hefði vitanlega

ekki borið fram neinar brtt. á útvarpslögnum, ef ekki hefði gefizt það tilefni, sem felst í frv. um breyt. þeirra laga á þskj. 347.¹⁾

***Thor Thors:** Frv. það, sem hér er til umr., er flutt af allshn. deildarinnar, sem ég á sæti i. Ég lét þess getið við fyrstu umr. málsins, að ég hefði gerzt flm. frv. fyrst og fremst fyrir þá sök, að ég óskaði, að það yrði tekið til athugunar á þessu þingi, á hvern veg málefnum útvarpsins sé skipað. Við sjálfstæðismenn höfum á undanförunum þingum flutt frv. um breyt. á útvarpslögnum. Hafa okkar till. gengið í þá átt, að gefa útvarpsnotendum sjálfum meiri rétt yfir málefnum þessa fyrirtækis en þeir hafa haft. Við höfum gert að till. okkar, að útvarpsnotendur, sem að öllu leyti rísa undir rekstri þessa fyrirtækis, fengju sjálfir að ráða meiru í kosningu útvarpsráðs. Það hefir verið skipað 7 mönnum, og höfum við lagt til, að útvarpsnotendur fengju að ráða vali fjögurra þessara manna. Nú flytur hv. 1. þm. Skagf. brtt. við þetta frv. á þskj. 389, þar sem hann vill í fyrsta lagi fækka meðlimum útvarpsráðs úr 7 niður í 5. Ég get fallizt á, að það sé oft og tíðum a. m. k. auðveldara að starfa í 5 manna n. heldur en 7 manna n., og ég hygg, að það muni verða til góðs þessu máli, að yfirstjórn útvarpsins verði skipuð 5 mönnum, en ekki 7, eins og verið hefir. Auðvitað mun ég verða flm. brtt. sammála um það, að veita útvarpsnotendum meiri rétt en þeir hafa haft. Þess vegna fagna ég till. hans um það, að útvarpsnotendur eigi þess kost að kjósa 4 af 5 mönnum í útvarpsráð, og ég vil eindregið mælast til þess, að hv. deild fallist á þetta fyrirkomulag. Það miðar vissulega í lýðræðisáttina. Það er full réttisýni á bak við það, að þeir menn, sem í rauninni bera fyrirtækið á herðum sér, fái eingöngu að ráða yfir málefnum þess. Því hefir að visu verið haldið fram, að ríkið ætti mikinn rétt til þess að hafa hönd í bagga með stjórn þessa fyrirtækis, og því er varla að neita, að það hafi við rök að styðjast. En hvað sem skipun útvarpsráðs liður, þá er það kennslumálaráðh., sem ætti að vera yfirmaður þessarar stofnunar og hlýtur sem slíkur að hafa hin æðstu ráð um meðferð mála í útvarpinu. Nú er samkv. þessum brtt. eingöngu ætlað til, að ráðh. skipi einn mann í útvarpsráð, og má það sanngjarnt teljast. En flm. ætlast til þess, að þessi maður þurfi endilega að vera sjálfkjörinn formaður útvarpsráðs. Mér finnst engin ástæða til þess, og því hefi ég borið fram brtt. á þskj. 402, þess efnis, að þótt kennslumálaráðh. hafi ráð á því að skipa einn mann í útvarpsráð, þá sé ekki slegið föstu, að sá maður yrði formaður ráðsins, heldur eigi útvarpsráð sjálft að kjósa sér hann, því ég tel, að það sé eðlilegast, að þessir 5 menn, sem eiga að vinna saman að velferð þessa fyrirtækis, ráði því sjálfir, hvern þeir velja fyrir formann. Af því, sem ég nú hefi sagt, leiðir það, að ég er eindregið fylgjandi brtt.,

sem hv. 1. þm. Skagf. ber fram, og vil skora á hv. deild að samþ. brtt. ásamt minni brtt.

***Héðinn Valdimarsson:** Ég get fallizt á brtt., sem hv. 1. þm. Skagf. kom með, og þær ástæður, sem hann bar fram hér, að það sé eðlilegasta leiðin, að útvarpsnotendur hefðu meiri afskipti af útvarpinu og stjórn þess en nú er, ef á annað borð er farið að breyta lögnum frá því, sem nú er. Ég hefi þó komið með brtt., sem ég mun nú skýra. Þessu frv. fylgir grg., og eins og ég gat um við síðustu umr., virðist hún á röngum forsendum byggð, þar sem látið er í ljós, að þessi lög séu sérstaklega nauðsynleg, vegna þess að kjörtímabil þeirra, sem skipaðir eru af ríkisstjórn, renni út 22. marz. Það er alls ekki. Eftir veitingarbréfinu rennur það ekki út fyrr en í maímánuði. Þá er nægilegur tími til að ganga til kosninga lögum samkv., bæði fyrir útvarpsnotendur og einnig fyrir kennslumálaráðh. Hv. þm. Seyðf. ætti að víta þetta manna bezt, þar sem hann undirskrifaði skipunarskjölin. Af þeirri ástæðu ætti ekki að verða nein nauðsyn fyrir þetta frv., enda eins og ég gat um við 1. umr., er annar tilgangurinn en að gera við gloppu á lögnum. Ég kem þó með brtt., ef frv. yrði samþ., og felldar þær breyt., sem 1. þm. Skagf. kom með, sem gætu komið þessu í samt lag, þótt ekki sé farið inn á að svipta þá starfi, sem hv. þm. Seyðf. hefir veitt þessar stöður, á miðju kjörtímabili, án þess að nokkuð hafi þeir til saka unnið. Ég held, að það sé sjálfsgagt, ef kosning á að fara fram, að hún fari þá fram að nýkjörnu þingi framvegis. En ég vil þó bæta því við, að þeir tækju við störfum 1. maí næsta ár á eftir, og fellur þá jafnframt niður umboð þeirra útvarpsráðsmanna, sem kosnir voru næsta ár á undan, þannig, að ef vorþing er, þá byrji útvarpsráðsmenn þegar eftir kosningar 1. maí. Ef haustþing er, þá biði þeir til næsta vors, og þá geta þeir haft allan undirbúning undir starfsemi á næsta ári. Hinsvegar finnst mér engin ástæða ef nokkur hluti útvarpsráðsmanna er kosinn af útvarpsnotendum, að kjörtímabil þeirra sé annar tími en þeirra, sem skipaðir eru af ráðh. Og með því fyrirkomulagi, sem ég lagði til í brtt., þá á að vera auðvelt að kjósa þá á þeim tíma, sem um er getið í frv., febr. eða marz, og tækju þeir líka til starfa 1. maí, þannig, að mín brtt. er með því, að kosningin gildi til sama tíma og hinna í útvarpsráð, og loks, að formaður skal skipaður áður en hið nýkjörna útvarpsráð tekur til starfa og situr kjörtímabil þess, og situr þá allt útvarpsráð á sama tíma. Ennfremur legg ég til, að breytt verði 2. gr. — þar sem sérstök undanþága hefir verið gerð fyrir þá menn, sem kosnir eru af útvarpsnotendum, — að lög þessi öðlist gildi, þó að þeir, sem nú sitja, sitji til 1. maí næsta ár; en hinsvegar getur þetta þing, ef það svo vill, eða þá næsta þing, kosið mennina.

Ég hygg, að með þessum breyt., ef ekki fást breyt., sem hv. 1. þm. Skagf. kom með, og menn telja betra að breyta frv., þá næðist það, sem er látið í veðri vaka, að sé aðaltilgangur frv. Hinsvegar næst það ekki, að komið sé mönnum

1) Þingskrifariinn hefir felzt svo mikið niður af ræðunni, að hún verður ekki leiðrétt að neinu gagni nú, er svo langt er um liðið. — 30 39. PHann.

út úr útvarpsráði nú, sem kannske er aðaltilgangur hv. þm. Seyðf.

Haraldur Guðmundsson: Eins og þm. er kunnugt, er þetta gamalt deilumál hér á þingi, hvernig skipa á útvarpsráð, og þrássinnis hafa orðið um það allhörd áttök. Þegar þetta frv. var samið, var það ráð tekið að flytja engar till. um breyt. á skipun útvarpsráðs, heldur halda henni óbreyttri. Tilgangur frv. er fyrst og fremst sá, eins og grg. sýnir, að leiðrétta þær misfellur, sem eru á lögunum nú, er gerðu það að verkum, að ekki er hægt að framkvæma lögin. Það er að vísu rétt, sem hv. 3. þm. Reykv. segir, að skipun formanns og þeirra útvarpsráðsmanna, sem kosnir eru af útvarpsnotendum, er ekki gefin út fyrr en í byrjun maí 1935. En það breytir ekki því, að þeir geti átt setu jafnlengi og þeir þingkosnu menn, og í þeirra bréfi er ákveðinn tími, samkv. lögum 3. mán. eftir að kosning hefir farið fram á Alþingi. Þessi kosning fór fram á Alþingi 22. desember 1934, og þeirra kjörtímabil endar því 22. marz 1939, en fyrir þann tíma er ómögulegt að vera búinn að ganga frá kosningu nýrra manna á Alþingi og líka láta kjósa af hálfu útvarpsnotenda. Þetta tel ég, að grg. frv. beri með sér, enda skilst mér, að allir hv. þdm., sem um þetta hafa talað, séu sammála um, að þetta misræmi l. beri að leiðrétta, og ástæðan til, að frv. er flutt svona, er sú, að þar er í engu hagg að við því gamla ágreiningsmáli, hvernig útvarpsráðið sé skipað, að það sé skipað 3 mönnum kosnum af Alþingi, 3 mönnum kosnum af útvarpsnotendum og oddamaðurinn skipaður af kennslumálaráðh.

Það er alveg misskilningur hjá hv. 3. þm. Reykv., að þetta frv. sé flutt til að bægja vissum mönnum út úr útvarpsráðinu. Hinsvegar get ég ekki sem forseti Sp. gengið á svig við ákvæði l. til þess að halda þessum mönnum í útvarpsráðinu, enda þótt þeir hafi gengið til áberandi þjónkunar við hann í stórfum sínum í útvarpsráðinu. Ég get ekki talið það fullgilda ástæðu til að hverfa frá því, sem l. mæla fyrir um. Annars get ég ekki að því gert, að mér þykir mjög undarlegt, að hv. 3. þm. Reykv. skuli nú taka undir það með hv. 1. þm. Skagf., að rétt og eðlilegt sé, að þingið fallist á, að útvarpsnotendur einir ráði skipun útvarpsráðs. Ég man ekki betur en að 1934, þegar þau l., sem við nú erum að ræða um að breyta, voru samþ., væri þessi hv. þm. einna ákveðnastur í því, bæði í þinginu og eins í n., að það væri Alþingi og stj., sem ætti að ráða í þessu máli, en hvað sem því veldur, þá hefir hv. þm. nú haft samsamlega endaskipti á sjálfum sér og hausa-víxl á sínum skoðunum. Það skyldi ekki vera, að ástæðan væri sú, að honum væri hugleikið að halda einhverjum sérstökum mönnum, sem nú eru í útvarpsráðinu. Einhver ástæða er til þessara áberandi skoðanskipta í þessu máli.

Ég er alveg ósammála þeim, sem halda því fram, að útvarpsnotendur einir eigi að ráða málefnum útvarpsins. Það er óeðlilegt og gersamlega andstætt því, hvernig útvarpið er byggt upp, og andstætt þeim reglum, sem gilda almennt í þjóðfélagsmálum. Ég veit ekki betur

en að allt það fé, sem lagt hefir verið í útvarpsstöðina, hafi komið úr ríkissjóði, og nú á að taka á 7. hundrað þús. kr. lán til að stækka stöðina, og ég veit ekki til, að útvarpsnotendur séu umfram aðra þegna þjóðfélagsins ábyrgir fyrir því. Viðtækjaverzlun ríkisins er rekin með það fyrir augum að standa undir rekstri útvarpsins. Ég álit sjálfsagt, að álit og skoðanir útvarpsnotenda sé rækilega athugað í útvarpsráðinu, og það er gert. En ég álit, að löggjafinn og ríkisstj. eigi að hafa úrslitaáhrif á þessi mál og eigi að geta ráðið stjórn þessa fyrirtækis eins og annara, og ég held, að það sé torfundin betri lausn á þessu heldur en sú, sem er í núgildandi l.

Önnur atriði í brtt. hv. 1. þm. Skagf. skipta minna máli. Hann ber fram brtt. um, að skrifstofustjórinn skuli ekki vera ritari útvarpsráðs, og það er ekki neitt höfuðatriði í mínum augum. En ég hygg, að ef útvarpsráðið hefir skrifstofustjóra í framtíðinni, þá muni hann annast ritarastörf hjá útvarpsráði, jafnvel þó að útvarpsráð kysi annan til þess. Ég sé ekkert á móti því, ef hv. þm. er það áhugamál, að þessi brtt. sé samþ.; það gerir hvorki til né frá.

Hv. þm. gerir sýnilega ekki ráð fyrir, að allt af sé mikill áhugi fyrir kosningu í útvarpsráð, og fæ ég ekki skilið, hvers vegna hann vill ganga inn á þá leið, sem hann annars er andvígur, að láta þingflokkana blanda sér inn í að skipa útvarpsráðið, sem eftir hans aðaltill. eiga engin afskipti að hafa af því. Þetta finnst mér stangast á.

Um það, hvort rétt sé að láta kjörtímabil núverandi útvarpsráðsmanna falla niður frá 1. maí, má vitanlega deila í það óendanlega. Hv. 1. þm. Skagf. segir, að eftir þeirri reynslu, sem hafi fengizt af útvarpsráðinu, þá sé það mjög hlutlaust. Ég hefi kannske misskilið hlutverk útvarpsráðs, að það ætti að vera hlutlaust, a. m. k. er ekki ætlað til þess í l., og mjög mikið af því, sem er sagt um þetta sjálfsagða hlutleysi útvarpsins, er bara út í bláinn, en það á að sýna óhlutdrægni. Það er ómögulegt að komast hjá, að það flytji ákveðinn málstað, en það á ekki að sýna hlutdrægni, og um það verður að sjálfsögðu mjög deilt, hvernig það lánast, enda er þar vandratað meðalhófið. En af því að þessi orð féllu hjá hv. þm., þá vil ég undirstrika, að það er óhlutdrægni, sem er fyrsta skylda útvarpsráðsins í þessu efni.

Skemmtilegast þótti mér niðurlagið á ræðu hv. 1. þm. Skagf. Hann sagði, að að öðru leyti væru brtt. sínar fullkomlega shlj. frv., en ég sé ekki betur en að ef brtt. hans verða samþ., þá sé ekkert eftir af frv.; því er alveg snúið við, sem máli skiptir. Ég tel líka, að ósamræmi sé í því að hafa annað kjörtímabil fyrir þá útvarpsráðsmenn, sem skipaðir eru af Alþingi, en hina, sem eru kosnir af útvarpsnotendum. Það, sem vakti fyrir Alþingi, þegar ákveðið var, að kjörtímabil útvarpsráðsmanna væri 4 ár, var það, að miða við kjörtímabil alþingismanna, sem gert var ráð fyrir, að færi saman, en af vangá hefir þess ekki verið gætt, að gera ráð fyrir, að til þingrofs og aukakosninga gæti komið. Ég sé því enga ástæðu til, að kosning

af hálfu útvarpsnotenda fari fram samtímis því.

Hv. þm. minnst á gamla spakmælið, sem nú er umskrifað í það þinglega form, að fámennar n. vinni betur en fjölmennar. Ég er ekki viss um, að þetta sé fullgildur sannleikur. Það fer allt eftir því, hvernig n. er. Ég hefi ekki orðið var við, og ég hygg, að hv. þm. hafi ekki heldur orðið var við það, að starf n. torveldaðist við, að 7 menn væru í henni, eða batnaði, þó að fækkað væri. Í þeim mest áriðandi þingnefndum gera þingsköp ráð fyrir, að séu margir menn, jafnvel fleiri en 7.

Ég verð að segja, að mér finnst hv. þm. Snæf. hafa brugðist mér með því að ganga svo gersamlega sem hann hefir gert inn á brtt. hv. 1. þm. Skagf., og verð mjög að mæla því í gegn, að þær verði samþ.

Í stuttu máli er þetta frv. hér beinlinis flutt og sniðið á þann veg, sem gert er, með það fyrir augum, að hreyfa á engan hátt við því gamla deilumáli þingsins, hvernig útvarpsráðið skuli skipað. Við, sem að frv. stóðum, vorum sam-mála um, að óheppilegt væri að taka það upp og varla hægt að gera ráð fyrir, að það næði þá fram að ganga á þessu þingi. Ég vil því mjög eindregið mæla gegn því, að brtt. á þskj. 389 verði samþ. Með því að samþ. þær er gersamlega horfið frá þeim grundvelli, sem lagður var með l. um útvarp frá 1934, og komið inn á annan grundvöll, sem að minni hyggju er í ósamræmi við það, sem er eðlilegt og sjálfsagt.

***Eiríkur Einarsson:** Ég vil með fáum orðum hvorugt gera, taka til umr. starf útvarpsins eins og rætt er um það meðal þjóðarinnar eða hitt, að gagnrýna þær breyt., sem um er að ræða í því frv., sem hér liggur fyrir. Ég vil aðeins geta þess um brtt. á þskj. 389 og 402, að ég tel þær báðar heldur snúa málinu til saunngjarnara og betra horfs, og mun ég því eins og málið liggur fyrir ljá þeim atkv. mitt.

En það, sem varð til þess, að ég stóð hér upp úr minni sæti, er, að mig furðar það nokkuð. Úr því á annað borð er verið hér á Alþ. að hreyfa við útvarpslögunum, þá skuli sú laga-breyt. einungis lúta að þessu fyrirkomulags-formi um skipun útvarpsráðsins, sem frv. og brtt. fjalla um. Ég sagði að visu, að ég álit. að hér væri stefnt í rétta átt, sérstaklega að því er brtt. snerti, og gæti ég því vel við þær unað. Og þá kem ég að því, sem ég álit, að hér á bak við skipti sérstaklega máli. Ég álit réttast, að útvarpsnotendur úti um landsbyggðina yfirleitt ráði meira en minna um yfirstjórn útvarpsins. Ég álit það betra en að Alþingi hafi ákvörðunarrétt um, hverjir skuli stjórna þessum málum. Það er af þeirri ástæðu, að ef á að byggja út úr útvarpinu allri pólitískri og hagsmunalegri togstreitu, til þess að vera ekkert myrkur í máli, því að það er bezt að nefna hlutina sínum réttu nöfnum, þá hygg ég, að útvarpsnotendum sé svo sárt um stofnunina, að þeir verði varkárari í að skipa í þessi embætti og sjái betur um, að það verði gert ópólitískt heldur en alþm. mundi nokkurn tíma takast. Ég held sem sé, að hin almenna aukna íhlutun

útvarpsnotenda ætti að vera nokkurt spor í áttina til tryggingar í þessu efni, að þeim sé betur trúandi til að skipa í þessi sæti án flokkslegrar togstreitu en nokkurn tíma Alþingi sjálfu. Ég held því, ef þingi væri ekki komið svo langt, að nauðsynlegt hefði verið að koma með brtt. í viðtækara formi en hér er gert.

Þegar maður athugar, hvað útvarpið er orðin kostnaðarsöm og mikil stofnun, þá hlýtur maður undireins jafnframt því að meta það mikils, að starfinu sé þannig með gaumgæfni háttað, að almenningi í landinu geti komið að sem mestum menningarnotum.

Það er ómögulegt að neita því, þegar útvarps-tæki eru komin á jafnmörg heimili um breiðar byggðir landsins til sjávar og sveita og raun hefir á orðið, og athugað, hvað mikið menu hlusta á það, sem þaðan kemur, að þetta hefir rutt burt öðru, sem menn nutu áður í fristundum sínum, svo að þeir verða nú nauðugir — viljugir að una við það, sem útvarpið lætur til eyrnanna berast. Þó að það væri ekkert annað en þetta, þá væri það eitt nóg til að sýna, hvað mikið gildir, að útvarpið flytji sem mest og raunar eingöngu það, sem fólki er menningar- og fræðsluauki að. Ég álit t. d. til samanburðar við þetta, að allt of lítið sé gert að því, — allt of mikill svefnhöfgi yfir þeim, sem slíkum málum eiga að ráða, og íhlutun um það, hvað bóka-útgáfa er styrkt hér á landi. Ég tel brýna nauðsyn bera til þess, að á nálægum tímum hefjist Alþingi handa með að láta gefa út mjög ódýra og handhæga útgáfu af öllum beztu bókmenntum Íslendinga, sem sé svo dreift út yfir landsbyggðina. Þessi málefni hafa sætt algerðu skeyt-ingarleysi. Það þarf fyrst og fremst að gefa út Íslendingasögurnar og beztu fræðibækur um erlend og innlend málefni í ódýrri útgáfu, sem mundi þá komast inn á svo að segja hvert einasta heimili. Ég tel, að fólki væri andleg heilsu-bót að fá til sín slíkar bókmenntir.

Alveg sama er að segja með útvarpið. Fólkið fær nóg af þeim pólitísku málögögnum frá öllum flokkum, sem ræða þær skoðanir, sem efst eru á baugi í hvert skipti. Þar skortir ekki fræðsluna, þar er hún í algleymingi, og þar sem blöðunum er nú hleypt inn á heimilin svo mjög sem raun ber vitni, þá er miklu síður nauðsyn fyrir útvarpið að vera á verði um þau pólitísku mál, og því meir gæti það gefið sig að þeim ágætu bókmenntum, sem héldu andlegu lífi í þjóð vorri um margar aldir. Útvarpinu er skylt að hlaupa þarna í skarðið og koma með eitthvað gott og menntandi í staðinn fyrir þann lestur bóka, sem það hefir útrýmt.

Því er oft haldið fram, og þeir eru ekki svo fáir, sem hafa þá skoðun, að útvarpinu sé skylt að láta alla hafa eitthvað, eins og það er orðað. Þeir, sem vilja heyra fornsögurnar, fái að heyra eitthvað úr þeim, og þeir, sem vilja söng og músik, fái það; þeir, sem vilja heyra um þjóðfélagsmálin, fái einnig nokkuð, þeir, sem unna leiklist, fái einnig sinn skerf og þeir, sem vilja, þegar klukkan er orðin margt á kvöldin, heyra jazzmúsik, hljóti einnig nokkurn skammt. Ég álit, að þessi aldreifing á starfi útvarpsins eigi ekki rétt á sér, og ef þessu heldur áfram, hygg ég,

að það geti ekki endað nema á einn veg, nefnilega þann, að útvarpið verði smám saman menningarlegt viðundur.

Þó að útvarpslögunum verði ekki hreyft á þessu þingi í þá átt, sem ég hefi litilsháttar minnst á, þá vona ég, að á næstu þingum verði reglum útvarpsins breytt, ekki með neinni kritik á neinn mann, sem þarna á hlut að máli, öðru nær, heldur verði miðað að því að tryggja almenningi betur en hægt er með þeim reglum, sem nú gilda, að sú mikla og stórfellda stofnun, sem útvarpið er orðið, verði sannarleg menningarstofnun, sem verkar þannig á æskulýðinn jafnóðum og hann vex upp, að hann hneigist að því, sem menningarlegt er og fagurt, án allrar hlutdrægni og laust við allar sérkreddur til hægri og vinstri í þjóðlífi okkar, svo að við mætum þar heilbrigðum mönnum og viðsýnum Íslendingum, eins og þeir beztu meðal þjóðar vorrar hafa alltaf verið.

Umr. frestað.

Á 59., 62., 67. og 73. fundi í Nd., 2., 5., 7. og 11. mai, var frv. tekið til frh. 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framár.

33. Landssmiðjan.

Á 59. fundi í Nd., 2. mai, var útbýtt:

Frv. til 1. um niðurlagningu landssmiðjunnar (þmfrv., Á. 412).

Á 61. fundi í Nd., 4. mai, var frv. tekið til 1. umr.

Frv. of seint fram komið. — Deildin leyfði með 18 shlj. atkv., að það yrði tekið til meðferðar.

*Flm. (Jón Pálmason): Fjv. hefir athugað þessa stofnun eins og margar aðrar. Við sjálfstæðismennirnir í n. teljum eftir atvikum réttast að leggja hana niður, vegna þess að fyrir-sjáanlegur er tekjuhallarekstur á henni á næstunni, og líklega því meiri sem lengra liður, a. m. k. ef ekki er ráðizt í stórhýggingar hennar vegna. Það hafa komið upplýsingar um það frá vegamálastjóra, að á næstunni þurfi að auka húsrúm fyrir áhöld- og verkfæri vega- og brúagerða, og að ef horfið verði að því ráði að leggja niður starfsemi landssmiðjunnar, megi taka húsnæði hennar til að geyma áhöldin. Þá mætti spara verulega fjárhæð, bæði kostnað við áhaldageymslu og það fé, sem landssmiðjan þarf, ef hún á að haldast við og hús hennar að aukast.

Ég skal ekki fara nánar út í málið. Ég geri ráð fyrir, að frv. verði athugað vandlega í n. Við flm. sjáum ekki þörf á að reka ríkisfyrirtæki á þessu sviði með rekstrarhalla, því að það er til nóg af smiðjum til að vinna verkin, svo að engin vandræði yrðu úr því, þó að þessi smiðja legðist niður.

Ég vil svo leggja til, að þessu frv. verði vísað til 2. umr. og fjhn.

*Bjarni Bjarnason: Það má vera, að að því komi, að rétt þyki að leggja niður landssmiðjuna. En ég gerði grein fyrir því við 2. umr. fjárlfrv., að enn sýndist mér ekki sérstök ástæða til þess. Hingað til hefir landssmiðjan skilað nokkrum hagnaði og greitt vexti af því stofnfé, sem ríkissjóður hefir lagt henni til. Og enn má benda á, að ekki er gott að segja um það, hve mikla þýðingu það hefir fyrir vinnu, að landssmiðjan sé til í þeirri samkeppni. En hún var stofnuð með það fyrir augum, að þar fengist viðgerð á skipum ríkisins.

Ég hefi ekki á takteinum neinar skýrslur og sönnunargögn, hvaða þýðingu þetta hefir haft, en ég geri alveg fullkomlega ráð fyrir, að einmitt þetta, að hægt hefir verið fyrir ríkið að leita til sinnar eigin stofnunar, hafi beint og óbeint mikla þýðingu fyrir verðlag á vinnu í þágu ríkisins. Því vil ég endurtaka það, að þá fyrst þegar það er sýnt, að landssmiðjan getur ekki borið sig, þrátt fyrir það, þótt búið sé samilega að henni, er vitanlega rétt að leggja hana niður. Hvort hún hefir haldið niðri verði á slíkrri vinnu, sýnir sig þá vitanlega. Ennfremur þegar til þess kemur að ákveða, hvort skuli byggja fyrir landssmiðjuna, þá kostar það vitanlega mikið fé, en það útilokar á engan hátt, að landssmiðjan geti borgað sig. Ég vildi því vænta þess, að sú n., sem hefir þetta mál til meðferðar, athugi það með mikilli nákvæmni áður en hún leggur til, að landssmiðjan verði þegar lögð niður.

*Flm. (Jón Pálmason): Ég þarf náttúrulega ekki mikið að svara hv. 2. þm. Árn. út af þessu. En mér skildist á honum, að það gæti fyrst komið til mála að leggja þetta fyrirtæki niður, þegar reynslan væri komin, að það bæri sig ekki, ef samilega væri að því búið. Nú er það upplýst, og það veit náttúrulega hv. þm., að það eru ekki neinar líkur til, að fyrirtækið beri sig eins og nú stendur. Og samkv. upplýsingum forstjóra landssmiðjunnar telur hann, að eina vonin til þess að geta rétt fyrirtækið verði að ráðast í talsvert stórar og dýrar byggingar. Þess vegna vil ég undirstrika það, sem ég gat um áðan, að um tvær leiðir er að velja. Annaðhvort gera upp þetta fyrirtæki eða ráðast í dýrar byggingar, og þá myndi þurfa að verja allmiklu fé í húsrúm undir áhöld o. fl. Þegar þesskonar hlutir eru nokkurn veginn fyrirfram augljósir, þá sé ég ekki neina ástæðu til að biða þangað til fram kemur reikningslega á pappírnum, hve tapið er mikið á fyrirtækinu. Viðvíkjandi því, að landssmiðjan hafi haldið vinnulaunum lægri að undanfögnu fyrir ríkið en ella myndi hafa orðið, þá er náttúrulega á hvorugan kantinn hægt að færa sönnur fyrir því. Þessu má þó gera ráð fyrir í byrjun, að hjá þessu fyrirtæki hafi þetta verið svo. En eftir þeim upplýsingum, sem við flm. höfum aflað okkur, virtist okkur stjórnaðstæðingum ekki neinar líkur til, að sú vinna, sem ríkið þarf að láta framkvæma, verði dýrari hjá öðrum

fyrirtækjum. Ef ákvörðun væri tekin um þetta af Alþingi, að leggja niður landssmiðjuna, eins og við leggjum til, og það gert í samráði við vegamálastjóra og vitamálastjóra, þá mætti taka til athugunar, hvort ekki væri hægt að koma á samningum til fleiri ára við önnur fyrirtæki um það, sem ríkið þarf að láta vinna á þessu sviði.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til, nema tilefni gefist frekar, að orðlengja um þetta. Ég vænti, að deildin geti samþ. að láta málið halda áfram eins og ég hefi lagt til.

*Emil Jónsson: Fyrir einu eða tveimur árum síðan voru hér samþ. lög um stofnun landssmiðju. Þessi lög eru ekki komin til framkvæmda ennþá. Og nú ber hv. þm. A.-Húnv. ásamt fleirum fram frv. um það, að þessi stofnun verði lögð niður, áður en þau lög, sem Alþ. hefir sett, hafa verið framkvæmd. Ég sannast að segja skil ekki almennilega í, hvað fyrir þm. vakir. Það var að visu þannig, að þessi lagasetning mætti nokkurri mótspyrnu frá flokki þessara hv. þm., og þeir hafa alla tíð verið því andstæðir, að þessi smiðja væri rekin í harðvitugri samkeppni, eins og hún hefir verið, við þær verksmiðjur, sem hér eru starfræktar. Það kæmi mér ekki óvart, að einhverjar dýpri ástæður liggi til grundvallar fyrir þessu frv. heldur en fram hafa komið, og ég hygg, ef hv. þm. færi að rannsaka ýmsar þær framkvæmdir, sem nú hafa verið gerðar í landssmiðjunni fyrir hið opinbera, að hann sei, hver afleiðingin yrði, ef hans frv. yrði samþ., þ. e. að reikningar fyrirtækja þeirra, sem vinnuna framkvæmdu fyrir ríkið, yrðu ekki lægri. Að gera samninga um þessi verk til margra ára nær ekki nokkurri átt. En það sagði hv. þm. af því hann veit ekki, hvað hann er að tala um. Ef á að gera samninga við fyrirtæki um framkvæmd verks eftir 2 til 3 ár, getur verðlag og kaup manna og annað slíkt verið svo langt frá því, sem nú er, að slíkt er alveg ómögulegt. Það, sem tryggt er með starfi landssmiðjunnar, er, að þar fæst unnið fyrir kostnaðarverð, sem alls ekki er tryggt á neinum öðrum stað. Með lögum frá 1936 var gert ráð fyrir því, að ríkissjóður ábyrgðist nokkrar fjárgreiðslur til landssmiðjunnar til þess hún gæti byggt yfir sig viðunandi húsakynni og aflað nokkurra nauðsynlegra tækja. Landssmiðjan byrjaði af mjög miklum vanefnum og hefir ekki fram á þennan dag fengið þau nauðsynlegu tæki til að geta staðið sig í samkeppni. En að visu er nú landssmiðjunni ákveðin nokkur lóð, þar sem hún starfar, og þeim stofnunum öðrum, sem hafa þar hús, verður sagt að flytja þau. En ekki hefir ennþá fengið ákvörðun um, hvort byggðar yrðu þær byggingar, sem lögin mæla fyrir, og þær vélar yrðu fengnar, sem nauðsynlegar eru. Á þessum undanfögnu starfsárum hefir landssmiðjan þó, ef allt er tekið sem heild, ekki skilað halla fyrir ríkissjóð, a. m. k. sem neinu nemur, heldur yfirleitt hagnaði. Að leggja hana niður af þeirri ástæðu er ekki að ræða um. Ég er sannfærður um, að þetta getur borgað sig fyrir ríkissjóð, eins og hv. 2. þm. Árn. segir, að leggja fram nokkurt lán til húsbyggingar

og vélakaupa til þess að fá reksturinn færðan í betra horf. Því eins og kunnugt er, verða svona stórar framkvæmdir sem þessar, skipaviðgerðir og annað, ekki unnar á neinn hátt „ökonomískt“ nema fullkomnu tæki og annað sé til staðar. Ég held því, að þetta frv. sé fram komið að alveg tilefnislausu, og ekki ástæða til að láta það fara til n. Ég mun þó ekki setja mig á móti því. Ég held, að það væri fullt eins mikil ástæða til að vísa frv. til iðnn. eins og fjhn. En ég geri ekki ráð fyrir, að flm. ætlist til, að frv. gangi fram á þessu þingi, svo seint sem það er fram komið.

*Pétur Ottesen: Hv. 7. landsk. var með einhverjar dylgjur í garð okkar flm., að einhverjar dýpri ástæður lægu til grundvallar fyrir þessu frv. heldur en þær, sem um hefði verið rætt. Ég læt mér náttúrliga í léttu rúmi liggja, hvað hv. 7. landsk. kann að gera okkur upp í þessu efni, og skal ég þess vegna ekki fara frekar út í það.

Aðalflm. þessa frv. hefir gert grein fyrir því hér. Það er svo komið rekstri þessa fyrirtækis, að haldi það áfram, verður það rekið með allverulegum halla á yfirstandandi ári og næstu árum. Þess vegna mun ekki vera að ræða um áframhaldandi starfsemi hjá þessari stofnun. nema með fjárhagslegri ábyrgð frá ríkinu. Hitt er og landskunnugt, að frá upphafi vega hefir ekki frá hálfu landssmiðjunnar verið að ræða um að halda niðri verðlagi í þessu landi á smiðum eða öðru slíku. Það er kunnugt, að þar sem um útbóð hefir verið að ræða, hefir þessi stofnun orðið að lúta í lægra haldi í mjög mörgum tilfellum, af því hún hefir ekki getað keppt við þau fyrirtæki, sem fyrir eru í landinu, um framkvæmd á þeim verkum. Það er fyrrisjáanlegt, ef haldi verður áfram þessari starfsemi, að fjárhagslegt tap verður nú og næstu ár fyrir ríkissjóð. Þótt náttúrliga vel megi vera, að hv. 7. landsk. vili það ekki fyrir sér að offra nokkuð miklu til að koma þessari grein smiðanna úr höndum einstakra manna í þjóðnýtingu, eins og þau lög eru byggð á, sem nú hafa gílt í 2 til 3 ár. Framsfl. vildi freista þess, að færa þessa grein smiðanna í landinu yfir í ríkisrekstur, en sem vænta mátti og reyndar vitað var, að ekki myndi leiða til neins annars en vera fjárhagslegur baggi á vikin í samkeppni við önnur hliðstæð fyrirtæki í landinu. Ég held þess vegna, að með þeim horfum, sem nú eru um rekstur á þessu sviði, sé áhorfslaut að gera ráðstafanir til að gera upp reyrt þessa fyrirtækis og reyna að koma því, sem þar er, í verð og fela það bæði vitamálastjóra og vegamálastjóra að gera það bezta, sem hægt er í þessu efni. Því þó að reynt sé að búa vel í haginn með því að halda að fyrirtækinu viðgerð á skipum og öðru slíku, þá er ekki að vanta af því nema taprekstrar, eins og skýrsla forstjóra þessarar stofnunar ber með sér og fyrir liggur í fjvn. Því er náttúrliga horið við að visu, að vanti stórar byggingar fyrir þetta fyrirtæki, og það er reynt að breiða yfir tapreksturinn með því, að það hafi ekki haft þá aðstöðu, sem þyrfti til að sýna betri útkomu. Það er vitað, að það fyrirkomulag,

sem ríkisrekstur þessi byggist á, felur það eitt í sér, að það er ekki að vænta neinna úrbóta frá því, sem menn geta átt von á með því að reka þessa starfsemi á frjálsum grundvelli. Það er bara þessi trú sósíalista, sem liggur á bak við það og algerlega rekest á við veruleikann. Það hefir verið vitnað í, að sum árin hafi reikningslega ekki orðið tap á þessari stofnun. En það er vitað, að hún á útistandandi 100 þús. kr. eða meira. Og eftir að búið væri að gera upp skuldirnar, gæti orðið annað uppi á teningnum en reikningar stofnunarinnar sýna, og vitað er og viðurkennt af hlutaðeigendum, að sumt af þessum skuldum er fullkominn vonarpeningur.

Það er alveg rétt, að þetta frv. er seint fram komið. Við reyndum í fjv. að fá samkomulag um að létta þessari fyrirsjáanlegu byrði af ríkinu, og þess vegna varð meiri dráttur á því en eðlilegt er. Enda getur vel verið, að þrátt fyrir það, þó að veldi sósíalista hafi kannske minnkað, er þeir drögu ráðn. sinn úr stjórn. Þykist þeir standa það föstum fótum í ríkisstj. og á Alþingi, að þeir séu þess megnugir að koma í veg fyrir, að horfið verði í þessu efni út af ríkisrekstrarbrautinni. Ef svo er, þá skiptir ekki miklu máli, hvort þetta frv. er borið fram fyrir eða síðar á þinginu.

Umr. frestað.

Á 62., 66., 67., 68. og 70. fundi í Nd., 5., 6., 7., 9. og 10. maí, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið frammar.

34. Framfærslulög (frv. BrB).

Á 3. fundi í Ed., 18. febr., var útbýtt:

Fr. til l. um breyt. á framfærslulögum, nr. 135 31. des. 1935 (þmfrv., A. 9).

Á 5. fundi í Ed., 21. febr., var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Herra forseti! Frv. það, sem hér liggur fyrir til umr., var flutt á síðasta þingi, og hefir því í engu verið breytt frá því, sem það var þá. Ég gerði þá þegar grein fyrir aðalatriðum þess, svo að ég tel óþarft að fara nú að endurtaka það, sem ég þegar hefi sagt um nauðsyn málsins. Frv. var þá vísað til nefndar, en kom aldrei aftur frá n., sem fékk það til meðferðar. Ég leyfi mér því að mega vænta þess, að svo fremi sem hv. deild fellst á að vísa því til n. nú, þá fallist hún og á að afgreiða það frá nefnd.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Það var alveg rétt hjá hv. flm. frv. þessa, að frv. lá fyrir á síðasta þingi og var þá fengið allshn. til athugunar. Að n. gat ekki afgr. það frá sér, var sökum þess, að hún sendi það til umsagnar tryggingarstofnanna, en fékk ekki svör frá þeim aftur. Aðeins munnleg skilaboð frá einni stofnuninni, sem voru þess efnis, að hún treysti sér ekki

Alþt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

til þess að finna það út, hversu mikill kostnaður myndi verða af frv. þessu, ef að lögum yrði, fyrir stofnanirnar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið frammar.

35. Ríkisframfærsla sjúkra manna og örkumla.

Á 4. fundi í Sp., 23. febr., var útbýtt frá Ed.:

Fr. til l. um breyt. á l. nr. 73 23. júní 1936, um ríkisframfærslu sjúkra manna og örkumla (þmfrv., A. 21).

Á 10. fundi í Ed., 28. febr., var frv. tekið til 1. umr.

*Flm. (Brynjólfur Bjarnason): Ég lagði þetta frv. fram á síðasta þingi og tel ástæðulaust að gera frekari grein fyrir því en ég gerði þá. Þetta er 2. skipti, sem ég legg þetta frv. fram, og á þinginu þar á undan var lagt fram mjög svipað frv. frá hv. 6. landsk. og öðrum hv. þm. til. Það gekk í mjög svipaða átt að öðru leyti en því, að það náði aðeins til berklasjúklinga. Í fyrra kom aldrei nál. frá n., sem fjallaði um málið, og á þinginu þar á undan veit ég ekki heldur til, að frv. hv. 6. landsk. hafi fengið neina afgreiðslu. Ég vonast til, að þetta endurtaki sig ekki, þegar það er nú lagt svona snemma fram, og að n. sjái sér fært að afgr. það. Það er ýmislegt fleira í l., sem þarf lagfæringar við, en ég ætla að biða og sjá, hvernig þessu máli reiðir af, áður en ég legg fram fleiri till.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 10 shlj. atkv.

Á 56. fundi í Ed., 28. apríl, utan dagskrár, mælti

*Brynjólfur Bjarnason: Herra forseti! Ég lagði fram í þingbyrjun frv. til l. um breyt. á l. um ríkisframfærslu sjúkra manna og örkumla. Samskonar frv. lagði ég fram í þingbyrjun á síðasta þingi, og frv., sem gengur í mjög svipaða átt, var einnig lagt fram á þinginu þar á undan af 2 hv. þm. Þessu hefir verið vísað til n. þing eftir þing, en það hefir ekki heyrzt neitt frá n., sem hefir átt um málið að fjalla. Mér þykir þetta nokkuð kynlegt, og það gengur nokkuð langt, þegar mál fást ekki tekin fyrir í n. þing eftir þing.

Það væri ástæða til að spyrja allshn., hvað liði fleiri málum, sem til hennar hefir verið

visað, en ég ætla ekki að íþyngja henni með fleiri spurningum, en óska aðeins eftir, að þessu verði svarað.

***Sigurjón Á. Ólafsson:** Ég tók svo eftir, að hv. 1. landsk. spyrði sérstaklega um frv. um ríkisframfærslu sjúkra manna og örkumla. Það er rétt, að þetta mál var borðað fram í hv. d. í byrjun þings og hefir legið í n. síðan. Málið hefir verið rætt nokkuð í n., og það liggur fyrir umsögn frá landlækni um málið. Að visu hefir ekki farið fram atkvgr. í n. um málið, en ég hygg, að ég fari rétt með það, að mikill meiri hl. n. hafi talið málið þannig vaxið, að hann mynda ekki geta lagt því meðmæli. Það getur komið til mála, að n. taki hreina afstöðu til þess, áður en hún lýkur störfum, en um framgang þess af hálfu n. sé ég ekki miklar líkur.

Um hin önnur mál má segja svipað, að það er mikill ágreiningur um þau í n. Um framfærslulagabreyt. er t. d. svo mikill ágreiningur, að minni hl. hefir ekki séð sér fært að kljúfa n. og ekki talið það hag fyrir málið, ef það væri gert. Það er víst, að innan n. er mikill ágreiningur um afgreiðslu þessara mála.

Ég tel svo ekki á þessu stigi ástæðu til að fara lengra út í þetta.

Brynjólfur Bjarnason: Ég vildi aðeins benda n. á, að þetta mál, sem hér um ræðir, er mikið áhugamál fjölda manna víðsvegar um land og Alp. hafa borizt frá þó nokkrum stöðum áskoranir um að samþ. þetta frv., sem hér liggur, eða eitthvað, sem gangi í sömu átt. Ég tel það því mjög varhugavert að láta þetta mál liggja þannig, sem er rætt svo mikið um allt land og er svo mikið áhugamál allra hreppsnefnda í fátækum hreppum úti um land, án þess að fá á því viðunandi lausn.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

36. Bifreiðalög.

Á 7. fundi í Ed., 24. febr., var útbýtt:

Fr. til bifreiðalaga (þmfrv., A. 22).

Á 11. fundi í Ed., 1. marz., var frv. tekið til 1. umr.

***Flm. (Páll Hermannsson):** Samsonar frv. þessu var flutt í Nd. á síðasta þingi, en fékk ekki afgreiðslu. Frv. þetta er undirbúið að tilhlutun dómssmrh., og flm. flytja það eftir ósk hans. L. þessi eiga, ef samþ. verða, að koma í stað eldri l. um bifreiðanotkun, frá árinu 1931. En frv. er samið með hliðsjón af dönskum og norskum l. með þeim breyt., sem leiðir af hær-lendum staðháttum. Frv. vill setja reglur um notkun bifreiða og taka upp í l. ákvæði, sem nauðsynleg eru, en vantar í eldri bifreiðal. Þetta er talsverður lagabálkur, í VIII köflum. Efninu

er raðað í kafla, sem ekki hefir verið gert áður, og gerir það l. skipulegri.

Í frv. eru nákvæmari reglur en áður hafa gilt um notkun bifreiða, og er ætlað til, að þær miði að því að gera bifreiðar hættuminni bæði fyrir þá, er í þeim ferðast, og aðra. Frv. fylgir allýtarleg grg., svo ýtarleg, að ég þarf ekki að fara frekar út í frv., því að ég get ekki útskýrt það betur en þar er gert. Vil ég aðeins geta þess, að við vildum gera lítills háttar breytingar á nokkrum atriðum frv., og teljum enn fremur. að nokkur nauðsynleg ákvæði vanti í það. En þó vildum við ekki leggja fram brtt. að þessu sinni, þar sem frv. kemur að líkindum til n., sem við eigum sæti í.

Ég legg til, að frv. verði vísað til 2. umr. og allshn.

***Forsrh. (Hermann Jónasson):** Bak við frv. þetta liggur talsverð athugun og vinna. Ég veitti því ekki athygli, hversu seint gekk afgreiðslu málsins á síðasta þingi. Er oft svo, að þegar miklar umr. eru um pólitísk mál, þá taka menn ekki eins eftir málum þeim, er almennara eðlis eru, en tekið hefir engu minni vinnu að undirbúa. Frv. dagaði því uppi á síðasta þingi. En þeim, sem farið hafa með lögreglumál þessa þágar undanfarin ár, er ljóst, að bifreiðal. eru ófullnægjandi. Því var það, að við tókum fyrir 2—2½ ári að afla okkur gagna um breyt. þær, sem að undanförunu hafa verið gerðar á bifreiðal. í nágrannalöndunum, samkvæmt undangenginni reynslu. Var síðan þessi lagabálkur saminn upp úr gömlu bifreiðal., með hliðsjón af þeirri reynslu, er hér á landi hefir fengið.

Hv. flm. sagði í framsöguræðu sinni, að hann teldi, að breyta þyrfti nokkrum ákvæðum og bæta við öðrum. Ég vil í því sambandi geta þess, hv. n. til leiðbeiningar, að frv. er undirbúið af lögreglustjóranum í Reykjavík og síðan lesið yfir af mér og öðrum lögfræðingi. Síðan hafa bifreiðaeftirlitsmenn og vegamálastjóri athugað frv. Tel ég því heppilegast, ef brtt. á að gera í n., sem ég fortæk ekki, að geti verið nauðsynlegt, að áður sé leitað umsagnar þessara aðilja, sem hafa mesta reynslu í þessum efnum allra hærlandra manna.

Vildi ég svo óska þess, að frv. gæti fengið sem fljótasta afgreiðslu, án þess að það þyrfti að ganga út yfir vinnubrögðin við það.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 43. fundi í Ed., 7. apríl, var frv. tekið til 2. umr. (A. 22, n. 178, 179).

***Frsm. (Páll Hermannsson):** Allshn. hefir haft þetta mál til meðferðar nokkuð lengi, enda hefir n. þótt málið erfitt. Bifreiðalög þurfa að vera nokkuð margbrotin og þau koma víða við, og margt í þeim er viðkvæmt og vandamt til úrlausnar. N. hefir leitað álits ýmsra þeirra manna, sem hún hefir náð til og helzt mátti ætla, að gætu gefið um málið gagnlegar leið-

beiningar. Brtt. þær, sem n. ber fram á þskj. 179, eru að töluverðu leyti gerðar eftir bendingum frá þessum mönnum, og þá sérstaklega eftir bendingum frá vegamálastjóra. En ýmsir fleiri hafa gefið n. bendingar viðvíkjandi frv.

Það er vitað, að bifreiðumferð er orðin mjög mikil hér á landi, og bifreiðalögin hljóta því að verða fyrirferðarmestu umferðalögin í landi þessu. Þó þarf náttúrulega reglur um allskonar umferð, t. d. riðandi manna, manna á venjulegum reiðhjólum og gangandi manna og akandi. N. hafði komið það til hugar, hvort ekki væri gagnlegt og jafnvel nauðsynlegt, að inn í þessi bifreiðalög væri settur sérstakur kafli með almennum umferðareglum. En ekki hefir verið í það ráðizt enn, og verður sennilega ekki gert, vegna þess, að eitt aðalatriðið í almennum umferðareglum er það, hvernig eigi að vikja eða til hvorrar handar eigi að vikja. Um það eru að vísu ákveðin fyrirmæli hjá okkur nú, að vikja ætíð til vinstri handar, en það er í ósamræmi við reglur, sem gilda í flestum nágrannalöndum okkar, að undanteknu Englandi og Svíþjóð. N. var það ljóst, að það er ekki gerlegt að ráðast í að setja almennar umferðareglur nema því aðeins, að fyrirfram væri séð, að þessu þýðingarmikla atriði verði ekki breytt. Ég býst þess vegna við, að það verði ekki ráðizt í það á þessu þingi að setja kafla í bifreiðalögin um almennar umferðareglur.

Það má geta þess, að n. hefir að sjálfsögðu viljað greiða fyrir þessu máli, því hún telur ný bifreiðalög nauðsynleg, en hún hefir verið í nokkrum vafa fyrir sitt leyti, hvort þetta frv. til bifreiðal. muni verða afgr. frá þessu þingi. N. hefir fyrir sitt leyti viljað leggja áherzlu á að afgreiða málið frá þessari d., jafnvel þó hún sé í nokkrum vafa um það, hvort eigi að afgr. það frá þessu þingi, vegna þess hvað málið er vandasamt. En sú d., sem fær málið síðar til meðferðar, getur náttúrulega ákveðið, hvort hún vill ráðast í að gera frv. að l.

Það má geta þess, að nágrannabjóð okkar Danir hafa varið margra ára nefndarstarfi sinna færustu manna til þess að undirbúa umferðalög, sem eru að mestu leyti gengin í gildi nú nýlega, en nokkur atriði eru þar óútkljáð enn.

N. hefir flutt fjölda af brtt. Ég ætla, að brtt. séu við 26 gr. af þeim 43 gr., sem eru í frv., og auk þess eru margar af þessum brtt. undir allmörgum staflidum. Það er ekki svo margmennt hér í hv. d., að það sé ástæða til að verja löngum tíma í að skýra þessar brtt. Þó þessar brtt. séu svona margar, þá eru ekki að sama skapi miklar efnisbreyt. í þeim, því allmargar þeirra eru orðabreyt. eða orðalagsbreyt., sem að sumu leyti þóttu fara betur og að öðru leyti þóttu nauðsynlegar vegna þess, að n. fannst, að sumstaðar mætti misskilja orðalag. Þó þessar brtt. séu margar, þá er það vitað, að allshn. mun bera fram allmargar nýjar brtt. við 3. umr.

Mér þykir rétt að benda á nokkrar brtt., sem einkum eru efnisbreyt., þó ég sjái ekki ástæðu til að fara nákvæmlega út í það, því hv. þdm. geta vonandi áttað sig á þeim, þó þær séu margar. — 1. brtt. er við 2. málsg. 1. gr. frv., en 2. málsg. telur upp áhöld, sem undanþegin eru l.,

eins og t. d. traktorar og vegheflar og önnur vélknúin ökutæki, sem notuð eru til jarðyrkju eða vegavinnu. N. orðaði þessa grein að sumu leyti nokkuð um og bætti nýju ákvæði við, sem er svo hljóðandi: „Einnig eru undanþegnir pallvagnar á lágum hjólum, sem notaðir eru til vöruflutninga að og frá skipi“. N. leit svo á, að þessi áhöld ættu að koma undir undantekningarnar, en það hafði láðst að geta þess í frv. — Þá er 2. brtt., sem er við 3. gr. frv. Þar er í fyrsta lagi ákveðið, að í staðinn fyrir dómismrh., sem þar var nefndur, skuli koma: „Ráðherra sá, sem fer með vegamál“. Þessi gr. fjallar um atriði, sem beinlínis kemur vegamálum við, en í frv. er dómismrh. látinn hafa væntanlega framkvæmd þessara l. og eftirlit með þeim, og hann á að setja reglugerð um ýms atriði. Þó er á einstaka stað í frv. ætlað til, að atvmrh. komi í staðinn fyrir dómismrh. Það atriði, sem 3. gr. fjallar um, virðist beinlínis heyra vegamálum til, og þess vegna er ætlað til, að þetta heyrir ekki undir dómismrh., heldur atvmrh. En með tilliti til þess, að sá ráðh., sem heitir atvmrh., fer ekki ætíð með vegamál, þá orðaði n. það svo hér, að þetta skyldi heyra undir þann ráðh., sem með vegamálin fer, og síðar í brtt. og yfirléitt í frv. er þessi ráðh. kallaður vegamálaráðherra. Það er dálítið vafamál, hvort d. vill taka þessa aðferð upp, og ég geri ráð fyrir, að það muni ekki valda neinum verulegum ruglingi, þó ráðh. væri kallaður atvmrh., eins og hann heitir. En það er ekkert nýmáli, þó ráðh. sé kenndur við sérstaka starfsgrein, jafnvel þótt hann heiti ekki eftir þeirri starfsgrein í l. Það er t. d. ekki til í l. neitt, sem heitir landbrh., heldur heitir hann atvmrh., en þó er það algengt í lagamáli að nefna hann landbrh. Sá ráðh., sem með vegamálin fer, er líka einatt kallaður vegamálaráðherra.

Þá vil ég nefna brtt. við 5. gr. Þar eru ákvæði um hemla í bifreiðum. Í frv. er gert ráð fyrir því, að með tveim hemlum megi stöðva bifreið. Hemlar í bifreiðum eru af ýmsum tegundum, og vinna ekki hvor fyrir sig, heldur báðir saman. Þess vegna eru ákvæði 5. gr. orðuð um með hliðsjón af staðreyndum. En eftir ákvæðunum óbreyttum væri alls eigi hægt að nota sumar tegundir bifreiða. Sömuleiðis er umorðun við 7. gr., sem í raun og veru er ekki veruleg efnisbreyt., en brtt. er með allmikið breyttu orðalagi. Í 7. gr. er gert ráð fyrir því, að ljós skuli sett og stillt á þann hátt, að vel megi skilgreina þau í 20 metra fjarlægð á jöfnum vegi, og miðgeislar þeirra megi ekki vera hærri en einn metri yfir akstursbrautinni. Þess ber að geta, að ljósin eru þannig sett á sumar bifreiðar, að erfitt er að koma því við, að miðgeislar þeirra yrðu í 20 metra fjarlægð á jöfnum vegi eigi hærri en einn metri yfir akbrautinni. Greinin er orðuð þannig: „Ljósin skulu lýsa akbrautina framundan nægilega til þess að skapa nauðsynlega yfirsýn fyrir ökumanninn og sett þannig, að ljósmagníð valdi þeim sem minnstum óþægindum, er mæta bifreiðinni“. Þetta er eitt og hið sama. Í báðum tilfellunum er átt við að gera ekki óþægilega þá umferð, sem á móti bifreiðinni kemur, og orða greinina þannig, að hún verði framkvæman-

leg. Þá er með d-lið brtt. felld burt niðurlag 4. málsg. 7. gr. Þau ákvæði eru endurtekin í frv. í 14. gr., og þótti því óþarfi að hafa hið sama á báðum stöðunum.

Þá er að minnast á 8. brtt., við 14. gr. Þar er tekið inn ákvæði um, að skoðun skuli fara fram á bifreiðum. Hefir þar af vangá fallið niður þegar frv. var samið: „Slik skoðun er svo sem vikið er að í 12. gr.“.

Í brtt. við 19. gr. frv. eru dregin saman nánar en gert er í frv. ýms ákvæði, sem dómsmrh. á að setja reglugerð um, eins og annað, sem viðkemur bæði akstri bifreiða á vegum og geymslu á eldfimu efni, sem notað er vegna bifreiða.

Ég fer nú fljótt yfir sögu. Næst nefni ég 19. brtt., sem er efnisbreyting við 28. gr. Það er gert ráð fyrir því í fjórum smágreinum, að þegar bifreið mætir vögnum og öðrum vegfarendum, þar sem vegurinn er svo mjór, að ekki er unnt fyrir hvorn að komast framhjá öðrum, skuli bifreiðin aka til baka. Þetta er sjálfsagt að því leyti, er snertir vagna. Bifreiðum er skylt að aka til baka, þegar þær mæta hestvögnum. Hins vegar þótti n. það ekki sjálfsagt, þótt bifreiðar mættu riðandi manni, að þeim væri skylt að aka til baka. Þess vegna leggur n. til, að orðin „eða öðrum vegfarendum“ falli burt, en bifreiðum, sem mæta vögnum, skuli skylt að aka til baka.

Þá kem ég að 20. brtt., við 29. gr., sem er líka efnisbreyting. Hún er um það, að ef slys vill til, sem stendur í sambandi við notkun bifreiða, skuli bifreiðarstjóri fara eftir ákvæðum reglugerðar. Hann skal stöðva bifreiðina, segja til um nafn sitt og heimilisfang og veita þeim aðstoð, er slasast. Enginn munur er á þeirri þörf, sem er á aðstoð bifreiðarstjórans, hvort sem slysið stafar af bifreiðakstri eða einhverju öðru.

21. brtt., sem er við 34. gr., er ef til vill seinasta og mesta efnisbreytingin af öllum þessum brtt. 34. gr. er um skaðabótaskyldu. Upphaf greinarninnar hljóðar svo: „Verði tjón af notkun bifreiðar á mönnum eða munum, er sá, sem ábyrgð ber á henni, skyldur til að bæta það að fullu, enda þótt hvorki honum eða öðrum manni bifreiðarinnar verði kennt um tjónið“. Hér er um mjög skýrt og fullkomið ákvæði um skaðabótaskyldu bifreiðaeigenda að ræða. Samkv. gr. eru þeir skyldir til þess að bæta að fullu tjón það, sem þannig stendur á, þó að hvorki bifreiðaeiganda né bifreiðarstjóra verði kennt um það. Það er vitanlega mikið álitamál, hve langt á að ganga í ákvæðunum um skaðabótaskyldu. Ýmsir halda því fram, að bifreiðakstur sé svo hættuleg atvinnugrein, að það sé eðlilegt, að á honum hvíli þung ábyrgð, og mikil skylda sé að bæta það tjón, sem hlýzt af akstri bifreiða. En aðrir benda á með rökum, að þótt akstur bifreiða sé hættulegur, sé hann líka gagnleg atvinnugrein, sem eigi að njóta þess, hve hún er nauðsynleg, samtímis því, hve hún er hættusöm. N. leggur því til að setja í stað orðanna „enda þótt hvorki honum né öðrum manni verði kennt um tjónið“ í 1. málsg.: nema það sannist, að ekki hafi verið hægt að komast hjá tjóni, þótt bæði akstur og ökutæki þess, er tjóninu olli, hefði verið í fullu samræmi við settar reglur. Þetta ákvæði er tekið upp úr bifreiðalögum

Dana. Hliðstæð ákvæði eru í bifreiðalögum Dana, sem eru nýkomin í gildi. Ákvæðin um váttryggingar á bifreiðum og skaðabótaskyldu eru þannig, að mjög vandasant er að gæta þess, að öllum sé gert rétt til. Menn mega ekki gleyma því, að eftir því, sem gjöldin eru hærri, þess kostnaðarsamari verður vitanlega bifreiðaksturinn. Því að náttúrulega fæst slik váttrygging ekki fyrir ekki neitt. Þótt bifreiðar séu hættulegar, verður að vekja athygli almennings á því að gæta varfærni, m. a. með því að láta ekki skaðabótaskyldu bifreiðaeigenda verða svo ótakmarkaða, að allt sé bætt, jafnvel þótt vegfarandinn eigi miklu meiri sök á slysinu vegna gáleysis síns, en bifreiðarstjórinn sé þar alveg saklaus um að hafa vanrækt skyldu sína.

Þá er líka að minnast á það, að í 34. gr. frv. er í 2. málsg. sagt: „Ef sá, er tjónið beið, annars hefir sýnt af sér gáleysi, má taka tillit til þess við ákvörðun skaðabótanna“. N. hefir lagt til, að orðalaginu sé hér breytt þannig, að í stað „má“ kemur: skal. Hún telur, að sjálf-sagt sé að taka eitthvert tillit til þess, ef sá, sem verður fyrir tjóni, hefir haft gáleysi í frammi.

Læt ég svo útrætt um þessar brtt., því að stólarir heyrta ekkert af því, sem hér er sagt, og þeir, sem sitja hér, geta áttað sig á þeim, þó að ekki sé lengri ræða haldin um þetta.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 44. fundi í Ed., 8. apríl, var fram haldið 2. umr. um frv.

ATKVGR.

Brtt. 179,1 samþ. með 10 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.

2. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,2 (ný 3. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

— 179,3 samþ. með 10 shlj. atkv.

4. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,4 samþ. með 10 shlj. atkv.

5. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,5 samþ. án atkvgr.

6. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,6 samþ. með 10 shlj. atkv.

7. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

8.—11. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,7 samþ. án atkvgr.

12. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

13. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,8 samþ. með 10 shlj. atkv.

14. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,9 samþ. með 11 shlj. atkv.

15. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 179,10 samþ. með 11 shlj. atkv.

16. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 179,11 samþ. með 9 shlj. atkv.

17. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

18. gr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 179,12 (ný 19. gr.) samþ. með 11 shlj. atkv.

— 179,13 samþ. með 10 shlj. atkv.

20. gr., svo breytt, samþ. með 11 shlj. atkv.

Brtt. 179,14 samþ. með 10 shlj. atkv.

21. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,15 samþ. með 10 shlj. atkv.

22. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 179,16 samþ. með 10 shlj. atkv.
 23. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,17 samþ. með 10 shlj. atkv.
 24. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 25. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,18 samþ. með 10 shlj. atkv.
 26. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 27. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,19 samþ. með 10 shlj. atkv.
 28. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,20 (ný 29. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.
 30.—33. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,21 samþ. með 10 shlj. atkv.
 34. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,22 samþ. með 10 shlj. atkv.
 35. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,23 samþ. með 10 shlj. atkv.
 36. gr., svo breytt, samþ. með 9 shlj. atkv.
 37. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 38. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,24 tekin aftur til 3. umr.
 39.—40. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,25 samþ. með 10 shlj. atkv.
 41. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 42. gr. samþ. með 10 shlj. atkv.
 Brtt. 179,26 samþ. með 10 shlj. atkv.
 43. gr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.
 Fyrirsögn frv. og fyrirsagnir kafla þess samþ.
 án atkvgr.
 Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv.

Frv. var ekki á dagskrá tekið framár.

37. Framfærslulög (frv. SÁÓ).

Á 11. fundi í Ed., 1. marz, var útbýtt:

Frv. til 1. um breyt. á framfærslulögum, nr. 135 31. des. 1935 (þmfrv., A. 41).

Á 15. fundi í Ed., 5. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Sigurjón Á. Ólafsson): Herra forseti! Frv. þetta er flutt eftir tilmælum hæstv. atvmrh. og get ég verið fáorður um efni þess, þar sem hann er sjálfur staddur hér í hv. d., og geri ég ráð fyrir, að hann skýri það fyrir hv. dm.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Eins og hv. dm. vita, voru framfærslulögin samín upp á þinginu 1936 og gerðar á þeim ýmsar gagngerðar breytingar. Við framkvæmd þessara l. hafa komið fram ýmsir agnár, sem einsýnt þykir, að verði að leiðrétta, og miða meginatriði þess frv. í þá átt. Skal ég drepa á helztu atriðin, sem máli skipta.

Í 1. gr. er ákveðið, að ríkissjóður endurgreiði framfærslustyrk, sem Íslendingum er greiddur af umboðsmönnum íslenska ríkisins erlendis, en samkv. núgildandi lögum ber oss að endurgreiða framfærslustyrk, sem framfærslunefndir erlendis veita íslenskum þurfamönnum. Nú er það alþjóða regla, að ekkert ríki endurgreiði

styrk, sem þannig er lagður fram. Höfum vér margsinnis reynt að fá endurgreiddan styrk, sem veittur hefir verið erlendum ríkisborgurum hér á landi, en aldrei tekizt. Liggur því í hlutarins eðli, að ekki nær nokkurri átt, að við förum að taka okkur slíka skyldu á herðar gegn öðrum löndum, þar sem ekki tekst að fá sömu hlunnindi vegna útlendinga, er hér dvelja. Tel ég þetta alveg sjálfsagt, og sömuleiðis það, að umboðsmenn íslenska ríkisins greiði þeim framfærslustyrk, sem nauðsyn er á honum, enda sé hann endurkræfur úr ríkissjóði.

Þá er gert ráð fyrir því í 2. gr., að fellt verði niður ákvæðið um, að lögreglustjóri skuli leita álits framfærslunefndar áður en ekkjum er veittur styrkur. Þetta ákvæði hefir mælt illa fyrir, enda álit ég enga þörf á því. Með því að leita álits framfærslunefndar er þessum konum skipað á bekk með þurfalingum, en lögin ákveða sérstaka greiðslu til þeirra, svo þetta heyrir alls ekki undir framfærslunefnd. Hinsvegar er ákveðið, að skýrsla konunnar skuli vera greinileg, og heimilt er lögreglustjóra að leita upplýsinga um hana, ef honum þykir ástæða til, en það er ekki bundið við, að leita beri umsagnar framfærslunefndar.

Þá er lagt til, að 26. gr. gildandi l. falli niður. Í henni er ákveðið, að ef barnsmóðir eða ekkja giftist aftur, þá skuli felldur meðlagsúrskurður falla úr gildi. Hér er lagt til, að þessi grein verði felld niður, en ekki er ástæða til að álita, að það muni íþyngja sveitar- og bæjarsjóðum, því ef efnahagur konunnar eftir hjúskapinn, eða efnahagur manns hennar, er þannig, að þau séu sómasamlega fær um að framfleyta barninu, þá er auðvelt fyrir sveitarsjóðinn að fá úrskurðinn felldan úr gildi, en reynist þau ekki megna að sjá fyrir barninu, þá er ekki annað en úrskurðurinn sé látinn standa óbreyttur, og þá koma framlögin niður á sama hátt og áður var.

Þá er 4. gr. Fyrri atriðið skiptir engu máli, en síðara atriðið, þ. e. a. s. að framfærslunefnd sé skyld að hlíta úrskurði ráðh. um ágreiningsmál, er til hans verður skotið, þar til þeim úrskurði kynni að verða haggð af dómstólum, þá er ástæðan til þess, að þetta er tekið upp í lög, sú, að þótt ráðuneytið hafi fullt úrskurðarvald um ágreiningsmál milli framfærslunefnda, hlutaðeigandi bæjar- eða sveitarstjórnar og þurfamanna, og þeim sé heimilt að fá úrskurði staðfesta með dómi, þá er aðstaða þessara aðilja svo afarólik. Öðrumegin er þurfamaðurinn, en hinsvegar bæjar- eða sveitarstjórnin, sem umráð hefir með þessum greiðslum. Hún er alveg í sínum rétti að segja, að hún þurfi ekki að fullnægja þessum greiðslum áður en þær hafa verið staðfestar með dómi. Margir styrkþeganna hafa ekki fé til að reka mál til dóms og biða eftir að hann sé felldur.

Þetta ætti ekki að vera nein fjárhagsleg áhætta fyrir sveitar- eða bæjarfélögin, þar sem þeim er í sjálfsvald sett, að fengnum fullnaðardómi, hvernig þau haga greiðslum til þessara manna, en í öllu falli er þarna um að ræða upphæðir, sem nema litlu fyrir bæjar- og sveitarfélögin, en hafa e. t. v. mjög mikla þýðingu fyrir hlutaðeigandi mann eða konu.

Þá er í 5. gr. gert ráð fyrir, að fyrir Reykjavík, sem hefir að ýmsu leyti sérstöðu í framfærslumálum, sé sett sérstök reglugerð um tilhögun framfærslumála bæjarins. Þetta álit ég mjög nauðsynlegt. Í gildandi framfærslulögum er mælt svo fyrir, að borgarstjóri skuli setja reglugerð að fengnum tillögum framfærslunefndar. Mér vitanlega hefir engin slík reglugerð verið sett eða neinar ráðstafanir í þá átt, sem þó er nauðsynlegt vegna ástandsins í bænum. Þá er enn fremur til þess ætlað, að heimilt sé að setja sérstaka nefnd, sem úrskurði til fullnustu kærur út af ákvörðunum framfærslunefndar. Að visu er hægt að vísa þessum kærum til ráðuneytisins, sem hefir mörgum öðrum slörum að gegna, en á afgreiðslu þeirra vill venjulega verða nokkur dráttur. Afgreiðsla mála anna er venjulega ekki svo undirbúin sem skyldi. Því er lagt til, að sérstök nefnd verði skipuð til að sjá um úrskurðun þessara kæra. Hér er engin ákvörðun tekin um, hvernig nefnd þessi skuli skipuð, en gert er ráð fyrir, að kostnaður við hana verði greiddur að hálfu úr ríkissjóði og að hálfu úr bæjarsjóði Reykjavíkur.

Um 6. og 7. gr. er ekki ástæða til að segja neitt, nema hvað snertir b-lið 7. gr. Samkv. honum er svo ákveðið, að ef þörf er á skjótri hjálp, en ákvörðun framfærslunefndar þar að lútandi fæst ekki, þá sé lögreglustjóra heimilt að veita bráðabirgðaaðstoð þá, sem nauðsynleg er, þar til úrskurður fellur, og er hlutaðeigandi sveitarstjórnir skyldur til að greiða þann kostnað, er úrskurðurinn kann að hafa í för með sér.

Þetta er að minni hyggu nauðsynlegt. Að visu má e. t. v. halda fram, að lögreglustjóra sé heimilt að gera þetta eftir nügildandi l., þar sem honum ber skylda til að rannsaka, hvort sveitarfélagið gerir skyldu sína.

Ég drap á það áður, að ef þurfamaður vill ekki una við ákvörðun framfærslunefndar, þá er hægt að áfrýja því máli fyrst frá fátækrafulltrúa til framfærslunefndar, þaðan til bæjarstjóra og síðast til ráðuneytisins. Ráðuneytið leitar álits bæjarstjóra eða framfærslunefndar áður en fullnaðarúrskurður er felldur. Afgreiðsla svona máls getur tekið allt að því 2—4 mánuði frá því það var tekið fyrir af bæjarstjóra. Má gera sér í hugarlund, ef málið er um það, hvort styrkur fullnægi þörfum þurfamanns, hvort mögulegt er fyrir hann að biða eftir úrskurði málsins, ef hann hefir ekkert annað að lifa á. Þá hlýtur hann að lifa skort, ef svo fer, sem komið hefir fyrir áður, að fátækrafulltrúi neitar um styrk þar til málið hefir fengið úrskurð. Sé því áfrýjað, tekur það sama tíma og aðal-málið. Því er nauðsynlegt, að til séu embættismenn, sem jafnan rannsaka hagi manna og veiti þeim björg, svo þeir lifi ekki skort. Jafnframt skal ég taka það fram, að nú mun þetta stundum framkvæmt þannig, að fólkið leitar til lögreglustjóra, hann rannsakar ástæður þess og veitir nauðsynlega hjálp.

Þá er lagt til, að 53. gr. framfærslulaganna sé breytt að allverulegu leyti. Samkv. nügildandi l. er bæjarstjóra heimilt að úrskurða menn til vistar í fangelsi í allt að 3 mánuði, og það eina, sem þarf til, að þessi úrskurður sé lögmætur

eins og dómur hefði gengið, er, að hlutaðeigandi lögreglustjóri samþykki gerðir hlutaðeigandi bæjarstjóra.

Ég sé ekki annað en að þetta sé gagnstætt öllum anda islenzks réttarfars. Svo er ætlað til, að ekki megi setja menn í fangelsi án þess að dómur sé genginn í máli þeirra, en hér er borgarstjóra og lögreglustjóra fengið sama vald í hendur. Ég skal geta þess t. d., að eitt atvik kom fyrir hér á síðasta hausti, sem sýnir, að hér er þörf athugunar. Þurfamaður, sem lengi hefir verið á framfæri bæjarins, en var búsettur austan heiðar, kom hingað til bæjarins og tjáði framfærslunefnd vandræði sín og kvaðst ekki fara aftur nema hún leysti úr vandræðum sínum. Ég skal ekki leggja dóm á viðskipti framfærslunefndar og þessa manna, en fyrir þetta úrskurðaði framfærslunefnd og bæjarstjórn manninn á Litla-Hraun. Síðar kom þetta mál til úrskurðar stjórnarráðsins, og var þar ákvörðun bæjarstj. felld úr gildi. Ég tel með öllu ótækt að leggja slíkt vald sem þetta í hendur bæjarstjórna. Náttúrlega eiga sömu l. að ganga yfir þessa menn eins og aðra. Þessi mál eiga að ganga sinn gang fyrir dómstólunum, eins og önnur mál, og það á að vera skylda dómstóla anna að sjá um, að allt upplýsist í málinu. Samkv. þessari gr. frv. er ætlað til, að þessu verði breytt í það horf, að málin gangi til dómstólanna, sem felli úrskurð um þau eins og önnur mál.

Þá er einnig ætlað til þess samkv. frv., að 62. gr. l. breytist þannig, að móðir barns, sem hefir tekið meðlag eftir dauða barnsföður og fengið það frá dvalarsveit sinni, eigi rétt á, að valdsmaður úrskurði henni meðlag eftir reglum III. kafla 1. Með þessu er gert ráð fyrir, að nákvæmlega sömu reglur gildi um ekkjur og ógiftar barnsmæður. Sá skilningur hefir líka verið lagður í þessa gr., en með hæstaréttardómi hefir verið lagður annar skilningur í gr., og er þessu því breytt hér til þess að fyrirbyggja allan misskilning.

Ég sé svo ekki ástæðu til að fjölyrða um aðrar gr. frv. Þær eru allar um viðskipti sveitarstjórna innbyrðis, aðrar en 13. gr., þar sem tekið er upp ákvæði um það, að allir framfærslustyrkir skuli fyrnast á 4 árum. Þetta er í samræmi við almenn ákvæði í gildandi l. um 4 ára fyrningarfrest og sett inn til þess að hvetja menn til sjálfsbjargar.

Ég held svo, að það sé ekki fleira, sem ástæða er að minnast á við þessa umr. Ég legg til, að málinu verði vísað til allshn. að lokinni þessari umr.

Brynjólfr Bjarnason: Upp í þetta frv., sem borið er fram að tilhlutun hæstv. atvmrh., eru teknar ýmsar smærri umbætur, sem einnig eru í því frv., sem ég hefi flutt hér og hefir verið vísað til n. Það eru m. a. eftirfarandi atriði, sem hæstv. atvmrh. hefir lýst: 1. Sérstök eyðublöð fyrir umsóknir um meðlög. 2. Að 26. gr. l. falli niður, sem kveður svo á, að meðlagsúrskurður konu falli niður, ef hún giftist, og 62. gr. er breytt til samræmis við III. kafla, sem fjallar um meðlög. Þá er hverjum einstökum fram-

Framfærslulög (frv. SÁÖ). — Uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga.

færslunefndarmeðlimi heimilt að áfrýja úrskurði framfærslunefndar, og í 4. lagi er 43. gr., sem fjallar um ráðstafanir til barnaverndar, breytt eins og er í frv. minnu. Í 5. lagi er 44. gr. breytt eins og er í frv. minnu. Í 6. lagi eru ákvæði um heimild til að leggja lögðald á kaup barnsföður. Öll þessi atriði eru eins og í frv. minnu. En þetta eru allt smærri atriði. Að visu eru þau mörg þýðingarmikil, en samantekið við önnur stærri verða þau að teljast smærri atriði. Aðalatriðin í frv. minnu eru ekki tekin til greina, og skal ég telja upp nokkur þeirra. Þar er t. d. ákvæði um gjaldskrá fyrir framfærsluþurfa, þannig að styrkur geti orðið ákveðinn réttur, á svipaðan hátt eins og hlunnindi í tryggingum. Í 2. lagi að styrkurinn skuli greiddur í peningum, nema styrkþegi óski annars. Öll meðlög skuli greidd af ríkinu. Og loks það, sem er höfuðatriðið, að landið verði gert að einu framfærsluhéraði. Auk þess eru mörg önnur mikilvæg atriði í frv. minnu, sem ekki hafa verið tekin til greina. Ég vildi nú mælast til þess, að um leið og allshn. tekur þetta frv. til meðferðar, þá taki hún einnig mitt frv. til meðferðar. Annars virðist mér ekki horfa vænlega um það, að frv. mitt muni hafa fylgi hjá hæstv. stjórn, þar sem upp í þetta frv. eru tekin ýms smærri atriði úr frv. minnu, og önnur, t. d. um viðskipti milli sveitarfélaga, sem væru annars óþörf, ef mitt frv. næði samþykki. Virðist mér þetta benda til þess, að hæstv. stjórn sé minnu frv. andvíg í aðalatriðum. — Ég tel óþarft að orðlengja þetta að svo komnu, en mun biða og sjá, hvað setur.

ATKVGR.

Fr. vísar til 2. umr. með 9 shlj. atkv. og til allshn. með 9 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

38. Uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga.

Á 12. fundi í Ed., 2. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um upveldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga (þmfrv., A. 46).

Á 16. fundi í Ed., 7. marz, var frv. tekið til 1. umr.

Flm. (Guðrún Lárusdóttir): Herra forseti! Þetta frv. um upveldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga er ekki nýmæli í þessari hv. d., þar sem það er nú flutt í þriðja skipti. Óþarft er að fara mörgum orðum um tilgang frv., því að hv. þdm. er öllum vel kunnugt um, hvernig ástandið er orðið í landinu, og þá einnig um hina miklu þörf, sem betur og betur kemur í ljós á slíkum heimilum. Ég hefi hér í höndum skýrslu frá barnaverndarnefndinni hér í Reykjavík, þar sem greint er frá starfsemi

nefndarinnar og sömuleiðis niðurstöðum hennar og yfirleitt því ástandi, sem fyrir hendi er á þessu sviði. Það má segja, að slík skýrsla. sem nær aðeins yfir Reykjavík, sé ekki einhlít, enda þótt Reykjavík geymi flesta íbúa landsins. Ég hefi því miður ekki með höndum aðrar skýrslur, en þó veit ég, að þær hafa komið til barnaverndarráðs, og formaður þess hefir tjáð mér, að ástandið sé viðar slæmt en hér í bænum. Mér hefir því miður ekki gefizt kostur á að kynna mér skýrslur þessar að svo komnu, en mun gera það og leggja niðurstöðuna fyrir hv. d. undir meðferð málsins, en svo mikið er víst, að það er ekki hægt að afsaka sig neitt með því, að Reykjavík ein eigi hér hlut að máli, því að það er síður en svo. Að visu hafa barnaverndarnefnd og barnaverndarráði ekki horizt skýrslur alstaðar af landinu. Sumstaðar hafa barnaverndarnefndir og skólanefndir ekki skilað skýrslum fyrir árið, sem leið, en það sannar ekki, að það sé ekki full þörf á að hraða athugun á þessu máli fyrir því. Það er aðeins tómlæti viðkomandi nefnda að kenna, að þær hafa ekki staðið skil á þessum skýrslum; það er mjög áriðandi að fylgjast vel með á þessu sviði, þegar upveldismálum þjóðarinnar er stefnt í voða með aðgerðaleyfi.

Það, sem frv. fer fram á, er, að stofnað sé upveldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga, og er í 1. gr. frv. skýrgreint, hvað átt er við með þessum orðum. Ég veit, að allir hv. þdm. þekkja eitthvað af slíkum börnum og hve erfitt er fyrir aðstandendurna að sjá um þau. Ég tel sjálfsagt, að enginn hv. þdm. muni mæla því í gegn, að slík heimili séu til mikilla þjóðþrifa, þar sem þeim er vel stjórnað. Eins og við vitum, hefir sú verið venjan fram á þennan dag, þegar um slík börn hefir verið að ræða, að þeim hefir verið komið fyrir hingað og þangað eftir beztu getu og vilja þeirra, sem með hafa átt að fara. Það má vel vera, að þetta hafi getað gengið svona allt fram að þessu, en nú eru komnir þeir tímar, að ekki er hægt að halda lengur áfram þannig. Um það her órákan vott skýrsla barnaverndarnefndarinnar í Rvík, sem hefir mjög góða aðstöðu til þess að athuga þessi mál rækilega, þar sem hún hefir staðið í bréfavíðskiptum við fjölda heimila úti um land og ráðið til sín dr. Símon Jóh. Ágústsson, sérfræðing í upveldismálum. Hann hefir við náin kynni af málum þessum komizt að þeirri niðurstöðu, að það verði alltaf örðugra og örðugra að útvega hæf heimili í þessum tilgangi. Það hefir sýnt sig aftur og aftur, að það hefir orðið að skipta um verustað, jafnvel oft á ári, fyrir börn, einkum þó drengi, sem baldnir eru og mjög erfitt að fást við og nauðsynlegt hefir verið að koma burt úr kaupstöðum. Er slíkt með öllu óhæft, því að með þessu festir barnið hvergi rætur, fær ekki ræktarsemi í sig til neins; það verður eins og rótlaus jutur, sem alltaf er verið að færa úr stað, og við vitum úr náttúrunnar ríki, hvaða þýðingu það hefir fyrir veikgerða jurt að fá aldrei að vera í friði og festa rætur. Í skýrslu nefndarinnar segir svo um þetta atriði, með leyfi hæstv. forseta:

„Nefndin hefir orðið að skipta um staði fyrir

suma afbrotadrengr oft á árinu, þar eð viðkomandi heimili treystust ekki til að halda þá til langframa“.

Þetta skýrir sjálfst, og svo framarlega sem okkur er það alvara að koma algerlega í veg fyrir, að þessi blessuð börn verði að vandræðamönnum fyrir þjóðina, verður áreiðanlega að taka eitthvað betra til ráða í þessum efnunum.

Hér liggur þá fyrir þessi skýrsla um ástandið eins og það er, og hefi ég þá í huga ástandið á öllu landinu í þessum efnunum, enda þótt ekki séu skjalfestar tölur fyrir hendi um það. Það er hægt að fá þær áður en langt um liður. Um þá starfsemi nefndarinnar að koma börnum fyrir, segir nefndin ennfreður, með leyfi hæstv. forseta:

„Þessi þáttur í starfsemi nefndarinnar hefir kostað hana mikla vinnu og fyrirhöfn. Er alveg orðinn ógerningur að finna nógu mörg góð sveitaheimili, sem vilja taka afbrot- og vandræðabörn til langdvala, og vöntun á uppeldi fyrir þau er mjög tilfinnanleg. Af þessum ástæðum verða margir afbrotadrengrir að leika lausum hala hér í bænum. Nefndin hefir gert allt, sem í hennar valdi stendur, til þess að bæta úr þessu ástandi, bæði með því að beita sér fyrir því, að uppeldisheimili verði reist fyrir afbrotabörn, og eins með því að leita uppi þau heimili. sem kynnu að vilja taka þetta hlutverk að sér. Í þeim tilgangi hefir ráðunautur nefndarinnar skrifað formönnum skólanefnda í flestum sveitum og heðið þá að útvega heimili, sem tekið gætu afbrotabörn og umkomulaus og vanhirt börn í fóstur um lengri eða skemmri tíma. Svör hafa þegar allmörg borizt, en flestir neita að því er tekur til afbrotabarna, og er nefndin því í sömu vandræðunum og áður um dvalarstaði handa þessum börnum“.

Það er nokkuð annað að taka slík börn til langdvalar heldur en í nokkrar vikur t. d. að sumrinu, og þá kemur að þessu, sem ég var að tala um áðan, að það kemst flækingur á barnið, það festir hvergi yndi og verður að hálfgerðum flækingi eða flóttamanni. Við höfum ekki ráð á að ala upp slíka flóttamenn, og við verðum að fyrirbyggja það, að nokkurt manns-efni fari forgörðum af þeim ástæðum, að því hafi ekki gefizt kostur á nógu góðu eða hæfilegu uppeldi. Skýrslan, sem hér liggur fyrir, sannar, að í fyrra voru 88 börn, sem gerðust brotleg hér, en í ár eru þau orðin 172. Þetta er ógurleg tala. Þessi börn hafa orðið uppvis að 526 brotum, og svo fylgir tafla, sem skilgreinir pílta og stúlkur í þessu efni, og einnig í hverju afbrotið liggur, hvar hættan er mest, og að lokum er svo heildaryfirlit yfir fjölda afbrotabarna og hinna ýmsu afbrota. Við sjáum, að ástandið fer ekki batnandi, og í raun og veru er það slíkt, að það hrópar hátt til löggjafarþings þjóðarinnar, sem málið er borið fram fyrir enn á ný, um að bæta úr ástandinu eða að gera a. m. k. tilraun til þess að koma í veg fyrir, að börnin okkar verði að aumingjum, en á því eru miklar horfur eins og sakir standa nú, sé ekkert að gert. Þó að ekki sé lengra farið en til Svíþjóðar, Danmerkur og Noregs, þá sjáum við, að svo að segja fyrsta boðorð þjóðanna er

að athuga uppeldismálin og taka þau til ræklegrar meðferðar og koma í veg fyrir, að slík ósköp eigi sér stað, að börnin, bezta eign þjóðarinnar, fari forgörðum fyrir hirðuleysi þeirra, sem eiga að ráða úr vandamálum hverrar þjóðar. Ég hefi nú, svo oft sem þetta frv. hefir legið fyrir hv. þd., lesið upp þessar raunatölur, og ég tel tilgangslaust að gera það aftur, því að það er engum blöðum um að fletta, að þetta er nauðsynjamál, sem krefst skjótrar úrlausnar. Það hefir verið talað um kostnaðinn í sambandi við málið, og ég geng þess ekki dulinn, að það hefir kostnað í för með sér að stofna slík heimili. en mér liggur við að segja, að það verði að gera það hvað sem það kostar, því að hitt kostar miklu meira, að láta reka á reiðanum og hafast ekkert að, þó að við sjáum börnin sökkva niður í eynd og volaði. Það verður enginn vandi að reikna út þann kostnað, sem leiðir af stofnun slíkra heimila eins og hér um ræðir, því að það hefir löggjafinn í hendi sér, en kostnaðurinn fer vitanlega eftir því, hve sparsamlega og viturlega er á haldið. En hinn kostnaðinn, sem leiðir af vanrækslu og aðgerðaleysi í þessum efnunum, er ekki auðvelt að reikna út með tölum, enda kemur hann inn á þá gjaldaliði þjóðfélagsins, sem erfitt verður að telja á venjulegan mælikvarða, því að hér er meira í húfi en nokkrar krónur. Framtíð þjóðarinnar er hér í húfi, þegar börn þau, sem gerast brotleg, skipta hundruðum ár hvert, og talan tvöfaldast frá ári til árs. Þá er talsverð alvara á ferðum, og þá þýðir lítið að berja höfðinu við steininn og segja: Við getum komið krökkunum fyrir á sveitaheimilum, — þegar sannað er, að þessi heimili eru ekki til, og þegar sannað er, að börn, sem á slíkum heimilum hafa verið, batna ekkert við dvölinu þar, en koma aftur eins og þau fóru. Það, sem ég held, að verði hér helzt til hjálpar, er það, sem stungið er upp á í frv., að ríkið stofni uppeldisheimili, sem það hefir undir sinni hendi og hefir eftirlit með og ræður til hæfilega starfskrafta. — Á þessu stigi málsins er í rauninni óþarft að fara fleiri orðum um það.

Ég vil að lokum mælast til þess, að þetta frv. verði falið hv. allshn. til meðferðar, að þessari 1. umr. lokinni.

ATKVGR.

Frv. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til allshn. með 11 shlj. atkv.

Á 62. fundi í Ed., 5. maí, utan dagskrár, mælti

Guðrún Lárusdóttir: Herra forseti! Mér finnst vera nokkuð langt liðið frá því að ég bar hér fram frv. um uppeldisheimili fyrir vangæf börn og unglinga. Ég vildi því bera fram þá fyrirspurn til allshn., hvort hún hafi ekki séð ástæðu til þess að kynna sér málið. Ég spyr um þetta af því, að ég álit, að þetta sé svo þýðingarmikið mál, að athugavert sé fyrir n. að skila engu álitu um það.

*Sigurjón Á. Ólafsson: Þetta mál hefir legið hjá allshn. síðan snemma á þessu þingi, eins

og hv. fyrirspyrjandi hefir bent á. Málið hefir verið litilsháttar rætt í n., en ég veit ekki um afstöðu allra nm. Málið er nauðsynlegt, en töluverðan kostnaðarauka fyrir ríkissjóð myndi leiða af því að byggja slíkt heimili. En ég get lofað hv. 2. landsk., að hún geti fengið úr því skorið, hvort málið hefir fylgi í n. og hvort nokkur von sé um, að það geti gengið fram á næsta fundi n., og hvort n. leggur til, að það verði afgr. í þeirri mynd, sem það liggur fyrir. Ég býst ekki við, að það verði afgr. á þessu þingi, en hv. 2. landsk. skal fá að vita, hvort n. sér nokkra möguleika til að afgr. málið.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið framar, en nefndin flutti þáltill. um sama efni, á þskj. 505.

39. Húsmæðrakennaraskóli og húsmæðraskóli í Reykjavík.

Á 6. fundi í Sp., 10. marz, var útbýtt frá Ed.: Frv. til l. um stofnun húsmæðrakennaraskóla Íslands og húsmæðraskóla í Reykjavík eða nágreinni hennar (þmfrv., A. 71).

Á 21. fundi í Ed., 14. marz, var frv. tekið til l. umr.

*Flm. (Magnús Jónsson): Ég skal ekki fara mörgum orðum um þetta frv. nú að þessu sinni, vegna þess, að það hefir legið fyrir tveimur undanförmum þingum, og þykist ég því vita, að hv. þdm. sé það kunnugt.

Það, sem farið er fram á í þessu frv., er það, að settur verði á fót, í eða nærri Reykjavík, húsmæðraskóli í tveimur deildum, annarsvegar venjulegur húsmæðraskóli, en hinsvegar framhaldsskóli, eða kennsla, sem sé fyrir húsmæðraskólakennara.

Ég þarf náttúrliga ekki að fjölyrða um, að svo framarlega, sem á annað borð þykir þörf á því, að húsmæður fái sérstaka fræðslu í sínu starfi, þá sé hvergi meiri þörf á því að hafa skóla í þeim fræðum en þar, sem fjölmennið er mest og heimilin flest, en það er hér í Reykjavík og nágrenni, þar sem svo mikill hluti af landsfólkinu hefir safnast saman. Í Reykjavík, Hafnarfirði og hinum fjölmennu byggðum fyrir austan, á þessu svæði er kominn saman svo mikill hluti af landsfólkinu, að það er næsta einkennilegt, að þessi hluti fræðslunnar skuli hafa verið vanræktur. Að visu hafa verið starfrækt við kvennaskólann hér í Reykjavík mjög litil námskeið fyrir húsmæður, en þegar tekið er tillit til hins mikla mannfjölda, sem hér er, og þarfa fyrir kunnáttu fyrir húsmæður, þá er náttúrliga hverfandi sú bót, sem að þessum námskeiðum er.

Ég hygg, að það hljóti að vera viðurkennt, að það sé nauðsynlegt, að þessi hluti landsins fái verulega góðan og öflugan húsmæðraskóla.

Alpt. 1938. C. (53. löggjafarþing).

Ég skal ekki fara að þreyta hv. d. á því að rifja upp þær aths., sem gerðar hafa verið um það, hve nauðsynlegt sé, að húsmæður fái fræðslu. Það þarf ekki annað en að benda á, að það er æfistarf langflestira kvenna að stjórna heimili, og það væri undarlegt, ef ekki væri nauðsynlegt, að þær fengju fræðslu í því starfi. Það hefir verið bent á, hve mikið fé það er, sem gengur í gegnum hendur húsmæðranna.

Hinn hluti skólans, húsmæðrakennaraskólinn, er hugmynd, sem ekki hefir verið framkvæmd ennþá hér á landi. En eftir því, sem húsmæðraskólarnir verða fleiri og stærri, því meiri þörf verður á, að konur geti lært hér á landi svo mikið í þessum fræðum, að þær geti einnig gerzt kennarar við þessa skóla. Ég hygg, að ekki liði langt þar til verður að koma upp slíkum skóla, þar sem kennarar við húsmæðraskóla geti fengið sérmenntun.

Menn munu ef til vill taka eftir því, að í þessu frv. er eiginlega ekki neitt sett upp nema aðalungerðin um þessa skóla, en öll nánari ákvæði geymd reglugerð. Getur vel verið, að menn séu ekki sammála um, hvaða aðferð sé réttust í þessu efni, enda mælir margt með hvoru um sig. Að taka allt fram í l. skýrt og greinilega, um námsgreinar, námsefni og tilhögun alla, hefir vitanlega sína kosti. Þá veit löggjafinn betur, hverju hann er að ganga frá. Á hinn bóginn er því ekki að neita, að fyrirkomulag á kennslu er þannig, ef ekki er um alveg þaulviðurkennda og prófaða stofnun að ræða, að oft er mikil ástæða til að gera ýmsar breyt. í smærri atriðum. Og þá er margfalt léttara að breyta reglugerð, sem ráðh. einn getur breytt, heldur en að þurfa að fara til þingsins í hvert skipti, sem þarf að breyta einhverju litilfjörlegu í fyrirkomulagi skólans. Þessar tvær aðferðir hafa verið notaðar allmikið. Mig minnir t. d., að þegar ekki minni stofnun en lærði skólinn gamli var settur, þá væru l. aðeins ein lína, um að skólinn skyldi settur, en allt annað geymt reglugerð. Í l. um ýmsa aðra skóla hafa þessar leiðir verið farnar sitt á hvað. Í þessu frv. hefir verið farin sú leið, að mæla fyrir um meginatriðin, þannig að sjá má, hversu stór stakkur þessum skóla er sniðinn og hvernig fyrirkomulagið er í öllum ytri búningi, en ekki mælt fyrir um námsgreinar eða námstilhögun í einstökum atriðum.

Það er vitaskuld, að við flm. frv. erum fúsir til að breyta slíku atriði sem þessu, ef menn teldu heppilegra að setja nánari ákvæði inn í frv., og er þá auðvelt að gera það við meðferð málsins í n.

Eins og hv. þdm. vita, liggur fyrir Nd. frv. um nálega sama efni. Það er 25. mál Nd., um húsmæðrafræðslu, flutt af nokkrum hv. þm. þar. Það gæti kannske virzt óheppilegt, að hér skuli vera 2 frv. um sama atriði. Ég sé ekki, að það þurfi að vera. Ef menn vilja ekki samþ. bæði frv., og það þykir mönnum kannske nokkuð stórt spor, þá sé ég ekki annað en hægt sé að samræma þetta, og eiginlega sé skoðanamunurinn þá um það, hvar skólinn eigi að standa, því að ég sé ekki betur en að umgerðin um skólann eins og hún er á þskj. 26 sé yfirleitt þannig.

að hún passi fyrir húsmæðraskóla í landinu yfirleitt, og þó að skólinn yrði settur í nánd við Reykjavík, þá getur hann fallið inn í þá umgerð, sem mörkuð er á þskj. 26.

Ég skal ekki fara að ræða um, hvort heppilegra sé að hafa svona skóla í Reykjavík eða á Laugarvatni, en mér finnst miklu eðlilegra, að húsmæðrakennaraskólinn væri í sambandi við húsmæðraskólann hér í Reykjavík, því að hvergi á landinu er eins góð aðstaða til að fá eins góða kennara, ýmis kennslutæki og annað, sem hægt er að sýna nemendum, sem ekki er kostur annarsstaðar. Það er sú aðstaða, sem hefir valdið því, að margir aðrir skólar hafa verið settir hér, af því að hér er margt það saman komið, sem ekki er hægt að fá annarsstaðar á landinu, og ég held, að varla megi minna vera en að þær konur, sem eiga að hafa forgöngu í þessum málum, fái að njóta þeirrar aðstöðu, sem fæst með því að hafa skólann í Reykjavík eða í nánd við Reykjavík. Það eina, sem mætti hafa á móti þessu, væri það, að heilbrigðara væri, að þær færu til útlanda til að læra ennþá meira. Nú vil ég ekki gerast meinsmaður þess, að Sunnlendingar fái húsmæðraskóla í sambandi við Laugarvatnsskólann, en ég er bara ekki viss um, að það sé svo mikið varið í að hruga skólum þannig saman, þó að það hafi vitanlega sína kosti, að skólarnir standi saman. En þar sem hér í Reykjavík og Hafnarfirði er saman kominn um 1/3 allra landsmanna, þá hlýtur hver maður að viðurkenna, að hér er þörf á slíkum skóla sem þessum, ef það er á annað borð viðurkennt, að húsmæðrafræðsla sé nauðsynleg, sem ég hygg, að sé.

Ég vil svo mælast til, að frv. verði vísað til 2. umr. og menntmn.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 10 shlj. atkv. og til menntmn. með 11 shlj. atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dag-skrá tekið fram.

40. Saltfisksveiðar togara 1938.

Á 23. fundi í Ed., 16. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um ráðstafanir til að koma í veg fyrir, að saltfisksveiðar togara falli niður á vertíð 1938 (þmfrv., A. 96).

Á 24. fundi í Ed., s. d., var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá úthýtingu frv. — Afbrigðið leyfð og samþ. með 14 shlj. atkv.

Forseti (EÁrna): Ég hefi gert ráð fyrir, að umr. um þetta mál væru nú eiginlega sama sem búnað, en ég tel þó sjálfsgagt, að málinu verði fylgt úr hlaði af hæstv. atvmrh.

*Atvmrh. (Haraldur Guðmundsson): Eins og hæstv. forseti tók fram, hafa verið leyfðar umr.

um þetta frv. samtímis hinu frv. um þetta mál. Ég get því látið nægja fá orð um þetta frv., þ. e. till. Alþf. um það, hvernig leysa beri úr stöðvun togarafloðans. Ég tel, að eins og ástætt er hér hjá okkur nú, þá megi þjóðin ekki við því, að saltfisksvertíðin falli niður að mestu leyti. Ég tel, að málið sé komið á það stig, að Alþ. geti ekki lengur látið það afskiptalaust. Með því að samþ. þetta frv., sem lýtur að því að lögfesta einungis lausn á þeim hluta deilunnar, sem mest er aðkallandi, þá hygg ég, að líkur séu til, að deilan fái skjótan endi og nokkurnveginn sé tryggt, að skipin fari út. En þetta hvorttveggja verður að teljast skilyrði fyrir því, að Alþ. gripi til þeirra ráða, sem hér er gert ráð fyrir. Það er viðurkennt, að það er aðeins þrautarúrræði að gripa til þess, að Alþ. ákveði með l. um kaup og kjör sjómanna, sem annars viðurkennir frjálsan samningarétt. Kauphæðin, sem ákveðin er í frv., er samkv. samningum, sem gíltu á síðasta ári, að viðbættum breytingum, sem sáttasemjari lagði til, að gerðar yrðu á kaup og kjörum. Ég veit, að því fer fjarri, að sjómenn telji þetta nægilega gengið til móts við þá, en á þetta er bent hér sem það líklegasta, sem Alþ. geti fallið á. Í þessu frv. er aðeins gert ráð fyrir, að Alþ. ákveði um kaup og kjör á saltfisksveiðum. Ég tel, að þar sem ennþá eru margir mánuðir þar til sildveiðar byrja, þá sé óverjandi af Alþ. að gripa fram fyrir hendur réttara aðilja og fara að setja niður gerðardóm til þess að lögfesta um kaup á sildveiðum. Aðiljar hafa þar nægan tíma til þess að reyna að koma sér saman, og ekkert liggur fyrir, sem sanni, að til deilu þurfi að koma, og enn síður að þá deilu þurfi að útkljá á sama hátt og hér er gert ráð fyrir. Ég vil biðja hv. d. að athuga það vel áður en hún fellir þetta frv. Ég sagði í sambandi við frv. hæstv. forsrh. áðan, að ég teldi á því tvo megin-galla. Annan þann, að ég tel ekki, að trygg sé, að það verði sú lausn á málinu, að skipin fari út. Bendi ég þar á samþykkt sjómannafélagsins annarsvegar og þau afdráttarlausu skilyrði, sem útgerðarmenn hafa sett. Það er viðsjárverður hlutur að ákveða að láta gerðardóm fjalla um jafnvíðkvæmt mál og þetta, og það er ekki aðkallandi að því er snertir kaup á sildveiðum og ísfisksveiðum. Það má ef til vill segja, að með því að ákveða aðeins um kaup á saltfisksveiðum væri verið að taka aðeins hluta af deilunni. Það er að vísu rétt, en till. sáttasemjara er sérstaklega miðuð við saltfisksveiðikjörin og önnur við sildveiðikjörin. Ég tel því, að þetta þurfi ekki að hafa áhrif hvort á annað. Tel ég ekki gerlegt að lögfesta slíkt. — Ég get látið máli mínu lokið að sinni, en vil mælast til þess, að málið gangi til n. og 2. umr. nú þegar.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 11:1 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HermJ, IngP, JJós, JJ, PHerm, PZ, SÁÓ, ÞÞ, BSt, BSn, ErlÞ.

nei: BrB.

GL, MJ, EÁrna greiddu ekki atkv.

1 þm. (ÁJ) fjarstaddur.

Fr. vísað til sjútvn. með 9:2 atkv.

Nefndarálit kom ekki, og frv. var ekki á dagskrá tekið fram.

41. Skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta o. fl.

Á 36. fundi í Ed., 29. marz, var útbýtt:

Fr. til l. um skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta (þmfrv., A. 150).

Á 38. fundi í Ed., 1. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

*Frsm. (Ingvar Pálmason): Frv. þetta barst allshn. fyrir skömmu frá hæstv. forsrh. með tilmælum um, að n. flytti það, þar sem l. um skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta féllu úr gildi 1. jan. þ. á. Þótti n. rétt að verða við þessum tilmælum, en hinsvegar hefir hún ekki enn athugað einstaka liði 1. gr. frv. og áskilur sér því rétt til að koma fram með brtt. Ég geri ráð fyrir, að n. taki frv. til rækilegrar athugunar milli 1. og 2. umr., og vil ég því mælast til þess við hæstv. forseta, að hann taki ekki málið á dagskrá til 2. umr. fyrr en n. hefir athugað það.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég hefi lítið yfir frv. og finnst nokkurrar ósamkvæmni gæta í því. T. d. er ekki tillit tekið til þess erfiðis, sem nú er orðið á því að innheimta skatta og tolla. Þetta er nú orðið meiri erfiðleikum bundið fyrir sýslumenn en áður var. Ég verð að segja, að ég vænti brtt. frá hv. allshn. til lagfæringar á þessu. Ég hefi ekki ástæðu til að vænta annars en að hv. n. sýni þar fulla sanngirni, enda hefir mér heyrzt á henni, að hún vilji gjarnan heyra hljóðið í þeim mönnum hér á þingi, sem mesta reynslu hafa í þessu efni. Mun ég því ekki koma með neina brtt., fyrr en ég hefi séð, að n. muni ekki ætla sér að kippa því í lag, sem aflaga fer í þessum málum.

ATKVGR.

Fr. vísað til 2. umr. með 12 shlj. atkv.

Á 40. fundi í Ed., 4. apríl, var frv. tekið til 2. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 47. fundi í Ed., 12. apríl, var frv. aftur tekið til 2. umr. (A. 150, 221).

*Frsm. (Ingvar Pálmason): Um síðustu mánaðamót barst allshn. þetta frv. frá hæstv. dómsmrh. með tilmælum um, að n. flytti það. N. varð við þeim tilmælum, þar sem l., sem ákveða skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta, frá 1933, féllu úr gildi við síðustu áramót. N. leit því svo á, að sjálfsagður hlutur væri að taka þetta mál til athugunar á þessu þingi, og féllst á þá skoðun rn., að nauðsynlegt væri að setja l. um þetta efni. Jafnframt áskildi n. sér rétt til að bera brtt. fram.

Nú hefir n. milli 1. og 2. umr. athugað þetta mál nokkru nánar, farið yfir þau gögn, sem dómsmrn. lét fylgja frv., sem eru aðallega bréf frá sýslumönnum og bæjarfógetum, þar sem þeir bera sig upp undan því, að skrifstofufé þeirra sé allt of lítið. Til þess að kynnast þessu máli sem bezt óskaði n. eftir viðtali við endurskoðanda ríkissjóðs, Jón Guðmundsson, og leitaði hjá honum upplýsinga um málið. Varð hann fúslega við því og gaf n. ýmsar mjög rækilegar bendingar. Við samanburð á því skrifstofufé, sem sýslumenn og bæjarfógetar hafa fengið síðustu ár, virtist n. koma í ljós, að nokkurs misræmis gætti í ákvörðun þessa fjár, og er það ekki með öllu óeðlilegt, því að reynslan hefir orðið sú frá því að l. voru sett og þar til nú á síðustu árunum, sem þau hafa gilt, að það hafa orðið geysilega miklar breyt. á úthlutun þessa skrifstofufjár, þannig lagað, að allir bæjarfógetar, að undanteknum einum, hafa fengið hækkað sitt skrifstofufé til mikilla muna, og nokkrir sýslumenn hafa líka fengið það. Þetta gerir það að verkum, að n. virðist, að nokkurt misræmi hafi komið á um ákvörðun þessa fjár. Ég sé ekki ástæðu til að fara að rifja upp þær breyt., sem orðið hafa á þessu tímabili, en allar bera þær þess merki, að á þessu 5 ára tímabili, sem l. hafa gilt, hefir starf þessara embættismanna vaxið þýsna mikið. Virðist n., að fyrir því megi finna rök, þegar lítið er til þeirra marghátuðu breyt., sem orðið hafa á skattalögum landsins á þessu tímabili, og þegar lítið er til þeirra afleiðinga, sem óhjákvæmilega hafa orðið af þeim viðskiptahöftum, sem stj. hefir orðið að gera.

Meiri hl. n. komst að þeirri niðurstöðu að gera við frv. nokkrar breyt., sem fram eru komnar á þskj. 221. Þær miða allar að því að hækka að nokkrum mun skrifstofufé nokkurra sýslumanna. Ég hirði ekki um að fara út í neinn sérstakan samanburð í þessu efni, en vil aðeins geta þess, að hækkunin er sízt hlutfallslega meiri hjá þessum embættismönnum en sú hækkun, sem orðið hefir á því tímabili, sem l. hafa gilt, hjá öðrum hliðstæðum starfsmönnum. Hækkunin er nokkuð misjöfn, og hygg ég, að því megi finna stað, því að þó að viðurkenning sé fengin fyrir því, að réttlátt sé, að skrifstofufé hækki, er mismunandi, hve mikil hækkunin á að vera. Þessi hækkun, sem hér er um að ræða, er hjá sex af sýslumönnum landsins og nemur samtals 4200 kr.

Ég get tekið það fram, að n. hefir ekki eins rækilega athugað skrifstofufé bæjarfógeta og sýslumannanna. Það er líka erfiðara viðfangs, og má gera ráð fyrir, að fram geti komið einhverjar brtt. frá n. við 3. umr. að því er þá snertir. Ég vil ennfremur taka það fram, að eins og ég hefi bent á áður, hefir skrifstofufé bæjarfógeta allra verið hækkað á þessu 5 ára tímabili, nema hjá einum, og er þar um að ræða yngsta embættið, en þessi hækkun hefir eðlilega verið misjöfn, og ég viðurkenni, að þurfa muni frekari rannsóknar við um samanburð þar á milli.

Ég sé ekki ástæðu til, nema sérstakt tilefni gefist, að fara fleiri orðum um brtt. n. Hins-

vegur er rétt að víkja að því, að n. vill breyta nokkuð frv. í fleiri atriðum en hvað snertir hækkun eða lækkun skrifstofufjár. Fyrsta brtt. við 1. gr. (brtt. 221, 1. a) er á þá leið, að í stað „söfnun innflutningsskýrsla“ komi: inn- og útflutningsskýrsla. N. telur rétt að taka það fram, að það er fyrir söfnun þessara tvenna skýrsla, sem skrifstofuféð er ákveðið eins og er í frv. Liðirnir b—g fjalla allir um nokkra hækkun á skrifstofufé og hefi ég þegar gert grein fyrir því. Hliðurinn er til leiðréttingar til þess að sýna, hvornig við viljum, að frv. liti út að lokinni atkvgr., og stendur í sambandi við 2. brtt., en þar er lagt til, að síðasti liður 1. gr. verði færður yfir í sérstaka gr. Þetta byggtum við á því, að við teljum, að efni síðasta liðs sé annars eðlis en hinna liðanna. Höfum við því sett hann í nýja efnisgr. og orðað hann nokkuð á annan veg en gert er í frv.

Að síðustu leggjum við til, að í fyrirsögn frv. verði bætt orðunum „o. fl.“, af því að við teljum, að hin nýja gr., sem verður 2. gr., um skrifstofufé lögreglustjóra á 4 stöðum á landinu, sé annars eðlis en hinar gr. frv. Þess vegna er rétt, að í fyrirsögnina bætist „o. fl.“.

Þá vil ég loks taka það fram, að það kom til orða í n. að athuga möguleika til breyt. á 2. gr. frv., eins og það er nú, um hækkun eða lækkun skrifstofufjárins eftir verðgildi peninga. Ákvæði um það hefur verið í 1. um nokkur undanfarin ár og er tekið inn í frv. eftir því. En ég tel, að það sé mjög til athugunar, hvort ekki væri rétt annað tveggja að fella niður gr. eða að miða möguleika til breyt. um hækkun eða lækkun við annað en miðað er við í 2. gr. frv., nefnilega við vísitölur hagstofunnar. Ég taldi rétt að láta þetta koma fram, þó að ég viti ekki enn, hvað ofan á verður í n. fyrir 3. umr.

*Erlendur Þorsteinsson: Herra forseti! Ég sé á frv., að gert er ráð fyrir að hækka skrifstofukostnað ýmissa sýslumannsembætta landsins. Ég er sérstaklega kunnugur einni bæjarfógetaskrifstofu á landinu, sem sé í Siglufjarðarkaupstað, þar sem ég hefi unnið þar um 10 ára skeið. Ég sé, að því embætti eru aðeins ætlaðar 11 þús. kr., en á sambærilegum stöðum, eins og á Ísafirði, í Hafnarfirði, Eyjafjarðarsýslu og Akureyrarkaupstað og í Vestmannaeyjum, er skrifstofuféð ákveðið töluvert hærra. Meðan ég starfaði hjá bæjarfógetanum á Siglufirði, vorum við þrjú í skrifstofunni, og stundum fjögur, og eins og nú háttar, er ekki hægt að fá þetta fólk fyrir minna en 10800 kr. Fulltrúinn fær 4200 kr., gjaldkerinn það sama, vélritunarstúlka 2400 kr. Það er einkennilegt, að embættinu á Siglufirði skuli vera ætlað þetta minna fé en á sambærilegum stöðum. Það er að visu rétt, að Siglufjörður hafði minna skrifstofufé áður, eða 7500 kr., en bæjarsjóður létti þá að nokkru leyti undir með ríkissjóði, því að skrifstofan hafði með höndum innheimtu vörugjalds fyrir bæjarsjóð og fékk greiðslu fyrir það. Nú hefir verið stofnað sérstakt bæjargjaldkerambætti, og einnig hefir verið samb. í bæjarstj. að kjósa sérstakan bæjarstjóra, og má gera ráð fyrir, að innheimta vörugjalds verði flutt þangað. Þetta hefir í för með

sér, að íþyngja verður embættinu um launagreiðslur, því að það er ekki hægt að fækka starfsmönnum, vegna hinna nýju l. um innheimtu tolltekna, sem bæta á sýsluskrifstofuna meiri störfum en því nemur, sem flyzt yfir á bæjargjaldkeraskrifstofuna.

Það kann í fljótu bragði að virðast, að reka mætti Siglufjarðarembættið ódýrara en á Akureyri, í Hafnarfirði og í Vestmannaeyjum, því að þar eru umdæmin miklu stærri en á Siglufirði. En það er ekki svo, heldur næstum þvert á móti. Ég hefi fengið að sjá um þetta skýrslur hjá hagstofunni, og það sést af þeim, að 3 síðustu árin eru störf dómara og lögreglustjóra á Siglufirði fullkomlega eins mikil og á hinum stöðunum, en við það bætist, að á engum stað á landinu er eins mikil þörf á eftirliti með gjaldeyrisverzluninni og á Siglufirði. Næst á eftir Reykjavík er mestur útflutningur þaðan. Þá hefir verið tekin upp sú regla að afgreiða skip á hvaða tíma sólarhringsins sem er, og það er ekki hægt að gera nema með einhverjum kostnaði. Ég fékkst aðallega við þetta, á meðan ég var hjá bæjarfógeta. Það var farið fram á að taka gjald af skipunum, en því var neitað. Ég fékk 500 kr. aukalega fyrir þetta starf, og ég gerði það að gamni mínu að reikna út, hvað mikið þetta yrði um tímann, en það urðu 50—60 aur.

Ég vil mælast til, að hv. allshn. taki þetta til athugunar og afli sér upplýsinga um, hvort hér er ekki að öllu leyti rétt hermt. Hv. n. þarf að kynna sér, hvað starfsfrekt eftirlitið á Siglufirði er. Og það er mjög mikilsvert fyrir ríkissjóð, sem hefir þarna svo mikilla hagsmuna að gæta, að góðir menn fái st. í þessi störf. Embættismaðurinn getur ekki fylgt með öllu sjálfur, heldur verður hann að fá sem hæfasta menn, sem hann getur treyst og trúað. En menn, sem eru duglegir í sinni grein, eiga hægara með að fá pláss annarsstaðar, þar sem þeim bjóðast ef til vill betri kjör en hjá ríkinu.

Þorsteinn Þorsteinsson: Úr því að ég stend upp, verð ég að votta allshn. þakklæti mitt fyrir, að hún hefir litið í náð til mín og hækkað hjá mér skrifstofufé um 25 kr. á mán. Af því að ég er þessum málum kunnugri mörgum hér, vildi ég láta í ljós mitt álit, en það er það, að meira samræmi verður en áður um skrifstofufé sýslumanna, ef brtt. allshn. ganga fram.

Að visu má segja, að rétt hefði verið að færa frekar niður upphæðina í einni sýslu, þar sem skrifstofufé er geysilega hátt og hefir verið lengi, en erfiðleikar í embættisfærslunni ekki að sama skapi miklir. Hv. nm. hafa samt hikað við það, og er það kannske að vonum.

Að því er snertir bæjarfógetana, hefi ég ekki athugað eins um þeirra hag, en vera má, að eitt-hvert ósamræmi sé þar. Ég hefi heyrt talað um bæði Siglufjörð og Ísafjörð, en það hygg ég, að n. hafi hvergi farið eins hátt og reikningar sýna, að kostnaður hefir verið.

Ég vil taka það fram, að enda þótt ég telji brtt. n. til bóta, tel ég, að ef almennt á að hækka skrifstofufé bæjarfógeta, verði einnig að hækka enn hjá sýslumönnum. Skal ég svo ekki orðlengja þetta frekar.

***Frsm. (Ingvar Pálmason):** Ég vil aðeins benda á út af ræðu hv. 11. landsk., að ég gat þess einmitt, að n. hefði ekki athugað málið eins nákvæmlega um bæjarfógeta og um sýslumenn, en mundi gera það fyrir 3. umr. En út af samanburði hv. þm. um skrifstofufé á Siglufirði og svo hinsvegar á Akureyri, Ísafirði og í Hafnarfirði, vil ég benda honum á, að auk bæjarfógetastarfs hafa þeir embættismenn einnig stórar sýslur til umsjár. Hygg ég, að ef þær sýslur væru sérstakar og ekki í embættislegu sambandi við kaupstaðina, mundu þær verða með kröfufrekari sýslum um skrifstofufé. Það verður einnig að taka tillit til þessa.

Hv. þm. Dal. minntist á það, hvort ekki væri rétt að lækka í einni sýslu, og mun hann þar hafa átt við Árnessýslu. En þess ber að gæta, að þó að þetta virðist hátt þar í samanburði við skrifstofufé annara embætta, hefir þetta verið svo eigi aðeins í þau 5 ár, sem l. hafa gillt, heldur í nokkur ár þar á undan, og n. taldi varhuga-vert; þar sem hækkað er við aðra starfsmenn, að lækka þetta, þó að vera kunni, að ýmsir líti svo á, að það hafi verið of hátt.

***Erlendur Þorsteinsson:** Ég vil þakka hv. 2. þm. S.-M. fyrir, að hann vill taka til athugunar það, sem ég hafði fram að færa í þessu máli. Ég er ekki að halda því fram, að hin embættin fái of mikið skrifstofufé, heldur aðeins, að Siglufjörður fái of lítið. Skömmun skrifstofufjárins á ekki að fara eftir því, hvort viðkomandi umdæmi er stórt eða lítið, heldur eftir því, hvað embættið er fjárfrekt og starfsfrekt. Og á Siglufirði eru sérstakar ástæður fyrir hendi vegna eftirlits með gjaldeyrisverzluninni og hins mikla útflutnings.

ATKVGR.

Brtt. 221,1.a samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.b samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.c samþ. með 9 shlj. atkv.

— 221,1.d samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.e samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.f samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.g samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.h samþ. með 10 shlj. atkv.

— 221,1.i samþ. með 10 shlj. atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 10:1 atkv.

Brtt. 221,2 (ný gr., verður 2. gr.) samþ. með 9:1 atkv.

2. gr. (verður 3. gr.) samþ. með 10:1 atkv.

3.—4. gr. (verða 4.—5. gr.) samþ. með 10 shlj. atkv.

Brtt. 221,3 (ný fyrirsögn) samþ. með 10 shlj. atkv.
Frv. vísað til 3. umr. með 10 shlj. atkv., með fyrirsögninni:

Frv. til l. um skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta o. fl.

Á 49. fundi í Ed., 19. apríl, var frv. tekið til 3. umr.

Magnús Jónsson: Ég ætlaði að vita, hvort ekki væri hægt að fá málinu frestað. Það var haldinn

fundur um málið í morgun, en ég vissi ekki um hann, en af því að þetta er 3. umr., óska ég eftir dálitið annari breyt., sem ég hefði viljað vita, hvort n. vildi ekki taka til athugunar um leið. — Ég vil skjóta því til hv. frsm., að ég hafði ekki hugmynd um þennan fund.

***Frsm. (Ingvar Pálmason):** Það er náttúrulega rétt, að hv. 1. þm. Reykv. var ekki mættur á fundi allshn. í morgun, en þetta mál er búið að vera nokkuð lengi fyrir n., og ekki að ástæðulausu, því að það er talsvert vandasamt og viðkvæmt mál. Á fundinum í morgun voru mættir 4 nm., og tóku þeir þá fullnaðarafstöðu til málsins. Eftir því sem ég veit bezt, þá er þessi ósk hv. 1. þm. Reykv. fram komin vegna þess, að hann hefir sennilega í huga, að koma með brtt., og ég hefði talið, að sú brtt. gæti komið að skriflega við þessa umr., því ég held, að til n. hafi sú brtt. ekki neitt erindi. Ég hygg, að hv. 1. þm. Reykv. sé það kunnugt, að meiri hl. n. er mótfallinn fleiri breyt. á frv. Ég hygg, að hann hafi orðið þessa var. Ég hefði því heldur viljað mælsta til þess, að málið fengi afgreiðslu í dag, því að það á eftir að fara til Nd., en málið er talsvert umfangsmikið og viðkvæmt.

***Magnús Jónsson:** Það er að nokkru leyti rétt, en þó ekki alveg, hjá hv. frsm., að mér hafi verið kunnugt um, að n. myndi ekki fallast á fleiri till. en þessa, sem hún nú hefir borið fram; því að sú till. lá ekki frekar fyrir n. meðan við höldum fundi um málið en sú till., sem ég hafði í huga að bera fram. Það hafði að visu verið hreyft ummælum í þá átt, að það þyrfti að hækka nokkuð við þennan bæjarfógeta, sem þarna á hlut að máli, bæjarfógetann á Siglufirði, en ég held, að n. hafi ekki tekið neina fullnaðarafstöðu til þeirra till., sem fram kynnu að koma, ekki frekar einnar en annarr. Ég hefi því nokkra ástæðu til að halda, að ef ég hefði verið á fundinum, þá hefði náðst málamiðlun bæði að því er snertir þá till., sem hv. 11. landsk. var að mæla fyrir, og þá hækkan, sem ég hafði hugsað mér að fara fram á, ef á annað borð yrði hreyft við frv., en það var till. um að hækka ofurlítið skrifstofufé bæjarfógetans á Ísafirði. Ég held, að það sé enginn vafi á því, að hann verði nokkuð afskiptur á móts við aðra bæjarfógeta, ekki sízt ef þessi till. verður samþ., sem ég ekki mun setja mig á móti á neinn hátt. M. a. sést, að fram að þessu hefir skrifstofufé þarna verið ákveðið hæst. (Forseti: Hv. þm. er farinn að ræða málið sjálf). Ég skal þá ekki fara út í það frekar, en aðeins endurtaka þá ósk, að málinu verði frestað einn dag. Ég fyrir mitt leyti skal ekki láta á mér standa að mæta á nefndarfundi. Ég hafði bara ekki hugmynd um, að fundur yrði haldinn í morgun, þó að það sé mér að visu ekki afsökun, þar sem þetta var reglulegur fundartími, en ég hélt, að fundur yrði ekki haldinn svona strax eftir páskafríið.

Forseti (EÁrna): Gæti hv. þm. ekki fallist á að koma með skrifl. brtt., og málið gangi áfram? Mér skilst á hv. frsm., að hann sé því heldur mótfallinn, að málið sé tekið af dagskrá.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Ég vildi heldur mælast til, að málinu yrði frestað og n. látn athuga það betur, því að það liggja fyrir gögn um þessi atriði, og er því betra, að það væri athugað enn í n. heldur en borin sé nú fram skrifl. brtt.

Sigurjón Á. Ólafsson: Ég hygg, að það hafi verið nokkurnveginn shl. álit meiri hl. n. í morgun, að hún mundi ekki geta tekið á móti fleiri brtt. í þessu máli. Ég jata, að hv. 1. þm. Reykv. hafði ymprað á því, að hann mundi bera fram brtt. viðvikjandi ákveðnu embætti, og eftir því sem mér hefir heyrzt, var meiri hl. n. mótfallinn að gera fleiri brtt. viðvikjandi bæjarfógetaembættunum en þessa einu, sem gerð mun verða grein fyrir, þegar málið kemur til umr.

Forseti (Eárna): Hæstv. forsrh., sem i raun og veru hefir lagt málið fyrir, hefir frekar óskað eftir, að málið yrði tekið af dagskrá.

Forsrh. (Hermann Jónasson): Ég óska eftir, að málið verði nú tekið af dagskrá, af því að ég vænti þess, að þegar öll gögn liggja fyrir, geti orðið samkomulag um málið.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 50. fundi í Ed., 20. apríl, var frv. aftur tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 52. fundi í Ed., 23. apríl, var frv. enn tekið til 3. umr. (A. 249, 268, 270, 274, 276).

***Frsm. (Ingvar Pálmason):** Eins og ég lýsti yfir við 2. umr. þessa máls, að gert myndi verða, hefir allshn. tekið málið til athugunar á ný, sérstaklega með tilliti til skrifstofufjár bæjarfógeta, og niðurstaðan af þeim athugunum var sú, að allshn. flutti brtt. á þskj. 268, þar sem lagt er til, að skrifstofufé bæjarfógeta verði hækkað um 2 þús. kr. Það skal tekið fram strax, að þegar málið var tekið fyrir á fundi allshn., var hv. 1. þm. Reykv. ekki viðstaddur, og á hann því ekki þátt í afgreiðslu þessarar brtt. Að öðru leyti var nefndin sammála um þetta. Ég þarf ekki að mæla mikið fyrir brtt. fyrir n. hönd, því að 2 aðrar brtt. hafa þegar komið fram um þennan sama lið og vilja báðar ganga lengra en brtt. n. Ég vil taka fram, að n. — og sérstaklega ég, því mér var það falið, — hefir athugað gaumgæfilega þau skjöl, sem fyrir lágu í þessu máli, og auk þess hefir n. eða ég sérstaklega leitað upplýsinga um þetta hjá endurskoðanda ríkissjóðs, viðvikjandi þessu máli. Ennfremur hefi ég átt tal við Ingólf Jónsson, sem hefir haft á hendi endurskoðun hjá sýslumönnum og bæjarfógetum í landinu undanfarin ár. Eftir þá athugun vil ég segja það sem mína skoðun, að ég álit, að hv. n. sé því að mestu leyti sammála, að i till. n. sé reynt að gæta sem mestrar sanngirni í hlutfallinu á milli skrifstofufjár á hinum ýmsu stöðum. Ég held, að ef frekari breyt. á skiptingu þessa fjár verða samþ. en þær, sem n. hefir sameiginlega lagt til, þá sé hætta á, að ósamræmi komist á milli hinna einstöku upphæða til sérstakra embætta.

Ég held, að það sé óþarft fyrir mig að mæla frekar fyrir þessari brtt. Mér virðist, að hún muni ekki mæta andstöðu. Hinsvegar geri ég ráð fyrir, að ég hafi nokkuð aðrar skoðanir en hv. flm. brtt. þeirra, sem fyrir liggja, en mun láta þær afskiptalausar þar til hv. flm. hefir gefizt kostur á að mæla fyrir þeim.

***Bernharð Stefánsson:** Þegar þetta mál var til 2. umr., sýndi hv. 11. landsk. fram á, að upphæð sú, sem ætluð er til skrifstofukostnaðar við bæjarfógetaembættið á Siglufirði, væri of lág í frv. Hv. allshn. hefir að nokkru leyti tekið þau rök til greina, sem fram komu hjá honum, því hún hefir flutt till. um að hækka þetta nokkuð. En þar sem það er aðeins litilfjörleg hækkan, sem n. hefir lagt til, höfum við hv. 11. landsk. og ég borið fram brtt. á þskj. 270 um að hækka þennan lið nokkuð meira, og verð ég að lita svo á, að i till. okkar sé sett fram það lágmark, sem hægt er að komast af með til þessa embættis. Hv. frsm. n. fór ekki mörgum orðum um þetta og færði ekki rök fyrir því, hvað nauðsynlegt væri til þessa, en ég vildi fá að heyra, hvernig hv. n. hugsar sér, að hægt sé að komast af með 13 þús. kr. til skrifstofukostnaðar við bæjarfógetaembættið á Siglufirði, því mér skilst, að úr því að lög eru sett um þetta, þá eigi þau að vera þannig úr garði gerð, að bæjarfógetar og sýslumenn fái það greitt, sem þeir kosta til embættisins. Hv. 11. landsk., sem sjálfur hefir unnið i 10 ár þarna, hefir skýrt frá því við 2. umr., hve mikla starfskrafta þurfi á þessa skrifstofu, og samkv. þeim upplýsingum mun vera ómögulegt að komast af með minna en 16 þús. kr. Það, sem bæjarfógetinn telur þurfa af vinnukrafti á skrifstofuna, er fulltrúi, gjaldkeri, skrifstofumaður og innheimtumaður, og svo er auk þess húsnæði og annar skrifstofukostnaður. Þessi kostnaður allur er 19800 kr. Þegar litið er á þetta, samanborið við skrifstofukostnað annarsstaðar á landinu, sé ég ekki annað en að bæjarfógetinn á Siglufirði sé órétti beittur i frv. eins og það liggur fyrir, og eins eftir brtt. hv. n. Ég hefi fyrir framan mig skýrslu um embættisverk ýmiskonar i bæjarfógeta- og sýslumannaembættum, og eftir þeirri skýrslu að dæma sýnast embættisverk vera alveg eins mikil á Siglufirði og i ýmsum öðrum kaupstöðum, þó að sýslurnar, sem með þeim fylgja, séu meðtaldar. T. d. dómar i ýmiskonar málum eru fleiri á Siglufirði en i nokkrum hinna kaupstaðanna utan Reykjavíkur, nema Ísafirði. Ýmsar aðrar réttargerðir eru eins margar á Siglufirði og öðrum kaupstöðum landsins, þótt sýslurnar séu meðtaldar. Það má segja, að þesskonar embættisverk hvoli á bæjarfógetunum og sýslumönnum sjálfum, en ekki á skrifstofunum, en ef við litum yfir innheimtu á ríkissjóðstekjum og annað því líkt, þá sýnir skýrslan yfir það, að það er innheimt meira á Siglufirði af slíkum gjöldum en i nokkrum öðrum kaupstað landsins fyrir utan Reykjavík, og sú vinna hvilir svo að segja eingöngu á skrifstofunum. Ég hygg, að hv. n. hafi þessa skýrslu og geti athugað hana, og fer ég því ekki lengra út i þetta. Ég vona, að ef hv. n.

sýnir ekki fram á, að bæjarfógetinn á Siglufirði geti komizt af með þessar 13 þús. kr., sem hún ætlar honum, þá verði till. okkar á þskj. 270 samþ. Eins og ég sagði fyrr, þá er það algerlega lágmark þess, sem við teljum þar hægt að komast af með, og annar tillögumaðurinn hefir, eins og ég sagði áðan, þann kunnugleika á þessu, þar sem hann hefir unnið þar í 10 ár, að hann má vel um það bera, hver skrifstofukostnaður raunverulega er þarna fyrir hendi.

Þorsteinn Þorsteinsson: Ég hefi leitast við að fylgjast með störfum hv. allshn., og ég verð að segja, að mér virðist hún hafa reynt að vinna af hinni mestu samvirkusemi og réttlæti í þessu máli. Ég væri mjög ánægður með það fyrir hönd minna starfsbræðra, ef það tækist að láta hvern okkar hafa þann embættiskostnað, sem við í raun og veru leggjum út. Ég held áreiðanlega, að þeir reikningar, sem hér liggja fyrir, sýni allir meiri skrifstofukostnað en hv. allshn. hefir ætlað, og það myndi nema fleiri tugum þúsunda, ef ætti að fullnægja allra kröfum. En fyrst verði er að skammta þetta, er eina ráðið að reyna að skammta það réttlátlega.

Ég vil aðeins gera grein fyrir mínu atkv. um þessa till. Ég játa, að það er rétt og í rauninni sjálfsagt að hækka skrifstofufé bæjarfógetans á Siglufirði frá því, sem nú er, og ég geri ráð fyrir, að mjög sé stíllt í hóf að láta það vera svipað og skrifstofufé í Vestmannaeyjum. Þessi tvö umdæmi virðast að öllu leyti sambærilegust, og ef hækka á upp fyrir 13 þús. hjá öðru, virðist rétt að hækka einnig hjá hinu. En verði þetta gert, þá er hætt við, að hin embættin telji sig vanhaldin. Ég er því ekki á móti því, að skrifstofuféð væri hækkað af því, að ég álití ekki, að það sé raunverulega of lágt ákveðið, en ég álití rétt að reyna að hafa það sem jafnast hjá öllum. Eftir minni reynslu og eftir því, sem ég þekki til, álití ég, að sá, sem minnst beri úr býtum, sé bæjarfógetinn á Ísafirði, vegna þess hvað það embætti er viðáttumikið og erfitt að rækja það. Ég hygg rétti, ef hv. d. vill hækka framlögín svo sem hv. n. leggur til, að þá sé einnig hækkað hjá bæjarfógetanum á Ísafirði.

***Magnús Jónsson:** Fyrst þegar allshn. skilaði álití um þetta mál, lét hún skrifstofufé allra bæjarfógeta óbreytt frá því, sem var í frv., og án þess að um það væri tekin nokkur fullnaðar-ákvörðun. Ég held það hafi heizt verið skoðun nm. að láta það óbreytt eins og hæstv. dómsmrh. hafði gengið frá því. Mér varð það ljóst við að fara yfir skýrslur þær, er frv. fylgdu til n., að bæjarfógetaembættin, e. t. v. að einu undan-teknu, hlýtu að verða vanhaldin af þeim skrifstofukostnaði, sem þeim var ætlaður, og virtist mér helzt þurfa að hækka hann á Siglufirði og Ísafirði, enda sér maður, að skrifstofufé hafði þar verið tiltölulega lítið hækkað frá því, sem áður var, í öðrum staðnum um 3 þús., en hin-um 5 þús.

Eins og ég gat um í umr. þeim, er urðu um þingsköp, þá atvikaðist það svo, að ég var ekki

á fundi þeim í n., sem borin var fram á till. um að hækka skrifstofufé á Siglufirði, og kenni ég því um, að engin till. kom um hækkan á Ísafirði. Ég álití, að náðst mundi hafa samkomulag um nokkra hækkan á báðum stöðun-um, ef ég hefði verið á fundinum. Ég veit, að n. mundi hafa verið með þessu, og því hefi ég borið fram brtt. um þús. kr. hækkan á Ísafirði. Þetta er meira til þess að það kæmi fram, úr því að farið var að bæta við skrifstofuféð, að ég álití, að bæjarfógetinn á Ísafirði sé heldur illa haldinn af því fé, sem honum er ætlað í frv.

Hv. 1. þm. Eyf. sagði, þegar hann mælti fyrir brtt. sinni um allverulega hækkan á skrifstofufé bæjarfógetans á Siglufirði, að í raun og veru ætti að greiða sýslumönnum og bæjarfógetum það fé, sem þeir kostuðu til embættisins. Og ef fara á eftir skýrslum þeirra sjálfra, eru það hin öruggustu meðmæli með brtt. minni, því að skýrsla bæjarfógetans á Ísafirði sýnir skrifstofukostnaðinn þar 23080 kr. Nú má náttúrliga alltaf segja, að það sé erfitt að segja um það, hvað hver þurfi að kosta til. En það, sem bæjarfógetinn á Ísafirði gerir ráð fyrir af starfsmönnum, er einn fulltrúi, einn gjaldkeri, bókarí við tollinnheimtu og einn aðstoðarmaður, og svo kemur náttúrliga húsaleiga og þess háttar. En það, sem hann hefir fram yfir Siglufjörð, er kostnaður við umboðsmenn, sem hann þarf að hafa á 4 stöðum, og svo ferðakostnaður við manntalsþing, sem hann þarf að halda á 15 stöðum. Ef maður nú litur á, hvað hann borgar fyrir þetta, þá held ég, að mönnum geti varla dottið í hug, að um neitt óhóf sé að ræða. Hann borgar öllum 4 umboðsmönnum 1800 kr. Ég býst ekki við, að það sé hægt að fá menn fyrir minna. Ef menn skyldu nú halda, að hann gerði meiri kröfur fyrir sjálfan sig, þá er bezt að líta á ferðakostnaðinn. Hann er 400 kr. Ég býst við, að mönnum finnist það ekki ósanngjarnt, þegar tekið er tillit til þess, hvernig er að ferðast um þarna vestra. Þessir 2 liðir, umboðsmennirnir og ferðakostnaðurinn, eru 2200 kr., sem er umfram það, sem hann þyrfti að kosta til, ef hann hefði kaupstaðinn einan saman eins og bæjarfógetinn á Siglufirði.

Ég skal svo ekki vera að reyna að bera saman þessa kaupstaði. Það er náttúrliga svo, að það er ef til vill meira af þessari starfseminni á öðrum staðnum og aftur meira af annari á hinum, svo að það kann að vera, að það jafnist upp. En ég tel það fulla sanngirni, að ef á að hækka skrifstofuféð á Siglufirði, þá verði mín till. einnig samþ. Ég vil annars ekki vera að halda henni fast fram, en ég veit það bara, að það verður ekki hjá því komizt að greiða þarna hærri skrifstofukostnað. Ég þekki bæjarfógetann á Ísafirði dálítið persónulega og ég veit, að hann er það gætinn maður, að það mun óhætt að treysta því, að hann muni ekki kosta meiru til en þarf.

Ég skal svo ekki mæla frekar fyrir þessari till. Mér þætti miður, ef hún yrði felld. Ég hefi ekki getað kynnt mér vilja hv. þm., en ég hefði miklu heldur viljað taka hana aftur en að hún yrði felld.

***Frsm. (Ingvar Pálmason):** Ég vil taka það fram strax, að það, sem ég segi um þessar brtt., sem hér liggja fyrir, er frá mér persónulega, en ekki fyrir hönd n. allrar.

Ég vil þá fyrst víkja að brtt. á þskj. 270, frá hv. 1. þm. Eyf. og hv. 11. landsk., þar sem lagt er til, að skrifstofufé bæjarfógetans á Siglufirði verði hækkað upp í 16000 kr. Ég get ekki verið með þessari till., einmitt af þeirri ástæðu, sem ég drap á í fyrri ræðu minni, að við það raskast þau hlutföll, sem höfð hafa verið um ákvörðun þessa fjár, gagnvart öðrum embættum. Það er svo með Siglufjörð, að það er erfitt að bera hann saman við Akureyri og Ísafjörð, vegna þess að á báðum þessum stöðum gegna bæjarfógetarnir sýslumannsstörfum í stórum sýslum. Og það eitt bendir til þess, að töluvert mikill munur verði að vera á skrifstofufé þeirra bæjarfógeta og bæjarfógetans á Siglufirði, því að það er varla hægt að gera ráð fyrir, að kostnaður við embætti sýslumannsins í Eyjafjarðarsýslu sé minni en af hinum stærri sýslumannsembættum á landinu, eins og t. d. S.-Múlasýslu. Alveg er eins ástætt um bæjarfógetann á Ísafirði. En sá bæjarfógeti, sem er langsamlega sambærilegastur við Siglufjörð, er bæjarfógetinn í Vestmannaeyjum. Og eftir því sem ég hefi komizt næst, eftir að hafa kynnt mér þetta nokkuð, eru almenn störf bæjarfógetanna svipuð á þessum stöðum. Það hefir í þessum umr. verið vitnað í skýrslu frá hagstofunni um embættisstörf hjá bæjarfógetunum. Það virtist svo af ræðu hv. 1. þm. Eyf., að hann héldi, að þessi skýrsla hefði farið algerlega framhjá n., en það er ekki tilfellið. N. hafði þessa skýrslu til athugunar, og hún er náttúrulega góð, það sem hún nær, en ég get ekki séð, að hún sanni það, sem þessi hv. þm. vill láta hana sanna, að embættisstörfin á Siglufirði séu svona miklu meiri en annarsstaðar, eins og t. d. á Akureyri og Ísafirði (BSt: því hefir ekki verið haldið fram). Tala embættisverka út af fyrir sig segir náttúrulega ekki allt í þessu efni. Það er mikill munur að taka fyrir 20—30 mál á skrifstofunni eða að þurfa að fara langan veg til að taka þau fyrir. Ég sé hér á þessari skýrslu, að tala embættisverka er hæst á Siglufirði, en það út af fyrir sig er ekki full sönnun þess, að jafnmikið er erfiði fylgi hverju embættisverki þar eins og t. d. á Ísafirði og Akureyri. Ég get ekki betur séð en að ef þessi skýrsla er notuð til hliðsjónar við þetta mál, þá sanni hún einmitt í öllum atriðum það, sem n. hefir haldið fram, að Vestmannaeyjar og Siglufjörður séu í alla staði sambærileg embætti og það beri því að hafa skrifstofukostnaðinn þann sama á báðum þessum stöðum. Það kann að vera, að reikna megi það út í %, að kostnaðurinn ætti að vera 100—200 kr. hærri á Siglufirði, en ég get ekki farið út í það. Auk þeirra raka, sem ég hefi áður tekið fram, má geta þess, að ég veit ekki betur en yfir þann tíma, sem mest er að gera hjá bæjarfógetanum á Siglufirði, þá séu þar 2—3 tollþjónar og eitthvað af lögregluþjónum. Þetta skilst mér, að geri það að verkum, að ekkert óvanalegt sé við þetta embætti fram yfir það, sem er á öðrum stöðum. Það getur náttúr-

lega verið, að meiri fyrirhöfn sé við skipakomur á Siglufirði en í Vestmannaeyjum, en þá er það að athuga, að afgreiðsla þeirra er alltaf borguð með litilli þóknun. Ég veit til þess, að á Austfjörðum, þar sem fyrir 30 árum var mikið um skipakomur, varð reynslan sú, að embættismennirnir misstu drjúgan spón úr sínum aski, þegar skipakomum tók þar að fækka. Ég skal geta þess, að ég álit, að samanborið við Akureyri nái það ekki neinni átt að ákveða skrifstofukostnaðinn á Siglufirði 16000 kr., en ekki nema 19000 kr. á Akureyri, því að það sjá allir, að auk Akureyrar er þar um stóra sýslu að ræða, sem mikil umferð er um. Ég veit ekki betur en að í henni séu nú 3 sildarverksmiðjur, sem allar eru utan Akureyrarkaupstaðar. Auk þess sem hv. 1. þm. Eyf. vitnaði í þessa skýrslu, þá lagði hann mikla áherzlu á þann reikning, sem bæjarfógetinn á Siglufirði hefir lagt fram og væri 19800 kr. Þetta er rétt. Og hv. þm. spyr: Hvernig ætlar n. að fullnægja þessum kröfum með 13000 kr.? Ég vil bara benda hv. þm. á það, að reikningur bæjarfógetans á Akureyri var upp á 27000 kr., svo að hv. þm. getur þá horft á það rétt við sínar eigin bæjardyr, að ekki verði öllu réttlæti fullnægt í þessu efni. Það hefir yfirleitt verið svo, að reikningarnir hafa verið allverulega hærri frá embættismönnum en n. hefir séð sér fært að verða við. Ég vil benda á það, að n. er kunnugt um, að á sumum stöðum eru aukatekjur alldrjúgar, og er ekki nema eðlilegt, að tekið sé tillit til þeirra. Ég get ekki séð, að ef brtt. hv. 1. þm. Eyf. og hv. 11. landsk. verður samþ., þá verði hjá því komizt að taka til athugunar hækkanir á skrifstofufé annara bæjarfógeta. — Ég skal svo láta útrætt um þessa brtt.

Nokkuð svipað er að segja um brtt. frá hv. 2. þm. Eyfirðinga. Hann kemur með varatillögu við brtt. á þskj. 270, um það, að lækka upphæðina um eitt þúsund. Þó að það sé nokkru nær, þá tel ég þetta samt sem áður sama verknaðinn og í aðaltillögunni, sem sé að valda nokkru misræmi.

Hvað viðvíkur till. á þskj. 276, frá hv. 1. þm. Reykv., vil ég segja það eitt, að þótt þar sé ekki um stóra upphæð að ræða, þá hygg ég, að ef hún verður samþ., verði erfitt að standa á móti einhverri hækku hjá bæjarfógetanum á Akureyri. Þau embætti eru mjög hliðstæð, og mér virðist, að öll þau gögn, sem ég hefi kynnt mér í þessu máli, beri vott um, að skrifstofufé á Akureyri eigi að verða herra heldur en á Ísafirði, enda er það í frv. 1200 kr. herra.

Ég get svo látið útrætt um þetta mál, því að það er auðvitað Alþ., sem á að ákveða þetta, en ekki ég. En ég vildi aðeins benda á þær niðurstöður, sem ég hefi komizt að, og að þær einstöku brtt., sem n. er ekki með, geti dregið mjög alvarlegan dilk á eftir sér.

***Erlandur Þorsteinsson:** Herra forseti! Við 2. umr. málsins sýndi ég fram á, að misræmi væri í frv., eins og það var á þskj. 249. Allshn. hefir nú tekið það til athugunar og gert nokkrar lagfæringar á því, en þó engan veginn fullnægjandi, og mér skilst af ræðu hv. 2. þm. S.-M., að þar

sé ókunnugleika mikið um að kenna, og eins því, að bæði hann og aðrir nm. geri of mikið úr því, sem þeir kalla aukatekjur. T. d. nú seinast var hv. 2. þm. S.-M. að tala um gjald, sem greitt væri af flutningaskipum, er kæmu í fyrsta sinn í höfn. En samkv. lögum er ekki heimilt að taka neitt aukagjald af slíkum skipum, nema þar, sem hreppstjórar eru. Þar, sem bæjarfógetar eru, er ekki um neitt slíkt gjald að ræða, heldur eingöngu af fiskiskipum, og er það 10 aurar á nettósmálest. Flest þau fiskiskip, er til Siglufjarðar koma, eru 30—50 smál. að stærð, og nemur því þetta gjald 3—5 kr. á skip. Geta menn því gert sér í hugarlund, hvað miklar þær aukatekjur eru.

Annars er enginn vandi að fá þetta upplýst. Öll þessi gjöld eru skráð í hafnargerðabók Siglufjarðar og innheimtubók ríkissjóðs, þar sem hægt er að ganga úr skugga um, hversu mikil þessi gjöld eru. Það er því algerlega óþarft að vera að fleirpa með það, að hér sé um fleiri þúsundir að ræða, þegar hægt er að fá það svart á hvítu.

Aðrar aukatekjur, er embættunum fylgja, eru innheimtutekjur af tryggingum, 3% af slysa-tryggingum á skipum, 6% af slysa-tryggingum í landi, og 2% af ellistyrktarsjóðsgjaldi. Geta menn því imyndað sér, hversu miklar þær aukatekjur eru, og er því óþarft að vera að kasta fram ágizkunum um það, þar sem hægt var fyrir n. að afla sér fullkominna upplýsinga um þetta atriði. Ég hefði líka getað gefið upplýsingar um það, hvað miklar þessar aukatekjur voru þau árin, sem ég vann á bæjarfógetaskrifstofunni á Siglufirði.

Annars er það eitt atriði, sem algerlega hefir verið gengið framhjá í þessum umr. Að því er snertir Siglufjörð, þá er það afarmikið starf að hafa eftirlit með hinum nýju gjaldeyrislögum og innheimtu á tolltekjum ríkissjóðs. Í þessu sambandi vildi ég taka til samanburðar Vestmannaeyjar. Þar er saltfiskur aðalútflutningsvaran, og fer sá útflutningur allur gegnum Union í Reykjavík. Með sildarútflutninginn á Siglufirði er það aftur á móti svo, að með hverju einasta skipi eru 50—100 útflýjtendur. Halda nú hv. þm., að ekki sé mikill munur á því, að 50—100 menn gangi frá sínum pappírnum eins og vera á, heldur en eitt félag, sem er víðurkennt, eins og Union? Eins er það ólíkur munur að sjá um matjessildarútflutninginn, þar sem hann fer fram gegnum einn aðilja, heldur en að passa upp á fleiri tugi manna, sem margir hverjir eru ekki færir um að ganga frá sínum pappírnum og vita kannske ekki, hvað með þarf, til þess að í lagi sé, bæði hvað snertir gjaldeyrislögin og innheimtu á tolltekjum ríkissjóðs. Þess vegna þarf að vaka yfir þeim og hjálpa þeim til þess að ganga frá sínum skjólum. — Þetta er sem sé svo stórt atriði, að ekki má framhjá því ganga.

Þá sagði hv. frsm., að á Siglufirði væru 2—3 tollgæzlumenn. Þetta er ekki rétt. Þar er einn fastur tollgæzlumaður, sem jafnframt hefir allt svæðið frá Eyjafirði og vestur að Horni, og svo hefir verið annar maður til 2—3 mánuði yfir sumartímann, en aldrei 3 tollgæzlumenn. Það

má líka benda á það í þessu sambandi, að á Akureyri er einn fastur tollþjónn, sem hefir ekkert annað umdæmi en Akureyri og Eyjafjörð. og mér er kunnugt um það, að hann hefir innt mikið starf af hendi einmitt í þágu bæjarfógetans á Akureyri, miklu meira starf heldur en tollþjónninn á Siglufirði hefir innt af hendi fyrir bæjarfógetann þar, sem eðlilegt er, þar sem hann hefir miklu stærra svæði og meiri ferðalög.

Hvað viðvikur þeim tveim lögregluþjónum, sem á Siglufirði eru yfir sumartímann, þá eru þeir eingöngu kostaðir af ríkissjóði, vegna þess að Siglufjörður er eini bærinn utan Reykjavíkur, sem hefir lagt fram fullnægjandi fé til lögregluftirlits, eftir því sem áskilið er, þannig að ríkissjóði ber skylda til þess að leggja fram fé á móti, en hefir í stað þess tekið þann kostinn að leggja til 2—3 menn yfir sumartímann. En þeir hafa eingöngu með höndum umferðareglur og ölvunaróspektir, og gætu Siglufirðingar lagt það að jöfnu að losna við þessa lögregluþjóna, ef þeir jafnframt losnuðu við áfengisútsölu ríkisins.

Þá var hv. frsm. að tala um, að það væru 3 sildarverksmiðjur, sem væru fyrir utan Akureyrarkaupstað, og að þess vegna væri ekki hægt að afgreiða það, sem frá þeim flyttist, á skrifstofunni. En þetta er misskilningur. Öll þau skip, sem taka afurðir frá Hjalteyri, Dagverðareyri og Krossanesi, taka vörurnar fyrst og fara svo til Akureyrar. En ef það er ekki gert, þá verður þessi tollþjónn á Akureyri að fylgja skipunum og sjá um þau að öllu leyti, og ég veit ekki annað en að það sé bæjarfógetanum á Akureyri algerlega að kostnaðarlausu.

Ég get líka upplýst hv. frsm. um það, að meðan ég var á bæjarfógetaskrifstofunni á Siglufirði voru þar jafnmargir starfsmenn og á Akureyri. Þar var einn fulltrúi, einn gjaldkeri og ein stúlka, en hjá okkur var fyrst einn karlmaður og þrjár stúlkur og síðan tveir karlmenn og ein stúlka.

Ég vil svo að endingu undirstrika það, að taka verður fullt tillit til þess mikla starfs, sem á Siglufirði er að skapast utan um gjaldeyrisverzlunina og allt eftirlit með útflutningnum, sem er miklu erfiðara heldur en t. d. í Vestmannaeyjum, sem hér hafa verið teknar til samanburðar. Þetta vildi ég, að hv. þm. tækju til athugunar við atkvgr. og gættu þess, að hér er ekki verið að fara fram á, að skrifstofukostnaðurinn sé greiddur eins og hann er talinn eftir reikningi; heldur einungis að þessum embættismanni sé gert það fært að hafa fólk, sem hann og ríkissjóður geta treyst til þeirra starfa, sem þar er um að ræða.

*Frsm. (Ingvar Pálmason): Hv. 11. landsk. talan nú ekki einungis eins og sá, sem valdið hefir, heldur einnig eins og sá, sem vitið hefir. —Viðvikjandi því, sem ég sagði um aukatekjurnar, þá benti hann á, að ég hefði farið rangt með það, er ég tilnefndi um flutningaskipin. Ég hefði ekki athugað þetta atriði sérstaklega, en það er ekki stórvægilegt, og læt ég það því liggja milli hluta. En hinsvegar kannaðist hv. þm. við afgreiðslu-

gjaldið af fiskiskipunum. — Ennfremur sagði hv. þm. það, að um aukatekjurnar hefði verið hægt að fá upplýsingar, og meira að segja hefði hann getað fengið þær, en hann forðaðist samt að nefna nokkuð í þá átt.

Þá sagði hv. 11. landsk., að ekki mætti bera saman Vestmannaeyjar og Siglufjörð í þessu efni, vegna þess að afgreiðsla á tollvörum færi fram á annan hátt og auðveldari í Vestmannaeyjum heldur en Siglufirði, þar sem saltfisks-útflutningurinn í Vestmannaeyjum færi allur fram í gegnum Union. Ég held nú, að hv. þm. væri full þörf á að kynna sér þetta atriði betur, áður en hann fullyrðir neitt um það. Það er rétt, að frá landinu afgreiðir Union allan saltfisksútflutning, en á hverri höfn verður hver viðskiptamaður að sjá um sína pappira sjálfur. Það væru eitthvað skritnar útflutnings-skýrslurnar hjá sýslumönnum úti um landið, ef fiskurinn væri allur afgr. frá Reykjavík. Auk þess er mikið afgr. frá Vestmannaeyjum annað en saltfiskur, t. d. lýsi og mikið af ísuðum fiski.

Þá vildi hv. 11. landsk. gera lítið úr því, að nokkur þægindi væru fyrir bæjarfógetann að hafa tollgæzlumenn á Siglufirði, og sagði, að þeir hefðu aldrei verið þrír. Ég sagði, að þeir hefðu stundum verið 2—3 yfir sumartímann, og hygg ég, að það verði erfitt fyrir hann að hnekkja því, að stundum hafi þrír tollgæzlumenn verið þar samtímis. — En það var nokkuð einkennilegt, sem fram kom hjá hv. þm. í sambandi við þetta, sem sé það, að á Akureyri hefði bæjarfógetinn mikil not af tollgæzlumanninum, en bæjarfógetinn á Siglufirði hefði engin not af honum. Mér er ómögulegt að skilja þetta. Ég hefi einmitt ímyndað mér, að það væru hlunnindi fyrir embættismenn að hafa tollgæzlumenn sér við hlið, enda er það játað, að svo sé á Akureyri, og því skyldi það ekki vera eins á Siglufirði?

En mér finnst þetta benda til þess, að hv. 11. landsk. lýsi þessu ekki alveg óhlutdrægt fyrir okkur. Og ég geri ráð fyrir, að þó að mikið bresti á, að sá kunnugleiki, sem ég hefi reynt að afla mér um þessi embætti, sé nægilegur, þá sé kunnugleiki hv. 11. landsk. sízt betri, og það er dálítið varhugavert, þegar ekki er hægt að líta báða aðilja jafnhlutlausum augum, eins og hv. þm. virðist gera.

Annars get ég látið útrætt um þetta mál, því að eins og ég tók fram áðan, þá er það ekki ég, sem ákveð þetta fé, heldur Alþ. í heild sinni, og verður því að skeika að sköpuðu, hvernig um þetta fer við atkvgr.

Umr. frestað.

Á 53. fundi í Ed., 25. apríl, var fram haldið 3. umr. um frv.

*Erlendur Þorsteinsson: Ég ætla ekki í þetta skipti að flytja langa tölu um þetta mál. Ég held, að flest sé komið fram af því, sem þarf að upplýsa. Þó vil ég geta þess út af aukatekj- unum, sem talað hefir verið um, að bæjarfó- getinn í Vestmannaeyjum mun hafa önnur kjör en bæjarfógetinn á Siglufirði, þannig að hann

fær vissar tekjur af innheimtu vitagjalds. Mun þetta stafa af því, að hann er eldri embættis- maður.

Ég ætla ekki að fara að skattýrðast við hv. 2. þm. S.-M., en viðvíkjandi því, sem hann var að tala um, að tollþjónarnir á Siglufirði gætu unnið að eftirliti með útflutningi vara, þá vil ég segja það, að hv. þm. ætti að vera vel kunn- ugt um, hvernig þetta er, því að hann hefir sjálfur verið á Siglufirði. Það er svo, að toll- þjónarnir eru uppteknir við önnur störf þar, sem svo mikið er um skipakomur eins og á Siglufirði. Fiskiskipin koma venjulega inn um hverja helgi, og má nærri geta, hvort tollþjón- arnir hafa ekki nóg að gera við eftirlit með þessum skipum. Ég vildi láta þetta koma fram, ekki af því, að ég viti ekki, að hv. 2. þm. S.-M. veit þetta, heldur vegna þess, að ég vildi, að aðrir hv. þm. fengju að heyra það rétta í þessu máli.

Ég vænti þess svo, að brtt. mín og hv. 1. þm. Eyf. verði samþ., og tel, að ekki komi þar neitt misrétti fram gangvart öðrum, þó að það verði gert.

ATKVGR.

Brtt. 276 felld með 8:8 atkv.

— 270 felld með 8:4 atkv.

— 274 felld með 8:3 atkv.

— 268 samþ. með 14:1 atkv.

Frsv., svo breytt, samþ. með 12 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 54. fundi í Nd., 26. apríl, var frv. útbýtt eins og það var samþ. við 3. umr. í Ed. (A. 329).

Á 55. fundi í Nd., 27. apríl, var frv. tekið til 1. umr.

Of skammt var liðið frá útbýtingu frv. — Afbrigði leyfð og samþ. með 20 shlj. atkv.

Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Frsv. vísað til 2. umr. með 17 shlj. atkv. og til fjhn. með 19 shlj. atkv.

Á 68. fundi í Nd., 9. maí, var frv. tekið til 2. umr. (A. 329, 343, n. 477, 478, 489).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 489. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 shlj. atkv.

*Frsm. (Finnur Jónsson): Fjhn. hefir athugað þetta frv. og þau lög, sem fyrir voru um skrif- stofukostnað sýslumanna, og hefir hún orðið ásátt um að leggja til, að frv. verði samþ. með 3 breytingum. Fyrsta breyt. er við tölul. 6, en þar er Ísafjarðarsýsla og Ísafjarðarkaupstaður, að fyrir 18 þús. kr. komi 19 þús. kr. Eins og kunnugt er, þá eru Ísafjarðarsýslur — því bæði norðursýslan og vestursýslan heyra undir sýslu- manninn á Ísafirði — ásamt Ísafjarðarkaup- stað eitthvert allra umfangsmesta embætti land- ins. N. þótti því rétt, að skrifstofukostnaður sýslumannsins á Ísafirði yrði ákveðinn 19 þús. krónur.

Þá hefir n. einnig viljað mæla með því, að tölul. 10, sem er um Siglufjarðarkaupstað, yrði

hækkaður úr 13 þús. kr. upp í 14 þús. kr. Þar fer fram mikill útlutningur, og eftir þeim gögn-um, sem fyrir lágu, þá virtist það vera sérstaklega sanngjarnt, að bæjarfógetinn á Siglufirði fengi þessa hækkun á skrifstofukostnaði.

Í þriðja lagi leggur n. til, að skrifstofukostnaður sýslumannsins í Rangárvallasýslu hækki úr 2000 kr. upp í 2500 kr., og virðist það sanngjarnt, samanborið við aðrar sveitasýslur.

Ég sé svo ekki ástæðu til að hafa um þetta lengra mál. Mér finnst ekki að brtt. á þskj. 478, frá hv. þm. A.-Húnv., eigi neinn rétt á sér. Brtt. er um það, að fella niður úr frv. ákvæðið um, að skrifstofukostnaður sýslumanna skuli greiddur mánaðarlega. Þeir greiða þau laun, sem þeir þurfa að innna af hendi, mánaðarlega, svo það virðist sanngjarnt, að skrifstofukostnaðurinn sé greiddur mánaðarlega fyrirfram. Ég legg því á móti þessari brtt.

***Jón Pálmason:** Ég hefi leyft mér að bera fram brtt. við frv., á þskj. 478. Ég skal byrja á því að taka það fram, að það, sem hv. frsm., þm. Ísaf., sagði um hana, er byggt á misskilningi, því hann hefir haft frv. fyrir sér eins og það var upphaflega, en þar er um allt aðra gr. að ræða. Till. mín fjallar um það, að fella niður 3. gr. í frv. eins og það er nú, en hún er um það, að skrifstofuféð hækki eða lækki eftir þeim gengisbreytingum, sem verði í landinu. Ég veit ekki til, að slíkt ákvæði sé í neinum l., sem í gildi eru, sem verndi hlutaðeigandi menn gegn því, að gengi okkar peninga lækki frá því, sem nú er. Það er tæplega um hækkun að ræða nú á næstunni. Ég tel þess vegna óeðlilegt að ganga inn á þessa braut, að lögfesta það t. d., að ef okkar króna félli um 50%, þá skuli skrifstofukostnaður sýslumanna hækka að sama skapi.

Ég þarf ekki að fara um það fleiri orðum, því þetta málið liggur svo ljóst fyrir. Hv. þm. skilja það væntanlega, að ef þetta verður lögfest, þá virðist afleiðingin verða sú, að það verði settar svipaðar „klásúlur“ á ýmsa aðra liði í okkar fjármálum, og þá erum við komnir í þá skriðu, sem erfitt yrði að fóta sig í.

Sigurður Kristjánsson: Mig hefir furðað nokkuð á því, að þetta frv. skyldi koma fram. Og mig furðar enn meir, að menn skuli ræða um efni þess þannig, eins og hér sé verið að úthluta bæjarfógetum og sýslumönnum einhverjum laun-um eða ákveða laun þeirra. Það er hinn mesti misskilningur, því hér er verið að tala um greiðslur, sem ríkissjóði ber af hendi að innna, því það er ríkið, sem á að reka þessar skrifstofur, en ekki einstakir menn. Það held ég, að hv. þm. verði að gera sér ljóst, að þetta eru skrifstofur ríkisins, og ekkert annað. Það hefir verið ákaflega mikið um það rætt í sambandi við skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta, að fé þetta var upphaflega ákveðið með það fyrir augum, að verðlag og annar kostnaður í landinu myndi haldast nokkuð stöðugt, en síðan kemur það í ljós, að á þessu er orðin mikil breyting. Það hefir haft í för með sér, eins og kunnugt er, að bæjarfógetar og sýslumenn hafa orðið að greiða skrifstofufé að meira eða minna leyti

úr eigin vasa. Eins og komið var og eins og nú er samkv. þeim l., sem um þetta gilda, þá eiga yfirleitt þeir embættismenn, sem ekki eru sjálfir ríkir, ekki vól nema á tvennu: Annaðhvort að verða gjaldþrota eða stela úr sjálfs sin hendi til þess að borgja kostnaðinn af skrifstofum sínum. Ég get ekki skilið, að ef hv. þm. sæju þetta mál frá rétttri hlið, gæti þeim dottið í hug að ýta undir það, að þetta ástand skapist og þær afleiðingar, sem því hljóta að fylgja. Það virðist vera svo sjálfsagður hlutur, að hjá öllum hinum stærri embættismönnum, svo sem bæjarfógetum, greiði ríkið hinn raunverulega skrifstofukostnað, hvorki meira né minna. Ég hefi minnst á þetta mál við stjórnarráðið, skrifstofu dómsmnrn., út af því, að ég fyrir löngu bar fram þá till., að í fjárl. væri skrifstofukostnaður sýslumanna og bæjarfógeta áætlaður og fylgdu þau fyrir máli, að hann skyldi greiddur eftir reikningum, sem ráðuneytið samþykki. Ég held ég megi fullyrða, að ég hafi minnst á þetta mál við skrifstofustjórnara í öllum ráðuneytum, og ég hefi ekki heyrt annað en að skrifstofustjórnarnir væru allir þeirrar skoðunar, að þetta væri hin rétta leið. Þeir hafa talið, að það væri engum vandkvæðum bundið að hafa strangt eftirlit með því, að skrifstofurnar yrðu ekki reknar á óhagkvæmari hátt fjárhagslega fyrir ríkið heldur en hliðstæðar skrifstofur í Rvík, sem reknar eru fyrir reikning ríkissjóðs og eru undir eftirliti ráðuneytisins. Það hefir engum manni dottið í hug að breyta til með þær.

Hvernig stendur nú á því, að hv. þm. skuli detta í hug að fara nú að ákveða öðru sinni fyrirfram, hvað skrifstofukostnaðurinn skuli vera, án þess að vita, hver hann er eða verður? Það er búið að ganga út í þetta fen áður. Það hefir haft í för með sér hinar hörmulegustu afleiðingar í allmörgum tilfellum, og á m. k. hefir það sannast, að þetta var algerlega á misskilningi byggt, að fara að ákveða skrifstofuféð fyrirfram. Það hefir ekki verið hægt að fylgja l., en þeim hefir þó verið fylgt það mikið, að óhæfa og vandræði hafa af hlotizt. Það vita allir hv. þm., að því hefir alls ekki verið fylgt að borga féð samkv. þessum l., sem ekki geta staðizt, og það mun eins fara með þessi l., ef frv. verður að l., að þau fá ekki staðizt.

Náttúrlega hefi ég ekki kunnugleika á kostnaðinum við öll embættin, svo ég get borið þau saman að því leyti. Það er þó líklegt, að stærstu fógetaembættin, svo sem Hafnarfjörður, Ísafjörður, Akureyri og Siglufjörður, séu þannig, að ekki sé hægt að gera mun á því, hve mikinn kostnað þau hafa í för með sér. Það er eðlilegt, að þau séu rekin með svipuðum kostnaði, og það myndi líklega koma í ljós, ef þá fyrirkomulag yrði tekið upp, sem ég hefi stungið upp á. Það embætti, sem ég hefi helzt kunnugleika af, hvað dýrt er að reka, er embættið á Ísafirði, og veit ég, að sú áætlun, sem hér er gerð, er alls ekki rétt. Ég veit, að það er hægt að sanna það reikningslega. Ég hefi það mikla kunnugleika af rekstri þessarar skrifstofu, að mér er kunnugt um það, að bæjarfógetinn á Ísafirði hefir orðið að borga að verulegu leyti

laun starfsmanna sinna undanfarin ár. En þar að auki hefir hann orðið að neita sér um að hafa lögfræðilegan fulltrúa. En það er vitanlegt, að það er ekki hægt fyrir bæjarfógeta í svona stóru embætti að komast af án þess að hafa lögfræðing. Þessi maður, sem er þar bæjarfógeti nú, er ungur maður, sem hefir fulla starfskrafta, og af þeim ástæðum getur hann annað þessu. En að því hlýtur að koma, að hver maður þreytist við slíkt og þurfi á því að halda að hafa löglærðan fulltrúa.

Hér fylgir grg. fyrir, hvað bæjarfógetaembættið á Ísafirði myndi þurfa að fá mikið skrifstofufé, ef ætti að reka það svo samilegt mætti teljast. Áætlunin, sem ég hefi gert um það, er alveg rétt. Bæjarfógetinn hefir að visu fulltrúa, en hann er ekki lögfræðingur. Hann þyrfti helzt að hafa löglærðan fulltrúa, en slíkum manni myndi ekki þýða að bjóða minna en 450 kr. á mánuði. Ég efast um, að fullgildur lögfræðingur fengist til þess að taka að sér starfið fyrir minna. Gjaldkeri bæjarfógetans á Ísafirði hefir líka 450 kr. á mánuði. Ég vil minna á það, að dýrast er að lifa á Ísafirði af öllum kaupstöðum landsins, fyrir utan Reykjavík og Hafnarfjörð. Auk þess þarf bæjarfógetinn á Ísafirði að hafa bóka á innheimtu tolla og greiða honum 300 kr. á mánuði, og aðstoðarmann, sem fær 200 kr. á mánuði. Auk þess eru nokkrar launagreiðslur til umboðsmanna, sem hann verður að hafa a. m. k. í fjórum stærstu kaupsýslunum. Um dæmið er stórt og í því eru margir smærri verzlunarstaðir. Engin leið er fyrir bæjarfógetann að komast af með minna en 1800 kr. á ári í húsaleigu, og nú verður hann að greiða 1500 kr. á ári fyrir ljós og ræstingu, lágt reiknað, og borgun fyrir ritföng, prentun og síma verður ekki minna en 1200 kr. árlega. Þar að auki er töluverður ferðakostnaður fyrir mann, sem verður að fara þingferðir, því að í Ísafjarðarsýslu eru samtals 15 hreppar, þar af 9 í N.-Ísafjarðarsýslu og 6 í vestursýslunni, en þótt sá kostnaður væri ekki reiknaður nema 400 kr. á ári, þá verður kostnaðurinn við embættið samtals 23 þús. kr. Sé Alþ. ekki vel ljóst, hvers vegna allan þann starfskraft þurfi, þá er þar til að svara, að með því mannahaldi, sem nú er, vinnur bæjarfógetinn sjálfur, sem er ungur og duglegur maður, óvenju mikið verk. Ef skrifstofufé hans verður ekki hækkað, mun sama ástand haldast enn um skeið, en ef Alþ. getur ekki vefengt þá skýrslu, sem bæjarfógetinn gefur, er fjarstæða að samþ. svona lágt skrifstofufé. Bilið er orðið nokkuð mikið milli þriggja stærstu bæjarfógetaembætta landsins, á Akureyri, í Hafnarfirði og á Ísafirði, þegar bæjarfógetunum þar er ætlað frá 18—21 þús. kr. í skrifstofufé. Þessi þrjú embætti hljóta öll að vera álíka umfangsmikil, og þess vegna verður skrifstofuféð að vera nokkurn veginn jafnt. Ef menn vilja ekki fallast á þá laun, að skrifstofukostnaður sýslumanna og bæjarfógeta verði greiddur eftir reikningi árlega, er réttara, að bæjarfógetunum í þessum þrem stærstu embættum landsins verði ákveðið 21 þús. kr. í skrifstofufé árlega hverjum um sig, en að þar sé gerður munur á.

Svo er hér bæjarfógetaskrifstofan á Siglu-

firði. Mér kom undarlega fyrir sjónir, að henni voru ekki upphaflega ætlaðar nema 11 þús. kr. Þetta embætti hefir blásið mjög út á síðustu árum, samkv. orðum hv. 11. landsk. (ErlD) í Ed. um daginn. Það vill svo til, að hann hefir sjálfur verið starfsmaður í bæjarfógetaskrifstofunni þar. Hann sýndi fram á það með gersamlega óhnekkjandi rökum, að þetta skrifstofufé væri áætlað út í loftið. Nú sé ég, að fjhn. hefir komið auga á, að þetta væri of lágt áætlað, og gert till. um að hækka skrifstofuféð upp í 14 þús. kr. Það nær ekki nokkurri átt. Bæjarfógetanum hefir talizt svo til, að hann þyrfti 19800 kr. í skrifstofufé. Hann hefir aðstoðarmann við innheimtu tolla, sem eru ætluð 300 kr. laun á mánuði. Þó hann væri felldur burtu, verður árlegur kostnaður við embættið samt 16200 kr. Það er ekkert vit fyrir Alþ. að ganga svo frá þessu frv., að bæjarfógetinn á Siglufirði fái minna fé til skrifstofukostnaðar en 16 þús. kr. Þessi bæjarfógeti hefir sýnt fram á, að hann hafi orðið að borga mörg þús. af sínum tekjum til aðstoðarmanna sinna. Slíkt getur gengið eitt ár eða tvö, en ef því heldur lengi áfram, lenda embættismennirnir í vandræðum, og verða að lokum annaðhvort að segja af sér embætti eða verða gjaldþrota.

Ég hefi ekki borið fram brtt. við frv. við þessa umr., en mun bera fram brtt. við næstu umr. Skora ég á þm. að athuga málið sjálfstætt og ekki gleypa við frv. bara eftir því, sem þeir vilja að kostnaðurinn sé, heldur leggja á það dóm eftir þeirri þekkingu, sem þeir afla sér á því.¹⁾

*Bjarni Ásgeirsson: Ég get nú fallist á það hjá þeim hv. þm., er síðast talaði, að það eigi ekki að vera neitt út í bláinn þær till., sem bornar eru fram um skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta; a. m. k. mætti trúa því, að þm. vildu athuga samræmið í till. n., sem um þær hafa fjallað, eftir þeim kunnugleik, sem þeir hafa á þessum málum, en hann er að visu takmarkaður. Jafnvel þótt þm. vildu athuga málið sjálfstætt, eins og hv. 6. þm. Reykv. gat um, er engin leið til þess fyrir þm. almennt, nema helzt þá, sem sitja í n., sem fjallar um málið. Viðvíkjandi ósamræminu milli þess skrifstofufjár, sem n. leggur til, að verði greitt hinum ýmsu sýslumönnum og bæjarfógetum, vil ég sérstaklega minna á ósamræmið í skrifstofufé því, sem sýslumanninum í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu er ætlað, og sýslumönnum í öðrum sýslum, sem vitaskuld eru hliðstæðar og síðt erfiðari eða ógreiðari yfirferðar en þetta umdæmi. Hingað til hefir þeirri vengu alltaf verið haldið, að ætla sýslumanninum í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu víðlíka skrifstofufé og sýslumanninum í Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu og sýslumönnum í Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum. Þessu hlutfalli hefir nú verið raskað; sýslumaðurinn í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu á að hafa sama skrifstofufé og áður, 4500 kr., en skrifstofufé sýslumannsins í Snæfellsnes- og

¹⁾ Seinni hluti ræðunnar er svo ónákvæm. ritaður, að ekki er unnt að leiðrétta, er svo langt er um liðið. — 11/6 '38. SK.

Hnappadalssýslu hefir verið hækkað upp í 4800 kr. og skrifstofufé sýslumanna í Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum verið hækkað upp í 5000 kr. til hvors. Það getur ekki leikið neinn vafi á því, að það er sítz umfangsminna starf né minni kostnaður, sem fylgir því að gegna sýslumannsembætti í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu en sýslumannsembætti í hinum sýslunum, sem ég nefndi áðan. Ég skal ekki segja, hvort það sé regla hjá n. að réttlæta það með því. Nú er að visu kominn lögreglustjóri á Akranesi, en samkv. þeim upplýsingum, sem ég hefi aflað mér, þá léttir það nauðalítið skrifstofukostnað viðkomandi sýslumanns; þótt nokkur kostnaður fylgi starfi lögreglustjórans, er samt engin ástæða til að gera þennan mun á skrifstofukostnaði sýslumanna í þessum héruðum.

Við, ég og hv. þm. Borgf., höfum borið fram brtt. á þskj. 333, þar sem við leggjum til, að þessu ósamræmi verði kippt í lag og sýslumanninum í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu verði ætlaðar 5 þús. kr. til skrifstofukostnaðar, eins og sýslumönnum í hliðstæðum sýslum, t. d. Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum, eða til vara 4800 kr., eins og sýslumanninum í Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu, en þessar sýslur hafa hing-að til verið taldar hafa nokkuð svipaða þörf fyrir skrifstofufé.

Ég vil vænta þess, að hv. þd. taki þessa till. til greina.

*Frsm. (Finnur Jónsson): Það virtist mega skilja á ræðu hv. 6. þm. Reykv. eins og með þessu frv. væri verið að ganga á rétt sýslumanna og bæjarfógeta í landinu, og það væri helzt ég, sem hefði talað um að skammta þeim laun, sem aldrei hefir verið á minnst. Ég álit, að þar, sem bæjarfógetaembættin eru mjög umfangsmikil, eins og t. d. á Siglufirði og Ísafirði, væri sanngjarnt að hækka skrifstofufé bæjarfógetanna nokkuð umfram það, sem lagt er til í þessu frv. Hv. þm. Mýr. talaði um viðvikjandi einni af þessum till., að hún væri borin fram út í bláinn af þeim n., sem um þetta mál hafa fjallað. Þetta frv. er borið fram samkv. ósk dómsmrh., og það segir hann, að sé gert út í bláinn. (BÁ: Það eru n., sem um málið hafa fjallað og gert brtt.). Annars er full ástæða til að geta þess, að líklega munu n. hafa haft fyrir sér öll þau plögg, sem dómsmrn. hefir byggt frv. sitt á. Ég fæ ekki skilið, að það frv. sé tömt meiningarleysi, sem byggt er á þeim skýrslum, sem sýslumenn hafa sjálfir gefið, þar sem þeir hafa farið fram á, að þeir þyrftu að fá ákveðnar fjárupphæðir til að standa þann kostnað, sem embættunum eru samfara. Það frv. er alls ekki út í bláinn, sem byggt er á núverandi till. sýslumanna og bæjarfógeta; frekar myndu það vera þessir tveir þm., að þeir hafi ekki gert sér verulega grein fyrir því, hve mikil réttarbót er veitt sýslumönnum og bæjarfógetum landsins með þessu frv. Þeir tala því út í bláinn í þessu máli. Hv. 6. þm. Reykv. talaði einkum um það, að bæjarfógetinn á Ísafirði yrði hart úti samkv. þessu frv. Bæjarfógetinn á Ísafirði hefir að visu talið, að æskilegt væri, að skrifstofukostnaður sinn yrði allt að 23 þús. kr.,

en sagðist þó í sama bréfi aðeins mundu fara fram á, að ráðuneytið hækkaði skrifstofufé sitt, eins og hér hefir verið gert, frá 1. jan. næstk., og að það yrði eigi ákveðið lægra en 19500 kr. En samkv. þessu frv. er gert ráð fyrir, að það verði 19 þús. kr. Ég fæ ekki séð, að hér hafi verið farið langt frá hans till., svo að ástæða sé til að kveða þar mjög hart að orði, þó að munurinn á varakröfu bæjarfógetans og till. n. sé 500 kr. Þetta frv. mun forsrh. hafa borið fram vegna þess, að l. um skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta frá 19. júní 1933 falla úr gildi um næstu áramót. Það var gert ráð fyrir, að skrifstofukostnaður allra sýslumanna og bæjarfógeta landsins yrði samtals 112100 kr. En það hefir sýnt sig, að sú upphæð var of lág. Var lagt til, að hún yrði hækkuð um 15 þús. kr., og var skrifstofukostnaðurinn þá alls orðinn um 127 þús. kr. En eftir þeim till., sem hér liggja fyrir, og með þeim breyt., sem fjhn. Nd. leggur til, þá er gert ráð fyrir, að skrifstofukostnaðurinn verði samtals 152900 kr. Skrifstofukostnaðurinn, sem er nú 127 þús. kr., hækkar um 25 þús. kr. frá l. sjálfum með þeim viðbótum, sem Alþ. hefir áður lagt til, að yrðu við þau gerðar. Það má vel vera, að æskilegt væri að ákveða, að skrifstofufé sýslumanna skyldi greitt eftir reikningi, sem ríkisstj. samþ., en hafa ekki sérstök l. um þetta. En þá þyrfti vitaskuld jafnframt að hafa ákveðið skrifstofufé í fjárl. á hverju ári. Ég skal ekki segja um það, hvað fyrir Alþ. hefir vakað, þegar þessi l. voru upphaflega afgr. á árinu 1933, en þá var fyrst tekin upp sú regla, að ákveða skrifstofufé í sérstökum l. Hefir þetta fyrra frv. og einnig hið síðara frv. falið í sér miklar réttarbatur, sem áreiðanlega hafa verið nauðsynlegar, og að því leyti á þetta frv. rétt á sér. Ég get getið þess viðvikjandi þeim stöðum, sem sérstaklega hafa verið nefndir hér, svo sem Ísafjörður og aðrir kaupstaðir, að skrifstofufé bæjarfógetans á Ísafirði var ákveðið 14 þús. kr., en á Siglufirði 7500 kr., en 11 þús. kr. eftir till. allshn. En skrifstofufé sýslumannsins í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu hefir nú eftir till. allshn. verið hækkað um 400 kr. frá því, sem það var ákveðið í l. 1933.

Viðvikjandi skrifstofukostnaði sýslumanna í sveitasýslum er rétt að geta þess, að hann er yfirleitt ekki ætlaður náðarnærri eins hár og skrifstofukostnaður sýslumanna í kaupstöðum, enda er það eðlilegt, því að það er vitað, að fólki hefir alls ekki fjölgað í sveitum landsins, og þau embætti eru ekki að neinu verulegu leyti umfangsmeiri en þau voru áður.

*Thor Thors: Ég ber fram brtt. á þskj. 489, um að skrifstofufé sýslumannsins í Snæfellsnes- og Hnappadalssýslu verði hækkað úr 4800 kr. upp í 5000 kr. Þessi till. er borin fram samkv. ósk sýslumannsins sjálfs og sérstaklega rökstudd með því, að Snæfellsnessýsla hafi undanfarið haft sama skrifstofufé sem Húnavatns- og Skagafjarðarsýsla. En nú hefir n. gert mismun á þessum sýslum, og sé ég enga ástæðu til þess að það verði gert, því að Snæfellsnessýsla er fjölmenn sýsla, en að mörgu leyti erfiðari en

hinar tvær, einkum vegna lélegri samgangna heldur en í Skagafjarðar- og Húnavatnssýslum. Sýslumaðurinn í Snæfellsnessýslu hefir mjög mikil útgjöld árlega af þingafærdum, sem eru erfiðari í þeirri sýslu sakir þess, hve samgöngurnar eru óþægilegar, og allar ferðir verða þar af leiðandi dýrar. Þar sem hér er aðeins um mjög litilfjörlega hækkan að ræða, 200 kr. á ári, vænti ég þess, að hv. þd. geti fallið á, að hér sé sanngjarnt mál á ferðinni.

***Bjarni Ásgeirsson:** Hv. þm. Ísaf. reyndi að réttlæta það, að skrifstofufé sýslumannsins í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu er áætlað lægra en í öðrum hliðstæðum sýslum, með því, að sveitasýslur kæmst af með minni hækkan, vegna þess að fólkinu hefði ekki fjölgað þar. En í þessu umdæmi er Akranes, sem er fjölmennt kaupún, og þangað er flutt allmikið af vörum. Það er ekki unnt að telja Akranes sveit, þótt þar séu ræktaðar kartöflur.

Því hefir verið haldið fram, að ef deilt væri á frv., þá væri þeim deilum snúið gegn dómsmrh. Hefir hv. frsm. ekki fylgt svo með málinu, að hann viti, að þær breyt., sem gerðar hafa verið hér í d., hafa raskað því hlutfalli, sem dómsmrn. lagði til grundvallar samræminu milli skrifstofufjárins í hinum ýmsu sýslum? En því hefir verið haldið undanfarið, og engin eðlileg ástæða virðist vera til að raska því, eins og ég minntist á áðan. Það er dálítið einkennilegt, að það virðist svo sem þau héruð, sem eiga fulltrúa hér í allshn., hafi borið meira úr býtum en hin. sem engan áttu þar.

Þetta styrkir það, sem hér hefir verið sagt, að till. séu nokkuð út í bláinn hvað réttlæti snertir. Þessi hv. þm. skýrði að nokkru leyti þær reglur, sem við fylgdum. Hann taldi rétt, að farið væri eftir kröfum viðkomandi sýslumanna. En veit hann ekki, að menn eru mismunandi sanngjarnir í kröfum sínum? Og ef svo er, veit ég ekki, hvað sannar betur mitt mál.

Sigurður Kristjánsson: Mér skildist af ræðu hv. frsm., að hann tæki orð mín svo, að ég væri að áfella hann sem frsm., en því fer mjög fjarri. Ég vil minna á það, að þessi n. hefir gert umbætur á frv., sem ég tel ekki litils virði. Það, sem ég legg aðaláherzlu á, er, að þetta sé ekki rétt form, sem geti orðið framtíðarskipulag á þessum málum. Hér er skrifstofukostnaðurinn ákveðinn með l. fyrirfram, án tillits til þeirra breyt., sem kynnu að verða á verðlagi o. s. frv., enda eru þetta skrifstofur ríkisins. Ég vil því skora á þm. að athuga málið sjálfstætt og brtt., sem fram eru komnar um fyrirkomulagið. En ef þær breyt. komast ekki í gegn á þessu þingi, þá ber að athuga, hvernig hlutfallið eigi að vera milli skrifstofufjár þessara embætta.

En ég vil leggja áherzlu á það, að þetta fyrirkomulag getur ekki verið til frambúðar. Ég sé t. d. ekki, hvers vegna sérstök tilhögun er höfð með skrifstofufé bæjarfógetans í Hafnarfirði, og hvaða ástæða er fyrir ríkið að láta hann sitja við annað fyrirkomulag en hliðstæða em-

bættismenn í Reykjavík. Hann býr við sömu skilyrði og getur ekki fengið ódýrari vinnukraft, því að menn myndu að öðru jöfnu heldur vilja vera í Reykjavík en Hafnarfirði, en það getur ekki verið meiri vandkvæðum bundið að líta eftir skrifstofukostnaði hans heldur en lögmans eða tollstjóra í Reykjavík. Annað eins og þetta nær engri átt. Ég legg höfuðáherzlu á, að þetta fyrirkomulag er skakkt, og tel ófært að ákveða skrifstofuféð annað en það raunverulega reynist vera¹⁾.

Fr. er flutt, eins og hann sagði, fyrir hæstv. dómsmrh. En þess er að gæta, að skrifstofuféð, eins og hann líka benti á, er fyrir löngu ákveðið miklu lægra en það svo hefir orðið í reyndinni, þannig að það munar um töluvert meira en helming t. d. á Siglufirði, þar sem það hefir hækkað úr 7 þús. kr., sem það var ákveðið, og upp í allt að 20 þús. kr. Alþ. hefir, með mikilli tregðu þó, veitt mikið aukaframlag, og dómsmrn. hefir orðið að vigta þetta sundur á milli bæjarfógeta og sýslumanna á smjörvigti eða gullvog, og það hefir náttúrulega alls ekki enzt til þess að fullnægja þeim réttmætu kröfum, sem þessir embættismenn hafa gert, hver í sínu lagi. En nú þykist ég sjá á þessu frv., að hæstv. dómsmrh. hafi sniðið sitt frv. nokkuð eftir þeim endanlegu upphæðum, sem hann nú síðustu árin hefir greitt hverjum fógeta og sýslumanni. En af því að hann hefir haft úr svo litlu að spila, hefir þetta í flestum tilfellum orðið minna en mennirnir höfðu í raun og veru eytt í skrifstofukostnað vegna embættisins. Ég vænti þess nú, að það muni ekkert annað vera haft á móti því, að skrifstofufé a. m. k. hinna stærri embætta, svo sem fógetaembættanna, sé greitt samkv. reikningi, en það, að hv. þm. kannske halda, að það muni leiða til meiri eyðslu. En ég skil ekki, hvernig þeim getur til hugar komið, að það geti gengið til langframa, að einhver annar greiði útgjöldin heldur en sá, sem á að borga þau. En þessi gjöld á vitanlega enginn að borga annar 'en ríkið. Og ef svo væri, að einhverjar aukatekjur hjá bæjarfógetum og sýslumönnum þættu vera komnar of hátt, hærra en það, að þessar tekjur þættu hæfileg laun ásamt föstu laununum, þá er rétta leiðin að draga úr auka-tekjunum, en ekki að gera þessum embættismönnum svona óbeint að skyldu að kosta skrifstofurnar af eigin fé. Annars ætla ég ekki að fara út í neinar kappræður um þetta. Ég held, að þess þurfi ekki, heldur muni hv. þm. vera sömu skoðunar og ég um þetta að því er aðalatriði málsins snertir, þó að á hinu verði kannske einhver munur, hvað menn álíta um það, hvað skrifstofufé þessara embættismanna hvers eins cigi að vera, ef það fyrirkomulag á greiðslu þess helzt, sem verður a. m. k. þetta næsta ár.

Að því er snertir embættið á Ísafirði, sem hv. frsm. minntist á og taldi, að samkv. till. n. ætti að launa mjög svipað og bæjarfógetinn hefir farið fram á, vil ég segja þetta: Bæjarfógetinn hefir gert reikning nákvæmlega í samræmi við það, sem hann hefir orðið að greiða

1) Þessi kafla ræðunnar er svo ógreinilega ritadur, að ekki er unnt að leiðrétta svo, að ábyrgð verði á tekni. — 11/8 '38. SK.

og verður að greiða, eins hvort hann borgar það af ríkisfé eða að einhverju leyti af sínu eigin fé. Sá reikningur er að upphæð 23 þús. kr. Það er þess vegna bersýnilegt, að á hans tekjur er gengið á. m. k. nóg, þó að ákveðnar væru til hans nú 20 þús. kr., eða 3 þús. lægra en hann hefir með óvæfengjanlegum reikningi sýnt, að embættið eyðir í skrifstofufé. Mér þykir líklegt, að ég megi gera mér vonir um, að það fáiist, að þetta verði ekki haft lægra en 20 þús. kr. Að því er Siglufjörð snertir hefi ég ekki séð, að því hafi verið hnekktt, að reikningur bæjarfógetans hafi verið réttur, þó að menn kunni að greina á um það, hvort honum sjálfum beri að borga innheimtukostnað, sem hann reiknar 3600 kr. En þá standa eftir 16200 kr., og ég tel óhæfilegt að skilja svo við þetta frv. og gera það að l., að þetta verði ekki fært upp í það, sem ég mun gera till. um, 16200 kr. Og eins og ég tók fram áðan, mun ég bera fram brtt. í þessa átt, og vænti þess, að hv. þm. vilji, eftir því sem tók eru á, kynna sér málið og skapa sér sjálfstæðar skoðanir um þetta, hvort slík till. er ekki á rökum byggð og alveg sjálf-sagt að samþ. hana.

*Jón Pálmason: Ég vil aðeins segja örfá orð út af þeim samanburði, sem gerður hefir verið á skrifstofufé Húnavatns- og Skagafjarðarsýslna annarsvegar og skrifstofufé í öðrum tveimur sýslum hinsvegar.

Það, sem orsakað hefir vaxandi störf hjá sýslumönnum á undanförunum árum og þar af leiðandi meiri skrifstofuvinnu, er fyrst og fremst það, hvað okkar tolla- og skattakerfi er orðið flókið og margþætt. Þessi skrifstofukostnaður fer þá fyrst og fremst eftir því, hve mikið er flutt inn af þeim vörum, sem skattar og tollar eru greiddir af. Og hvað þetta snertir er skrifstofukostnaður í Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum annarsvegar og í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu hinsvegar tvennt alveg ósambærilegt, ekki síst þar sem húið er nú að setja nýjan lögreglustjóra á Akranesi, sem ætlað er 1500 kr. skrifstofufé. Eftir till., sem fyrir liggur, er farið fram á, að skrifstofufé í Mýra- og Borgarfjarðarsýslu hækki um 900 kr. En samkv. till. frá allshn. hefir skrifstofuféð í Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum hvorri fyrir sig verið hækkað um 900 kr. Nú eru í báðum þessum sýslum (Húnavatns- og Skagafjarðar), hvorri fyrir sig, þrjú kaupún, sem sýslumenn hafa annast alla tollaafgreiðslu og annað í. Og það er mjög miklu meira verk en um er að ræða í sýslum eins og Mýra- og Borgarfjarðarsýslu, sem hafa lögreglustjóra í sínu aðalkaupúni, og svo ekki annað kaupún þar fyrir utan Borgarnes, sem gengur mestur innflutningur til gegnum Reykjavík. Annars sýnist mér eftir frv., eins og það liggur fyrir, vera húið að hækka svo mikið einstaka líði á því, að mér sýnist ekki ástæða til að fara út í miklu meiri hækkanir í því sambandi en fyrir liggja frá hv. Ed. Hinsvegar býst ég við, að ef frv. verður af þeim ástæðum, að útgjöld eftir því verði hækkuð hér í hv. d., að fara til hv. Ed. aftur, þá muni það orsaka mjög miklar hækkanir, því að eðlilega hefir hv. allshn.

Ed. reiknað það út, eftir því, sem fyrir lá, hvernig samræmið í þessu efni skyldi vera.

Um þetta skal ég svo ekki fara fleiri orðum. Ég vil ekki á þessu stigi málsins ganga inn á þá skoðun, að þetta frv. eigi ekki rétt á sér. Út í það skal ég ekki fara nú, hvort eigi að borga embættism. þetta skrifstofufé eftir reikningi.

*Sveinbjörn Högnason: Aðeins örfá orð vegna ummæla hv. 6. þm. Reykv., þar sem hann var að tala um, að menn mundu ekki hafa í nefndum eða annarsstaðar þar, sem um þetta mál hefir verið fjallað, gert það nógu sjálfstætt. Um það, sem hann gerði sérstaklega aths. viðvikjandi skrifstofufé bæjarfógetans á Ísafirði, vildi ég benda á, að hann mun sjálfur hafa verið allra manna ósjálfstæðastur í sambandi við þetta frv. Hann hefir ekki gætt að því, sem liggur fyrir skjalfest, að ríkið leggur til þessum embættismanni á Ísafirði 23500 kr., því að það stendur í ríkisreikningnum 1936, að bæjarfógetanum á Ísafirði hafi verið borgaðar 4500 kr. fyrir innheimtu. Og ég skil ekki í öðru en að þegar skrifstofa hans sér um þetta verk, þá eigi þetta að reiknast með því fé, sem hið opinbera greiðir honum, nema hann hafi sama hugsunarhátt og nefnd, sem kom til þingsins viðvikjandi flóabát, en það hafði verið fellt niður, að báturinn flytti póst til pósthúss, og svo fór þessi n. að reyna að fá gjald fyrir að flytja þennan póst. Því að þetta innheimtugjald nemur 4500 kr., og þá dettur engum í hug, að þetta sé privat greiðsla, en ekki fyrir innheimtu. Svo kemur hv. 6. þm. Reykv. og leggur til, að bæjarfógetinn á Ísafirði fái meira en hann þessu samkv. hefir sjálfur farið fram á, og ætlar þannig að yfirbjóða manninn sjálfan. Þetta sýnir, hve gersamlega ósjálfstætt þessi hv. þm. (SK) hugsaði í sambandi við sína ræðu. Það er áreiðanlega enginn af hv. þm., sem ætlast til þess, að innheimtuféð, sem er viss hundraðshluti af þeim tollum og sköttum, sem innheimt er, eigi að renna til bæjarfógeta og sýslumanna sem einhver sérstök aukabóknun, og ríkið eigi svo að borga fyrir innheimtuna þar að auki.

*Bergur Jónsson: Ég held, að þessi aths. hv. 1. þm. Rang. sé á nokkrum misskilningi byggð, því að ég sé ekki betur en að hér sé í ríkisreikningnum átt við innheimtulaun, sem séu borguð af launum embættismannsins og komi þess vegna ekkert skrifstofukostnaðinum við.

Annars stóð ég upp til þess að taka undir þá skoðun, sem kom fram hjá hv. 6. þm. Reykv. um það, að í raun og veru er alls ekki farin sú rétta leið viðvikjandi skrifstofufé bæjarfógeta og sýslumanna í þessu frv., án þess að ég þar með álassi stj. fyrir það, því að hún hefir lagt þetta frv. fram til að endurnýja reglur, sem teknar voru upp um þetta 1932; en ég vil aðeins taka undir það hjá hv. 6. þm. Reykv., að aðalatriðið í þessu máli er það, að hér er eingöngu um það að ræða að greiða úr ríkissjóði opinberan kostnað, sem ekkert kemur launakjörum embættismanna í sjálfu sér við, og þetta á fyrst og fremst við um bæjarfógetana, eins og líka hv. 6. þm. Reykv. tók fram í sinni ræðu.

Ég vil því geta þess, að einu sinni var haldinn fundur með sýslumönnum og bæjarfógetum hér í Reykjavík, og þá tóku sýslumenn allir, sem þar voru, alveg undir það, að það væri eðlilegt, að annað skipulag væri haft um greiðslu skrifstofufjárins til þeirra heldur en til bæjarfógeta. Sýslumenn óskuðu ekki eftir því þá, að þetta skrifstofufé væri greitt til þeirra eftir reikningi. Embætti þeirra eru flest svo viðráðanleg, að þeir geta, með því að leggja að sér, sparað skrifstofuféð nokkuð frá því, sem það er ákveðið. Hinsvegar er ekki um slíkt að ræða hjá bæjarfógetum, þar sem óhjákvæmilegt er fyrir þá að hafa svo eða svo margt fast starfsfólk.

Ég stóð upp aðallega til þess að taka undir það, sem hv. 6. þm. Reykv. sagði, því að hans skoðun er alveg rétt um það, að í raun og veru, hvort sem lítið er á hag ríkissjóðs eða þeirra manna, sem eru í þessum embættum, þá er það sú regla, sem á að taka upp, að greiða bæjarfógetum skrifstofufé algerlega eftir reikningi. Því að ég er í engum vafa um, að enginn bæjarfógeti mun gera tilraun til að fá greitt meira fyrir þessa innheimtu eða gera meiri kröfur um skrifstofufé heldur en hann þarf að borga út. Því að þetta skrifstofufé ber á engan hátt að líta á sem laun til hans, heldur sem greiðsla á kostnaði, sem ekkert kemur launakjörum hans við að öðru leyti. Þetta er aðalatriði málsins.

Það er nú orðið svo áliðið þessa þings, að ég geri ráð fyrir, að ekki verði reynt að koma fram með brtt. við frv. um þetta efni að svo stöddu. Og þó að í frv. sé gert ráð fyrir, að ákvæði þess gildi í 5 ár, þá get ég ekki séð annað en að það mætti taka það til athugunar á næsta þingi, hvort ekki væri réttara að taka út úr þessum l. bæjarfógetana í samræmi við skoðun þeirrar stéttar um það, hvað rétt sé í þessu efni. Ég vil endurtaka það, sem hv. 6. þm. Reykv. tók hér fram, að í raun og veru er það fjarstæða að hugsa sér, að bæjarfógetinn í Hafnarfirði eigi að hafa einhverja ákveðna fyrirfram tiltekna upphæð í skrifstofufé — hvort sem það nú reyndist herra eða lægra en hann þarf —, þar sem samskonar embættismenn hér í Reykjavík fá þetta greitt eftir reikningi, eins og rétt er, eftir því, hvað þeir hafa greitt út. Hafnarfjörður er að vissu leyti hluti af Reykjavík, og það er ómögulegt að halda mönnum við störf þar, eins og hv. 6. þm. Reykv. sagði, nema með því að greiða þeim herra fyrir þau en greitt er fyrir þau störf hér í Reykjavík, af því að þeir vilja heldur búa hér í bænum heldur en þar suður frá.

Það, sem er meginatriðið í þessu máli, er, að ganga þarf þannig frá þessum hlutum, að það sé ekki hægt fyrir embættismenn á neinn hátt að nota það fé sem launabætur, sem þeim er greitt úr ríkissjóði til að standast þann kostnað, sem viðurkennt er af öllum, að ríkissjóður á að bera. Og eins þarf að koma í veg fyrir hitt, að þeir þurfi að taka af þeim launum, sem fjárveitingavaldið hefir ákveðið þeim, til þess að greiða þennan kostnað með.

Ég býst við, að ég fylgi flestum brtt., sem fram hafa komið við þetta frv.

Ég get tekið undir það með hv. þm. Snæf., að það muni ekki vera rétt að gera mun á þessum fjórum sýslum, Húnavatns-, Skagafjarðar-, Snæfellsnes- og Hnappadals- og í fjórða lagi Mýra- og Borgarfjarðarsýslum, og að þar muni vera mjög líkt ástatt. Ég hygg því réttast að færa þær í sem næst sama horf viðvikjandi sýsluskrifstofufénu.

Viðvikjandi bæjarfógetanum á Ísafirði tel ég, að það sé sít of lágt, að bætt sé við hann 1 þús. kr., heldur sé fullkomin nauðsyn á því. Hinsvegar get ég ekki tekið undir till. hv. þm. A.-Húnv. um að fella niður 3. gr., þar sem geri er ráð fyrir, að skrifstofuféð eigi að hækka eða lækka með tilliti til breyt. á gjaldeyrinum. Þar sem þessi l. verða að byggjast fyrst og fremst á þeirri meginreglu, að skrifstofuféð skuli greiddast að fullu, en enginn eyrir þar fram yfir, þá verður slíkt að breytast eftir því, sem gengi og verðlag hækkar. T. d. ef stríð kæmi og vöruverð og húsaleiga hækkaði, er ómögulegt að ákveða með l. í krónum þann kostnað, sem verður við skrifstofuhald sýslumanna og bæjarfógeta, þannig að þær tölur eigi að gilda skilyrðislaust fyrir eitthvert fyrirfram tiltekið árabíl. Ef hinsvegar dýrtið minnkar og batnar í ári, gæti það verið launabót fyrir embættismenn að hafa þetta skrifstofufé fastákvæðið án tillits til verðbreytinga. En það er ekki tilgangurinn, að þessir embættismenn fái launabætur gegnum þessi lög.

Sigurður Kristjánsson: Það var dálítill aths. eða leiðrétting viðvikjandi ræðu hv. 1. þm. Rang., sem ég vildi gera. Hann sagði, að bæjarfógetinn á Ísafirði hefði haft samkv. skýrslum ekki 20 þús. kr., heldur 23500 kr. En þar hygg ég, að hann vafi sinn gamla reyk, þessi hv. þm., og vildi ég leiðrétta þann misskilning, sem þessi „logik“ hans byggðist á. En sú leiðrétting er á þá leið, að bæjarfógetanum á Ísafirði var veitt alveg sérstök upphæð til þess að láta gera upp veðmálaregistur embættisins, sem var komið í alveg óviðunandi ólag, ekki í hans embættistíð, heldur um langan tíma áður. Og það fé er náttúrliga alveg óviðkomandi venjulegum skrifstofufrekstri, enda var það verk unnið utan skrifstofunnar. Það gerir náttúrliga þessum hv. þm. ekkert til, þó að hann viti lítið um það, sem hann er að tala um, því að hann mun hafa risið úr sæti sínu til þess eins og koma með einhver mótmæli. Án þess að taka tillit til þess, hvort þau væru byggð á nokkru viti eða ekki.

Það, sem hann sagði um það, að auðvitað ætti að reikna mönnum aukatekjur til kaups, þá er það náttúrliga alls ekki rétt. Það er byggt á sama rakaleysinu hjá þessum hv. þm., því að aukatekjur fá þessir menn fyrir sérstakt erfiði og sérstaka áhættu. Það er nú kannske ekki mikil áhætta, sem fylgir því að skira barn eða gefa saman hjón; — þó getur verið kostnaðarsamt að framkvæma ólöglegar hjónavígslur. En það er þó fyrirhöfn, og það fást aukatekjur fyrir það, sem alls ekki eru taldar með í embættislaunum. En það er alls ekki lítill áhætta, sem fylgir því að innheimta mörg hundruð þús. kr. og kannske milljónir. Og

það hefir komið fyrir marga embættismenn hér á landi og bæjarfógeta, að þeir hafa orðið fyrir miklu meiri töpum í sambandi við innheimtu en efnahagur þeirra hefir leyft. Og það er ekki fyrir annað en þessa áhættu, sem þeir eiga að hafa aukatekjurnar. Það er sú mikla ábyrgð og áhætta, sem þeir eiga að hafa af fjárreiðum embættisins. Og það kemur ekki til mála að telja þær með embættislaunum, heldur eiga þær aukatekjur að miðast við þá áhættu, sem þær eiga að koma fyrir.

***Bjarni Ásgeirsson:** Um það, sem hv. þm. A.-Húnv. sagði um sammanburð á skrifstofufé Húnavatns- og Skagafjarðarsýslu hvorrar fyrir sig annarsveg og Mýra- og Borgarfjarðarsýslu hinsveg, voru till. hans ekki síður út í bláinn heldur en till. n., sem ég talaði um áðan. Hv. þm. A.-Húnv. vildi taka laun lögreglustjórans á Akranesi og reikna þau með skrifstofufé sýslunnar. Þetta er misskilningur, því að aðalstjórn lögreglustjórans á Akranesi eru fyrst og fremst hreppstjórnastörf, og tekjur þær, sem Akranes fær hans vegna, verður fyrst og fremst að skoða sem tekjur til hreppstjóra. Allar innflutnings-skýrslur verður eftir sem áður að færa í skrifstofu sýslumanns. Enda er mér kunnugt um það, að vinna og kostnaður við sýslumanns-skrifstofuna hefir sama sem ekkert minnkað við það, þó að Akranes fengi lögreglustjóra. Og um þennan sammanburð vil ég enn fremur segja það, að Mýrasýsla og Borgarfjarðarsýsla hafa alveg aðskilinn fjárhag. Og ég efast um, að meira sé flutt beint til landsins af vörum til Húnavatns-sýslna heldur en til Akraness og Borgarness til samans, sem bæði eru í umdæmi Mýra- og Borgarfjarðarsýslu. Ég hygg, að hvernig sem á málið er litið, komi öllum sanngjörnum mönnum saman um, að það sé ekkert réttlæti í því að setja Húnavatnssýslu eða Skagafjarðarsýslu skör herra en Mýra- og Borgarfjarðarsýslur báðar í heild viðvikjandi þessu skrifstofufé. Það má vera, að þetta skrifstofufé í heild sé orðið of hátt fyrir ríkið að greiða, og því sé ekki ástæða til að bæta við þau útgjöld. En það er til önnur leið til samræmingar á þessu, að lækka þær sýslur, sem komnar eru upp fyrir það að vera sambærilegar við aðrar sýslur. Ég veit ekki nema ég gæti gert það hv. þm. til geðs að koma með brtt. um að lækka skrifstofufé sýslumanna í Húnavatns- og Skagafjarðarsýslum, til þess að það verði sambærilegt við það, sem aðrar sýslur hafa. Það er það, sem fyrir mér vakir, að skrifstofufé verði sem sambærilegast í sýslunum, frekar en hitt, að ég geti gert mér grein fyrir, hvað skrifstofufé ætti að vera upp á krónu í hverri sýslu.

***Sveinbjörn Högnason:** Mér þykir leiðinlegt, að auk þess sem hv. 6. þm. Reykv. hefir ekki gert sér grein fyrir málinu, þá vill hann ekki heldur skilja mælt mál. Hann gerir mér upp orð, sem ég hefi aldrei sagt hér í hv. d., og byggir svo sína endileysu á því. Hann segir, að ég hafi sagt, að bæjarfógetinn á Ísafirði hafi fengið greitt áður 23500 kr. Ég hefi ekki minnst á það einu orði. Ég sagði, að með þessari till., sem nú

lægi fyrir, þá fengi hann eftir ákvæðum frv. 23500 kr., sem er 500 kr. herra en hv. 6. þm. Reykv. taldi í allra frekasta lagi, að hann gæti fengið. Ég get alls ekki gert við því, þó að skilningur þessa hv. þm. sé óskýr og þó að það komi fram á fleiri en einu sviði.

Það komu fram enn atriði í ræðu þessa hv. þm., sem voru líka byggð á misskilningi, þar sem hann sagði, að aukatekjur séu sérstakur réttur, sem fylgi embættum, og er það rétt um sum þeirra. En það eru viss störf, þar sem ríkið greiðir ákvæðna prósentu fyrir innheimtu, þar sem innheimtumenn eiga aldrei að geta tapað á innheimtunni. Heldur hv. þm., að sýslumenn og bæjarfógetar geti tapað á innheimtu í sambandi við stimpilgjöld og greiðslumerki? Og viðvikjandi viðskiptagjaldinu er það að segja, að þeir þurfa ekki að láta afhenda vörurnar fyrr en það gjald hefir verið greitt; sama er að segja um toll. Ætli þeir þurfi að tapa á innheimtunni á þessum gjöldum? Þeir geta líka haldið skjöldum skipa þangað til skipsgjöld hafa verið greidd, svo að ekki þurfa þeir að tapa á þeirri innheimtu. Það er ekki hægt að tapa á þessum þremur liðum nema með bláberum trassaskap, því að þessir embættismenn hafa í hendi sér, að þeir, sem eiga að greiða þessi gjöld, geti ekki hreyft sig á nokkurn hátt eða fengið á móti það, sem þeir eiga að fá, fyrr en þeir hafa greitt þessi gjöld.

Það er algerður misskilningur, að þessir embættismenn eigi að fá prósentur fyrir að taka á móti þessum gjöldum og síðan eigi að borga sérstakt kaup fyrir það eins og áhættufé. En það er allt öðru máli að gegna um aðrar aukatekjur, þar sem áhættan fylgir og menn geta verið sjálfráðir um, hvort þeir taka að sér innheimtuna eða ekki, þegar um áhættusama innheimtu er að ræða.

Um brtt. hv. þm. A.-Húnv. á þskj. 478 vil ég taka það fram, að ég er henni að mestu leyti fylgjandi. Ég álit að athuguðu máli, að það sé rétt hjá honum, að það sé nokkuð hættulegt forðæmi að taka þetta ákvæði inn í þetta frv., af því að margar stéttir, sem hafa gert samninga um kaup og kjör upp á síðkastið, hafa óskað að fá þetta ákvæði sett inn í samninginn. Og ef ríkið gengur á undan um að veita þetta, þá mun verða erfiðara að standa gegn því framvegis, að þetta verði sett inn í samninga um kaup. Enda líka ef ein stétt fær þetta, þá eiga aðrar stéttir að fá það líka, og ekki aðeins viðvikjandi skrifstofufé, heldur líka hvað snertir annað. Og það gæti orðið til þess að skapa mjög mikla erfiðleika hjá þeim, sem um þetta fjalla. Og ef á að taka þetta fyrirkomulag upp, þá held ég, að það þurfi miklu meiri undirbúning en gerður hefir verið um þetta efni.

Hv. þm. Mýr. var að tala um misræmi í sambandi við þetta skrifstofufé til sýslumanna. Ég hygg það á nokkrum rökum byggt viðkomandi sveitaherúðum, að þar sé samræmið í þessu efni ekki eins og þyrfti að vera. En það mun ekki liggja fyrir nógu skýrt um það, hve mikill kostnaður fylgir þeim embættum. Það, sem fyrir liggur um það, er miklu ónákvæmara heldur en um kostnað við þetta hjá bæjarfógetum í hverju tilfalli. Ég álit, að það geti alveg eins

Skrifstofufé sýslumanna og bæjarfógeta o. fl.

komið til mála, sem hann talaði um, að lækka sumar sýslur þessu viðvikjandi frá því, sem er, til samræmis, þó að sennilega verði samt erfitt að framkvæma það, ekki sízt þar sem nú er búið að áætla skrifstofukostnað sýslumanna og ákveða skrifstofufé þeirra herra en það hefir verið undanfarið.

ATKVGR.

Brtt. 343 (aðaltill.) felld með 14:9 atkv.

— 343 (varatill.) felld með 15:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PO, SEH, SK, TT, ÁÁ, BJ, BÁ, EOI, GÐ, ÍslH, JakM.

nei: JPálm, ÓTh, PHann, SkG, StSt, StgrSt, SvBH, VJ, ÞorbÞ, BJB, EE, EmJ, EystJ, FJ, HelgJ.

PHalld, GSv, HG greiddu ekki atkv.

4 þm. (ÞBr, JörB, GG, HV) fjarstaddir

Brtt. 489 felld með 15:10 atkv.

— 477,a samþ. með 16:9 atkv.

— 477,b samþ. með 14:6 atkv.

Brtt. 477,c samþ. með 13:8 atkv.

1. gr., svo breytt, samþ. með 25:2 atkv.

2. gr. samþ. með 20 hlj. atkv.

Brtt. 478 (3. gr. falli niður) samþ. með 16:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: PHalld, SkG, StSt, SvBH, ÞorbÞ, ÞBr, ÁÁ, BJB, EE, EmJ, EystJ, GÐ, HelgJ, JPálm, ÓTh, PHann.

nei: SEH, SK, StgrSt, TT, VJ, BJ, BÁ, FJ, HG, ÍslH.

GSv, JakM greiddu ekki atkv.

5 þm. (PO, JörB, EOI, GG, HV) fjarstaddir.

4.—5. gr. (verða 3.—4. gr.) samþ. með 18 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Frv. vísað til 3. umr. með 24 shlj. atkv.

Á 70. og 73. fundi i Nd., 10. og 11. maí, var frv. tekið til 3. umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.